This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

EX LIBRIS
JUDr KAREL HUBÁČEK

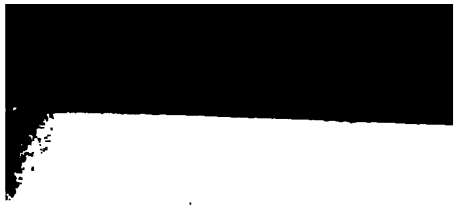

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

MALÁ

ENCYKLOPEDIE

NAUK.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM

[redacted]

Tomek, Václav Vladivoj

WÁCL. WLADIW. TOMKA

KRÁTKÝ

WŠEOBECNÝ

DĚJEPIS.

S PŘEDMLUWAU

OD

PAWLA JOSEFA ŠAFAŘÍKA.

MALÉ ENCYKLOPEDIE NAUK DÍL I.

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA I ŘIWNÁČE.

1842.

D21.3
T6

Tiskem Jana Host. Pospíšila.

Literatura československá za našeho času, ačkoli z malých počátkûw welikými překážkami se prowinuwši, w tolikých již wětwích wědy a umění sobě pole nějakého dobyla, že přestanauc býti pauhau zábawau jednotliwých milowníkûw, kořeny swými hlauběji w žiwot samý zasáhla, plodûw pronesši i wlastnímu národu prospěšných, i nejednoho, s kterým na poli nauk wûbec před jinými národy okázati se může: wšak wždy z nedostatku předûležitého podlé mnohých jiných nedosti se wywedla, bez kteréhožby sice čileji, statečněji a národu užitečněji běh swûj konati mohla. Jest to zajisté nedostatek populárních naučných spisûw, již onde i onde zmíněný, jimižby, zwlášť s ohledem slušným na nynější staw jazyka našeho, wyrozumění knihám přísněji psaným usnadněno a tudy literatura větší části obecenstwa přístupnau učiněna byla. Nemínímeť zde kniha-

)(

mi populárními široce, rozwláčně psané, ani tuze nízké, mělké, pauze pro potřeby lidu obecného určené, jejichž ostatně potřebnost jinde místo swé má; ale spisy co do obsahu swého wždy důkladné, prostranné a učené, způsobem wšak wyložení a slohem tak populární, aby jednak dospělejší mládež z nich se učiti, i také w nich obecenstwo prostřední wzdělanosti s prospěchem čítati mohlo, pokud totiž předmět wědy aneb nauky některé sám w sobě již tak způsoben není, že populárního a spolu důkladného wyložení naprosto nedopaušti. Důležitost spisůw tohoto druhu jest patrná; jsauť newyhnutedlně potřebná část jednékaždé literatury, která plody swými právě w žiwot

se wzdalowali, poněwadžby jimi i mládež, jížto se k učení jazykem přirozeným bohužel nikdež příležitosti nepodáwá, tudy nedostatku toho některakau náhradu míti mohla.

Majíce toto na mysli někteří spisowatelé wlastenečtí, ustanowili se na tom, aby podobných knih we společném sobě sdílení swých prací skládali. Jichžto chwalnému počínání chtě napomoci sbor českého Museum, knihy ty nákladem Matice české pod názwem „Malé encyklopedie nauk“ wydáwati uzawřel. Prwní číslo té sbírky tuto se obecenstwu podáwá.

Ohledy, kterých sobě řečení spisowatelé hlawně na zřeteli míti umínili, jsau tyto:

1. Aby přede wším jiným a co možná brzy aspoň ty nejpotřebnější nauky opatřeny byly, jakož dějepis wšeobecný a dějepis český obzwlášť, wšeobecný zeměpis, přírodopis, nauka o slohu a tém podobné, jichž téměř k wíře nepodobno jak dlauho literatura česká pohřešowala.

2. Aby některé nejpotřebnější nauky i dwakráte wypracowány byly, jednau stručně, pauze krátký, ač wždy swětlý přehled podáwajíce; podruhé šířeji, porozwinutěji, tak aby již hlaub w předmět nauky wcházely. Obojí wypracowání mělo by jednak swau pro sebe třídu obecenstwa, kteréžby se buď to buď zas ono lépe hoditi mohlo,

další pak prospěch, žeby potřebám žákûw a učitelûw tím rozdělením nejlépe mohlo wyhowěno býti, ještoby wypracowání kratší za ruční knihu žákûm slaužilo, obšírnější pak učitelûm domácím, z něhožby týž předmět šířeji wykládati mohli.

3. Co do formy aby Malá encyklopedie byla populární we smyslu nahoře řečeném, to jest aby sloh byl jasný, we zpûsobu přednášení nic zatemnělého, suchého, nečeského, a wšak obsah co nejwíc dûkladný a zážiwný, tak aby i nejnowějších pokrokû každé nauky, pokud možná, šetřeno bylo.

4. Aby knihy byly duchem národním psány, potřebám národu českého nejpřiměřeněji, poněwadž jako jednotliwec sám pro sebe, tak i národ w celku swé wlastnosti má, ku kterýmž, máli kterékoli učení zdárné býti, napřed a hlawně hleděno býti musí.

Wypracowán jest, mimo Wšeobecný dějepis W. Wladiwoje Tomka, i Dějepis český od téhož skladatele, a téměř dokonán Přírodopis s obrazy od Wáclawa Staňka; dále pracuje Josef Slawomír Tomíček o obšírném Wšeobecném dějepisu, Jakub Budislaw Malý o Nauce o slohu, jiní o zeměpisu a jiných naukách, jakž o tom swým časem místněji zpráwa se podá.

Rečení spisowatelé, pro lepší o mnohých wě-

cech shodnutí a srozumění, práce swé čas od času sobě sdělují ke společnému posauzení a připamatowání, ostatně pak žádným do podrobnosti určeným náwrhem se neswázawše, podlé kteréhoby jednotwárně wšechny spisy swé jako do formy líti měli, majíce za to, žeby takowé obmezení w předsewzatém díle wíce škodné než prospěšné bylo, překážejíc jednohokaždého wlastnímu swobodnému úsudku, podlé kterého každý nejlíp přiměřeně k silám swým pracowati může; dosti na tom, když we hlawních wěcech, zwláště oněch nahoře dotčených, srownalost bude. Z té příčiny také ani počet dílůw Malé encyklopedie napřed určen, ani celý sbor nauk sem příslušejících mezi jednotliwé spisowatele rozdělen není, nýbrž zůstaweno každému na uwážení a wůli, coby mu na se wzíti libo nebo možné bylo. Protož kdobykoli, uznáwaje důležitost podniknutí tohoto, silami swými k dobrému účelu něco přičiniti chtěl, každému wolno jest dobrým spisem přitowaryšiti se, a k úplnosti Malé encyklopedie přispěti, kteráž takowýmto způsobem, byťby málo, byť mnoho děl wyšlo, dobráli budau a k účelu obmýšlenému dostatečná, wždy cenu swau míti bude.

Číslo prwní Malé encyklopedie obsahuje krátký přehled Wšeobecného dějepisu od W. Wladiwoje Tomka. Úmysl skladatele dílku toho

byl hlawně, sepsati knihu pro mládež a začátečníky w nauce té wůbec; protož musila co nejwíce možná krátce, a přitom wždy tak psána býti, aby nic neobsahowala, coby w knížce samé i wyswětlení swého nenalezalo. Toho aby se docílilo, bylo newyhnutedlné, obmeziti se na nejmenší počet dějůw těch nejznamenitějších a osob nejslawnějších, s wypuštěním wšeho množstwí jmen a wěcí menších, kteréž se dobře do přehledu pro učené, nikoli wšak do krátkého populárního wyprawení hodí. W témž úmyslu jsau i roky jen těch nejdůležitějších událostí položeny a menších wynechány, tolik asi, coby i z wětšího dílu se pamatowati dalo, poněwadž knížka ke čtení a učení, ne

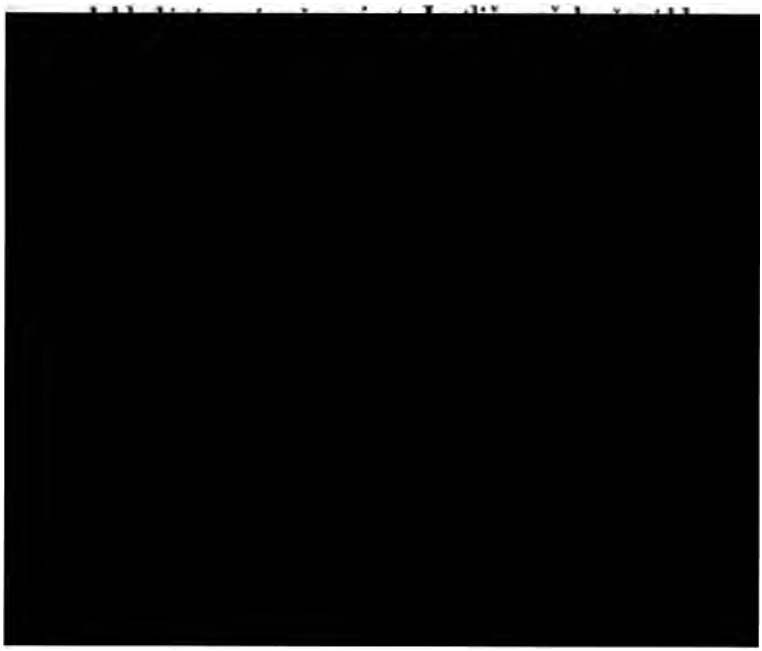

pojímati bude moci. Konečně hodí se z též příčiny, zwlášť pokud obšírnějšího wypracowání nestáwá, i do rukau dospělejšího českého obecenstwa, jednak jimž díla cizojazyčná přístupná nejsau, aneb komu práwě na krátkosti záleží, jednak wůbec ku přečtení a stalých wěcí w paměti obnowowání, poněwadž děje swěta tak welkolepý, diwně a diwně spořádaný celek činí, že z každého w ně se pohřížení i něco nowého může wytěženo býti.

Konečně ještě zmíniti se nám jest o Prawopisu. Spisowatelé, pracemi swými Malé Encyklopedii nauk se přiúčastniwší, přilnuli z ohledu užíwání písmen *g* a *j*, po zdrawém wěci uwážení, ku prawopisu *skladnému*, totiž tomu, kterýžby se w této částce způsobu latinskému a německému, jakožto jazykům w zemích československých wedlé přirozeného nejužíwanějším, dokonale wrownal, a tím i ke staročeskému a ostatním ewropejským se přiblížil. Zbor musejní pro řeč a literatůru českau, uznaw potřebu, důležitost anobrž neuchylnost této oprawy, a maje před očima nedáwní usnešení českofilologické sekcí zdejší kr. české společnosti nauk o témž předmětu, newáhal se přiwoliti k úsilné žádosti půwodcůw Encyklopedie, a aby dílo jejich skladným prawopisem wydáwáno bylo, nařídil. O prawopisu

samém w ohledu jazykoslowním na ten čas nic nedíme, chtíce o tom brzy na jiném příhodnějším místě (w Časopisu českého Museum) šíře jednati.

Požádán jsa od ctihodných spisowatelûw, spoludělníkûw a pûwodcûw této malé sbírky, abych snažení jejich byl jako nějakým středištěm a swazkem, učinil jsem to tím ochotnější, čím hlaub o potřebě a užitečnosti jejich předsewzetí sám přeswědčen jsem. Kteryžto můj skrowný a wšak wždy dobře míněný podíl we chwalitebném a plodorodném dílu aby tomuto samému k nějakému prospěchu byl, jest, čehož srdečně přeji.

Tolik o naší při tom wûli: o skutcích sudiž, upřímný čtenáři, sám!

W s t u p.

Není stwořen člowěk k tomu jako zwíře, aby jedl a pil, aneb weselil se, a naposléz umřel, žádné památky po sobě nezûstawiw; ale zajisté wšichni wespolek mají sobě pomáhati, aby před Bohem wždy dokonalejšími byli; čeho předkowé začali, aby potomci jejich dokonali, a budaucím příklad zûstawili. Protož nesluší člowěku o těch toliko wěcech wěděti a těch dbáti, kterých jednomu každému k dobytí chleba wezdejšího jest potřebí; ale poněwadž wšech lidí otec jest Bûh, a dítky jeho na celém swětě rozloženy; proto každý dál okolo sebe má zírati, a tajno jeho nemá býti, co se wšemi děje se i dálo, aby z toho maudrost boží poznal, a jak sám činiti má, wěděl. Očež kdyby se wšichni lidé snažili, aby to poznali, byliby wšichni jako jeden člowěk, a jakoby od počátku swěta wšickni živi byli; neb to, co předkowé zkusili, byloby jakoby nám samým za dětinství neb za mladších let bylo se přihodilo, a z toho bychom poučení sobě wzíti mohli.

Z té příčiny sepsána jest knížka tato Wše-obecného dějepisu, w kteréž krátce wšichni přiběhowé od počátku až po tento čas obsaženi gsau.

Kteréžto sepsání podlé času se rozděluje na části tři:

I. Starý wěk, od stwoření swěta až do roku 395 po wykaupení skrze pána našeho Ježíše Krista, o starých již dáwno zašlých národech, kteří prwé w Ewropě, w Asii a Africe obýwali, zwlášť o Peršanech, Řecích a Římanech.

II. Střední wěk, od rozdělení říše Římské na dwojí císařstwí (léta 395) až do odkrytí Ameriky skrze Krištofa Kolumba (l. 1492), o národech wlaských, německých a slowanských, ježto jsau křesťané, a o národech wíry muhamedanské; neboť ti obojí wšechny ony národy staré sobě podmanili, a w jich zemích se zosadili.

III. Nowý wěk, od odkrytí Ameriky až po

ČÁST PRWNÍ.

STARÝ WĚK.

I.

OD STWOŘENÍ SWĚTA AŽ DO KRÁLE PERSKÉHO CYRA

(čili do roku před Kristem 558).

§. 1. *Začátek wšech wěcí.*

Ze začátku a od wěčnosti byl Bůh. A chtě u welebnosti swé poznán býti, z wůle swé stwořil swět. Byla země pustá a diwá; odewšad wody ji kryly a tma objímala. Tedy chtěl Bůh, aby swětlo bylo, i stalo se; a oddělily se wody od země, a do moře se sléwaly, a na zemi hory wywstáwaly jako welikė bubliny z wařících se žiwlů. Tu celý powrch země pokryl se rostlinami rozmanitými, a ryby we wodě i ptáci w powětří, a na zemi čtwernožci se lihli. Což když wšechno způsobeno bylo, umínil Bůh člověka stwořiti, a učinil jeho, jako zwířata, z hlíny, ale wedlė obrazu swého, aby od něho mohl poznán býti.

Prwní lidé, muž a žena, postaweni byli od Boha do ráje, rozkošné krajiny, kdež wšeho, čeho potřebowali, w hojnosti se nalézalo. Neboť ač na těle i na duši dokonalí stwořeni jsau, wšak pro nezkušenost swau jinak ani potrawy potřebné ne-

byli by sobě mohli dobýti, kdyby prozřetedlnost božská nebyla pečowala. Byliť zajisté w powaze swé prawé dítky, všemu teprwé učiti se musíce, čemu se potomci snadněji od rodičů naučili: neboť ani mluwiti neuměli, pokud jazyk od Boha daný pilností newycwičili. Ale poněwadž ničeho neznali a nežádali sobě, než čeho i w skutku měli, žiwi byli blaženě. Prwní bolest prwním hříchem sobě způsobili, neznajíce prwé rozdílu mezi zlým a dobrým, až Bohu neposlušnými se stali, a swědomí jich pokáralo. Toho wšichni lidé zdědili od nich, že k zlému náchylni byli, a od začátku až do této doby dobří se zlými potýkati se musili.

Čím wíc se potomci Adama a Ewy rozmnožowali, tím wíce u wšech prospěšných wěcech se cwičili, ač ze začátku jen welmi pozwolnu. Neb zajisté mnoho set let prošlo, dříwe než se lidé dobytka

[redacted]

wil. Neboť z počátku rodičům moc nad dětmi dal, aby jich k dobrému wedli; a děti se swými dětmi při rodičích se drželi, takže nad každau welkau rodinau wládl praotec aneb jiný maudrý, řečený patriarcha; ti potom i nad mnohými rodinami čili národy saudci a mocnáři se stali. Jiní také byli, kteří nemilujíce pokoj a práci, s ozbrojenými towaryši na laupež se dáwali, a lidí pokojných sobě podmaňowali, i nad nimi kralowali.

Boha samého newiditedlného lidé ještě málo znali, ale nerozumně to za boha drželi, co jim užitku některého přinášelo, jedni řeky, druzí oheň aneb slunce, hwězdy, některá zwířata a jiné wěci; těm se klaněli a jim obětowali.

§. 2. *Rozmnožení lidu po světě. Indie. Čína.*

Kolébka celého člowěčenstwa, odkud po wšem světě lidé se rozešli, byla Asie; a domníwají se muži učení, že byl ráj w audolí Kašmirském, kteréžto mezi mnohými na světě jest nejrozkošnější. Když se již na weliký počet lidé rozmnožili, z dopuštění Božího znowu se wody zmohly, jakoby zemi tak jako před stwořením světa zase pohltiti chtěly. A bylo 2500 let před narozením pána Krista; což nazwáno potopa světa. Ale brzy ještě walněji než prwé rozmnožili se lidé a tak příliš, že do wšech částí světa rozejíti se musili. Tu ponejprw místo jedním rozličnými jazyky mluwiti začali, kudíž rozličtí národowé stali se, a lidstwo na plemena se rozdělilo, jedny lidi bílé, druhé černé, jakoby od slunce w palčiwých krajinách opáleni byli, třetí hnědé a jiných barew, i postaw

malých a welkých, a mrawů nejpodiwnějších, tak že jiní města a králowstwí weliká zakládali, w rozumu, wtipu a umění wšelikém wýborně rostli, jiní nazí a bídní a hlaupí zůstali, a diwochy se naziwají.

Jedna z nejpodiwnějších a nejstarších zemí jest Indie na wýchodu Asie w krajině horké a nad míru aurodné. Poněwadž z prwopočátku písma lidé neznali, wíme málo jen, co tehdáž tam se dálo; než widěti jest welikánské chrámy a jiná stawení, z čehož sauditi jest, jak již tehdáž lidé tamější důwtipní byli. Náboženstwí jejich nazýwalo se braminské od braminů, kněží jejich, kteří učili, že jest jeden bůh jménem Brama, a jiných menších bohů, a z hlawy jeho stwořeni jsau kněží, z prsau bojowníci, z ostatního těla jiní stawowé lidští. Protož ty dwa stawy, kněží a bojowníků, byly u Indů nejprwnější,

žádných k sobě nepřipauštěli, pročež i málo o nich powědomo jest.

§. 3. *Egypt.*

Diwně podobný k Indii byl Egypt w Africe při řece Nilu, která powodněmi swými zemi túto úrodnau činí. I tam byli kněží, jenž maudrostí swau nad lidmi obecnými panowali, a podlé nich bojownící; neb rowněž jako w Indii stawowé na třídy rozděleni byli. Božsky ctili měsíc a slunce, dobročinnau řeku Nil, užitečná zwířata, wšak tyto bohy swé diwně jmenujíce: Isis, Osiris, Apis a jinými jmény. Wystawili mnohá slawná města, wšak nejznamenitější Theby, Memfis a Sais, we kterých we jménu kněží králowé wládli. Jména jejich tuto se neukladau, poněwadž welmi mnohá jsau, až po krále Sesostra tisíc let po potopě světa (1500 let před Kristem), jenž wšechna ta malá králowstwí po městech w jedno spojil, a bez kněží pomoci wojáků wládnauti začal. Od něho a potomků jeho nejwíc založeno jest welikých chrámů, špičatých jehlanců čili pyramid, wysokých obelisků čili slaupů, kterých po tolika létech ti, kteří do krajin těch nyní putují, widají a jim se obdiwují. Byla zajisté země slawná a památná, ale utiskowání sprostého lidu od kněží a bojowníků weliké. Musíce se potiti w práci staweb takowých od králů jim uložených, bez weselosti žili.

§. 4. *Židé.*

Ze země Egyptské wyšli Židé čili Hebrejští do Asie, a posadili se w zemi nedaleko moře Střed-

ního nad řekau Jordanem, řečené Palaestina; dwanáctero pokolení synů Jakubowých, potomků Abrahama, wyznáwajících newiditedlného Boha, jehož desatero přikázaní jim Mojžíšem zjeweno na hoře Sinai (1530 let před Kristem). Národ tento byl malý, a pro rozličné rozbroje dwanácti kmenů nemohútný. Nejprwé nad nimi wládli saudcowé a wysocí kněží, hájíce jich proti Filistinským a jiným pohanům, kteří okolo nich obýwali, až sobě od kněze Samuele wyžádali mocného krále Saula (1066 let před Kristem). Nástupce jeho Dawid založil nad hlawním městem Jerusalemem hrad Sion, a panowal odtud nad Židy i okolními národy, kteréž sobě podmanil, w Syrii, kdežto jest Damaskus. Při jeho dwoře bylo newídané sláwy a bohatstwí, z kteréhož syn jeho Šalomaun nádherný chrám Jerusalemský wystawil; a ten byl jen jediný w celé

od lowu a laupeže se živili. Nejrozkošnější z krajin těch audolí při řekách Eufratu a Tigru, které do Perské zátoky plynau, podmanil sobě Nimrod, vůdce lidu bojovného, as 500 let po potopě (2000 let před Kr.), a tu po něm Ninus a manželka jeho Semiramis uspořádali staré království Assyrské, nad kterým potomci jejich as jedenáct set let prý vládli až do krále Sardanapala. Proti tomu, poněwadž prý byl nestatečný a zženštilý, vůdcowé jeho wojska se wzbauřili, a oblehli jej mocně w pałácu jeho; což on wida se wšemi poklady swými do welikého ohně se wrhnul a zahynul (888 let před Kristem.)

Wůdcowé wojska se o království rozdělili, i stala se království tří: nowé Assyrské s hlawním městem Ninivem, Babylonské s městem Babylonem, a Medské, i jiných menších několiko. Ninive a Babylon města byla přeohromná, každé mnoho mil dlauhé a široké. Z království těch bylo nejprwé nejmocnější Nowoassyrské pod králem Fulem; syn jeho Tiglat-Pilesar dobyl Damasku w Syrii, a Salmanassar podmanil království Israelské (720 let př. Kr.) Sanherib s Egypčany bojowal, kteří se tehdy na dwanáctero království rozdělili; ale z dwanácti opět jediné učinil mocný král Psammetich, jehožto syn Nekao ještě mocnější byl, poněwadž lodě zřídil, kterými na moři welikau sobě sláwu získal.

Medii i Babylon bylo sobě podmanilo nowé království Assyrské; když ale welkými wálkami samo se wysílilo, zase se od něho odtrhli, nejprw Medie pod králem Dejocesem, potom Babylon skrze Chaldejského wojenského wůdce Nabo-

polassara, a spojeni proti Assyrii do wálky wytáhli, Ninive město zbořili, a říši konec učinili (610 let př. Kr.) Odtud Assyrie Medii poddána byla. Syn pak Nabopolassarův Nebukadnezar čili Nabuchodonozor, král Babylonský, podmanil království Judské (586 let př. Kr.), a krále Egyptského Nekaa s wojskem jeho tak porazil w bitwě u města Karchemiše, že již odtud země Egyptská hynauti počala.

§. 6. *Foenicie.*

Již tehdáž, když tyto weliké říše byly, o kterých jest powědíno, lidé w mnohých řemeslech a uměních se znali, a ze wzdálených krajin do jiných znamenitý obchod wedli. Po Perském a Čerweném moři plawaly kupecké koráby, zboží rozwážejíce; pauštěmi arabskými jezdili na welblaudech nakladených. Ale nejčelnější kupci a plawci byli Foeničané, národek proti jiným malý, jenž w sausedstwu Židů na uzkém pokraji Středního moře obýwal. Od nich wynalezeno jest sklo a stkwostné purpury, i jak se s kowy nakládá a jiné důležité wěci. Prawí se, že Taautes, Foenican, prwní byl, jenž písmeny psáti začal; neb předtím lidé nepsali, leč egyptští kněží tak zwanými hieroglyfy, které jen obrazům těch wěcí podobné jsau, o kterých se píše; Číňané pak od pradáwna píší, majíce znamínka celých slow, ale ne na hlásky rozdělených.

Nejznamenitější města Foeničanů byla Sidon a Tyrus; w těch a některých jiných sídlili králowé, málo wšak moci majíce, poněwadž kupci nejwíce wládli. Odtud wedli obchod s jedné strany do

Egypta, a s druhé do Arabie, Assyrie, Babylonu, Medie; dostáwali zboží snad až z Indie a Číny; s třetí strany po středním moři do Afriky i do Ewropy jezdili, ba až atlantským mořem do Angličan, kteraužto zemi pro cín tam nalezaný, zemí cínowau nazýwali; ze Španěl nejwíce zlata a stříbra wozili, jsauce jako středištěm obchodu wšechněch národů, poněwadž zbožj z jedněch stran přiwezené na druhé odwáželi a prodáwali.

I ač neywíce milowali plawbu a obchod, wšak i proti mocným nepřátelům dobře hájiti se dowedli; jakož sám král Babylonský Nebukadnezar nadarmo město Tyrus obléhal.

Kamkoli Foeničané připluli, wšudy nowých měst, osad čili kolonií zakládali: w Africe, w Řecku, w Sicilii, Sardinii, Španělích a na ostrowích Středního moře, z kterých potom mnohé weliké sláwy došly, bohaté i mocné jsauce. Neymocnější bylo město Karthago, založené na sewerním pobřeží Afrického, tu kdež nyní na blízce Algir stojí.

Náboženstwí Foeničanů bylo ohawné, poněwadž bohům swým i lidi, zwlášť děti, obětowali; ctili jako Babylonští bohá Bela; wšak wůbec, poněwadž wšechno obchodem zaměstnáni byli, málo božských wěcí si wšímali.

§. 7. *Řekowé, Řím.*

Prwní lid w Ewropě, jehož se Foeničané na plawbách swých po Středním moři začasté dotýkali, byli Řekowé, tenkráte ještě nic znamenití, potom nejhlawnějším národem na swětě bywší. Nejprwé byli rozděleni na národy dwa: Pelasgy a

Helleny, kteří potom jako w jeden se slili. Byli nejprw lidé diwí, skoro nazí, po lesích žijící, ani ohně neznajíce. Potom ubytowali se u nich semotam muži z Foenicie, z Egypta, a hrady i města zakládali, jako Kadmus Foeničan, jenž Theby založil, a Cekrops Egypčan Atheny. Odtud lidé řečtí wždy wíce počínali se zdwihati, welikých udatenstwí we swých i cizích wlastech konajíce. Wyprawuje se mnoho o hrdinách jejich, o Herkulowi, Theseowi, Jasonowi a mnohých jiných. Dwanáct set let před narozením pána Krista jeli na 1000 lodích přes moře Aegaeiské do Maloasie, a slawné město Troju 10 let obléhali, naposledy dobyli a rozbořili. Odtud roztauživše se po cizích wlastech začali jako Foeničané po Středním, po Černém moři jezditi, a osady zakládati w Maloasii, w Sicilii a we Wlachách, kdež celau jižní část tu, kde nyní

bati i chudí, o to, co se státi mělo, se radíwali. Onoho způsobu byla nejčelnější Sparta čili Lacedaemon, lidowládná pak obec nejznamenitější Atheny. Zákon, podlé kterého se řídili, Spartanům učinil Lykurg, Athenanům Solon. Spartanowé měli i dwa krále nad sebau, kteří ale dle swé wůle nic konati nesměli, než obecným uraděním.

Za těchto časů bylo ještě welmi nepatrné město Řím we Wlachách, ač později nad celým swětem wládlo. Založili jej dwa bratří, Romulus a Remus (753 let př. Kr.) s hrstkau lidu laupežného, který mnoho wálek s národky okolními wedl. Sedm králů po sobě nad nimi wládlo. Posledního z nich Tarquinia zapudili, a na způsob jak Řeci swobodnau obec způsobili.

§. 8. *O ostatních národech.*

Až potud powědíno jest o národech těch, kteří před narozením syna božího nejslawnější byli, a wíc ještě powědíno bude. Okolo nich we wzdálených krajinách mnoho jiných kmenů lidských žilo, kterých oni ještě tehdy neznali, poněwadž w krajinách swých nic slawného nečinili. I byli w Ewropě Celti čili Wlaši, Němci a Slowané; mezi Slowany na Černém moři již Řekowé mnoho osad čili měst založili, a tudy od baltického moře jantar kupowali. Podlé Slowanů w Ewropě i w Asii Skythowé, kteří s Medií wálčili. Na půlnoci národowé Čudští (Finnští), Uralští, Mongolští, kteří až s Čínau sausedí. Blíž slawných říší Babylonské a Egyptské Arabowé na swých welblaudech a koních rejdili, wšeho co okolo nich se dělo nedbajíce; a w Africe celé až

do prostředka té země, kdež všecko sluncem palčivým jest vyprahlé, nesčíslní kmenové Negrů čili Maurenínů hemžili, kteří od počátku až do dneška nic hodného zaznamenání newykonali a obrovské pohanství pásli.

II.

O ŘÍŠI PERSKÉ, O ŘECÍCH A O ALEXANDRU WELIKÉM

(558 l. př. Kr. až 324 př. K.).

§. 9. *Cyrus a založená od něho říše Perská.*

Pět set a padesát let před narozením syna božího stalo se, že král Perský Cyrus všechny téměř krajiny w Přední Asii sobě podmanil, a welikau říši založil, jaké předtím nikdy nebylo.

Země Perská jest hornatá krajina, a národ byl newelký, udatný, na koních cwičený. Kterýž předtím podmaněn byl královstwí Medskému, o němž jest powědíno, kterak mocné se stalo, a Assyrie jemu poddána byla. Na horách swých ctili Peršané swětlo za boha, z čehož náboženstwí řečené Zend-Avesta wzešlo, učení o dwau bozích, dobrém Ormuzdowi, a zlém Ahrimanowi, kteří prý od prwopočátku se swými zástupy duchů spolu se potýkají: ale naposledy dobrý bůh nad zlým zwítězí, a Ahriman sám dobrý bude. Kteréhož Ormuzda obraz jest swětlo, a zlého boha obraz tma. A měli také kněží řečené Magy, kteří černokněžnických kusů prowozowali.

Cyrus byl syn jednoho z knížat Perských, majícího za manželku dceru samého krále Medského Astyaga, i powstal proti němu, ač on děd jeho byl, s lidem Perským, přemohl jej w bitwě, a sám krá-

lem se učinil, takže nyní Peršané nad Medy wládli, již déle poddáni jim nejsauce (558). Potom wedl wálku s Kroesem, králem Lydským, o němž se wí, že mezi wšemi tehdejšími králi na zlato a stříbro byl nejbohatší, jehožto říše byla w Malé Asii rozsáhlá, w sausedstwu osad, kterých Řekowé w zemi té založili. Cyrus jej w bitwě porazil, dobyl hlawního města jeho Sard, a říše se zmocnil. Tu bylo i osadám Řeckým w tom kraji králi mocnému se poddati, tu Babylonu dobyl, a Židům tam i w Assyrii zajatým do wlasti swé se nawrátiti a Jerusalem i chrám nowě založiti dowolil. I Foeničané jemu poddati se musili, poněwadž nade wšechny krále, kteří před ním byli jsau, Cyrus nejmocnější byl i nejstatečnější. Zahynul prý w bojí se Skythami, kteří k seweru od Medie bytowali.

Syn jeho Kambyses wedl woje do diwů plné

aspes dobyl části Indie, také Macedonie a Thracie w Ewropě, kdež na blízce Černého moře se Skythy válčil. Ten rozdělil celé králowstwí na 24 dílů, nad kterými auředníci jeho, satrapowé, wládli i mocně panowali. Podiwné jest, jak wšichni ti národowé, kteří prwé w Přední Asii, tak bujní jsauce, obywali, jediného člowěka wšichni bez odmluwy poslauchati se naučili. Neb daní podlé libosti panownika pilně odwáděli, a do wálky, kam jich zawésti chtěl, nerozmýšlejíce se, táhli. W městě Persepoli bylo slawné sídlo králowo, Porta nazwané. Tam jakého bohatstwí, jakého oplywání wšemi wěcmi, jaké pokory nesčíslných sluhů před welebností králowskau bylo, těžko jest wyprawiti. Ale králowé ti, tak jako předtím král Šalomaun rozkoším nade wšecko oddáni byli, z čehož potom jich zkáza newyhnutedlně přijíti musila.

§. 10. *Wálky Peršanů s Řeky.*

Když král Darius byl w Indii, umíniwše sobě Řekowé ti, kteří w osadách Maloasiatských obywali, těžkého jha Peršan se zprostiti, spálili město Sardes, a poslauchati nechtěli. Ale ač Atheňané a Eretrejští Řekowé jim pomáhali, wšak brzy přemoženi jsau, a Milet, město jejich nejkrásnější, rozbořeno. I zdálo se lehké býti, pyšnému králi Dariowi, poněwadž tak mnoho lidí na způsob otroků ho poslauchalo, že malých Řeků za pokutu podmaní sobě, zato že Maloasiatským byli pomáhali. Tedy když posly swé do Athen wyprawil, a rozkázati dal, aby se mu poddali, i nechtěli; poslal na ně wojsko přenáramné, prawí se, že 600,000 mužů

ozbrojených, kterýchžto wůdcowé byli Datis a Artafernes. Ale ač Spartani ani kteří ostatní Athenanům pomáhati nechtěli, jediné Plataejští, a jich na počet bylo nic wíce než 10,000, wšak porazili Peršany na hlawu u města Marathonu. Wůdce jejich byl Miltiades.

Tu wida takowau potupu učiněnau sobě od těch, kterým byl pauty a pokutau hrozil, rozhněwal se král Darius welice, i počal zbrojiti, co nejwíce mohl, ze wšech téměř národů swých jediné wojsko weliké zřídiw; a poněwadž dříwe, než na pole wytáhnauti mohl, umřel, syn jeho Xerxes ještě wětších přípraw učinil, a již přes moře Hellespont nazwané do Ewropy přešel. Řecký dějepisec Herodotus, který tehdy žiw byl, prawí, že wojsko jeho počítalo se na půl třetího millionů lidí, s nimiž jako udusiti celau zemi Řeckau obmýšlel.

A nebyl malý strach Řeků, když jako mračno

maniti míní, a poslali krále svého Leonidu s malým lidem naproti Xerxesowi.

Nepřítel chtěl wtrhnauti přesmykem Thermopylským, kdežto wůkol wysoké hory w cestě stojí. Ale Leonidas s 300 Spartany tak hájil, že 20,000 Peršanů od jeho lidu zabito, až pak zrádce jeden jinau cestu přes hory jim ukázal, kudíž obstaupiwše Spartany, Leonidu i jeho wšechny zabili, až do smrti udatně bojující. Nyní se rozlila wojska Perská po zemi Řecké, pálili, plenili, a město Atheny rozbořili. Ale Themistokles toho nedbaje, lodí hleděl, u ostrowa Salaminy wtipně je postawil, a Peršany na moři tak porazil, že Xerxes ihned hrdost ztratiw, do Asie utekl. (480 l. př. Kr.) Tu jest poraženo wojsko jeho, kteréž wedl Mardonius, w bitwě u města Plataeí, a Mardonius zabit; tam byli wůdcowé Řeků Aristides Atheňan, a Pausanias Spartan. Ale lodě Perské, kterých weliké množstwí bylo, stíhali Řekowé až na druhau stranu moře k Asii, a porazili i wšecky konečně spálili u Mykaly.

Takowým způsobem weliké wojsko Perské w niweč jest obráceno, Řekowé naproti tomu wždy mocnější byli a slawnější. Prospíwali w nejkrásnějších uměních, malířském i řezbářském, básnickém a wšechněch jiných tak welice, jak žádný národ předtím, a tudy mnohých budaucích národů učiteli se stali. Welcí mudrci také mezi nimi powstali, kteří Boha a swět znáti učili, jako Sokrates, a we wšech wědách Řekowé maudrost předešlých lidí, Indů, Egypčanů i jiných daleko přewýšili.

Těchto wěcí nejpřednější původowé byli Athenští, kteří tehdáž takowé wážnosti u ostatních byli sobě způsobili, že k válce proti Peršanům wšichni

Řekowé daně skládali, a od nich wésti se nechali, kteréžto woděni hegemonie nazýwáno. W čele jejich byl po smrti Aristida Cimon; neb Themistoklu byli od sebe z wlasti wypowěděli, což newděčně skoro wšem mužům zaslaužilým činili, bojíce se, aby takowí, majíce welkau chwálu, snad panowníky nad nimi státi se nechtěli. Cimon porazil Peršany u Ewrymedonu, načež již nic proti Řekům zmoci nemohli.

§. 11. *Wálka Peloponneská.*

Brzy po smrti Cimonowě učiněn byl mír Řeků s Peršany, který po něm Cimonský nazwán, a to tím způsobem, že Maloasiatické osady z poddanstwí Perského pustiti musili, a jiným wěcem Řekům prospěšným se podrobiti. Ale nedlauho potom Řekowé sami mezi sebau začali nesworní býti. Neb poně-

[redacted]

Athenských byl jirchář Kleon, Spartanů pak Brasidas, kteřížto obadwa padli.

W Athenách byl tehdáž Alkibiades, muž mladý a těch nejpodiwnějších wlastností dobrých i zlých, důwtipnosti pak skoro we wšech wěcech wýtečné. Ten spoluobčanům swým náwrh učinil, aby se Sicilie zmocnili, a jsa wywolen za wůdce loďstwa, tam poslán jest. Wšak na cestě, zwěděw, že jej obžalowali w Athenách pro rozpustilost na obrazích boha Merkura spáchanau, začežby byl na hrdle trestán byl, opustiw wojsko, utekl do Sparty, a co Athenské wojsko w Sicilii zahynulo, Alkibiades dobrau radau Spartanům prospíwal, tak že Athéňané hynauti začínali. Ale brzy se slitowalo nad wlastí Alkibiadowi, a učiniw sobě i we Spartě nepřátely, z města toho utekl, s Atheňany se smířil, a porazil Spartany, i s welkau sláwau do Athen přijat jest.

Jakož ale Athenští wšechněm swým slawným mužům newděční byli, tak i Alkibiadowi po druhé z wlasti wypowěděli, a zwolili wůdců deset, mezi nimiž Konon byl nejdůstojnější; Spartani měli wůdce Lysandra, chytrého a lstného, a spolu s Peršany se spojili, kteří rádi Athenských hubiti pomáhali. Tedy zwítězil Lysander w bitwě u Aegospotamu (405 l. př. Kr.), dobyl Athen a dlauhé zdi, kteréž byly okolo města toho, zbořit dal, wesele k tomu hausti rozkázaw.

§. 12. *Agesilaus. Epaminondas. Podmanění Řeků od krále Filippa Macedonského.*

Odtud počali Spartani nad jinými Řeky rozkazowati, a to tak činili, že sobě brzy stýskali wšichni

ti, kterým prwé pod Athenskými smutno bylo. Nebo Spartani byli sice lid udatný, a wlast swau nade wšecko milowali, ale byli rowněž hrubí, nijakých krásných umění nedbali, a proti cizím násilí a křiwdu beze studu konali. Do Athen položili posádku, a zřídili třidcet panowníků čili tyranů, od kterých mnoho měšťanů na poprawu dáno, mezi nimi i Sokrates; jiným obcem Řeckým weliké daně ukládali. To bylo příčina, že již nikdy Řekowé mezi sebau w jednotu wstaupiti nemohli.

Agesilaus, udatný král Spartanský, w tento čas hrdinsky wedl wálku s Peršany, kteréž welice by byl zkormautil, kdyby zatím Athenští, již prwé zprostiwše se tyrannů, s jinými Řeky proti Spartě se nebyli pozdwihli, takže Agesilaus do wlasti nawrátit se musil. Tu porazil Athéňany u Koronéy; ale Konon, wůdce Athenský s Peršany se spojiw, přemohl celé loďstwo Spartanské u Knidu a tak nade ctí za-

razil Spartany u Mantinéi, ale w bitwě té padl, a tu žádný stát Řecký nad druhý nebyl, a wšichni jako bez hlawy.

Užil toho král Macedonský Filipp, saused Řeků, jenž lstiwě na příležitost čekal, by se wšechněch zmocniti mohl. Tu Fokowé olaupili chrám boha Apolla w Delfích, kamž ze wšech zemí Řeckých mnoho obětowáno bywalo, poněwadž se myslilo, že bůh tam prorokuje, a wšichni o radu tam posílali, což se orakulum nazywalo. Za to ostatní Řekowé s Foky wojnu tak řečenau swatau započali, powolawše Filippa na pomoc, kterýžto přišel, a Foky pokáral. Podobně se brzy potom prohřešili Lokrowé, a zas měl Filipp naproti nim powolán býti, raduje se z té příležitosti, která mu na Řeky přišla. Ale znajíce Atheňané a Thebanští zlý úmysl jeho, a zwlášť Demosthenes, welký řečník Athenský, proti němu se spojili. Tedy wytáhl na pole naproti nim, a poraženi jsau u Chaeronaey (338 l. př. Kr.) Tu Filipp posádky do wšech měst Řeckých wložil, a tím pod moc swau ge podmanil.

§. 13. *Alexander Veliký.*

Takowýmto způsobem národ Řecký swobody swé zbawen jest, kteréžto předtím žádný jiný tak jako oni wážiti sobě neuměl. Nebo, jakož jsme již powěděli o starých národech na wýchodě, Babylonských, Assyrských, Hebrejských, Foeničanech, Egypčanech, ti wšichni prwé mocni bywše, naposledy pode jho Peršan upadli. A wládli králowé Perští z nádherného stolce swého, jako bohowé téměř od národů těch wzýwáni jsauce, proti kterým i největší lidé

jen co otroci byli, a slow jich pokorně poslauchati musili. Toho widauce Řekowé, proto tak přílišně se báli panowníka nad sebau míti, až pak král Filipp pod moc swau jich dostal. Wšak poněwadž národ ten ne swětskau sláwau toliko, ale zwlášť duchem swým stkwěl se, tím wznešenost swau neztratil. Uměním totiž a wědami prawě tehdy tak welicí byli, že wšichni jiní národowé, kteří jich znali, od Řeků učili se. Jejich básníků, řečníků, dějepisců, mudrců řada jest tak dlauhá, žeby welikých knih o tom sepsat lze bylo, čeho oni duchem swým se domyslili, i kterak wzdělaní byli.

Žákem jednoho z mudrců Řeckých Aristotela, žáka Sokratowa, byl Alexander Weliký, syn Filippa krále Macedonského, jsa jinoch dwadcetiletý, když otec jeho umřel, a on w králowství se uwázal; udatný, bystrý, a k tomu něžné mysli i wěd a nauk milowný takowé, jak žádný král před ním nebyl, poně-

bylo, a po tento den jest slawné. Odtud kwapil k poslední bitwě, a porazil Peršany po třetí u Gaugamely, množstwí jich přenáramné, a rozmanitost lidí jízdných i pěších ze wšech krajin říše neslýchanau, kteří wšak wšichni wíce o zachowání swého žiwobytí, než o lásku ke králi aneb ke wlasti stáli. Král Darius Codomannus zabit jest od nezdárného satrapy swého Bessa, kterého sám Alexander, oškliwost ze zločinu toho maje, za pokutu usmrtiti kázal.

Tudy jemu celá říše Perská poddána byla; odkudž až do Indie táhl; potom wrátiw se do města slawného Babylona, nikdy wíc do Ewropy nepřišel, ale weliké úmysly konaje, o to nejwíce se zasazowal, chtě we wšech zemích dobytých wzdělanost řeckau rozšířiti, aby totiž wšichni národowé tomu se naučili, čeho Řekowé uměli, jichž jazyk odtud po wší Asii a jiném swětě tehdáž známém proslulý byl a oblíbený, poněwadž žádným jiným tolik krásného nemluwilo se ani neučilo. A wšak Alexander tak welikými pracemi, a také rozkošemi přemožen jsa, kterých sobě w Babyloně a bujných překrásných krajinách těch obwykl, příliš časně tu umřel, stár jsa 32 roků, 324 let před narozením pána Krista.

Říši, kterau on založil, rozdělili mezi sebau jeho wůdcowé, jakož potom dále wyprawowati se bude, poněwadž napřed o Římanech musí powědíno býti, kteří ty časy nejslawnějším lidem na swětě býti počínali.

Těch dob se stalo welké pobauření w národech na seweru od Italie skrze Celty, kteréž Slowané Wlachy, Římané pak Gally nazýwali. Celtowé bydleli w Gallii, to jest we Francauzích. Poněwadž ale země tato nimi příliš hustě se zalidnila, prawí se, že král jejich Ambigates synowce swé Bellovesa a Sigovesa s množstwím lidu do světa wyslal, aby jinde se usadili. Tedy jedni zašli daleko na wýchod, a usadili se po celém Dunaji od Šwáb a Bawor až téměř k Tatrám a Černomoří, a osadili s jedné strany Šwejcary a jiné hornaté krajiny, s druhé pak až do Čech a do Morawy zašli. Ti se nazýwali Bojowé, i byli prwní, kteréž známe, obywatelé země naší. Jakých tito Celtowé bojů s Němci a Slowany měli, poněwadž až k jich krajinám se tlačili, nikdež nestojí zaznamenáno; ale druzí obrátili se do Italie, a zmocnili se welké části rozkoš-

stál Tarent nejdoleji nad mořem, wystawen byw od Řeků; měšťané jeho byli bohatí a stkwostní po řecku, a hrdí, poněwadž na mnoha lodích po moři s Řeky a Karthaginci obchod wedli, a nechtěli trpěti, aby Římané rowněž činili. I stala se wálka s nimi, a powolali na pomoc Pyrrha, krále Epirského z Řecka, jednoho z těch, kteří po smrti Alexandra Welikého o jeho říši se dělili a wálčili. Římané s ním we třech bitwách se potýkali; w jedné byli poraženi, ale wíc Epirských než jich padlo; w druhé žádná strana nezwítězila, ale Pyrrhowi wojíni umdleli; w třetí porazil Pyrrha konsul Římský Curius Dentatus (275 l. př. Kr.). Tu musil z Italie utéci, a Tarent se wším bohatstwím swým a loděmi od Římanů dobyt jest.

§. 15. *Wálky Punické.*

Karthago založila prý foenická kněžna z Tyru, jménem Dido, prwé nežli Řím od Romula a Rema založen jest (888 let př. Kr.); a město bylo tak jako Řím ze začátku malé; a wšak potom mnoho národků, kteří tam po pobřeží sewerní Afriky kočowali, to jest, stáda swá honili, podmanili sobě, a pány celého pobřeží se stali. Karthaginci byli, jako Foeničané, pilní kupci na zemi i na moři. Z wnitř Afriky přiwáželi mnoho drahých wěcí, lacině tam od nerozumných lidí nakaupených, a na lodích zase dále je rozwáželi. W Středním moři zmocnili se ostrowů Balearských, Sardinie, Malty a jiných mnohých, na kterých při plawbách swých odpočíwati mohli. Nad nimi panowali jako konsulowé Římští dwa suffeti, kteří se podlé wůlc bohatých kupců sprawowati musili.

Mezi Římem a Karthaginau uprostřed ležela Sicilie, na které byli Řekowé mnohá místa založili, a zwláště Syrakusy, Agrigent, a jiná krásná, w nichž králowé wládli. Tak jako někdy Athenští za času Alkibiada ostrowu tohoto zmocniti se chtěli, takby byli rádi Římané a Karthaginci učinili, kdyby byli jedni druhým nepřekáželi. O to naposledy mezi nimi wálky weliké wzešly, které se punické jmenují, poněwadž se Karthaginci také Puny nazýwali.

Prwní punická wálka se začala 264 léta před Kristem, a 23 let trwala. Římané w Sicilii wítězili, a konsul C. Duilius prwní byl, jenž na moři zwítězil; nebo od té doby Římané i na moři mocní býti začali. C. Attilius Regulus, jiný wůdce Římský, až do Afriky přeplul, Karthaginské porazil, a u welikém strachu skoro až k městu jich stihal. Karthaginci sobě najali Spartanského wůdce Xanthippa; ten sice Regula přemohl, zajal, a Karthaginci jej umořili, že

po jeho smrti Hamilkarův syn Hannibal s wojskem přešel, a druhau tudy válku punickau začal (218 let př. Kr.), kteráž 19 let trwala.

Hannibal byl jeden z nejslawnějších wojewůdců, kterých kdy na světě bylo, od smrti krále Alexandra Welikého ten nejwýtečnější. Nejprwé přešel s welikau prací s lidem pěším, s jízdnými i slony, na kterých tehdáž se bojowáwalo, přes hory Pyrenejské a Alpy sněhem přikryté, kde předtím pro diwost krajiny ani cest žádných nebylo, a přitom wždy Gallowé, kteří tam obýwali, s ním boj wedli, až pak krásnau zemi Italskau widěti bylo, jíž dobýti chtěl. Tam wtrhnul, i porazil Římany we čtyřech bitwách přeukrutných: nad Tesinem, nad Trebií řekami, u jezera Thrasimenského, a posledně u Kann (Cannae), kdežto se prawí, že 80,000 Římanů jest zabito. Hrůza byla na Římany weliká, když takto již i Říma města Hannibal zmocnit se chtěl; wšak senat slawný zmužilé mysli nepozbyl. Zwolili diktatora Fabia Maxima, jenž maudře odporowati uměl Hannibalowi, ale u welikau půtku žádnau se s ním pustiti nechtěl. Hannibal měl doma w Karthagině mnoho protiwníků, kteří mu nepřáli, a proto žádné pomoci do Italie poslati mu nechtěli, když wojska mu ubylo. Asdrubal, bratr jeho, který jemu ze Španěl na pomoc šel, poražen byl na cestě od Římanů a zabit, tak že on, ačkoli 14 let w Italii se zdržel, již nic Římanům uškoditi nemohl.

Mezitím byli Římané do Španěl poslali Cnaea a Publia Cornelia, oba nazwané Scipiony, kteří šťastně s Karthaginci bojowali. Když oni oba padli, učiněn jest wůdcem jiný Publius Cornelius Scipio, muž teprw 27letý, jenž města Nowé Karthaginy w Špa-

nělích dobyl, a celau tu zemi wybojowal. Ten jsa hrdinské mysli, do samé Afriky se přeplawil, s Massinissau králem Numidským se spojil, a ku Karthagině samé blížiti se začal. W nauzi takowé Karthaginci Hannibala ze Wlach powolali, aby je wyswobodit přišel, i setkali se obadwa slawní wůdcowé u města Zamy w bitwě weliké. Hannibal, poněwadž menší wojsko a mín udatné měl, poražen jest od Scipiona, a o mír jej prosil. Tu musili Karthaginci celé Španěly Římanům dáti, mnohem wíc peněz než prwé zaplatiti, a wšechny wojenské lodě jim wydati mimo deset, tak že již na moři Středním té nejmenší moci nepodrželi, a Římané w západních krajinách jediní mocní byli (202 léta př. Kr.)

§. 16. *Podmanění říší Alexandrowých.*

Dříwe než se wálky punické staly, kterými říše

z říše Alexandrowy tři nejčelnější: Macedonie w Ewropě, Egypt w Africe a Syrie w Asii.

Říše Syrská byla založena od Seleuka, jméno majíc od Syrie blíž země Kananejské, ale roztahowala se odtud skoro až k Indii po wšech zemích, nad kterými prwé králowé Perští panowali. Potomci Seleukowi někteří se nazýwali Seleukowé, někteří Antiochowé. Oni wystawili slawná města Seleucii a Antiochii, w kterých stkwostná sídla swá měli. Nebo brzy se naučili od lidí tamějších nejwíc rozkoše hledati, jakož až podnes wšichni wýchodní králowé činí. Tu byli slabí, a wšech národůw poddaných ponutit nemohli, aby jim poslušní zůstali. Nejprwé proti nim powstali Parthowé, potomci starých Peršanů, kteří oswobodiwše se, nowau říši Partskau započali. Král jich prwní byl Arsaces (254 l. př. Kr.)

W Egyptě wládl Ptolemaeus, a po něm potomci jeho Ptolemaeowci. Prwnější z nich, mezi nimiž obzwláště Ptolemaeus Filadelfus, obnowili starau sláwu země Egyptské, učenost a umění wážíce. Sídlo swé měli w Alexandrii, od Alexandra W. založené; a odtud až dlauho po narození pána Krista nebylo žádného města na světě, w kterémby tak hojně jako tam obchod byl weden bywal.

Macedonii obdržel nejprwé Kassander, jenž matku Alexandrowu Olympii, manželku jeho Roxanu, a syna Alexandra byl zawražditi kázal. Po jeho smrti nastaupil Demetrius Poliorketes, syn Antigonůw, a mnoho bojowal s Pyrrhem, králem Epirským, jenž Macedonie dobýti chtěl, když od Římanů byl porážen.

Menších králowstwí bylo několiko w Malé Asii a mezi těmi nejbohatší králowstwí Pergamus.

)(

Řekowé byli nejprwé poddáni králi Macedonskému; ale Demetrius Poliorketes je propustil, a zase swobodnými učinil. Poněwadž tak mocných se wšech stran sausedů měli, nemohli již nikdy tak jako předtím si počínati. Rozděleni byli na dwě strany čili towaryšstwa, jedno nazwané achaejské, a druhé aetolské; ke každému několik měst čili republik přidalo se, ale jedno towaryšstwo s druhým w mnohých wálkách bylo, kterých král Macedonský Filipp II. použil, a do wěcí jejich se wmíchal. Nejslawnější polní wůdce Achaejských byl Filopoemen.

Tím způsobem swět tehdáž jako na dwě polowice rozdělen byl. Nad jednau wládli Římané, jazykem latinským mluwící; w druhé byly řečené říše Alexandrowské. Na dwořích králů těch wšudy se mluwilo jazykem řeckým, w Macedonii, w Syrii, w Maloasii, obzwláště pak w Egyptě, kdežto králowé Ptolemejští wšelikau učenost chowali w Ale-

II. králem Macedonským, poněwadž s Hannibalem spojen byl, ačkoli málo jemu pomoci mohl. Římané jej porazili u Kynoskefal (197 l. př. Kr.), a do Karthaginy posly wyprawili, aby jim Hannibal wydán byl, poněwadž on wší mocí se přičiňowal, wlasti swé z bídy weliké znowu pomoci. Hannibal, zwěděw o tom, utekl z Karthaginy ke králi Syrskému Antiochowi III. Antioch začal válku s Římany, ale neprozřetedlně sobě počínaw, poražen na hlawu u Magnesie od Lucia Cornelia Scipiona, bratra Publiowa, jenž u Zamy zwítězil (190); načež jej tak Římané wší moci zbawili, že wždy wíce národů od Syrie odpadlo; napřed Armenie, potom Židé, kterých, poněwadž Peršanům nejprw poddáni byli, i též Alexander W. dobyl, a pak Seleukus opanowal. Neb poněwadž Antiochus řády jich náboženské trpěti nechtěl, než aby po řecku žiwi byli; pozdwihli se proti němu, a wůdcowé jich byli bratří Machabaejští, kteříž nowé králowstwí Židowské založili. A widěwše ty wěci Parthowé, jichžto země z prwu malá byla, byli smělí, Babylonie, Medie a wšechněch zemí až po řeku Eufrat se zmocnili, tak že z říše Syrské již ničeho wíce než Syrie, kteráž jen malá jest, nezbylo.

Hannibal po porážce Antiochowě utekl k Prusiowi, králi Bithynskému w Maloasii, a když i tam za ním Římané poslali, aby jim wydán byl, a již wojáci dům jeho obstaupili, wzal jed, a sám sobě smrt učinil, poněwadž laupežiwý lid Římský nenáwiděl od dětinstwí swého (183). Oni pak, již ani jeho se nestrachujíce, co chtěli, bez bázně činili. Opět obnowili válku s Macedonií, krále Persea jali, a zemi tu sobě podmanili (168). Řeky byli

nejprwé za swobodné prohlásili, aby snad Macedonům pomáhati se nejali; nyní ale nejprw aetolské towaryšstwo porazili, potom s achaejským válku započali, a Mummius konsul Římský, oblehna město Korinth, dobyl a rozbořil (146), odkudž celé Řecko Římanů poslušno býti musilo.

Téhož roku zbořeno od nich město Karthago s welikým strachem po celém swětě, kamž o tom powěst došla. Neboť Římané ničeho národu tomu nepřáli, jakkoli již slabý byl, a konečně třetí válku punickau započali, kteráž tak truchliwý konec měla. Celý swět trnul před zlostným Římem.

§. 17. *O zkáze mrawů Římských.*

Brzy wšak wěci ještě hůře se počaly měniti a bauřiti. Staří Římané byli sice lidé neučení, sprostí, k tomu surowí a bojowní; ale mrawy jejich

kojeni, že jich nejslowútnější wůdcowé sami pole swé oráwali. Curia Dentata, jenž Pyrrha přemohl, nalezli wyslanci Samnitů, když do Říma přišli, an u ohniště seděl, řepu, kterau jísti chtěl, oškrabáwaje.

Ale obyčejowé národa Římského welmi se proměnili, když nad tolikými říšemi panowati počali. Seznámiwše se sice s Řeky, kterých potom sobě podmanili, od těch se naučili i jiných sobě wěcí wšímati, než zbraní a bojů; naučili se řeckému mudrctwí a řecké wzdělanosti, a brzy latinským jazykem tak učeně a krásně, jako Řekowé swým jazykem, psali. Ale nesmírné bohatství hrnulo se do Říma ze zbořených měst nalaupené, jako z Karthaginy, z Korinthu a mnohých jiných. Podmaněným národům učinili Římané představené, řečené prokonsuly, propraetory, kteří každoročně jiní byli. Každý z nich nejen weliké daně zemi té ukládal, ale sám wší ukrutností pro sebe peníze wynucowal, s kterými potom do Říma se wrátil. Když ale zlata a stříbra přenáramné množství bylo, začali sobě lidé toho wíce, než počestných mrawů, wlasti a bohů wážiti. Welicí patriciowé, jsauce bohatší než mocní králowé, hejřili, rozkoší užíwali, neprawostí žádných se nestydèli, poněwadž penězi wšechno se zaplatit mohlo. Jiní pak lidé podlé nich se říditi chtíce, když se jim práce již znelíbila, a brzy o jmění swé přišli, ti wšechno i to nejhorší, welkým pánům činili, zač jim zaplatili, aby se dobře poměti mohli.

A tak když hanebných hříchů bez počtu w Římě se páchalo, zželelo se mnohým mužům ctnostným zkázy takowé, a nadarmo o nějaké prostředky naproti tomu se pokaušeli. Dwa bratří, řečení Grac-

chowé, myslili, kdyby lidé obecní wic jmění měli, aby sobě hanebně wydělawati nemusili, žeby mrawněji žiwi byli. A poněwadž mnoho polí bylo, která žádnému jedinému, ale celé obci Římské patřila, chtěli Gracchowé, aby ta pole lidem rozdána byla; a hned weliké množstwí lidu rádo tomu bylo, ale patriciowé, kteří těch polí sami užíwali, spiknuwše se se swými, w městě samém proti Gracchům wytáhli, a zabili je s mnohými jinými.

§. 18. *Marius a Sulla.*

Brzy potom wedli Římané wálku s králem Numidským Jugurthau. Neboť Numidie byla w Africe blíž Karthaginy; a poněwadž Massinissa král Římanům we wálkách punických byl nápomocný, byli jeho i syna jeho Micipsy přátelé. Micipsa měl dwa

ali, pěkných a teplých krajin wlaských se zmocniti chtíce. Ti nejprwé při horách Alpách několik wojsk Římanských porazivše a zahubivše, potom do Gallie se obrátili, a zemi tuto plenili, a byl takowý strach w Římě, jestližeby do Italie wtrhli, jako když někdy Brennus k Římu se blížil. Tedy s welkau sláwau se nawrátiw z wálky Jugurthinské Marius, opět proti národům těmto poslán jest, aby nebezpečenstwí od wlasti odwrátil. Po čtyry léta jej Římané za konsula zwolili, což prwé neslýchané bylo; nebo dlauho trwalo, než takořka na pohled diwých těch lidí bojowníky Římské uwykl; a statečnějšího wůdce tehdy neměli Římané. Potom udeřiw mocně, nejprw Teutony porazil blíž Aquae Sextiae, a Cimbry u Verony (101 př. Kr.) tak, že obojí skoro zcela jsau wyhubeni.

Tož se s mnohem wětší sláwau do města wrátil, jsa člowěk nízkého rodu, a bez krásných umění, kterýž jediné udatností swau štěstí takowého dosáhnul. Mrawů byl hrubých, a měl w nenáwisti wšechny šlechtice čili patricie. To se líbilo špinawé chátře Římské, že z nich takowý muž pošel, a on spoléhaje na to, měl za wěc lehkau, aby se pomocí lidu sám jediný aneb s několika jinými pánem nad celau říší stal. I spojil se s Saturninem a Serviliem, kteří mnohé ty, jichž nenáwiděli, potajmu wražditi začínali. Když se senat rozhorlil pro zločiny takowé; Marius obadwa ty a mnohé jiné zawražditi dal, chtě se očistiti, ale brzy do Asie utéci musil, poněwadž wšechněch patriciů nechuť proti němu powstala.

Až posud w říši Římanů toliko obywatelé města Říma byli wšech ostatních páni; a nejen druhých

zemí, ale i Italie obywatelowé jich poslauchati musili. Ale Marius a Saturninus i Servilius, když se chtěli panstwí zmocniti, slibowali ostatním Italským, kteří Spojenci nazýwáni bywali, že jim chtí wšech práw wymoci, jakých měšťané Římští mají, aby celá Italie nad jinými světem wládla. Naproti tomu patriciowé bojíce se, aby swých práw neztratili, mocně Spojenců tisknauti i hubiti počali. A tak Spojenci sebrawše se wálku ukrutnau proti Římu začali, kterážby nešťastný konec byla wzala, kdyby jim konečně Římané byli nepowolili.

Toho času Mithridates, král Pontský w Maloasii, kterýž tak jako někdy Hannibal Římany nenáwiděl, zlau wálku zdwihl, chtě Římany z Asie, a jakž daleko by mohl, zapuditi, aby jiným národům tak jako předtím škoditi nemohli. Z té příčiny smluwil se s jinými králi okolními, aby wšechny

proti Mithridatowi podruhé wytáhl, dobyl Athen, a porazil wojska jeho na hlawu.

Byltě pak w Římě jiný w lidu oblíbený Cornelius Cinna, hanebník ukrutný jako wšichni, kteří za těch časů nejmocnější byli. Ten pobaufil lid proti urozeným, i učinil se konsulem, a druhým konsulem Maria, který opět do Říma se wrátil. Ti oba, Cinna i Marius, hrozně nad patricii a jejich wěrnými mstiti se začali, kterýchžto počet weliký zwražděn, a jiným statky pobrány. W tom Marius weliké zalíbení měl a rowněž w pití a rozkoších, kteréž jej naposléz do hrobu připrawily. Cinna dwě léta po něm umřel. Tož Sulla, učiniw mír s Mithridatem, jak dobře mohl, do Wlach pospíšil, Marianské porazil u Sacriportu, a Řima, kdežto se mocně bránili, útokem dobyl. Tam předtím nikdy tolik krweprolití, tolik nářku a smutku i hanebnosti nebylo, jako když Sulla wítězně wešel. Bez nejmenšího hryzení swědomí 9,000 wojínů, kteří se wzdali, ponèwadž jim milost slíbil, zawřených w tak zwaném cirku, kdež Římané slawné hry wykonáwali, wšechny zawražditi kázal, a jiných na sta na listy napsati, aby je, kdo jich stíhne, směl zabíti, a aby wšech statků swých zbaweni byli, což se proskripcí nazýwalo. Takto když wšechno wůkol uhrozil, oznámil, že chce na wždy diktatorem býti, to jest takowým, jehož wůli nic překážeti nemá; i wydal zákony na lid, aby zas jako někdy ze začátku republiky plebejowé patriciům poddáni byli. Tři léta ale panowaw, složil mocnost se sebe, a na wenkow se odebral, kdež tak pokojně žiw byl, jakoby nikdy člowěku žiwému neuškodil, až pak hanebnau nemocí pošel (78 l. př. Kr.)

§. 19. *Pompejus a Caesar.*

Kterak Římané od prwopočátku swobody milowní byli, takže i krále od sebe wypudili; kterak potom konsuly jen na rok wolili, a ti bez wůle senatu ničeho učiniti nesměli; kterak jen w největší nauzi a to jen na půl léta diktatory sobě brali, poněwadž panowníka nad sebau trpěti nechtěli; i také sprostý lid dokázal, aby od urozených nemohl tisknut býti: toto wšechno přestáwalo od té doby, co se Římanům bohatstwí a rozkoše nejwíc zalíbily, a naproti tomu wlast wíce milowati neuměli; zwlášť co se Marius a Sulla wálečně setkali, chtíce jedinowládci býti. Poněwadž tedy swobody a ničeho dobrého sobě newážili, naposledy se tak stalo, že pod jediného pána čili císaře národ Římský přišel, a republika minauti musila.

Neboť hned po smrti Sullowě miláček jeho,

zcela jest přemožen, a sám sebe zawraždil. Pompejus po té wěci Pontus k Římu přidal a jiné země, přišed také do Jerusalema, kdežto dwa bratří Aristobul a Hyrkan válku mezi sebau wedli, kdoby z nich měl králem býti. Pompejus pomohl Hyrkanowi; ale potom brzy Římané zemi Kananejskau k sobě wzali a učinili králem Herodesa (39 l. př. Kristem).

Byla pak takowá hanebnost w Římě, že, když Pompejus tak daleko byl, umluwil se s mnohými jinými Catilina, chtíce město zapáliti, nejbohatší lidi a šlechtice zabíti, a sami statků jich zmocniti se i panowati. S welikau prací wšak toho odkryl konsul Cicero, největší řečník Římský, a schytaw ty spřísažené, kázal poprawiti; Catilina pak w poli poražen s wojskem swým zabit.

Pompejus nejprwé jako Sulla držel s patricii, a usilowal, aby senat, jak od starodáwna, panowati mohl; potom ale, poněwadž začal o to státi, aby sám panstwí, pokud možná, se zmocnil, hleděl sobě lásku lidu způsobiti, pročež zase tribuny lidu w bywalau moc jejich usadil, kterau jim Sulla byl odňal. Aby wšak bez překážky, čeho chtěl, dokázal, učinil spolek s C. Juliem Caesarem a s bohatým Crassem, řečený triumvirat, aby sobě pomáhali k tomu, by wždy u welikém důstojenstwí zůstali. Tedy byw jeden rok Caesar konsulem, potom na pět let učiněn místokonsulem nad Gallií, Pompejus nad Španěly, a Crassus, aby do wojny proti Parthům táhl. Ale Pompejus, poněwadž wšechno, co w Římě se dělo, wěděti chtěl, aby podlé toho užitku swého hleděti mohl, zůstal w městě, a do Španěl toliko legaty swé čili podřízené wůdce poslal.

Caesar naproti tomu, jenž Mariův wnuk byl, a tudíž i u lidu w lásce, táhl do Gallie, aby sobě sláwy dobyl, jsa nejdůwtipnější ze wšech polních wůdců, kterých kdy Římané měli. Gallie se dělila u Římanů na dwě části: před Alpami w horní Italii, a za Alpami čili we Francauzích. Gallii před Alpami hned od punických wálek byli sobě podmanili Římané, za Alpami jen část měli, řečenau Provincii (nyní Provence), kdežto byla stará Řecká osada Massilia (Marseille). Tam když Caesar přišel, strojili se Helvetowé, Celti w Šwejcarských horách a dále obywající, a s nimi Bojowé z Čech i jiní národowé, do Gallie ještě nepodmaněné wtrhnauti. Gallowé Caesara o pomoc žádali; což rád učinil, Helvety porazil, a rowněž tak později Ariovista, krále Německého, jenž Gallie zmocniti se chtěl. Poněwadž ale Gallowé rozděleni byli na mnohé malé krajiny, jedné za druhau lehko se bylo zmocniti Caesarowi

len za konsula, na lodích do Řecka přeplul, kdežto ti nejurozenější s Pompejem weliké wojsko sebráno měli. A poražen byl sice Caesar nejprwé u Dyrrhachia, ale u města Farsalu na hlawu porazil wojsko Pompejowo (48 let př. Kr.). Pompejus utekl do Egypta, ale zabit z rozkazu krále Egyptského, a bídně zahynul. Ty, kteří s ním drželi, přemohl Caesar w Africe, a naposledy syny dwa jeho u Mundy we Španělích; pak u welké wítězosláwě wešel do Říma, a začal co diktator na wždy panowati. A bylo dobře, že staré republice tudy konec učinil, poněwadž již tak prostopášní byli wšichni lidé, že nemajíce pána nad sebau srownáwati mezi sebau se nedowedli.

Ale toho w Římě mnozí dobří i zlí nenahlíželi, kterým po předešlé swobodě stýskalo se; i ačkoli slawně a maudře i ke wšem laskawě wládl Caesar, učiniwše spolek mezi sebau Brutus, Cassius a jiní, w samém senatu zabili jej (44 př. Kr.), a republiku nowě zříditi chtěli.

§. 20. *Zřízení císařstwí Římského.*

Ale z přátel Caesarowých powstali naproti Brutu a Cassiowi Antonius a Octavius, obadwa jsauce muží ctižádostiwí, kteří sami nad Římem panowati chtěli. Tedy Brutus a přátelé jeho musili utéci do Řecka, kdež u města řečeného Filippy poraženi jsau, a tu Antonius, Octavius i Lepidus nowý triumwirat spolu učinili, a rozdělili se o říši, i mnoho dobrých lidí, jenž proti nim stáli, zabili, mezi jinými i Cicerona. Lepidowi brzy podíl jeho wzali, a zabit jest; sami pak dwa Antonius i Octavius ko-

nečně válku začali mezi sebau, až pak poražen Antonius od Octavia na zemi i na moři u Actia w Řecku (31 let př. Kr.). Antonius utekl do Egypta ke královně Kleopatře, kteráž z rodu Ptolemaeowců, králů Egyptských, poslední byla. Ona i Antonius sami se žiwota zbawili; Octavius pak Egypt Římanům podmanil a nad celau říší Římskau učinil se císařem, i nazwal se Augustus, což jest tolik jako Welebný.

IV.

ČASOWÉ CÍSAŘSTWÍ ŘÍMSKÉHO.

(Od roku 30 př. Kr. až 395 po Kr.)

§. 21. *O Augustowi a tyrannech Římských.*

Tedy třidcet let před narozením Krista pána začal císař Augustus nad Římem panowati. Říše Římská již se rozkládala po wšech stranách Středního moře w Ewropě, Asii a w Africe: w Ewropě patřily k ní Italie, Španěly, Gallie, Řecko a jiné okolní země; w Asii wšechno až po řeku Eufrat, w Africe Egypt a celé sewerní pobřeží. Wšichni národowé, kteříž někdy w zemích těchto bydleli, musili nyni jediného člowěka poslušni býti. Augustus wedl také wálku s Němci čili Germany, a newlastní synowé jeho Drusus a Tiberius dobyli jemu wšech krajin německých až po Dunaj, kdež mnoho měst slawných založili Římané, jakož i Wídeň. Jediné za Rýnem a Dunajem žili Němci swobodně, a tak i w Asii za Eufratem Parthowé, kterých nikdy Římané dobýti nemohli.

Parthowé we swé weliké říši měli jediného krále; Němci naproti tomu rozděleni byli na národků mnoho, a každý swého knížete měl, jako někdy Gallowé we Francauzích. Byliť oni toho času lidé surowí, obywající w špatných baudách po lesích, mezi sebau wálek mnoho wedauce, a živice

se nejvíc od lowu, protože pole orati a jiných tichých věcí málo uměli a nemilowali. Za času císaře Augusta nejslawnější jich vůdce byl Arminius, jenž porazil vůdce Římského Quinctilia Vara w lese Teutoburském.

Mimo válku tuto s Germany panowání Augustowo bylo tiché; wšudeż byl pokoj, a dobře se wedlo. Římané sobě odpočinuli od welikých bojů občanských, kterými tolik lidí slawných i neslawných pohubeno bylo, že již nikdy tak jako předtím hrdinští a mocní nemohli býti, i obrátili se k wědomostem a uměním, jako někdy Řekowé za času krále Alexandra. Tehdáż žili nejslowútnější spisowatelé Římští, básníci Virgilius, Horatius, Ovidius, dějepisec Livius a jiní w jiných wěcech wýteční u welkém množstwí.

Neboť Augustus, jsa člowěk nad míru chytrý a opatrný, ačkoli dříwe než panstwí dosáhnul, mno-

skutky pomstu newedli. Kdo nepatrným činem, ano slowem neb psaním jej urazil, každého smrtí trestal; a nalezlo se mnoho lidí špatných, kteří toho bedliwi byli, aby jiné udáwali, a tím sami bohatství a pozemského štěstí docházeli, až lidé jeden druhému wěřiti nemohli; w srdci hněw majíce, na oko kořili se, a w strachu ustawičném žili. Caligula jako šílenec u wraždách a ukrutnostech největší rozkoš nalezal, říkáwaje, žeby přál sobě, aby jediného krku wšichni Římané měli, aby jednau ranau utnauti jim mohl. Claudius činil, co hanebné ženy jeho chtěly, nejprwé Messallina, pak Agrippina. Nero, syn jeho newlastní, ze wšech byl nejohawnější. Zawraždil bratra swého i wlastní matku, dobré své rádce Burrha a Seneku, a lidí nemilých sobě na tisíce. Prawí se, že i město Řím zapálit dal, aby si představiti mohl, jak Troja někdy hořela. A byli tak Římané zkažení, bojíce se císařů těchto, že wšechno, co jim kázali, ze strachu činili až pak na Nerona zbauřili se, i sám se zabil, a tělo jeho hanebné do řeky Tibery uwrhli (68 let po Kr.).

Císařem se učinil wůdce wojska španělského Galba, ale téhož roku zabil jej Otho a císařem se stal, a již proti němu powstali Vitellius a Vespasianus. Vitellius byl wůdce wojska toho, které w Němcích stálo, Vespasianus w Asii. Otho a Vitellius swedli bitwu u Bedriaka, i zawraždil se Otho, a Vitellius panstwí se zmocnil. Wšak Vespasianus přitáhna naproti němu, porazil jej, a panowati začal, takže jedním rokem čtyři císařowé po sobě na-

§. 22. *Cisařowé dobří.*

Vespasianus byl prwní, který po tolikém zmatku zase pořádek učinil, ukrutenstwí zanechal, a sprawedlnosti hleděl. Za času cisaře Nerona byli se zprotiwili Židé, poněwadž daněmi utiskowáni byli; ale Titus, syn Vespasiana, dobyl Jerusaléma, a zbořil, že kámen na kameni nezůstal. Odtud se Židé po celém swětě rozdělit musili, a u jiných národů byli w opowržení (70 let po Kr.).

Titus, když se po smrti otce swého cisařem stal, panowal tak wlídně, že jej miláčkem pokolení lidského nazwali.

Bratr jeho Domitian, který po něm panowal, byl schytralý jako Tiberius a ukrutný jako Nero, a zabit jest původem ženy swé.

Ale po něm následowalo pět cisařů dobrých, za kterých celá říše Římská w dobrém stawu kwět-

wýbornější ze wšech císařů Římských, poraziw welké dwa nepřátely, krále Decebala Dackého, kteréhož země byla w nynějším Sedmihradsku a okolo, a potom Parthy. Těmto odňal Armenii, Mesopotamii, a jiné země w Asii, až i část Arabů podmanil.

Nástupce jeho byl Hadrianus, ne tak statečný, ale w pokoji mnoho slawného učinil. Cestowal wšemi zeměmi Římskými, aby wšudy wlastníma očima nahlédl, čehoby oprawiti bylo.

Ale nejhlubšího míru a největší hojnosti požili Římané za císaře Antonina, kterýž byl po Hadrianu.

Za Marka Aurelia, kterýž byl nemenší obraz ctnosti, začaly nowé wálky s národy germanskými. Neboť jest powědíno, kterak Římané až k Rýnu a Dunaji moc swau byli zanesli, kdežto wšudy města stawěli, welké silnice zakládali, latinský jazyk rozmnožowali. Za císaře Claudia byli i Angličan dobyli, kteréž se tehdy Britannie jmenowaly, a učinili, že lidé tamější latinsky mluwiti, a po Římansku žiwi býti začali. Ale za Rýnem a Dunajem Němci od časů Arminia statečně se jim hájili. Jiný wýtečný wůdce Germanů byl Marbod, jenž Boje w Čechách podmanil, a s Markomanny, národem německým w zemi této se položil; jiní Němci Kwadowé posadili se w Morawě, a ještě jiné kmeny německé až po řeku Odru a Wislu obýwaly. Marobod byl za časů císaře Tiberia od krajanů swých wyhnán, protože nechtěl tak jako Arminius proti Římanům bojowati; i utekl do říše Římské. Ale po něm Markomanni a Kwadowé začali wždy wíce slábnauti.

Za císaře Marka Aurelia spojilo se mnoho národů německých, Markomanni, Kwadowé, Vandali a jiní, kteří za těmito bydleli, poněwadž se na ně

tlačili národowé slowanští, kteří za Wislau bydleli; neboť Slowanům pro weliké množstwí jejich lidu wlast začala úzká býti. Spojení toto nazýwalo se markomannské; i wedl s nimi Aurelius tuhé wálky; neb se mocí přes Dunaj do říše Římské hrnauti chtěli. Aurelius je přemohl, ale před skonáním těch wálek umřel. Jiní wůdcowé Římští téhož času bojowali s Parthy, kteří ustawičně o země w Asii wálčili.

§. 23. *Bauřliwé časy až do císaře Římského Diocletiana.*

Nástupce Aurelia byl nezdárný syn jeho Commodus, a tu hned se ukázalo, jak blízcí Římané záhuby swé byli. Neboť tak bauřliwé časy nastaly, že rychle jeden císař druhého s trůnu swrhowal, a sotwy kdo panowati začal, již od jiného zawražděn

we Švédsku čili Skandinavii, byli přebředli Baltické moře, a nyní odtud wždy dále k Černému moři se šinuli; odtud plenili Řecko a Maloasii; konečně celé Dacie dobyli, a dwoje králowstwí zřídili, západních čili Wisigothů, a wýchodních, Ostrogothů. Jiní národowé němečtí, Vandalowé, Alani, Suevowé, Herulowé, Langobardowé od markomannské wálky se osadili w Pannonii čili w Uhřích. Římané často od národů těchto poraženi jsau; mnozí císařowé jiné pomoci newěděli, leč že platy jim dáwali, aby mír zachowán byl.

Posléze i se potýkalo mnoho císařů mezi sebau, a říši na mnoho částí trhali, až i třidcet císařů čili tyrannů najednau nad Římem wládlo. Konečně Diocletianus zase nad celau říší pánem se stal. Ten opět wítězil nad barbary (neboť tak Římané cizí národy nazýwali), a nowý řád u wnitř zawedl, nejprwé wšak říši rozděliw na dwa díly s Maximianem, a každý z nich zase wzal sobě pomocníka w panowání, řečeného Caesara. Poněwadž Římané tak zpustli, nezdární a nestateční byli, powrhl lidem tím Diocletianus, a zawedl takowau sláwu a nádhernost u dworu swého, jako někdy králowé Perští a jiní mocnářowé na Wýchodu milowali; takže wšichni lidé welikau bázní a pokorau císaři klaněti se musili. Ale s welkau maudrostí panowaw Diocletianus, naposledy zoškliwilo se mu pokolení to a panowání nad nimi, a odešed do Dalmatie, w městě Saloně žil w tichosti až do smrti swé (313 po Kr.).

[illegible] k. jedni jinak twůrce sobě p
[illegible] Bůh! při počátku (
[illegible] o Cizincích.
[illegible] Persané wzýwali s
[illegible] a jiné užitečné wěci, Foenič
[illegible] Boha Bela, jemuž lidi obětowali.
[illegible] Mauřenínowé a jiní pohané b
[illegible] a jiné bohy samodělané. Tak se o bo
[illegible] domyšleli kněží, a učili
[illegible] učinili: neboť se lidé bol
[illegible] se chowali, než kdyby by
[illegible] Ale mnoho měli powěr a zlýc
[illegible] jakož se mnohým zdálo
[illegible] swým obětowati; we wálkácl
[illegible] neznali w bití a hubení;
[illegible] prodali za otroka, jehož pán l
[illegible] směl míti, trestati i zabíti. Ta
[illegible] národ myslil o bozích swých, že jen
[illegible] a nic o ostatní lidi; protož druhým
[illegible]slili powinni býti.

bylo řecké a Římanské, kteříž to podobné měli, že w největšího boha věřili Jupitera a mnoho jiných bohů i bohyň na nebesích, a menších bůžků i nymf we wodách i na zemi. Podobně věřili Celtowé, Germani a Slowané, kteří w Ewropě na sewer od oněch obywali, leč že tak slawných chrámů jako Římané a Řeci bohům swým stawěti neuměli. Slowanů nejčelnější bůh nazwán byl Perun.

Ale Řeci a Římané netoliko od kněží učili se božské wěci znáti s takowými jako jiní národowé powěrami, ale i od filosofů čili mudrců, kteří wlastním rozumem o bohu rozmýšleli. Z kterýchžto nejpřednější, o kterém nahoře powědíno, byl Atheňan Sokrates, muž z mnohých lidí, kteří kdy žiwi byli, nejctnostnější, jenž poznal, že bohowé ti, kterým jiní se klanèli, blud jsau, a jiné o newiditedlném jediném bohu učil. Protož z rozkazu třidceti tyrannů poprawen jest. Žákowé jeho nejznamenitější byli Plato i Aristoteles. Potomní wšak filosofowé řečtí stali se bohaprázdní, posmiwajíce se bohům národním, w jiného pak boha žádného newěříce. A tomu wznešenější mezi Řeky a Římany byli rádi; bohů starých přestali se báti, činili každý podlé libosti swé, wšichni myslili na světě proto býti, aby rozkošně žiwi byli. Maudřejších málo bylo, a těch druzí nedbali, i upadl celý swět, pokud napotom Římané panowali, w hrozné hříchy a neprawosti: pýchu, lakomstwí, ukrutenstwí a prostopášnost. Zdálo se w prawdě, jakoby boha na světě nebylo, ale wšecky wěci we zmatku hrozném, tak že jen zlostí mohl každý štěstí dojíti, ctností pak w záwist a pronásledowání upadl.

Ale když bohaprázdnost znamenitě již byla

wzrostla, narodil se w zemi Kananejské syn boží k wykaupení člowěčenstwa z hříchů jeho. A učil, že jest jediný bůh, jenž swět stwořil, a wšech lidí otec jest, a na místo přikázání dal lásku, aby miloval člowěk boha nade wšecko a bližního jako sebe samého, kteréž jest swaté náboženstwí křesťanské. Ježíš Kristus obžalowán jest od Farizeů, že učením swým lid bouří, a potupně ukřižowán od Pontia Pilata wládaře Římského w zemi Židowské za císaře Římského Tiberia. Ale dwanáct mužů apoštolů rozešlo se po císařstwí Římském, a kázali ewangelium, a mnoho lidí poslechlo jich, i stali se křesťany, poněwadž na zemi jiné útěchy nebylo, ale wšechno w strachu a marnosti. I hněwali se zlí tyrannowé Římští, když o wěci té slyšeli; neb se báli božské sprawedlnosti; i kázali křesťany pronásledowati a ukrutně mučiti, sami pak sebe dáwali po smrti za bohy ctíti, aby hanebnost jejich auplná byla. I

a tam místo Říma sídlo své měl, poněwadž nejwíce Parthů a Gothů se bál, a na blízku jich býti chtěl. Konečně prohlásil náboženství křesťanské za to, které odtud w celém císařství panowati má, a činil podlé rady představených církwe, kteráž jest wšech křesťanů towaryšstwo. Neboť od prwopočátku dělili se křesťané od ostatních lidí we zwláštních obcích po městech, a měla každá učitele své čili duchowní; u welkých městech potom nazýwal se duchowní biskup a w nejwětších patriarcha. Za času císaře Constantina bylo patriarchů pět: w Římě papež, w Constantinopoli, w Alexandrii, w Jerusalémě opět wystawěném a w Antiochii. Představených poslauchali, aby jednota u wíře zachowána byla, i scházeli se patriarchowé a biskupowé na sněmích církewních čili conciliích, jakož bylo w městě Nicaei za času Constantina (325).

Sotwy Constantin umřel, synowé jeho mezi sebau nowé wálky těžké o panství swá začali, a říše wždy wíce hynula. Císař Julian myslil, že příčina toho ta jest, že Římané bywalau statečnost ztratili; tu pak, domníwal se, žeby mohl jim nawrátiti, kdyby staré pohanské náboženství zas obnowil, i začal tupiti křesťany, ale nedlauho žiw byl, padna we wálce s Parthy čili Nowoperšany, kteří wšech zemí zmocniti se chtěli, jichž někdy král Cyrus w moci své měl. S druhé strany času toho Ostroi Wisigothy w jednu říši spojil mocný král Ermanarik, mnoho Slowanů sobě podmanil, a strachem byl Římanům. Ale tu Hunnowé přitrhli, diwý národ z Asie, porazili Gothy, Slowany od nich oswobodili, a země Gothů zmocnili se. Gothowé utekli přes Dunaj blíž Černého moře, a wyžádali od

wzrostla, narodil se w zemi Kananejské s
k wykaupení člověčenstwa z hříchů jeho.
že jest jediný bůh, jenž svět stwořil, a w
otec jest, a na místo přikázání dal lásku, a
wal člowěk boha nade wšecko a bližního j
samého, kteréž jest swaté náboženstwí k
Ježiš Kristus obžalován jest od Farizeů, ž
swým lid bauří, a potupně ukřižowán od P
lata wládaře Římského w zemi Židowské
Římského Tiberia. Ale dwanáct mužů apošt
šlo se po císařstwí Římském, a kázali ewang
mnoho lidí poslechlo jich, i stali se křes
něwadž na zemi jiné útěchy nebylo, ale w
strachu a marnosti. I hněwali se zlí t
Římští, když o wěci té slyšeli; neb se bá
sprawedlnosti; i kázali křesťany pronásl
ukrutně mučiti, sami pak sebe dáwali po
bohy ctíti, aby hanebnost jejich auplná

Roku.
390. Brennus. §. 14.
388? Bojowé do Čech přišli. §. 14.
387. Mír Antalkidský. §. 12.
362. Bitwa u Mantinéy. §. 12.
338. Bitwa u Chaeronéy. §. 12.
334. Tažení Alexandra do Persie. §. 18.
324. Alexander Veliký umřel. §. 18.

---

301. Bitwa u Ipsa. §. 16.
290. Samnité přemoženi. §. 14.
275. Pyrrhus z Italie wypuzen. §. 14.
264. Prwní válka Punická až do 241. §. 15.
254. Arsaces, zakladatel říše Partské. §. 16.
218. Druhá válka Punická až do 201. §. 15. Či-Hoang-ti založil dlauhau zeď čínskau. Část II. §. 26.
202. Bitwa u Zamy. §. 15.
197. Bitwa u Kynoskefal. §. 16.
190. Bitwa u Magnesie. §. 16.
183. Smrt Hannibala a Filopoemena. §. 16.
168. Perseus jat, Macedonie podmaněna §. 16. Makabejští bratří nowé králowstwí Židowské založili. §. 16.
146. Korinth a Karthago zbořeny. §. 16.
133. a 121. Gracchowé. §. 17.
106. Jugurtha zajat. §. 18.
102 a 101. Teutoni a Cimbrowé od Maria poraženi. §. 18.
91. Wálka Spojenců. §. 18.
89. Mithridates, král Pontský, wálku zdwihl s Římany. §. 18.
88. Sulla dobyl Říma. §. 18.
82. Za diktatora se powznesl. §. 18.
64. Mithridates od Pompeja přemožen. §. 19.
62. Catilina. §. 19.
60. Triumwirat Pompeja, Caesara a Crassa. §. 19.
58-49. Caesar Gallie dobyl. §. 19.
48. Bitwa u Farsalu. §. 19.
44. Caesar zawražděn. §. 19.
42. Bitwa u Filippů. §. 20.
39. Herodes, král Židowský. §. 19.
31. Bitwa u Actia. §. 20.
30. Smrt Antonia a Kleopatry. §. 20,

Roku.

30. Octavianus Augustus, první císař Římský. §. 21.
12. Marbod Markomanny do Čech přiwedl. §. 22.
$^1/_1$. Kristus se narodil. §. 24.
9. Armin porazil Vara w lese Teutoburském. § 21.
14. Augustus umřel. Tiberius. §. 21.
68. Nero zabit. §. 21.
69. Vespasianus. §. 22.
70. Zboření Jerusaléma. §. 22.
96. Domitian zabit. §. 22.
98. Trajanus. §. 22.
117. Hadrianus. §. 22.
169. Marcus Aurelius umřel u válce markomanské. §. 22.
285. Diocletianus. §. 23.
325. Concilium Nicaejské. §. 24.
330. Carhrad založen od Constantina. §. 24.
374. Hunnowé Gothy porazili. §. 24.
395. Říše Římská rozdělena na wýchodní a západní. §. 24.

ČÁST DRUHÁ.

STŘEDNÍ WĚK.

I.

STĚHOWÁNÍ NÁRODŮ WEWROPĚ A ZŘÍZENÍ MUHAMEDANSKÉHO CHALIFSTWÍ W ASII AŽ DO CÍSAŘE KARLA WELIKÉHO.

(od r. 395 až do r. 800).

1. *Wtrhnutí Wisigothů a jiných národů do říše západořímské.*

Wtrhnutí Hunnů do Ewropy, příhoda neočekáwaná, byla začátek welikých proměn we swětě, teréž se staly obecným stěhowáním národů německých, slowanských a uralských do zemí Římskému císařstwí podrobených, kteréž od nich roztrháno jest a konečně auplně zničeno, a nowé uspořádání Ewropy wzešlo, nowí obyčejowé, nowí jazykowé znowati začali; staré pak wšechno hroznau zkázau došlo plenem a burácením těch nowých národů welikým, ježto jeden druhý tlačili do provincií Římských, nerozumějíce starowěkému umění, w hubení a bořeních radost největší měli. K tomu rozdělení říše Římské skrz císaře Theodosia welikau příležitost podalo.

Neboť Honorius a Arkadius císařowé, obadwa jsauce nestateční, měli swé ministry, kteří na místě nich panowali; Honorius Stilicha, wůdce w poli zkušeného, Ar-

kadius zlomyslného muže Rufina, kterýž maje Stilicha w nenáwisti, a také aby se zbawil Wisigothů, w zemi byzantinské nepokojně bydlících, krále jejich Alaricha k tomu nawedl, aby se do Italie stěhowal. Jemu se statečně Stilicho wstříc postawil, a naposledy mnoho zlata mu darowaw, k tomu jej přiwedl, že se zas nazpět wrátil. Ale hned potom přitrhnul do Italie Radagais s mnohým lidem Vandalů, Alanů a Suevů. I jeho porazil Stilicho, a mnoho lidu jeho zhubil, wzaw wojsko z Gallie, aby Wlach bránili. Z toho ale lehko bylo Vandalům, Alanům a Suevům, že do země Gallické wtrhli, potom i přes hory Pyrenaejské přešli, a celé země Španělské se zmocnili.

Na Stilicha křiwě žalowali císaři mnozí závistníci u dwora, a císař jej tajně zawražditi kázal. Tedy když jeho nebylo ani jiného w nauzi obrance,

[redacted]

§. 2. *Genserich. Attila. Odoakar.*

Brzy potom umřel císař Honorius, a jako on, tak i druzí po něm císařowé wšichni byli ničemni. Toho času jediný wšech wěcí ředitel byl důwtipný wůdce Aetius, jenž w Gallii naproti Frankům bojowal, aby se země té nezmocnili, sám wšak jsa nepřítel Bonifacia, místodržícího w Africe. Ten poněwadž slyšel, že skrz něho w nenáwist přiweden jest u dwora císařského, powolal do Afriky Gensericha, krále Vandalského, jenž ze Španěl přišel. Genserich zbořil město Karthago, kteréž několikrát předtím znowa wystawěno bylo, a to od Graccha, pak od Caesara a Augusta, a celé země té zmocnil se, kdežto založil králowstwí Vandalské.

Zatím s druhé strany mocnau říši způsobili Hunnowé, kteří stěhowání wšeho půwodowé byli, w Pannonii čili w Uhřích a krajinách okolních, wšecky tu národky německé sobě podmaniwše: Langobardy, Heruly, Gepidy, w Čechách Markomanny, w Rusi ty Slowany, kteří prwé Gothům poddáni byli, i Ostrogothy. Z těch byl strach císařům byzantinským, i králům Perským; byzantinským takowý, že raději dobrowolně poplatky wzdáwali, a to zwlášť Attilowi králi Hunskému, který maje 700,000 wojínů, sám nazýwal sebe Godegisel, čili důtkami božími na trest wšeho lidu wyslanými. Toho přiwedl Genserich král, aby wálku s Římany západními začal; i wytáhl Attila se wším wojskem swým skrze Čechy a Němce, chtě netoliko Římskau, ale wšechny říše w západní Ewropě ztroskotati a sobě podrobiti. U města Chalonu we Francauzích postawil se naproti němu Aetius, jenž s Franky, Wisigothy,

Burgundy a všemi jinými národy na západě spojení učinil, a k boji je připrawil. Tedy stala se w místech těch bitwa přenáramná; a Attila přemožen jest i do Uher nazpět táhl (450 let po Kr.). A wšak druhého roku přitrhnul do Wlach; města, kamž přišel, wšechna poplenil a lidi powraždil. Tu se nuzně dal uprositi od papeže Římského Lwa, žeť od Říma odtáhl. Když zbořil staré město Aquileji, jehož obywatelé na ostrowy w adriatickém moři utekli, wystawena jest od nich w místech těch Venecia čili Benátky. Attila wšak při nawrácení tom zemřel, a poněwadž synowé jeho mezi sebau nesworní byli, odtrhli se od nich ti národowé, kteréž sobě Hunnowé podmanili, a králowstwí Hunnské w brzce zahynulo.

Nic nenaprawily pohromy takowé přewrácené mysli Římanů. W císařstwí západořímském císařowé byli wždy hanebnější a ničemnější; Valenti-

lořímské napadeny jsau od národů kmene něho a pode jho jejich přiwedeny; jediné Wlacelého panstwí císařům Římským zůstaly.
le Římané starodáwní srdnatosti, kterau zkani obyčeji swými byli ztratili, nic nepodrželi, ák brániti se newědauce, leč že cizích národů, ! německých do služby swé brali, aby místo bojowali. Wůdcowé těch začali nad ně se wya wůli swau konati, jakož z nich byli nejnější Ricimer Suev, a Gundobald Burgunďan, podlé libosti swé císaře wolili a ssazowali, ko: Odoakar, wůdce Herulů. Odoakar posledcísaře Romula Augustula ssadil, a sám panoačal, i nazwal sebe králem Wlaským, kudíž řípadořímská konce došla (476).

Theodorich, král Ostrogotský a Chlodwig král Fransky.

koro o tisíc let déle trwala říše wýchodořímačkoli císařowé i poddaní ještě ničemnější bynepřátely měli Hunny nejprwé, pak národy ty, Hunnům poddáni bywše, od nich se oswobo-
Ostrogothowé z nich Byzantinců nejbližší bynimi w Pannonii Langobardi.
Císař Řecký Zeno přiwedl Ostrogotského krátheodoricha, aby táhl na Odoakara do Wlach, byl jemu té země, aby z rukau barbarských ena byla. Theodorich ale poraziw we třech ch Odoakara sám učinil se králem Wlaským, ý jsa mezi knížaty, ježto ty doby nad národy

čtí, kteří za časů stěhování toho po Ewropě chodili, nebyli na počet mnozí, ale každý národ jako wojsko, s kterým ženy i děti wespolek táhly; přitom wšak diwí jsauce a bojowní, takže kterých zemí dobyli, tu učinili obywatele nestatečné poslušnými sobě, sami welkau část polí sobě wezmauce, ostatní jim ponecháwajíce. Co starého, welikého a krásného stáwalo, soch, chrámů, maleb a jiných díl uměleckých, toho bořili, pálili, hubili, poněwadž w předešlé wlasti swé nic takowých umění neznali a wážiti sobě neuměli. Ale Theodorich, král Ostrogotský, byl mnohem jinačí, než druzí králowé němečtí. Wážil sobě mužů učených a ctnostných, kterých zbýwalo mezi Římany, jakož Boëthia a Cassiodora, přitom k Římanům jako ke swým mírný jsa, a maje wážnosti weliké mezi králi těmi, spřátelen jsa s králem Franským, s králem Burgundským, Wisigotským, Vandalským, Durinským, kte-

s Wisigothy, wšecku skoro zemi wzaw moci, což w Gallii měli.

§. 4. *Rozšíření Slowanů.*

Takowé tedy stěhowání hlučné stalo se skrze národy kmene německého. Po wyjití jich na západ rowněž welikě hýbání učinil weliký národ Slowanský na wýchodě Ewropy, prwé na Rusi toliko a w Polsku až po řeku Wislu bytowawšĺ. Sami nazýwali se Slowané, jiní národowé jmenowali jich Wendy. Byli lidé netoliko w zbrani cwičení, ale i tiší a pracowití; uměli pilně pole wzděláwati, a obchod wedli, milowali hudbu a zpěw, a k cizím byli laskawi; když nepřátel swých zajali, nechtěli, aby jejich otroky byli, jako jiní národowé činíwali. Sami pak wšichni jedním skoro jazykem mluwíce, ani jediného krále neměli, ani několik králů mocných, ale rozděleni byli na welikě množstwí národků maličkých, a každý národek sám pro sebe wěci swé sprawowal lidowládně.

Poněwadž prwé málo ukrutných bojů wedli, takže počet jich se neumenšil, i wzrostli w tak nánamné množstwí, že w býwalé wlasti již dosti místa neměli. Tedy počali se hýbati do krajin západních přes Wislu, kdež prwé Němci byli. To se stalo nejprw za časů dobrých cisařů Římských, a wzešla z toho wálka markomannská, jakož nahoře jest powědíno. Odtud Němci wždy dál a dál až do zemí Římanských zacházeli. Slowané za nimi táhli a osadili zemi wšecku od Wisly řeky nejprwé až po řeku Odru, potom od Odry až po Labe, za Labem tu, kdež nyní jsau Sasy, až k Zále; a od Bal-

tického moře až k sewernímu, kdež jest Hannover a Oldenburk. Anglowé, Sasowé a Jütowé musili do Britannie přeplauti, měwše tu sídla swá, kdežto nyní Slowané počali pilně koráby stawěti, plawiti se, a obchod wésti; mnohá města založili, a nejslawnější Arkonu na ostrowě Raně (čili Rügen), kdež slawný byl chrám boha válečného Swatowita. Tu wšady nazwáni jsau Slowané Polabští, dělíce se na hlawní národy tři, kteříž byli Weletowé čili Lutici, od Labe až do Nízozemí; Bodrici (Obodritowé) mezi Labem a mořem Baltickým, a na půlnoc od Čech Srbowé.

Když král Attila táhl na Římany až do Gallie, wzal sebau i Markomanny, kteří w Čechách obýwali, jichž počet válkami welmi byl seslabnul. Ti když zahynuli w tom boji, a málo se nawrátilo do wlasti, přitrhnul národ náš Český do země této, jenž jsa též slowanský, prwé obýwal s jinými w zemi

prwé Dacie až po Dunaj osazena od Slowanů, když odtud Vandalowé a jiní Němci se odstěhowali. Poddáni bywše tu prwé Hunnům, po pádu říše této swobodně žili až do Uher, tu kdež řeka Sáwa do Dunaje padá; sausedy měli Langobardy.

§. 5. *Časowé cisaře Řeckého Justiniana.*

Byloť welmi šťastné pro říši byzantinskau, že Slowané w Řecku w tichosti se posadili podlé lidu starodáwního Řeckého, aniž činíce bauře takowé, jakých Němci w říši západořímské. Skrze jich pomoc statečnau zachowáni jsau proti jiným nepřátelům; neb oni w bojích pomáhali, mnozí měli weliké hodnosti wojenské na zemi i na moři; až i císařem Řeckým stal se Slowan rozený Justinianus, jenž jménem slowanským prwé Uprawda se jmenowal (panowal od r. 527 až 565).

Sám Justinianus měl mnoho chyb těch, kterých předešlí císařowé Řečtí; neboť rowněž mnoho skutků učinil ukrutných, a milowal přílišné pokory lidu před welebností císařskau, i nepomohl nawždy bídě, do které říše ta byla padati začala; neb lidé wždy u wětší nemrawnost a nejapnost padali. Ale Justinianus dobře uměl nalezati mužů těch, kteří w míru neb u wálce dobrých wlastností měli. Tudy nejen říši proti nepřátelům okolním uchránil, ale i dobytými zeměmi rozmnožil a jinák oslawil.

Weliké, co on učinil, bylo, že kázal od mužů w prawích zběhlých, sebrati w jednu knihu wšechny zákony, kterých od starodáwna až po jeho časy staří Římané byli učinili, kteráž kniha římské prawo jest nazwána. Neb předtím žádný jiný národ tak dokona-

lých a dobře zřízených práw neměl, podlé nichž by se wšichni lidé w zemi sprawowati mohli, jako národ Římský, takže potom i jiní národowé sbírku tu u sebe za zákon přijali, a mnozí až po dnes podlé ní saudí.

Nejstatečnější wůdcowé řečtí za císaře Justiniana byli Belisar a Narses. Belisar bojowal slawně s králem Perským Kosrau, jenž podlé příkladu předků swých mocně usilowal, wšech zemí, jichž někdy Cyrus měl, se zmocniti. Až w zemích Tatarů a w Indii byli předkowé jeho wítězili a podmaňowali. Wšak Belisar Kosrowi překazil, že dále se šířiti nemohl.

Toho času Gelimer, král Vandalský, zabil bratra swého pro náboženstwí katolické, čehož wzaw sobě za příčinu wálky, wyslal Justinian Belisara, aby Afriky dobyl. Belisar přeplul, a porazil Gelimera i zajal, a Africkau zemi k říši wýchodořímské nawrátil, brzy pak potom Italii, kdež umřel Theodorich slaw-

jmění mu wzal a na jeho místo Narsesa poslal do Italie.

Ten porazil mocně Ostrogothy udatně se hájící, ač počet jich nad to byl malý, i wedli jich králowé jejich hrdinští Hildebald, pak Totilas, konečně Tejas. Ti wšichni téměř mečem zahubeni jsau, a malá hrstka zůstala, již Řekowé tu obýwati dowolili. I wládl Narses 15 let nad Wlachy, až i po smrti císaře Justiniana.

Ale když Narses umřel, hned toho roku (568), lid diwější německý než Ostrogothowé byli, wtrhli do Italie. To byli Langobardi pod králem Alboinem, kteříž opustiwše sídla swá w Pannonii, dobyli Wlach celé části sewerní, kdež Pawii hlawní město měli. W tom král seděl, ostatní po celé zemi se posadiwše, třetí část sobě wzali, obywatelům ponechawše ostatní, a krutě nad nimi panujíce. Wšichni na 35 wéwodstwí se dělili, králowi poddaných.

§. 6. *O rozšíření Slowanů za Dunaj a o říších Awarské a Bulharské.*

Takto sláwa starowěkých národů za časů císaře Justiniana poslední byla; odtud nowí národowé mocně wšady powstali. Co Belisar bojowal w Asii, w Africe, w Italii, nemohli Řekowé odolati Slowanům při Černém moři, mezi nimiž w krajinách těch Antowé nejmocnější na moři i na zemi byli. Ti skoro každoročně i za císaře Justiniana i potom wbíhali přes Dunaj, a plenili až po Carhrad, welikau nauzi činíce.

Dále se dlauhé pásmo a diwé začalo táhnauti do Ewropy národů uralských z Asie, z nichž Hun-

nowé pocházeli, již zahynuwší. Prwní byli Awarowé, diwocí, surowí a ukrutní, kteří wtrhnuwše do země Antů, welice jich hubili, a zašli až do Pannonie (563). Před nimi Slowané tuto obýwající až přes Dunaj utíkali, i osadili hornaté krajiny, kdež nyní jest Štyrsko a Illyrsko, Korutané nazwáni jsauce. Awarowé se rozhostili w Uhřích, we welikých leženích, řečených hrinky; na wšechny odtud strany a daleko wybíhali, laupili, sem kořist swau zanášeli. Slowanů Korutanských ihned sobě podmanili, pak krajiny samé říše Řecké až po moře Adriatické, kdež jest Dalmatie. Čechowé a Morawané musili jim roční poplatky wzdáwati; Bajan, wůdce awarský wedl wálky se Slowany we Walachii, Multanech a Sedmihradsku při Černomoří, a jindy zase s říší Řeckau, kteráž wždy wíce tištěna byla.

Konečně císař Řecký Heraklius, newěda sobě pomoci od diwochů, powolal Slowany ty, jenž za

§. 7. *Samo a Frankowé.*

Mezitím již se oslawilo jméno Slowanské welikým hrdinstwím, kteréž wykonal Samo, jehož sobě Čechowé, Morawané, Korutanci a jiní Slowané králem učinili, aby jich od Awarů oswobodil. Kterýž prwé, než Srbowé a Chorwati nad Awary byli wítězili, zástupy jich mocně porážel, a Slowany od poplatků i poddanstwí oswobodil (623). Tento byl prwní mocný král slowanský, jenž nad lidem tak welikým panowal; jakož prwé na malé jen krajinky rozděleni byli, i lehko bylo jich podmaniti. Sausedy měl na západě Němce ty, jenž ze wlasti swé nikdy newyšli při tom stěhowání, aneb jen od půlnoci k polednímu málo se přiblížili, jakož z nich byli Bawoři, Durinkowé a Sasowé nejmocnější; Bawoři podlé Čechů, Durinkowé podlé Srbů polabských, Sasowé dál při řece Wizeře podlé Luticů i Bodriců. Toho času králowé Franští daleko začali země podmaňowati, až i Bawoři a Durinkowé jich poslauchati musili, a již i po Slowanech taužili, aby jim poddáni byli. Takž stala se wálka Franků se Samem (630). Král Franský Dagobert učinil spolek s Langobardy a se třech stran do země Slowanské wtrhnul, ale poražen od Sama u welikě bitwě u Wogastisburka, z čehož takowá byla powěst Samowa, že se i Srbowé polabští a jiní tamější Slowané k Čechům přidali, a panowal nad welkau říší až do smrti swé wítězně.

§. 8. *O katolické církwi.*

Trwalo stěhowání národů přes dwě stě let od rozdělení říše Římské až do krále Sama, kudíž země

starověkých nejslawnějších národů od Němců a Slowanů jsau opanowány. I byli to časowé smutní, když tito lidé stálých míst nemajíce z jedné krajiny do druhé táhli, zwlášť tu, kde na předešlé obywatele jako mračna se přiwalili. Němci nemilowali než meč, Slowané podlé meče sic i pluh, orby jsauce milowní; ale při jednèch ani druhých uměni žádného nebylo jak u starých Řeků a Římanů, čemuž dlauhými teprw stoletími, jako předtím Řeci a Římané, učiti se musili. Aniž bylo od koho by se hned byli učili, poněwadž staří národowé sami w nezdárnosti swé wice již rozkoší a prostopášností než čeho dobrého sobě hledèli, a w tom od barbarů, jichž dáwno se hrozili, bídní učiněni jsau. Tedy wšechno krásné se uložilo, a celé ty země w surowosti položeny byly.

Wšak jediné swětlo zůstalo, kteréž naposledy

[redacted]

Ale od prwopočátku neswornost w církwi wznikala, hned od těch dob, když w císařstwí Římském wíra uwedena jest. Nebo hned Řekowé po způsobu předešlých mudrců začali o článcích wíry rozdílně rozumowati, jeden tak, druhý onak wykládati, wše w pochybnost uwáděti. Tedy hned několikero wyznání powstalo: Arianské, Nestorianské, Monofysitské a jiných jmen wíce, o kteréž rozepře weliké a pronásledowání bylo. Představení církwe scházeli se na konciliích, čili sněmích církewních, kdež rozsuzowali, co prawá wíra i co kacířstwí jest. Takž jedna církew prawowěřící, katolická byla, a druhé wšecky kacířské. Ale jedni i druzí rozšiřowali wíru swau k nowým národům bez přestání, tak že wíc prwé národů německých ariansých bylo než katolických, jakož Gothowé, Burgundi a Langobardi; naproti tomu Chlodwik Fransý prwní král prawowěřící.

K tomu i w samé církwi katolické brzy sporowé wzešli mezi představenými, a to skrze patriarchu Carhradského, jenž wrchnost Římského papeže nad sebau uznati nechtěl, jsa hrdostí nadšen, poněwadž i císař Řecký, jenž w Carhradě sídlil, nad Římem panowal, tudy mysle i sám nad biskupem Římským přednost míti. Naproti tomu papež Římský Řehoř Weliký pokorně sluhau wšech sluhů božích se nazwal, a rozšíření wíry wíce, než světské sláwy hledal. Toho času Anglosasowé k církwi Římské, a poslušenstwí papeže přistaupili; potom Wisigothowé od Arianstwí upustili, a papež nad Římem znenáhla i světsky panowati počal, když Langobardi dál na Wlachy naléhali, a Řekowé dosti uhájit obywatelů proti nim nemohli. Nebo ti okolo

papeže se shromažděli, a dle rady i rozkazů jeho se řídili. Z toho Langobardů a samých Řeků zášti veliké na papeže wzešlo; naproti tomu králů Franských laskawých wždy měl pomocníků.

§. 9. *O wzejití náboženstwí muhammedanského a chalifatu.*

Toho času, když již wšechny wěci w Ewropě proměněny byly skrze národy německé a slowanské i skrze náboženstwí křesťanské, tehdá s větší ještě rychlostí Asie a Afriky částě ty, o kterých we starém světě wyprawowáno, proměnil národ Arabský skrze náboženstwí Muhammedowo.

Žiliť Arabowé prwé w zemi swé různě, každý kmen pod swým patriarchau na pauštích jezdice. Jen na poledni při moři bylo staré králowstwí Jemen, kdež wedli řemesla a obchod, a měli i uče-

Náboženstwí toto, ačkoli nebylo tak wznešené, a wšech lidí na světě milowné, jako wíra Kristowa, powzbudilo k welikým skutkům Araby, i učinilo je na Wýchodě národem nejslawnějším. Nejprwé sice wšichni wšude zprotiwili se Mahommedowi, a jemu zlořečili, zwlášť w bohatém městě Mekce, i utekl odtud do Mediny léta 622 po narození syna božího, odkudž Muhammedani jako my od Krista roky počítati začínají, jmenujíce útěk ten Hedžra. Odtud začalo wždy wíce kmenů arabských w Muhammeda wěřiti, jenž Mekky dobyl, potom ze wšech Arabů jediný národ učinil. Tu se tak zmohli, že walně wyšedše cizích národů dobýwati směli. Muhammed dobyl wší země až po Eufrat, za kterým bylo weliké králowstwí Perské, s nímž ustawičnau wálku toho času Řekowé měli, a císař jich Heraklius statečně Peršany porážel. I wyprawil poselstwí k oběma králům Mohammed, a kázal, aby nechali wálek, a poddali se wíře jediného boha, sice oba mocí swau zachwátit hrozil.

Dříwe, než toho učinil, Muhammed zemřel (632); ale Arabowé majíce wůdce bojowného Kaleda podmanili sobě Palaestinu i s Jerusalémem, a wůdce Amru wedl jich do Egypta, a ihned země té dobyli. Wšudy pálili, hubili a wraždili wšechny ty, jenž hned k wíře jich přistaupiti nechtěli. Také rušili staré památky, jako w Ewropě Němci. W městě Alexandrii kázal Amru spáliti celau welikau knihownu Ptolemaeowců, za zbytečnau wěc pokládaje. Brzy potom začali wálku s králowstwím Perským. Peršané poraženi jsau u Kadesie, a král jich Jezdedžerd na útěku zahynul; celá říše muhammedanskau se stala. Tedy bylo wálek se wšech stran w Asii i w

Africe. Arabowé dobyli Armenie, wtrhli na wýchod od Persie až do samé Indie, na půlnoc od Persie mezi národy turecké, wšudež roznášejíce wíru prorokowu. Na středním moři začali lodě stawěti, a na císařství Byzantské naléhati. Tu dobyli Cypru a Rhodu, a na samý Carihrad naléhali. Řekowé se hájili řeckým ohněm, jenž i we wodě hořel; ten metali na lodě arabské. Ale oni z Egypta dál do Afriky wytáhli, a což tam Řekowé zemí měli na sewerním pobřeží, toho wšeho pod sebe podmanili, a měst množství znamenitých zbořili jsau, mezi nimiž Karthago tenkrát naposledy smutně popelem lehlo.

Sotwy dobyli Afriky, stalo se we Španělích, že král Wisigotský Witiza zbawen jest trůnu královského od Roderika. Proti tomu powstali synowé Witizowi s mnohými jinými, i šli žádat o pomoc Araby

[redacted]

se na dwě wíry rozdělili, Šiity a Sunnity. Potomci Moawijowi nazýwali se Omajowci, slawné sídlo swé w Damasku majíce.

§. 10. *Merowingowé a Majores domus.*

Takto wzešel weliký nepřítel křesťanstwa, o jehožto naléhání mnoho potomně má powědíno býti. Nejblíže jich u sebe, když dobyli Španěl, měli Frankowé, nad nimiž wládli potomci Chlodwikowi, řečení Merowingowé. Ti nebyli žádný tak hrdinský, jako předek jejich Chlodwik, ale wždy byli bázliwější a nestatečnější, a to z příčiny dwojí: předně že po smrti každého krále Franského ne jeden syn jeho na trůn nastaupil, ale wšichni synowé o říši se rozdělili a mezi sebau nesworní byli; druhé proto že byl zwyk starých Němců i w nčkdejší wlasti, i kam při stěhowání národů přišli, že králowé swým služebníkům čili úředníkům a udatným bojownikům darowáwali mnoho swých zemí ke koruně patřících, tak ale aby každý jen na čas aneb ze zwláštní milosti do smrti zboží takowého užíwal, potom ale králi zas wráceno bylo; statek takowý nebyl dědičný, a slaužil za odměnu místo peněz, kterých tehdy jen náramně málo bylo. To se nazýwalo léno čili manstwí, a kdo měl léno, jmenowán jest man aneb wasall. Manowé takowí, kteří mnoho statků králowských dostali, rozdali zase menším, kteří jejich many byli, a je poslauchali. Tito welcí ale byli tudy hrdí a králi neposlušní; králowé pak, když skoro wšechno rozdali, ostali chudí, a důstojenstwí jejich u Franků we posměch wešlo. Tož celý rok newiděli lidé krále swého, leč w březnu neb w kwě-

tnu, když se držel sněm celé země w poli, kamž přijel král na woze s čtyrmi woly, a wzal dary od lidí, i zase na hospodářství swé se odebral. Ostatně wládli mocní manowé, totiž páni a biskupowé; neb i duchowní léna měli, a do bojů choditi musili.

Místo krále ale panowal obyčejně muž od něho zwolený, řečený major domus. Když byl majorem domus Pipin řečený z Heristalu, ten začal moc swau wíce, než wšickni předešlí ukazowati, a páni i biskupowé báli se ho; a učinil toho, že i po jeho smrti zase byl major domus syn jeho Karel řečený Martellus, jakoby důstojenstwí to dědičné bylo. Toho času wtrhli Saraceni ze Španěl u welikém množstwí do Francauz, chtíce se zmocniti, kolikžby mohli, zemí křesťanských, ale poraženi jsau od Karla Martella u weliké bitwě u města Touru (732). Syn jeho byl Pipin Krátký, jenž papeži proti Langobardům pomáhal; ten chtě učiniti konec Merowingům,

II.

OD CÍSAŘE KARLA WELIKÉHO AŽ DO ŘEHOŘE VIII. PAPEŽE.

(od r. 768 — 1073).

§. 11. *Panování císaře Karla Welikého.*

Roku 768 po narození syna božího počal panowati nad Franky Karel Weliký, syn Pipinův, panownik maudrý i bojowný, jenž mezi národy křesťanskými podobně welikau říši založil, jakau Arabowé učinili z národů mohammedanských.

Prwní wedl wálku se Sasy, jenž pohané byli; neb ačkoli za času krále Pipina swatý biskup Bonifacius snažně Němcům wíru křesťanskau wštil, wšak Sasův od pohanských obyčejů obrátiti nemohl. Proti Karlowi W. hájili se s mnohau srdnatostí a krutými wálkami pod wůdcem Witikindem; ale on mocně hubil jich, až pak se poddali a na wíru křesťanskau obráceni jsau.

Brzy potom když ponejprwé zajel do Sas Karel, wzbauřil se proti papeži we Wlachách král Langobardský Desiderius, chtě jeho Řima zbawiti. W strachu tom wolal o pomoc k Karlowi papež, an přišed porazil i zajal Desideria, a do kláštera zawříti kázal. Tedy počal nad Wlachami panowati, nad částí tau, které Langobardi drželi byli (773).

W tom Sasowé opět wzbauřili se, a Karel s we-

likau pohromau na ně wytrhl. Když tam bojowal, přišli do Paderborna poslowé saracenští ze Španěl, o pomoc proti protiwníkům swým žádajíce; neboť Muhammedani s Muhammedany tam w neswornost přišli; a přitrhna Karel, dobyl země až po řeku Ebro, kteraužto nazwal markau Španělskau (778).

Ustawičně se pozdwihowali Sasowé, a k tomu potom i Bawoři pod wéwodau swým Thassilem, jehož jako jiné porazil a pokořil Karel (788), a od jednoho národu k druhému wítězně táhl. Když sobě wšechny Němce podmanil, začal i národy slowanské rauchati, a nejprwé Lutice, jenž Sasům pomáhali, a nepřátelé byli Bodriců, kteří Karlowi pomocni naproti Sasům byli. Ihned musili Karlowi poplatek wzdáwati. Neb ta chyba národů slowanských starodáwní byla a přežalostiwá, že obecného nepřítele nedbajíce sami mezi sebau se potýkali, k tomu že říše Samowa, w které tolici

nách těch konec učiniti. A postawil wojska tří, s kterými do Pannonie trhnul; jedno z nich Čechami táhlo; i bojowáno krutě s Awary, a mocně se hájili, až pak dobyt hrink jejich, čili tábor, nejhlawnější w Uhřích (796), a wyhubeni jsau tak, že památky w brzce po nich w zemi té nezůstalo, a panstwí Franské až po Dunaj rozmnoženo jest.

Léta 800 přišel Karel Welikỳ do Říma papeži na pomoc, jsa jeho obrancem naproti šlechticům w Římě, kteříž jemu nátisků mnohých činili. Neboť tehdáž wšechen lid duchowní i světský papeže wolíwal, a při tom mnohé swáry a krweprolití se děly. A když přišel Karel do Říma, posadil mu na hlawu papež Lew III. korunu císařskau, aby byl nowým císařem Římským. Tu byla sláwa weliká Karla po dalekých zemích, i domníwali se, že patří císaři Římskému panowání nad celým světem.

Tedy chtě panstwí své wždy dále rozšířiti, wedl ustawičné boje s národy slowanskými, a nejprwé s Čechy, za času wéwody Českého Kresomysla. Ale ač welikě wojsko naproti nim wyslal, tak statečně Čechowé se hájili, že nic učiniti nemohl (805). Srby wšak a jiné některé národy polabské sobě poplatné učinil.

Jako Karel Welikỳ ze wšech nowých králů, co zašla říše Římská, žádný tak mocně nepanowal nad poddanými swými, a to pro zpurnost pánů těch welikých, o kterých jest powědíno, kteříž byli u Franků, u Wisigothů, u Langobardů a wšech jiných národů německých, králům na odpor se stawice. Toho přetrhnul na swůj čas Karel welikỳ, jenž celau swau říši na malé části rozdělil, a představil nad nimi úředníky, řečené hrabata, kteří malé i welké k

poslušenství měli. Také ctil náboženství, vážil sobě učených, kterých již nadto řídko stávalo, a školy zřizował, což potom časy nepokojnými všechno zas pošlo.

§. 12. *O způsobu říší Karolinských we Francauzích Wlachách a Němcích.*

Neboť hned syn Karla Welkého Ludwík Pobožný (814) byl k vládě slabý nad tak welikau říší, a sami synowé jeho Lothar, Ludwík a Karel válku s ním začali. Ten když u welikých strastech umřel, bojowali mezi sebau, až pak rozdělili celau říši na části tři, smluwiwše se we městě Verdunu (843). Ludwík dostal Němce, Karel Francauzy, a Lothar Wlachy i kus dlauhý země mezi Němci a Francauzy, řečený Lotharingie, spolu i korunu císařskau.

Potomkowé těchto tří synů, řečení Karolin-

§. 13. *Království Německé a království Morawské.*

Mocnější byli Karlowici němečtí. Wždy chtíce
rálowstwí swé rozmnožiti, wedli mnoho wálek se Slo-
any polabskými, kteří se jim statečně bránili. Nej-
ohutnější w sausedstwí jich slowanské králowstwí by-
Morawské, kteréž mocným učinil po celých téměř
hřích Mojmír. Jeho se obáwaje král Ludwík, aby
ště mocnější nebyl, wtrhnul s wojskem do země je-
o, a ssadil jej, i učinil králem Rastislawa (846).
pátky pyšně se přes Čechy wrátil; z čehož Čecho-
é rozhněwawše se porazili wojsko jeho, a čtyry
ta mocně s ním wálčili, aniž Rastislaw chtěl Něm-
ům poddán býti, a porazil Ludwíka na hlawu, když
pět do Morawy wtrhnul.

Tu jsa wládce maudrý, wyprawil Rastislaw posly
vé do Carhradu, aby mu poslal císař Řecký kněží
poučení u wíře křesťanské (862). Kterýž poslal
wa swaté bratry Cyrilla a Methudia, jenž byli prwé
ezi Slowany Řekům poddanými, a nalezli písmeny,
mižby se slowansky psáti mohlo, i přeložili písmo
raté do jazyka slowanského. Od nich pokřtěn jest
astislaw i národ jeho.

Ale Ludwík neustál bojowati s Rastislawem;
owu zemi poplenil až k hlawnímu městu přepew-
ému Welehradu, jehož nedobyl, ale wrátit se mu-
l. Tu jest zrazen Rastislaw od synowce swého
watopluka, kterýž sám panowati chtě, jal Rastislawa
Němcům wydal. Ti jemu oči wylaupali, a Swato-
luka ale do wězení uwrhli. Potom když jej zase
opustili, táhl s nimi do Morawy, ale newěře jim
ice, zašel k Morawanům, a přijat od nich za krále,

s kterýmiž wěrně bojowal naproti nepříteli, až odjíti musili do záhuby poraženi bywše (871).

Zemi Německau po smrti Ludwíka I. rozdělili tři synowé jeho, z nichž Karel Tlustý po smrti ostatních Němce, a potom i Wlachy a Francauzy držel, ale pro nestatečnost swau wšudy zase ssazen jest, a nastaupil Arnulf. S ním wždy mocně bojowal Swatopluk, wzaw sobě na pomoc knížete Českého Bořiwoje, jenž s Čechy se pokřtíti dal od Methudia (871); a rozsahowala se říše Swatoplukowa netoliko po Morawě, Rakausích a Uhřích, ale i Čechowé, mnozí Slowané Polabští, a jini w staré zemi Bělochorwatské jeho poslauchali.

§. 14. *Založení říše Ruské, a wywrácení Morawské.*

Bez válek a bauří žili toho času Slowané w Rusku, rozděleni na mnoho národů, kteří tiše ob-

ve jich knížetem. Lid jeho řečen byl Warjazi čili Rusi, odkudž všichni tamější Slowané jméno toto až posud mají (862).

Z národů pak těch diwých tištěni byli wždy více na západ Maďaři. Řekowé jich na pomoc proti Bulharům, král Arnulf potom proti Swatoplukowi powolal. On až do své smrti (l. 894) proti Němcům i Maďarům obojím se bránil; ale po smrti jeho proti Němcům samým i Morawanům Maďaři se obrátili; až pak bitwu swedli u Prešpurka, kdež poraženi Němci a Morawané, i dobyta Morawa celá od Maďarů, a ti w Uhřích se rozhostili. Zbyla částka malá, kteráž nyní Morawa sluje, a ta k Čechům se přidala, kudíž sláwě Slowanů těch konec jest učiněn (907).

Ale poněwadž nyní jako zeď, která jim bránila, byli zbořili, odtud se wyřítili na Němce, Wlachy i Francauzy, a země tyto dlé libosti hubili Maďaři. Skrze let asi padesáte skoro každoročně wyjeli, lehké koně majíce, do té neb oné země, laupili, a s laupežmi rychle zase zpět se wrátili.

§. 15. *Normanni. Král Alfred.*

Toho měly jednoho lupiče říše Karolinské; druhého pak Normanny, kteříž byli obywatelé Skandinawie. Ti jezdili lehcí na lodích, jako Maďaři na koních, a laupili pobřeží slowanská při moři Baltickém, Němce, Belgii, Francauzy, Britannii, Irsko, a kamžkoli jim příležito bylo, aniž Karolingowé odpor činiti mohli. Karel Blbý, král Francauzský, dal jim část země, aby dál neplenili, kterauž nazwali Normandii, wéwody swé tu majíce; prwního Rollu (911).

We Skandinavii samé učinili království swá tři: Švédy, Norwegy a Dánsko, odkudž wyjížděli i do krajin půlnočních nowé země hledati, a zosadili se na welikém ostrowě Islandě, kdež republiku založili, milujíce plawbu, dobrodružstwí a zpíwání o swých příbězích.

Nejwíce naléhali na Britannii, kdežto sedmero království anglosaských w jedno spojil král Egbert (823). Danowé wždy u wětším množstwí přicházeli na lup, i opanowali celé téměř království Anglické, až pak oswobodil zemi od nich statečný i maudrý král Alfred, jenž welikým potom pořádek w zemi swé způsobil, lodě stawiti začal, aby Angličané plawby a obchodu hleděli, a také umění wážil sobě (umřel l. 901).

§. 16. *O slávě a hynutí chalifatu Bagdadského.*

[redacted]

w jiných wěcech. Od nich potom křesťané stawitelstwí tomu se naučili, kteréž se gotické jmenuje. Nejslawnější chalifa byl Harun al Rešid, jenž žiw byl za času císaře Karla Welikého (umřel l. 809).

Mezitím ale, a potom když chalifowé byli míň stateční, mnozí místodržitelé od nich se odtrhli, a nowých muhammedanských říší způsobili. Takto Abdorrahman, rodu Omajowského, když se Abul Abbas chalifau učinil, a Omajowce hubil, jediný utekl do Španěl, a uznán od tamějších za chalifu. Ten měl sídlo swé w Cordově, rowněž tak jako w Bagdadu nádherné. Podobně w Africe začala se nowá králowstwí Fez, Marokko, Tunis, odkud na lodích Sicilie dobyli (909), i Wlachy plenili, a Egypt, kdežto wšady o chalifowi nic wedětí nechtěli. Na čas tyto říše w Africe spojil w jedinau Obeidallah al Mahadi, jehožto prawnuk Moez založil w Egyptě město Kairo (972), a dobyl i Syrie. Jiní místodržící, ač neodtrhli se, ale málo jen poslauchali, jakož w Persii, w Indii. Ti pak Arabowé, jenž w Arabii samé zůstali, začali dáwno tak jako před časy Muhammedowými w plucích po zemi swé kočowati, mnoho sobě jiných wěcí newšímajíce.

Tedy poněwadž se začali báti o sláwu swau chalifowé Bagdadští, wzali sobě za žiwotní stráž Turky, kterých byli podmanili a k náboženstwí muhammedanskému přiwedli obýwajících w Turkestanu, mezi nimiž ale Seldžuk potom mnoho země w Persii dobyl. Chalifa Motasem měl 50,000 Turků we službě swé, jichž wůdce nazýwán emir al Omrah, a směl tak činiti, jako major domus u Franků, tak že posledně chalifa ničeho nemohl, a Emir al Omrah panowal nad zeměmi. To se zwlášť stalo, když cha-

)(

lifa Abdullah učinil emirem al Omrah Togrulbeka, wnuka Seldžukowa, jenž sídlo měl w Ispahanu w Persii. Ten se nazwal sultanem wýchodu i západu, a odtud chalifa jen w duchownich wěcech směl rozkazowati (l. 1060).

§. 17. *O národech církwe řecké. Welikỳ kněz Wladimír.*

Mezi tak welikýma řišema, Karolinskau a Muhammedanskau, bídně a diwně se udržowalo císařství Řecké, kteréž tak ze starých časů jako na památku mezi wšechněmi wěcmi nowými bylo zůstalo. Uwnitř bylo celé zkažené nezdárností císařů i poddaných, a wůkol obklopeno nepřátely. Zemí nezbýwalo již wíce mimo Řecko, Malau Asii a Wlaský exarchat. Za císaře Lwa Isaurika ještě, před

[redacted]

Bulharský dal se pokřtíti (861) od sw. Methudia téhož, jenž později Bořiwoje křtil, i nazwal se carem čili císařem Bulharským. Syn jeho byl slawný car Simeon, we válce i w míru wýtečný. Za těch časů byli Slowané Bulharští wzdělanější, nežli mnozí národowé na západě, naučiwše se od Řeků, a píšíce mnohé knihy slowanské, tak jakž byl Cyrill psáti naučil.

Brzy potom stal se císařem Řeckým Slowan Basilius Macedo, jehožto potomci mocně s Bulhary i s Araby a s Rusy bojowali.

Rurik, kněz Ruský, měl sídlo swé w Nowgorodě, a jen nad tamějšími Slowany wládl, daleko na půlnoci. Ale brzy rozšířili Rusowé panstwí swé nad Kijewem, odkudž Kozary zahnali, a wždy dále až k Černomoří, z čehož říše mezi slowanskými ta nejwětší powstala. Oleg, nástupce Rurikůw, učinil sídlo swé w Kijewě, odkudž wálky wedl s Řeky, po Černém moři připluw až k Carhradu a pleniw; tak učinil i Igor, jenž po něm nastaupil, jehožto manželka byla swatá Olga, kteráž se pokřtít dala. Nejbojownější wšak syn byl Igorůw, Swatoslaw, jenž pozwán byw na pomoc proti Bulharům od Řeckého císaře Nicefora, dobyl Preslawy, hlawního města Bulharského (967), a odtud s Řeky samými wálel, až zabit jest w boji s Pečeněhy. Odtud říše Bulharská přestala mocná býti, a w krátkém čase zahynula od Řeků.

Nejprwé ukrutný a diwý, potom ale welmi maudrý byl syn Swatoslawůw, weliký kněz Wladimír, jenž cokoli ještě poddáno nebylo mu národů slowanských w Rusku, ty konečně podmanil sobě, a na Polanech zemi Rus Čerwenau dobyl, kteráž jest

w nynější Haliči. K tomu přišli poslowé od Muhammedanů i od křesťanů, zwauce ho ke swému náboženstwí, ale on porozuměw prawému bohu křesťanskému, dal se pokřtíti od Řeků (988). Tudy i do Rus přišli knihy slowanské a wšeliké umění; Wladimír mnoho měst nowých založil, a wedli obchod Rusowé w Kijewě s Carhradem, w Nowgorodě s národy sewerními, jakož málo jiných měst w Ewropě činilo.

§. 18. *O císařích Římských rodu Saského i Franského, a Boleslawích Českých i Polských.*

Powěditi jest nyní o králích Německých i císařích Římských, kteříž w moci země swé mezi wšemi králi křesťanskými byli nejpřednější, a pyšně sami sebe za pány celého světa poważowali.

Léta 911 poslední umřel král Německé rodu Ka-

když se staly, došlo příměří s Maďary, i přihnali se w zástupích welikých, ale poraženi jsau u Merseburka.

Mocnější ještě byl syn Jindřicha Otto I., jenž umysl měl, wšechny Slowany Polabské podmaniti sobě, a welké pohromy na ně přiwedl. Neboť Němci ukrutně najížděli, poráželi w bitwách i pálili města, ano zrádně wražděli, jako přede wšemi jinými Gero, jenž učiněn byl od císaře markrabím Mišenským a Lužickým w dobytých na Slowanech krajinách. Ten pozwaw třidcet knížat Slowanských k hodům, pod přátelstwím, wšechny zabíti kázal. Tu nuceni jsau hrozně, dáwati se na wíru křesťanskau; do jich zemí ještě wíc hradů nastaweno, na nichž páni němečtí wladli, a lidu německého do krajů těch uwoděno, aby mezi Slowany bydleli, a jich samých Němcemi učiniti hleděli.

W Čechách se obrátil Boleslaw kníže proti bratru swému Wácslawowi, a zawraždil jej. Ihned Otto do země České wtrhnul, a válčiti počal. Boleslaw s welikým udatenstwím bránil se, žeť dwanáct let wálka trwala, posléz se wzdáti, a poplatek znowu slíbiti musil, ale sám statečně bojowal s Uhry a jinými národy, i rozmnožil tak říši swau, že syn jeho Boleslaw II. panowal na welikými zeměmi slowanskými, nad Čechami, nad Morawau, Slowáky, Mišní, Slezskem a Chorwatskem tím, kdež jest nyní Krakow, i dál w Haliči až k pomezí Ruskému, welikého kněze Wladimíra sausedem maje.

Brzy potom, když mír učinil Otto s Boleslawem, přitrhli naposledy do Němec Maďaři, i poraženi jsau od něho u welké bitwě blíž Augšpurka (955), tak že wíc hubiti nikdy se neopowážili. Jim

wzata jest země Rakauská, kteréž prwé dobyli, a napotom učiněna wéwodstwím, nad kterým wládl rod Babenberský. Maďaři když pokoj zachowáwat musili, přistaupili k wíře křesťanské skrze krále swého swatého Štěpana (1000).

Toho času země Wlaská po wymření rodu Karla W. diwně byla trhána od pánů rozličných: wéwod, markrabů, biskupů, jenž nad rozličnými okrsky wládli, císaře Římského málo poslauchajíce. Od něho se odtrhlo wéwodstwí Burgundské, a učiněno zwláštním králowstwím. Také wždy několik pánů o korunu císařskau mezi sebau rozepři mělo, posledně Berengar, markrabě Ivrejský, s Lotharem Provenským, kteréhožto Lothara wdowa Adelaida powolala na pomoc Ottu, krále Německého. Otto přišel, a přemohl Berengara, pojal Adelaidu za manželku, a učiněn Římským císařem (962), od kteréžto doby wždy koruna císařská při králích Ně-

k pohanstwí se wraceli, poněwadž s nimi zle byli nakládali křesťané. Tedy porazili Němce, a učinili, že dlauho jich swobodni zůstali.

Nejmocnější po smrti Boleslawa II. knížete Českého, mezi Slowany byl Boleslaw Chrobrý, král Polský, syn Mečislawa, jehož manželka Dúbrawka byla, dcera Boleslawa II. Českého, od kteréž on s národem swým wíru křesťanskau přijal. Bylo‘ malé předtím panstwí Polské, a to okolo Hnězdna města hlawního, kdež starý rod Piastůw panowal. Ale Boleslaw Chrobrý obrátiw zbraň swau naproti Čechům, dobyl Krakowa, Slezska a země Slowáků; také s Němci w Míšni a jinde na Labi a Odře wálčil, i až potamtud panstwí swé rozšířil. W Čechách panowal Boleslaw III., syn Boleslawa II., ukrutník hanebný, jehož jal Chrobrý, i Čech se zmocnil; wšak poněwadž Polané zlé činili Čechům, zahnáni jsau (1004), a Jaromír, bratr Boleslawa III. wéwodau učiněn, po němž Oldřich nastaupil.

Za Boleslawa Chrabrého byl císařem Římským Jindřich II. swatý, jemuž Lutici a Bodrici, k nimž se měl laskawě, naproti Polsku pomáhali. Byltě pak z rodu Jindřicha Ptáčníka poslední; i sšedše se opět knížata wolenci, čili kurfirstowé, mezi nimiž byl i Oldřich wéwoda Český, zwolili krále Kunrada II. wéwodu Franského (1024), jenž po smrti Rudolfa III., Burgundského krále, Burgund s Němci spojil, a manům císařským we Wlachách pewný zákon dal, aby poslušnější býti musili.

Syn jeho Jindřich III. byl mezi wšemi císaři Římskými nejmocnější; neb jeho i w Němcích i we Wlachách páni wíc než předešlých poslauchati musili, nad nimiž on přísně wládl. Ty doby nad Čechami

Břetislaw, syn Oldřichův panował, již w mládí swém statečný a ušlechtilý, jenž markrabství Morawské Polanům odňal, a jim zároweň Uhři Slowensko wzali. Neboť Polané po smrti Boleslawa Chrobrého měli nestatečného wládce Mečislawa II. Břetislaw táhl do Polska, dobyl Krakowa a Hnězdna, a s welkau kořistí do Čech se nawrátil (1039), i odporował císaři Jindřichu III. udatně, když on Polanů se ujal, nechtě Čechy mocnými sausedy míti. Tu welikau přewahau mocnější říše swé zwítězil konečně Jindřich, ač se ztrátau swau welikau.

Císař Kunrad II. byl zrušil slowo dané Luticům, a znowu jich podmanil s welikými ukrutnostmi, což zatím Bodrice kníže jejich Gottšalk pomocí Danů ke křesťanství nutil Obojí zase oswobodili se, Lutici Němce poraziwše, když Jindřich III. we Wlachách byl; Bodrici zabiwše Gottšalka, načež po mnohých nesnázech obojí sobě jednoho panownika

III.

ČASOWÉ KŘÍŽOWÝCH WÁLEK OD PAPEŽE ŘEHOŘE VII. AŽ DO PÁDU HOHENŠTAUFŮ.

(od 1073—1269).

§. 19. *Papež Řehoř VII. a Jindřich IV.*

O způsobu národů středního věku křesťanských tolik jest až posud powědíno, že ne tak čerstwě jako národowé muhammedanští wzdělanosti došli a učenosti. A to z toho jest sobě wyložiti, že náboženstwí křesťanské, jsauci plod wýbornější než muhammedanské, wíce takořka k dozrávání času potřebowalo. Mezi hlawní příčiny to náleží, že žiwi byli národowé tito u weliké neswobodě, ne tak jako za starého wěku Řeci a Římané, kteří, čehož dobrého chtěli, wšechno směli činiti. Neboť u Němců již od prastarodáwna w obyčeji bylo, že chudí musili bohatých poslauchati a jim pracowati. Nejprw ne příliš, později wšak mnohem hůře nežli otroci starých Řeků a Římanů. Neboť když stěhowáním národů zosadili se w zemích západních a jižních, a tu wšude, kdež přišli, weliká léna w obyčej wešla, takže naposléz manowé w zemi wšemocní byli, ani králů se nebojíce: tož nebylo pána, komužby byli žalowali lidé sprostí, kteříž wšichni, po měštech i po wsích žijící, stali se raby pánů čili šlechticů, to jest lidmi takowými, kteří nic swého nemají, ale pánům swým wše, co oni chtěli, pra-

cowati musili, a proto Němci jmenowali jich jazykem swým Leibeigene, že ani tělo jich jim samým nepatří, ale pánům jejich. A tak bylo wšudež po národech německých i wlaských; a kdež Němci Slowanů sobě podmanili, i těch činili raby nejbídnějšími, pak odtud i jiní Slowané tomu se naučili.

A tak ponèwadž ten byl staw wšech wěcí, že kdo rabem byl, ten w potu tváře pracowati musil, kdo pak pánem, ten na hradě swém pyšně sedèl, jen w brani se cwičil, aneb sausedy swé laupil, nikdo sobě umění wšímati nemohl, a wšechno tupé a hlaupé zůstalo. Toho času byli jediní kněží, jenž wíc než jiní lidé uměli, zwlášť we klášteřích, kdež ničeho na práci neměli, než boha ctíti, a dobrým wěcem se učiti. Tu přede wšemi stkwěl se řád Benediktinský, jehož audowé mnoho dobrých knih, jichž staří Římané sepsali, přepisowali na pergameně, tak že až nám kněh takowých dostalo se,

bylo, mezi lidem tím, jenž prwé tu obýwal, kteréhožto lidu oni mrawy a obyčeje na sebe přijali; týmiž jazyky písně mnohé skládati a zpíwati začali, potom i německým jazykem, a předně jazyky slowanskými, jakož ze wšeho, což básní za středního wěku složeno jest, nejkrásnější byl rukopis Královdworský, jazykem českým sepsaný, jenž léta 1818 k weliké sláwě národa našeho jest nalezen. A to tedy trojí plémě od těch dob w Ewropě se rozděluje: Slowanské a Německé, kteréž obojí jest nowé w dějinách swětských, a Wlaské, kteříž potomkowé jsau slawných hned za starého wěku národů, jenž latinským jazykem mluwíwali. Ono dwojí čisté jest, toto málo německým pomíšené.

Poněwadž kněží w umění té chwíle byli nejpřednější, z toho wážnost jich weliká u knížat a jiných pánů, jenž málokdo psáti a čísti uměli, byla, u kterýchž oni welikých úřadů a služeb zastáwali, a za odměnu léna a statky weliké brali. Tím wíce bylo litowati, když we mnohých zemích, a zwláště we Wlachách počali potom statků swětských wíce než náboženstwí pilni býti, bojowati, stkwostně se strojiti, rozkoší užíwati, tak že jedni lidé pohoršení z předstawených swých brali, druzí dokonce, a to w jižních Francauzích a we Wlachách, u weliké kacířstwí a newěru padali, samého Krista zapírati počínajíce.

Tudy smutný byl staw církwe, když se stal papežem Římským Řehoř VII. (1073), císařem pak Římským byl Jindřich IV., syn Jindřicha III. Onen chtě církwi pomoci, jiného prostředku newěděl mocnějšího, nežli toho, aby:

1) Kněží ženiti se nesměli, a tudy s rodinami swými činiti nemajíce, jen boha hleděli.
2) Aby kněží nebrali uwedení w léno od pánů světských, než jen od duchowních, poněwadž prwé světští udělowali důstojenstwí duchownim ne nejhodnějším, ale sobě nejmilejším.

Tomu se zprotiwil Jindřich IV., člowěk náružiwý a wzdorný, tak se rozhněwaw, že papeže ssadil, začež naň Řehoř klatbu uwalil, to jest, aby ze společnosti křesťanů byl wyobcowán. Tu odpadli knížata od Jindřicha, nechtíce papeže neposlušní býti, i musil weliké pokání činiti Jindřich, nežli mu odpuštěno od papeže, čehož brzy nic nedbaje, jak se opět zmohl, wálku s papežem pozdwihl, a Říma dobyl. Řehoř utekl odtud, a umřel. Prwé byl Jindřich wzdorocísaře Rudolfa Šwabského přemohl, jehož sobě pánowé němečtí místo něho zwolili; potom wšak synowé jeho wlastní powstali naproti ně-

roztrháni. Hned za živobytí císaře Jindřicha IV. začaly se války křížowé, to jest wšech křesťanů s muhammedany o dobytí swatých zemí, které když skonány byly, welikau proměnu na světě způsobily, takže napotom až do nynějška mocnější byli křesťané, naproti tomu muhammedani wždy u větší zkázu a slabost klesali. O kterých válkách dříwe nežli se wyprawowati bude, powí se o stawu wšech zemí ewropejských, w kterém tehdáž se nacházely.

Předně na poloostrowě pyrenejském již od dáwna byl boj křesťanů s muhammedany. Wisigothowé ti, kteří se do hor biskajských utekli, odtud dobýwali zemí od nádherného chalify Cordowského, a založili mnohá křesťanská králowství, jakož Navarru, Leon, Castilii, Arragonii, Barcellonu, Portugal a jiných wíce. Ti ač ustawičné s Araby boje wedli, wšak od nich učili se tomu wšemu krásnému, což oni uměli, předně pak umění rytířskému, to jest: statečně bojowati, slabé proti mocným ochraňowati, k paním a pannám zdwořilí býti, a jiným ctnostem i dobrým wlastnostem, kterýchž od nich jiní křesťané přijímali, zwlášť národowé wlašti, a mezi nimi napřed Francauzi. Neb w národech wlaských, co z německých lesů prwé nepořádku a surowosti se wtlačilo, to přestáwalo již, a mrawowé se mírnili; odkudž rytířství i do Němec, kdež Francauz a Wlach blízcí byli, se dostalo.

We Francauzích wládl rod Hugona Capeta, jehožto syn Robert učinil hlawním městem země té Paříž. I tito králowé byli jako prw Karlowci slabí pro přílišnau moc wéwod a jiných swých wasallů.

Mezi mocné ty wasally patřili i wéwodowé Normandští. Ze země té, Normandie, wyšli synowé ry-

)(

tiře Tankreda na dobrodružství w cizích wlastech; i přišli do dolní Italie, kdež zwítěziwše nad Řeky i nad Saraceny, zřídili králowství dwoje, Apulské čili Neapoli a Sicilii. Papeži Řehořowi VII. wěrně pomáhali proti císaři Jindřichowi.

Druhý z Normandie wytáhl wéwoda Wilém Podmanitel, i dobyl Anglicka (1066), kteréhož opět byli opanowali Danowé pod králem Swenem, potom ale zase zahnáni jsau. Wilém prawil se dědicem po králi Edwardowi III. býti, rozdělil celau zemi na léna Normandům swým, a přísně panowal.

Danowé, Švedi a Norwegowé z části wždy ještě byli pohané. Kanut Weliký, syn Swena, král Danský, Norwegský a Anglický byl, jenž náboženstwí křesťanské přijal (1014) a pomalu potom i ostatní.

Mezi Slowany té doby nejmocnější byli Rusowé, ačkoli po smrti Wladimíra W. země ta na mnoho [redacted]

menší částě dělili, zwlášť Slezsko, kteréž na malá wéwodstwí i knížetstwí se rozpadlo. Jedni s druhými boje wedli; páni a biskupowé rádi byli, králů neposlauchajíce.

Byly to málo slawné wšech Slowanů doby; neboť i w Podunají slábli, a to předně konečným Bulharů od Řeků podmaněním (1018), s kterýmiž, ač wždy o swobodstwí zase válčili bez ustání; wšak moci předešlé nikdy nenabyli. Od nich se odtrhli Srbowé, bywše Bulharům podmaněni skrze cara Simeona; i ti válčili s Řeky, a mocná wlastní knížata měli, mezi nimiž Michal králowské důstojenstwí obdržel od papeže Řehoře VII. (asi r. 1073).

§. 21. *První křižová válka.*

W takowém stawu národů křesťanských příčina wálky s newěřícími tato byla. Ty země, kteréž w Asii prwé pod chalifat bagdadský slušely, dostaly se skrze Seldžuka, emira al omrah, pod panownictwí Turků, jakož o tom nahoře bylo powědíno, kteříž dobywše i Maloasie a Syrie, rozdělili říši swau na několiko králowstwí; a tu křesťanů, jichž chalifowé šetřili, tisknauti ukrutně počínali, i pautníkům z Ewropy, kteříž hrob syna božího taužebně nawštěwowali, nátisky mnohé působíce. Toho zželelo se křesťanům welmi těm, ježto tam putowali, i přinesl žaloby jejich k papeži Urbanowi II. Petr Amienský paustewník, o pomoc žádaje. Urban powolal sněm církewní w Clermontu, kdež sešli se ze wšech zemí křesťané; a slíbili táhnauti do swaté země knížata, rytíři a jiní páni, aby ty krajiny z rukau pohanských wyswobodili. Ti wšichni poznamenali

se červenými kříži, odkudž nazváni jsau křižáci: neb pro kříž swatý bojowati chtěli. Dříwe než oni se ozbrojili, wywalila se weliká část sprostého lidu ze wšech krajin křesťanských, nemohauce se dočkati; wšak ihned na cestě wšichni hladem, nauzí a mečem zahubeni jsau. Ale pak wytáhli knížata s zástupy dobře ozbrojenými, z mnohých, wšak obzwláště wlaských zemí, jichž počet byl 600,000 bojowníků. A táhli po zemi i po moři; wšech wůdce jsa Bohumír wéwoda Bouillonský, pánowé pak w tažení onom nejslawnější Hugo hrabě Vermandois, bratr krále Francauzského, Robert Normandský, syn Wiléma Podmanitele, Bohemund, syn Roberta Guiskarda Apulského, Tankred, rytíř statečný. U Carhradu města wšichni sešli se, do Maloasie wtrhli, wšechno wšudy před sebau porážejíce. Zwítěziwše u města Nicacy, nawrátili Řekům Maloasie, zalo-

[redacted]

Lübek a jiná, jichž spolek slul Hansa. Lon-
i a Nizozemci (čili Belgowé) pilně též kupčili.
lezitím Turci zůřili; neustáli nabíhati na doby-
. křesťanů krajiny; křesťané z Jerusaléma hr-
y jim odpírali. Tedy mnozí rytíři nejudatnější
i spolky mezi sebau, aby žádných radostí svět-
: neužíwali, ale wšechno wynaložili k boji s
tely Kristowými, chráníce pautníky, a nemoc-
: špitálích hojíce, jichž we swaté zemi založili.
zwáni jsau řádowé rytířští, jakož Johannité,
láři a rytíři řádu Německého. Jiní zase w
pě, a zwlášť we Francauzích, duchem pobož-
pojati jsau, a řádů mnišských nowých, jako
im samotni benediktini byli, zakládali.
onečně nemohli křesťané Turkům odolati, a
yli knížetstwí Edesského. Tož swatý Bernard
k druhé křížowé válce křesťany w Ewropě
nínati; i wytáhlo mužů jízdných w brnění
)00, pěších počet nesčíslný; sám císař Řím-
Conrád III. je wedl, a odjinud Ludwík VII. král
auzský. Ale jich mor mnoho w Malé Asii, a

§. 23. *Čas císaře Friedricha I.*

Mezi tím časem přišel na trůn císařský slawný rod Hohenštaufský ze Šwab, a to skrze císaře Konrada III. Neboť po smrti Jindřicha V. posledního ze Franského rodu, zwolili kurfirstowé císaře Lothara, jenž přál Jindřichu Pyšnému z rodu Welfa, wéwodowi Baworskému i Saskému, kterýž byl Hohenštaufů protiwník. Po Lotharowě wšak smrti Kunrad III. za císaře zwolen, a jiní po něm Hohenštaufowé. Nástupce Kunrada byl synowec jeho Friedrich I. řečený Barbarossa.

Za času císařů těchto Wlachy nade wšechny země w Ewropě sláwau se powznesly. Mocní pánowé, stateční rytířowé, nade wšechny pak biskupowé bohatí, majíce léna weliká od císaře, nade wší zemí tu panowali, málo sobě císařů wšímajíce, kteříž častá tažení do krajin těch činíce, nic sobě jich podma-

tak aby konšely sobě měšťané sami wolili, kteříby se jim líbili; i aby konšelé již skoro w ničem podestat poslauchat nemusili; jiná města i mocí téhož sobě na pánech dobyla, až pak panstwí pánů a biskupů se sebe swrhnuwše celá téměř země Wlaská až k Římu ze samých městských republik složena byla; a ti císaře samého naposléz poslauchati nechtěly.

Toho jim trpěti nechtě císař Friedrich I. muž přísný a statečný, válkau je potříti chtěl, i šestkrát proti nim do Wlach na pole wytáhl. Nejprwé w Římě byw korunowán od papeže Hadriana IV. dobyl Mediolana, a držel sněm weliký wšech pánů a měst wlaských w polích, jenž sluly Ronkalské, kdežto jim zákon přísný uložil, a sám podestáty nad městy ustawil. Času toho umřel papež Adrian, a zwolen Alexander III. Ale Friedrich pyšně jej papežem míti nechtěl, i učinil wzdoropapeže Viktora IV. Tu se obnowila válka mezi papežem a císařem mocná po Wlachách i Němcích; ti kteří s papežem drželi, nazwali se Welfy, ti jenž s císařem, Gibelliny. Města wlaská pomáhajíce papeži znowu powstala, a papež na císaře klatbu uložil. Wšak Friedrich mocně do Wlach přitrhl, oblehl Mediolanu, dobyl a rozbořil (1162), i wšem krutější podestáty ustawil, a tyransky panowati počal. Papež Alexander utekl do Francauz před zůřením císařowým.

Ale wždy města uhroziti se nenechawše, jak medle do Němec se obrátil císař, způsobili wšichni spolek mezi sebau, řečený Lombardský, i wystawili Mediolan, konečně setkali se s císařem w bitwě u Legnana, kdež poražen jest na hlawu, a mír

s nimi učinil w Kostnici (1183); swobody wšechny jim potwrdit musil.

Při wítězstwí předešlém císaře nad Mediolanem prwní pomocníci jeho udatní byli Čechowé, jichž wéwodowi Wladislawowi II. dal důstojenstwí králowské. Naproti tomu mezi Němci mnozí mu byli newěrní, a předně Jindřich Lew, syn Jindřicha Pyšného, kterýž předně winen byl, že císař poražen u Legnana, poněwadž jemu wojskem swým pomoci nechtěl. Tedy hořce se rozhněwaw nad nim Friedrich, wšechnu moc naproti němu obrátil, odsaudil ho zemí jeho, a wšecky jiným rozdal, i ze země jej wypowěděl.

Ale toho času papež Římský ukázal moc swau netoliko nad císaři Římskými, ale i nad jinými králi křesťanskými, a předně nad Angličany. Po brzkém wymření rodu Wiléma Podmanitele byl králem Anglickým Jindřich II. z Plantagenetu, vasall krále

§. 24. *Třetí křižová válka. Jindřich VI.*

Znowu se začala válka s newěřícími. Neb jakož mezi králi křesťanskými ty doby nejwýtečnější byl Friedrich I. tak mezi muhammedanskými Saladin, sultan Egyptský, a to ne udatností toliko, dobyw Syrie s Damaskem od Seldžuků (Turků), ale i wzdělaností ducha a vážením umění, také jsa člowěk ušlechtilý, jak sotwy za toho wěku který král křesťanský. Od něho dobyt jest Jerusalém na křesťanech, poněwadž w krajinách těch na mrawích swých se zkaziwše, mezi sebau nesjednoceni byli. Saladin, kteréž bohaté tu zajal, od těch wzal peníze za propuštění, a dal zajatým chudým, aby na cestu do wlasti swé měli; k hrobu božímu pauštěl křesťany bez překážky, wšak za plat wchodný; obchodu nezbraňowal, takže kupci křesťanští swobodně mohli přicházeti i odcházeti.

Ale zarmautiwše se křesťané ze ztráty swatého města, zbrojili se k nowému tažení, i wytáhl císař Friedrich do boje s muži 600,000, wítězil nad sultanem Tureckým, kterýž panowal w Ikonii, ale smutně zahynul, kaupaw se w chladné řece Saleſu, když weliké parno bylo (1190). Tož s druhé strany po moři připluli křižáci angličtí a francauzští, s nimiž Richard Srdcelwího, král Anglický, a Francauzský Filipp August, i oblehli město Ptolemaidu, pewnost přesilnau, kteráž slowe i Saint Jean d'Acre. Tu byli největší diwowé hrdinstwí křesťanského a rytířského. Obležení hrozně se hájili, křesťané mocně dobýwali, nade wšemi Richard Srdcelwího mezi rytíři nejstatečnější. Ale rowněž udatně Saladin s wojskem swým na křesťany w poli před městem

nabíhal, a když tři léta toho obležení wyběhla, teprw dobyli pewnosti křesťané, Jerusaléma wšak oswoboditi nemohauce.

Odtud když se wracel Richard Srdcelwího samoten po zemi, jako templář ustrojen jsa, zajat jest od Leopolda wéwody Rakauského, jemuž byl ublížil, když Ptolemaidy dobyli, poněwadž praporec rakauský na wěž wystawený strhl, a anglický místo něho zarazil; i byl dwě léta w tom wězeni, až wyplacen jest od Angličanů. Po něm byl králem Anglickým bratr jeho Jan, hanebník ukrutný, jenž synowce swého zabil, poněwadž wětší právo měl králem býti. Za to jej král Francauzský jakožto nešlechetného mana wšech lén jeho we Francauzích zbawil. Potom byl od papeže ssazen, a musil celau swau zemi za statek papežův uznati, než na milost přijat jest. Ten aby páni zemští od něho neodpadli, musil jim uděliti weliké swobody,

jeho nezwolili syna jeho Friedricha, ale někteří Ottu wéwodu Brunswického, syna Jindřicha Lwa z rodu Welfů, druzí Filippa císaře Jindřichowa bratra, kteří válku mezi sebau wedli až do smrti Filippowy. Ale papež byl té doby Innocenz III. z nejznamenitějších papežů jeden a z nejmocnějších nad králi křesťanskými. Jemu se zpronewěřil Otto, ničehož čeho slíbil, nezdržew, když korunowán byl od papeže. Tedy rozhněwaw se naň Innocenz korunowal na císařství Friedricha, syna Jindřicha VI.

Tuto jest připomenauti, že za časů císařů Hohenštaufských, když skrze křížowé wálky obchod se zmohl, a bohatství i swobodnost měst, a to ne we Wlachách toliko, poněwadž i jiní králowé a páni we Španělích, we Francauzích, w Angličanech, w Němcích a jinde městům milostí udělowali, že sobě směli konšely a purkmistry woliti, žádného pána jiného leč krále neb císaře poslauchati nemajíce: tehdy ponejprw i wědy a umělosti začaly wýše se zdwihati. Jakož prwé jen mniši we klášteřích se učili a tu školy skrownė pro jiné měli, tu již začali králowé školy weliké pro duchowní i swětské zakládati, kteréž universí sluly. Což nejprwé jen národowé wlaští činili, a byly universí nejčelnější w Paříži w bohomluwectwí, w Bononii w známosti práw, a w Salerně (w králowstwí Neapolském), kdež mnozí Arabowé učili, w lékařstwí. We Francauzích jali se podlé způsobu starých Řeků i o božských wěcech rozumem rozjímati, a začali filosofii scholastickau, skrownau sice, ale k welikému potom ducha lidského otewření wedaucí. We welikých městech po wlaských i německých krajinách slawné

chrámy křesťanské začali stawiti we slohu gotickém, jemuž se od Arabů naučili, aby menší úcta boha prawého nebyla, než národowé starowěcí swé bohy, a muhammedani swého cíli.

Těmi běhy když křestanští národowé wždy více se stkwěli; císař Friedrich II. mezi králi křesťanskými tak na duchu byl wýtečný, jako za času otce jeho Saladin, sultan Egyptský, jsa wzrostu krásného, statný, laskawý, wzdělaný w umělostech, bystrého rozumu, mrawů přeušlechtilých, jenž královstwí swé Sicilské, po otci zděděné s takowau maudrosti a láskau k poddaným swým zřídil, bohatým i chudým stejně právo konaje, že wšem jiným zemím za wzor slaužiti mohlo. Potom stana se císařem Římským papežowi wděčný byl, ač ne příliš ponížený, i slíbil papeži Honoriowi III. k obraně křesťanstwa w Jerusalémě naproti Saracenům táhnauti (1220).

Již předtím mnozí pánowé francauzští a wlašti wytáhli byli se znamením kříže, a w Benátkách na lodě sednauti chtěli. Ale dlauho tu čekawše na mnohé druhé, kteří za nimi přijíti měli, w dluhy welké

břeží moře Adriatského, jiní jiných částí; císařům z rodu Řeckého Maloasie zůstala, kdež učinili císařstwí Nicaejské a malé císařstwí Trapezuntské.

Takto když na swatau zemi zapomenuli, Jan král Jerusalemský, jal se Egypta dobýwati, odkudž, kdyby byl zwítězil, lehko i swaté země mínil se zmocniti. Wšak dobyw Damiaty (1221), přemoci sultana Egyptského Meleddina nemohl, i wrátit se musil.

Jolantu, dceru krále Jana Jerusalemského, císař Friedrich II. za manželku pojal, wšak dlauho nemohl přípraswy swé k tažení slíbenému do Palaestiny dokonati, až i do klatby uwržen jest za to od papeže Řehoře IX.; a on nedbaje na klatbu nyní táhl s křižáky, čímž wětší hněw papežův na sebe uwalil, že jsa klen z církwe Kristowy, do swaté země jíti se opowážil (1228). Tedy spěchawě wálku wedl s Meleddinem, jenž ctil císaře, a přátelsky s ním se umluwiw, dal mu Jerusalém, Nazaret a jiná místa, načež Friedrich korunowaw se za krále Jerusalemského, brzy do Wlach se nawrátil.

Tu se začal boj weliký mezi císařem a papežem. Friedrich táhl a mocně wojska papežowa poráżel, ale papeže uctiwě o rozhřešení žádal, až i hnul srdcem papežowým, a klatby sproštěn jest. Ale toho chtěla použíti města wlaská, zprotiwiwše se znowu císaři, s nimiž i syn císařův Jindřich spojil se, a proti otci swému powstal. Otec jej zajaw, uwrhl do wězení, kdež w málo létech i umřel; potom obořiw se na spolek Lombardský, porazil města u welíké bitwě u Cortenuovy. Tu by se rádi byli poddali Mediolanští, ale Friedrich milosti jim udèliti nechtěl. W tom papež Řehoř města wzal

)(

pod ochranu swau, a podruhé klatbu na Friedricha uložil, kázaw křížowau walku naproti němu jako pohanowi zdwihnauti. Tož byly plné Wlachy i Němce Guelfů a Gibellinů, tož ukrutnosti jedni i druzí konali, z přátel císařowých Ezzelino da Romano markrabě Treviský nejlítější; císař a papež lid křesťanský na sebe powzbuzowali a se tupili. Odtud zanewřel na lidi a na celý swět Friedrich, když tolik neštěstí bylo jej potkalo, a zůřil zle proti nepřátelům swým. Když se stal Innocenz IV. papežem, milý přítel jsa Friedrichůw, i ten hned proti němu se obrátil, utekl ze Wlach do Francauz, a klatbu na cisaře obnowil, w Němcích dwa po sobě wzdorocísaře wywolil. Ty porazil syn císaře, Konrad, ale jiný jeho syn, jehož welmi milowal, Enzius, zajat od měšťanů Bononských, kteří jej do wězení zawřeli, a zahynul w něm. Takto byly pobauřeny [redacted]

i přijel, a poražen i zajat jest, a Karel hanebný jej poprawiti kázal (1269). Takto rod slawný Hohenštaufů skončil žalostiwě.

Téhož času a předtím bojováno naproti kacířům we Francauzích a Wlachách, a zhubeni jsau Albenští a Waldenští we Francauzích, i zřízen saud přísný nade wším kacířstwím, řečený inkwisicí.

K obrácení pohanů na wíru zřízen jest řád rytířský Meče (1202), jenž místo swé měl w Liwonsku; a brzy potom řád rytířů německých od Kunrada knížete Mazowského powolán jest z Palaestiny do Prus, kdežto wšudy bydleli lidé kmene Litewského, jenž jazyk a obyčeje k Slowanům má nejpodobnější. Ti až po tu dobu bywše pohané, nemilosrdně hubeni jsau mečem i ohněm, od řádů obau, a nuceni k náboženstwí křesťanskému.

Také i do těchto krajin wtrhli Němci, když prwé Slowany nad Labem a nad Odrau wšechny wšude sobě podmanili, a poněmčili, čehož hlawní původowé byli Jindřich Lew, cisaře Friedricha I. protiwník, a Waldemar, král Dansky, jenž Slowany s welikau zlostí hubili, až i Rany dobyl a Arkonu rozbořil Waldemar (1168), kudíž národům Luticů a Bodriců posledně konec jest učiněn. Bojowal byl i Slowan naproti nim, Boleslaw král Polský, jenž Pomoří dobyl (1121). Z ostatních zemí jejich staly se země německé a danské: Oldenburk, Hannower, Holštýn, Meklenburk, Brandenburk.

§. 26. *Mongolowé.*

Ale dříwe než wšecky boje o swatau zemi mezi křesťany a Saraceny dokonány jsau, a se k jiným

wěcem křesťané obrátili, weliká na obojí pohroma přišla z daleké Asie skrze Mongoly, lid ze wšech těměř, o kterých až posud prawěno jest, nejdiwější. Od pradáwna, prwé než w Asii panowal král Cyrus, rejdil lid tento obyzdný w horách a pauštich rozsáhlých a škaredých, kteréž jsau na seweru od Číny, majíce koně wyzáblé ale nad pomyšlení rychlé, jichž maso jidali, obawné boby dřewěné a kamenné ctice. Odtud nabihali ustawičně na Čínu, zemi rozkošnau, plenili ji, a lidi wraždili. Ale nám wěci a děje Asie málo jsau powědomy, i newědělť jsme wyprawowati w starém wěku wíce, leč o zemich w Africe, w Asii a w Ewropě, kdež při Středním moři leží; k tomu w středním wěku ještě i o ostatní Ewropě a nic wíce než o křesťanech a muhammedanech, což se w Asii krajin jen po Chwalinské moře a něco dál týče; o zemích wíc na wýchodě,

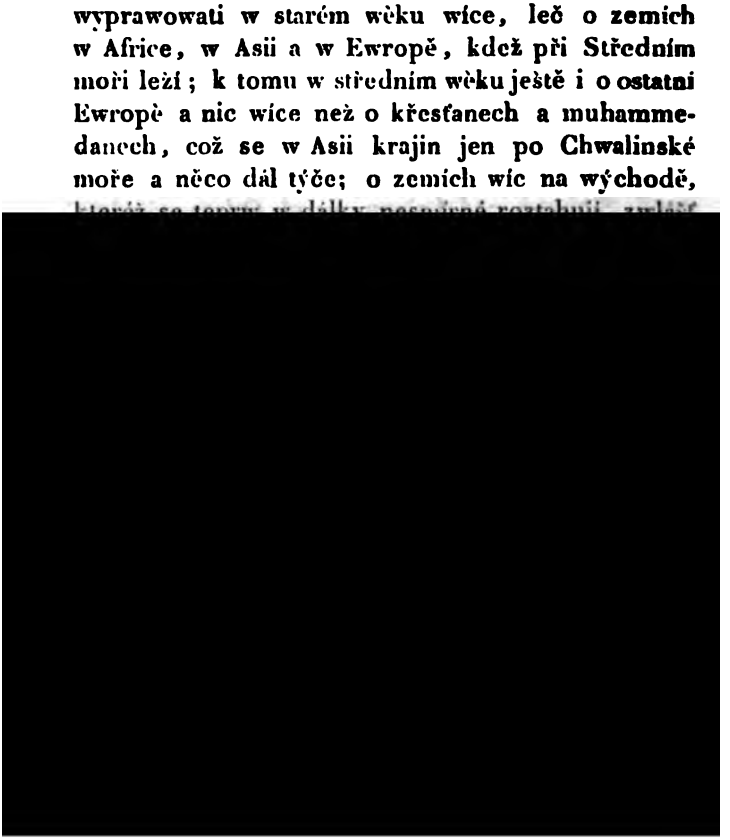

mělo. I obrátil se Čingischan předně na Čínu s wojskem nesčíslným, poráżel wojska čínská jako žito na poli, města bořil a lidi wítězoslawně pobíjel. Tedy podmaniw Tibet a welkau část Číny táhl na západ proti Chowaresmii, a porazil mocného sultana, kterýž byl w tom kraji, w přeukrutné bitwě, kdež bojowalo 700,000 Mongolů naproti 400,000 Chowaresemských (1218). Toż rozlili se Mongolowé po wšech krajinách těch, kdež slawná města byla: Buchara, Samarkand, Herat, Kandahar, kdež wšude bořili a laupili, a celau tu zemi sobě poddanau učinili, kteráž nyní slowe Turkestan a Afganistan. S druhé pak strany na půlnoc táhl Džuči syn Čingischana, a podmanil země wšechny až k řece Wolze.

Takż zřídiwše říši již ze wšech, jichż předtím bylo, nejrozsáhlejší, sausedé byli Mongolowé i křesťanů i mohammedanů, a na ně se wyřítili. Tu bylo Slowanům s hroznějším nepřítelem bojowati, než w křížowých wálkách národům wlaským a Němcům. I setkali se nejprwé s Mongoly knížata Ruská nad řekau Kalkau, a poraženi jsau na hlawu (1224). Brzy potom umřel Čingischan, a Uigetai (čili Oktai), syn jeho, jsa welikým chanem dál proti Číně bojowal, a s druhé strany sultany, jenż w Ikonii sídleli, podmanil. Ale třináste let později přišel Batu s wojskem diwým do Rusi, a porazil knížata. Tu se rozešli po celé zemi Mongolowé, zbořili Rjazan, Moskwu, Wladimír, wraždili přeukrutně, konečně slawného města Kijewa oblehli, dobyli, a w prach a popel obrátili (1240). O tom když zpráwa došla křesťanů, po wší Ewropě strach byl weliký, samého papeże a císaře; ale nic naproti nepříteli zlému

učiniti nemohli, sami mezi sebau Friedrich II. a Řehoř IX. rozepři majíce. Té doby bylo veliké štěstí pro celau Ewropu, že nedáwno předtím země Česká z weliké nauze pomohla sobě, w kteréž prwé skrze to postawena byla, že wéwodowé její mezi sebau ustawičně w rozepři a Němcům jako poddáni byli. Z toho wywedl Čechy nejprwé Přemysl Otakar, jenž pomáhal Friedrichowi II. a předtím stryci jeho Filippowi na císařstwí proti Ottowi IV. a za to powýšen jest i s budaucími swými na důstojenstwi králowské. Král Wácslaw I. syn Přemysla Otakara statný i maudrý, byl prwní mezi wšemi králi ewropejskými, jenž se w čas proti Mongolům strojil, a hranice ohradil. Batu se obrátil s 500,000 muži na západ, zlaupil Polsku, a Krakow zbořil, potom wojsko na tři části rozdělil, z nichž jedna šla do Slezska. We strachu král Polský do Uher utíkal; proti Mongolům postawil se Jindřich, udatný wéwo-

200,000 obywatelů pobito jest, mezi nimiž i poslední chalifa Mostasem Billah, kudíž chalifství konec jest učiněn (1258). Tedy w Persii, w Syrii, w Maloasii wšechny téměř říše turecké i jiné muhammedanské wywráceny jsau, a čeho slawného založenobylo, wšechno pobořeno až po Egypt. W zemi této potomci Saladinowi málo předtím od bojowníků swých, kteříž sluli Mamluci, z panowání swrženi byli, a Mamluci sami nad zemí tau panowati počali. Ti se postawili statečně naproti Mongolům, žeť se zpět obrátit musili. Oni pak znowu mocně táhli na wýchod, a Čínu sobě podmanili konečně (1279). Odtud weliký chan sídlo měl w Číně nad říší ohromnau, kteráž mezi několiko potomků Čingischanowých rozdělena byla, ježtowelkého chana poslauchati museli.

§. 27. *Skonání křižowých válek.*

A takto když Mongolowé po swětě bauřili, tím i křížowým wálkám konec přiweden jest takowýmto způsobem. Utikawše před nimi Chowaresmowé, spojili se s sultanem Egyptským, porazili křesťany u města Gazy, a dobyli Jerusaléma (1244). Toho času jen jediný král křesťanský, swatý Ludwík IX. Francauzský, wzaw kříž, i táhl do Egypta, dobyl Damiaty, ale poražen a zajat jest od sultana. A wšak když zbawen jest toho wězení, po druhé se ozbrojil, a proti Tunisu do Afriky táhl, kdež umřel (1270). Tedy nemajíce překážky Mamlukowé, dobyli i Antiochie a Ptolemaidy i jiných wšech míst křesťanských w Palaestině, a zemi celau tu sobě podmanili.

IV.

ČASOWÉ PO KŘÍŽOWÝCH WÁLKÁCH AŽ DO ODKRYTÍ AMERIKY.

(od r. 1269—1492).

§. 28. *Otakar, král Český, a Rudolf Habsburský.*

U welikých wálkách, krutých bojích s Muhammedany a s Mongoly mnohá sta tisíců křesťanů zahynula, a ničeho nedobyto; ale to nazmar nebylo, jakož jsme powědèli, kterak mnoho naučili se z poznání cizích wlastí, a kterak z nuznosti a ne-

nepořádek a rozbroje upadla, jej sobě za wéwodu zwolili; Štýrska, kteréž též pod Babenberky patřilo, král Bela chtě se zmocniti, válku s Čechy začal, ažpak král Český polowici Štýrska postaupil jemu.

Byltěpak mezi těmi, kteří za středního wěku panowali, jeden z nejslawnějších Otakar král, jak maudrý tak hrdinský, jenž národu Českému wěčnau oslawu způsobil. Nad Čechy i nad Němci wládl s stejnau laskawostí, umění wšeliké podporowal, mocné i chudé jednostejně sprawedliwě saudil; a ponéwadž páni čeští podlé příkladů jiných zemí chtěli se naproti králi wzpauzeti, a moci jeho překážeti, mnoho měst swobodných založil, aby konšely a purkmistry wlastní měli, obchod a řemesla wedli, a jemu wěrní byli měšťané, aniž pak lidu sedlského nedada tak, jak w jiných zemích se dělo, utiskowati. Maje tauhu welikau, rozsířiti mezi pohany náboženstwí křesťanské, táhl do Prus s wojskem welikým a mnohými knížaty, porazil prwé pohany, potom pak mírně zacházel s podmaněnými, takže rádi na wíru křesťanskau se obrátili, i založil Královec (Königsberk) město, kteréž až potud w zemi té jest nejwýtečnější.

Sotwy odtud do Čech se nawrátil, i wolali jeho na pomoc páni Štyrští naproti Belowi, jenž ukrutně nad nimi wládl; i stala se bitwa weliká u Kresenbrunnu, kdež s Uhry, Chorwaty, Srby, Bulhary přitrhl Bela král a pomáhali mu Tataři i mnohá knížata polská i ruská, wšech 140,000 bojowníků; kteréž mocně porazil Otakar, a přes 30,000 nepřátel zahubil i je rozštípil. Ale moha se celých Uher zmocniti, nechtěl toho proto učiniti, aby Tataři nowě do Ewropy newtrhnuli, kdyžby Uhři

pro slabost swau na odpor jim se postawiti nemohli. Odtud takowá byla sláwa krále Otakara, že jej Tataři ustrašeni králem železným, křesťané pak pro bohatstwí a nádhernost jeho zlatým nazwali. Jemu i Korutany a Krajina po smrti pánů swých připadly; mnohá města Lombardská za ochrance swého jej wzala, takż i mnohá knížata slezská a polská, a mocnějšího mezitím pána w Ewropě nebylo.

Říše Německá naproti tomu, sausedská Čechám, toho času w bídě welikė wázla. Po zahynutí Hohenštaufů, jichż knížata německá ani již poslauchati nechtèla, nebylo dewatenáct let žádného císaře, jenżby byl w zemi zůstal, a dbal o ni; knížata zwolili jedni Alfonsa, krále Castilského, druzi Richarda Cornwallského, krále Anglického bratra, aby, jsauce daleko wzdáleni, nic jim poraučeti nemohli. Neboť wéwodowé a jiná knížata nechtèli již wíce auředníky císařowými býti, ale każdý nad zemí zwau pansky wládnauti. Rytíři němečtí a jiní páni, žádného neposlauchajíce, přestaly skutky rytířské konati a bezbranné ochraňowati, raději s twrzí

a pokojné ochraňowal. S papežem učinil pokojné narownání, nešed do Wlach, aby na něho jako na Hohenštaufy nezanewřel.

Ale poněwadž zástí měli knížata ti, ježto jej zwolili, na Otakara krále, chtíce jej Rakaus a jiných zemí zbawiti, kterých jemu potwrdil císař Richard Cornwallský; i zdwihl válku Rudolf s Otakarem. Uhři a jiní nepřátelé s ním se spojili a do boje táhli; pánowé pak čeští, hněwiwi jsauce na krále swého, že mnohých pro nešlechetnost trestal, opustili jej a s malým lidem táhnauti nechali. Tedy nemoha tolikým nepřátelům se ubrániti, Rakausy, Štýrsko, Korutany i krajinu císaři postaupiti musil a mír s ním učiniti. Ale když smlauwa jemu w celosti zdržena nebyla, i podruhé wytáhl na pole naproti Rudolfowi; tu setkali se u města Láwy w Rakausích, a bitwu welikau učinili; Otakara newěrný wůdce jeho zradil Milota z Dědic, jenž uprostřed boje na pomoc nepřišel Otakarowi. Tu jest poraženo na hlawu wojsko jeho; sám hrdinsky bojuje, zabit jest od nepřátel (1278).

§. 29. *Časowé krále Wáclawa II. a císaře Albrechta.*

Císař Rudolf darowal Rakausy a Štýrsko synům swým Albrechtu a Rudolfowi, Korutany pak Menhartowi, hraběti Tyrolskému, který jemu u válce byl pomáhal. Čechám a Morawě se zle wedlo, poněwadž syn krále Otakara Wáclaw II. byl dítě teprw, a poručník jeho Otto Brandenburský i s ním i s zemí nešlechetně nakládal. Když ale dorostl Wác-

slaw, nawrátila se blaženost a sláwa, takže netoliko nad Čechami, ale i nad Polskau panowal, zwolen byw za krále od pánů Polských; syna jeho Wácslawa III. Uhři za krále přijali, ale Karel Robert, král Neapolský naproti němu se postawil, a králowstwí toho jej zbawil. Toho času Hora Kutná tolik stříbra nesla, že se stal Wácslaw II. nejbohatším a nejnádhernějším králem w Ewropě; peníze stříbrné, které on báti dal, řečené groše Pražské, w mnohých zemích byly nejwzácnější a nejcennější.

Náwodem krále Wácslawa II. stalo se, že po smrti císaře Rudolfa kurfirstowé sšedše se nezwolili Albrechta syna jeho, ale Adolfa hraběte Nassowského za císaře; a wšak když nespokojeni s ním byli, a mezitím Albrecht se smířil s Wácslawem; ssadili Adolfa, a přemožen jest w bitwě, kdežto i padl, a Albrecht císařem učiněn. Toż se znowu newole stala mezi císařem a králem Českým. Alb-

rolského. Tedy znowu do země České wtrhl Albrecht, a položil wojsko své do Hradce Králowé a jiných měst královny Alžběty, Wácslawa II. wdowy, kteráž mu přála; potom do Šwáb spěchal, chtě wíc jestě wojska sebrati. Ale blízko té země w horách Alpských spikli se té chwíle Šwejcaři, obywatelé krajinek malých, řečených Šwyc, Uri a Unterwalden, lid sedlský, který wšak w takowé swobodě žil, nemaje žádných pánů dědičných, že jediné císaře Římského tak jako knížata říšská poslauchati měli. Císař Albrecht chtěl, aby se jemu a rodu jeho Habsburskému co dědičnému pánowi poddali, a za pány jim foyty některé ustanowil. Ti mořili lid ten, a k prácím těžkým i poplatkům nutili. Tu zabil Wilém Tell, lowec ze země Uri, foyta Gesslera, a muži tři Štauffacher, Melchthal a First učinili spolek krajanů swých, sšedše se na lauce, Rütli řečené; i powstawše, ostatní foyty z zemí swých zahnali, a se oswobodili. Tedy císař Albrecht, chtě jich podmaniti, když blíž hradu Habsburka nedaleko odtud jel přes řeku Rýsu, zabit jest od Jana, synowce swého, jenž hněw naň měl, že mu zemí žádných, aby nad nimi panowal, dáti nechtěl (1308).

§. 30. *O Wlachách.*

W užasnutí nad zločinem takowým nowého opět císaře zwolili kurfirstowé Jindřicha VII., hraběte Lucemburského, jenž opět podlé způsobu předešlých císařů Římských nad zemí Wlaskau chtěl panowati.

W zemi této mnoho se změnilo. Ze wšech národů w Ewropě Wlachowé nejrychleji umělosti, wzdě-

lanosti, lásky ke krásným wěcem nabýwali. Již počínali básníci mezi nimi welicí powstáwati jako u starých Římanů a Řeků, nowým jazykem wlaským píšíce. Takowý byl prwní Dante, za času krále Wáclawa II.

Ale wálek a rozepří mnoho od zahynutí Hohenštaufů neustále w zemi té bauřilo. Neboť wždy jedni se Gwelfy a druzí Gibelliny nazýwali, ačkoli žádný již císař s papežem w rozepři nebyl. Tu ne města toliko s městy, a jedni páni s druhými pány se potýkali, ale i w každém téměř městě jedni měšťané s druhými pře a boje měli, jedni druhé z města wyhánèli, a zas do města se dobýwali. Tímto během zdwihli se po městech mocní lidé z panstwa, i stali se jedné strany neb druhé wůdcemi, konečně nad městy panowati počali. Takowí pánowé byli Torrowé a Visconti w Mediolaně, Gonzagowé w Mantui, Estowé we Ferraře, della Scala we Veroně,

Orsini. Za času papeže Klimenta V. držán jest sněm církewní we Vienně w zemi Francauzské, kdež odsauzen jest řád templářský, že s muhammedany srozumění wedli; také jsau poprawowáni a statky jim pobrány.

W Neapoli a w Sicilii panowali mocně a ukrutně Karel d'Anjou a nástupci jeho, ale w Sicilii čas krátký; neb lid rozhněwaw se na mnohé ukrutnosti Francauzů zdwihl se, a wšecky jedním dnem pobil, kterýž den nazwán Sicilské Nešpory; i wzali za pána Petra, krále Arragonského (1282).

§. 31. *Časowé krále Jana Českého.*

W takowém způsobu byly Wlachy, když Jindřich VII. císařstwí nastaupil. Ten ozbrojil mocná dwě wojska k rozšíření panstwí swého; s jedním do Wlach táhl, druhé poslal do Čech s synem swým Janem, jehož sobě pánowé Čeští za krále zwolili, a Jindřicha Korutanského, znelíbiwšího se, ze země wyhnali (1310). Tedy přišed do Wlach wyhnal císař Torry z Mediolana, a Visconty panowníky nad městem učinil, w Římě se korunowat dal, a s Florencií i s králem Neapolským, kteří se naproti němu postawili, wálku začal. Již i syn jeho Jan jemu na pomoc spěchal; w tom umřel císař.

Tu powstaly weliké rozepře w Němcích; neb kurfirstowé sšedše se, jedni přáli rodu Lucemburskému druzí Habsburskému, i chtěli někteří Fridricha Krásného wéwodu Rakauského, druzí pak krále Jana, poněwadž wšak příliš byl mladý, Ludwíka wéwodu Baworského. Nesjednotiwše se, počali krutě mezi sebau bojowati. Šwejcaři, jsauce nepřátelé

rodu Habsburského, přidali se k Ludwíkowi, a porazili Leopolda, Fridricha Krásného bratra, jenž do země jich wtrhl, u Morgartu (1315). S nimi se během času i jiná mèsta a země spojily, a předně Lucern, Bern, Zürich, Glarus a Zug, aby se wšem okolním pánům lehko ubrániti mohli; kteréž spojení nazwáno Spřísaženstwo starých osmi krajů šwejcarských. Po mnohých bojích poražen a zajat jest Fridrich Krásný od císaře Ludwíka IV., jemuž král Jan mocně pomáhal, u welikè bitwě u Mühldorfa (1322).

Jan Lucemburský, král Český, byl toho času prwní mezi wšemi králi w Ewropě, we wšech wěcech a na wšech stranách činiti maje. Swatbami mnohými spřáteleni s ním byli králowé Francauzský a Uherský i některá knížata německá; on zemi Českau daněmi welikými utiskowal, a wždy po swètě jezdil, a boje wedl. Jemu se poddali knížata

kacíře prohlášen do Wlach táhl, chtě i on zase nad nimi panowati, wšak nic nepořídil. Neb w zemi té již pánowé po městech nad míru mocní se stali; před jinými pak Viscontowé w Mediolaně a pan Cane della Scala w Veroně, jemuž mnoho jiných měst w Lombardii poddáno bylo. Ten když chtěl dobýti města Brescie, měšťané ke králi Janowi o pomoc se obrátili, a sňorem cili ochrancem swým jej učinili. I chtíce získati lásku krále Viscontowé, rowněž jako Brescia učinili, potom takž i jiní pánowé, na konec we strachu i Cane della Scala. Tak se stal w krátce král Jan pánem celé téměř Lombardie.

Z toho wzrostla nenáwist císaře Ludwíka, na něhož již prwé hněwal se Jan, poněwadž newděčný byl jemu, an mu prwé dopomohl k císařstwí; neb Ludwík jen o wlastní zisk swůj dbal, a wida krále Jana štěstí, pobaučil na něj sausedy jeho, brzy krále Polského, brzy Uherského, brzy wéwody Rakauské, bratří Fridricha Krásného a Leopolda, kteří zemřeli byli; i wedli wálek mnohých, takže nemoha Jan Wlach dbáti, pánowé Lombardští zase od něho se odtrhli a zemi tu ztratil. Potom největší hanebnosti Ludwík se dopustil tím způsobem: Král Jan měl syna Jana, jenž za manželku měl jedinau dceru Jindřicha Korutanského, Markétu; když Jindřich umřel, pomocí Ludwíka císaře uwázali se w zemi jeho Korutanskau wéwodowé Rakauští; Tyrol, též jemu patřící, podržela Markéta s Janem manželem swým; tu císař nawedl, žeť manžela swého wynala, a pojala za muže Ludwíka, syna císařowa.

Odtud se zcela rozhněwal král Jan i syn jeho nejstarší Karel na Ludwika Baworského, a smluwiwše se s papežem Klimentem VI., jenž ssadil

císaře, swolali kurfirsty, aby nowého zwolili, a zwolen Karel IV., týž syn krále Jana (1346). Wšak dříwe než se toto stalo, wznikla weliká wálka mezi králem Anglickým a Francauzským o korunu Francauzskau. Byltě po smrti Karla IV. krále Francauzského nástupce jeho Filipp IV. de Valois, proti němuž powstal Anglický král Edward III., prawě, že většího práwa má na korunu. Král Jan pomáhal Filippowi, jakožto příteli swému nejmilejšímu; a když dewět let trwala wálka, setkaly se obě wojska bitwau u Kreščak; Angličané zwítězili, a král Jan, jenž oslepl prwé mnohým swým cestowáním, nicméně udatně bojuje, padl s mnohými pány českými (1346).

§. 32. *Události za časů Karla IV. a Wáclawa IV. císařů Římských a Českých králů.*

Byli pak časowé šťastní i jiných národů slowanských. Neboť toho času panowali maudří a statní králowé Kazimír Weliký III., král Polský, a car (císař) Štefan Dušan Srbský; obadwa dobré zákony národům swým dali.

Wšichni národowé kšesťanští od křížowých válek wesele se pozdwihowali a prospíwali; jedina Rus, bywši podmaněna od Mongolů, weliké od nich mučedlnictwí přestála, a smutný byl dlauho lid w krajinách těch obýwající. Mongolowé weliké daně ukládali, w zemi dle libosti pálili, hubili, lidi za otroky prodáwali; tu bylo dwě stě let w zříceninách staroslawné město Kijew, kteréž byli rozbořili, a celá ta země, kteráž jest část jižní Rusi bídně wyhlížela. Wládli sice nad Rusy knížata jejich, ale poslauchati museli chanů mongolských; od těch dostáwali důstojenstwi, a od nich i ssazowáni bywali; nade wšemi ostatními pak nejwýtečnější byl Weliký kníže Wladimirský, jenž od ostatních daně wybíral: také kníže Halický, jenž we Lwowě seděl, kteréž město kníže Daniel wystawil. Jedini neposlauchali chanů Tatarských Nowgorodci, jenž w městě swém swobodní žiwi byli; a také mnozí lidé w Malé čili jižní Rusi blíž Kijewa, kteří weliký hněw majíce na Tatary opustili města i wsi, a raději na koních žili w stepách čili welikých rowinách při prahách řeky Dněpru; to byli slawní kozáci Zaporožští, a ti nic nečinili než hrdinskau wálku s zlostnými Tatary, kteréž statečně bili a poráželi.

Jan Kalyta, weliký kníže Wladimirský přeložil sídlo swé do Moskwy (1333), kteráž potom hlawním městem celé Rusi učiněna jest, jakož se již syn jeho Simeon knížetem wší Rusi nazwal. Za cí-

saře Karla IV. byl welikým knížetem Moskewským Dimitri Konstantinowič, jenž nad Moskwau kamenný hrad Kreml wystawil. Ten směle naproti Tatarům postawil se, a porazil je na poli Kulikowě.

Neboť mezi Tatary dáwno neswornost panowala; mnozí chtíce chany býti, mezi sebau bojowali; také říše na mnoho dílů již rozdělena byla. Toho použili hlawně Číňané a Turci. Číňany oswobodil od Mongolů Ču, a učinil se císařem Čínským, Turky pak Osman, jenž zprwu s malau hrstkau Turků w Maloasii panowal. Potomci jeho celau Maloasii sobě podmanili, a do Ewropy wtrhli. Toho času ale již dáwno konec učiněn byl latinskému císařství w Carhradě; neboť léta 1261 Michal Palacologus, císař Nicaejský, wypudil z Carhradu latinského císaře Baldwina II., a způsobil nowé císařství Řecké. Ale Turci byli mocní. Sultán jejich Murat I. dobyl Adrianopoli, Thracie, Macedonie;

dwè dcery Marii a Hedwiku; Hedwika po jeho smrti byla královnau Polskau, Marie královnau Uherskau, kteráž pojala za muže Sigmunda, bratra krále Wáclawa IV. Českého. Tedy sešlo se mnoho pánů a bojowníků křesťanských, obzwláště z Francauz, aby pomohli naproti Turkowi; král Sigmund je do boje wedl. Ty porazil Bajazet u weliké bitwě u Nikopoli, a hrozil celému křesťanstwu.

Ale toho času Tamrlan čili Timurlenk powstal mezi Mongoly w Samarkandu, jenž chanem se učiniw, po celé Asii bojownè táhl, a wšechny zemè prwé Čingischanowy podrobil sobě kromě Číny, k tomu weliký kus Indie. Ukrutník byl weliký; mnoho lidí w bitwách a mnoho zajatých pobil, a na znamení wítězstwí swého weliké wěže z umrlčích hlaw jejich stawil. Ten chtě i Turky sobě podmaniti, táhl na Bajazeta, a bojowáno u Ankory. Tu prý bylo 400,000 bojowníků Bajazetowých a 800,000 Tamrlanowých. Bajazet poražen jest na hlawu a zajat (1402).

Od Tochtamyše, wůdce Tamrlanowa, přiweden jest i Dimitri, weliký kníže Moskewský, k poslušenství, a Tochtamyš Moskwu pohubil, a wětší daň uložil.

Bylo pak podlé Tatarů ještě druhého nepřítele Rusům, Litwa. Neboť když Rusi od Tatarů tlačeni byli, zmohli se Litwané naproti Rusům i německým a mečowým rytířům, zwlášť skrze knížete swého Gedimína, kterýž žiw byl za Jana, Českého krále. Olgjerd, syn jeho, podmanil sobě Twer, Smolensk, Černigow, Kijew a jiná knížetstwí ruská, takže na dwě polowice Rus rozdělena byla, w jedné nejmocnější weliký kníže Moskewský, w druhé Litew-

ský. Synowé jeho mezi sebau rozepře měli; i tak zmohl se proti nim Wasili Dimitrijewič, syn Dimitria. Ale když jeden z nich Jagail (Jagello) pojaw Hedwiku, dceru krále Ludwíka, králem Polským se stal, a bratr jeho Witold nad Litwau panowal, tehdy nejmocnějším královstwím na wýchodě Ewropy stala se Litwa. Říše Witoldowa byla větší ještě než Olgjerdowa. Spojiwše se oba bratří Witold i Jagello porazili staré nepřátely rytíře Německé na hlawu u Tannenburka, kdež padl welmistr Křižácký Oldřich z Junginků, a řád již nikdy wíc se nezmohl w těch krajinách.

Mezitim, co se tyto wěci na wýchodě dály, národowé němečtí a wlaští takto se nacházeli:

Císařowé Karel IV. a Wáclaw IV. málo spomohli královstwí swému Německému, a to proto, že knížata, páni a města německá oddáwna poslauchati nechtěli císařů swých, ale nepořádku welikým se

zběhlé, řečené condottieri, od kteréhokoli města neb pána proti jiným dáwali se najímati, a wálky ustawičné wedli. Mnohým se po té swobodě stýskati počínalo, která byla po Wlachách, pokud pánowé nad městy nepanowali; i tak za času císaře Karla powstal w Římě z nízkého rodu, ale wýtečný muz Cola Rienzo, jenž lid wzbauřil naproti Colonnům i Orsinům, obau z města wyhnal, a starau republiku Římskau znowu chtěl způsobiti, sám sebe tribunem lidu nazwaw. Ale po krátkém sprawowání zalmán jest od pánů a wojsk papežowých; a když opět se nawrátil, w zbauření lidu samého nestálého zawražděn (1354). Ale wzdělanstwím přede wšemi jinými národy wždy pokračowali Wlachowé; tu nejwíce universit po městech bylo, tu latinští a řečtí staří spisowatelé nejwíc čítáni; básníci ušlechtilí za císaře Karla živi byli Petrarca i Boccacio.

We Francauzích wálka stoletá s Angličany začatá u Kreščak hřmotně trwala. Angličané dobyli po bitwě té města Calais. Po smrti Filippa IV. byl králem Francauzským syn jeho Jan, jehož porazili Angličané nowau bitwau u Poitieru, a zajatého do Londýna odwedli. Wítězný wůdce jejich byl krále Anglického syn Edward, řečený černý princ; i nechtěli učiniti mír Francauzům, leč by welikau část země swé k Anglicku wzdali. Tedy když Francauzi zemi swau roztrhnauti nechtěli, umřel král Jan w zajetí w Londýně, a měl Karel V. syn jeho důmyslného wůdce Bertranda du Guesclin, rytíře statného. Zatím umřel černý princ, i wyhnal Bertrand Angličany z celé skoro země Francauzské.

§. 33. *O mistru Janu Husowi a Husitské vůdce.*

Weliké wěci toho času dály se w církwi Kristowě. Mnozí biskupowé a welicí praelati i jini představení duchowní počali jako před papežem Řehořem VII. duchowních wěcí zapomínati, a hleděti swětských rozkoší, z čehož bylo weliké lidu křesťanského pohoršení. Mnozí také sobě stýskali na to, že papež Aviňonský mnoho peněz z rozličných zemí potřebowal, poněwadž buřiči w Římě málo užitků ze země papežské jemu přicházeti nechali. Tedy papež Řehoř XI. k uctiwým křesťanů žádostem odebral se zas do Říma z Aviňonu (1370). Ale po jeho smrti stala se rozepře mezi kardinály, a zwoleni jsau od nich papežowé dwa; jeden zůstal w Římě, druhý se do Aviňona odebral. Tu bylo mnoho zármutku w církwi, ažpak se sešlo obecné koncilium w Pise, kteréž obadwa

na V. Potom dalo zákonů mnohých k oprawení nutného stawu církwe Kristowy, mistra Jana Husi e kázalo co kacíře za živa upáliti. To se stalo ku 1415tého.

Tohoto smrt těžce nesli Čechowé, prawíce, že obožný člověk byl; začali welebnau swátost pod bojí způsobau chleba i wína přijímati, a od církwe odtrhli. Někteří při katolické wíře zůstali; ti a ni počali mezi sebau různice wésti. Tedy nejprwé rážané spiknuwše se proti konšelům swým, kteří ěmci byli, dobyli se na radnici Nowoměstskau, a inácť jich s oken smetali a zabili (1419). Toho uleknuw král Wácslaw, mrtwicí jest poražen, i mřel. Husité kláštery, kostely bořili; katolíci Čechy upowali, a do hlubokých šachet na Horách Kutnách rhali, strana proti straně zlostně zuřily, a od concilim Kostnického w klatbu dány jsau, i křížowá wálka aproti Čechům jakožto kacířům kázána. To wiauce, poněwadž král Wácslaw synů žádných neěl, nechtěli přijmauti za krále bratra jeho Sigmunda, kterýž trestal ty, jenž se učení Husowa idrželi, a wzaw wojsko weliké z říše, z Uher a jiných zemí, přitrhl před Prahu s 150,000 muži ojownými. Ale byl nad Čechy Jan Žižka z Trocowa, toho času wůdce nejudatnější a nejdůwtipější, jenž porazil císaře tu u Prahy na hoře, kteíž od něho Žižkow slowe. Když císař opět přihl, poražen jest podruhé nad Wyšehradem, a ze emě zahnán.

Byltě pak Žižka pewné město založil, aby se tu rániti mohli, kteréž nazwáno jest Tábor od hory, a kteréž oslawen jest syn boží w zemi zaslíbené. dežto mnoho lidí scházelo se, nazýwajíce se bra-

)(

trstwem Táborským, a Žižka byl jich heitmanem. Tedy bratří Táboři mnohem více oddělili se od církwe než ostatní, jenž přijímali pod obojí, kterých hlawau Pražané byli. Ale ti obojí mocně wšech Čechů katolíků sobě podmanili, kurfirsty Německé, jenž pleníce a wražděce do země wtrhli, porazili u Žatče, a císaře u Německého Brodu, na místo císaře Sigmunda za správce země Korybuta, Witoldowa knížete Litewského synowce, si wyžádali.

W těch bojích welikých Žižka, již prwé jsa jednooký, i druhého oka ztratil, když hrad Rabí oblehal; ale slepý jsa wodil Čechy bez přestání, ažpak Pražané různici s bratrstwem způsobili, a začali oni i páni Čeští s Žižkau se potýkati o náboženstwí. Kterýchž on mocně porážel, až i u Malešowa a konečně u Kostelce zwítězil, tak že musili jej o pokoj prositi, kterýž učinil jim, a brzy

[redacted]

chowa a u Domažlic w bitwách welikých, kdež mnoho tisíců Čechowé jich pobili wítězíce.

Tedy znowu duchowní otcowé křesťanští sebrali se w concilium do Baziley, mnoho wěcí neporádných w církwi oprawili, a s Čechy mírně smlauwati začali. I powolili Pražanům a jich straně wíru jejich čili artikuly Pražské, řečené kompaktaty. S Tábory mír učiniti nemohli; ale odstaupiwše od bratrstwa Pražané, spojili se s pány katolickými, a porazili bratří Tábory we zlé bitwě, kteráž se stala u Lipan blíž Brodu Českého a Kauříma (1434). Tu padl Prokop s jinými heitmany, a Čechowé jen od Čechů přemoženi jsau, načež císaře Sigmunda za krále přijali.

§. 31. *Začátek mocných jedinowlád na západě Europy.*

Od této wálky až do odkrytí Ameriky ku konci patnáctého století pořád wíc wždy a umění kwětly we Wlachách a jiných zapadních krajinách, i zároweň welike wálky zuřily, předně pak stoletá wálka o trůn mezi Francauzy a Angličany. Neboť po smrti Karla V., za něhož pokoj byl we Francauzích, stala se rozepře mezi poručníky syna jeho Karla VI. wéwodami Burgundským a Orleanským, až i Jan Burgundský Orleanského zawraždil. Král mezitím s smysly se pominul, a Jindřich V. král Anglický do Francauz přitrhl, a porazil Francauzy u Azincourta. Tu ty dwě strany tím wíc se pronásledowaly, a zabit jest Jan wéwoda Burgundský od strany protiwné, když se synem králowým smířit se chtěl, na mostě u Montereauwa. W hněwu skrze

to syn jeho Filipp Dobrý Burgundský dal se se wším lidem swým k Angličanům, a jim pomáhal. Král Karel VI. umřel. Syn jeho Karel VII. musil až za řeku Loiru utíkati; Angličané Paříže dobyli, a kralewice Anglického za Francauzského krále prohlásili. Ale když w největší nauzi byl Karel VII., wzbudil bůh pannu zbožnau sprostého rodu, Johannu d'Arc, kteráž majíc mínění, že jest od matky boží poslána naproti zlým Angličanům, postawila se před wojsko Francauzské, porazila je u Orleanu, a krále wítězně do Remeše wedla, kdež jest korunowán. Z toho nabyli nowého srdce Francauzi; Angličané pak chytiwše pannu kázali jako kacířku a čarodějnici upáliti. Tu se rozpomenuw zase nad rodem swým, Filipp Burgundský sám pocházeje z rodu královského Francauzského, i odstaupil od Angličanů, a pomáhal jich wždy

Římanů, i potom za křesťanů a muhammedanů, knihy sepsané, kdo w uměních prospíwati chtěli, musili pracně přepisowati, neb draze kupowati od jiných, jenž přepsali, jakož od mnichů pilných, kteří w klášteřích swých chwalné to umění prowozowali. Ale jak wynalezeno jest knihy tisknauti, a lacině jich kaupiti lzelo, tudy wšem lidem chudým jak bohatým w působení i rozmnožování wšelikého umění brána jest otewřena.

Třetí: Po stoleté wálce byli w Ewropě tři králowé na západě znameniti: Ludwík XI. král Francauzský, Jindřich VII., král Anglický a Ferdinand řečený Katolický, král Španělský. Ti byli prwní, kteří, poněwadž pánowé welicí, od starodáwných časů, jakož dost o tom napředě jest powědíno, náramně mocní byli w zemích, toho trpěti nechtíce, aby oni i dále králowské mocnosti se protiwowali, naproti nim postawili se, a šťastně jich překonali, takže od té doby w zemích těch, a potom i jinde w Ewropě takowá mocnářstwí až po dnešní časy byla, že jeden každý člowěk w zemi, malý i welký, krále a úředníků jeho poslauchati musí. Toho ti tři králowé dokázali tím, že daní pořádných od měst a jiných lidí požádali, a stálá wojska, kteráž později ručnicemi ozbrojena jsau, zřídili, aby pomocí jich pořádek w zemi mohl zachowán býti. Neb předtím stálá wojska nebyla, leč u starých Římanů, a musili králowé jen od pánů, rytířů a měst, když potřeba přišla, wojáky žádati, kteří, když zášti měli na krále, nedali, a nepořádky welike způsobowali.

Pak o králích těchto tolik jest powěditi:

Ludwík XI. byl syn Karla VII., i wzal mnoho

zemí, které pánům prwé patřily, po smrti jich ku koruně swé. Tudy byl tím mocnější naproti jiným pánům; kteříž wšichni ho potom poslauchat musili, kromě Karla Zpurného, wéwody Burgundského, syna Filippa Dobrého. Ten jsa krále Francauzského vasalem, mimo Burgundu měl i jiné země, kteréž nebyly léna, a to celé téměř Nizozemí, w kterém z weliké části již otec jeho mocně panowal. Tu byl nejslawnější dwůr s největší nádhernosti w Ewropě, tu bohatá obchodní města, Brügge, Gent, později Antorf, od kterých hojné platy brali wéwodowé Burgundští. Karel Zpurný jiných ještě okolních krajin sobě podmanil, zwlášť wéwodstwí Lotrinského, a již králem se nazwati w úmyslu měl. Z toho byl weliký strach králi Ludwíkowi, i netrauſal sobě wáleèně jej přemoci, ale to nastrojil welikau chytrostí, že zapleten jest Karel we wálku s Šwejcary, kteří podlé Čechů toho času byli nej-

ný s Lancastry, na trůn se dostal (1485). Ten jako Ludwík XI nad pány mocně panowati počal, ač parlament ponechal, ale málo dbaje wůle jeho.

We Španělích od dáwna bojowáno naproti Saracenům, kterýmž wšechny téměř země pobrány, a jak již řečeno jest, mnohá králowstwí nowá nadělána, z kterých konečně tři toliko se staly tyto: Aragonie, Castilie a Navarra. Králowé těch zemí přemnozí tuto jmenowati se nemohau. Jako w jiných zemích tak i tu páni, rytíři a města w raddě se scházeli, nazwáni jsauce Kortesowé, bez jichž wůle králowé činiti nic nesměli. Jako někdy řády rytířské w Jerusalémě, tak tuto tři řádowé rytířští proti muhammedanům bojowali, a mnohými statky nejmocnější w zemi byli. Ale Ferdinand Katolický, král Aragonský, pojal za manželku Isabellu, královnu Kastilskau, a tak králowstwí dwojí spojil, pak Navarry dobyl až po Pyrenacy, tak že král Navarrský jen to, co za Pyrenaeami we Francauzích měl, podržel. On se učinil wšech řádů rytířských welmistrem, aby naproti němu býti nemohli. Od něho konečně dobyto jest králowstwí Granadské (1492), a wšichni muhammedani a židé we Španělích na wíru obráceni aneb ze země wyhnáni, i zřízen saud, řečený inkwisicí španělská, naproti wšem skrytým jinowěrcům a kacířům, kteříž ohněm jsau poprawowáni.

Času toho i Portugalští mocně bojowali s Saraceny a stihali jich na moři až do Afriky. Od toho času plawby konali k poznání wzdálenějších zemí; našli ostrowy Kanarské, Azorské a jiné země, o čemž dále potom bude powědíno.

§, 35. *O Slowanech a pádu říše wýchodořímské.*

Jako ti tři králowé na západě, tak na wýchodě Ewropy podobně mocný byl Wasiljewič, weliký kníže Moskewský. Otec jeho Wasilij Wasiljewič musil ještě Tatarům daně platiti, ale zmocnil se přibíráním k sobě jiných knížetstwí ruských, kteráž přestala oddělena býti, také Nowgorod k placení daně s jinými obywateli Rusi přinutil. Toto město Jan Wasiljewič, když se mu zprotiwilo, těžce potrestal, a wšech starodáwních swobod zbawil. Potom se ohlédl na krajiny w seweru a na wýchod knížetstwí Moskewského, odkud kožešiny a zboží asiatské do Nowgorodu a jiných Ruských měst přiwáželi, i dobyl Permu, Kazaně, Wjatky a wšech těch rozsáhlých krajin až po hory Uralské, i potom části Sibirie, kteráž jest nejbližší k Uralu. Tatarských chanů we zlaté Ordě w Asii nedbal, ač ještě

zepřích, a tudy seslabli naproti Janu Wasiljewiči, který mnoho zemí ruských, prwé od Litwanů dobytých, spojil zase s knížetstwím swým. Toho rozwážiwše konečně pánowé Litewští, auplné spojení s Polskau učinili (1499).

I w Čechách byli mocní sněmowé pánů, rytířů a měst, s kterýmiž o wěci zemské radili se králowé. Císař Sigmund po husitské válce nepanowal než rok, a po něm dwě léta kníže Albrecht Rakauský, zeť jeho. Po jeho smrti zwolili Uhři za krále Wladislawa III. Polského, kterýž ale brzy padl w bitwě u Warny naproti Turkům. Albrecht měl jediného syna, Ladislawa, jenž teprw po smrti jeho narodil se. Tedy dříwe nežli dorostl, pánowé Čeští na sněmích sami zem swau sprawowati počali, mezi katolíky nejwýtečnější Oldřich z Rosenberka a Menhart ze Hradce; mezi podobojími pan Hynce Ptáček z Pirkšteina a Jiří Poděbradský. Byli sporowé mnozí mezi Čechy pod jednau a pod oběma způsobama, až i pan Jiří Poděbradský Prahy dobyl, a byl správcem zemským do krále Ladislawa let dospělých. A wšak král Ladislaw sotwy dospěl, a již umřel, i tak zwolili sobě stawowé králowstwí Českého pana Jiřího Poděbradského za krále, kterýž s welikau maudrostí kralowal až do smrti swé (1471). Když on umřel, učinili králem swým Wladislawa, syna Kazimíra IV. Polského krále, takže welice rod Jagailowců oslawen jest mezi Slowany, panujíc nad Litwau, Polskau i Čechami. Uhři nejprwé po smrti Ladislawa měli krále Matiáše Corvina, a po jeho smrti téhož Wladislawa, krále Českého.

Za těchto časů slowanští národowé welice prospíwali w umění, a wšichni psali knihy jazykem

swým, obzvláště pak Čechowé; neboť takowé slawy nabyl jazyk český, že i jiní národowé slowanští, kteří pod Jagailowci byli, když mezi sebau jeden národ s druhým jednání měli, užiwali jazyka českého. A jak učeností, tak udatností Čechowé netoliko mezi Slowany, ale i jinými okolními národy byli nejprwnější, takže i do cizích walek za plat mnozí Čechowé do dalekých zemí chodili a udatnost jejich wšudy obdiwowali.

Bylo pak potřeba welikého udatenstwí těch let naproti Turkům, kteří hrozně hřímali na národy křesťanské. Nebo poněwadž po smrti Tamrlána rozdwojení weliké přišlo w říši jeho, žeť Mongolowé nic škoditi nemohli, počal opět dobýwati zemí Bajazetůw syn Muhammed I., a jeho syn Amurat II. Ten porazil křesťany, kteří z wyzwání papežského na něho táhli, u Warny, kdežto padl Wladislaw III. král Polský (1444); potom podruhé

§. 36. *Wlaské wálky. Cisař Maximilian.*

Co se toto dělo na wýchodě, mezi mocnáři Francauzskými a Španělskými welike wálky počaly se we Wlachách, kdež znenáhla na místo bywalých množstwí pánů a měst již jen welikých panstwí několiko stáwalo. S jedné strany republika Genujská a s druhé Benátská; obě po středním moři obchod wedly, ale Benátští mocněji, majíce tam množstwí ostrowů, i také měst wlaských poddaných sobě. W obau těch republikách jen šlechta wládla. Mezi těmi ležely země wéwod Savojských a Mediolanských, i wládli w Mediolaně nejprwé Viscontowé, potom Sforzowé, a to s welikau ukrutností. We Florencii rod de'Medici k panstwí se pozdwihl, kteří republiku zrušili, slawní jsauce wěd a nauk we Wlachách ctitelé. W zemi papežské skrze papeže Alexandra VI. a Julia II. staří baurliwí pánowé potlačeni jsau, takže papežowé mocně zemi swau sprawowati mohli. W Neapoli oddáwna rod Anjou panowal, w Sicilii králowé Arragonští.

Tito bohatí a mocní pánowé ustawičné rozepře měli, hleděli záwistně jeden na druhého; jak jeden příliš mocný se zdál, hned druzí naproti němu powstali, aby byla rownowáha. Když umřela králowna Neapolská Johanna II., taužili po trůnu jejím Karel VIII., král Francauzský, a Ferdinand král Arragonský. Karel VIII. wtrhl do Wlach (1494) a Neapoli dobyl. Ale se hned mocnosti wlaské spojily naproti němu, i musil nazpět utéci. Syn jeho Ludwík XII. dobyl Mediolana, i spojil se s Ferdinandem Katolickým znowu k dobytí Neapoli, ale Ferdinand zwítěziw w té zemi, Neapoli sobě nechal a

ničeho nedal Francauzskému. Odtud do wšech wěcí wlaských Francauzi a Španělowé se míchali. Brzy potom papež Julius II., Ludwík XII., Ferdinand Katolický a Maximilian císař Německý spojili se naproti Benátkám. Ludwík XII. porazil Benátčany u Aňadelly, takže o pokoj prositi musili. W tom Francauzi druhým spojencům již příliš mocni se zdáli; tedy hned papež a Ferdinand s některými menšími knížaty swatau ligu smluwili mezi sebau naproti Ludwíkowi, i jest mu wzato wéwodstwí Mediolanské a Sforzům nawráceno, a zahnáni bojowně ze Wlach Francauzi.

W těchto wálkách za plat brzy tomu, brzy onomu knížeti slaužíwali Šweicaři, týmž způsobem, jako Čechowé na wýchodě. Jejich spříseženstwo mocné bylo, a pořád wíc nowých spojenců dostáwali, nejznamenitěji pak Graubündy čili towarystwo šedé (1498). Naproti tomu w Němcích sle

Letopočet středního wěku.

Roku.
396. Alarich. §. 1.
406. Radagais. Vandalowé, Alani a Suevowé. §. 1.
408 — 410. Wisigothowé pod Alarichem a Athaulfem w Italii, pak do Gallie. §. 1.
429. Králowstwí Vandalské w Africe. §. 2.
449. Hengist a Horsa do Britannie se přeplawili. §. 2.
450. Attila u Chalonu poražen. §. 2. Čechowé do Čech přišli. §. 4.
455. Genserich Řím poplenil. §. 2.
476. Odoakar císařstwí Římskému konec učinil. §. 2.
486. Chlodwig. §. 3.
493. Theodorich založil králowstwí Ostrogotské we Wlachách. §. 3.
527. Justinianus (Uprawda). §. 5.
535. Gelimer, král Vandalský, přemožen od Belisara. §. 5.
536. Belisar přemohl Ostrogothy. — Kozru, král Partský. §. 5.
568. Awarowé wešli do Pannonie. §. 6.
568. Langobardi do Wlach wtrhnuli. §. 5.
590. Papež Řehoř Weliký. §. 8.
622. Muhammed (Hedžra). §. 9.
623. Samo, král Český, porazil Awary a 630. Franky. §. 7.
626. Wálka Heraklia s Peršany. §. 9.
630. Srbowé a Chorwati. §. 6.
636. Muhammedani dobyli Syrie a Palaestiny. §. 9.
641. Amru w Egyptě. §. 9.
651. Peršané od Muhammedanů poraženi u Kadesie. §. 9.
661. Chalifat w Damasku. §. 9.
678. Králowstwí Bulharské. §. 6.
711. Xerez de la Frontera, Arabowé Španěl dobyli. § 9.
717-741. Leo Isauricus, císař Řecký. Bořeni obrazů. §. 17.
732. Bitwa u Touru, Karel Martell major-domus. §. 10.
749. Chalifat Abasowců. §. 16.
752. Pipin Krátký major domus králem Franským se učinil. §. 10.
756. Abdorrahman způsobil chalifat Cordovský §. 16.
762. Bagdad od Mansura založen. §. 16.

)(

Roku.

768. Karel Veliký království Francké nastaupil. §. 11.
772. Začátek válek s Sasy Karla Velikého. §. 11.
773. Karel W. Langobardy podmanil. §. 11.
778. Marka Španělská. §. 11.
789. Karel W. Lutice poplatnými učinil (potom Srby a jiné Slowany Polabské). §. 11.
796. Awarowé od Karla W. přemoženi. §. 11.
800. Obnowení císařství Římského. §. 11.
805. Válka s Čechy Karla Velikého. §. 11.
809. Umřel Harun al Rešid, nejslawnější chalif Bagdadský. §. 16.
828. Egbert spojil sedmero království anglosaských. §. 15.
843. Smlauwa Verdunská. §. 12.
846. Rastislaw Morawský. §. 13.
855. Království Dánské. §. 15.
856. Švédy. §. 15.
861. Boris kněz Bulharský pokřtěn. §. 17.
862. Cyrillus a Methudius. §. 13. Rurik w Nowgorodě. §. 14.
869. Focius, patriarcha Carhradský; začátek roztržení církwe katolické na latinskau a řeckau. §. 17.
871. Swatopluk král Morawský. §. 13. Simeon car Bulharský. §. 17.

Roku.

1003. Boleslaw Chrobrý, král Polský. §. 18.
1014. Kanut Veliký, král Dánský, Švédský, Norwejský a Anglický. §. 20.
1018. Bulhaři od Řeků podmanění. §. 20.
1024. Kunrad II. císař Římský. §. 18.
1030. Normanni w Neapoli. § 20.
1037 Castilie a Arragonie. §. 20.
1039. Císař Jindřich III. Břetislaw, kněz Český. §. 18.
1060. Togrulbek, emir al omrah. §. 16.
1066. Wilém Podmanitel. §. 20.
1070. Kruk, kníže Ranské. §. 18.

1073. Papež Řehoř VII. §. 19. — Michal, král Srbský. §. 20.
1077. Císař Jindřich IV. musil pokání činiti. §. 19.
1099. Dobytí Jerusaléma w první válce křížowé. §. 21.
1122. Smlauwa císaře Římského s papežem Calixtem II. §. 19.
1139. Boleslaw Křiwoustý Polsku na čtyry díly rozdělil. §. 20.
1149. Druhá válka křížowá. §. 22.
1154. Jindřich II. z Plantagenetu, král Anglický. §. 23.
1162. Mediolan rozbořen od císaře Fridricha I. (Wladislaw II. král Český). §. 23.
1168. Arkona rozbořena (Záhuba Slowanů Polabských; Waldemar král Dánský). §. 25.
1174. Saladin, sultan Egyptský. §. 24.
1183. (Bitwa u Legnana) Mír Kostnický. §. 23.
1190. Třetí křížowá válka. (S. Jean d'Acre. Richard Srdcelwího). §. 24.
1193. Císař Jindřich VI. Neapoli zdědil. §. 24.
1198. Innocenz III. papež. §. 25.
1202, Řád rytířský Meče, potom rytířů německých. §. 25.
1204. Křižáci dobyli Carhradu. §. 25.
1206. Čingischan. §. 26.
1209—1215. Čingischan dobyl Číny. §. 26.
1215. Císař Friedrich II. §. 25. Přemysl Otakar I. král Český. §. 26. Magna charta. §. 24.
1218. Chowaresmii podmanil Čingischan. §. 26.
1221. Meleddin sultan Egyptský. §. 25.
1224. Bitwa nad Kalkau. §. 26.
1228. Křížowá válka císaře Fridricha II. §. 25.

Roku.
1236. Válka císaře s papežem a s městy vlaskými. §. 25. Mongolowé Rus podmanili. §. 26.
1241. Mongolowé u Lehnice a u Olomúce. §. 26.
1244. Sultan Egyptský dobyl Jerusaléma. §. 27.
1246. Fridrich Babenberský padl. §. 28.
1250. Fridrich II. umřel. §. 25. — Mamlukowé. §. 26.
1254. Kunrad IV. umřel. §. 25.
1258. Bagdad od Mongolů zbořen. §. 26.
1260. Wítězství Otakara II. u Kresenbrunna. §. 28.
1261. Nowé císařství Řecké skrze Michala Palaeologa. §. 32.
1269. Konradin stat. §. 25.

1270. Ludwík IX. w Africe umřel. §. 27.
1273. Rudolf I. Habsburský. §. 28.
1278. Otakar II. padl. §. 28.
1282. Sicilské Nešpory. §. 30.
1283. Wáclaw II. král Český. §. 29.
1305. Wladislaw Lokietek, král Polský. §. 31.
1308. Šwyc, Uri a Unterwalden. §. 29.
1309. Papež Kliment V. odstěhoval se do Aviňonu. §. 30.

Roku.
1429. Johanna d'Arc. §. 34.
1448. Jiří Podčbradský Prahu ztekl. §. 35.
1453. Turci dobyli Carhradu. §. 35. — Bílá a červená Růže. §. 34.
1461. Ludwík XI. král Francauzský. §. 34.
1471. Wladislaw rodu Jagailowa, král Český. §. 35.
1477. Karel Zpurný padl. §. 34. — Iwan Wasiljewič. §. 35.
1485. Jindřich VII. král Anglický. §. 34.
1486. Bartholomaeus Diaz. Část III. §. 1.
1492. Ferdinand Katolický dobyl Granady. §. 34.

ČÁST TŘETÍ.

NOWÝ WĚK.

I.

OD ODKRYTÍ AMERIKY AŽ DO SKONÁNÍ TŘIDCETILETÉ WÁLKY.

(1492—1648).

§. 1. *Odkrytí Ameriky a cesty do Indie.*

slunce se točí, ale mysleli že jest rowná, a wůkol mořem obejmutá. Řekowé a Římané prawili, že ji weliký obr, řečený Atlas, na ramenau swých drží.

Za středního wěku wíc muhammedáni nežli křesťané o wzdálených wlastech wěděli, ač i ti nemnoho. To powědomo jest, kterak hned w desátém století Normanni, a zwláště ti, kteří na ostrowě Islandě se osadili, odtud netoliko Grönlandu odkryli, ale i půlnoční Ameriky; wšak o tom později zapomenuto jest. Než od křížowých wálek počínali křesťané i po zemi i po moři dále se rozkládati a jiných národů znáti. Do oceanu, který okolo Ewropy, Asie a Afriky wůkol rozlit jest, dlauho sobě neważili, bojíce se, aby nezblaudili a nikdy wíce do wlasti nazpět cest nenašli. Od roku 1300 ale wynalezen jest kompas čili jehlice magnetická, která wždy na sewer ukazuje, a podlé té na moři říditi se mohau.

Tedy když srdce nabyli, počali w patnáctém století přede wšemi Portugalci na moři plawiti, aby cizích zemí odkryli. A plawili obzwláště na jih podlé pobřeží Afrického, kdežto se myslilo, že jest předhoří řečené Zelené; za to že se nemůže, poněwádž tu konec swěta jest a wěčné bauře mořské. Byltě pak princ portugalský Jindřich, zwláštní muž plawby milowný, jenž obplul předhoří to, a tu již blud swůj poznali, i tak dále pluwše widěli ponejprw zemi Africkau Gwineu, a Bartoloměj Diaz, wůdce jejich, připlul až k předhoří druhému, kteréž jest na konci Afriky (1486), a to nazwali předhořím dobré Naděje; neb se nadáli, že tudy cestu do Indie najdau. I přáli sobě toho dáwno, aby mnohé zboží z Indie woziti mohli, kteréž prwé jen Benátčané a Genujští kupowali od

Muhammedanů a draho jiným Ewropanům prodáwali. Neb se kupčilo z Indie do Persie a do Arabie, i odtud do Egypta, a w Alexandrii slawném městě na welikém trhu se prodáwalo.

Ale mezitím byl Kristof Columbus, rodem z Genuy, muž učený, jenž i s jinými některými, kteří nad jiné důmyslnější byli, se přeswědčil, že země kulatá jest, i tak nejkratčeji na západ od Ewropy rownau cestau žeby se po moři do Indie jezditi mělo. Ale se mu Genujští smáli, žeby to možná bylo, a nechtěli mu koráb dáti, aby sám učinil tu cestu; i tak šel na dwůr Ferdinanda a Isabelly do Španěl, kteří dlauho se rozmýšlewše, konečně tři koráby dali jemu, s kterými plul, maje za to, že jistě i mnohé země nowé na cestě té do Indie najde; i tak odkryl zemi nowau, kteráž nazwána jest Amerika. O tom byla powěst weliká po wšech

galcům, na západ Španělům; jen Brasilii w Americe měli též Portugalcowé, poněwadž prwní tu část odkryli.

§. 2. *Sláwa rodu Habsburského.*

Toho času diwným wedením nade wšechny rody králowské stal se nejmocnějším rod Habsbursky.

Císař Maximilian měl manželku Marii, dceru Karla Zpurného, Burgundského wéwody, a s ní měl syna Filippa, jenž slul Krásný, kterýž zdědil Burgund po smrti té matky své, i pojal za manželku Johannu, dceru Ferdinanda a Isabelly Španělských.

Filipp Krásný a Johanna měli dwa syny: Karla a Ferdinanda, na které weliké dědictwí čekalo, majíce mocné dwa dědy, Maximiliana, císaře Římského, a Ferdinanda Katolického, Španělského krále. Tedy když nejprwé Filipp a Johanna umřeli, a brzy potom Isabella a Ferdinand i císař Maximilian (1519): tu zdědil Karel po otci swém Burgund a Nízozemí, po Maximilianowi země Rakauské, a po Ferdinandowi Španěly, Neapoli, Sicilii a wšechny na zlato a stříbro bohaté nowé země Americké. Ten zwolen za císaře Římského i nazwán Karel V.

Rakauské země darowal bratrowi swému Ferdinandowi.

§. 3. *Karel V. František I. Soliman.*

Karel V. měl mocné nepřátely dwa: Františka I, krále Francauzského, a Solimana II, Tureckého sultana, s kterými celé své żiwobytí weliké wálky wedl.

S Františkem I. měl staré záští, kteréž bylo mezi Francauzy a Španěly o Wlachy, poněwadž o Mediolan a Neapoli wždy mezi sebau se potýkali. Král Francauzský wtrhna s wojskem swým až do země Mediolanské, w brzce od Karla poražen a zajat jest w bitwě, kteráž se stala u Pavíe (1525), a mír těžký učiniti musil, o kterýž smluwili se w Madridě. Ale jakž propuštěn byl z wězení, hned wálku obnowil, poslaw Lautreka wůdce swého, by Neapoli dobyl, což wšak se nestalo, a po druhé mír spolu učinili w Cambraji.

Turci od dobytí Carhradu zle bauřili na křesťany, a odpírali jim statečně na zemi Čechowé a Uhři, i na moři Benátčané. Muhammed dobyl Srbska, Bosny; Benátčanům Peloponnes wzal a jiné země, kteréž měli od křížowých wálek, když o císařstwí Římské se dělili. Po smrti Muhammeda

proti Ferdinandowi bránil, sám Budína i celých téměř Uher se zmocnil, až mír s ním učiniti musil Ferdinand, tak že mu větší díl Uher pustil, jen část západní podržew (1547).

Předtím již byli Turci Egypta také dobyli, i tam Mamluky sobě podmanili (1517); potom Soliman i celé pobřeží Africké až po Fez a Marokko pod moc swau dostal skrze dwa bratří Horuka a Hairaddina, řečené Barbarossa, kteříž Tunis a Algír opanowali, a poplatek jemu wzdáwali. Ti a potomní páni Tunisu, Algíru a Tripoli odtud po moři Středním plawili, laupili, křesťany zajímali a do otroctwí zawodili pod ochranau Turka. Tedy Karel V, loďstwo weliké ozbrojiw, mocně na ně uderil, a dobyl Tunisu (1535); ale brzy opět nad ním se zmohli Barbarossowé; a když Karel po druhé proti Algíru wyjel, ztroskotáni jsau korábowé jeho od weliké bauře, i musil se nic nepořídiw obrátiti.

Mezitím wždy nowé wálky způsobowal František s ním, spojen jsa s samým Solimanem, aby jistěji zwítězil. Tu mnoho bitew w rozličných zemích, a nejwíc we Wlachách swedeno jest, až konečně w Crespě mír učinili, aby Karlowi Neapole zůstala, a Mediolán třetímu synu Františkowu dán byl, (1544) po jehož smrti Filipp II. syn Karla jej obdržel. Brzy potom umřel František.

§. 4. *Roztržení církwe Římské.*

Ale za těch dwau bratří Habsburských, Karla a Ferdinanda, ještě wíc běhů bauřliwých přihodilo se, nežli jest wyprawowáno. Církew Římská roz-

trhla se nowým učením, které w rozličných zemích zmáhati se počalo.

Nebo když nejprwé Čechowé skrze mistra Jana Husa od wíry obecné odstaupili, nyní jedním časem w Němcích Martin Luther a we Šweicařích Oldřich Zwingli to samé učiti počali, a přidalo se k nim množstwí lidu, i také knížata welikà, kteříž přestali poslauchati papeže Římského, a podlé swé wíry žili.

Skrze to se stalo weliké rozdwojení mezi katolíky a jinowěrci, záští jedněch proti druhým, až i wálky ukrutné, o kterých powědíno bude. A to nejprwé we Šweicařích; neb jedni kantonowé uwěřili Zwinglimu, druzí při církwi zůstali; jedni s druhými wnitřní wálku začali. W boji tom Oldřich Zwingli sám bojuje zahynul (1531), a žák jeho Kalwin učiti počal w Genfě, jehož wyznawači na-

mec, a porazil spolek Smalkaldský u Mühlberka (1547). Hlawa spolku Jan Fridrich, wéwoda Saský, byl jat, a dána země jeho wéwodowi Mauricowi, jenž císaři pomáhal. Tedy byl weliký strach před císařem w Němcích. Ale Mauric zradu nad ním učinil, spojiw se s Jindřichem II. králem Francauzským, jenž Metuw, Toulu a Verdunu měst dobyl, aniž toho ubránit mohl Karel, jenž mrzut jsa z mnohých nesnází a wěcí nepowedených, wšechny své koruny složil, a do kláštera wstaupil, kdež zemřel (1558). Syn jeho Filipp II. byl králem Španělským, bratr Ferdinand císařem Římským. Tento učinil mír s knížaty protestantskými, řečený Augšpurský.

Mezi tím časem po wšech zemích europejských, kteréž prwé byly církwe římské, rozšířili se mnozí wyznawači nowých náboženstwí, kromě Wlach a Španěl, kdež inquisicí přísně wšechny upálením trestala, kdož od předešlé wíry odpadli. Kalwinská wíra hlawně we Šweicařích, w Nizozemsku a we Francauzích, kdež sluli Hugenottowé, rozšířila se; evangelická předně w sewerních Němcích panowala; odtud do Dánska přišla. Země Skandinawské té doby opustily jednotu Kalmarskau, pro ukrutenstwí krále Kristiana II, od něhož se Šwédowé odtrhli a krále sobě učinili maudrého Gustawa Wasu (1523). Ten přijal do země náboženstwí evangelické, a k weliké mocnosti Šwédy přiwedl. W Polsku také mnoho wyznawačů se nalezlo, a mnohem wíc w Čechách i také w jiných zemích Habsburskému rodu w Rakausích podrobených. Se Smalkaldskými se spojili i Čechowé, a za to těžce trestáni jsau.

Ale w Angličanech král byl Jindřich VIII, syn Jindřicha VII. Rozhněwaw se s papežem, že mu

dowolit nechtěl s manželkau swau se rozwesti, odpadl od církwe, a nowé články wíry wymyslil, ku kterým z rozkazu královského celý národ znáti se musil, a mnozí, jenž odporowali, jsau poprawowáni. Jindřich měl šest žen za živobytí svého, kteréž všechny buď od sebe rozwedl, aneb na poprawu dal. Po jeho smrti Marie, dcera jeho, s mnohým krweprolitím na trůn přišla, jsauc katolíkyně, kteráž zle pronásledowala zas ty, kteří za otce jejího od katolické wíry odpadli.

§. 5. *Filipp II. král Španělský a Alžběta královna Anglická.*

Pořád horší věci se dály skrze to rozhořčení, kterež bylo pro věci církewní, a to zwlášť za Filippa II. krále Španělského, jenž byl manžel Marie,

sprawowala království, že plawba a obchody wždy více se zdwihaly, a wšechno w květu a dobrém daření bylo w Angličanech.

Naproti tomu zas Filipp, král Španělský, jiné wíry než katolické w zemích swých trpěti nechtěl, a z toho mnoho bauří wzniklo. Maje největší loďstwo na světě Filipp, mocný byl naproti Turkowi, kteréhož bratr jeho don Juan porazil w námorské bitwě u Lepanta (1571). Poněwadž inquisici chtěl zawesti w Nízozemsku, aby se luteráni a kalwinisté tam rozmnožowati nemohli, z toho se weliká newole stala, a spojili se mnozí urození i jiní Nízozemci, jichž spolek se jmenowal spolek Gueusů. Filipp rohorliw se z jich protiwenstwí, poslal s wojskem wéwodu Albu do Nízozemska. Alba miláčky lidu toho, hraběte Egmonta a Hoorna (1568), i potom as 18,000 obywatelů poprawiti dal, weliké daně uložil, a ukrutně wládl. Z čehož zhroziwše se, spikli se kraje severní wedením Wiléma, wéwody Oranského, muže důmyslného a maudrého, a odpadli od Španěl. Nazmar bojowal Filipp s nimi, chtě jich zas podmaniti, skrze wůdce swé Requesenze, dona Juana i Alexandra z Parmy. Ač wéwoda Oranský zabit jest skrze zločince jednoho, jenž myslil, že bohumilé dílo tím učiní; ale syn jeho Mauric wůdcem byl statečným Nízozemců, až i se obhájili od Španěl, a založili republiku řečenau Hollandskau, nad kterau nejwyšší byl místodržitel z rodu Oranského.

Alžběta královna, jíž nepřítel aublawní byl Filipp, Nízozemcům pomáhala, z čehož válka weliká byla i mezi Angličany a Španěly. Filipp wyslal loďstwo weliké, kteréž sám nazwal nepřemožitelnau

Armadau, chtě celých Angličan dobyti; ale ta poražena jest i ztroskotána od Angličanů, od Nizozemců a welikých bauří morských (1588), z čehož přestali Španělowé prwními na moři býti.

Toho času i we Francauzích způsobila mnoho zlého rozepře w náboženstwí. Králowé Francauzští nechtěli Hugenotty trpěti, a pronásledowali jich. Panowali pak po smrti Jindřicha II. w krátkých časích po sobě synowé jeho František II. a Karel IX. i poněwadž mladí byli, činili wšecko dle náwodu matky swé Kateřiny de Medicis. Ta po mnohých sporech lest wymyslila, chtějíce pojednau Hugenotty zahubiti, že sestru krále Karla Markétu za manželku dala Jindřichowi z Bourbonu, králi Nawarrskému, příteli Hugenottů. Ku kteréžto swatbě když se sešlo množstwí Hugenottů do Paříže, dáno znamení z rána den sw. Bartoloměje, jak k klekání

§. 6. *Rus a Polska toho času.*

Za času těchto bauří w církwi Římské žádných takowých nebylo w Řecké církwi; ale mnozí této wíry wyznawači, a zwláště jazyka Slowanského, těžké pohromy od Turků utrpěli, jakož powědíno jest, kterak Řekowé sami jim podmaněni, a tudy patriarcha někdy slawný Carhradský w poslušnost Turků upadl, i kterak Bosny, Srbska, Bulharska i jiných zemí sobě podmanili. Odtud wedli wálky netoliko s Uhry, s Čechy, potom s Rakušany, a odjinud s Benátčany, ale i s Polskau a s Rusí.

Ale národ Ruský, rowněž wyznawači wíry Řecké, těch dob wždy wětší síly nabýwal, a když se Tatarů zbawil, moc swau i na daleké země w Asii rozprostíral. To se stalo zwláště za cara (císaře) Ruského Iwana Wasiljewiče Hrozného, jenž Kazaň (1552) a Astrachan (1554) zcela sobě podmanil, a Sibirie dobyl skrze Kozáka Jermaka Timofejewa. Odtud se tím wíc rozmáhali obchody, které wedli Rusowé z zemí Asiatských do Europy.

Ale ač tu žiw byl tak četný a starodáwní lid slowanský, a takowá moc byla cara Moskewského, na západě w Europě, w zemích německých a wlaských, málo o Rusi wěděli, kromě sausedé té země, kteráž mezi wšemi w Europě tehdy již byla nejrozsáhlejší, Polané a Šwédi, s kterými car Iwan mnoho wálek wedl.

Polska byla šťastná té doby za času dwau králů z rodu Jagailowa: Sigmunda I. a II. (od 1506 až 1572), kteří dlauhá léta obadwa panowali. Tu byli mocní páni a četní zemané, kteří se o wěci zemské s králem radili, tu neporušený mír a hojnost

wěcí; katolíci jak protestanti stejně se snášeli. S Rusí se válka začala skrze Liwonsko, kteréž patřilo rytířům Mečowým. Ti, když Iwan naléhal na ně a jich tisknul, jedni se poddali Polanům a druzí Švédům, a řád swůj opustili, takže Kettler, welmistr jich, stal se wéwodau Kurlandským, poddaným Polsky (1561). Tu přemáhán byl Iwan, ne za časů Sigmunda II. toliko, ale i po smrti jeho, jenž byl poslední z rodu Jagailowa.

Nebo když rod ten wymřel, Polané nejprw Jindřicha III, jenž potom byl Francauzským králem, za krále zwolili, a když on do Francauz odešel, Štefana Batoryho. Ten byl kníže bojowný a důwtipný, i porazil poznowu Wasiljewiče, a rozdělil se se Švédy o Liwonsko. K tomu zwlášť Kozáci dopomohli Batorymu, jejichž byl wůdce čili hetman Zamojský, muž statečný, po němž pak při

§. 7. *Začátek panowání Ewropanů nad světem.*

Po wšech dílech světa wěci se diwně měnily. Když w Ewropě jedni národowé o náboženstwí se bauřili, druzí s muhammedany w staré válce neustáwali, s Turky Osmanskými totiž, jako před časy s chalifami a s Seldžuky, třetí, to wěz Rusowé, sami do Asie panstwí swé rozprostírali. Ty doby w Asii na místě welikého panstwí Tamrlanowa již bylo několiko mocnářstwí rozsáhlých; nejwýtečnější Perské, kteréž založil bojowný kníže Ismail Sofi (1508); Indie pod mocnářem, jenž se nazýwal welikým mogulem, a to prwní byl Baber, potomek Tamrlanůw, kterýž před nepřátely swými utekl byl ze Samarkandu (1519); w Číně welemožní císařowé řečení Mandžu; w Japaně Dalaj-Lamowé, jež poddaní po božsku ctili.

Tito mocnářowé byli wysocí nad poddanými zemí swých, a jsau w Persii, w Číně, w Japaně až po tento den; neboť jsau lidé zemí těch jako otroci po wůli pánů swých, ale zle se tam wede, poněwadž málo práwa bywá, a nic slawného mocnářowé ti nekonají.

Naproti tomu národowé křesťanští počali po celém světě wládnauti od těch dob, co nalezena Amerika a cesta okolo Afriky do Indie; wšudy se rozprostírali, wšudy lidi sobě podmaňowali, odewšad zboží wzácná rozwáželi, takže obchod šel po mořích celého světa již, jako za předešlých časů jen hlawně po Středním moři. W těch wěcech přední byli, jak již powědíno jest, nejprwé Španělowé a Portugalci. Španělowé, odkrywše Ameriku, taužíce po zlatě a po stříbře, počali obywatele tam staro-

dáwní zbraní sobě podrobowati. Neboť tu bylo několiko slawných králowstwí: napřed Mexico a Peru, kteréž nejbohatší byly. Mexika dobyl Cortez (1522), Peru Pizarro (1535) a jiní jiných zemí s welikým na prabydlitele ukrutenstwím, kteříž prachu neznali ani jízdných, a z toho weliký strach jim byl. Podmaněné nutili Španělowé k těžkým prácem, na které oni nejsauce zwyklí mřeli w takowém počtu, že mnohé ostrowy a krajiny pusté zůstaly a liduprázdné. Tedy ohawnau wěc smyslili Španělowé, počawše mauřeníny kupowati w Africe, na lodě nakládati, a do Ameriky woziti, kdežto musili jich otroky býti, a w polích i zahradách jejich, kdež cukr a jiné wěci wzděláwali, potně pracowati. Potom jiní národowé počali obchod s otroky wésti, lásky křesťanské zapomenuwše. Tu Španělowé mnoho zlata a drahých wěcí nabyli, ale nic platno jim nebylo;

xandrie, Benátek, Genuy rostla obchodem města Amsterdam w Hollandě a Londýn w Angličanech. Tu ztratili Portugalci weliký počet osad swých w Indii; Hollandští i Angličané kumpanie čili společnosti kupců zřídili, kteří společné koráby strojili, a w Indii mocnosti nabývali; tam od Hollandských wystaweno slawné město Batavie. Angličané welikých zemí w Americe se zmocnili, kterých byli ještě nedobyli Španělowé.

Již prwé neslýchané předtím plawby se staly. Magellan Španěl první celý swět objel (1519); též učinil Angličan Drake za králowny Alžběty, i mnozí jini.

Jak moci wždy větší nad světem nabývali Ewropané, tak we wědách a uměních starowěkým národům samým statečně se rownali, napřed sice Wlachowé, nazywajíce zlatým šestnáctém soletí pro počet a sláwu spisowatelů welikých tehdejších we Wlachách, i malířů nade wšechno, co předtím bylo, mistrných, jacíž byli Leonardo da Vinci, Rafael a mnozí jiní. Tehdy básník byl wlaský Ariosto a anglický za Alžběty králowny Shakespeare, i Srbský Gundulič, Španělský Cervantes; dějepisci newyrownaní we Wlachách Guicciardini a Macchiavelli; astronom důmyslný Koprník Polan, jenž první učil, kterak se země okolo slunce točí; nemnohem později Komenský Čech, jehož národowé slawní cizí ctili co mudrce a wychowatele. Wšemi jazyky wlaskými, slowanskými i německými již psali místo latinského, z něhož a řeckého w knihách starých Římanů a Řeků učili se. Tak již mocně oslaweno jest nad jiné wěky a obyčeje křesťanstwo.

§. 8. *Časowé třidcetiletè wálky.*

Než ale skrz wiru ještě jeden boj w Ewropě počal, poslední a nejwětší, jenž třidcetiletá wálka nazwán jest, poněwadž trwal tak dlauho. Jehožto počátek takowý byl.

Po smrti císaře Ferdinanda I. nastaupil syn jeho Maximilian druhý, kterýž w Němcích i w zemích swých českých a uherských stejně přál katolíkům i protestantům; po jeho pak smrti Rudolf II. uč ný a umění milowný, ale k wladě nedost silný. Těch časů Čechowé jak udatností, tak i dobrým uměním nad mnohé národy stkwěli se, a čas ten Rudolfa II. zlatým wěkem jazyka českého nazýwali. Ale za císaře toho obnowowaly se w zemi České rozepře mezi katoliky a luterány, a rowněž tak w Němcích, kdežto takowé konečně zášti stalo se mezi knížaty, že katoličtí a protestanští spolky naproti sobě učí-

Turků pobil tu před pewností, pak zapálil, a bojuje padl raději, nežliby se byl wzdal Turkům (1566). Před Sigethem w leženi umřel Soliman, a nástupci jeho s Peršany mnoho činiti měli. Předce wšak za Rudolfa cisaře obnowili válku a wítězili. Císař Rudolf málo odporu činil; ale bratr jeho Matiáš postawil se naproti Turkům w Uhřích, potom mír s nimi učinil. Jemu císař Rudolf postaupil hned za žiwota swého wladařstwí nad Uhry a Rakausy: po jeho smrti stal se Matiáš i králem Českým a Římským císařem. (1612).

Byltě pak Rudolf císař swobody weliké učinil protestantům w Čechách, a na ty list jim udělil řečený majestat, aby směli obrance wíry swé zwoliti, aby kostely a školy bez překážky stawěti směli. Když umřel Rudolf, jenž na hradě Pražském sídlil, odstěhował se Matiáš do Wídně se dworem swým, a w Čechách místodržitelů několiko zanechal. Proti těm zbauřili se Čechowé, že opat Braunowský w Braunowě, a arcibiskup Pražský w Hrobu (Klostergrabu) kostely protestantské wystawěné jednak zawříti, jednak zbořiti kázali. Jich wůdce byl Matiáš hrabě z Thurnu. S ním wtrhli na hrad Pražský, kdež seděli místodržitelowé, i swrhli dwa s oken wysokých: Martinice a Slawatu i s sekretářem Fabriciem.

W tom umřel Matiáš a byl nástupce jeho Ferdinand II, wéwoda Štyrský, strýčenec jeho. Toho se strachowali Čechowé, bojíce se, že protestanty kárati bude, a nechtěli jej králem míti; obléhali jej we Wídni, potom zwolili za krále Fridricha falckrabí, kterýž byl hlawa jednoty ewangelické. Naproti tomu od knížat Německých zwolen Ferdi-

nand II. za císaře. Jemu pomohla naproti Čechům swatá Liga, Fridrichowi pak jednota evangelická na pomoc nepřišla; i wtrhna do Čech Maximilian Baworský, hlawa Ligy, s wojemi Španělskými, Německými, Wallony a jinými porazil Čechy na Bílé hoře před Prahau (1620, 8 listop.) Fridrich hanebně utéci musil, a Čechowé přísně od císaře jsau potrestáni; protestanti se museli na katolickau wíru dáti aneb ze země wyjíti.

Přišel pak trest na Fridricha Falckého, jemuž země jeho odjata, a kázáno i jiným knížatům, co statků kněžských a kostelních wzali, aby nawráceno bylo. Oni se zprotiwili; někteří i Fridricha Falckého bránili: hrabě Mansfeld, Kristian Anhaltský, Fridrich Badský. Ty wšecky přemohl Tilly, wůdce Ligy, potom porazil Kristiana IV. krále Danského, jenž knížatům na pomoc přišel; s dru-

na severu. Jeho syna Ericha sehnal s trůnu bratr jeho Jan, a syna Janowa, Sigmunda, jenž byl králem Polským, strýc jeho Karel IX. Z toho válka mezi Švédy a Polskau, i za Karla IX. i za syna jeho Gustava Adolfa. Gustav Adolf, statečný, udatný, vítězil nad Sigmundem právě ty časy, když w Němcích válka třidcetiletá zuřiti počala. Tu starý nepřítel rodu Habsburského, Francauz, do věcí se wložil; a to byl kardinál Richelieu, ministr prwní krále Ludwíka XIII, jenž po Jindřichu IV. nastaupil, nade wšechny věku toho lidi schytralý. Ten způsobil mír mezi Švédy a Polany, takže Švédy Liwonsko od Polsky obdrželi, a král Gustav Adolf na cestu do Němec dáti se mohl.

Gustav Adolf přistál w Pomoří, usadil znowu wévody Meklenburské, s Brandenburským kurfirstem se spojil, a do Sas táhl. Tuto Tilly dobyl města císaři protiwného Magdeburka, i zbořil s welikým ukrutenstwím, pobiw 30,000 obywatelů. Brzy potom poražen jest od Gustava blíž Lipska u Breitenfelda, kdež spojen byl Jiří, kurfirst Saský, se Švédy.

Po té bitwě Sasowé do Čech wtrhli, w krátkém čase Prahy i celé země se zmocnili: Gustav zatím do zemí nad Mohanem až k Rýnu wítězně táhl, do Bawor wtrhnul, a podruhé nad řekau Lechem Tillyho porazil, kdež on padl.

Bylo císařských zemí i wšech katolických welké nebezpečenstwí; i powolán znowu na welitelstwí Albrecht z Waldšteina. I hned wojsko welké, weselé, jemu poddané sebral, Sasy napřekot z Čech wyhnal, proti Gustawowi se obrátil. Tu bojowáno u Normberka; Gustaw cauwnauti musil; u Lützo-

)(

wa, zase blíž Lipska, podruhé se setkali; žádná strana nezwítězila, ale padl Gustav Adolf (1632) s welikým uleknutím protestantů, kteříž poraženi od Waldšteina we Slezsku, a od wojska pod arciknížetem Ferdinandem u Nordlinků. We strachu Jiří, kurfirst Saský, od Švédů odstaupil a mír s císařem učinil w Praze.

Tedy zuřily tím wíc obě strany naproti sobě. Wšech wěcí nejwyšší ředitelowé naproti císaři byli Oxenstirna, nejwyšší kancléř Švédský, a Richelieu. Spojili se Švédi a Francauzi. Byli wůdcowé Švédští Bernhard Wýmarský, Banner, Torstenson, Wrangel, jeden druhého bojownější. Tu baurěno, wražděno, pleněno; města i wsi páleny, pole hubeny, a oséwati jich rolníci nestačili; wšichni schudli; morowé rozličnì wznikali a hladu lidi hubit pomáhali. Tu byla nad jiné u weliké bídě postawena [redacted]

Swédská u Prahy dobýwajíce, a již Malau stranu byli překotem wzali; na mostě a na hradbách Čechowé statečně odpírali. W tom zpráwa přišla, že mír učiněn (1648).

A tak toto se dělo w Čechách a w Němcích. Téhož času bauřliwé wěci w Angličanech, kdež po smrti královny Alžběty nastaupil Jakub, syn Marie Stuartowé (1603), kudíž spojeno jest trojí královstwí Anglické, Skotské a Irské. Wíra i tam wšeho původ byla. Jakub byl katolík a nepřál protestantům, takž i syn jeho Karel I. Proti tomu spiknul se parlament, ač ty časy předtím od Jindřicha VII. králů byl poslauchati musil. Stala se wálka a poražen král; ale nad parlamentem samým powznesl se wůdce wojenský Oliwier Cromwell; toho lid wšechen následowal, i on jaw krále, kázal stíti (1649), a učinil republiku z těch zemí, sám jsa nejwyššim správcem čili protektorem.

II.

OD WESTFALSKÉHO MÍRU AŽ DO FRANCAUZSKÉ REVOLUCÍ.

(1648—1789.)

§. 9. *Časowé Ludwika XIV.*

Od Westfalského míru až do Francauzské revolucí we mnohých zemich ještě byli utiskováni protestanti od katolikú, w jiných katolici od protestantú, ale wálky mezi králi o wíru wedeny již žádné nebyly. Wšak wedeny wálky po celé Euro-

powýšowal. Ludwík měl muže výborné w míru i we válce, kteří wšechny wěci zemské tak zwelebili, že příklad z národu Francauzského wšichni potom národowé ewropejští brali. Tu byli wůdcowé polní Turenne, Condé, Luxemburk, Vauban, Louvois, kteří pewnosti weliké podlé nowého způsobu stawěti počali, wojska weliká nad obyčej předešlých časů zřizowati uměli, a w poli wítězili; Colbert prwní ministr činil, aby obchod wedli statečněji než předtím Francauzi; tu i oni daleké plawby počali, a w nowých dílích světa osady zakládali. Weliká lodstwa wojenská wystawena w přístawích Francauzských; w umění wědeckém a w knih spisowání nade wšechny toho wěku národy se powznesli, takže i Angličané i Wlaši ze spisowatelů jejich sobě příklad brati počali. Tu co mezi králi a knížaty w Ewropě rozličného bylo jednání, wše francauzským jazykem počínali jednáwati, jakož po tento čas se činí; podlé zwyků a obyčejů francauzských řídili se w jiných národech, kdo chtěli wzdělanými jmíni býti.

Toho času wšechny jiné země německé i wlaské z rozličných příčin slabší byly.

Nad Angličany, pronásleduje wšechny nepřátely swé, ale slawně panowal Cromwell, jenž násilně sobě na moři počínal k prospěchu welikému Angličanů, ale na škodu Hollandčanům i Španělům, kteříž wálku zdwihli naproti němu, ale poraženi jsau. Wšak po smrti jeho, když jeho syn Richard panowati měl, ten neměl síly otce swého, i z wlády se poděkowal, a powstawši strana protiwná wzali za krále Karla II, syna onoho popraweného. Po něm Jakub II. wládl, obadwa s malau sláwau.

Císařem Římským a pánem Rakauských zemi byl po smrti císaře Ferdinanda III. Leopold I, jenž 47 let panowal. Tu byli staři nepřátelé Turci, kteří se bujně zas hýbati počali. General Montecuculi jich porazil bitwau u S. Gottharda w Uhřích; ale w tom Uhři proti císaři spiknutí učinili; za to jsau přísně trestáni, ale hlawa jich Tököly k Turkowi utekl; ten a král Ludwík XIV. sultana na císaře popudili. Tedy poslal sultan Karu Mustafu, nejwyššího wezira na pole do Uher, kterýž měl 280,000 Turků wojska swého, Uhry poplenil, Wideň s welikau hrůzau oblehl (1683). Ale z dalekých wlastí křesťanských sebrali se wojínowé, jichž wůdce byl statečný hrdina křesťanský, Jan Soběský, Polský král. Od něhož zahnán jest Turek od Widně; křesťanské woje dobyli Budína, porazili Turky u Muhače, Bělehrad ztekli, Uher téměř celých a země Sedmihradské dobyli císaři. Mezitím Be-

mnohých osad w cizích zemích dobyli (od 1625—1630), potom s Francauzy (od 1640—1659). Mezitím Portugalci, stěžujíce sobě na mnohá břemena jim nakládaná odtrhli se, a učinili si krále Jana z Braganzy (1640).

Na seweru ale od slawného tažení Gustava Adolfa do Němec Švédy staly se nejmocnějšími. Po jeho smrti wládla dcera jeho Kristina, kterážto milující umění a nádhernost, znechutnaly se severní krajiny, a podékowawši se z králowství, po Wlachách i jiných zemích jižních cestowala. Nástupce její Karel Gustav X. byl důwtipný, udatný, a stál wždy na straně Francauzů.

Ale ty dwě země, o kterých we Středním wěku mnoho slawného powědíno, Wlachy a Němce, již zcela neslawnými ten čas staly se; Wlachy, co pod moc cizích panowníků přišly; Němce, poněwadž císaře w málo wěcech již poslauchali knížata, a mezi sebau w nejednotě welikě byli; každý o sebe, nikdo o celau říši se nestaral.

§. 10. *Wálky krále Ludwíka XIV.*

Tedy wida sausedů swých málomocnost král Ludwík, wše, co mohl naproti nim, myslil že mu jest dowoleno, a předně Němcům a Španělům welikě křiwdy a nátisky činil.

Nejprwé se zmocnil měst mnohých w Nizozemí, prawě, že wětší k nim právo než Španělowé má; i když se spojili naproti němu Angličané, Holland a Švédowé, předce mnoho jich nechati mu musili, z kterých on ihned pewnosti učinil. Na to byl mír učiněn w Cachách (1668).

Čtyry léta po tom míru pomstil se na Hollandu Ludwík, válku zdwihna. Angličané a Šwédi se s ním spojili, Hollandčané mezi sebau nesworni byli; tedy wtrhla wojska francauzská bez překážky do Hollandu. Tu se spojili we spolek císař, Španěly, Brandenburk, Lotrinky, Dánsko naproti násilí Ludwíkowu; Hollandčané, aby jednotu lepší měli, učinili Wiléma (III) Oranského místodržitelem, a tomu prwnímu důstojenstwí toto dědičně odewzdali. Fridrich Wilém, wéwoda Brandenburský, začal toho času s zemí swau se zmáhati, i porazil Šwédy u Fehrbellina; ale jinde we wšech zemích okolo Francauz slawní wůdcowé Ludwíkowi wítězili; i na moři poraženi jsau Hollandští a Španělowé, kdež znamenitý admiral Hollandský Ruyter padl. Tedy podruhé musili mocnosti mír s Ludwíkem učiniti, kdež nowých měst a krajin, patřících buď k říši

ze země, panowati začal podlé zákonu anglického, aby bez parlamentu nic činiti nesměl (1688). Ten již prwé jsa nepřítelem Francauz, byl učinil nowý spolek naproti Francauzowi; císař, Říše, Angličany, Holland, Španěly, Savoje stáli proti Ludwíkowi, i bojowáno opět w Nízozemí, we Wlachách, nad Rýnem, we Španělích, na moři. Na moři poraženi jsau Francauzi u la Hoguy od Angličanů; na zemi wítězili Luxemburk, Catinat, Tourville, Vendome a jiní wůdcowé, až učiněn mír w Ryswiku (1697), kdež podrželi Francauzi Strassburk i reunie, wšak seslábli wojnau tau znamenitě.

Hned w brzce potom wypukla wálka o Španělské dědictwí. Nebo umřel poslední král Španělský z rodu Habsburského, Karel II. (1700), i měl druhý rod Habsburský Rakauský dědit. Ale Ludwík kšaft wymohl od Karla II, aby Filippowi z Anjou, synowci jeho, panstwí odkázal. Tedy wzešla mezi Francauzy a Rakausy wálka ze wšech těch největší, která 14 let trwala. U Francauzů přestala předešlá síla, i byli nejwíc umřeli ti slawní wůdcowé. Naproti tomu wítězili mocně wůdcowé dwa: princ Eugen, nad wojsky Rakauskými, a Marlborough, wůdce Anglický. Neb se hned byli Angličané, Holandčané, Prusi čili Brandenburk a Portugalci spojili s císařem; s Ludwíkem pak papež Kliment XI, Savoje a Mantua; i Baworský a Kolinský knížata německá, spronewěřili se císaři a Francauzům pomáhali. Ale Eugen a Marlborough jednau bitwau za druhau wítězili w Němcích, Wlachách, we Španělích, w Nízozemsku, nad jiné pak slawně u Höchstädtu, u Ramillií a u Malplaquetu. Tu počal o pokoj prositi Ludwík, oni pak nedali jemu. Ale

když upadl w nemilost Marlborough u Anny, královny swé, wšecko náhle se změnilo. Angličané a jiné mocnosti učinili mír s Francauzem, obáwajíce se, aby se rownoważha nezrušila, kdyžby rod Habsburský tak welikým dědictwím mocnost swau rozmnožil. Učiněn mír ten w Utrechtu, a k němu i císař přistaupil jest (1714), Karel VI. totiž; neb byl před skonáním té wálky Leopold I. umřel, a w krátce i starší syn jeho Josef, bratr Karla VI. Tedy w tom míru potwrzen jest Filipp z Anjou za krále Španělského, a wéwodowi Savojskému dána Sicilie; ostatní země Španělské w Ewropě: Nízozemsko, Neapoli, Sardinii, Mediolan a k tomu Mantuu, dostali Rakausy. Angličané a Hollandčané osadami w Americe sobě zaplatili; potom Fridrich Wilém, wéwoda Brandenburský, powýšen jest na důstojenstwí královské, i tak se stalo královstwí Pruské.

ráželi wojska krále Wladislawa i nástupce jeho Jana Kazimíra, z čehož powstaly bauře w zemi weliké, až i k Rusům se přidal Chmělnický, a od té doby Kozáci pod Rus slušeli (1654). Z toho wypadla válka s Rusí, w kteréž Smolensk, Černihow, Kijew a jiné krajiny Maloruské Rusowé sobě podmanili.

Také za toho krále Polského, Jana Kazimíra, šlechta Polská docela zbujněla, takže ničeho dobrého na sněmích uzawříti nelzelo. Tu ponejprw počali Liberum Veto užíwati, to jest tak, že když jediný zeman Polský wystaupiw na sněmě řekl: neswoluji, byťby ostatní wšichni se byli sjednotili, uzawření jejich nic platné nebylo. Tehdy Jeroným Radziejowský, šlechtic polský, rozhněwaw se na krále, nezdárně zašel k Gustawowi X. králi Švédskému, a do Polska jej uwedl. Měl' Gustav nenáwist na Kazimíra, že jej za krále Švédského uznati nechtěl, i tak našed příležitosti wtrhnul do země, a porazil Polany u Waršawy. Kazimír byw opuštěn od šlechty, utekl do Slezska, i chtěli Gustava na královstwí korunowati. Tu ale Rus, Dánsko, Brandenburk obrátili se naproti králi Švédskému, i konečně k míru jej přinutili, kterýž učiněn jest w Oliwě (1660); tu musili Livonsko a jiné země okolní Polané Švédowi dáti.

Jan Kazimír se z trůnu poděkowal, i zwolili sobě Polané šlechtice Michala Wišnowieckého, za kteréhož i Turci válku začali, a po jeho smrti Jana Soběského, jenž zwítězil nad Turkem u Wídně, potom wzali sobě Augusta II. wéwodu Saského (1696).

Polska klesala, a Rus se zmáhala. Panowal car

Alexej Michailowič těch dob, když takowých zemí dobyto na Polsku, jenž nade wšechny předešlé cary z rodu Romanowa byl nejstatečnější. Ale mnohem ještě wýbornější byl syn jeho Petr Weliký, který po smrti bratří swých Feodora a Iwana stolice carské dosáhl. Ten předně počal Rus, tu welikau i mocnau, celé Ewropě powědomau činiti, aby se ukázala mezi jinými národy. Neboť měl lásku welikau k tomu, čemuž jiní národowé europejští během časů se naučili, w čem pozadu zůstala Rus tu dobu, když Tatar tisknul, a potom ne rychle jiných dohánět mohla. Tedy cizozemce, kteří wtipní byli, powoláwal do země Petr, a Rusy do ciziny posílal, aby se učili, i aby toho wšeho také do Rusi uwedeno bylo, čeho jiní w Europě znali. Sám daleké cesty konal, aby wsechno wlastníma očima seznal, a podlé cizích příkladů doma na-

wtrhnul, a strach té zemi veliký způsobil. Wšak páni Polští k tomu neswornost swau přidali, učiniwše dwa spolky čili konfederace; Welkopolskau, která ku Karlowi přistaupila, a Sandomirskau, která zůstala při králi Augustowi. Což Karel krále nowého učinil Stanislawa Leščińského, Augusta do Sas zahnal, i tam přinutil k odřeknutí se koruny Polské, chtělli mír s ním míti. Ta válka nazwána jest welikau válkau sewerni.

Že Sas Karel se obrátil zase do Rusi, kdež Petr dobře času byl použil, aby silnější byl na Švéda, i porazil jej u Pultawy (1709), a to tak mocně, že s malau hrstkau lidí do Turek se utekl Karel, kdež mu dáno místo k přebývání. Tu sultana k válce na Rusa přimohl, majícího již prwé zášti, poněwadž Petr Azow byl wzal jemu, kterýž nad Černým mořem stojí. I wtrhnul weliký wezir do Rusi, a sklíčil Petra Welikého s wojskem jeho, takže Azow nawrátit musil, pod čímž mír učiněn jest. Mezitím se August do Waršawy nawrátil a Petr Švédy dle libosti porážel; Karel, jenž do wlasti po několika létech teprwé se nawrátil, padl brzy u válce s Dány; a když mír učiněn, Liwonsko i jiné krajiny při Baltickém moři carowi se dostaly. Tudy mocnost Švédská na seweru a na wýchodě w Ewropě přestala.

Ale car Petr, majc čeho sobě přál, nyní měnil, oprawowal i stawěl w Rusi, jakž za dobré uznal. Wojsko weliké zřídil, lodstwa silná w Baltickém i Černém moři, nowé hlawní město na blízce onoho moře Petrohrad řečené založil (1703), obchod ještě nad předešlých časů obyčej rozmnožil. Také sám moc swau nad lidem Ruským upewnil jinými

)(

wècmi i také tím, že patriarchu církwe Řecké w Rusi již žádného nemèl, ale sám nejwyšší církewní hlawau učinil se. Ty doby i Persii válkau pokořil, a w Asii mocnost swau ukázal. Do Libirie trestance zasílati počal, jakož až posud Rusowé činí, kdežto otec jeho Alexej mnohá místa byl založiti kázal.

Ale w mnohých wěcech nepotřebně také, ač dobře mysle, nowoty začínal Petr. Nelíbilo se lidu Ruskému, že jim dlauhé wausy podlé obyčeje předků nositi nedowolowal, a chtěl aby po německu oděw swůj měli.. Střelcům, kteréž Iwan Wasiljewič strážÍ swau učinil, nelíbilo se, že wíce nowých wojáků, kterých zřídil, než jich milowal. Ti mnohá a weliká spiknutí způsobili, a w tom i sestra jeho Sofie s nimi stála; Petr jich přemohl, a tu stráž zrušil. Syna swého Alexia kázal na hrdle

že nemohl, poněwadž seslábli Francauzi skrze to dlauhé a přílišné namáhání.

W Rusi naproti tomu wšechny wěci dobře před se šly, i za Kateřiny I. i za Anny carowny, kteréž po Petru W. nastaupily; neb on dobrý základ na dlauhé časy byl položil.

W Angličanech po smrti Wiléma III. z Oranie a královny Anny přišel na trůn Jiří I. král Hannowerský (1714), prawnuk krále Jakuba I. jehož potomci až posud nad Angličany wládnau. Osady w cizích zemích a obchod Anglický wždy se množily. Nazmar potomci wyhnaného krále Jakuba Stuartského i napotom wpády do země činili, chtíce zas trůnu zmocniti se.

Naproti tomu Hollandská republika seslábla w obchodu i w předešlé statečnosti. O republikách Šweicarských ty doby rowněž nic powídati není slawného, ani mnoho o Wlachách.

W Němcích mimo Rakausy králowství Pruské nad jiná knížata wždy k větší moci se wynášelo.

Turci, lid surowý, ač w Ewropě se umístili, ničemu od druhých Ewropanů se nepřiučiwše, počali jinačích časů na sebe od národů křesťanských zakausetí, když sultanowé jejich místo předešlého udatenstwí we zženštilost upadli. Předceť se jim ztrát zželelo, kterých jim způsobil mír w Karlowicích učiněný. Takž zdwihli nowau wálku na Rakausy a na Benátky. Ale jich princ Eugen porazil u Petrowaradínu, u Bělohradu, dobyl Bělohradu i k míru jich přiwedl, který učiněn w Požarowci (1718). Tu musili Bělohrad Rakušanům dáti a Srbska i Walašska části welikė; Benátčanům wšak Moreu wzali. Brzy potom dobyli Rusi po druhé Azowa na Turkowi a podrželi je-

ho; ale Rakušané jim pomáhajíce, po smrti Eugena nešťastně bojowali, i tak dobytých zemí, kterých w Požarowci dostali, musili nawrátiti (1739).

Mezi knížaty Europejskými, ač toho času wálek tak welikých nebylo, jak o kterých wyprawowáno, wšak různic wšelikých a zapletených, kterých původ nejprwé byl kardinal Alberoni, ministr Španělský. Neboť se Španělům po zemích druhých zastesklo, které měli za panowníků Habsburských, ješto mírem Utrechtským pod jiná panstwí se dostali. Alberoni se s Šwédy spojil, kteří rowněž po předešlé mocnosti smutní byli, i dobyl u prostřed míru Sicilie i Sardinie. Awšak Angličané, Francauzi, Rakušané spojili se, a mocně k nawrácení toho Španěly přinutili, a Alberona ssaditi kázali (1720).

Než Ludwik XV. slíbiw se s dcerau Alžběty královny Anglické zasnaubiti, místo ní potom pojal

ho překážek nekladli. Tedy darował Neapoli don Karlowi synu Alžběty Španělské, jemuž prwé již Sicilii dal, takže rod Bourbonský na třech slawných trůnech wládl: we Francauzích, we Španělích a Neapoli; také byl Sardinii ještě dřiw postaupil wéwodowi Savojskému, kterýž tudy potom nazwal se Sardinským králem. Stanislaw Leščinský dostal wéwodstwí Lotrinské, kteréž po jeho smrti s Francauzy spojeno, a za to dána Františkowi wéwodowi Lotrinskému, kterýž Marii Teresii za manželku pojal, Toskana, kdež wymřel rod Medici. Wšichni mocnářowé slíbili císaři pragmatickau sankcí držeti, to jest aby dcera jeho Marie Teresie země Rakauské dědila.

§. 13. *Fridrich II.*

Když ale umřel císař Karel (1740), žádný z mocnářů slowo swé nezdržel. Španěly, Bawory, Sardinie se spojily s Francauzy naproti Marii Teresii, prawice lepší právo než ona k Rakauskému mocnářstwí míti. Mimo to powstal Fridrich II. král Pruský, osobuje sobě panstwí nad Slezskem. Ten prwní wtrhnul do země, porazil Rakauské u Molwic, a Slezska se zmocnil. Téhož času Francauzi do Čech wtrhli pod maršalem Belle-Islem, Prahy a celé země dobyli; Bawoři a Sasi spojení následowali; a musil přisahat Čechowé Karlowi VII. kurfirstu Baworskému, jenž zwolen jest za císaře. U weliké strasti královna Marie Teresie k Uhrům se obrátila, kteříž zdwihnuwše se jí ku pomoci, weliká wojska sebrali a proti nepříteli postawili se. I ty pod princem Karlem Lotrinským porazil Fridrich u Chotusic,

ale s ním královna mír učinila we Wratislawi, dadauc jemu Slezsko skoro celé i Kladsko. Tu Francauzi ze země odtáhnauti musili, wojsky královniny do Bawor wtrhly, a země té dobyly. Angličany, Sardnie, Sasy spojili se s Marií Teresií.

Tu umřel Karel VII. w nauzi weliké, a syn jeho Maximilian Josef mír žádal i obdržel; František I. Lotrinský císařem učiněn. Ale byl Fridrich II. král swého wěku nejwětší wojewůdce i wálek nad míru dychtiwý. Ten po jiných zemích a zwláště po Čechách taužiw, nowau druhau wálku o Rakauské dědictwí způsobil, wtrhnul do Čech, a mocnau střelbau Prahy dobyl i jiných měst Českých; odkudž když pro sílu wojsk Rakauských cauwnauti musil, porazil Rakauské u Hohenfridberka, u Sorru, u Kesselsdorfa; we Wlachách Francauzi a Španělowé podobněž wítězili, a Francauzi w Nizozemsku

Ale mezi Rakausy a Prusy rozepře nemohla konce dojíti, poněwadž wiru we Fridricha míti nemohauc, Marie Teresie spolek s Alžbětau carownau Ruskau a s Sasy učinila. Též chwíle počali Angličané a Francauzi o osady, kteréž měli w Americe, mezi sebau se příti, poněwadž meze pro weliké těch krajin lesy nebyly dobře poznamenány. Z toho se spojili Francauzi s Rakušany a Angličané s Prusy, a sedmiletau válku na zemi i na moři začali. Ta po mnohých zemích s welikým hlukem wedena byla.

Fridrich nejprwé s welikým úsilím wtrhna do Sas, ihned celé wojsko Saské zajal u Perna a celých Sas zmocnil se (1756); odkudž wpád učiniw do Čech, Rakauské u Lowosic porazil. Po té mocně přitáhl až ku Praze, kdež za Žižkowem porazil Karla Lotrinského a města toho s welikau hrůzau střelby oblehal. Wšak w bitwě u Prahy udatného wůdce ztratil Šwerina a hned potom poražen od Dauna u Kolína i pryč z Čech wrátit se musil. Mezitím Francauzi zwítězili u Hastenbeka, a wtrhli do Hannowru, kterýž patřil králi Anglickému; Šwédi se spojili s císařownau, a Rusi do Prus wtrhli. Z té weliké nauze wytrhnul se Fridrich wítězstwím nad Francauzy u Rossbacha a nad Rakauskými u Leuthenu, načež Ferdinand wéwoda Brunswický s wojskem Anglickým a Německým Francauzy z Hannowru wypudil. Štěstí válečné podiwně ta léta míchalo se a střídalo pro welkau statečnost obojích wojsk i wojenské umění wůdců, kteříž se jedni druhým rownali, pod Fridrichem Zithen, Winterfels, kníže Dessawský a druzí ze školy jeho, jichž on sám prwním mistrem byl, naproti tomu Rakauští wůdcowé Daun,

hýbali k dobrému i ke zlému. Počet jiných slavných jmenowati nelze, poněwadž náramně wzrostl nad počet předešlých wěků. Od Francauzů a Angličanů konečně powzbuzeni jsau Němci, kteříž toho století ponejprw w básnictwí předešlým welikým duchům rownati se počali skrze Lessinka jako jiných prwního učitele, konečně skrze Göthe a Šillera. Dánowé, Šwédi, Polané zcela po příkladu Francauzů se řídili. — Začali se toho času mnozí prospěšní nálezowé; činili se ústawy pro chudé, ústawy k učení a jiní rozličnì z lásky k bližnímu; wšechny wěci k nynějšímu stawu se blížily. Zwlášť wladařowé zemí počínali mírnější zákony dáwati a oprawowali toho, co chybného z dáwných, středowěkých dob pozůstáwalo. Tehdy w Rakausích syn a nástupce Marie Teresie císař Josef II. nad jiná knížata byl opráwce horliwý; ten porobu lidu sedlského zrušil, wšem wěrám křesťanským, netoliko katolické, wolný průchod dal, zákony wšechny nowé maudřejší učinil. Podobně činil Fridrich II. w Prusích, Kateřina II. w Rusi, Fridrich V. w Dánsku, a jiní mnozí mocnářowé. Podlé těch ministři a jiní mužowé w sprawowání států obzwláštně důwtipní žili Chatham, Pitt, Fox; Bernstorf w Dánsku; Pombal w Portugalu. Skrze dobré snášení we wírách papež Kliment XIV. řád jesuitský zrušil, jenž prwé k obraně katolické církwe naproti protestantským slaužil; we Španělích a w Portugale inquisici zmírnili; tak se mnoho k zachowání míru a bratrstwa wšech lidí na swětě dálo.

Laudon, Lascy, kteří válkau s ním wtip swůj wycwičili. Nadarmo král Fridrich Olomúc obléhal; s Rusy u Zorndorfa bez wítězstwí bojowal, a poražen jest u Hochkircha. Laudon a Soltikow zwítězili u Kunnersdorfa, a Drážďan dobyli. Potom ač u Lehnice přemohl král Laudona, ale Rusi i Rakušané až do samého Berlina wešli, a mocně jej nuzili; Angličané přestali mu pomáhati, a Laudon Swídnice we Slezsku dobyl, kdež weliké ležení král měl. Wtom přihodilo se, z čeho weliká pomoc byla Fridrichowi, že umřela carowna Alžběta a syn její Petr III. s Prusem se spojil. Tu zase dobyl Swídnice, a princ Jindřich Pruský porazil Rakušany u Freiberka. Poté učinili mír w Hubertsburku (1762), takže žádná strana ničeho nenabyla ani neztratila. Mezi Angličany a Francauzy ale narownáno jest mírem Pařížským, kdežto Canadu, Floridu

hýbali k dobrému i ke zlému. Počet jiných slawných jmenowati nelze, poněwadž náramně wzrostl nad počet předešlých wěků. Od Francauzů a Angličanů konečně powzbuzeni jsau Němci, kteříž toho století ponejprw w básnictwí předešlým welikým duchům rownati se počali skrze Lessinka jako jiných prwního učitele, konečně skrze Göthe a Šillera. Dánowé, Šwédi, Polané zcela po příkladu Francauzů se řídili. — Začali se toho času mnozí prospěšní nálezowé; činili se ústawy pro chudé, ústawy k učení a jiní rozliční z lásky k bližnímu; wšechny wěci k nynějšímu stawu se blížily. Zwlášť wladařowé zemí počínali mírnější zákony dáwati a oprawowali toho, co chybného z dáwných, středowěkých dob pozůstáwalo. Tehdy w Rakausích syn a nástupce Marie Teresie císař Josef II. nad jiná knížata byl oprávce horliwý; ten porobu lidu sedlského zrušil, wšem wěrám křesťanským, netoliko katolické, wolný průchod dal, zákony wšechny nowé maudřejší učinil. Podobně činil Fridrich II. w Prusích, Kateřina II. w Rusi, Fridrich V. w Dánsku, a jiní mnozí mocnářowé. Podlé těch ministři a jiní mužowé w sprawowání států obzwláštně důwtipní žili Chatham, Pitt, Fox; Bernstorf w Dánsku; Pombal w Portugalu. Skrze dobré snášení we wírách papež Kliment XIV. řád jesuitský zrušil, jenž prwé k obraně katolické církwe naproti protestantským slaužil; we Španělích a w Portugale inquisicí zmírnili; tak se mnoho k zachowání míru a bratrstwa wšech lidí na swětě dálo.

knížaty těmi mocně wítězil, byl Clive skrze bitwu u Plassey (1757), po kteréž brzy weliký Mogul šach Allum Angličanům postaupil zemi Bengalskau, Bahar a Orixu; naproti tomu po takowém welikého Mogulstwa zrušení nepřítel weliký Angličanů powstal Hyder Ali, nabob Mysorský, weda wálky s nimi welké; wšak oni i nad ním wítězili, a zemí mnohých dobyli, učinice mír teprw se synem jeho Tippo-Saibem (1784). Nade wšemi zeměmi tu dobytými wládla Indická Kompanie, a to twrdě i ukrutně nad obywateli.

Po Indii bylo nejwětší množstwí osad Anglických a rozsáhlost krajin w severní Americe, kamž za času sporů domácích i o náboženstwí, potom po wyhnání Stuartů mnoho lidí bohatých i chudých utikalo se, a zosazowalo. Prwní mezi nimi byl Walter Raleigh(1585) we Virginii; z potomních nejwýtečnější Wilém Penn

nečně Francauzi sami a Španělowé s nimi proti Angličanům spojili se, kteréž w hlawním boji porazili u Saratogy. Odtud wálka po wšech mořích a osadách na světě wedena jest s welikým násilím Angličanů naproti jiným národům, kterým oni zakazowat chtěli, aby Francauzům, Španělům a Amerikánům ničeho neprodáwali ani kupowali. Kterýž koráb naproti tomu učinil, toho jímali a laupili. Tomu na obranu postawili se Rusi, učiniwše spolek ozbrojené neutralnosti čili nestrannosti, tak aby w tom zbraní se hájili, s nimiž we spolek ten wstaupili Dánowé, Šwédy, Prusko, Rakausy a Portugal. Konečně porazil Washington Angličany u Cornwallu, a učiněn jest mír we Versaillich, kdež musili uznat Angličané, aby obce Americké samostatné byly (1783). Kteréž majíce zřízeny země swé co republiky, proto se nazwaly Spojenými, že o wšechny weliké wěci společně tak jako Šweicarské kantony se radí, shromaždění čili congress majíce we městě Filadelfii. Nade wšemi pořádek wede praesident, jehož sobě na čtyry léta wždy woliwají. Prwním praesidentem zwolen byl Washington.

III.

O FRANCAUZSKÉ REVOLUCÍ A O NYNĚJŠÍCH ČASÍCH.

(1789—1841.)

§. 17. *Powstání a veliké zůření národu Francauzského.*

Až potud powědíno jest o wšech příhodách swěta, diwném božském řízení, w časích těch, o nichž tento den žádní aneb jen málokteří paměťníci stáwají, poněwadž mnohé před dáwnými wěky,

se stalo již od 27 let nad welikými světa částěmi, ani dost podobné se nám nezdá, by takowé wěci kdy se byly dály; a mnozí jsau, kteří o potrawu a nápoj wšelikau práci swau konají a celý žiwot swůj nasazují, jiných nedbajíce, ani k čemu sami jsau neznajíce, i tak o poznání wěcí, kteréž před nimi byly, i celého wedení božího nejméně dbají. Kterýchž pošetilost zjewná jest, poněwadž tak sprosté wěci nad ty nejdražší kladauce, k zwířatům wíce než k bohu se rownají. — Ale tu již o těch wěcech hned má býti powědíno, kteréž se před těmito léty za žiwota a paměti otců našich přihěhly; a ty nad míru hrozné a hřmotné byly.

Léta 1789 národ Francauzský powstal, wzbauřiw se naproti králi swému. Ten byl Ludwík XVI. jenž po Ludwíku XV. na trůn staupil. Přišlyť zajisté za toho krále Ludwíka XV. wšechny wěci do takowého zmatku a nepořádku, že těžko pomoci bylo, aby se časowé w lepší obrátili, a zwláště do welikých dluhů uwrhla se ta země pro nemaudré s penězi nakládaní. Tomu chtě pomoci Ludwík XVI, jenž dobrau wůli měl, powolal tři stawy wšeho králowstwí, kteříž byli staw duchowní, staw šlechtický a staw třetí čili obecný, kteříž za starých časů bywali, aby se o zemské wěci s králem radili, jako w Angličanech parlament. Ale naposledy powoláni byli roku 1614. Od té doby Richelieu, Mazarini a druzí welci ministrowé francauzští wíce jich neužíwali, než sami wšechny wěci sprawujíce. Tu jich powolaw Ludwík XVI. slíbil také, žeby nowé zřízení zemské způsobiti měli, jakžby na budaucnost za dobré uznali, k čemuž i od práw swých králowských chtěl něco upustiti, a tak ustanowil,

aby poslů třetiho stawu tolik bylo, jako duchownich i swětských dohromady.

Shromáždění stawů sešlo se ponejprw dne 5. května 1789. Tu hned o to rozepře wzešla, majili wšichni pospolu se raditi, a každý posel swůj hlas míti, čili každý staw obzwlášť, tak aby tři hlasowé byli, každý jednoho stawu. Staw třetí, poněwadž byl nejčetnější, chtěl, aby po hlawách hlasowáno bylo; duchowní i šlechta odporowali. Konečně sešli se wšichni tři stawowé k společnému rokowání; ale wždy oni dwa stawowé třetímu odpírali, jehožto jako wůdce prwní byl Mirabeau. Z toho ponejprw počal se lid w Paříži bauřiti, a zbořili twrz w městě řečenau bastillu, w kteréž wěznowé bywali. Tu zřízeno jest wojsko z měšťanů, řečené národní garda, kteréž slaužilo za stráž tomu sboru stawowskému čili národnímu, a wůdce gardy byl Lafayette, který byl w Americe bojowal. Již mnozí se stawů powýšených začali se báti a ze země utíkati, i také lid wenkowský proti pánům swým dědičným se bauřiti a zámky jich lámati. Tu se wšechny wěci přewracowati začaly. Neboť sbor národní jal se wšechno w celé zemi nowé učiniti, a staré wěci rušiti. Nejprwé zrušili wšechny přednosti stawu duchowního a šlechtického; prodali wšechny statky duchowní, aby z toho dluhy zaplaceny byly; nekatolíkům s katolíky, židům s křesťany stejná práwa dali; kláštery zrušili; rozdělili celau zemi na departementy, wšechny saudy nowé zřídili; cechowé žádní aby nebyli, ale každý aby řemeslo, které umí, prowozowal; tisknauti w[illegible] aby se smělo bez censury, a jiných wěcí [illegible] neslýchaných: konečně zřízení celého [illegible]

takowé, aby právo, zákony dáwati, měl jen sbor národní, čili shromaždění poslů, kterýchžby občané po celé zemi každoročně sobě wywolili; co oni uzawrau, to aby kral wykonáwal, a sám sice z ničeho aby nemusel odpowídati, ale jeho ministři aby se před národním sborem zodpowídati měli.

To widauce šlechta i duchowni, wyšli wšichni ze země do ciziny, kdež nazwáni jsau emigranti (wystěhowanci), což i sám král učiniti chtě, wšak zajat a zpět do Paříže zaweden jest. Obzwlaštni buřičowé učinili spolek mezi sebau, nazywajice se Jakobini; ti nechtěli žádného krále míti, než celá země aby republikau učiněna byla.

Na ty wěci patřice mocnářowé ewropejští, když podlé příkladu Francauzů i w Nizozemsku Rakauském i w Hollandě bauře powstáwaly, učinili spolek mezi sebau w Pilnici (1791) Leopold II. císař, nástupce Josefa II, a po jeho smrti císař František II. i Fridrich Wilém II. král Pruský; i poslali wojska swá do Francauz wedením Ferdinanda wéwody Brunswického. Ale ti od Dumourieza a Kellermanna, generálů francauzských poraženi jsau, a ze země wyšli; kdežto w takowý wztek přiweden jest od Jakobinů lid francauzský, že učiniwše útok na Tuillerie, palác krále swého, pobili gardy jeho, zajali jej a do wězení sadili. To učiniwše, wyhlásili zemi Francauzskau za republiku, w kteréž má wšech lidí wolnost a rownost býti, nad kterauž panowal sbor národní, naz[illegible] konwentem.

Odtud [illegible] slýchané na zemi tu přišly. P[illegible] [illegible]ž zajat král, učinili we[illegible] [illegible]hny podezřelé zwlášť [illegible]tosti bijíce. Nato

aby poslů třetího stawu tolik bylo, jako duchownich i swětských dohromady.

Shromáždění stawů sešlo se ponejprw dne 5. května 1789. Tu hned o to rozepře wzešla, majili wšichni pospolu se raditi, a každý posel swůj hlas míti, čili každý staw obzwlášť, tak aby tři hlasowé byli, každý jednoho stawu. Staw třetí, poněwadž byl nejčetnější, chtěl, aby po hlawách hlasowáno bylo; duchowní i šlechta odporowali. Konečně sešli se wšichni tři stawowé k společnému rokowání; ale wždy oni dwa stawowé třetímu odpírali, jehožto jako wůdce prwní byl Mirabeau. Z toho ponejprw počal se lid w Paříži bauřiti, a zbořili twrz w městě řečenau bastillu, w kteréž wěznowé bywali. Tu zřízeno jest wojsko z měšťanů, řečené národní garda, kteréž slaužilo za stráž tomu sboru stawowskému čili národnímu, a wůdce

takowé, aby právo, zákony dáwati, měl jen sbor národní, čili shromaždění poslů, kterýchžby občané po celé zemi každoročně sobě wywolili; co oni uzawrau, to aby kral wykonáwal, a sám sice z ničeho aby nemusel odpowídati, ale jeho ministři aby se před národním sborem zodpowídati měli.

To widauce šlechta i duchowní, wyšli wšichni ze země do ciziny, kdež nazwáni jsau emigranti (wystěhowanci), což i sám král učiniti chtě, wšak zajat a zpět do Paříže zaweden jest. Obzwlaštní buřičowé učinili spolek mezi sebau, nazýwajíce se Jakobini; ti nechtěli žádného krále míti, než celá země aby republikau učiněna byla.

Na ty wěci patříce mocnářowé ewropejští, když podlé příkladu Francauzů i w Nizozemsku Rakauském i w Hollandě báuře powstáwaly, učinili spolek mezi sebau w Pilnici (1791) Leopold II. císař, nástupce Josefa II, a po jeho smrti císař František II. i Fridrich Wilém II. král Pruský; i poslali wojska swá do Francauz wedením Ferdinanda wéwody Brunswického. Ale ti od Dumourieza a Kellermanna, generálů francauzských poraženi jsau, a ze země wyšli; kdežto w takowý wztek přiweden jest od Jakobinů lid francauzský, že učiniwše útok na Tuillerie, palác krále swého, pobili gardy jeho, zajali jej a do wězení sadili. To učiniwše, wyhlásili zemi Francauzskau za republiku, w kteréž má wšech lidí wolnost a rownost býti, nad kterauž panowal sbor národní, nazwaw se konwentem.

Odtud hrůzy neslýchané na zemi tu přišly. Hned brzy po tom dni, když zajat král, učinili weliké wražedy na ulicích, wšechny podezřelé zwlášť z wyšších stawů newinné bez litosti bijíce. Nato

konvent krále jal se sauditi; na smrt jej odsaudili, a weřejně w Paříži guillotinau poprawili (21. ledna 1793). Mezitím wojska francauzská wtrhla do Savoje, do Belgie a do Němec; Dumouriez zwítězil u Jemappy; Savoji a Belgii osadili a Mohuče dobyli. Také wyhlásili wálku wšem králům a pánům na swětě, pobádajíce národy, aby wrchnostem swým tak jako oni se zprotiwili.

Tedy učinili mocnosti spolek naproti Francauzům čili koalicí, jejíž původ hlawní byl Pitt, anglický ministr; a to tyto země byly, které se spojily: Angličany, Rakausy, Prusko, Holland, Španěly, Sardinie, říše Německá, Neapole, Portugal, Toskana a papež Římský. Tedy když zdwihli wálku na Francauzy; porazili Dumourieza a Moreauwa, Mohuče zas dobyli; a Španělowé s druhé strany do Francauz wtrhli.

se dálo. Byly dwě strany republiky milowné w konventu, podlé kterých ponejprw wšechna země se sprawowala, jedna, která ukrutenstwí nenáwiděla, řečená Gironda, druhá krwežízniwá, nazwaná Hora, w které sedèli Jakobini. A byli z Girondských nejwýtečnější: Brissot, Vergniaud, Barbaroux, Pethion, Roland; mezi Jakobiny pak: Danton, Marat, Robespierre, Collot d'Herbois, Billaud-Varennes, Tallien, Couthon, Saint-Just, Chabot. Tedy když se protiwowali ukrutenstwím Girondští: počali jich Jakobini s chátrau lidu pronásledowati, a počet jich welký na smrt odsaudili. Poprawení jsau, hned jak jich jali, Pethion, Barbaroux, Condorcet, Roland s manželkau swau; Brissot, Vergniaud a jiných 19 po dlauhém, w kterém zawřeni byli, žaláři. Jiní se rozutíkali, a pro ně welká města proti konventu se wzbauřila: Bordeaux, Marseille, Lyon, Toulon a jiná, i téhož času kraj Vendéjský pro obnowení králowstwí zbraní se chopil; kterýchž dobýwali Jakobinští, obywatelů poprawowati nestačíce, jichž w řekách topili, w tlupách welikých děly stříleli, a jinák hubili s ukrutenstwím neslýchaným. Postawen byl saud zwláštní, nazwaný tribunalem revolučním, před kterýmž stawení jsau podezřelí, kteříž s republikau prý byli nespokojeni. Před saudem tím postawen jest wéwoda Orleanský, jenž byl z rodu králowského, také králowna Marie Antonia, Ludwíka XVI. manželka, Marie Teresie císařowny dcera; potom Alžběta princezna, sestra Ludwíkowa. Ti jako zločinci na poprawiště wezeni, a guillotinau stínáni; Ludwíka syna Ludwíka XVI. zlým nakládáním we wězení umořili. Takowé důstojenstwí králowského zlehče-

ni se stalo; konečně w to šílenstwí upadli, boha samého zapírajice, jakož Voltaire we spisích swých předtím byl učinil; tedy odřekli se křesťanstwí wedle příkladu biskupa Gobela hanebného, a rozum lidský za jediného boha wyhlásili, kostely olaupili, také krypty starých králů Francauzských w S. Denisu rozmetali.

Toho wšeho wůdce byl Maximilian Robespierre, člowěk wždy sladká slowa o ctnosti, swobodě, wšech lidí bratrstwí, na rtech mající, ale krwe lidské nad pomyšlení žízniwý Ten jsa nejohawnější chátry miláček, a sladkostí slow uměw ukojiti wšech mocných, nade wšecky konečně se postawil, a proti Jakobinům samým, kterým nepřál, wystaupil. Odpraweni jsau Hebert, Danton, Camille-Desmoulins, Chabot, kteříž byli Jakobini, wůdcowé polní také cwiční, kteří se jemu a přátelům jeho zneli-

cauzi učinili sobě nowé zřízení republikanské: dwě raddy prawodatné, raddu starých a raddu pětisetní, kteří zákony dáwali; a pět direktorů, kteří se za pět let měnili, a podlé zákonu wěci zemské řídili. Proti tomu spikla se předměstí Pařížská; ale střelbau z děl odstrašena jsau, kteraužwedl Napoleon Buonaparte, mladý muž pětmecítmaletý rodem z Corsiky. Podruhé Jakobini se spikli, jichž wůdce byl Gracchus Baboeuf; wšak i ti mocně jsau rozehnáni.

Toho času wždy wítězila wojska francauzská. Pichegru dobyl Hollandu, kteraužzemi obrátili w republiku, starým jménem nazwanau Batavskau. S Toskanau, s Prusy a s Španěly mír učinili, i wítězili w Němcích w Rýnských krajinách, kdež Moreau a Jourdan wojska wedli.

Ale nade wšechny wůdce toho času pozdwihl se mladý Buonaparte, jemuž dáno wojsko we Wlachách. Ponejprw porazil wojska Rakauská a Sardinská, kteréž wedl Beaulieu, u Montenotty (1796), u Millesima, u Cevy, u Mondovi. Uleknuw se toho král Sardinský, učinil mír, a postaupil Francauzům Nizzu a Savoji; Buonaparte pak spěšným krokem přešel přes most Lodský s welikým witězstwím, dobyl Mediolanu, oblehl Mantuu. Parma, Modena, papež, Neapole pospíšili, pokojně se umluwiti; musili welikė peníze platiti, jakož i obrazy krásné od welikých umělců učiněné, kteréž do Paříže odwezti kázal. Tu přitáhlo druhé wojsko rakauskė pod generalem Wurmserem, na 80,000. Buonaparte je porazil a rozštípil w bitwách u Lonata, u Castigliona, u Bassana, takže Wurmser do Mantuy utéci se musil. Třetí wojsko rakauskė přišlo pod Alvinzym, wůd-

cem ostražitým, jehož wšak twrdými boji zachwátil Francauz u Arkola a Rivolů, i dobyl Mantuy.

Mezitím wítězili w Němcích Moreau a Jourdan táhnauce skrze Bady, Wirtemberk, Bawory, kdež se postawil proti nim Karel, arcikníže Rakauské, císaře Františka bratr. Ten porazil Jourdana w bitwách několikerých, žeť i Moreau až přes Rýn utéci musil; wšak když obrátil se proti Buonapartowi do Wlach, poražen jsau wojska jeho, dříwe než jich počet byl plný, nad řekau Tagliamentem. Tu nic Buonapartowi w cestě nebylo; papež musil Avignon a mnohá města w zemi papežské Francauzům postaupiti; z těch zemí učinil Cisalpinskau, z Genuy Ligurskau republiku, Benátky podmanil i na Wídeň táhl. Wšak dříwe nežli došel, učiněn jest mir s Rakušany w Campo Formio (1797).

Ale co takowých wítězstwí na zemi nabyli Fran

W Genfu se lid zdwihl proti předstawenýmswým; hned také wkročili Francauzi a to město k republice swé připojili. Z toho když Bernští rozhněwawše se zbrojiti se počali: poslali wojsko do Šweicar, porazili Bernské a ze wšech kantonů Šweicarských jedinau učinili republiku Helvetskau. Šwyc, Uri a Unterwalden, nejdýl tomu se protiwujíce, zle jsau potřeni.

Takowé násilí rozličné widauce mocnářowé, učinili koalicí druhau naproti Francauzům, ku kteréž přistaupila i Rus pod carem Pawlem I. a Turecká Porta Francauzi nejprwé osadili země krále Sardinského; potom Championnet a Macdonald dobyli Neapoli, a zřídili republiku Parthenopejskau (1799). Ale w Němcích arcikníže Karel poraziw Jourdana u Osteracha a u Stockacha, generála Massenu z Züricha sehnal; we Wlachách Kraj nad francauzským wůdcem Šererem wítězil. W tom přitáhlo wojsko ruské, kteréž přiwedl Suwarow, a s ním wojsko rakauské, jehož wůdce byl Melas. Ti porazili Moreauwa nad řekau Addau, a Macdonalda, jenž spěšně z Neapole utíkal, u Novi. Potom Suwarow přes horu Sw. Gottharda do Šweicar wtrhnul, i bojowáno na wrších náhlých a wysokých s diwným obojích úsilím, ažpak od Masseny Rusowé poraženi jsau, kteréž potom brzy car Pawel zpět do wlasti powolal. Ale Rakušané w krátkém čase celých Wlach kromě Genuy se zmocnili.

Takto se zle wedlo za ty násilné kusy republice Francauzské w Ewropě. Zatím wšak general Buonaparte s loďstwem připluw k Egyptu, válku s Mamluky šťastně konal, poraziw je u Pyramid, a wšed do Kaira. Odtud táhl do Syrie na Turky, kdež

zwítězil Junot, francauzský general, u Nazareta, a druhý Kleber u hory Taboru. Než ale lodstwo Francauzské, kteréž státi zůstalo blíž Alexandrie u Abukira, poraženo jest tu od admirala anglického Nelsona a zničeno. Také Ptolemaidy dobýwaje, nemohl města toho obdrżeti Buonaparte, i wrátil se zas do Egypta, kdež porazil Turky na zemi u Abukira.

Toho času direktoři Francauzští jednak mezi sebau rozličné spory majíce, s druhé strany pak obědwě raddy bezprawným jednáním sobě zprotiwiwše, přiwedli na zemi Francauzskau nowé nehody a nepořádky. Jakobini jednak a zas Vendejští, Chouanowé a jiní, kteří starý rod králowský nawrácený do země míti chtěli, znowu se bauřili. Toho zwěděw Buonaparte a o porážkách, které přišly w Němcích a we Wlachách na Francauzy, za-

Nejprwé pak táhl s wojskem do Wlach, a porazil Rakušany w bitwě weliké u Marenga (1800), po kterémž witězstwí celé hned Wlachy w ruce jeho padly. Týmž časem Moreau w Němcích zwítězil u Hohenlind, táhl proti Rakušanům, a k míru je přinutil, kterýž učiněn w Lunevillu. Rakušané Nízozemsko čili Belgii Francauzům dali, za to obdrżewše Benátky, Istrii a Dalmatsko; od německé pak říše dostali Francauzi wšechny země na lewém pobřeží Rýnském. Která knížata německá tam co ztratili, dostali náhradu na prawém pobřeží, a to tím způsobem, że wšechna swobodná města kromě několika, také země biskupské a arcibiskupské, kteréż były, i také menších pánů a rytířů, wzaty a większím knížatům podrobeny jsau. Tudy přílišnému rozdělení předešlých časů poněkud jest wyhowěno. Z zemí wlaských, které již měli, učinili Francauzi jedinau republiku Wlaskau.

Po tomto míru były Francauzy nejmocnější zemí w Ewropě; jen jediné Angličany nepřemohli, kteříż na moři welikého panstwí užíwali, a Turkům w Egyptě pomohli, tak że wojsko jejich z té země ustaupit musilo; i w Indii porazili Tippo-Saiba, a królowstwí Mysorskému konec učinili. Proti nim se znowu spojili Rusi s Dany, s Šwédy a s Prusy, učiniwše mezi sebau druhau ozbrojenau nestrannost sewerní. Ale hned Angličané Nelsona poslali do Baltického moře, kdež porazili Dany u Kopenhagu, a Rus i Šwédsko k míru přinutili. A wšak lid anglický míru sobě żádal i s Francauzy po wálkách tolikerých, jakoż se konečně i stalo, że Pitt z ministerstwí se poděkowal a zawřen mír w Amienu.

Turci také, nedlauho meškawše, mír učinili s Francauzy, i tak stalo se utíšení obecné (1802).

§. 19. *Cisařstwí Francauzské.*

Napoleon Buonaparte, konsul Francauzský, ukázal se nad wůdce wšechněch předešlých wěků nejwětším býti; na toho nyní celého světa oči se obracely. A on nejprwé maje na mysli uwedení země w pořádek, s diwnau umělostí wěci pokojné tak maudře konal, jako prwé statně we wálkách sobě počínal. Tedy způsobil nowé, jichž posud užíwají we Francauzích a jiných zemích, zákony; obnowil služby boží w kostelích; založil nowé školy; budowy weliké, průliwy, silnice stawěl, aby obchod a řemesla zase se zdwihnauti mohla, takže k němu lidu Francauzského, kterýž prwé na králi swém ta-

maršaly, kteříž byli Berthier, Murat, Davoust, Jourdan, Massena, Lefevre, Soult, Ney, Bernadotte, Augereau a Lannes. Zaslaužilým mužům we wojně i w pokoji udělowal nowý řád, řečený čestné legie. Sebe také učinil králem Wlaským a králem Batavským, čině z republik králowstwí.

Toho nemohauce snésti Angličané, obnowili s ním wálku, a učinili znowu ministrem Pitta, kterýž způsobil třetí koalicí naproti Francauzům, spojiw se s Rakušany, Rusy a Švédy. Spojení toto stalo se právě, když Napoleon we hněwu swém proti Angličanům weliké ležení učiněné měl okolo Bouloně, odkudž do Angličan chtěl se přeplawiti. A wšak hned opustiw to ležení, s wojskem swým obrátil se do Němec. Ihned knížata německá, podlé starodáwního obyčeje swého nedbajíce o císaře ani o říši, spojili se s Napoleonem Bawory, Wirtemberk a Bady, a wojska swá k jeho wojsku přidali. Tu sklíčil císař Francauzský wojska rakauská u Ulma pod generalem Makem, jenž bez hnutí zbraněmi poddal se jemu. Tu ač arcikníže Karel u Caldiera we Wlachách Massenu přemohl: ale Napoleon rychlým krokem táhna do Rakaus, do Wídně, do Morawy, porazil spojená wojska ruská i rakauská we hlawní bitwě u Slawkowa (Austerlic 1805). Císař František učinil s ním mír w Prešpurku, kdežto postaupil Benátky ku králowstwí Wlaskému a Tyroly Baworům.

Odtud počal Napoleon s rozličnými zeměmi podlé chuti swé nakládati, bráti je a rozdáwati, jak se mu líbilo. Anglickému králi wzal Hannower a dal Prusům; ti jemu zato postaupili Anspach, Cleve a Neufchatel. Obrátil swau moc na Neapoli, a dal

králowstwí to swému bratru Josefowi, Holland Ludwíkowi, wéwodstwí Bergské Muratowi, jenž měl sestru jeho Karolinu; Berthiera učinil knížetem Neufchatelským, Tallcyranda Beneventským, Bernadotta Pontecorvským.

Tu již knížata Německá od říše počali se odříkati. Bawory a Wirtemberk přijali sobě tituly králowské. Ti a Bady i jiná knížata spojení učinili s Napoleonem řečené Rýnské. Napoleon za to dal Baworům Anspach, Eugenowi Beauharnaisowi dal za manželku princeznu Baworskau a Štefanii za manžela Badského prince. To wšechno wida císař František, složil se sebe korunu císařstwí Německého, a místo toho učinil se císařem Rakauským.

Mezitím co toto se dělo, spojili se Prusowé s císařem Ruským Alexandrem, a prohlásili wálku Napoleonowi. Kterýž přitrhna s wojskem swým,

K takowému ponížení přišla slawná někdy říše Německá, že cizí knížata nad zeměmi jejími wládli, a wlastní knížata císaři Francauzskému se kořili, a tituly i země od něho přijímali, také zákony, kteréž on dal we Francauzích, do zemí německých rozšiřowali. Podobně on z Portugalu krále wyhnal, jenž utekl do Brasilie; potom do Španěl wojsko swé poslal, země té dobyl, a přesadil do ní Josefa bratra swého za krále, i dal Neapoli, kterauž on prwé měl, Muratowi.

A wšak co on na zemi wládal, panowali Angličané na moři, a porazili loďstwo jeho u Trafalgaru, téhož času, když on u Slawkowa zwítězil; Nelson w té bitwě padl. Tedy nemaje přístupu nikterak k ostrowu jejich Napoleon, aby wojska jejich jako jiných mocnářů schwátil, wymyslil naproti nim ten prostředek, že zapowěděl wšem zemím a mocnářům obchod s Angličany wésti, wěda že w kupectwí největší prospěch jich záleží. Ta zápowěd nazwána jest kontinentalní system; kteráž mnoho nátisků i těm národům, kteří poslechli, i kteří neposlechli, přiwedla. Angličané se mstíti počali, nejprwé poslawše loďstwo swé do Danska, kteréž střelbau ukrutnau pobořilo Kopenhag, a loďstwo Danské celé do zajetí odwedlo. Potom wojsko do Španěl poslali, poněwadž se mocně pozdwihl naproti Francauzům lid Španělský, jemuž tudy ku pomoci přispěli.

Konečně se i jiní národowé zprotiwili tomu násilí francauzskému, a napřed Rakausy, nemohauce snésti systém kontinentalní, a wětší hrdosti na budaucnost se obáwajíce. I wyhlásil znowu císař František wálku Napoleonowi; kteráž znowu

nešťastně se skončila. Arciknížata Karel, Jan a Ferdinand proti Francauzům a Rusům, ježto se s Napoleonem spojili, wojska wedli; Tyrolowé se proti Baworům wzbauřili. Napoleon počal wálku w Baworách, zwítězil u Abensberka, u Landshuta, u Eckmühla, hned do Rakaus wtrhnul a wešel do Wídně. Arciknîže Karel postawil se naproti němu u Asparnu; žádná strana nezwítězila; ale u Wagramu w čase potom poraženi jsau na hlawu Rakušané, a císař František mír we Wídni učinil, postaupiw Salcburk Baworům, Halič k wéwodstwí Waršawskému, a přistaupiw ku kontinentálnímu systemu. (1809).

§. 20. *O zkáze Napoleona.*

Po zawření tohoto míru byl nejwyšší stupeň sláwy a štěstí Napoleonowa. Rozhněwaw se na

se Alexander. Ale přátelství dlauhé nebylo; neb system nad míru byl obtížný, poněwadž na wšechny wěci, kterýchž z cizích dílů swěta, zwlášť z Indie a z Ameriky se přiwáželo, nauze byla weliká, když Angličané dowážeti nesměli, a jiní skoro žádní toho času na mořích proti násilí anglickému obstáti nemohli. Tedy o to w brzce nesnáze a roztržka se stala a Napoleon válečné tažení přistrojil.

I táhli s ním woje wšech téměř národů ewropejských do daleké země do Rusi, kterauž chtěl pokořiti; Francauzi, Wlaši, Němcowé tolikeří, Polané, Prusowé a Rakušané, wšechna takořka wojska, která se ta léta předtím w litých bojích wespolek potýkala, jich na počet as pětkrát sto tisíců bojowníků. Přes řeku Němen do Rusi wtrhnul (1812), porazil wojsko, kteréž mnohem menší bylo, ruské, pod generálem Barklajem, a druhé zahnal daleko před sebau pod generalem Bagrationem. Ta wojska se spojila u Smolenska pod generalem hlawním Kutusowem, jenž dále ku Moskwě cauwal. Málo mil před Moskwau u Borodína bitwa se strhla hrozná, kdež válelo s obau stran dohromady 400,000. Obojích zástupowé strašně se powraždili, ale Napoleon hnul zástupy ruskými, že ještě dál táhnauti musili. Takž wešel do Moskwy, toho města staroslawného, kdež lesklý se wěže mnoholičné zlatem a stříbrem ozdobené. Ale w městě bylo ticho, když wojsko francauzské wešlo; neb wšichni téměř obywatelé pryč se odstěhowali; potom když se umístili po domích, počalo město hořeti, a zůřiwým ohněm wše popelem lehlo. Car Alexander nechtěl pokoj učiniti tak dlauho, až pro zimu neslýchanau, kteráž toho roku přišla,

nemaje wojska kde ukrýti, musil se Napoleon nazpět wrátiti. Kterakých tu strastí na bojowníky Francauzské na cestě přišlo, kterak mrazy takými, kterak hladem, kterak kopími kozáckými, což se wše najednau naproti nim spiklo, w tlupách welikých hynuli, toho i ti, kteří až posud žijí, přítomni bywše těžko mohau wyprawiti. Dwakrát obzwláště w bitwě na cestě té poraženi jsau: u Malého Jaroslawce a u Krásného. Když šli přes řeku Berezinu, přes most kwapíce, kterýž prasknul, a tu wozy, koně w hrozné tlačenici se spropadli, a kozák stíhal a porážel, tu bídy wrch nejwyšší byl; potom, celého wojska welikého slabé zbytky do Polsky se nawrátily. Neb tak obecně počítají, že 300,000 lidí a 150,000 koní w Rusi zhynulo, dělo ani jedno a málo zbraní sebau zpět přinesli.

Takž tedy se obrátilo štěstí Napoleonowo.

naproti 200,000 Napoleonowých. Tu se stal boj třídenní ze všech nejukrutnější. Francauzských padlo 80,000, spojených 50,000 (16. 18. 19. října 1813); takž jest přemožen Napoleon a do Francauz utíkal.

Spojení mocnářowé za ním táhli; jich wojska wedl kníže Karel Šwarcenberský, pán Český. Weälo pak do Francauz bojowníků 400,000, a jiné tisíce z jiných zemí teprw následowali, aby tím jistější wítězstwí bylo (1814). Co tito skrze Šweicary a přes Rýn táhli, přešli Angličané ze Španěl wedením Wellingtona, jenž Španělům w ustawičné válce pomáhal, přes Pyrenaey, maršala Soulta před sebau tisknauce. Tuto k wíře jest nepodobné, jak proti silám takowým do posledka hájil se, wítěz wšude téměř, kdež sám přítomen byl, u Champauberta, u Montmiraila, u Montereauwa a na jiných místech; ale jeho generaly wšady přemáhali spojenci, ažpak i wítězně wešli do Paříže mocnářowé a wojska s nimi 200,000. Tu se nawrátil Ludwík, bratr Ludwíka XVI. z Angličan, kdež byl w čas dlauhého wystěhowanstwí; mocnářowé jej králem učinili, a Napoleona s trůnu ssadili, dadauc jemu Elbu, ostrow wlaský, aby tu přebýwal, a to panstwí swé měl. Potom se sešli we Wídni a weliký kongress k narownání wšech wěcí učinili.

Ale dříwe, nežli tu wšechno umluweno jest, nawrátil se Napoleon z Elby do Francauz na jediném korábu se 1200 wojíny, s kterými celé Francauzy opanowal; neb wojska wšecka, která naproti němu jsau poslána, k němu se přidala, i táhl ku Paříži. Ludwík XVIII. utekl znowu do Angličan, a Napoleon císařstwí opět nastaupil. Ale jeho panstwí to-

liko sto dní trwalo; ihned mocnářowé nowé spojení učiniwše, wojska weliká wyslali. Proti nim wytrhna porazil Blüchra wůdce Pruského u Ligny, a setkal se s Angličany pod Wellingtonem u Waterlooa w Nízozemích. Tu přemožen jest w bitwě weliké nejposlednější, když Prusowé Wellingtonowi na pomoc přišli (1815). Wojska spojená podruhé do Francauz wtrhla, usadili Ludwíka XVIII. podruhé, a stíhali Napoleona. Tedy musil se wzdáti Angličanům, a odwezen na ostrow Helenu, kterýž jest skalnatý uprostřed moře atlantského daleko od Afriky. Tu šest let žil s některými málo přátely swými, a spisowal děje žiwota swého, ažpak i umřel (1821).

§. 21. *Od roku* 1815 *až do* 1830.

Léta 1815 dokonán jest kongress Widenský

[redacted]

královstwí Baworské, Wirtemberské, Saské, Hannowerské, we Wlachách Sardinské a Neapolské. Do wšech těch zemí starobylé rody královské se nawrátili, a přátelé Buonapartowi ustaupit musili. Murat jediný zprotiwil se a zahnán, i opět přišed s lidem ozbrojeným zajat a zastřelen jest. Také nawráceny země papeži Římskému, a jiným menším pánům a knížatům. — Knížata německá učinili spolek mezi sebau místo starodáwní říše, kterau císař František se sebe složil; a nazwán spolek Německý. Šweicaři také zřízení, kteréž jim dali Francauzi, se sebe swrhnuwše, obnowili předešlé spříseženstwo, a to dwa a dwadceti kantonů. Polska zůstala rozdělena mezi mocnáře tři: Rusy, Rakausy a Prusy; ale z města Krakowa učiněna jest republika pod ochranau těch mocností. Wšichni pak králowé a jiné mocnosti učinili spojení mezi sebau, nazwané Swatá Alliancí, aby wespolek pokoj zachowáwali.

Tedy počali w zemích swých mnohé dobré wěci konati, naprawowati, powznášeti, lásku poddaných swých sobě získati, aby wšechny škody tolikých wálek napraweny byly. I mnoho se dobře dařilo. Obchody po wšech dílech světa zase kwésti počali a nálezowé welcí dělali se i rozmnožowali. Tu ponejprw když bohatstwí se nawrátilo, mnozí národowé začali místo silnic železnédráhy zakládati, po nich s rychlostí prwé neslýchanau wozy parau pohybowati, parními loděmi po mořích, po řekách plawbu wésti; parau stroje a mašiny rozličné w towárnách hnáti a rozličné jiné práce wykonáwati. Také wědy a umění nezdálo se žeby wálkami těmi se byly zahnaly neb zastawily, ale tím spanileji kwětly, a již nejsauce

jen u francauzského národa jako domácí, ale stejnau silau prowozowaly se od Francauzů, od Angličanů a od Němců. Předně dějepiscowé slawní zaze powstali, kterých dlauhé časy nebylo, jakožto Gibbon Angličan, Johannes Müller Němec, kteříž toho umění u národů swých prwní obnowitelé byli, po nichž řada spisowatelů takowých, kdyby tu měli býti jmenowáni, příliš dlauhá by byla. Básníci a romanopisci Byron, Walter Scott, Bulwer a jiní Angličané, Victor Hugo Francauz, a Němcům ještě Göthe žil. Filosofie toho času přede wšemi jinými Němci se ujali, jakož předtím Kant, potom Fichte, Šelling a Hegel. Slowané také toho času s neumdlenau silau literaturu obnowowali; měli Rusi Puškina básníka, Bulgarina a dáwno předtím Karamzina dějepisce, Polané Mickiewiče básníka. Tu podlé jiných i Čechowé přestali se styděti jazyka swé-

tí všeho téměř lidu we Španělích, jenž sobě konstitucí učinili we válkách francauzských, a potom se zprotiwili králi swému Ferdinandowi VII, že on ji trpěti nechtěl, ale poraženi jsau válkau pomocí Francauzů. Podobně študenti mnozí na universitách a jiní nespokojení w Němcích bauřili, a trestáni jsau; některá pak knížata německá sami konstitucе učinili, jakož Bawory, Wirtemberk, Bady, Hannower a jiní, i také Ludwík XVIII. we Francauzích, kdež toho ale lidu málo se zdálo, i tak wždy naproti němu, i potom bratrowi jeho Karlowi X. reptali. W Portugalu král Jan wrátiw se z Brasilie, konstitucí učinil, ale proti tomu syn jeho don Miguel se postawil, a ji zrušil, když umřel otec jeho a následowati měla donna Maria da Gloria, dcera dona Pedra, prwního syna Janowa, jenž dostal císařstwí Brasilské, kteréž odtud mělo býti od Portugalu neodwislé.

Co tito národowé konstitucе míti chtěli, mezi tím w celé téměř Americe republiky malé a welké powstaly. Hned po wypuknutí revolucí Francauzské wzbauřili se maurenínští otrokowé na ostrowě Domingu, jenž Francauzům náležel, a bílé pány swé u welikém množstwí zwraždili, zřídíce republiku pod nejwyššim wůdcem Toussaintem Louverturem. Francauzům chtícím jich zas sobě podrobiti, ubránili se, ažpak Buonaparte, konsul, jal Louvertura a we Francauzích dal do wězení. Nedlauho potom zdwihly se wšecky země w jižní Americe, kteréž Španělům patřily pod wůdcem Bolivarem, a to zwláště když se we Španělích pozdwižení proti králi Ferdinandowi stalo; kdežto oni zahnawše španělské úředníky, způsobili republiky Peru, Chili, Columbii,

)(

Buenos-Ayres a jiné menší. Chytilo se toho příkladu i Mexiko, odpadlo a republiku zřídilo. Nezůstalo Ewropejským o mnoho wíc nežli Brasilie Portugalcům, we kteréž don Pedro císařem učiněn jest, i dal konstitucí; potom co Angličanům w sewerní Americe, Canada a jiné zůstalo. Wšak nowé ty republiky welké mezi sebau boje podstupowaly, i w jednékaždé lid s lidem rozbroje wedli, nemohauce se o zemské wěci srownati. Jediné nad jiné mocné zůstaly Spojené obce Americké, kdež wždy wíc obywatelů a wždy wíc bohatstwí bylo.

Ale w Ewropě nejbídnější byla země Turků pro surowost lidu toho, jenž tak dlauho byw w Ewropě, ničemuž se nenaučil, ale národy křesťanské, kteříž mu byli podmaněni, zle mořil a utiskowal. Také se děly hrozné wěci mezi sultany, kteříž bratr naproti bratru powstáwali, aby se na

tau válku měli. Ta když skonána jest toho času, když Napoleon do Rusi wtrhnul, poraženi jsau a w. poddanstwí opět uwedeni. Ale brzy potom wzbaurili se Multanští i Walachowé pod Alexandrem Ypsilantem a Theodorem Wladimirskem proti Turkowi, i powstali znowu Srbowé, jichž wůdce byl statečný muž Miloš Obrenowič. Tu zwítězili nad Turky; tu téhož času Řekowé jim se zprotiwili s Alim bašetem Janinským srozuměni jsauce. Ti ač brzy u weliké nauzi a nesnázi byli, až Mehemed Ali, baše Egyptský i syn jeho Ibrahim wojsko a loďstwo swé na ně obrátili, a Missolungi, jehož Řekowé zmužile bránili, spálili jsau; ale Řekowé statečně bojowali, a mnozí Ewropané widauce takowé namáhání, přijížděli k nim, s nimi bojowali a penězi jim pomáhali.

Toho času umřel car Ruský Alexander, a nastaupil Mikuláš bratr jeho, jenž skrze mnohé stížnosti mocně obrátil se proti Turkowi, kterýž musil Srbsko, Multany a Walachy od bašat swých oswoboditi a powoliti jim by měli wlastní hospodáry, a Srbowé Miloše Obrenowiče za knížete (1826). Téhož času wšech pět nejwyšších mocností ewropejských kázali Turkowi, Řekům též učiniti; i když nechtěl swoliti, poražena jest moc jeho a Egyptského w morské bitwě u Navarina, kdež loďstwo anglické, francauzské a ruské společně s Řeky bojowalo. Nato Turci nerozwážně cara Ruského k wálce na sebe rozhněwali, kterýž poslal wůdce swé Děbiče a Paskěwiče. Děbič přešel přes Balkan (1828), Paskěwič přes Kaukasus; Rusowé dobyli Adrianopoli a proti Carhradu táhli. Tu by jim bylo lehké bywalo Turka potříti, kdyby se ostatní

mocnosti o něho byli nepřimluwili. Ale Řekům musil plnau swobodu nechati; kterýmž mocnosti slíbily wlastního krále dáti. Pokud se toho nestalo, Kapodistrias panowal.

A takowá byla zpupnost a pošetilost Turecká, že ač klesala pořád wíce síla jejich, wždy z Algíru poddaní jejich na moře wyjižděli jsau, a křesťany zajímali a za otroky brali. Za to jich pokárali léta 1815 Amerikáni ze spojených obcí, přišedše s loďstwem swým a střelbau města toho pobořiwše; rowněž tak učinilo loďstwo Anglické a Hollandské léta 1816. Konečně když nepřestáwali w laupežnictwí, wyslal král Francauzský Karel X. loďstwo a wojsko swé, kteréž Algíru dobylo, a zemi tu konečně podmanilo Francauzům (1830).

§. 22. *Od Červencowé revoluci až do nynějška.*

bauřiti, jakož Belgowé, Polané, mnozí Wlachowé a Němci.

Belgowé nechtěli společně s Hollandskými jedním královstwím býti, Polané pak od Rusa chtěli se oswoboditi, i tak jedním časem obojí pozdwižení učinili. Tu poslaly mocnosti wyslance swé do Londýna, a učiniwše konferencí, kázali králi Hollandskému propustiti Belgy, kterýmž přisedši na pomoc wojsko francauzské, dobylo citadelly Antorfské (1832), a dán jest Belgům král Leopold Kobursky. Ale na Polany přitrhlo wojsko Ruské pod Děbičem a po smrti jeho pod Paskěwičem; Polané se bránili majíce wůdce Chlopického, Skřineckého a Dembinského; wšak přemoženi jsau a kníže Paskěwic k Waršawě hnal (1831), dobyl, a wzbauření tomu konec učinil. Mnoho Polanů do cizích zemí uteklo, zwlášť do Francauz, do Šweicar a do Angličan, kdež po ten čas přebywají.

Rowněž we Wlachách, kdež nowí karbonárowé powstali, nazywajíce se mladau Italií, a učinili pobauření w Modeně, w Parmě, w Sardinii; přitrhše wojska Rakauská, porazili je, a pokoj způsobili (1831, 1832).

W Němcích žádali konstitucí Hessowé, Sasowé, Brunswičtí a Hannowerští, i obdrželi jich; w mnohých také kantonech Šweicarských nebyli spokojeni s wládami swými, a proměny w republikách swých činili, z čehož mnohé rozbroje w té zemi až po tento den stáwají.

Toho času stalo se w Řecku wzbauření naproti wladaři Kapodistriowi a zawražděn jest; i tak k utišení té země mocnářowé opět se smluwiwše w Londýně, dali jim krále Ottu, prince Baworského,

jenž sídlo králowské má we staroslawném městě w Athenách (1832).

Nejkrutěji dělo se w Portugale a we Španělích. Don Pedro císař Brasilský, wida nenáwist lidu Portugalského naproti donu Miguelowi, jal se dceři své donně Marii naproti němu pomoci; připlul do Ewropy a s Angličany se spojil, i poražen jest Miguel, a dán trůn Portugalský Marii, kteráž konstitucí udělila (1833). — We Španělích umřel král Ferdinand VII. (1833), maje bratra dona Karla, a dceru Isabellu, i powolaw stawy Španělské čili kortesy, žádal jich, aby neučinili králem bratra jeho, ale Isabellu, k čemuž oni swolili. A poněwadž Isabella dospělých let neměla, jsauc dítě, matka její Kristina we jménu jejím panowala, kterauž uznali za králownu Angličané a Francauzi, a učinili spolek s ní a s králownau Portugalskau, řečený čtwerečni Allianci. Ale

královna, načež oni zbraně odložili. Carlos, Cabrera a jiní wůdcowé utekli do Francauz, kdež w pewnostech zawřeni jsau. — Don Baldomero Espartero odtud byl prwní osoba we Španělích, kterýž s lidem nespokojeným nad samu královnu se zdwihl, a učiněn jest ředitelem královstwí až do wzrostu královny Isabelly. Královna Kristina odešla ze Španěl do Francauz (1840).

Mezitím časem wětší ještě bauře začaly se na wýchodě w krajinách Tureckých. Mehemed Ali, baše Egyptský, nechtě poslauchati sultana ani roční poplatek wzdáwati, i zdwihl wálku na něho welikau. Ibrahim dobyl Acru čili Ptolemaidy, porazil Rešida, welikého wezira u Konieh, a táhl naproti Carhradu (1832). Awšak Rusowé s druhé strany sultanowi na pomoc až před Carhrad přitrhli, a učiněno jest narownání skrze Francauzy a Angličany (1833). Mehemed Ali dostal Syrii, a předtím za pomoc swau naproti Řekům Candii byl obdržel, i sám sobě panstwí dobyl nad Nubií a Arabií, jsa welikým w krajinách těch mocnářem. Ale zželelo se sultanu Mahmudowi ztráty takowé, i počal nowau wálku s bašetem léta 1839. Wojska se w bitwu setkala nad řekau Eufratem, kdež poraženi jsau na hlawu Turci od Ibrahima, u města Nizibi, a hned toho času Achmet baše, wůdce nad koráby, celé loďstwo turecké zrádně wzdal Mehmedowi. W tom sultan Mahmud umřel, a nastaupil syn jeho nadto mladistwý Abdul Medžid. Tedy přišly welike nesnáze na zemi Tureckau, kterýchž kdyby se bylo mocnostem neslitowalo, poslední den sultanů bylby mohl přijíti. Ale wšech pět mocností: Rusi, Rakušané, Prusowé, Angličané a Francauzi wložili slowo swé

do toho, i zapověděli Mehmedowi dál táhnauti. Potom když dlauho smlauwali o narownání, Rusi, Angličané, Rakausy a Prusy majíce na srdci zachowání Wysoké Porty, Francauzi pak odpírali, chtíce Mehmedowi Alimu wšechny země, kteréž měl, zachowati, (kteréhož času byl ministr francauzský Thiers, jenž se ke zbrani strojil, a k rozmnožení lásky lidu francauzského k sobě se swolením Angličanů kosti Napoleonowy z ostrowu Helleny do Paříže dal přiwezti a s welikau sláwau pochowati): tedy nemohauce jinák konec učiniti, spojili se spolu ony čtyry mocnosti, Francauzy pominuwše (1840, 15 čerwence), a zbraň swau na bašete Egyptského obrátili. Commodore Napier, wůdce lodstwa Anglického, dobyl Beyrutu, Saidy, S. Jean d'Acru a jiných míst pomorských w Syrii střelbau welikau, a jižby byl se na Alexandrii obrátil, kdyby se byl ne-

Letopočet nowého wěku.

Roku.

1492. Amerika od Kolumba odkryta. §. 1.
1494. Karel VIII. do Wlach wtrhnul. Část II. §. 36.
1498. Vasco dè Gama cestu do Indie odkryl. §. 1.
1499. Litwa a Polska jednotu učinily. Část II. §. 35. — Spříseženstwo třinácti kantonů. Část II. §. 36.
1506. Sigmund I., král Polský. §. 6.
1508. Ismael Sofi královstwí Perské založil. §. 7.
1516. Oldřich Zwingli. §. 4.
1517. Turci dobyli Egypta. §. 3. Martin Luther. §. 4.
1519. Karel V. §. 2. — Soliman II. §. 3. — Welikỳ Mogul. §. 7. — Magellan swět objel. §. 7.
1522. Cortez dobyl Mexika. §. 7.
1523. Gustav Wasa. §. 4.
1525. Bitwa u Pavie. §. 3.
1526. Ludwík, král Český, padl u Moháče. §. 3.
1533. Iwan II. Wasiljewič Hrozný, car Ruský. §. 6.
1534. Jindřich VIII. od církwe odpadl. §. 4.
1535. Karel V. dobyl Tunisu. §. 3. Pizarro. §. 7.
1547. Spolek Šmalkaldský poražen. §. 4.
1552 a 1554. Iwan Wasiljewič dobyl Kazaně a Astrachanu. §. 6.
1558. Alžběta, královna Anglická. §. 5.
1566. Mikuláš Zrinský. §. 8.
1568. Alba w Nizozemsku. §. 5.
1571. Bitwa u Lepanta. §. 5.
1572. Krwawá swatba w Paříži. §. 5. — Rod Jagailůw wymřel. §. 6.
1580. Portugal se pod Španěly dostal. §. 7.
1588. Nepřemožená armada. §. 5.
1589. Jindřich IV. král Francauzský. §. 5.
1598. Rod Rurikůw wymřel. §. 6.
1612. Rudolf II. umřel. §. 8.
1618. Pozdwižení Čechů. (Začátek třicetileté wálky). §. 8.
1620. Bitwa na Bílé Hoře. §. 8.
1625—1630. Hollandčané dobývali osad Španělských a Portugalských. §. 9.

Roku.
1629. Kristian Dánský k míru přinucen od Albrechta z Waldštýna. §. 8.
1631. Gustav Adolf porazil Tillyho u Breitenfeldu. §. 8.
1632. Gustav Adolf padl. §. 8.
1634. Albrecht Waldštýnský zawražděn. §. 8.
1642. Richelieu umřel. §. 8.
1648. Mír Westfalský. §. 8.

1649. Oliver Cromwell. §. 8.
1652. Liberum Veto. §. 11.
1654. Chmělnický, hetman Kozácký. §. 11. — Karel X. Gustav, král Švédský. §. 11.
1660. Mír w Oliwě. §. 11.
1668. Mír w Cachách. §. 10.
1675. Švédowé u Fehrbellina poraženi. §. 10.
1678. Mír w Nimwegách. §. 10.
1680. Reuniony. §. 10.
1683. Turci Wídeň oblehli. §. 9.
1688. Wilém III., král Anglický. §. 10.
1697. Bitwa u Senty. §. 9. — Mír Ryswický. §. 10.
1700. Válka o Španělské dědictwí. §. 10. — Bitwa u Narwy. §. 11.

Roku.

1792. Gustav III. zavražděn. §. 18. — Válka Rusů s Turky skonána. §. 15.
1793. Ludvík XVI. stat. §. 17. — Druhé rozdělení Polsky. §. 15. — Válka Francauzů s všemi téměř mocnostmi. Girondisté zahynuli. §. 17.
1794. Republika Batavská. §. 18.
1795. Robespierre zabit. §. 17. Direktorium. §. 18. — Konec Polsky. §. 15.
1796. Buonaparte w Italii. — Moreau a Jourdan. §. 18.
1797. Cisalpinská a ligurská republika. Mír w Campo Formio. §. 18.
1798. Buonaparte w Egyptě. Tippo Saib. Republika Římská, republika Helvetská. §. 18.
1799. Republika Parthenopaejská. Suwarow. Buonaparte konsul. §. 18.
1800. Bitwa u Marengu. §. 18.
1801. Mír Lunevillský. — Nelson u Kopenhagu. §. 18.
1802. Mír Amienský. §. 18. Toussaint Louverture. §. 21.
1804. Napoleon Buonaparte, císař Francauzský, král Wlašký. František, císař Rakauský. §. 19. Černý Jiří. §. 21.
1805. Bitwa u Slawkowa. Bitwa u Trafalgaru. §. 19.
1806. Josef, král Neapolský, Ludvík král Hollandský. Bitwa u Jeny. §. 19.
1807. Mír w Tilže. Království Westfalské, wévodství Waršawské. Král Portugalský do Brasilie utekl. §. 19.
1808. Josef, král Španělský. §. 19.
1809. Bitwy u Asparnu a Wagramu. §. 19.
1810. Bernadotte. §. 20.
1812. Napoleon w Rusku. §. 20.
1813. Bitwa u Lipska. §. 20.
1814. Napoleon na Elbě. §. 20. Vídenský kongress. §. 21.
1815. Bitwa u Waterloo. §. 20.
1816. Amerikáni před Algirem. §. 21.
1820. Revolucí we Španělích, w Portugalu, w Neapoli. Carbonari. §. 21.
1821. Revolucí w Brasilii, w Řecku. §. 21.
1823. Francauzi we Španělích. Bolivar. §. 21.
1826. Missolungi spáleno. Miloš Obranowič, kníže Srbské, hospodárowé we Walachii a w Multanech. §. 21.
1827. Bitwa u Navarina. §. 21.
1828. Don Miguel. Dębič přešel přes Balkan. §. 21.
1830. Francauzi dobyli Algiru. §. 21. Červencowá revolucí. §. 22.

Roku.

1831. Leopold, král Belgický. — Paskěwič Waršawy do byl. §. 22.
1832. Mehemed Ali. — Otto, král Řecký. §. 22.
1833. Don Pedro a donna Maria da Gloria. §. 22.
1834. Čtvereční allianci. §. 22.
1835. Don Karlos. §. 22.
1839. Bitwa u Nisibi. §. 22.
1840. Allianci čtyřech mocností 15. července. Thiers, Napier. — Don Baldomero Espartero. §. 22.
1841. Výrok mocností Evropejských mezi Wysokau Portau a Mehmedem Alim. §. 22.

Rejstřik.

A.

Abasowci 88. 149.
Abdorrahman 89. 149.
Abdul Medžid 227.
Abdullah 90.
Abensberk 214.
Abraham 8. 58.
Abubekr 78.
Abukin 208.
Abul Abas 88. 89.
Acre 109. 151. 227. 228.
Actium 46. 59.
Adam 3. 4.
Adda řeka 207.
Adelaida, manželka Lothara Provenského 94.
Adolf Nassowský 124.
Adrian, wiz: Hadrian.
Adrianopoli 132. 223.
Adriatické moře 64. 72. 113.
Aegatské ostrowy 30.
Aegejské moře 12.
Aegospotamus 21. 58.
Aetius 63. 64.
Aetolské towaryšstwo 34. 36.
Afganistan 117. 195.
Afrika 2. 7. 11. 13. 26. 29. 30. 32. 33. 38. 40. 45. 47. 63. 70. 71. 76. 78. 89. 116. 119. 143. 149. 150. 152. 155. 159. 167. 168. 178. 218.
Agesilaus 22.
Agrigent 30.
Agrippina 49.
Ahriman bůh 15.
Achajské towaryšstwo 34. 36.
Achmet baše 227.
Alani 53. 62. 64. 149.
Alarich 62. 149.
Alba 163.
Albenští 115.
Alberoni 188.
Alboin 71.
Albrecht I. císař 123.
Albrecht II. císař 145.
Albrecht Brandenburský 160.
Alemanni 62. 66.
Alexander Welikýy 15. 23. 25. 29. 31. 32. 33. 34. 35. 48. 59.
Alexander syn jeho 32. 33.
Alexander III. papež 107.
Alexander VI. papež 156. 168.
Alexander z Parmy 163.

)(

Alexander, car Ruský 212. 214. 215. 223.
Alexandrie 24. 33. 34. 57. 77. 156. 168. 208. 228.
Alexej Michailowič 184. 186.
Alexej, syn Petra W. 186.
Alfons Castilský 122.
Alfred 88. 150.
Algir 11. 159. 180. 224.
Ali 78.
Ali baše 223.
Alkibiades 21. 30.
Allia řeka 28.
Allum 196.
Alpy 31. 39. 44. 125.
Alvincy 205.
Alžběta, královna Česká 125.
Alžběta, královna Anglická 162—164. 169. 175.
Alžběta, královna Španělská
Amsterdam 169.
Amurat II. 146.
Angličany (Britannie) 11. 44. 51. 64. 68. 87. 88. 98. 102. 108–111. 122. 130. 135. 139–142. 144. 149. 150. 151. 153. 161–164. 168–169. 175. 177. 179. 180–182. 187. 188. 190–193. 195–197. 199. 202. 206. 208. 209. 211. 213–215. 217. 218. 220. 222–228.
Anglikanská církew 162.
Anglosasowé 74. 75. 88. 150.
Anglowé 64. 68.
Anhalt 172.
Anjou 114. 115. 127. 147. 181. 182.
Ankora 133.

Aquileja 64.
Arabie, Arabowé 10. 11. 13. 51. 76. 78. 81. 88. 89. 91. 101. 104. 111. 112. 149. 156. 227. 228.
Arabské moře 8.
Aralské moře 8.
Arcole 206.
Ariani 75.
Ariosto 169.
Ariovist 44.
Aristides 18-20.
Aristobul 43.
Aristoteles 24. 55.
Arkadius 58. 61.
Arkona 68. 96. 115. 151.
Armada nepřemožitedlná 164.
Armin 48. 51. 60.
Armenie 51. 78.
Arnulf 86. 87.
Arragonie 101. 127. 143. 147. 151.
Arsaces 33. 59.
Artafernes 18.
Asdrubal 30. 31.
Asie 3. 5. 6. 7. 8. 13. 19. 24. 25. 32. 33. 39. 40. 47. 49. 51. 52. 57. 61. 70. 71. 76. 77. 78. 103. 116. 133. 144. 154. 155. 165. 167. 168.
Asparn 214.
Assyrie 8-11. 15. 16. 23.
Astrachan 165.
Astyages 15. 58.
Athaulf 62. 149.
Atheny 12. 13. 17-22. 30. 34. 40. 41. 55. 226.
Atlantské moře 11.
Atlas 155.
Attila 63. 64. 68. 149.
Augereau 211.
Augšpurk 93. 150. 161.
Augustulus; wiz: Romulus Augustulus.
Augustus (Octavianus) 26. 45-48. 60. 63.
August II. Polský a Saský 184. 185. 188.
August III. Polský a Saský 183. 188. 194.
Aurelius Marcus 51. 52. 60.
Austerlice; wiz: Slawkow.
Austí 138.
Avignon 126. 136. 152. 206.
Awarowé 72. 73. 82. 83. 86-149. 150.
Azincourt 139.
Azorské ostrowy 143.
Azow 185. 187.

B.

Babenberkowé 94. 118. 120. 121. 152.
Baber 167.
Baboeuf 205.
Babylon město 9. 25.
Babylonie 8-11. 13. 16. 23. 35. 54.
Bady 172. 206. 211. 212. 221.
Bagdad 88-90. 103. 118. 149. 150. 152.
Bagration 215.
Bahar 196.

Bajan 72.
Bajazeth 132. 133. 146. 152.
Baldwin I. Flanderský, latinský císař 112.
Baldwin II. císař latinský 132.
Balearské ostrowy 29.
Balkan 223.
Baltické moře 13. 53. 67. 68. 87. 105. 138. 184. 185. 209.
Banner 174.
Barbarossa; wiz: Fridrich I, Horuk a Hairaddin.
Barbaroux 203.
Barcellona 101.
Barklaj 215.
Barská konfederací 194.
Bartolomeus Diaz 153. 155.
Bělehrad 158. 178. 187.
Belgie, Belgowé 44. 52. 62. 87. 105. 204. 209. 218. 225.
Belisar 70. 71. 149.
Belle-Isle 189.
Belloves 28.
Bělochorwatsko 68. 72. 86. 93.
Benátky (Venecia) 64. 105. 112. 126. 130. 147. 148. 155. 156. 158. 165. 169. 178. 187. 206. 209. 211.
Benediktini 98. 105.
Benevent 114. 212.
Bengalsko 196.
Berengar Jorejský 94.
Berezina 216.
Berg 212.
Berlin 192. 212.

Bohemund Apulský 104.
Boleslaw I. Český 93. 150.
Boleslaw II. Český 93. 95. 150.
Boleslaw III. Český 95.
Boleslaw Chrobrý 95. 96. 102. 151.
Boleslaw Křiwoustý 102. 115. 151.
Bolivar 221.
Bonifacius, místodržící w Africe 63.
Bonifacius svatý 81.
Bonifacius VIII. papež 126.
Bononie 111. 114.
Bordeaux 203.
Boris, car Bulh. 90. 150.
Borodin 215.
Bořiwoj 86. 91.
Bosna 72. 146. 158. 165.
Bouillonský Bohumír 104.
Boulogne 211.
Bourbon 164. 189.
Braganza 179.
Brama, Bramini 6. 54.
Brandenburk 115. 123. 138. 173. 180–183.
Brasilie 157. 213. 221. 222. 326.
Brasidas 21.
Braunow 171.
Breitenfeld 173.
Brennus 28. 39. 59.
Brissot 203.
Britannie; wiz: Angličany.
Brod Český 139.
Brod Německý 138.
Brügge 142.
Brunswik 111. 191. 201. 225.
Brutus 45.
Břetislaw 96. 151.
Buchara 117.
Budín 159. 178.
Budišín 216.
Buenos Ayres 222.
Bug 195.
Bulgarin 220.
Bulhaři 72, 86. 87. 90. 91. 103. 121. 149. 151. 165.
Bulwer 220.
Buonaparte 219; wiz: Alžběta, Jeroným, Josef, Karolina, Lucian, Ludwik, Napoleon, Pawlina.
Burgund, Burgundioni 62. 64. 66. 74. 75. 94. 95. 139. 140. 142. 157.
Burrhus 49.
Byron 220.
Byzant město 56.
Byzantinská říše; wiz: Řecko.

C.

Cabrera 226. 227.
Cáchy 179. 190.
Caesar 42—45. 48. 59. 63.
Calais 135. 140.
Caldiero 211.
Calixt II. 100. 151.
Caligula 48. 49.
Cambrai 158.
Camille - Desmoulins 204.
Camillus 28.
Camperdown 206.

Bajan 72.
Bajazeth 132. 133. 146. 152.
Baldwin I. Flanderský, latinský císař 112.
Baldwin II. císař latinský 132.
Balearské ostrowy 29.
Balkan 223.
Baltické moře 13. 53. 67. 68. 87. 105. 138. 184. 185. 209.
Banner 174.
Barbarossa; wiz: Fridrich I, Horuk a Hairaddin.
Barbaroux 203.
Barcellona 101.
Barklaj 215.
Barská konfederací 194.
Bartolomeus Diaz 153. 155.
Basientello 94. 150.
Basilius Macedo 91.
Baskowé 226.
Bassano 205.
Batavia 169. 211. 205.
Batory 166.
Batu 117. 118.
Bawory 28. 73. 82. 92. 106. 127. 129. 130. 138. 172. 173. 181. 189. 190. 206. 211. 212. 214. 219. 221. 225.
Bazilica 139.
Beauharnis 210; wiz: Eugen, Štefania.
Becket 108.
Bedriacum 49.
Bel, bůh 11. 54.
Bela 118. 120. 121.
Bělehrad 158.
Belgie, Belgowé 87. 105. 204. 225.
Belisar 70. 71.
Belle-Isle 189.
Belloves 28.
Bělochorwatsko 93.
Benátky (Venedig) 112. 126. 130. 155. 156. 157. 178. 187. 200.
Benediktini 98.
Benevent 114.
Bengalsko 190.
Berengar Jorej
Berezina 216.
Berg 212.
Berlin 192. 2
Bern 128. 20
Bernadotte
Bernard sv
Bernhard W
Bernstorf
Berthier
Bertrand
Bassus
Beyrut
Biláhora
Billaud
Biskaj
Bithy
Blüch
B

...rataspes 16–18. 38.
...91.
... 211.
...23. 225.
...us 51.
... 9.
...ký 225.
...Poliorketes 33. 34.
...nes 23.
... 216.
...32.
...s 81.
...ý 191.
...z: Bartoloměj.
...Konstantinowič 132.
...anus 53. 56.
...řeka 131.
...ir řeka 195.
...ažlice 139.
...mingo 221.
...mitian 50. 60.
...rake 169.
Drahomíra 92.
Drážďany 192. 216.
Drusus 47.
Dûbrawka 95.
...5. Ducos 208.
...1. Duilius 30.
...93. Dumouriez 201. 202.
Dunaj řeka 28. 47. 51. 52. 57. 68. 69. 71. 72. 83.
Durinky 66. 73. 92. 138.
...5. Dušan Štefan 132.

Campo-Formio 206.
Canada 192. 222.
Candia 227. 228
Cane della Scala 129.
Canny 31.
Capitolium 27. 28.
Carhrad(Cařihrad, Constantinopoli) 56. 58. 60. 71. 75. 78. 85. 90-92. 104. 112. 132. 146. 150. 151. 153. 158. 165. 223. 227.
don Carlos 189.
Carnot 202.
Carrara 126.
Cassiodorus 66.
Cassius 45.
Castiglione 205.
Castilie 101. 122. 143. 151.
Catilina 43. 59.
Coligny 164.
Collot d'Herbois 203. 204.
Colonna 126. 135.
Columbia 221.
Columbus 2. 154. 256.
Commodus 52.
Condé 177.
Condorcet 203.
Constantin 56. 57. 60.
Constantinopoli; wiz: Carhrad.
Cordova 89. 101. 149.
Corneliowé 31. 35. 40. 41.
Cornwallis 122. 123. 197.
Corsika 30. 205.
Cortenuova 113.
Cortez 168.
Couthon 203. 204.
Crassus 43. 44. 59.
Crescentius 94.
Crespy 159.

148–153. 158. 160. 161. 165. 169–173. 175. 188–191. 216. 217. 220.
Čelakowský 220.
Čenichow 133. 183.
Černé moře, Černomoří 12. 13. 17. 28. 53. 56. 57. 71. 72. 74. 86. 91. 146. 185. 195.
Černý Jiří 222.
Červená Rus 91.
Červené moře 10. 76.
Či- Hoang-ti 59. 116.
Čína 7. 11. 13. 16. 48. 54. 59. 116. 117. 119. 132. 133. 151. 154. 167.
Čingischan 116–119. 133. 151.
Ču 132.
Čudowé (Finnowé) 13. 190.

D.

Dacie 51. 53. 69.
Dagobert 73.
Dalai-Lama 167.
Dalmatie 53. 72. 118. 209.
Damascus 8. 9. 79. 88. 109. 149.
Damiate 113. 119.
Dandolo 112.
Daniel Halický 131.
Dánsko 88. 96. 102. 105. 115. 134. 150. 151 161. 172. 180. 183–185. 193. 197. 209. 213. 218.
Dante 126.
Danton 203. 204.
Darius Codomannus 25.
Darius Hystaspes 16–18. 58.
Datis 18.
Daun 191.
Davoust 211.
Dawid 8.
Děbič 223. 225.
Decebalus 51.
Dejoces 9.
Delfy 23.
Dembinský 225.
Demetrius Poliorketes 33. 34.
Demosthenes 23.
Denewice 216.
Denis 204.
Desaix 202.
Desiderius 81.
Dessawský 191.
Diaz; wiz: Bartoloměj.
Dido 29.
Dímitrij Konstantinowič 132. 134.
Diocletianus 53. 56.
Dněpr řeka 131.
Dněstr řeka 195.
Domažlice 139.
Domingo 221.
Domitian 50. 60.
Drake 169.
Drahomíra 92.
Drážďany 192. 216.
Drusus 47.
Dúbrawka 95.
Ducos 208.
Duilius 30.
Dumouriez 201. 202.
Dunaj řeka 28. 47. 51. 52. 57. 68. 69. 71. 72. 83.
Durinky 66. 73. 92. 138.
Dušan Štefan 132.

Dyrrhachium 45.
Džuči 117.

E.

Ebro řeka 30. 82.
Eckmühl 214.
Edessa 104. 105.
Edward III. Anglický 102. 130.
Edward, černý princ 135.
Egbert 88. 150.
Egmont 163.
Egypt 7–13. 16. 19 23. 24. 33. 34. 45.–47. 54. 58. 77. 78. 89. 105. 109. 112. 113. 119. 149. 151. 152 154. 156. 159. 206. 209. 222. 223. 227. 228.
Eilawa 212.
Elba 217.
Evangelická církew (Luterani) 160. 161. 163. 170.
Ewropa 2–4. 17. 18. 24. 25. 33. 40. 47. 55. 61. 66. 67. 71. 76. 77. 92. 99. 101. 103. 105. 106. 116–118. 120–122. 124. 125. 128. 132. 134. 139. 141. 142. 244. 146. 155. 161. 162. 165. 167–170. 176. 177. 182. 184. 185. 187–188. 195. 196. 207. 209. 214. 215. 218. 220. 222–224.
Ewrymedon řeka 20.
Exarchat 84. 90. 94.
Ezzelino da Romano 114.

Ferdinand Brunswický 191. 201.
Ferdinand arcikníže 214.
Ferrara 126.
Fez 89. 159.
Fichte 220.
Filadelfia 197.
Filipp I. Macedonský 23. 24.
Filipp II. Mac. 34.
Filipp z Anjou; wiz: Filipp V. Španělský.
Filipp August 109.
Filipp IV. Francauzský 126. 130. 135.
Filipp Dobrý 140. 142.
Filipp císař 111. 118.
Filipp Krásný 157.
Filipp II. Španělský 159. 161-164. 168. 178.
Filipp III. Šp. 178.
Filipp IV. Šp. 178.
Filipp V. Šp. (z Anjou) 181. 182.
Filippi 45. 59.
Filopoemen 34. 59.
Filistinští 8.
Finnowé; wiz: Čudowé.
First 125.
Flandry 112.
Florencia 126. 127. 147.
Florida 192.
Focius 90. 150.
Fokowé 23.
Foenicie, Foeničané 10-12. 16. 23. 24. 29. 54. 154.
le Forte 186.
Fouché 208.
Fox 193.
Francauzy 28. 41. 47. 62. 63. 78. 80. 84. 86. 87. 94. 98. 99. 101. 104. 105. 107-112. 114. 115. 119. 126-128. 130. 133. 135. 139-143. 147. 148. 150. 153. 157. 158. 161. 164. 166. 170. 173. 174. 176-182. 187-192. 193. 196-221. 223-228.
Franklin 196.
Frankowé 52. 62-66. 73-76. 79-84. 89. 149. 150.
Franský rod císařský 95. 96. 106.
Franské wéwodstwí 92. 95.
František I. Francauzský 157-159.
František II. Fr. 164.
František Lotrinský (I.) 189. 190.
František II. (I.) císař 201. 206. 211-214. 216.
Freiberk 192.
Fridland 172. w Polsku 212.
Fridrich I. (Barbarossa) císař 106. 108-110. 115. 151.
Fridrich II. císař 110-115. 118. 120. 151. 152.
Fridrich III. císař 148.
Fridrich Bojowný 118. 120. 152.
Fridrich Badský 172.
Fridrich Krásný 124. 127-129.
Fridrich V. Dánský 193.
Fridrich falckrabí 171. 172.

Fridrich Wilém Brandenburský 180. 182.
Fridrich II. Pruský 189–193.
Fridrich Wilém Pruský II. 201. 212.
Ful 9.

G.

Galba 49.
Gallowé; wiz: Celtowé.
Gallie 28. 31. 39. 43. 44. 47. 52. 59. 62–64. 66–68. 149.
Ganges řeka 6.
Gaugamela 25.
Gaza 119.
Gedimín 133.
Gelimer 70. 149.
Genf 160. 207.
Gottšalk 96.
Gracchowé 37. 38. 59. 63.
Granada 143.
Granicus 24.
Granson 142.
Graubündy 148.
Grönland 155.
Grossbeeren 216.
Guelfowé (Welfowé) 107. 111. 114. 126.
Gueusowé 163.
Guesclin (Bertrand du)135.
Guicciardini 169.
Guiskard; wiz: Robert.
Gundobald 65.
Gundulič 169.
Gustav Adolf 172–174. 179.
Gustav III. 190.
Gustav Karel X; Karel X.
Gustav Wasa 161. 172.
Guttenberk 140.

Harunal Rešid 89. 150.
Hastenbek 191.
Hebert 204.
Hebrejští; wiz: Židé.
Hedwika, dcera Ludwíka Uherského 133. 134.
Hegel 220.
Hellena 218. 228.
Hellenowé 12.
Hellespont 18.
Helvetowé 44. 207.
Hengist 64. 149.
Henriot 204.
Heraklius 72. 77. 149.
Herat 117.
Heristal; wiz: Pipin.
Herkules 12.
Herodes 43 59.
Herodotus 18.
Herulowé 53. 63. 65.
Hessy 225.
Hildebald 71.
Himmalajské hory 6.
Hlohow 118.
Hnězdno 95. 96.
Hochkirch 192.
Höchstädt 181.
la Hogue 181.
Hohenfridberk 190.
Hohenlinden 209.
Hohenštaufowé 97. 106–108. 110. 111. 115. 120. 122. 123. 126.
Holland 163. 168. 169. 177–182. 187. 201. 202. 205. 206. 212. 218. 224. 225.
Holštein 115.
Homerus 12.
Honorius 58. 61–63. 112.
Hoorne 163.
Horatius 48.
Horsa 64. 149.
Horuk 159.
Hradec; wiz: Menhart.
Hradec Králowé 125.
Hrob 171.
Hubertsburk 192.
Hulagu 118.
Hugenottowé 161. 164. 180.
Hugo Capet 84. 101. 150.
Hunnowé 57. 60. 61. 63–65. 69. 71.
Hunyad 146.
Hus 136. 137. 152. 160.
Husité 136–140. 152.
Hyder Ali 196.
Hyrkan 43.

Ch.

Chabot 203. 204.
Chaeronea 23. 59.
Chaldejští 9.
Chalifat Bagdadský 61. 76–79. 88–90. 103. 119. 149. 150. 167.
Chalifat Cordovský 101.
Chalons 63. 149.
Champaubert 217.
Championnet 207.
Chatham 193.
Cheb 174.
Childerich 80.
Chili 221.
Chlodwik 65. 66. 75. 79. 149.
Chlopický 225.

Chlum 216.
Chmělnický 182. 183.
Chorwati, Chorwatsko 72. 73. 118. 121. 149. wiz: Bělochorwatsko.
Chotusice 189.
Chouanowé 208.
Chowaresmie 117.119.151.
Chwalinské moře 8. 116.

I.

Ibrahim baše 223. 227.
Ikonium 109. 117.
Illyricum 72.
Indie 5-7. 11. 17. 19. 25. 33. 54. 70. 78. 89. 116. 133. 154-157. 167. 169. 195. 196. 206. 209. 215.
Innocenz III. 111. 151.
Innocenz IV. 114.
Italie Mladá 125.
Ivrea 94.
Iwan (Jan) Wasiljewič 144. 145. 153. 165. 166. 184. 186.

J.

Jagail (Jagello) 134. 144. 152.
Jagailowci 145. 146. 165. 166.
Jakobini 201. 203. 205. 208. 210.
Jakub, syn Isakův 8.
Jakub I. Anglický 175.
Jakub II. Anglický 177.180. 187.
Jan Anglický 110.
Jan z Braganzy 179.
Jan Burgundský 139.
Jan Francauzský 135.

Jason 12.
Jemappe 202.
Jemen 76.
Jena 212.
Jermak Timofejew 165.
Jeronym Buonaparte 210. 212.
Jerusalem 8. 16. 43. 50. 57. 60. 77. 104. 105. 109. 110. 112. 113. 119. 143. 151. 152.
Jesuité 193.
Jezdedžerd 77.
Ježíš; wiz: Kristus.
Jgor 91.
Jindřich II. Anglický (z Plantagenetu) 108. 151.
Jindřich V. Ang. 139.
Jindřich VI. Ang. 142.
Jindřich VII. Ang. 141. 142. 153. 161. 162. 175.
Jindřich VIII. 161. 162.
Jindřich II. Francauzský 161. 164.
Jindřich III. Fr. prwé Polský král 164. 166.
Jindřich IV. Fr. 164. 170. 173.
Jindřich I. Ptáčník 92. 93. 95. 150.
Jindřich II. císař 95.
Jindřich III. cís. 95. 96. 99. 151.
Jindřich IV. cís. 99–102. 151.
Jindřich V. cís. 100. 106.
Jindřich VI. cís. 110. 111. 151.
Jindřich, syn cís. Fridricha II. 113.
Jindřich VII. cís. 125. 127. 152.
Jindřich Hlohowský 118.
Jindřich Korutanský 124. 127. 129.
Jindřich Lew 108. 111. 115.
Jindřich, princ Portugalský 155.
Jindřich, princ Pruský 192.
Jindřich Pyšný 106. 108.
Jiří Poděbradský 145. 153.
Jiří Saský 173. 174.
Johanna d'Arc 140. 153.
Johanna II. Neapolská 147.
Johanna, princezna Španělská 157.
Johannité 105. 158.
Jolanta 113.
Jordan řeka 8.
Josef II. císař 193. 201.
Josef Buonaparte 210. 212. 213.
Josefina 210.
Jourdan 202. 205 — 207. 211.
don Juan 163.
Juda 8. 10. 58.
Jugurtha 38. 39. 59.
Julian 57.
Julius 147. 148.
z Junginků Oldřich 134.
Jungmann 220.
Junot 208.
Jupiter 12. 27. 55.

)(

Justinianus (Uprawda) 69. 71. 149.
Jůtowé 64. 68.

K.

Kadesia 77. 149.
Kadmus 12.
Kairo 89. 150. 207.
Kaled 77.
Kalka 117. 151.
Kalmar 134. 152. 161.
Kalwin 2. 160.
Kalwini; wiz: Reformowaná církew.
Kalyta; wiz: Jan.
Kambyses 16. 58.
Kananejská země; wiz: Palaestina.
Kanarské ostrowy 143.
[illegible]
Karel VI. cís. 182. 188. 189.
Karel VII. cís. 189. 190.
Karel IV. Francauzský 130.
Karel V. Fr. 135. 139.
Karel VI. Fr. 139. 140.
Karel VII. Fr. 140. 141.
Karel VIII. Fr. 147.
Karel IX. Fr. 164.
Karel X. Fr. 221. 224.
Karel Holý 84.
Karel Martellus 80. 149.
Karel Robert Neapolský 124.
Karel Stuart 190.
Karel II. Španělský 181.
Karel Tlustý 86.
Karel IX. Švédský 173.
Karel (Gustav) X. Šw. 179. 183. 184.
Karel XI. Šw. 184.
Karel XII. Šw. 189. 196.

Kassander 32. 33.
Kastriota; wiz: Iskanderbeg.
Kašmir 5.
Kateřina de Medicis 164.
Kateřina I. Ruská 187.
Kateřina II. R. 193. 194.
Katolická (římská, latinská) církew 70. 73-76. 90. 98-100. 136-139. 150. 152. 159-166. 170. 172. 173. 175. 176. 182. 193. 206.
Katzbach řeka 216.
Kaukasus 223.
Kauřím 139.
Kazaň 144. 165.
Kazimír III. Welký, král Polský 131. 132. 152.
Kazimír IV. Polský 144. 145.
Kazimír (Jan) Polský 183.
Kellermann 201.
Kesselsdorf 190.
Kettler 166.
Kijew 86. 91. 92. 102. 117. 131. 133. 150. 183.
Kinperli 178.
Kladsko 190.
Kleber 202. 208.
Kleon 21.
Kleopatra 46. 59.
Kliment (Clemens) V. 126. 127. 152.
Kliment VI. 129.
Kliment XI. 181.
Kliment XIV. 193.
Knidos 22.
Koburk 225.
Kolár 220.
Kolín Český 191.
Kolín Rýnský 181.
Komenský 169.
Konich 227.
Königsberk; wiz: Králowec.
Konon 21. 22.
Konrad I. císař 92.
Konrad II. cís. 95. 95. 96. 151.
Konrad III. cís. 105. 106.
Konrad IV. cís. 114. 152.
Konrad Mazowský 115.
Konradin 114. 152.
Kopenhagen 209. 213.
Kopník 169.
Korinth 36. 37. 59.
Koronea 22.
Korutany 72. 73. 82. 122. 123. 124. 127. 129.
Korybut 138.
Kosciuško 195. 196.
Kosowé pole 132. 146. 152.
Kostelec 138.
Kostnice 108. 136. 137. 151.
Kosru 70. 149.
Kozáci 131. 165. 166. 182. 183.
Kozaři 86. 91.
Kraj 207.
Krajina 122.
Krakow 93. 95. 96. 102. 118. 219.
Králowec (Königsberk) 121.
Králowé Dwůr (Rukopis) 99.
Krásný, město 216.
Kreml 132.
Kresenbrunn 121. 152.
Kresomysl 83.
Krešťáky 130. 140. 152.
Kristian Anhaltský 172.

Kristian II. Dánský 161.
Kristian IV. Dánský 172.
Kristina Švédská 179.
Kristina Špan. 226. 227.
Kristus (syn boží) 12. 56. 60. 77. 99. 103. 105. 109. 137.
Kroesus 16.
Krok 82.
Kruk 69. 151.
Křesťané 2. 54–58. 66. 73–76. 78–81. 85. 88. 89. 92–95. 97–105. 108–122. 131.–133. 136–139. 141. 146. 155. 158–169–178. 187. 222. 224.
Kulíkowo pole 132.
Kumani 86.
Kunersdorf 192.
Kurland 166.
Kutná hora 124. 137.
Kutusow 215.
Kwadowé 51.
Kynoskefaly 35. 59.

L.

Latini 27.
Latinská církew; wiz: Katolická.
Laudon 192. 195.
Lautrec 158.
Láwa 123.
Lech řeka 173.
Lefevre 211.
Legnano 107. 108. 151.
Lehnice 118. 152. 192.
Leon 101. 150.
Leonidas 19. 58.
Leopold VI., wéwoda Rakauský z'rodu Babenberského 110.
Leopold I., wéw. R. z rodu Habsbursk. 128. 129.
Leopold III, wéw. R. z rodu H. 134.
Leopold I. císař 178.
Leopold II. cís. 201.
Leopold Belgický 225.
Lepanto 163.
Lepidus 45. 48.
Lessiuk 193.
Leščiński (Stanislaw) 185.

133. 134. 138. 144. 145. 152.
Livius 48.
Liwonsko 115. 166. 173. 183.
Lobosice 191.
Lodi 205.
Loira řeka 140.
Lokietek; wiz: Wladislaw.
Lokrowé 23.
Lombardie 107. 113. 122. 129.
Lonato 205.
Londýn 105. 135. 169. 224. 225.
Lothar Provenský 94.
Lothar, syn Ludwíka Pobožn. 84.
Lothar Saský, císař 106.
Lotharingie 84.
Lotrinký 94. 142. 180. 189. 190.
Lotrinský wéwoda Karel 189.
Louvois 177.
Lubek 105. 172.
Lucemburk 125. 127. 128.
Lucern 128.
Lucian Buonaparte 210.
Lucullus 42.
Ludwík Pobožný, císař 84.
Ludwík I. Německý 84–86.
Ludwík Dítě 92.
Ludwík IV. císař 127–130.
Ludwík syn geho 129.
Ludwík VII. Francauzský 105.
Ludwík IX. Fr. 119. 152.
Ludwík XI. Fr. 141–143. 153.
Ludwík XII. Fr. 147. 148.
Ludwík XIII. 173. 176.
Ludwík XIV. 176. 182. 186.
Ludwík XV. 186. 188. 199.
Ludwík XVI. 199. 203. 217. syn jeho Ludwík 203.
Ludwík XVIII. 217. 218. 221.
Ludwík Bonnap. 210. 212.
Ludwík Filipp 224.
Ludwík W. Uherský 132. 134. 152.
Ludwík, král Český a Uh. 158.
Luneville 209.
Luther 2. 160.
Luteráni; wiz: Ewangelická církew.
Lutici 68. 73. 82. 95. 96. 115. 150.
Lütrow 173. 216.
Luxemburk 177. 181.
Lužice 93. 138.
Lwow 131.
Lydie 16.
Lykurg 13. 27.
Lyon 203.
Lysander 21.
Lysimachus 32.
Lže-Dímitrij 166.
Lže-Smerdis 16.

M.

Machiavelli 169.
Macdonald 207. 216.
Macedonie 17. 23–25. 33. 36. 59. 68. 132.
Machabejští bratří 35. 59.
Mack 211.
Madalinský 195.

Madrid 158.
Maďaři 86. 87. 92-94. 150.
Magdeburk 173.
Magellan 169.
Magnesia 35. 59.
Magowé 15. 16.
Mahmud 222. 227.
Majores domus 79. 80. 89. 149.
Malá Rus 131. 183.
Malešow 138.
Maloasie 12. 16. 17. 20. 22. 24. 33-35. 40. 53. 90. 103-105. 113. 119. 132.
Malplaquet 181.
Malta 29.
Malý Jaroslawec 216.
Mamlukowé 119. 152. 159. 207.
Mandžu 167.
Manfred 114.
Marie, dcera Karla Zpurného 142. 157.
donna Maria da Gloria 221. 226.
Marius 38-41. 42. 44. 59.
Marka Španělská 150.
Markéta Dánská 134.
Markéta Tyrolská 129.
Markomanni 51-53. 60. 63. 67. 68.
Marlborough 181. 182.
Marokko 89. 159.
Maroto 226.
Martellus; wiz: Karel.
Martin V. 136.
Martinic 171.
Massena 207. 211.
Massilie (Marseille) 44. 105. 203.
Massinissa 32. 38.
Matiáš Corvinus 145. 146.

Meřowý řád rytířský 115. 133. 151. 166.
Medici 147. 164. 189.
Medie 8–11. 13. 15. 16 35.
Medina 77.
Mediolan 107. 108. 113. 126. 127. 129. 147. 148. 151. 158. 159. 182. 205.
Mehemed Ali 222. 223. 227. 228.
Mekka 76. 77.
Meklenburk 115. 172. 173.
Melas 207.
Meleddin 113. 151.
Mechthal 125.
Memfis 7.
Menhart, hrabě Tyrolské 123.
Menhart z Hradce 145.
Meňšikow 186.
Mercurius bůh 21.
Merowingowé 79. 80. 81.
Merseburk 93. 150.
Mesopotamie 51.
Messallina 49.
Meta 161.
Metellus 38.
Methudius 85. 86. 91. 150.
Metternich 218.
Mexiko 168. 222.
Micipsa 38.
Mickiewič 220.
don Miguel 221. 226.
Michal Palaeologus 132. 152.
Michal, král Srbský 103. 151.
Mikuláš car 223.
Miletus 17.
Miloš Obrenowič 223.
Milota z Dědic 123.
Miltiades 18.
Mirabeau 200.
Missolungi 223.
Míšeň 93. 95. 138.
Mithridates 40–42. 59.
Moawijah 78. 79.
Modena 205. 225.
Moesie 68. 72.
Moez 87. 150.
Mogul 167. 195. 196.
Mohan řeka 173.
Mohuč 140. 202.
Mojmír 85.
Mojžíš 8.
Molowice 189.
Mongolowé 13. 115–120. 131–133. 146. 152.
Monofysité 75.
Mentecuculi 178.
Montereau 139. 217.
Montesquieu 192.
Montmirail 217.
Morawa, Morawané 28. 51. 68. 72. 73. 85. 86. 87. 93. 96. 118. 123. 150.
Morea 178. 187.
Moreau 202. 205–207. 209. 211.
Morgarten 128. 152.
Moskwa 117. 131. 132. 133. 144. 152. 165. 215.
Mostasem Billah 119.
Motasem 89.
Muhač 158. 178.
Muhammed prorok 76–78. 89. 149.
Muhammed I. sultan 146.

Muhammed II. 146. 158.
Muhammedani (Saraceni) 2. 61. 76-82. 88-90. 92. 97. 101. 102. 109. 110. 112. 115-120. 127. 132. 141. 143. 149. 150. 155. 156. 167.
Mühlberk 161.
Mühldorf 128. 152.
Müller 220.
Multany 72. 223.
Mummius 36.
Munda 45.
Münster 174.
Murat I. 132.
Murat (Joachim) 211-213. 219.
Murten 142.
Musa 78.
Mysore 196. 206. 209.
stwí) 12. 102. 104. 110. 111. 114. 124. 127. 147. 151. 157. 158. 159. 182. 189. 202. 205. 207. 211. 213. 219. 220.
Nebukadnezar 10. 11. 16. 58.
Negrowé (Manřeninowé) 14. 54. 168. 221.
Nekao 9. 10.
Nelson 208. 209. 213.
Němci, němečtí národowé, Germani 2. 13. 28. 38. 44. 47-49. 51-53. 55. 61. 52 67. 69-71. 73-77. 79. 81-87. 92-99. 101. 102. 106-108. 110. 111. 114. 115. 117. 118. 121. 122. 125. 127. 128. 130. 134. 136-138. 140. 148. 150. 160. 161. 165.

Nimwegy 180.
Ninive 9. 10. 58.
Ninus 9.
Nizibi 227.
Nízozemí 68 105. 142. 157. 161. 163. 164. 179-182. 190. 201. 202. 209. 218.
Nizza 205.
Nordlinky 174.
Normandie 87. 101. 102. 104. 110.
Normanni 74. 87. 88. 151. 155.
Normberk 173.
Norwegy 88. 102. 134. 150. 151.
Novi 207.
Nowgorod 86. 91. 92. 105. 131. 144. 150.
Nubie 227.
Numa 27.
Numidie 32. 38.

O.

Obeidallah al Mahadi 69.
Obodriti; wiz: Bodrici.
Ocean 155.
Octavius; wiz: Augustus.
Ořakow 195.
Odessa 195.
Odoakar 65. 66. 149.
Odra řeka 51. 67. 95. 115.
Oktai 117.
Oldenburk 68. 115.
Oldřich 95. 96.
Oleg 91.
Olga 91.
Olgferd 133. 134.
Oliwa 183.
Olomúc 118. 152. 192.
Olympia 33.
Omajowci 79. 88 89.
Oranie 163. 180.
Orda zlatá 144.
Orixa 196.
Orleans 139. 140. 203. 224.
Ormuzd bůh 15.
Orsini 127. 135.
Osiris 7.
Osman 132.
Osmani 167.
Osnabruk 174.
Osterach 207.
Ostrogothowé 53. 57. 63. 65. 66. 70. 71. 74. 149.
Otakar I. 118. 151.
Otakar II. 120-123. 152.
Otho 49.
Otto Brandemburský 123.
Otto I. císař 93. 94. 150.
Otto II. cís. 94.
Otto III. cís. 94.
Otto IV. cís. 111. 118.
Otto, král Řecký 225.
Oudinot 216.
Ovidius 48.
Oxenstirna 174.
Oxfort 135.

P.

Paderborn 82.
Padua 126.
Palacký 220.
Palaeologus; wiz: Michal.
Palaestina (Kananejská, svatá země) 6. 24. 33. 43. 56. 77. 103. 113.

115. 119. 137. 149. 156.
Pannonie 53. 63. 65. 71. 72. 83. 149.
Papež 57. 64. 75. 76. 80. 81. 83. 84. 90. 94. 97–100. 102. 103. 106–108. 110–114. 117. 118. 123. 126. 128. 129. 135–137. 147–149. 151. 152. 156. 160. 161. 168. 181. 193. 202. 205. 206. 214. 219.
Papirius Cursor 28.
Parma 163. 205. 225.
Parthenopaejská republika 207.
Parthowé 33. 35. 43. 44. 47. 48. 51. 52. 57. 59. 149.
Paříž 101. 111. 140. 142. 164. 192. 200–202. 205.
Perperna 42.
Persepolis 17.
Perseus 35. 59.
Peršané, Persie 2. 3. 15–20. 22–26. 33. 35. 53. 54. 57. 59. 63. 70. 76–78. 89. 90. 119. 149. 156. 167. 171. 186. 195. 222.
Perské moře, Perská zátoka 8. 9. 10.
Perm 144.
Peru 168. 221.
Perun bůh 55.
Pethion 203.
Petr Arragonský 127.
Petr Veliký, Ruský 182–187.
Petr III. Ruský 192.
Petrarca 135.
Petrohrad 185.
Petrowaradín 187.

Podébrady; wiz: Jiří.
Podunají 74. 103. 146.
Poitiers 135.
Polabští Slowané 68. 74. 83. 86. 92–94. 150. 151.
Polowci 86.
Polska 67. 74. 91. 95. 96. 102. 115. 118. 121. 122. 124. 128. 129. 131–134. 138. 144–146. 151. 152. 160. 161. 165. 166. 169. 173. 178. 182–185. 188. 193–196. 212. 215. 216. 219. 220. 225.
Pombal 193.
Pomoří 115. 173.
Pompejus 42–45. 59.
Poňatowský 194.
Pontecorvo 212.
Pontus 40. 43. 56. 59.
Porta 17. 146. 207. 222. 228.
Portugal 98. 101. 143. 155–157. 167–169. 179. 181. 193. 197–202. 213–218. 220–222. 226.
Potemkin 195.
Praha 92. 124. 130. 136–139. 145. 153. 160. 171–175. 189–191. 224.
Preslawa 91.
Přešpurk 87. 211.
Prokop Welikÿ 138. 139.
Protestanti 160. 161. 166. 170–172. 175. 176. 180. 193.
Provence 44. 94.
Prusias 35.
Prusy 115. 121. 128. 181. 182. 187. 189–195. 197. 201. 202. 205. 209. 211. 212. 215. 216. 218. 219. 227. 228.
Přední Asie 8. 15. 17.
Přemysl 82.
Přemyslowci 82. 124.
Psammetich 9. 58.
Pseudo-Smerdis; wiz: Lže-Smerdis.
Ptáček z Pirkšteina 145.
Ptolemaeus 32. 33.
Ptolemaeus Filadelfus 33.
Ptolemaeowci 33. 34. 46. 77.
Ptolemais 109. 110. 119. 208. 227.
Pultawa 185.
Pultusk 212.
Punowé 30.
Puškin 220.
Pyramidy 7. 207.
Pyrenaejské hory 31. 62. 78. 143. 217. 226.
Pyrenaejský poloostrow 101.
Pyrrhus 29. 33. 36. 37. 59.

R.

Rabí 138.
Radagais 62. 149.
Radomská konfederace 194.
Radziejowský 183.
Rafael 169.
Rakausy 94. 110. 118. 120. 123. 127. 129. 134. 138. 145. 148. 157. 158. 165. 170. 171. 178. 180–182. 186–195. 197. 201. 202.

205–207. 209. 211–215. 218. 219. 225. 227. 228.
Raleigh 196.
Ramillies 181.
Rana (Rügen) 68. 96. 115. 151.
Rastislaw 85. 150.
Ravaillac 170.
Reformowaná (Kalwinská) církew 160. 161. 163.
Regulus Attilius 80.
Remeš 140.
Remus 13. 29.
Reguesenz 163.
Rešid 227.
Rhodus 78. 158.
Rienzo 135. 152.
Richard Cornwallský 122. 123.
Richard Srdcelwího 109. 110. 151.
Rossbach 191.
Rousseau 192.
Roxana 33.
Rubikon řeka 44.
Rudé hory 216.
Rudolf III. Burgundský 95.
Rudolf I. cís. 122. 123. 124. 152.
Rudolf, syn jeho 123.
Rudolf II. cís. 170. 171.
Rudolf, Český král 124.
Rudolf Švabský, wzdorocísař 100.
Rufinus 62.
Rügen; wiz: Rana.
Rupert Falcký 136.
Rurik 86. 91. 150. 166.
Rus 63. 67. 68. 74. 86. 87. 91—93. 102. 117. 121. 131. 133. 144. 145. 152. 165–167. 182–187.

Řehoř VIII. 81.
Řehoř IX. 113. 118.
Řehoř XI. 136.
Řecká církew 90–92. 98. 150. 165. 186.
Řecko, Řekowé, Řecké císařstwí (wýchodořímské, byzantinské), královstwí Řecké 2. 11–13. 16–27. 29. 30. 34–37. 40. 44–48. 53. 55. 58. 60. 61–63. 65. 68. 69. 71–72. 74–78. 84–88. 90–92. 94. 97. 98. 102–104. 111–113. 126. 132. 135. 140. 146. 149. 151. 152. 154. 155. 158. 165. 169. 223–225. 227.
Řím město 13. 27–29. 31. 37–41. 43–45. 49. 57–59. 62. 64. 70. 75. 81. 83. 84. 94. 100. 107. 126. 127. 135. 136. 149. 206. 214.
Římané staří 2. 25–70. 74. 75. 83. 90. 97. 98. 106. 126. 135. 141. 149. 154. 155. 169.
Římská církew; wiz: Katolická.
Římské císařstwí obnowené 83. 84. 92–96. 99. 100. 105–115. 117. 118. 122. 123. 125–130. 132. 135. 136. 138. 139. 145. 150–152. 157. 160. 161. 170–172. 174. 178. 180. 181. 188–190. 193. 201. 206. 211. 212.

S.

Sacriportus 41.
Saida 228.
Saint-Just 203. 204.
Sais 7.
Saladin 109. 112. 119. 151.
Salamis 19. 58.
Salcburk 214.
Salef řeka 109.
Salerno 111.
Salmanassar 9. 58.
Salona 53.
Samarkand 117. 133. 167.
Samnité 27. 28. 37. 59.
Samo 73. 74. 82. 149.
Samuel 8.
Sandomír 102. 185.
Sanherib 9.
Saraceni; wiz: Muhammedani.
Saratoga 197.
Sardanapal 9. 58.
Sardinie 11. 29. 30. 182. 188–190. 202. 205. 207. 219. 220. 225.
Sardy 16. 17.
Sasowé, Sasy 64. 67. 68. 73. 81. 82. 92. 106. 150. 161. 173. 174. 183. 185. 188–191. 212. 216. 219. 225.
Saský rod císařský 92–95.
Saturninus 39. 40.
Saul 8. 58.
Savoje 147. 178. 181. 182. 189. 202. 205.
Sáwa řeka 69.
della Scala 126. 129.

Scipio Cn. 31.
Scipio L. 35.
Scipio P. starší 31. 35.
Scipio P. mladší 31. 32.
Scott 220.
Sedmihradsko 51. 72. 158. 178.
Seldžuk 89. 90. 103.
Seldžukowé 109. 167.
Seleucia 33.
Seleukus 32. 33. 35.
Semiramis 9.
Sempach 134. 152.
Seneca 49.
Senta 178.
Sertorius 42.
Servilius 39. 40.
Sesostris 7. 58.
Sforza 147. 148.
Shakespeare 169.
Sibiře 144. 165. 186.
Sion 8.
Sirotci 138.
Skandinavie 53. 74. 86–88. 134. 161.
Skotsko 108. 162. 175. 190.
Skřinecký 225.
Skythowé 13. 16. 17.
Slawata 171.
Slawkow 211. 213.
Slezsko 93. 95. 103. 118. 122. 128. 138. 174. 183. 189. 190. 192.
Slowáci (Slowenci) 68. 93. 95. 96.
Slowané 2. 13. 28. 52. 55. 57. 61. 63. 67–69. 71–74. 76. 82. 83. 85–87. 90–95. 98. 99. 102. 103. 115. 117. 131. 144–146. 165. 169. 170. 182. 220.

Spartani 21-23. 30.
Spojené obce 196. 197. 222.
Srbsko 68. 72. 73. 83. 103. 118. 121. 131. 132. 146. 149-152. 158. 165. 169. 187. 222. 223.
Stanislaw; wiz: Poňatowský.
Stilicho 61. 62.
Stockach 207.
Strassburk 180. 181.
Střední moře 7. 10-12. 29. 32. 42. 47. 78. 116. 147. 154. 159. 167.
Střelci 186.
Stuart 162. 187. 190. 196.
Suevowé 53. 62. 64. 65. 149.
Sulla 38-43. 50. 59.
Sunnité 79.
Suwarow 195. 207.
Swatá Hora 27.
Swen 102.
Swatopluk 85-87. 150.
Swatoslaw 91. 150.
Swatowit bůh 68.
Swidnice 192.
Syagrius 66.
Syrakusy 30.
Syrie 8. 9. 24. 33-35. 70. 89. 103. 105. 109. 119. 149. 150. 207. 227. 228.

Š.

Šafařík 220.
Šalomaun 8. 17.
Šebestian Portugalský 168.
Šellink 220.
Šeikowé 195.
Šerer 207.
Šiité 79.
Šiller 193.
Španělská marka 82.
Španěly 11. 30-32. 42-45. 47. 49. 62-64. 78-80. 82. 89. 98. 101. 141. 143. 147-150. 156-158. 161-164. 167-170. 172. 177-179. 181. 182. 188-190. 193. 197. 202. 205. 206. 213. 217. 218. 220. 221. 226. 227.
Štauffacher 125.
Štefan Bátory 166.
Štefan Dušan 131. 152.
Štefan svatý Uherský 94. 150.
Štefania Beauharnais 210. 212.
Šternberk; wiz: Jaroslaw.
Štyrsko 72. 121. 123. 171.
Švábi 28. 92. 100. 106. 122. 125.
Švarcenberk 217.
Švédy 28. 53. 88. 102. 134. 150. 151. 161. 165. 166. 172-175. 179. 180. 182-186. 188. 190. 191. 193. 197. 209. 211. 214. 216. 218.
Švejcary 62. 122. 125. 127. 128. 134. 142. 144. 148. 160. 161. 187. 197. 207. 217. 219. 225.
Šverin 191.
Švyc 125. 152. 207.

T.

Taaules 10.
Tábor 137–140.
Tábor hora 208.
Tachow 138.
Taglimento řeka 206.
Talleyrand 208. 212.
Tallien 208.
Tamrlan; wiz: Timurlenk.
Tankred 102. 104.
Tannenberk 134.
Tarent 28. 29.
Targowice 194.
Tarik 78.
Tarquinius 13. 26.
Tataři 70. 118. 120–122. 131–133. 144. 165. 184.
Tátry (Karpaty) 28. 68. 72.
Tejas 71.
Tell 125.
Thurn 171.
Tiberis řeka 49.
Tiberius 47. 48. 50. 51. 56. 60.
Tibet 116. 117.
Tiglat-Pilesar 9.
Tigris řeka 9.
Tilly 172. 173.
Tilža 212. 214.
Timofejew; wiz: Jermak 165.
Timurlenk (Tamrlan) 133. 146. 152. 167.
Tippo-Saib 196. 206. 209.
Titus 50.
Tochtamyš 133.
Togrulbek 99. 151.
Tököly 178.
Torre 126. 127.
Torstenson 174.
Toscana 189. 202. 205.

Turci 78. 89. 103. 105. 109. 119. 132. 133. 145. 146. 153. 157–159. 163. 165. 167. 170. 171. 178. 180. 183. 185. 187. 195. 207–210. 222–224. 227.
Turenne 177.
Turkestan 89. 117.
Twer 133.
Tyrol 123. 124. 129. 211. 214.
Tyrus 10. 11. 24. 29.

U.

Uhry 53. 63. 64. 68. 69. 72. 83. 85–87. 93. 96. 118. 120. 121. 123. 124. 128. 129. 132. 133. 137. 138. 145. 146. 150. 152. 158. 159. 165. 170. 171. 178. 189.
Uigetai 117. 118.
Ulm 211.
Unterwalden 125. 152. 207.
Uprawda; wiz: Justinian.
Uralské hory 144.
Uralští národowé 13. 61. 71. 72. 86.
Urban II. 103.
Uri 125. 152. 207.
Utrecht 182. 188.

V.

Valens 58.
Valentinian III. 64.
Valois 130.
Vandalowé 51. 53. 62–64. 66. 69. 70. 74. 149.
Vandamme 216.
Varus 48. 60.
Vasco de Gama 156.
Vauban 177.
Vendée 203. 208.
Vendome 181.
Venecia; wiz: Benátky.
Verdun 84. 150. 161.
Vergniaud 203.
Vermandois 104.
Verona 39. 126.
Versailles 197.
Vespasianus 49. 50. 60.
Victor Hugo 220.
Vienne 127.
Viktor IV. 107.
Vincentské předhoří 206.
da Vinci Leonardo 169.
Virgilius 48.
Virginie 196.
Visconti 126. 127. 129. 147.
Vitellius 49.
Voltaire 192. 204.

W.

Wácslaw svatý 92. 93.
Wácslaw I. 118. 120.
Wácslaw II. 123–125. 126. 128. 152.
Wácslaw III. 124.
Wácslaw IV. 130–137. 152.
Wagram 214.
Walachie 72. 187. 223.
Waldemar 115. 151.
Waldenští 115.

Waldštein 172–174.
Walloni 172.
Warjazi 87,
Warna 145. 146.
Waršawa 183. 185. 212. 214. 225.
Wasa; wiz: Gustav.
Washington 196. 197.
Wasilij Wasiljewič 134. 144.
Waterloo 218.
Welehrad 85.
Weletowé; wiz: Lutici.
Welf 106.
Welfowé; wiz: Guelfowé.
Welkopolsko 102. 185.
Welkořecko 12. 27.
Wellington 217. 218.
Wendowé 67.
Westfaly 174. 176. 212.
Wideň 47. 158. 171. 178.
Wizera řeka 73.
Wjatka 144.
Wladimír město 117.
Wladimirské knížetství 131.
Wladimirsko Theodor 223.
Wladimír Welikýj 91—93. 102. 150.
Wladislaw II. wéwoda, pak král Český 108. 151.
Wladislaw II. král Český a Uherský 145. 153. 158.
Wladislaw Lokietek 128. 152.
Wladislaw III. Polský 145. 146.
Wladislaw IV. P. 182. 183.
Wlachy (Italie) 12. 13. 26–29. 31. 32. 34. 39–41. 44. 47. 59. 62. 64. 65. 70. 71. 75. 81. 84. 86.

Wýchodořímská říše; wiz: Řecko.
Wýmar; wiz: Bernhart.
Wyšehrad 82. 137.

X.

Xanthippus 30.
Xerez de la Frontera 78. 149.
Xerxes 18. 19.

Y.

York 142.
Ypsilanti 223.

Z.

Zála řeka 67.
Zama 32. 34. 35. 59.
Zamojský 166.
Zapolja Jan a Sigmund 158.
Zaporožci 131.
Zelené předhoří 155.
Zendavesta 15.
Zeno 65.
Zithen 191.
Zorndorf 192.
Zrinský 170.
Zug 128.
Zumalacarregui 226.
Zürich 128. 207.
Zütty 66.
Zwingli 160.

Ž.

Žatec 138.
Židé (Hebrejští) 7. 8. 10. 16. 23. 35. 50. 54. 56. 58. 59. 76.
Žižka 137. 138.
Žižkow 137.

MALÁ
ENCYKLOPEDIE
NAUK.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

W. WLADIWOJE TOMKA

DĚJE ZEMĚ ČESKÉ.

S TŘEMI MAPKAMI.

MALÉ ENCYKLOPEDIE NAUK DÍL II.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGRA I ŘIWNÁČE.

1843.

PŘIPOMENUTÍ.

Skladateli dílka tohoto nezdá se potřebné o způsobu a účelu jeho více powěditi, nežli již w předmluwě k Malé Encyklopedii wůbec při prwním Díle powědíno jest, kromě něco málo o mapě země České, za třináctého století, k tomuto dílu na konci připojené. Mapka tato představuje totiž tehdejší rozdělení Čech na dekanaty a župy. Rozdělení církewní na dekanaty hlawně nám známo jest z rukopisu od r. 1384, w Balbinowých Miscellanea hist. Boh. Lib. V. pag. 1—38, podlé kterého i na mapce jest naznačeno. Powědomo jest, že obyčejně dekanat spolu i župau byl, a wšak ne wždycky; tudíž ani skladatel odwážiti se nesměl, nápis župy položiti, kromě kde jistota jest, že župa s dekanatem se srownáwala, aneb že přes dekanat wysahowala, aneb i několik dekanatů činila. Protož se wšudy nápisowé žup s hranicemi dekanatů nesrownáwají, a na mnoze i okresky bez nápisů ostati

musily. Co se hlawních míst jednotliwých okresků dotýče, wyznačena jsau podobně jen sídla žup, kdež powèdoma byla; nikoli pak sídla dekanatů, o kterýchžto posledních nejisto jest, byla-li wšude tatáž w 13. jako we 14. století. — K zwláštnostem náleží župa Netolická, jejíž pauze hlawní místo položeno, a nápis pro pochybnosti zcela wynechán. — Omylem w rytí hranice mezi župami Bèlinskau a Litomèřickau neprawě udána jest, kterážby se asi čarau od seweru k jihu přes písmenu S w slowě Bèlinsko naznačiti dala.

POZNAMENÁNÍ

knížat a králů země České i manželek jejich.

Čech wojewoda, 451?

Rod Samů w?

Samo od r. 627—662.
Krok, 6 . .
Libuše, 7 . .

Rod Přemyslů w.

Přemysl; manželka jeho Libuše.

Nezamysl, Mnata, Wojen, Unislaw, Křesomysl — 7 . .
Neklan, Hostiwit — 8 . .

Bořiwoj I asi 871—894. Ludmila (ze Pšowa).
Spitihněw I asi 895—912.
Wratislaw I asi 912—926. Drahomíra ze Stodor.
Wácslaw I 928—936.
Boleslaw I 936—967.
Boleslaw II 967—999; Emma Burgundská.
Boleslaw III 999—1002; potom 1003.
(Wladiwoj 1002—1003).
Jaromír 1003; potom 1004—1012.

(Čechy pod Polským králem Boleslawem Chrobrým 1003 — 1004).

Oldřich 1012 — 1037. Božena, dcera Kresinowa.

Břetislaw I 1037 — 1055. Jitka Swinibrodská.

Spitihněw II 1055 — 1061. Ida Witinská.

Wratislaw II král 1061 — 1092. Adelaida Uherská. — Swatawa Polská.

Kunrad I 1092. Hilburga.

Břetislaw II 1092 — 1100. Lutgarda Baworská.

Bořiwoj II 1100 — 1107. 1117 — 1120. Gerbirga Rakauská.

Swatopluk 1107 — 1109.

Wladislaw I 1009 — 1117. 1120 — 1125. Richsa, hraběnka z Berku.

Soběslaw 1125 — 1140. Adelaida Uherská.

Wladislaw II (I) král 1140 — 1173. Gertruda Rakauská. Jitka Durinská.

Z rodu Habsburského.

Rudolf I 1306 — 1307. Alžběta Polská, wdowa Wácslawa II.

Z Korutan.

Jindřich 1307 — 1310. Anna, dcera Wácslawa II.

Rod Lucemburský.

Jan 1310 — 1346. Alžběta, dcera Wácslawa II (Elška). Beatrix Bourbonská.

Karel I (IV) 1364 — 1378. Blanka Valoiská. Anna Falcká. Anna Swidnická. Alžběta Pomorská.

Wácslaw IV 1378 — 1419. Johanna Baworská. Žofie Baworská.

(Husitská válka 1419 — 1436.)

Sigmund 1436 — 1437. Marie Uherská Barbora Cilská.

Z rodu Habsburského.

Albrecht 1437 — 1439. Alžběta, dcera Sigmundowa.

(Meziříše 1439 — 1453.)

Ladislaw (Posthumus) 1453 — 1457.

Z Poděbrad.

Jiří 1458 — 1471. Kunigunda ze Šternberka. Johanna z Rožmitála.

Rod Jagajlů w.

Wladislaw II 1471 — 1516. Anna Francauzská.

Ludwík 1516 — 1526. Marie Habsburská.

Rod Habsburský.

Ferdinand I 1526 — 1564. Anna, dcera Wladislawa II.

Maximilian II 1564 — 1576. Marie, dcera cisaře Karla V.

Rudolf II 1576 — 1612, neženatý.

Matiáš 1612 — 1619 neženatý.

Ferdinand II 1619 — 1637. Marie Anna Baworská; Eleonora Mantujská.

Ferdinand III 1637 — 1657. Marie Anna Španělská; Maria Leopoldina Tyrolská; Eleonora Mantujská. (Ferdinand IV umřel před smrtí otce svého 1654).

Leopold I 1657 — 1705. Markéta Teresie Španělská; Claudia Felicitas Tyrolská; Eleonora Magdalena Neuburská.

Josef I 1705 — 1711. Wilhelmina Amalia Hannowerská.

Karel II (VI) 1711 — 1740. Alžběta Kristina Brunswická.

Marie Terezie 1740 — 1780. Manžel František Lotrinský, Římský císař.

Rod Lotrinský.

Josef II 1780 — 1790. Alžběta Marie Parmská. Marie Josefa Baworská.

Leopold II 1790 — 1792. Marie Ludowika, Španělská.

DĚJE ZEMĚ ČESKÉ.

KNIHY PRWNÍ.

OD ZAČÁTKU AŽ DO PŘÍŠTÍ ČECHŮ DO TOHOTO KRÁLOWSTWÍ.

(Do r. 451 po Kristu.)

§. 1.

O počátku země České.

Země Česká, nad jiné okolní země krásná, úrodná a lidnatá, položena jest uprostřed Ewropy čili zemí těch, w kterých lidé nejwzdělanější obýwají, a jest podoby poněkud okrauhlé, wšak jako čtwerhranná; kteréžto jeden roh na wýchod, druhý na západ, ostatní dwa ku poledni a k půlnoci obráceny jsau. S těchto se wšech stran obklíčena jest horami wysokými a hustými lesy, takže nepřátelé kterakžkoliwěk mocní, bez weliké práce a obtížnosti nikterakž do země wniknauti a sobě jí podmaniti nemohau. Ale prostředek této země pokryt jest polemi úrodnými, krásnými lukami a zahradami, w kterých obywatelé wše, čehož potřebují, w hojnosti nalézají, také dobytka wšelikého, howězího, owcí a koňů weliké množstwí chowajíce. Lesů rozmanitého dřewa jest dostatek tak weliký, že i jiným národům, kteří méně mají, mohau Čechowé doważeti; a pod zemí na mnoho mil kamenného uhlí tak nesmírná

síla se rozkládá, že žádného nedostatku paliwa na wšechny budaucí časy obáwati se nemusejí. Tu i wnitř země mnoho stříbra, cínu, železa, olowa a jiných kowů i také kamení drahého se nalezá; tak že mimo sůl wšecky potřeby Čechowé doma w zemi swé mají. Neb i wíno na pahorcích některých roste welmi ušlechtilé, a chmel na celém téměř swětě takowý jako w Čechách nalezen nemůže býti. A co jiných wěcí jest, kterými králowstwí toto jiné krajiny přewyšuje, w tom tuto pro krátkost příliš mnoho šířiti nesmí se. Samau i wodu wšechnu Čechowé odnikud jinud než ze země swé wlastní nemají, poněwadž wšechny řeky a potoky, kteréž jsau w Čechách, w horách těch na pomezí, o kterých jest nahoře powědíno, se prýští, a wšechny do jedné řeky, do Labe, se stýkají, tudy wšechny najednau wen ze země plynauce; do Čech ani jedna, leč malých potůčků několiko, z ciziny nepřichází.

zemí moře bylo, a w něm zwířata takowá, jakých nyní nikdež we swětě nenalezá se.

Země ona byla pustá a prázdná, wody mořské diwoké často se přewalowaly přes ni a ji potopowaly, prostředek pak bujně wždy wařil a bauřil a zemí potřásal, takže štěrbiny a díry nesmírné se činily, kterýmiž woda shůry dolů k ohňům pozemským se dostáwala, wřeni tím větší způsobujíc, ažpak zpátky nahoru skalnaté hory wyhnaly se, nejwíce kamene žulowého, jako bubliny wařící, kteréž prwé horké a tekuté byly, pak nahoře ustydly, wzdáliwše se od prostředku zemského, a horami učiněny jsau. I byly prwní hory Krkonošské a Šumawa, a hned lesy husté stromů a rostlin takowých wršky jejich pokryly, jakých tento čas nikde jinde leč w krajinách na zemi těch nejparnějších se nenalezá.

Ale jiné hory později se wzhůru wywaliwše podrtily staré a pohubily rostliny i pod zem zahrabaly, kdežto když zkameněly, kamenné uhlí z nich učiněno jest. Neboť i tu, kdež ponejprw země byla, w krajích poledních, mnoho hor wywstalo, a s druhé strany hory Krušné. Těmi se země wzhůru wywyšowala, a sutinami samými celé zakaleno moře, mezi horami stáwající, i w něm zwířata nejstarší wšechna pohubena jsau. Wnitřnosti hor naplněny byly kowy rozmanitými, mezi kterýmiž cín, jenž we Krušných horách z podzemských štěrbin wykopáwá se, podlé cínu anglického na swětě ten nejkrásnější.

To když se stalo, země Česká odewšad horami obklíčena byla, a wnitř moře wšady, pak na půlnoc mezi Krušnými horami a Krkonoši otwor weliký, za kterýmž welmoře do dálek nesměřených se rozléwalo, a králowstwí toto nacházelo se jako zátokau jeho

býti. Tím otworem welmoře bauřliwé, kteréž w ty časy rozličně wšechny země trhalo a rozmetáwalo, nowých skal přiwalilo křemelowých, otwor zacpalo, uprostřed pak země a na wýchodu planinu welikánskau, kteráž nyní jest, způsobilo. Na západě toliko, kdež spolu wíc na sewer jest, woda se udržela, i bylo jezero weliké. Tu se podruhé rostlinami pokryla země, ač jinými než prwé, poněwadž zatím wychladla byla. Neb toto wšechno ne w krátkém čase dělo se, ale zajisté století, ba tisícileti trwalo, než wšechny wěci w tu podobu, w jakéž nyní widime, uwedeny byly.

Ale wody s hor a z celé země prýštící se tekly do jezera; kteréž, poněwadž odchodu žádného nemělo, w takowau wýšku rozwodnilo se, že celá země od něho opět potopena jest, a rostliny wyhubeny, ješto zatím w jiných krajinách okolních naopak ustau-

towé, kteří již na celém světě nyní pominuli, slonowé, nosorožci a jiná zwěř cizokrajná; mezi nimiž koňowé již tehdáž se pásli. Ta zwířata potopau světa, kteráž potom přišla, zahynula; wšak zkamenělá jako ta, která nejprwé w moři obywala, až po tento den w mnohých země České krajinách se nacházejí.

Po té potopě byla znowu země tato pokryta lesem, kterýž nazwán později Hercynským, a w tom losowé a zubři i diwoká zwěř hemžila.

§. 2.

O nejstarších obywatelích země České.

Kteří jsau to lidé byli, jenž ponejprw do země této wstaupili, s jistotau nikterak nyní říci se nemůže. Ale w končinách Ewropy nejzázších na seweru, kteréž Rusům a Švédům náležejí, w krajinách těch studených, žijí lidé welmi ubozí, řečení Lapowé a Čudowé až k horám Uralským, a za horami těmi, kde jest již Asie, Samojedi a jiní rowněž tak chudí w Sibirii, i zas w jiných tamějších zemích Mongolowé čili Tataři, Turci a druzí welmi diwocí a surowí, kteřížto wšichni z jediného kmene pocházejí. Od hor Uralských jmenují se uralští, a od toho, že wšichni na seweru bydli, kmenem sewerským nazwáni bywají. Tito lidé we pradáwných časích větší část Ewropy w držení a moci své měli, i tak obywateli nejprwnějšími Českého také králowstwí že byli, zdají se.

Lidé pak ti, kteří nyní w Ewropě obywají, z prwopočátku w Asii byli, a to w krajinách na poledni položených, teplých a překrásných, kdež jedním wšichni jazykem rozmlauwali. Potom wšak, když jich počet náramně wzrostl, jedni tu w zemích těch,

w Indii, w Persii a jinde daleko široko rozsazeni zůstali, druzí pak obrátili se do Ewropy, lidi sewerské u welikém množstwí zbraněmi swými pohubili, ostatní do končin těch, we kterých nyní obýwají, zahnali, sami w zemích, kteréž oni prwé měli, se rozhostíce. Tuto se na několiko kmenů rozdělili jich jazykowé. Neboť w jižních krajinách, we Wlachách a zemích Tureckých osadili se Řekowé, Římané a Thrakowé, swými jazyky mluwíce, od nich pak na sewer ti tři kmenowé: Celtowé čili Wlachowé na západě, uprostřed Němci, a na wýchodě Slowané, ze kterýchž Čechowé pocházejí. Wšak který z kmenů těch, Němcili čili spíš Slowané již tehdy Čechy měli, newí se. Tolik jest jisté, že od Baltického moře až k Adriatickému a Černému jediná weliká byla wlast Slowanská, nad řekami Wolhau, Dněprem, Dwinau, nad Wislau, nad Odrau a nad Dunajem.

Bojowé byli lid udatný, ačkoli obyčejowé jich, čím déle w této zemi byli, wždy wíce se mírnili. Žiwi byli střídmě, pole orali, dobytek pásli; odíwali se kožemi zwířat, bydleli po wsech, později i města pewná stawěli, z kterých bylo Bujaemum nejslawnější.

Roku 115 př. Kr. přišel lid diwoký od wýchodu, Kymrowé, skrze zemi Bojů táhnauti chtíce; ale od nich poraženi statečně, a na poledne obrátit se musili, kdež od Římanů přemoženi a zhubeni jsau. — Padesát osm let př. Kr. Julius Caesar, Říman, wálku welikau počal s Helwety, kteříž jsauce Celtowé, Bojů, přátel swých, o pomoc žádali. I poslali jim Bojowé mužů dwa a třidceti tisícu. Ale zwítězil Caesar, a pohroma odtud přehrozná začala se na wšechen lid Celtický; Římané s jedné a Němci s druhé strany do země jejich nájezdy činili, jedny po druhých sobě podmanujíce. Tu jsau Bojowé ponejprw poraženi od Boerebisty, krále Dackého, jehožto zem byla w Uhřích a w zemi Sedmihradské (48 let př. Kr.). Ten poplenil zemi jejich, kterau měli w Rakausích, a sám od Římanů potřen jest; hned potom Markomanni, lid německý, kteří přebywali we Slezsku, wšichni ze země této zdwihnuwše se, wtáhli do Morawy, tuto i w Uhřích až po Dunaj se rozložíce.

§. 4.

Markomanni.

Mezi Markomanny byl jinoch rodu knížecího, statečný i důwtipný, řečený Marbod. Kterýž, poněwadž přátelstwí s Římany měli, wychowán byl u dwora Římského; tu widěl sláwu Římského císaře, jenž toho času na swětě byl nejmocnější. Tedy když se

do otčiny nawrátil, rowněž počal nad lidem swým panowati, dwůr slawný sobě zřídil, žiwotní stráž způsobil, a do Čech na Boje wytáhna, přemohl jich, a sobě podmaněny učinil (12 let př. Kr.). Tu zřídil sídlo své w Bujaemu, nazwaw to město Marobudum, podlé jména swého; ač země wždy podlé Bojů jméno podržela Bojohemum aneb Bohemia, jakž cizí národowé podnes nazýwají.

Markomanni byli lidé diwějších obyčejů nežli Bojowé. Přebýwali ne we wsech, ale w baudách porůznu a na spěch učiněných, jiní w jamách a děrách pozemských, odíwajíce se w kůži zwířecí, ač ne na celém těle, a mladí nazí chodili; jedli maso, sýr a mlíko, také zwěřinu surowau; obilí málo wzděláwati uměli. Bohům swým pohanským i lidi obětowali. Muži jedinau milowali wálku a jindy honbu, doma ženy pracowati musily.

množství přeběhlo k Arminowi, i tak seslaben, do Čech nawrátil se, a wšichni jemu poddaní kromě Markomannů a Kwádů odpadli od něho. Tomu rádi byli Římané, že Němci mezi sebau se potýkají, s nelibostí tak mocného sauseda, jak Marbod byl, na blízce majíce. Tedy podtají pomáhali Kattwaldowi, knížeti Gotskému, jenž nad zemí blíž řeky Wisly w zemi Polské panowal, a jehož prwé Marbod ze země wyhnal (19). I wtrhna Kattwald do Čech přemohl Marboda, a sám nad Markomanny panowati počal. Marbod utekl k Římanům, newěrným přátelům swým; i dal mu císař Tiberius w Ravenně w Italii místo k přebývání, kdež žiw byl let osmnácte.

Odtud přestali Markomanni mocní býti. Kattwald wyhnán jest od jiného knížete, i ten brzy od třetího; tak jedni s druhými o panství rozepře měli, a Římané sauditi mezi nimi se jali, pány podlé libosti swé nad nimi sázejíce.

Ale když bylo 165 let po narození pána Krista, toho času lidé němečtí a slowanští w krajinách mezi Odrau a Wislau, kdež jest Slezsko a země Polská, bauřiti se začali. Odtud, když se dlauho byli potýkali, wyrojili se diwní a neznámí předtím němečtí národowé: Hermunduři, Langobardi, Vandalowé, Buriowé, Bastarni a jiní mnozí; kteříž spojiwše se s Markomanny a Kwady, počali do říše Římské najížděti, bíti, pleniti hrozno až do Italie. Tedy se začala wálka patnáctiletá, řečená markomanská. Wytáhna s wojskem swým Markus Aurelius, císař Římský, položil se nad Dunajem a přešed přes řeku, do údoli dostal se, kdež wody nebylo, a žízní práhli wojinowé, poněwadž od nepřátel obstaupeni jsau. Ale když nauze jich největší byla, začalo hromo-

bytí weliké a déšť walný sesypal se, jimž Římané zotaweni jsauce, udatně na Němce udeřili a porazili jich; i táhna dál Aurelius zemí Markomannskau, bez překážky dobýwaje, wšechny na wždy poddanými Římskými chtěl učiniti. Než na wýchodě za řiší Římanskau w Asii počali též doby Parthowé, welicí Římanů nepřátelé se bauřiti, proti kterým Aurelius wytáhna, s Němci pokoj učinil pod twrdými sliby a wýminkami. Neboť musili Markomanni trpěti, že wystawiwše sobě twrze w zemi jejich Římané, lidmi swými osadili na počet dwaceti tisíci, aby Markomanny na očích wždy míti mohli.

Ale tyto posádky, když s twrzí časté wyjiždky činili, kraje markomannské pleníce; nemohauce toho na délku snésti Markomanni, nowý spolek s jinými Němci učinili, válku i hned obnowíce. Aurelius císař přišed znowu s wojskem, umřel we městě Víndo-

podmanili sobě národy slowanské i německé, a jiné pryč zahnali, kteřiž nemohauce jinam, na říši Římskau přewalili se. Těch dob mnozí Markomanni s Vandaly a jinými sausedy wydali se na tažení daleké až do Italie, jejichž wůdce byl Radagais; ale záhubně poraženi jsau, a do Čech wíce se nenawrátili (405). Což widauce Hunnowé na ty, kteří we wlasti w Čechách wždy zůstalí, mocně udeřiwše, lehce podmanili sobě, a učinili konec Markomanskému králowstwí.

Letopočet.

Léta před Kr.

388? Bojowé do Čech přišli.
115. Kymbrowé přitáhli.
58. Bojowé Helvetům naproti Caesarowi pomahali.
48. Boerebista Boje porazil.

Léta páně:

12. Markomanni do země přišli.
17. Bitwa Maroboda s Arminem.
19. Kattwald Marboda zapudil.
165. Wálka markomanská se začala.
405. Markomanni s Radagaisem do Wlach táhli.

KNIHY DRUHÉ.

OD ČECHA WOJEWODY AŽ DO SMRTI KNÍŽETE BOLESLAWA II.

(Od 451 až do 999.)

---

§. 5.

Příští Čechů.

Léta 451 po Kristu táhl Attila, král Hunský, do krajin západních, chtě rozplašiti Římany a spo-

byli země Markomanské. Jich wůdce byl udatný muž Čech, jenž přišel s pluky swými přes tři řeky a přes hory Krkonošské, i zastawil se na hoře Řípě, jak powěst prawí. Odtud celau zemi mezi sebau rozdělili, Morawu také a Uher část welikau podmanili, a tau měrau zalidnili wšechny ty nowé wlasti swé, žeť brzy zmizeli mezi nimi slabí zbytkowé Markomannů, a naučiwše se jazyku jich, Slowany učiněni jsau. Téhož času umřel král Attila, a zahynula říše jeho; wšichni národowé, kteří jemu poddáni byli, odtrhli se, Slowané pak od hor Tater wyjdauce w množstwí nesčíslném welikých zemí dobyli, celé starodáwní wlasti swé a jiných wíce krajin až k moři Adriatickému, i k horám Alpám na jihu od Čech, a po Labe a řeku Zálu i po celém moři Baltickém na seweru.

Takowíto pak byli Slowané Čeští, když do Bojohemu přišli. Postawy welké, přesilní lidé, horka i zimy, jako hladu a žízně nad míru snášeliwí, a we wálce udatní bojowníci, ač pokoj wíce než boje milowali. Neboť práce jich nebyla jako předešlých těch, kteříž w Čechách obýwali, po lesích zwěř honiti; ale pole wzděláwali a dobytek chowali, i jiným sausedním národům prodáwajíce. Tudy země Česká pilností jich welikau na krásnější podobu obrácena jest. Uměli ze železa pracowati, a zlato z řek dobýwati; i jak pracowití, tak také weselé mysli byli, krásných písní hojnost welikau znajíce, také hudby a tance milowní. Oděw mužský plášť, a ženský říza, dlauhé a k sobě podobné byly, pásem přepásány; na hlawě nosili čepce a čepice, na nohau škorně čili krpce; w zimě w krzna čili kožichy se zahalowali. Jídla maučná nejraději jedli, chléb, koláče,

jáhly, a což z obilí dělati se může: mimo wodu pili med, a piwo wařili. K hostům byli wlídni a přiwětiwí; i od sauseda wzíti dowoleno bylo, když hosta uctíti chtěli.

Z prwopočátku ctili Slowané jediného boha, řečeného *Peruna*, jenž nad nebem i nad zemí wládne: od jiných národů wíc bohů pohanských poznali, pod Perunem stojících. *Swatcwít* byl bůh wálky, *Radihcst* řemesel, *Wcles* bůh dobytka chowání; bohyně *Lada* ze wšech nejkrásnější, *Živa*, jenž pole aurodná miluje a oráčům pomáhá, *Dcwana*, že na lowích jezdí, mysleli, *Wesna*, že lidi w jaru mladosti, *Mcrana* ke smrti doprowází. Těm stawili chrámy dřewěné w hájích aneb swatým stromowím obklopené, lipowým obzwláště, we kterémž byla zwláštní obliba wšemu lidu Slowanskému. O nich měli powěsti diwné a rozmanité, klanice se jim s welikým

[redacted]

w lesích aneb na rozcestích, a popel w nádobách hlíněných zakopáwali, přidawše do hrobu nářadí nejmilejšího a jídla i pití na cestu dalekau; nad hrobem *tryzny* slawili, tancujíce, zpíwajíce a oběti bohům podzemským wzdáwajíce, aby zemřelému milostiwi byli.

Znamenati sluší, že Slowané, když ponejprw do Bojohemu se přistěhowali, ani jména jediného, ani jediného králowstwí neměli. Neboť u prostřed země, kdež nyní ti krajowé tři: Kauřimský, Beraunský a Rakownický položeni jsau, *Čechowé* bydleli, kteří w průwodu wojewody Čecha samého do země přišli; okolo nich rozloženi *Chrwati*, okolo hor Krkonošských, *Lučané* w kraji Žateckém, *Sedličané* w Loketském a Plzenském, *Děčané*, jenž město Děčín založili, *Pšowané* také, *Lutomirici*, *Plzňané*, a jiní menší národkowé, w jazycích maličko se rozeznáwající. A byl ten obyčej lidu Slowanského, že každý lid dosti malý sám wěci swé wedl, nejprwé bez knížat a pánů wšelikých, podlé rady starších, kteří w obec se scházíwali. Každý otec rodiny swé měl chalupu uprostřed polí a jiného statku swého, po jehožto smrti potomci při sobě zůstáwali, nerozdělujíce statku, ale jediného, aby wládl wším, ze sebe wyberauce, jehož *wládyku* nazýwali; také jakž u wětší počet wzrostli, přistawili chalup podlé domu otcowského, wšichni po otci jedním jménem se nazýwajíce: po Lobkowi Lobkowici, po Buzowi Buzici, po Chynowi Chynici, a k tomu podobně; takowým způsobem wsi ponejprwé w Čechách se začaly. Tedy wládykowé do sněmu celé obce chodili, o obecné wěci radu bráwajíce.

A wšak mezi wládykami mnozí bohatých rodů byli, pole a statky weliké a wětší we wšem lidu wážnost majíce. Ti nazwání jsau *lechowé*, a drželi sobě welikau čeleď služebnau i komonstwo; skrze to mocni

byli nad jiné wládyky, kteří w radě hlasu jich nejwíce uposlechali. Z lechů takowých prwní nad oněmi národky *knězi* čili knižata wzešli, jakoby řekl, celého národku wládykowé a nejhlawnější saudcowé. A ten w České zemi nejprwnější způsob byl panowání.

§. 6.

S a m c.

O prwních předků našich příhodách málo we starých spisowatelích jest zaznamenáno, poněwadž nemajíce mocného krále, a mezi sebau rozděleni jsauce, ač lidé silni a udatní, nic slawného neučinili. Sausedy měli na seweru Srby a jiné Slowany, také na wýchodě Slowany, na poledni Rugy, a na západě Durinky, kteří byli Němci; prwé pak w týchž krajinách nad řekau Odrau obýwali Silingowé čili Si-

ani řemesel nekonali, ani stálé příbytky měli, toliko stáda dobytka honíce, na koních k jiným národům jezdili, a laupeží z nich živili se. Příbytky měli *hrinky* čili ležení veliká, waly a příkopy ohražená, kdež chowali ženy a děti i kořisti své. Jich byl veliký strach vůkol po národech, a přišedše do Čech, všechen lid sobě podmanili, sužowali, utiskowali a poplatky veliké ukládali. U Kopidlna, kraje Bydžowského, jest místo, kdež viděti waly dlauhé a wysoké; má se za to, že jsau zůstatky hrinku awarského, kdež se usadili a lidi mořili, panství tak nad Čechy konajíce. Bajan, zlostný chan Awarský, wytrhnul odtud do Durink, země Franské, chtě páliti a drancowati. Proti němuž sebraw pole Sigibert, král Fransky, zahnal jeho až po Labe do země České, a na hlawu porazil (567). Ale hned sebraw znowu lid swůj drawý, podruhé wtrhnul Bajan do říše Franské, a podruhé zapuzen byw až po Labe, tu porazil a jal krále Sigiberta; odtud najížděti a pleniti nepřestali Awarowé, žádného se nestrachujíce.

Wšak nemohauce již snésti ukrutenství jich Čechowé, mocně wzpírati se počínali; a přišel toho času Slowan k nim z cizí krajiny, ježto byla w říši Franské, jehož jméno bylo Samo, udatný, důwtipný a milowník jazyka swého. Ten postawil se jim za wůdce, skrotil Awary bitwami krwawými, a ze země wyhnal, a widauce statečnost jeho Slowané, i kterak dobrá jest swornost proti nepříteli, wšichni, jenž w Čechách obýwali, učinili jeho králem swým (627), a jiní Slowané též, Štyrští, Korutanští a Morawané i Slezáci a Braniborci s knížaty swými k panství jeho se přidali.

Toto, [illegible] král Fransky, jaké mocnosti nabyl

Samo; jsa saused jeho, záviděl jemu, i stalo se brzy, že Slowanům w zemi Franské, a Frankům we Slowanské zemi násilí a křiwda učiněna jest. Tedy poslal Dagobert král Fransky posla k Samowi, aby náhradu učinil za laupeže od lidu jeho spáchané. Kteryż chtěl učiniti, pakli i Frankowé Slowanům, co nalaupili, nawrátí. Ale posel mluwil slowy hrdými a pošetilými, začaw tupiti Sama, a prawiw, že má krále Franského poslušen býti. Čehož maje smích Samo, posla ze země wyprawiti kázal. Ale Dagobert, král Fransky, i hned sebraw wojsko welikė, naproti Samowi moc swau obrátil, a setkali se oboji u Wogastisburka 630., kdež nyni Domažlice jsau, w lesích Šumawskych. Tu bojowáno tři dni welekrutė, i porażen král Fransky, a rozplašeno wojsko jeho: kořist wzata welikà, wšechno, co w leżeni měli Frankowé, Čechů sobė podmaniti chtíce.

podlé prawdy a díl bájku wyprawowali sobě, i jakž staří pěwcowé w písních dáwnowěkých o sláwě předků zpíwali, takto zní w krátkosti.

Když umřel Samo, král Český, Slowané, kteří jeho poslušní byli, na kolikero knižetstwí se rozstaupili. Tedy Srbowé a Morawané a Milčané i Slezané, i wšichni, kteří wedlé Čechů přebýwali, opustili jednotu, a pod starodáwními knězi swými rozděleni zůstali. Toho času nad Čechy wšemi panowal Krok, muž maudrý a sprawedliwý, o kterémž, nebyl-li on jeden ze dwanecítma synů Samowých, s jistotau powědíti nelze. Jeho stolec byl we hradě na skále nad Wltawau wystawěném, řečeném Wyšehrad, o jehožto založení pro starodáwnost nic známo není; neboť již Samo, tak zdá se, seděl na něm a kralowal. Ten hrad za swatý držán byl, poněwadž tu chrámy byly nejslawnější, a z celé země České bohům slaužiti přicházeli.

Krok měl tři dcery, krásné a ušlechtilé: Kasi, Tetu a Lubušu. Kasi znala wšeliké byliny, a kterak proti neduhům lidským slaužÍ. Teta w božských wěcech učená byla, od níž založen Tetín, hrad nad řekau blíž města Berauna; třetí Lubuša čili Libuše po smrti otce nad zemí Českau panowala, sprawedliwa jsauc a ke wšem wlídna a laskawa. Ale se stala rozepře mezi dwěma lechy bratřími, Chrudošem a Stahlawem, syny Klenowými, kteříž prý byli rodu Tetwy Popelowa, jenž s Čechem lined do země přišel. Ti se saudili o statky otcowské před Libuší; i nalezla jim za právo, aby jich společně požíwali. Tedy rozhněwaw se starší bratr Chrudoš, jenž celým dědictwím wládnauti byl chtěl, i pohaněl Libuši, prawě: Běda pánům, když se k nim had uhnízdí;

a běda mužům, když žena nad nimi vládne; mužowi nad muži panowati sluší. Tu wstala Libuše, a sauditi Čechy více nechtěla; dí: zwolte si muže sobě rowného, aby krutě nad wámi vládl, neb jest na wás slabá díwčí ruka k panowání. Ale lechowé a vládykowé žádali, aby sobě manželu wzala, jenžby saudil nad nimi, a knězem jich byl; což učiniwši, wyslala jich ku Přemyslowi, pánowi Stadickému; i přišedše k němu, nalezli jej, an pole své orá, a posadiwše jej na koně, na Wyšehrad slawně přiwezli, kdež pojal za manželku Libuši, a posazen na stolici kníže cí, kteráž byla z welikého kamene tesaná, a na tu potomní časy wždy sázeli knížata Česká místo korunowání, ukazujíce střewice Přemyslowy a mošnu, kteréž on pro památku sebau wzíti a uchowati kázal.

Toto když se wšechno tak stalo, kázala Libuše hrad wystawěti nad řekau doleji pod Wyšehradem,

W tom městě saudy se držely od *súdařů* nad chudými rowněž i nad bohatými; w tom sprawowali úředníci wšechen statek knižecí, w tom sbíral se lid za hradbami, když nepřítel do země wešel. Neboť tehdy každý Čech, když kněz kázal, zbraň swau wzíti, na swé místo se postawiti, i když weleno, bojowati musil; wšichni w čas míru rolníci a řemeslníci, w čas wálky wšichni bojownící byli. Zbraně měli meče, kopí, mlaty; z luku šípy stříleli; tělo swé chránili štíty, přílbami a brněním: cestu nepříteli po lesích a w horách hradbami a zásekami zamezowali. Nad wojsky nosili prapory a korauhwe weliké, kteréž na Wyšehradě we chrámích pod ochranau bohů swých schowány měli. Města a hrady hradbami dřewěnými a příkopy opewněny byly, nejraději mezi wodami neb audolími, aby se tří stran nepřístupné byly, a čtwrtau se wcházeti mohlo. Tedy již onoho času založena byla města až po tento den slawná, jakož Bílina a Žateč, Plzeň, Bechyně, Hradec, jenž potom nazwán Králowé, také Kaurím, Slaný a jiná města králowská. Mnohých mocní lechowé také a wládykowé pro sebe zakládali, w nich sídla swá mající.

Mnozí zajisté byli starých Čechů obyčejowé maudří a chwalitební, z kterýchby po wšechny časy potomci měli pyšni býti, a se z předků swých radowati; mnozí zas obyčejowé, jimž nyní hodno nám jest se usmáti, poněwadž ondy rozum lidský nemohl ještě tak wyostřen býti, jak dlauhá časů poslaupnost způsobila. Takž při saudech mnoho drželi na saudy božské čili ordalie, právo železa, právo wody, že těm, kteří z něčeho winěni jsau byli, dáwali žhawého železa saudkonáti, aneb pod wodu pohrau-

żeli, aneb těm, jenž se saudili, potýkati se kázali; komu bozi pomohau a bez škody neb úrazu wyjde, tomu že právo přísluší, tak se domníwajíce, a což tomu podobného. Ale nade wšechno jiné zřízení zemské byl nejwelebnější weliký saud zemský, we kterém 12 kmetů sedalo, mužů z celé země nejmaudřejších, nejwětší wěci w zemi sprawujíce; nad to pak sněm wší země, kdežto se scházeli kmeté, leši a wládykowé a s knězem se radili, bez kterýchž rady nic w zemi nesmělo učiněno býti. — Ale již o powěstech starodáwních má dále býti powědíno.

Tedy když Libuše umřela a žalostiwě pochowána, prawí se, že panny, kteréž na dwoře jejím na Wyšehradě byly, wymyslily sobě, nad muži panowati, i wystawily hrad za Wltawau naproti Wyšehradu, jemuž jméno daly Dèwín. Tu mnoho žen swedly, aby se protiwily mužům swým, aneb jich

chati nechtěl knížete Pražského, i protiwil se mu, a krajiny hubil Neklanowy. Proti němu wyslal Neklan Čestmíru, hrdinu statečného; a widěw Čestmír lid žalostiwý, kterému popálili dědiny Lučané, slitowaw se, uderil na hrad silný, w němž Kruwoj seděl, wůdce Wlastislawůw. Tu dobyt jest hrad a zbořen, a zabit Kruwoj i oswobozen Wojmír wěrný Neklanowi, zajat byw i s dcerau swau od Kruwoje. Pak se setkali s Wlastislawowými, a krwawě potýkali se; tu poruzil rukau swau Čestmír Wlastislawa, a ulekše se Lučané na ucěk se dali, odkudž wšechna země Neklanowi, knězi Pražskému, poddala se w poslušenstwí.

§. 8.

Wálka cisaře Karla Welikého.

Mezi tím časem, když staří Čechowé wždy w pohanských obyčejích a nejwíce w míru živi byli, wzrostla říše Franků nade wšechny říše křesťanské skrze krále Karla Welikého, jenž Sasy přemohl, Langobardy podmanil, Bawory a Durinky pokrotil, až za Labe naproti Luticům táhl, kteříž byli Slowané, a jich ku poplatku přinutil.

Léta 791 táhl Karel Welký naproti Awarům, panstwí jejich konec chtě učiniti. Tedy spojiw se s Čechy, s trojím wojskem do země Awarské wtrhnul, z kterýchž jedno zemí Českau táhlo; a přemohl lid ten mnoholetým bojowáním, i podrobil panstwí swému. Poté do Říma, papeži, příteli swému, na pomoc zašed proti protiwníkům jeho, i přijal od něho w sláwě welké korunu císařstwí Římského, před třemi sty léty zrušeného. To se stálo roku po narození Syna božího 800ho, a znamenalo

podlé mínění wšeho lidu, že wšichni národowé na celém swětě maji jediného pána míti, nowého Římského císaře, tak jako předtím staří Římané nad swětem panowati měli.

Tedy obrátil Karel i na Čechy zbraň swau, netáhna sám, poněwadž stár již byl, ale wojska weliká do zemé jejich poslal, kteříž stří stran mocně wtrhnuwše (805), spojili se na rozhraní mezi kraji Litoměřickým, Žateckým a Rakownickým. O tom Čechowé pozdě zwěděwše, dříwe než naproti nepřiteli se wší silau se postawit mohli, po horách a lesích skrýwati se počali, w bitwě weliké sejíti se nechtíce, ale malými půtkami wojsko jich nuziti. W těch půtkách lech český znamenitý, jemuž jméno bylo Bech, zabit jest; ale když se sebrali wšichni Čechowé, nepřátelé nic neučiniwše ze země ujíti musili. Podruhé přišedše hned toho roku, který potom byl, poraženi jsou a utekli se škoden weliken. Od tá doby Če-

byla, a oni úředníky císařowými (803). Z těch nejmocnější byl Mojmír, kterýž wšechny druhé sobě poslušné učinil, a sám jediný, jako w Čechách Krok a Přemysl s Libuší, panowal nad Morawau. Země Morawská až daleko do Uher a do Rakaus se táhla. Tu bylo Wělehrad město weliké, kdež sídlo knížecí; tu Děwín a Nitra, hradowé staroslawní. Mojmír s Franky pokoj držel, a pokřestiti se dal s mnohými z lidu Morawského. Již byl kostel w Nitře, jehož založení kdy se stalo, jest nepowědomo; w Olomúci také i w Brně kostelowé wýteční. Toho času i čtrnácte lechů českých křest swatý w Řezně w Bawořích přijalo (845) za času Hostiwita, kněze Českého.

Ale nad welikau říší Franskau po smrti císaře Karla Welikého panowal syn jeho Ludwík Pobožny. Za jeho času byl pokoj Franků s jinými národy, ale synowé jeho wlastní otci swému se protiwowali, jeden s druhým také w rozepři jsauce, až i po smrti jeho weliké spolu wálky wedli o kralowání nad weškerými zeměmi podmaněnými. Konečně celau říši na části tři: Francauzy, Wlachy a Němce rozdělili (843), a byl prwním králem Německým Ludwík, řečený Německý, syn Ludwíka Pobožného, nepřítel Slowanů weliký, chtě činiti podlé příkladu Karla děda swého.

Tedy záwidě Mojmirowi, že mocný byl, s wojskem welikým do Morawy wtrhnul, ssadil jeho, a na jeho místo synowce jeho Rastislawa postawil, jinak Rastice nazwaného (846). Zpět táhl zemí Českau, na 14 oněch lechů spolehaje, jenž křesťanství přijali. Ale rozhněwaw se kněz Hostiwit, že směl král bez wůle jeho do země wstaupiti, najeda na wojsko jich s lidem Českým, porazil Němce, a kořist welikau učinil. Tedy se stala wálka Čechů s Němci we-

liká, jedni i druzí sobě škodili a se poráželi. I wyslal Ludwík, král Německý, wéwodu swého Arnošta a markrabi Thakulfa s wojskem welikým. Ti učinili útok k hradbám, za kterými Čechowé postaweni byli, i ač poraženi jsau, wšak se ztrátau Čechů welikau, tak že raději chtěli pokoj učiniti, než déle boj wážiti. Ale když s markrabím Thakulfem o pokoj smlauwali, mezitím nenadále Němci na Čechy wytrhnuli, a biti jich počali. I zazlili se Čechowé, že jim wíru nedrželi, a učinili porážku Němcům welikau, až do ležení jich wtrhnauce. Tu musili o pokoj prositi a rukojmě dáti, wydati wšecky zbraně swé, wšechny wozy i wšechno nářadí, a cestau od Čechů ukázanau ze země wyjíti.

§. 10.

Cyrill a Methodius.

řísi byl největší představený církewní papež Římský, w Carhradě řecký patriarcha, kterýž prwé papeže poslauchal, pokud latinské cisařstwí trwalo; potom ale když zrušeno od Němců, Řecké pak zůstalo, chtěl patriarcha sám nad swau církwí prwni býti. I rozšířeno jest křesťanstwí z Říma po wšech národech kmene německého a wšady konány služby boží jazykem latinským: z Carhradu pak přišla wíra ke Slowanům mnohým, jenž země Řecké blízcí byli, a tu slowo boží jazykem slowanským hlásáno bylo.

Byliť w městě Thessalonice bratří dwa, w řeckém i slowanském a w jiných také jazycích učení, Cyrillus a Methodius, jichž Slowané Crhu a Strachotu nazywali. Ti rozhlásili náboženstwí we Slowanech Bulharských nad Dunajem, wymyslili písmeny nowé, aby se jimi po slowansku psáti mohlo, a přeložili swaté písmo do jazyka slowanského.

Tedy slyšew o těchto wěcech Rastislaw, kněz Morawský, wyprawil posly swé k císaři Řeckému Michalowi, žádaje, aby jemu duchownich slowanských poslal, ježtoby slowo boží lidu morawskému kázati mohli; a to z té příčiny učinil, neb co posud křesťanstwí donešeno k Slowanům, to wše od Franků a Němců stalo se, kteříž ten obyčej měli, utiskujíce a hubíce lid, aby jej přinutili k náboženstwí křesťanskému, jakož učinili w krajinách Polabských. A tudy lid nechuť bral k tomu náboženstwí, myslíce, že tak bůh křesťanský káže, pronásledowati wšechny, kteříž Němci nejsau, a otroky z nich činiti, tudy raději we bludech pohanských zůstáwajíce. I poslal jemu Michal, císař Řecký, Cyrilla a Methodia, ty bratří dwa, kteříž přišedše kázali w zemi, a wšechen lid Morawský obrátili na wíru křesťanskau (862).

Proto záwiděli jim kněží a biskupowé němečtí, ježto prwé sami w krajinách těch wyznawače hledali, služby jazykem latinským konajíce; i žalowali na ně u papeže Římského, že prý bludy kacířské rozšiřují. A bylo toho podezření weliké, poněwadž ty doby patriarcha Řecký w rozličném učení od církwe Římské děliti se počal, a z toho církew řecká potom od církwe Římské katolické se odtrhla. A šedše do Říma k saudu papežowu, že prawowěřící jsau, ukázali, a učiněni biskupy Morawskými. Z kterýchžto Cyrill, ještě w Římě jsa, umřel (868), a bratr jeho sám do Morawy se wrátiw arcibiskupem byl až do smrti swé († 885).

§. 11.

Rastislaw, Swatopluk a Borziwoj.

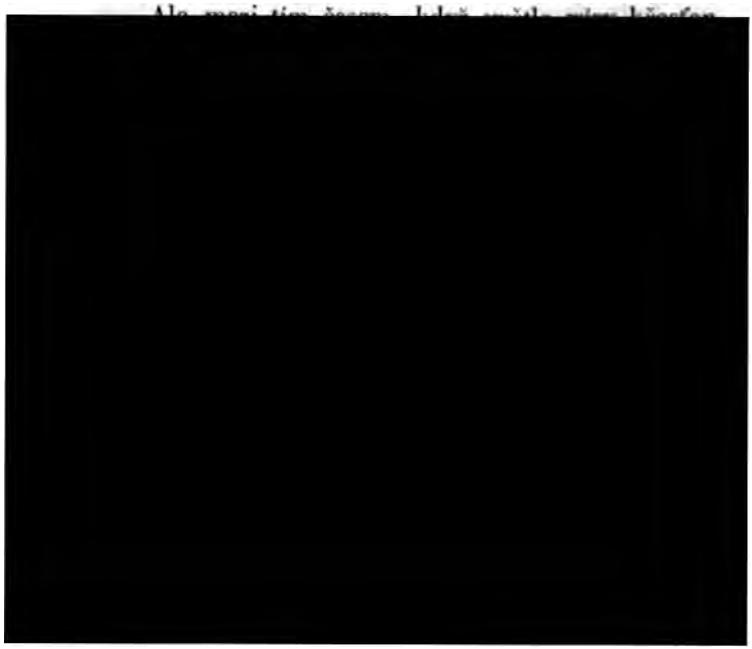

přinášeli, líbiti se králi nemohlo. I začal nowau válku, a sklíčil Rastislawa na hradě Děwíně, takže poslušenstwí slíbiti musil (864). Wšak opět odtrhnul se Rastislaw, a wyprawil Ludwík k tažení trojí wojsko do Morawy, ježto wedli Karloman, Ludwík a Karel, synowé králowi. Tu ač Čechowé i Srbi, ježto s Morawany spojeni byli, poraženi jsau, i až po Welehrad přiturhli kralewiči němečtí, wšechnu wůkol zemi popleniwše: wšak obywatelé pryč před Němci ucauwnuli, kteříž nedobywše Welehradu, a pro nedostatek potraw pobýti déle nemohše, pryč ze země se obrátili (869), a Morawu swobodnau musili zanechati.

Mělť pak Rastislaw synowce Swatopluka, muže mladého a ctižádostiwého, kterýž nerád strýce poslauchaje, s Němci tajné spolky wedl, zwlášť s Karlomanem synem králowým. Což zwěděw Rastislaw, zrady se od Swatopluka obáwaje, zabíti jej rozkázal, kterýž zwěděw o úkladech, i dal se na útěk, a stíhán jest od Rastislawa s plukem lidu jízdného za ním kwapícího. Tu ušel Swatopluk až na místo sobě příležité, kdež přelstil a zajal Rastislawa, a Karlomannowi wydal, od něhož do žaláře temného zawřen jest, a Němci nemeškajíce do Morawy wtrhli, města i hrady wšechny branným lidem osadili, nad zemí Engelšalka a Wiléma, hrabata Německá, správci učinili. Odtud se wrátiw Karloman s poklady Rastislawa nalaupenými, saud držel nad knězem Morawským, kterýž na smrt jest odsauzen, ale Karloman jemu oči wypíchnauti kázal a zamknul do kláštera (870), kdež w žalosti stráwil poslední časy žiwota swého.

Ale Swatopluka kněze winili z newěry Wilém a Engelšalk, hrabata německá, že se jest jim k rozkazům

dosti poslušným nezdál. Karloman Swatopluka k sobě zwaw, chopiti a do žaláře též, jako stryce jeho Rastislawa, uwrhnauti kázal. Tu byla žalost weliká lidu Morawského w hrozném tom utištění, i sebrawše se muži wèrní jazyku swému a kteří byli srdce udatného, zwolili sobě kněze Slawomíra, a powstawše wšickni wesměs, posádky německé hubili, twrzi a měst zpět dobývati se jali. Téhož času nemoha Karloman žádné zrady ani newěry seznati na Swatoplukowi, z wèzení jeho propustil, a nakloniti k sobě hledal dary a milostmi i poctiwostmi welikými. Kteréž milosti s laskawau twáří přijímal Swatopluk, ale wnitř w mysli swé měl hořkost welikau, poznaw we tmawé wazbě, jaké jsau to lásky od nepřátel prokázané. Tedy rozjímaje o pomstě, lichotil Karlomanowi, až jest od něho wůdcem učiněn a wojsko mu poručeno, aby na Morawu táhl. Swatopluk wedl

I hned král Ludwik nowé wojsko sbírati počal. Mezitím Swatopluk přátelstwí s Čechy učinil, s knížetem Bořiwojem, jenž po smrti Hostiwita na stolec Wyšehradský staupil. Pojalť Swatopluk kněžnu z rodu Přemyslowa za manželku (871). Kteréž swatbě Němci překaziti chtíce, z Rakaus wojensky do země wtrhli, a koňů 644 zajali w kořist jim zanechaných, než snaubence dohoniti nemohli. Potom ten rok (872) wtrhli zástupowé Němečtí do Čech i do Morawy, od krále Ludwíka posláni bywše. Proti kterýmž w Čechách Bořiwoj a s lidmi swými pět lechů postawilo se, jichž jména se kladau: Swatoslaw, Witislaw, Heriman, Spitimír a Mojslaw. Ti jsau od Němců poraženi a za Wltawu zahnáni; ale w Morawě Swatopluk Karlomana přemohl i s Durinky, Sasy, Franky a Bawory, kteří byli u wojště jeho. Brzy nepřátelé ze země wyšli, a wtrhnul až do jejich země Swatopluk, i Ludwíka krále mír učiniti přinutil (873).

Tu panowal nad welikým královstwím: w Morawě, w Uhřích, i až do Rakaus, we staré zemi Chorwatské, kdež město bylo Krakow, dále w Slezsku a nad Srby až po Magdeburk město. Čechowé také pod ochranu jeho slušeli. A panowal maudře a s takowau sprawedliwostí, že po tento den lid Morawský jméno jeho w paměti má, Swatopluka hledati, říkajíce, to jest wěc, které nemožno wícekrát miti.

Za času welikého krále Swatopluka pro to přátelstwí, kteréž mu s Čechy bylo, dal se pokřestiti Bořiwoj, kněz Český, i s manželkau swau (871?), swatau Ludmilau, od arcibiskupa Morawského Methodia, bratra Cyrillowa; po jeho příkladu jiní Čechowé křest swatý přijali, a místo bohů pohanských wíra w jediného boha a w syna božího w zemi České se roz-

mohla. Tedy wystawil Bořiwoj prwní kostel sw. Klimenta na Lewém Hradci, jenž jest byl hrad knížecí, nad řekau Wltawau pod Prahau půl druhé míle postawený, a druhý kostel sw. Klimenta na Wyšehradě, jakož toho času zwláštní k tomu swatému pobožnost u Čechů byla, poněwadž tělo jeho swatý Cyrill w zemi Chazarů byl našel a papeži Římskému darowal. Tehdy také w Čechách služby jazykem slowanským konány byly, jakož píseň nejstarodáwnější wždy w Čechách zpíwají: »Gospodi pomilui ny,« čili: Hospodine smiluj se nad námi. Ale brzy také latinské služby začaly se, a po smrti swatého biskupa Methodia obyčejnější byly (885).

§. 12.

M a ď a ř i.

odkudž ujíti jemu nemohli, jižby hladem a mečem byl jich potříti mohl; w tom s druhé strany král Arnulf do Morawy wtrhnul (892). Swatopluk odolati nemoha, na hrady a města swá obrátil se; zatím nepřátelé pole plenili, ale nepřemohše jeho a země nepodmaniwše odtáhnauti musili.

Dwě léta po této válce umřel král Swatopluk (894), s welikau žalostí lidu swého. A obáwaje se neswornosti synů swých, ažby jeho na swětě nebylo, k smrtelné posteli swé jich powolal, a tři pruty swázané přelomiti kázal, což když učiniti pro tlaustku prutů nemohli, dal po jednom každému, a s lehkostí nyní zlámali. Tak, prawil jim, jestliže sworni mezi sebau budau, že i jich nepřemůže nikdo; nesworní, že nikterak nepřátelům nebudau odolati moci.

Ale po smrti jeho zprotiwil se Swatopluk, mladší syn, proti staršímu bratrowi Mojmírowi, k weliké radosti chytrého Arnulfa krále, který rád škodil Morawě, bratru proti bratrowi pomáhaje. Tudy nejprwé říše Morawská wiklati se počala; potom tím také, že rozhněwawše se na Mojmíra Wratislaw a Spitihněw, synowé Bořiwoje, knèze Českého, po smrti otce swého od Morawy odtrhli se, a pod ochranu krále Německého se postawili (895).

Tož zlý nepřítel Maďarský ze slabosti Morawy radowal se, i také po smrti Arnulfa krále ze slabosti Němec, kteráž nastala za syna jeho Ludwíka, Dítěte řečeného. I udeřili Maďaři na obojí, Němce i Morawany; kteříž pozdě nahlédnauce společné nebezpečenstwí, spojili se proti pohanům laupežiwým. U Prešpurka, kdež w bitwě se setkali, křesťané na hlawu poraženi jsau. Tu zahynul Mojmír, jak se zdá, i s lidem swým se wším (907); Maďaři do Mo-

w Němcích zůstali, jazyk swůj přirozený podrželi; ostatní pak, kteří we krajinách Římských za časů stěhování národů se posadili, wšichni německý jazyk zapomenuwše, nowými jazyky mluwiti počali, smíchawše se s obywateli těch zemí latinsky mluwícími. Ti, jako prwé Celtowé od Slowanů Wlaši jsau nazwáni, jakož jsau Francauzi, Angličané, Španělowé a Wlachowé w Italii zwláště tak nazwaní.

Tedy byli Němci a západní Slowané sausedé a nepřátelé welicí, a Němci ustawičnými wálkami Slowany stíhali, od Karla Welikého začawše i pod potomky jeho, ač ti pro rozdělení mezi sebau slabší byli. Po smrti Ludwíka Dítěte učinili sobě Němci králem Jindřicha řečeného Ptáčníka, Saského wéwodu, nepřítele Slowanů welikého. Od toho pohromy neslýchané se staly na Slowany Polabské, sausedy Čechů: Srby, Lutice a Bodrice, kteréž Němci prawíce na wíru křesťanskau chtíti obrátiti, bili, plenili, pod se manili, jazyk přirozený slowanský zapowídali, a nutili německy mluwiti, až w několika stoletích wšichni w Němce obráceni jsau.

Ty doby Čechowé w zlém stawu postaweni byli, s jedné strany Němce, s druhé Maďary sausedy mající, w kterémž že až po tento den nezahynuli, za to i udatenstwí předků i maudrosti jich mají co děkowati. Panowalit nad nimi tehdáž dwa bratří, synowé Bořiwoje a swaté Ludmily, prwní Spitihněw a druhý Wratislaw, muži pobožní, pečliwí o rozšíření náboženstwí místo obyčeje pohanského. Spitihněw založil kostel Týnský na starém městě Pražském, kdež byl ty časy příbytek knížecí, také w Budči kostel; Wratislaw pak kostel swatého Jiří na hradě Pražském.

rawy wtrhli, města a hrady spálili, chrámy křesťanské zbořili, kněží pobili, lid rozehnali, říši Morawské konec učinili. Část největší a zwlášť ta, kdež nyní Slowáci blíže Prešpurka bydlí, pod moc Maďarů podmaněna jest, kteříž králowstwí Uherské založili. Té pak země, jenž nyní markrabstwí Morawské slowe, a jest malý kus říše Swatoplukowy, část malá dostala se pod Čechy, a s zemí Českau spojena zůstala.

§. 13.

Swatý Wáclaw.

Bylo dewět set let od narození pána Krista až do rozdělení Morawy, a pět set let od zahynutí říše Římské, w jejížto země Němci a Slowané se uwázali. A jazyk slowanský nejhlawněji byl paterý: Slowané Ruští, jenž na wýchodě obýwají, Slowané

w Němcích zůstali, jazyk swůj přirozený podrželi; ostatní pak, kteří we krajinách Římských za časů stěhowání národů se posadili, wšichni německý jazyk zapomenuwše, nowými jazyky mluwiti počali, smíchawše se s obywateli těch zemí latinsky mluwícími. Ti, jako prwé Celtowé od Slowanů Wlaši jsau nazwáni, jakož jsau Francauzi, Angličané, Španělowé a Wlachowé w Italii zwláště tak nazwaní.

Tedy byli Němci a západní Slowané sausedé a nepřátelé welicí, a Němci ustawičnými wálkami Slowany stíhali, od Karla Welikého začawše i pod potomky jeho, ač ti pro rozdělení mezi sebau slabší byli. Po smrti Ludwíka Dítěte učinili sobě Němci králem Jindřicha řečeného Ptáčníka, Saského wéwodu, nepřítele Slowanů welikého. Od toho pohromy neslýchané se staly na Slowany Polabské, sausedy Čechů: Srby, Lutice a Bodrice, kteréž Němci prawíce na wíru křesťanskau chtíti obrátiti, bili, plenili, pod se manili, jazyk přirozený slowanský zapowídali, a nutili německy mluwiti, až w několika stoletích wšichni w Němce obráceni jsau.

Ty doby Čechowé w zlém stawu postaweni byli, s jedné strany Němce, s druhé Maďary sausedy majíce, w kterémž že až po tento den nezahynuli, za to i udatenstwí předků i maudrosti jich mají co děkowati. Panowaliť nad nimi tehdáž dwa bratří, synowé Bořiwoje a swaté Ludmily, prwní Spitihněw a druhý Wratislaw, muži pobožní, pečliwí o rozšíření náboženstwí místo obyčeje pohanského. Spitihněw založil kostel Týnský na starém městě Pražském, kdež byl ty časy příbytek knížecí, t[illegible] Budči kostel; Wratislaw pak kostel sw[illegible] [illegible]dě Pražském.

Kněz Wratislaw měl manželku Drahomíru a dwa syny, swatého Wácslawa a Boleslawa. Tedy po smrti jeho Drahomíra zemi sprawowala za mladistwých let Wácslawowých; Ludmila pak bába wnuky své dobrému učila, a zwláště Wácslawa, boha se báti a čísti knihy slowanské, kterým Cyrill a Method byli učili. Ludmila byla tichá a pokorná, sedíc na hradě Tetíně u wzdálenosti; ale bojíc se jí Drahomíra, pyšná a ctižádostiwá, poslala wražedlníky, kteří zabili Ludmilu u modlení (927). Ten dům, w němž wražda spáchána jest, na Tetíně, majíc lítost potom z činu swého, Drahomíra w kostel obrátila.

Ale od ní hned potom král Jindřich Německý zpurností popuzen jest, že wojensky do Čech wtrhnul, až před Prahu přijda s hrůzau welikau. To wida Wácslaw, tehdáž dwadcetiletý, jal se sám nad Čechy panowati, i aby krwe ušetřeno bylo, poplatek roční

poručenau, a jsa dychtiw panowání, úklady učinil na bratra swého. Tu když Wácslaw na poswícení k němu přišel do Boleslawě, ráno druhého dne, když pobožnost konati šel, zabit jest u dweří kostela od Boleslawa a wrahů zjednanych od něho (935).

§. 14.

Boleslawowé.

Onoho času nebyli lidé křesťanští tak jako nyní we wšelikých wěcech umělí, zkušeni, opatrní. Těla jejich byla mohutná nad našich časů pomyšlení, duše wšak prosté, newzdělané, takže k dobrému i k zlému stejně nakloněni i prchlí byli; jak ke zločinu náhle puzeni jsau, tak brzy litost přišla.

A litowalť i Boleslaw w brzce a welmi hříchu swého, i dal tělo Wácslawowo s welikau ctí pochowati, nejprwé w Boleslawi, a potom zawezti na hrad Pražský, kdež w kostele swatého Wíta slawně jest pohřeben, a tu ostatkowé jeho po tento den wěřícím bywají ukazowáni.

Ale toho snésti nemohlo srdce Boleslawowo, že Němcům poplatek wzdáwati musil; také hněw na ten lid maje weliký, i hned po zawraždění Wácslawa wyhnal ze země wšechny kněží německé, a wzpříčil se Ottowi, synu Jindřichowu, Německému králi, kterýž byl i císařem Římským, jakož wšichni potomní králowé Němečtí, zemi swau Říší nazywajíce. Z toho byla wálka s Ottau císařem čtrnáctiletá; w kteréž Boleslaw nad Němci wítězil, až pak císař po čtrnácti létech s wojskem welikým wešel do země, a oblehl Staré město Pražské, kteréž tehdáž Nowé jmenowáno bylo, poněwadž později teprw než Malá strana wy-

staweno jest. Tu nemoha přílišné moci odolati, poddal se Boleslaw, slíbiw poplatek wždy platiti (950) a wěrný zůstal císaři až do smrti.

Došli toho času Maďaři odplaty za zpurnost swau. Ti ztroskotawše říši welikau Swatoplukowu, po wšech okolních zemích bez trestu jezdili jsau, a podlé chuti, jsauce pohané, lidi křesťanské hubili a plenili. Newynechalit roku, na plen wyjíždějíce, do Sas, do Durink, do Šwab, do Bawor, do Šwejcarské země, a za Rýn až do Alsas i do Lotrink, do Francauz, do Wlach, do Řecka a kdež jinde se jim zlíbilo, po krajinách. Prwní zwítězil nad nimi Jindřich Ptácník u města w Sasích Merseburka; wšak znowu za císaře Otty do zemí německých wtrhli, na počet 100,000 lidu jízdného. Ale jich porazil Otto w bitwě welikém u Augspurka w Bawořích, kdež tisíc mužů Českých na pomoc poslaných od Bole-

hledal přátelstwí jeho, wzaw za manželku Dúbrawku, dceru Boleslawowu, od kteréž k náboženstwí křesťanskému namluwen jest, a se wším lidem swým na wíru obrácen. Takž byl Boleslaw sláwy jména Českého obnowitel, a po Samowi a Swatoplukowi třetí říše západních Slowanů zakladatel; kterýž, ač mezi swými podlé starobylého obyčeje knězem se jmenowal, wšak od cizích králem pro welikau mocnost swau nazýwán jest. A ten prwní byl, jenž i nad swým lidem mimo předešlý obyčej mocnějším slowem wládl, takže malí i welicí jednostejně poslauchati musili. Nebo předtím mezi lechy zemskými kněz čest sice měl nejprwnější, ale jim samým málo směl rozkazowati, a tak roztržky a strany mezi sebau rozličné činíwali. Boleslaw ale wšechny stejně poddanými sobě učiniw, prawým zeměpánem a welitelem se stal, a jednotu i swornost proti cizím welikau způsobil, aby se jich Čechowé strachowati nemusili.

Po smrti Boleslawa I. (967) posazen byl na stolici knížecí na Wyšehradě syn jeho Boleslaw II., a nezahanbil sláwu otce swého. Neboť dobýwal dále w zemi Chorwatské, až kdež nyní město Lwow postaweno jest. Tu měl sauseda welikého kněze Ruského Wladimíra, jehožto sídlo bylo w Kyjewě. S ním i s Mečislawem knězem Polským, i s císařem Římským Ottau II, ač weliké měl rozepře, wšak udatenstwím Českým, před kterým neobstáli nepřátelé, wšechny spory w mír šťastně jsau obráceny.

Tu wyžádal Boleslaw od papeže i od císaře, aby směl založiti biskupstwí Pražské (973), nejwyššího správce duchowního w mocnářstwí swém. Neb předtím wšechny země České pod biskupy Řezen-

skými w Bawořích postaweny byly. Ale swatý Wolfgang, biskup Řezenský, powolení swé dal, aby biskupstwí nowé nad nimi zřízeno bylo, kteréž poručeno pod arcibiskupa Mohučského, biskupů Českých metropolitana.

§. 15.

O swatém Wojtěchu a o Wršowcích.

Ale poněwadž o obyčejích pohanských, jací jsau byli w Čechách před křestem kněze Bořiwoje, powědíno jest, nemá i o křesťanských, jací nastaupili, opomenuto býti. Neboť zajisté nehned w ten staw wíra křesťanská, w jakém později w králowstwí Českém kwetla, hned z prwopočátku neb w krátkém čase mohla uwedena býti; ale nejprwé právě dětinsky sobě počínali. Mnozí jsauce pokřestěni, kříž swatý

sebe i duše sesnulých swých. A tak wíra w Čechách byla weliká jako udatnost jich; sotwy sto let uplynulo od obrácení, i již církew třemi welikými swatými skrze národ ten byla oslawena, swatau Ludmilau, swatým Wácslawem a swatým Wojtěchem, nejstaršími země České patrony a orodowníky.

Byly za času kněze Boleslawa II rody dwa lešské nejznamenitější: rod Wršůw čili Wršowici, a rod Slawníkůw, kterýž měl statků mnoho rozsáhlých od Kladska až k pomezí Baworskému, na Libicích na hradě maje sídlo své w krajinách rownych a lesnatých nad Cidlinau řekau, kdež do Labe padá. Tu narozen jest swatý Wojtěch, syn Slawníkůw, kterýž jsa mládenec krásný a mrawný, záhy poslán byl do Magdeburka na učení, a tu s welikau tauhau w brzce tak wzrostl na maudrosti, že toho času mezi lidem wšech národů málo tak učených a maudrých se nalézalo. Odtud když do Čech se nawrátil, učiněn jest knězem od Dětmara, prwního českého biskupa, jenž rodem byl ze Sas; po smrti pak jeho zwolen jest od krale a od stawů zemských, na sněmu držaném na Lewém Hradci, aby nastaupil na stolici biskupskau (982). I jel k císaři o potwrzení toho důstojenstwí do Wlach, kdež od arcibiskupa Mohučského za biskupa jest pomazán. Odtud když do Prahy se wracel, šli jemu wstříc wšechen lid radostně, a on blíž města slez s koně, šel pěšky a bos i modle se až do kostela swatého Wíta s pokorau welikau. Potom cestowal po biskupstwí swém; a když přišel do země Slowenské, od krále Uherského Geysy ke dworu powán jest a přijat s uctiwostí welikau. Neboť král opustiw pohanstwí, na wíru se obrátil, i křestil Wojtěcha i syna jeho noworozeného, swatého Štěpana a

množstwí lidu weliké, kteří žádali křesťany býti. Do Krakowa když zašel, tu lidu kázal na místě, kdeż kaple swatého Wojtěcha potom na památku jest wystawena.

Ale čím wýš we swětě byl powýšen, tím menší byla pýcha neb hrdost jeho. Příjmů swých biskupských jen čtwrtý díl podržel sobě, ostatní wše k užitku kostelů a chudých, duchownich i swětských, obracel. Málo jedl, málo pil i málo spal; ale chudé krmiti a odíwati, nemocné nawštěwowati, duchowní, kteří mladých let byli, w powinnostech jich poučowati, wšechny těšiti, wšem laskawost prokazowati, to jemu nejmilejší ducha potrawa byla. Tedy, poněwadž byl prawý biskup a nástupce Kristůw, i žila pověst jeho po mnohých národech, a swatým mužem hned za dnů žiwota jej nazýwali.

Ale se mu w Čechách brzy mnohé wěci neli-

Boleslaw klášter založil swaté Markéty we Břewnowě, blíž hradu Pražského, a nadál hojně polemi i příjmy, aby w bohumilých skutcích žiwot swůj mohli konati (993). Již předtim také byl Boleslaw pobožné panny uwedl do kostela sw. Jiří na hradě Pražském, jichž byla abatyše Mlada, sestra jeho. A ti klášterního žiwobytí w Čechách prwní začátkowé byli.

Zasteskło se wšak podruhé w Čechách swatému Wojtěchowi, že zlí obyčejowé nepřestáwali, a k tomu Wršowci, nenáwidíce rod Slawníkůw, mnoho jemu hořkosti způsobili. I nawrátil se podruhé do Wlach do kláštera, a nechtěl wíce biskupem býti. Toho času se roznemohl kněz Boleslaw II, byw mrtwicí poražen. W jehožto nemoci Boleslaw, syn jeho panowal, jenž Wršowcům přál, a ti bratry Wojtěchowy ze zrády nad zemí křiwě winíce, s nimi wálku zdwihli. Bylo pak bratrů swatého Wojtěcha šest, synů Slawníkowých: Soběbor, Spitimír, Pobraslaw, Porej, Čáslaw a Radim. Z kterýchžto Radim wždy byl se swatým Wojtěchem, neopustiw ho na wšech pautích jeho; nejstarší pak Soběbor do Polsky zašel, aby wzdálen byl zloby Wršowců, nepřátel swých. I pobrali Wršowci wšecky statky synům Slawníkowým, konečně na hradě Libici oblehli jich a mocně dobywali. A když obrana jich statečná marná byla, Wršowci hrad ztekli, hradští wšichni, muži, ženy, děti, mezi nimiž wšichni čtyři bratří tu obležení do kostela utekli, u oltáře božího ochrany se nadějíce. Tu jim Wršowci slíbili při žiwotě jich zachowati, aby wen wyšli; na wyšedší obořili se, wšechny zbili a statky jejich sobě rozdělili (996).

Ty doby swatý Wojtěch byl w Římě, a potom u hněvu u cisaře Římského, jehož byl zpowědní-

kem. I uslyšew, co se bratřím jeho w Čechách stalo, putowal do země Polské, a umínil sobě daleko mezi pohany jíti, a slowo boží jim zwěstowati. Tedy dal jemu Boleslaw Chrabrý, kněz Polský, potřeby wšechny až k moři. Kamž připluw na lodi po řece Wisle, na prawo plul, a wystaupil na břehu země Pruské, kdež wšechen lid byl pohanský, jejž on obrátiti chtěl. Ale ti nechtěli slyšeti slow jeho, nýbrž zúřiwě hrozili jemu, až newěda přišel na pole, které pohané za swaté měli, nazwané Romowé, a tu odpočinul sobě. Což spatřiwše oni, sehnali se we množstwí welikém a zabili jeho modlícího se, mnohými šípy naň střílejíce, a jeho tělo rozsekali (997). S ním byli Radim, bratr jeho, a jeden kněz Benedikt. Ti od pohanů bywše propuštěni, přinesli knížeti Boleslawowi Chrabrému zpráwu o zawraždění Wojtěcha, kterýž poslaw do země Pruské, wykaupil tělo

L. p.
846. *Rastislaw kníže Morawské.*
855. Tažení Ludwíka krále proti Rastislawowí.
862. *Crha a Strachota do Morawy přišli.*
869. Karloman, Ludwík a Karel do Morawy wtrhli.
870. Němci Rastislawowi oči wypichli.
871. *Swatopluk Němce porazil u Welehradu.*
— Bořiwoj kněz český pokřestěn.
892. Swatopluk se Němcům i Maďarům ubránil.
894. Swatopluk umřel.
907. Konec říše Morawské.
927. Svatá Ludmila zabita.
928. Jindřich Ptáčník do Čech wtrhnul.
936 Zabit svatý Wáclaw od bratra svého Boleslawa.
950. Otto císař Prahu oblehl.
955. Boleslaw Maďary na hlawu porazil.
967. *Boleslaw II* začal panowati.
973. *Biskupství Pražské založeno.*
982. Svatý Wojtěch učiněn biskupem Pražským.
993. Benediktini w Břewnowě založeni.
996. Wršowci pobili bratry sw. Wojtěcha na Libici.
997. Umučení sw. Wojtěcha.

kem. I uslyšew, co se bratřím jeho w Čechách stalo, putował do země Polské, a umínil sobě daleko mezi pohany jíti, a slowo boží jim zwěstowati. Tedy dal jemu Boleslaw Chrabrý, kněz Polský, potřeby wšechny až k moři. Kamž připluw na lodi po řece Wisle, na prawo plul, a wystaupil na břehu země Pruské, kdež wšechen lid byl pohanský, jejž on obrátiti chtěl. Ale ti nechtěli slyšeti slow jeho, nýbrž zůřiwě hrozili jemu, až newěda přišel na pole, které pohané za swaté měli, nazwané Romowé, a tu odpočinul sobě. Což spatřiwše oni, sehnali se we množstwí welikém a zabili jeho modliciho se, mnohými šipy naň střílejice, a jeho tělo rozsekali (997). S nim byli Radim, bratr jeho, a jeden kněz Benedikt. Ti od pohanů bywše propuštěni, přinesli knížeti Boleslawowi Chrabrému zprawu o zawraždění Wojtěcha, kterýž poslaw do země Pruské, wykaupil tělo

L. p.

846. *Rastislaw kníže Morawské.*
855. Tažení Ludwíka krále proti Rastislawowi.
862. *Crha a Strachota do Morawy přišli.*
869. Karloman, Ludwík a Karel do Morawy wtrhli.
870. Němci Rastislawowi oči wypichli.
871. *Swatopluk Němce porazil u Welehradu.*
— Bořiwoj kněz český pokřestěn.
892. Swatopluk se Němcům i Maďarům ubránil.
894. Swatopluk umřel.
907. Konec říše Morawské.
927. Svatá Ludmila zabita.
928. Jindřich Ptáčník do Čech wtrhnul.
936 Zabit svatý Wácslaw od bratra svého Boleslawa.
950. Otto císař Prahu oblehl.
955. Boleslaw Maďary na hlawu porazil.
967. *Boleslaw II* začal panowati.
973. *Biskupství Pražské založeno.*
982. Svatý Wojtěch učiněn biskupem Pražským.
993. Benediktini w Břewnowě založeni.
996. Wršowci pobili bratry sw. Wojtěcha na Libici.
997. Umučení sw. Wojtěcha.

KNIHY TŘETÍ.

O KNÍŽATECH ČILI WÉWODÁCH ZEMĚ ČESKÉ PO SMRTI KNĚZE BOLESLAWA II.

(Od roku 999 až 1197.)

---

§. 16.

O synech kněze Boleslawa II. a o Boleslawovi Chrabrém, Polském králi.

[redacted]

mec a ukrutník, k tomu ničemný a nestatečný, utiskuje lid swůj a proti nepřátelům udatné mysli nemaje. Naproti tomu též doby byl Boleslaw Chrabrý, kněz Polský, syn Dúbrawky, nade wšechny krále okolní nejstatečnější a nejdůwtipnější. Ten wida nezdárnost kněze Českého, a žádostiw jsa welikého panstwí nabýti, nemeškaje wtrhnul do říše České, a města Krakowa oblehl i dobýwal. Tu Čechowé, ač s welikým udatenstwím odpírali, mocně dobyti jsau, a Boleslaw wšechny zbíti kázal (999). Po té Slezska a Morawy i wší země dobyl, nad kterau Boleslawowé Čeští panowali, mimo Čechy jediné, kteréž tudy w neslawnost upadly, a Polska na místo Čech w západních Slowanech učiněna jest nejmocnější. Byla to čtwrtá říše západoslowanská, wedaucí s Němci wálky welike s jedné, a s Rusy s druhé strany.

Mezitím Boleslaw Ryšawý nepočestně nakládal s bratřími swými, chtě jich zabíti, aby se podílů jejich zmocniti mohl. Toho oni se wystřehše, utekli do Bawor k Jindřichowi, jenž potom byl císařem Římským. I panowal wždy krutěji Boleslaw nad lidem Českým, žádného w lásce nemaje, ale wšechny we strachu drže. Z toho se bauře welike na zemi Českau přiwalily. Neboť trpěti toho déle nemohauce, powstali naproti němu, a to napřed Wršowci, ač on jednomu z nich dceru swau byl dal za manželku, wšak nemoha žádného za přítele míti. I powolali Čechowé Wladiwoje, bratra Boleslawa Chrabrého, druhého syna Dúbrawčina (1002), jenž přišed wojensky, zahnal Ryšawého, a sám nad Čechy panowati počal. Ryšawý utekl k Jindřichu, wéwodowi Franskému, kterýž ale jal jej, a wsadil do wězení; [redacted] jemu křiwdu prwé byl učinil; ale potom

od něho propuštěn jest, a k Boleslawowi Chrabrému do Polsky se utekl, ač jest ten Českého králowstwí nepřítel byl nejmocnější.

Ale znamenaje Wladiwoj, Polan, že mu bezpečnosti na stolici knížecí není, a to proto, že Jaromír a Oldřich, knížata Česká, u císaře Jindřicha II byli; tedy obáwaje se, aby on jich do Čech uwésti nechtěl, pospíšil ke dworu císařskému, žádaje, aby jeho za knížete potwrdil císař: což rád učinil Jindřich, wšak aby byl Wladiwoj manem jeho, to jest, aby země Česká císařowa byla, a wéwodowé Čeští aby ji od něho měli k užíwání a ke sprawowání. Nebo tím způsobem i Německau zemi měl císař Římský, žeť rozdělena byla na mnohá wéwodstwí i jiná panstwí, a wéwodowé i jiní páni nejen jeho manowé, ale i úředníci byli. I učinil Wladiwoj podlé wůle císařowy, slíbiw jemu wěrným a poddaným býti, a

Wšak Ryšawec nedbaje než naplnění zlosti swé, wzal pomstu nad nemilými sobě, kteří jej prwé ze země wyhnali, o masopustě, když wšechen lid weselosti hleděl, pozwaw mnohé w zemi nejwzácnější, a zwlášť rodu Wršowského, k radowánkám welikým. Kteří když se sešli, wystaupiw s dráby swými, sám prwní zabil Wršowce toho, jemuž dceru swau dal za manželku, druzí jiné pobili k rozkazu jeho. I byl strach weliký wšechněch, tak že jiné rady newědauce, k Boleslawowi Chrabrému o pomoc poslali. Kterýž maje radost z toho, i přišed na pomezí země České, Ryšawého přátelsky k sobě powolal, a když přišel, oči obě mu kázal wypichnauti, potom zawesti na twrdý hrad do země Polské, kdež umřel po mnohých létech we wězení. Chrabrý do Prahy s wojskem swým pospíšil, a přijat s radostí wšeho lidu welikau; kdežto se mu zalíbilo wíc než w zemi jeho Polské, i počal odtud nade wšemi zeměmi swými kralowati. S ním se nawrátil Soběbor, bratr swatého Wojtěcha, do wlasti swé.

Toto když se tak stalo, záwiděl Boleslawowi císař Jindřich Německý, boje se moci jeho, kteráž po Německé říši w celém křesťanstwě nejwětší byla. I učinil jemu psaní: chceli císaři učiniti přísahu poslušenstwí, tak aby s zemí Českau manem byl císařowým, že chce jemu té země příti; jestliżeby toho ale nechtěl učiniti, že hned wálku na něho zdwihnauti míní. Tedy neboje se jeho Chrabrý, zbrojiti počal, a začala se wálka weliká, a krutě mezi Říšskými i Polany a jinými Slowany bojowáno. Jindřich porážel přátely Boleslawowy, kteréž měl mezi wéwodami německými, Boleslaw w Bawořích a w Lužici škodil a dobýwal (1004). Ale mezi tím časem Polané

křiwdy Čechům činili, nenakládajíce s nimi jako s bratry a přátely, jsauce jednoho kmene slowanského, ale hrdě jako s lidem poddaným sobě. Z toho Čechowé rozhněwali se, i smluwili se s Jaromírem a Oldřichem, Přemyslowci, kteří u císaře byli.

Léta 1004 císař Jindřich sebral wojsko u Merseburku w zemi Saské, a chystal lodě na Labi, jakoby do země krále Polského wtrhnauti se strojil. Tedy Boleslaw chtě se jemu na odpor postawiti, přitrhnul do Lužice, čekaje. Ale w tom Jindřich obrátiw se, se wším wojskem swým do Čech se na cestu dal. Oldřich a Jaromír napřed táhli. Přátelé jejich otewřeli jim twrz na hranici Saské při horách Krušných postawenau: tudy císaři cestu do země otewřeli. Když před Žatec přitrhli, měšťané brány jim otewřewše, wšechny Polany w městě swém bíti se jali, a císaře pustili do města swého. Tedy ulekna se náhlé při-

druzí ze bran pryč utíkali, i s nimi Boleslaw král, jenž se nadál moci Čechů veliké, ana malá byla. Takž Polané ze země wylmáni; i přišel do Prahy Jaromír, a posazen na stolici knížecí; na kteréž potwrzen od císaře Jindřicha, jenž brzy za ním do města přišel (1004).

Válka Říše s Polskau do Lužice, do Slezska a jiných krajin okolních se zatáhla, kdež Čechowé Němcům pomáhali; ale po krátkém čase císař mír s Boleslawem učinil, a málo dbaje Čechů, wšechno, co jim odňal zemí Polan, nechal jemu, takže slabí zůstali Čechowé mezi silnými, Němci s jedné a Polany s druhé strany. I posílal často k nim král Polský, a napomínal, aby s ním přátelstwí měli, jakož jsau jednoho jazyka Slowanského; také syna swého Mečislawa do Prahy poslal na smlauwání, ale jej kněz Oldřich jal, a ty, kteří s ním přišli, wšechny dal zabíti, i s Němci přátelstwí držel. Nebo podruhé válka císaře s Boleslawem obnowena, kdež Čechowé císaři pomáhali. Wšak Boleslaw byl udatný, i wítězil nad Němci i nad Čechy, mocný jsa až do smrti swé, takže od Baltického moře až po Tatry, ano po Dunaj říše Polská se roztahowala.

Naproti tomu Čechy čas dosti dlauhý zůstaly w ponížení welikém. Neb wšech swých zemí ostatních zbaweny zůstaly, a nad to wýše i s druhé strany Němci hranici Českau sužowali, kdež daleko prwé do lesů Šumawských se táhla; ale němečtí páni rozličtí i jiní lidé přicházeli, lesy raubali, hrady stawěli, a země sobě přiwlastňowali. To wšechno prwé české bywši, nyní k Baworům přináleží.

§. 17.

Oldřich a Božena.

Jaromír, kníže České, byl muž dobrý a tichých mrawů, wšak slabý a nestatečný; Oldřich bratr jeho, udatný ale nešlechetný a chtiwý panowání. Tedy zdwihna se proti Jaromírowi, ssadil jej s stolce knižecího (1012); a císař, když k němu Jaromír přišel žalowati, kázal jej jíti, a wydal Oldřichowi, od něhož na hrad Lysu dán do wazby.

Odtud Oldřich počal nad Čechy panowati, a jsa lowec statečný, když jednoho času na lowě byl, widěl Boženu, dceru Kresinowu, wládyky rodu skrowného, ana prala w potoce, jak powěst prawí; i poněwadž byla panna nad míru krásná a mrawů ušlechtilých, pojal k ní lásku welikau, a kázal na hrad swůj přiwésti, i wzal za manželku swau. Takž ze stawu níz-

západoslowanská, ta, kterauž Boleslaw Chrabrý založil, pro neswornost synů po smrti jeho. Bezprem, mladší obrátil se proti staršímu Mečislawowi, a ujce swého krale Štěpana Uherského na pomoc powolal. Kterýž zdwihna válku na Polany, dobyl Slowáků i země Morawské, a dál nedbaje na Bezprema, ty krajiny ku koruně Uherské podržel. Což wida Oldřich, jal se příležitosti užíti, aby, čeho předkowé pracně dobyli, Čechům zase nawráceno bylo. I wtrhna do Morawy Břetislaw (1028), udeřil na Uhry s úprkem welikým, a jedním hnáním pudil je bez přestání, až uleknuw se král Štěpan, přinucen jest pokoj učiniti, tak aby Břetislaw byl wéwodau Morawským. Tu přišel na místa swatá, kdež Cyrill a Methodius apoštolowali, i kdež prwé Welehrad stál, a kdež byla sláwa Rastislawowa a Swatoplukowa, i rozplakal se welice, wida pusté wšechno a zbořené. Tedy kořist celau, kterauž učinil na Uhřích, k tomu obrátil, aby kostely a oltáře staroslawné k službám božím zase obnoweny byly; také hrady staré upewnil, i jiné založil, jakož i Opawu město, kteréž jest we Slezsku, a osadil lidem i župany udatnými. Odtud se bral k císaři Konradowi II, aby jemu nowá země od něho potwrzena byla.

Na té cestě když šel Swiňobrodem (Šweinfurtem), městem Otty, markrabí Franského, tu widěl Juditu, sestru jeho, pannu ze wšech knížecích dcer toho času nejkrásnější. Do kteréž takowau láskau zahořel, že hned jal se přisahati, že musí Jitka, byť-by i proto zahynauti měl, jeho manželkau býti. Tedy když se wracel, jednoho dne we swátek k wečeru wešel do kláštera s několika swými, kteří ozbrojeni byli; w tom klášteře Jitka schowá

skrywše, jak z kostela widína jest wycházeti, chopil Juditu Břetislaw do ramenau swých, i wzal i běžel wen z kláštera. Což pokřik w kláštěře i leknutí wšech; wšak běželi k wratům, a přepiali řetězem welikým, aby mu cestu zamezili. Ale on wytasiw meč, přeťal řetěz sečí přesilnau, a na koně hbitého sedna, i unesl Juditu do Morawy, kdež pojal ji za manželku w Olomúci, a poddaným poslušenstwí jí přisahati kázal (1029).

Odtud panowal Břetislaw nad Morawau až do smrti otce swého Oldřicha, kterýž poslední léta živobytí swého hněw měl na něho i na bratra swého Jaromíra z příčin rozličných. Také s císařem Konradem zlau wůli měli, a císař powolaw jej k sobě, jal Oldřicha, a nepropustil, leč pod tím, aby Jaromírowi polowici Čech postaupil. Ale Oldřich hned jak se wrátil, dal oči wypichnauti bratru swému

byli králi Německými. A k tomu byl čas příhodný, poněwadž w Polsku rozepře byly, a lid ten oslabnul skrze neswornost swau. Pročež sebraw pole Břetislaw, když wtrhnul do Polsky, bylo jako wichr welký, který wším mořem bauří; tak porážel woje, i dobýwal měst, až i Krakowa samého hlawního města, kteréž spálil, a wzal poklady neslýchané, od Boleslawa Chrabrého nashromážděné. Když přišel ku Gedci městu tehdáž slawnému, odtud wyšli proti němu, prautek zlatý na znamení poddanstwí jemu podáwajíce. Potom Hnězdna dobyl, kdež ležely ostatky swatého Wojtěcha pohřbeny, a jiného bohatství počet nesmírný. Což wšechno když wzali, kázal biskup Sewer Pražský wojsku Českému, aby se tři dni postili, a pokání činili, nežli tělo biskupa swatého zdwihnauti se odwážil. Tu slíbili, wšeho nechati pohanského, oč se byl hněwal swatý Wojtěch na lid Český, i tak s drahau kořisti do wlasti se obrátili. Když přišli před Prahu, tu přes noc w ležení wojsko zůstalo; druhý den wešli do města s plesem wšeho lidu newidaným. Nade wšechny nejslawnější kníže a biskup, tělo swatého Wojtěcha na ramenau nesauce; za nimi s jinými drahými ostatky opatowé a arciděkani; kněží s křížem ze zlata ryzího, s klenoty zlatými a z drahého kamene, potom kořist welikà na wozích, také zástup Polanů urozených, kteří zajati byli (1039 25. srpna).

Ale mezi tím časem, když Břetislaw w Polsku bojowal, byla Richsa, královna Polská, u Jindřicha III císaře Římského, o pomoc naproti knězi Českému žádající. A byl Jindřich III ze wšech kdy císařů Římských a německých králů ten nejmocnější; i newiděli nikdy rádi císařowé, aby země Česká nad

jiné mocná byla. Tedy ještě prwé, než se Břetislaw do Čech wrátil, wtrhnul Jindřich do země, a neustaupil, až Břetislaw syna swého Spitihněwa dewitiletého dal jemu w rukojemstwí, pokojné narownání s ním učiniti slíbiw. I žádal císař, aby kníže ode wšeho pustil, čeho w Polsku wybojowal; Břetislaw naproti tomu starý poplatek 120 wolů a 500 hřiwen stříbra wždy prawil že rád chce wzdáwati, Polské země wšak nawrátiti nemínil. I stala se wálka weliká. Císař s dwěma wojsky do země České wtrhnul, jedno Šumawau sám weda, druhé s Ekkardem, markrabím Mišenským, přes hory Krušné táhlo. Ale Břetislaw rowněž na dwé wojsko swé rozdělil, i učinil záseky w lese Baworském weliké. Proti kterým když Němci útok učinili, na hlawu poraženi jsau, a mnoho šlechticů ztratili, i mnoho zajato, a kořist weliká učiněna (1040). Tedy císař ze země wyšel, a rowněž Ekkardowi kázal učiniti.

Od těchto časů a již prwé za Oldřicha počítali se knížata Česká mezi kurfirsty říše Německé, to jest, mezi knížata takowá, ježto po smrti císaře Římského nowého císaře wolíwali. A nazýwali se také jako jiní páni welicí w Němcích wéwodami, což byl úřad císařský, jezdili na sněmy Německé, a o wěci říšské s jinými i s císařem radili se; toho práwa před jinými užíwajíce, že jedauce na sněm wši říše, směli ukázati sláwu swau, několik wsí německých na cestě zapálíce. K obraně zemské učinil Břetislaw nowé zdi okolo měst Pražských, a posadil lid zbrojný na pomezí k lesu Baworskému, rozdaw jim pole, a dada weliké tam swobody, tak aby radostně hranici hájiti mohli. Učinil také zákon takowý w zemi České, aby po smrti knížete ten, který bude nejstarší z rodu Přemyslowa, na místo jeho nastaupil, druzí pak aby měli wýživu z některých krajin jim wykázaných, wšak prwního knížete aby poslušni byli. Mnoho jiných také zákonů způsobil dobrých a užitečných, i byla dlauhá památka jeho.

Ale pro oblaupení kostelů w Polsku také obžalowán byl u papeže Římského, že jest se swatokrádeže dopustil. Tedy wystawil kostel w Boleslawi, aby mu odpuštěno bylo, a kanowníky při kostele založil (1046). Takowým způsobem množila se pobožná zakládání, a prwé již Boleslaw II kšaftem swým založil klášter Ostrowský (999), a Oldřich kněz klášter nad Sazawau řekau (1032), kdež byl opat swatý Prokop zpowědník jeho. W tom klášteře konali služby jazykem slowanským, a chowali knihy drahé, jazykem tim sepsané; jimž mnoho statků Břetislaw darowal, aby na oslawu lidu slowanského tak činiti mohli.

§. 19.

Spitihněw II.

Břetislaw umřel roku 1055, panowaw let 18, i zanechal synů pět: Spitihněwa, Wratislawa, Kunrada, Jaromíra a Ottu. Spitihněw po něm začal panowati, jsa jinoch tak krásný a ušlechtilý, jako byl otec jeho, červených líci, wlasů černých a dlauhých wausů, we mrawich swých libezný, a ke wšem laskawý, wdow a sirotků přítel weliký.

Ale byla mu rozepře s bratrem Wratislawem, který maje Olomúc město na wýživu swau, chtěl tu samostatně panowati, a protiwil se Spitihněwowi. Ale wtrhna kníže do Morawy, zemi jemu odňal, a Wratislaw do Uher utekl (1056), až potom později se smířil s ním, a Olomúc jemu nawrácena.

Také se rozhněwal na klášter swatého Prokopa nad Sazawau, a wyhnal mnichy slowanské, i učinil opata Němce (1056). Kostel sw. Wíta na hradě Pražském jal se přestawowati (1060). Umřel we mladém wěku, 30 let teprw maje stáří swého (1061).

že mu chtěli krásné wausy jeho wziti, a odíti jej podlé obyčeje kněžského. A přemluwil jej sice bratr jeho Wratislaw, žeť ministrowal biskupu Sewerowi, a při mši četl ewangelium; ale brzy ho zas omrzelo, i utekl ku králi Polskému, nechtě knězem býti.

Mezi tím časem založil kníže Wratislaw biskupství Olomucké, oddělíw Morawu od Pražského biskupství (1062), a brzy potom u wysokém stáří umřel Sewer biskup Pražský (1067). Tedy poslali pro Jaromíra bratří jeho, knížata Morawští, a zawedli jej do Prahy, prosíce Wratislawa, aby jej biskupem učinil, jakž byla wůle otce jejich Břetislawa; neboť již chtěl Jaromír k stawu kněžskému přistaupiti. Ale Wratislaw nyní nechtěl přiwolení dáti, i prawil jim, že woliti biskupa wěc jeho není, ale celé země, když se na sněmu sejdau, i tak že chce učiniti sněm na pomezí Slezském, kdež ležení bylo, poněwadž Čechowé s Polany chtěli wálku wésti. Takž se i stalo, blíž Dubenína, kraje nyní Hradeckého (1068). Tu seděl Wratislaw na stolici své knížecí, a po stranách bratří jeho Kunrad i Otto i jiní nejwyšší; naproti nim župani a páni a duchowní nejdůstojnější, dále wládykowé, jakž obyčej byl starodáwní. Tu powolal Wratislaw Lanzona, probošta Litoměřického, i dal jemu prsten a berlu na znamení, že jej chce biskupem míti.

To když se stalo, neschwálili wolení hlasy swými, ale hlasitě reptali wšichni, ježto tu shromážděni byli, zwláště Kojata a Smil, mezi pány Českými toho času nejmocnější. Ti dwa wzali za ruce Kunrada, Ottu a Jaromíra, bratří knížecí, a prwé s nimi odešli, za nimi hned větší počet lidu, wznešených i nízkých, zbrojně u Opočna se položíce, takže bylo rozhorlení

obau stran welké, a boje se zlých nehod Wratislaw do Prahy se wrátil, až i psal Morawským, že chce swoliti, aby Jaromír biskupem byl, i poslal jeho do Mohuče k arcibiskupowi, aby swěcení přijal. Kojata a Smil musili ze země ujéci.

Tu byl Jaromír pobožný a horliwý we službách božích, i štědrý k chudým a zwláště duchownim mladým, aby se k stawu kněžskému náležitě připrawiti mohli; při tom wšak wždy i pyšný a lehkomyslný. Neboť se stala rozepře mezi Pražským a Olomúckým biskupem o statky některé tuhá a k rozhodnuti nesnadná, takže u samého papeže na sebe žalowali, a Jaromír jda do Olomúce, s průwodem swých lidi welikým wešel do domu biskupowa, potupil i zbil jeho, a statků těch násilim zmocnil se, o které rozepře byla, i jiného příkoří učinil. Tedy i kníže Wratislaw žalowal na Jaromíra u papeže; a přišel legat čili posel papežský do Prahy, aby nad biskupy saudil; kterému když wzdorowal Jaromír, ssazen jest s biskupstwí, i zbawen wšech příjmů swých, takže w bídě byl welké, až i do Říma powolán jest, aby z toho odpowídal před stolicí apoštolskau. I poddal se saudu pape-

§. 21.
Wratislaw II.

Toho času wznikly mnohé a welké nesnáze w křesťanstwě skrze boj mezi papežem Řehořem VII a císařem Římským Jindřichem IV. Byl Řehoř powýšil wic než wšichni předešlí papežowé důstojenstwí swé, takže nade wšemi králi a knížaty světskými prawil se býti nejwyšší hlawau widitedlnau, místo božské na zemi zastupující. I wydal zákony přísné na kněží k naprawení mrawů jejich, kteří předtím zkaženi byli, a z toho u věřících w lehkowážnost welikau a w hanbu upadali w rozličných krajinách a nejwíce wlaských, že po světském zboží a po marných rozkošech wíce, než po slowu božím a přikázaní jeho taužili. Zwláště pak to nařídil papež, aby kněží katoličtí žádných manželek neměli, a druhé, aby nebyli woleni od osob světských, ale od wrchnosti duchowní. Tudy se dotknul práw císařských i jiných světských wrchností, kteří kněží k farám a kostelům i jiným místům duchownim ustawowali, a napřed s císařem Jindřichem IV wzešel mu hněw welikỳ, až i wálka křesťanů s křesťany a rozdwojení přehrozné we wšech téměř zemích i národech. Papež na císaře kletbu učinil, což jest, aby byl wylaučen z církwe Kristowy, a aby jeho žádná poslušnost žádnych křesťanů nebyla; wzdorocísaře proti němu zwolil, a císař wzdoropapeže proti Řehořowi, jeden druhého zkaziti usilujíce.

A již předtím byla jiná wálka císaři se Sasy, ježto se jemu protiwili, a wéwoda Wratislaw pomáhal jemu, kdež Čechowé statečně wítězili, a Míšně dobyli (1075). Tedy pomáhal jemu i proti papežowi Wratislaw, a to když císař w největší nauzi byl, ode wšech téměř

Němců opuštěn jsa, a jedini Čechowé wěrní mu zůstali. Wratislaw poslal syna swého Bořiwoje k čisaři se 300 muži ozbrojenými na pomoc proti papežowi. Mezi těmi byl Wiprecht z Grojska, toho času rytíř zjezdilý a přeudatný, jemuž potom Wratislaw dceru swau wlastní Jitku dal za manželku. Ti bojowali w bitwách krutých; města Římského dobýwati pomáhali císaři, a prwní na hradby wítězně wylezli (1081). Také wéwodu Rakauského Leopolda, jenž nazwán Krásný, odpadlého od císaře, porazil Wratislaw w bitwě, kteráž se stala u Mailberka (1082). Za ty wěci jej powýšil Jindřich w důstojenstwí, tak aby se jmenowal králem Českým (1086), a tudy powýšen byl nad jinými knížaty říšskými. Také poplatek jemu odpustil, kterýž od starodáwna Čechowé Němcům platiti musili; neb odtud ta jedina byla powinnost knížete Českého, aby s 300 muži ozbrojenými byl na pomoc císaři, kdyžby do

řece, kteráž zde teče, položiti, aby opět kaupati se mohl do libosti.« I rozhněwal se Břetislaw z pohanění swého, a druzí jej pobádali na Zderada, by pomstu wzal na něm. Tedy druhého dne powolaw Břetislaw Zderada k sobě, jel jemu wstříc, a w poli swádu s ním začal; potom wrhnul jemu do očí rukawici swau, a když koně swého od něho obrátil, tu wyskočiwše sluhowé Břetislawowí, zabili Zderada, i byla bauře weliká w ležení, jako když někdy měl Jaromír biskupem nebýti. Ale šla do ležení královského manželka Konradowa, Hilburga, prositi o milost muži swému, a obměkčila srdce královo na bratra i na syna, takže oběma odpustil a smířil se s nimi. Než Břetislaw newěřil, wždy boje se otce, že se chce později teprw pomstiti. I šel do Hradce nad Labem, kdežto se k němu sešlo mnoho jinochů urozených, s nimiž on ku Praze táhl, otce swého chtě obléhati. Podruhé se stalo mezi otcem a synem narownání, ale potřetí podnětli kralewiče přátelé jeho lstiwí, z rozbrojů radost a zisk majíce. Tedy wyšel s nimi do Uher, a bylo jich 2000; i posadili se u Trenčína, a přebýwali tu, Břetislaw pak při dwoře krále Ladislawa Uherského, od něhož přijat jest.

Král Wladislaw umřel rok potom, spadna s koně na honbě, a hned zabiw se (1092), i pohřben w kostele na Wyšehradě, kterýž byl založil.

§. 22.

O obyčejích tehdejšího času.

Brzy po smrti prwního krále Českého Wratislawa, po šesti létech stal se začátek welikých wěcí, kteréž se w dalekých od země České wlastech při-

hodily, ne jedné krajiny, než celého křesťanstwa se týkající. Křesťané jali se s Muhamedány boj wésti, aby wyswobodili z rukau jich hrobu Spasitelowa a swaté země, w kterých obcowal za pozemského žiwota swého; a trwaly boje dwě stě let téměř, kteréž nazwány jsau wálky křížowé. Neb pro zwelebení kříže bojowali, a swatým křížem znamenali oděw swůj, kteří tažení válečná do Asie konali, jichž bylo na mnohá sta tisíců. Tu ačkoli několikráte dobyli země Kananejské, wždy ztratili zase, a jim konečně od Muhamedánů wzata jest až po tento den; ale od té doby změněni jsau obyčejowé křesťanští, a ze smutnějších we weselejší, z nuznějších we stkwělejší obráceni.

Způsob byl putowati ke hrobu Kristowu do Jerusaléma, buď mírně, buď válečně, a to zwláště urození činili na koni bojujíce; odtud se nazýwali

od maličkosti se učiti, těch konati musili, kdož důstojenství rytířského dosáhnauti chtěli; a toho od králů i jiných pánů aneb rytířů udatných udělováno jest při slawnostech welikých, aneb w poli po bitwách krutých skrze udeření mečem na rameno tomu, jenž w řád rytířský wstupowal, i slulo pasowati na rytířstwí.

Tito obyčejowé rytířští ponejprw z křížowých wálek wzešli, kdež křesťané welikého srdce nabyli, a od muhamedánů wšeliké ušlechtilosti se naučili. Pak poznali křesťané krajiny nowé, daleké, a zboží w nich rozmanitá, která země ty úrodné a parné plodí i lidé tamější zhotowují. Tedy jedno zboží kupci ze země do země woziti, druhé podlé příkladu muhamedánského křesťanští řemeslníci a umělci hotowiti počínali. Tu nejprwé obchody rostly a umění wšeliké zmáhati se počínalo, ne takowé jenom, které ku každodenní potřebě člowěka náležÍ, ale wšeliké ušlechtilejší; obrazy krásné malowati, stawěti chrámy a paláce weliké, písma maudrá, užitečná i krásná skládati; čehož wšeho prwé nebylo w takowém způsobu mezi nimi, jako když s lidem muhamedánským, který tehdáž již uměl, se oznámili.

A nejprwé wěci tyto obzwláště od národů wlaských se dály, kteří křížowých wálek prwní původowé byli; jejich příkladem Němci a Slowané později k témuž jsau nawedeni. Wedlé toho, poněwadž později ukázano bude, kterak i w zemi České obyčejowé rozličnÍ se měnili, aby potom lépe mohlo rozumíno býti, powí se o starém ještě tuto způsobu wěcí Českých, jakýž byl do času krále Wratislawa i potom některý drahný čas, nežli w nowější změněn.

Od panowání kněze Boleslawa I byla w Čechách

větší než prwé moc knižat nad poddanými, mocnými i menšími jednostejně, a přestali odtud lechowé mocní, kteří předtím ne wždycky poslauchati chtěli. A wšak dwojí byl staw powýšený, s kterými wždy na sněmích knížata radu bráwala; jedni urozenější, kteří se šlechtici nazýwali, staw pansky, a druzí wládykowé, kteří se potomně stawem rytířským počali jmenowati. Ti obojí a jiní, ježto dědiny a statky swé wlastní měli, nazwáni jsau *zemané*, druzí, kteří po městech a wsích žiwi byli, *chlapi* jsau jmenowáni. Tito žádné swé statky nemowité neměli, ale nejwíce lidé poplatní byli, takže pole pánů a wládyk, aneb duchownich neb i knížecí k swému užitku wzdělawajíce, platy za to každoročně wzdáwali, a některé práce čili roboty zemské knížeti pro obecné dobré, kdykoli potřebí bylo, jiné pak pánům konati musili, wšak nic wíce ani méně, než jak smluweno

w Čechách weliká, a bylo žup přes 40 na počet, jichž jména nám wšechněch známa nejsau; několik žup dohromady činilo kraj, a krajů as 12 bylo. Přibývalo měst a twrdých hradů, kterých již podlé obyčeje německého také na wrších stawěti obwykali, jakož Bezděz a Přimda a Skála, a kterých jména tuto wšech pro krátkost nemohau položena býti.

Wšeliké umění a wšeliká učenost byla ty časy při stawu duchownim; neb ostatní lidé wíc o cwičení těla než duše swé pečowali. Protož klášterů a kostelů wždy wíce zakládáno, jakož kostely Wyšehradský (1070) a Mělnický (před 1006), kláštery Opatowický w Čechách (1086), na Morawě Rajhradský u Brna a Hradištský u Olomúce. W těch i we wšech prwé hned založených, i kteréž později založeny jsau, byl jediný řád benediktinský. Ti jsau, jenž w tichosti komnatek swých čítajíce w knihách učených duchownich i swětských, přepisowali je, a jiné učili we školách, kteréž při klášteřích a kostelích byly. Pro wětší učenost Čechowé do cizích krajů jezdili, do Paříže we Francauzích a na jiné školy znamenité; ač wšechna toho času učenost proti nynějším dobám skrownà byla i nedokonalá, a wšechna také latinským toliko jazykem se konala, takže čísti aneb psáti málokteří lidé swětští z chudých i bohatých uměli. Toliko w kláštěře sw. Prokopa učili se w knihách starým jazykem slowanským sepsaných, tím kterým Cyrill a Methodius ewangelium byli sepsali. Neb zase král Wratislaw powolal mnichy slowanské, aby se z Uher do kláštera swého nawrátili. Těch byl opatem toho času Božetěch, muž nade wšechny jiné tehdy w Čechách maudrý, učený, přitom laskawých obyčejů a králi Wratislawowi obzwláště milý. Ten i malowal krásné obrazy podlé

způsobu řeckého, i řezal sochy ze dřewa i z kamene, a klášter s kostelem swým a jiné budowy wystawil podlé umění swého. A tak nalezáme, že jsa přitom člowěk ctižádostiwý, posadil při mši korunu jednau králi Wratislawowi na hlawu, což byla jen čest biskupowa. Tedy rozhněwaw se biskup, chtěl jej s opatstwí ssaditi, ale ku prosbám wšech, k Božetěchowi lásku a čest welikau majících, tu jemu potom pokutu uložil, aby udělaje kříž ze dřewa, zwýší jako on sám, wzal na ramena swá, a do Říma putuje, do kostela sw. Petra zanesl. Což učinil opat Božetěch, a smířen jest s biskupem. Také toho času byl Kosmas, kanownik Pražský (umřel 1125), we starých i nowých knihách latinských učený, jenž sepsal prwní kroniku českau, we které wšechny wěci, ježto se předtím staly, až po jeho čas sepsány se nalézají, a jiných wíce mužů učených.

se rozhněwaw, poněwadž rûznice mezi sebau wedli, i wyhnal je a latinské mnichy benediktiny z kláštera Břewnowského na místa jich posadil (1096). Wálku s Polany také wedl, z mnohých příčin, a obzwláště z té, že poplatku platiti nechtěli, Břetislawowi I, českému knížeti, slíbeného za to, že jim Wratislaw město we Slezku i s zemí okolní, které na nich dobyl, zase byl nawrátil.

Léta 1096 táhli ponejprw Křižáci do země Kananejské, wyšedše z Francauz, a skrze Němce, část také skrze Čechy, a potom do Uher táhnauce. Na té cestě Židy nutili k náboženstwí křesťanskému, w Němcích prwé, i také w Čechách, jedny křtíce, a druhé, kteří se protiwowali, bijíce, ač toho litowal biskup Kosmas Pražský, prawě, že se má s láskau, a ne násilím, wíra Kristowa hlásati.

Břetislaw II ale byl prwní, jenž zrušil zákon děda swého Břetislawa, aby wždy nejstarší z rodu Přemyslowa nad Čechy panowal. Mělť po jeho smrti Oldřich, syn Konradûw, kterýž Brnem wládl, nastaupiti; ale Břetislaw šel k císaři německému, Jindřichowi IV s dary hojnými, a žádal, aby léno České bratrowi jeho Bořiwoji udělil, což rád učinil císař, poněwadž toho práwa, kteréhož neměl, směl užíwati (1099). I aby Oldřich opříti se nemohl, Břetislaw s wojskem do Morawy táhl, dobyl Brna, a ze země pryč jej wyhnal.

Brzy potom zabit jest Břetislaw II w lesích u Zbečna, blíž Rakownika, kdež měli dwůr krásný lowecký knížata Česká, rádi tu přebýwajíce. Tu byw na lowích, když se domů pozdě na wečer wracel, w tom z hanští wyskočil Lorek jakýs řečený, a ko-

pím jeho probodl; sám utekl a nalezen w jámě hluboké wlastním mečem probodnutý (1100). Myslili, ač prawda-li jest, že jej nawedli Wršowci, z kterých Mutina a Božej, dwa bratří, před hněwem Břetislawowým prwé do Polsky utekli, byli nejmocnější.

§. 24.

Bořiwoj II.

Od těch dob skrze zrušeni zákona Břetislawowa země Česká we mnohé a kruté rozepře upadla mezi Přemyslowci rozličnými, kteří chtěli knížaty býti, o to mezi sebau se potýkajíce.

Jakž umřel Břetislaw II, a Bořiwoj bratr jeho na stolec dosedl, Oldřich syn Kunradův k cisaři Jindřichowi se obrátil, žádaje, aby chránil práwa jeho.

§. 25.

Swatopluk II.

Ale byl Swatopluk, syn Otty, wéwoda Olomúcký, muž bojowný, lstiwý a diwoký, bratranec Bořiwojův. Tedy, poněwadž jednau již zákon zrušen byl, podlé kterého se na stolec knížecí nastupowalo, chtěl Swatopluk mocí panowání dobyti. I přitrhl před Prahu wojensky (1105); ale nikdo na stranu jeho nepřidal se, a hned zpět obrátiti se musil. Než hned lest wymysliw, způsobil podezření Bořiwoji na bratra jeho Wladislawa i na Wršowce, že proti němu úklady strojí, kteří, když na ně počal Bořiwoj hněwiw býti, skutečně odpadli od něho, a k Swatoplukowi se obrátili, i za knížete jej powýšili (1107).

Tedy šel Bořiwoj ku králi Německému Jindřichowi V., a mnoho peněz jemu zaplatil, aby mu pomohl proti Swatoplukowi; kteréž peníze král wzaw, powolal Swatopluka ke dworu swému a zajmauti jej kázal. I slíbil mu Swatopluk ještě wíc peněz, a wzal jich také císař, a zas propustil jeho; a byla to hanba weliká, když tak důstojnost knížecí kupowali, a on prodáwal a ještě i šidil.

Potom táhl Swatopluk císaři na pomoc proti králi Uherskému Kolomanowi (1108), a postawil Mutinu Wršowce a Wacka na pomezí Slezském, aby hájili proti králi Polskému, který s Kolomanem byw, Bořiwoji k panowání zas nad Čechy chtěl dopomoci. Ale w Uhřích nezwítězili, a do Čech wtrhnul král Polský a plenil, Mutina a Wacek cauwati musili. Tu Wacek winu ztráty na Mutinu strčil, a že on s Polany srozuměn jest, Swatoplukowi oznámil.

Tedy když se wrátil kníže z tažení Uherského,

škaredé měl myšlénky, všecky Wršowce pojednau wyhubiti chtěje, a rodu tomu konec zdíti. A nejprwé měl se k nim laskawě a milostiwě, aby se nenadáli. Ale přijda na hrad řečený Wratislaw, w župě Mýtské, tu přes noc zůstal, a druhého dne ráno wšem pánům sejíti se w sini na hradě kázal. Mezi nimi když se postawil, začal zlostně mluwiti, tupiti Wršowce, zradce wšechny a zločince od prwopočátku rodu toho po wšechny časy nazýwati; i kázal wšecky zabíti, a kdožby je zabil, tomu we statky jejich se uwázati. Tedy stáli užasnuti, nic nemluwíce, pan Mutina, pan Unislaw i Domaslaw a jiní, kteří tu byli rodu Wršowského, až odešel Swatopluk, a wolajíce druzí páni s hřmotem welikým, že tak dobře jest, Wršowce pobili s welikau zúřiwostí. Jiní sedli na koně, jakož Wakula, Herman, Krása a jiní rytíři, i jeli kwapem na Libici, kde Božej seděl, bratr Mutinův, tu chwíli obědwaje, když k hradu se hnali. Tu

srdné měli, utíkali odtud, křižujíce se a hněvu božího se bojíce. — Ten byl konec rodu toho ze starých ze všech nejslawnějšího, a kterýž až po onu chwíli na způsob lechů někdejších hodnost a moc swau byl zachowal sám jediný.

Knězi Swatoplukowi, zhaubcowi jejich, odtud špatně se wedlo. Hustým lesem jeda, když válku s Uhry dále wedl, větwí, o kterau zawadil, oko si wypichnul. Však bojowati nepřestal s Polskau i s Uhry, s císařem spojen jsa. Tu když byli we Slezsku, Swatopluk celý den radiw se s císařem we stanu jeho, potom wečer do swého ležení se wracel, daubrawau jeda: i přimísil se jezdec neznámý mezi průwodčí, kteří se Swatoplukem byli. Ten, když z lesíka wyjeli, kopí své náhle wrazil se zadu do knížete, zabil jej bodnutím mocným, a hned ujel, aniž jej dohoniti mohli. Od koho, zdali od Jana, syna Tistowa, posledního Wršowce, jenž utekl, či od koho jiného poslán byl wrah, nemohlo nalezeno býti (1109).

§. 26.

Wladislaw I.

Wšeho hoře auhlawní příčinau bylo, že byl zrušen zákon Břetislawůw, a již násilím na stolici knížecí nastupowali; ta wěc dlauhá léta zemi Českau hubiti a nepokojiti nepřestala.

Když mrtew byl Swatopluk, někteří we wojště žádali, aby Bořiwoj k panstwí byl nawrácen, druzí, aby byl wéwodau Otto Černý, kníže Olomúcké. Tedy učinil císař Ottu wéwodau Českým, ale hned potom powýšil Wladislawa, syna krále Wratislawowa, na místo jeho, jsa wrtkawý, a nikomu slowa

nezdrželiwý, wšecko konaje podlé prospěchu swého. I zůstal Wladislaw při panowání (1109).

Ale hned jak se wydal z Prahy na cestu ku králi Německému na sněm do Bamberka, když byl w městě Plzni, wtrhnul Bořiwoj do země s přátely swými, mezi kterými byl Wáclaw, syn Wiprechta z Grojska, nejpřednější, a srozuměn jsa s mnohými, do měst Pražských jest wpuštěn, aby panowání se zmocnil. Toho se ulekna Wladislaw, obrátil se, a s jedné strany ku Praze přitáhl, s druhé strany pak Otto, kterýž z přízně k němu od trůnu byl upustil, i jali se Bořiwoje na Wyšehradě i w Praze obléhati (1109). Tu bojowali w místech, kdež nyní Nowé město Pražské jest, mezi Starým městem a Wyšehradem, a to otcowé s dětmi, bratří s bratřími, se zůřiwostí neslýchanau, strana straně ustaupiti nechtíce.

Toto když se stalo, přijew Jindřich V, král Německý, do země, powolal Bořiwoje i Wladislawa před saud swůj do Rokycan, tu že mezi nimi právo chce rozeznati. Kteří když přišli, ani nezpytowaw, kdo prawdu i kdo neprawdu má, hned Bořiwoje jmauti a w pauta ukowati kázal, i zawezl jej nad Rýnem na

kníže Wladislaw přitáhl, ale wojsko s wojskem pro řeku a močidla při ní na březích jsauci, setkati se nemohlo. I nemaje dost potraw pro wojsko své, obrátil se odtud král Polský, a plenil i hubil krajinu až po hory Krkonošské za Trutnowem, kdežto wždy táhli Čechowé za ním až k místům úzkým, kudy z Čech cesty do Slezska wedau. Tu swedli bitwu, a Čechowé na hlawu poraženi jsau, wšak Polané se nezastawiwše, do Polsky zašli (1110).

Brzy po těch wěcech stalo se, že král Boleslaw Křiwoustý pojal za manželku sestru kněžny České, a skrze ty sestry narownání přátelské mezi Čechy a Polany učiněno jest (1111). Tu se směl Soběslaw do Čech wrátiti, a Žatecký kraj na wýživu dostal. Wšak přátelstwí nedlauho trwalo, a doneseno křiwě Soběslawowi, že Wacek naniluwil kníže, aby jej jal, a do wězení wsadil, z čehož on podezření maje, dal zabiti Wacka od lidí swých, a podruhé utekl ku králi Polskému (1113).

Tedy nemohlo w zemi pokoje býti. Soběslaw pomstu hledaje na knížeti, přišel před Kladsko s wojskem ozbrojeným, a spálil to město, když jeho wpustiti nechtěli; ač byl dobrého srdce Wladislaw, a rád se smířil s přátely přirozenými, jakož propustil Ottu z žaláře Křiwoklátského (1114), a samého potom Soběslawa, když jej prosil, zase na milost přijal, nejprwé Hradec nad Labem, potom Brno jemu k wýživě dada (1115). Tu powolal i Bořiwoje do země, kterýž z wězení propuštěn od císaře, a Wladislaw se stolce knížeciho sstaupil a Bořiwoje z lásky bratrské nań postawil (1117), Bořiwoj naproti tomu wšechnu zemi, kteráž jest za Labem, jemu k panowání postaupil, ostatek toliko podržew sobě

Válka s Uhry, ty časy strhla se, kdež mnoho Uhrů zahynulo, a Čechowé kořist welikau učinili (1116). Brzy potom zase neswornost mezi Českými knížaty wznikla, a Wladislaw znowu panowati začal: Bořiwoj (1120) a Soběslaw (1123) ze země utéci musili. Bořiwoj w cizině umřel, Wladislaw nedlauho potom se roznemohl, a počal o posledních wěcech rozjímati. Tedy myslilo se, že Otto nástupcem jeho bude, kterýž byl při něm na Wyšehradě, když w poslední nemoci ležel. Toto wida Soběslaw, tajně nejprwé přišel do země, a po mnohých místech s málo wěrnými skrýwal se, až jej smluwila matka jeho a Wladislawowa Swatawa s druhým synem swým, takže na Wyšehrad směl přijíti, a smířen s Wladislawem, i za nástupce wyhlášen. Kněz Otto odešel na Morawu, a w několika dnech kněz Wladislaw život swůj skonal (1125).

nemělby, prý, žádný člowěk na knížetstwí w Čechách wolen býti. Čehož lidu českému welikého diwu bylo, a wěc nowá, aby neměl ten knížetem býti, jehož milowali wšickni. I odpowěděl králi Soběslaw: »Doufám bohu, a pomoci Wácslawa i Wojtěcha Swatých jeho, že nebude země tato nikterým obyčejem w moc cizinců dána;« a hned kázal lid branný sbírati, aby proti nepříteli hotowi byli.

Jest údolí w Čechách na pomezí Saském utěšené, kteréž s obau stran horami wysokými obklíčeno jest, s jedné strany Krušnými, černými a jako stěna příkrými, s druhé, kteréž Středohoří nazwány jsau, wolnými a překrásnými. Uprostřed údolí, kteréž širokè jest, stojí městys tehdáž Chlumec nazwaný, jenž nyní Kulm německým jazykem sluje, a w těch místech, kteréžkoli wojsko nepřátelské do země České wtrhlo, žádné bez hanby a porážky newrátilo se. Přes hory Krušné swedl Lothar wojsko své do údolí, když wšechno sněhem pokryto bylo; w údolí Čechowé s Němci se setkali, a byla bitwa weliká, we kteréž poraženi jsau nepřátelé na hlawu, a krwí zbarweno wšechno pole. Tu padl Otto, kněz Olomúcký, tu pánů a rytířů Saských a Durinských počet weliký. Král Lothar s ostatkem wojska swého na wrch se utekl, kdež obležen od Čechů, a o pokoj žádati musil. Tedy šel Soběslaw do ležení jeho, prawě jemu, že nic práw císařských nechtěli jemu, aniž chtí Čechowé odejmauti, ale nowotám žádným sebe a potomky své podrobiti nemíní; i propustil s pokojem odtud Lothara, a z nepřátel wěrní přátelé jsau učiněni (1126).

Soběslaw počal nyní pořádek a dobré zemské působiti. Wystawěl nowé hrady, a staré oprawil

k obraně zemské, město Pražské krášlil, kostely zwelebowal, nesprawedliwé káral, wšechno maudře a laskawě pořádal. Ale wždy druzí Přemyslowci, nepřejice jemu šťastného panowání, spikali se proti němu a rady brali, až Břetislawa, mezi těmi jednoho, syna Břetislawowa II, chopiti dada, na hradě Doníně, pak na Děčíně zawříti kázal. Tu učinili úklad na něbo páni dwa, Miroslaw a Střezimír, zabiti jej chtíce, ale jati a popraweni jsau se swými pomocníky (1130), a Břetislawowi oči wypichnuty, poněwadž, že s nimi srozuměn byl, se myslelo. Tu se druzí báli, a pokoj zachowali, až do smrti Soběslawowy, jenž patnácte let panowal, Polany porazil, Lotharowi císaři proti odpornikům jeho w Říši, Hohenštaufům, pomáhal, a zemi w míru utěšeném zachowal po wšechny časy swé. Umřel roku 1140.

wání, i wešli we spolek s knížaty Morawskými, s Olomúckým i s Brněnským a s jinými Přemyslowci, pak Kunrada, kníže Znojemské, za kněze zwolili.

Nemeškaje Kunrad, wojsko mocné sebral s pány swými, a tahli do Čech, aby jej na stolec posaditi mohli. Wšak při Wladislawowi stáli bratří jeho, Jindřich a Děpold, hrabě Welislaw, takéž Jindřich Zdik, syn Kosmy kronikáře, biskup Olomúcký, a jiní wěrní. Tu se potkali w bitwě u hory Wysoké nad Malešowem blíž Hory Kutny, a wítězil Wladislaw II s korauhwemi swými, kteréž měl barwy růžowé; w tom zrádci někteří u wojště jeho: »zachowej žiwot, kdo můžeš,« wolati počali a na autěk se dali, druhých též polekati chtíce. Takž nezůstalo wítězstwí při Wladislawowi, leč že udatně bojujíce, kteří wěrní zůstali, šťastně z bojiště wyjíti mohli, a padl Načerat, wůdce protiwníků. Tu pospíšiw do Prahy Wladislaw, k obraně wše spořádal, i zůstawiw tam Děpolda, bratra swého, sám ku králi Německému Konradu III zašel, jeho o pomoc chtě žádati. Mezitím knížata Morawská s Kunradem a páni protiwní přitrhnuwše, obléhali a dobýwali Prahy we dne w noci s úsilím welikým, až zapálili, oheň do města metajíce; wšak nepoddal se Děpold, i oni uslyšewše, že císař Konrad na pomoc přichází, odjíti musili (1142). Wladislaw nejprwé do Prahy přišel, druhého roku do Morawy táhl, pohubil zemi, wyhnal knížata, a wšechnu zase pod moc wlastní swau obrátil (1143).

Nedlauhý byl hněw Wladislawůw na příbuzné své, i nawrátil jim brzy jich knížetstwí, wšak oni hněw welikým na Jindřicha Zdika, biskupa Olomúckého, podrželi, a zpurnost nad nim učinili welikau, když, cestu konaje, do země jich přišel. Neboť pře-

padše dům ten w noci, we kterém on byl, zapálili, a mnoho násilí wykonawše, hledali jeho, kterýž w zimě welikė bídně do Čech utekl jest, a tu útočiště našel (1145). Z toho sám papež rozhněwaw se, že to sluhowi božímu učiniti směli, uložil klatbu na knížata, a pokání welikė činiti musili, aby do církwe zase přijati byli; Kunrada Znojemského, jenž nejdéle powrhowal, i válečně pokáral Wladislaw, a podruhé k pokoji přinutil.

Brzy potom bylo druhé tažení křížowé do swaté země k wyswobození Jerusaléma od muhamedanů, a pohnutí welikė wšeho křesťanstwa. Tedy i sám Wladislaw kníže wzal kříž, a táhl s mnohými pány zemskými, s bratrem Jindřichem, se Spitihněwem synem Bořiwojowým a s jinými, přidaw se k wojsku Kunrada III císaře Římského, s kterým šlo 60,000 rytířů obrněných (1147). A na druhau stranu táhla

w dalekých wlastech wznikly jsau; Praemonstrati a Cisterciáci a Malteští i jiné řeholy, kteréž ty časy do Čech také přicházeti počínaly, jakož založeni Praemonstrati nejprwé na Strahowě (1143) a w Želiwě (1148), Cisterciáci w Sedlci (1143), w Plasích, jindeż jiné mužské i ženské kláštery, a byl takowý počet pobožných w zemi České zakládání, že jich ani část jich tuto znamenitau położiti pro krátkost nestačíme.

Ale mezi tím časem, co weškeré křesťanstwo po bojích s nepřátely Kristowými taužilo, již z toho wšeho, čeho w oněch krajinách nabyli, i čemu tam naučili se, přede wšemi jinými zbohatla země Wlaská a oslawila se. Tam byla města mnohá a řemeslem wšelikým i uměním i kupectwím mořským i zemským tak bohatá, že i pýcha již weliká chopila se jich, pánů žádných, které prwé nad sebau měli, biskupů i jiných poslauchati nechtíce; ale jen pod purkmistry a konšely, které oni sami mezi sebau wolili sobě, swobodně žili, konečně samému císaři Římskému zprotiwili se, a poslušenstwí žádného konati nechtěli. Mezi kterýmiž městy Mediolan w Lombardii bylo nejkrásnější, císařem pak Římským toho času byl Fridrich I ze Šwáb, rodu Hohenštaufského. I stali se boje dlauholeté, kterými Římského císaře mocnost, prwé wšech jiných králů křesťanských větší, tu nejprwé klesati a hynauti počala.

Wšak z počátku byl wítězný Fridrich císař, a to tím způsobem, neb wšech knížat Německých a jiných wojska sebral, w počtu jedenkrát sto tisíců, k welikému tažení na Mediolan, aby to město nejprwé a pak celé Wlachy pokrotil a přiwedl we swé poddanství. Tedy ač prwé byl w rozepřích roz-

ličných s Wladislawem Českým knížetem; i počal žádati, aby jemu w tom tažení pomocen byl, a darowal jej důstojenstwím králowským, jako i wšechny potomky jeho, kteříby nad Čechy panowali. Z toho byla radost weliká lidu Českého, ač stáří se hněwali, že pro cizí wěc Čechy chce král do boje wésti, ale mladí zbraně brausiti, i wojenské písně zpíwati se jali, a radostně na cestu dali se, na počet jich k desíti tisícům, k tažení wlaskému (1158).

Tedy tenkráte ponejprw w tak dalekých wlastech udatenstwí České ukázalo se, jakož potom ukázáno bezpočtukráte. Přes hory Tirolské, sněhem w létě i w zimě pokryté přešli, w rozkošném poli Wlaském za horami položili se pod stromowím owoce ušlechtilého, jakéhož w zemi své newídali; čekali příchod ostátního wojska císařského. Toto když celé se sešlo, přišli k řece Addě, diwé a zlé, kteráž tehdy i

a poráželi pluky Mediolanské, až w sedmi leženích se položili okolo města jejich, zdi přepewné a wysoké obléhati se jawše. Wždy Mediolanští nelekali se; wen z města wyskočili na dwojí ležení; těch dobyli, a porážku welikau byliby učinili; ale podruhé slyšáno České bubnowání a Českých rohů válečné traubení; Čechowé Wlachy na autěk porazili; Dacia, wůdce Mediolanských nejhlawnějšího Wladislaw král kopím swým probodl. Tu počal hlad město mořiti, a zaufalstwí mysle wšech pojímati. Tedy prosili o přímluwu Českého krále u císaře, aby ráčil jich městu milostiw býti, i poddali se w poslušenstwí s ponížením welikým, bosi z města wyjdauce, a klaníce se císařowi.

Sotwy se král s Čechy do wlasti nawrátil, nowá válka strhla se skrze Uhry, ježto jedni chtěli krále míti Štěpana IV, a s těmi držel Emanuel, císař Řecký, druzí Štěpana III, jemuž Wladislaw, král Český, přál. Tedy wytáhl s Čechy podruhé, a prošel celau zemí Uherskau, a Řekowé před ním cauwali až za Dunaj, bojíce se s ním bitwu swésti. Tu dobyl ležení jejich s kořistí hojnau, i přinutil ku přátelskému smluwení císaře Emanuele (1164), takže Štěpan III Uherským králem zůstal.

Král Wladislaw měl biskupa Pražského Daniele, muže we welikých wěcech světských nade wšechny jiné swého wěku zběhlého a důwtipného, skrze kterého wšeliká jednání těžká konána jsau, i pro něho i pro císaře Římského Fridricha; a pokud on žil, mezi Wladislawem a Fridrichem přátelstwí zůstáwalo. Umřel pak we Wlachách na mor, a tamtéž i té chwíle Děpold, bratr králůw (1167). Tu nastaly různice mezi oběma králi takowé, že mír nestálý byl, ač předce wálka se nestrhla.

Ty doby, znamenaje stáří své král Český, a chtě Fridricha syna svého nástupce míti, hned za živa jemu korunu postaupil (1173), sám odebraw se do kláštera Strahowského, kdež w pobožnosti trwal až téměř do smrti své (1174). Obáwalť se, aby po jeho smrti Přemyslowci druzí o stolec knížecí se nepokaušeli, jakož hned za života jeho učinil Soběslaw, syn Soběslawa I, wšak lapen, a na hrad Přimdu zawřen welením Wladislawowým (1148).

§. 29.

Zlé časy za nástupců krále Wladislawowých.

Ale jak toto se stalo, hned potom začal císař nepočestně s Čechy nakládati, kterým měl wděčen býti. Žádal jeho Oldřich, bratr Soběslawův, jenž při dwoře císařském přebýwal, aby se smilowal nad

Wladislawowu, jakož byl twrdý a nelaskawý, Soběslaw II pak pobožný a sprawedliwý, který rád chudé naproti mocným ochraňowal a powznášel; za to jiní knížetem sedlským potupně jej nazywali. Než u wězení dlauhém, kdež strawil léta mladosti swé, nenaučil se maudrosti swětské, aby s přátely i s nepřátely wedlé potřeby nakládati uměl. Rozhněwal se císař Fridrich na Jindřicha, wéwodu Rakauského, a Soběslawa k válce wybídnul proti Jindřichowi. Kterýžto když sebraw 60,000 mužů, tažení weliké do Rakaus učinil, a poplenil zůřiwě wšechnu až po Dunaj Rakauskau zemi (1177); byl takowý hněw wůkol naproti němu, že jest od papeže dán w klatbu, a samého císaře nenáwist naň obrácena. Toto wida Fridrich, syn Wladislawůw, u dwora císařského držaný, mnoho peněz slíbiw císařowi, wyžádal od něho, že mu udělil léno země České.

Tedy sebraw přátely swé, Kunrada, knížete Znojemského, Leopolda Rakauského, a jiné, s lidem mnohým českým i německým wtrhnul do Morawy nejprwé, potom do Čech, a Prahy se zmocnil (1178). Soběslaw se na hrad Skálu utekl; wšak maje přátel mnoho, a zwláště w lidu obecném, když Fridrich na sněm od císaře do Šwáb byl powolán, znowu zdwihnul se, na Prahu táhl, ale dobyti jí nemohl; i šel dále, aby Fridricha jal, s malým lidem od sněmu do země se nawracujícího. Než dostaw zprawu o tom, co se stalo, Fridrich, zůstal státi na pomezí, až mohl od přátel swých wojsko nowé míti, od českých i od německých. Tu bylo bojowáno nad potokem Lodenickým blíž Berauna (1179), kdež náhle přitrhna Soběslaw, knížete Fridricha na útěk porazil, a podruhé na poli mezi Starým městem Praž-

ským a Wyšehradem, kdež odtud nazváno na Bojišti. Sem přišedše Kunrad Otto, kníže Morawské, a Fridrich se spojenými wojskami, Soběslawa na hlawu porazili. Kterýž na Skálu podruhé, a 11 měsíců tam se hájiw, potom do ciziny utekl, kdež i umřel.

Fridrich usadiw se na stolici knížecí, počal peníze sbírati, které císaři slíbil, a to daněmi welikými, které se jal ukládati. Tu se začal lid bauřiti po celé zemi tak welice, že musil Fridrich ze země utéci (1182). Kunrada Ottu sobě za knížete zwolili, a do Čech přiwedli; mezitím Fridrich žalowati šel k císaři. Tu ukázal zlost swau úplně císař, tak rozsaudiw, aby Fridrich w Čechách zase uweden byl, ale Morawa aby dána byla Kunradu Ottowi, ten aby byl markrabím Morawským, a nic knížecte Českého, než toliko císaře nad sebau měl. A to proto učinil, aby když jediné Čechy a Mora-

rích, že jest biskup Pražský od jakžiwa poddaný knížete Českého, s kterýmž on nikterak před žádným saudem sauditi se nemusí, ale on biskup napřed má jeho we wšem poslušen býti. Ale císař hned wyhlásil, že jest biskup Pražský kníže říšské, nemaje žádného jiného než císaře samého nad sebau míti (1187). Takž byl zjewný zlý úmysl jeho, aby napřed Morawu od Čech odtrhnul, a potom i samy Čechy na dwojí knížetstwí rozdělil, jedno světské, a druhé duchowní. Wšak brzy potom umřel císař, táhna do země zaslíbené, a předtím ještě i Fridrich, kníže České (1189).

Kunrad Otto přišel po něm na stolec knížecí, a byl k tomu muž statečný a dospělý, wšak krátký čas panowal. Poslal wojsko České s knížetem Děpoldem II, synem onoho Děpolda, o kterém nahoře jest powědíno, ku křížowému tažení s císařem, kdež oni statečně bojowali, wšak zahynul Děpold (1189); potom táhl s císařem nowým do Wlach, kdežto když město Neapoli oblehali, na mor tam umřel (1191).

Tedy nebylo upokojení na stolici knížecí; wždy měnili se knížata a střídali, a wšechny řády wiklaly se a w nestálost upadaly. Nejprwé zwolili páni zemští Wácslawa II syna Sobèslawowa I. I hned Přemysl Otakar, Fridrichůw bratr, šel k císaři Jindřichowi VI, slibuje jemu 6000 hřiwen stříbra, aby mu udělil léno České, a učinil to císař, jako s zemí swau nakládaje. Wácslaw musil z Prahy wyjíti, a Otakarowi místo uprázdniti (1192). Ale když peníze ty slibené Přemysl Otakar zaplatiti hned nemohl, obrátil se proti němu císař, a samého biskupa Jindřicha Břetislawa knížetem učinil. Ten když wojensky do země wtrhnul, potkal se s Otakarem u Zdic za Beraunem

(1193); však prwé než se boj stal, wšichni téměř pánowé s lidem swým tu w poli opustili Otakara a k biskupowi přešli: i počal panowati nad Čechy i nad Morawau. Panowání jeho ne zcela čtyry léta trwalo; brzyť roznemohl se, a tímž časem mysli wšeho lidu proti němu wzbauřily se. Tedy odjel do Chebu z Prahy, aby pokojně umříti mohl, jakož téhož léta sesnul (1197), a wšechny wěci w nowé se obrátily.

Letopočet.

L. p.

999. Umřel kněz Boleslaw II. Pád říše České.
1002. Wladiwoj do Čech přiweden.
1004. Polané se země wypuzeni.
1012. Oldrich Jaromíra se stolce ssadil.
1028. *Břetislaw dobyl Morawy.*
1029. Břetislaw Juditu unesl.
1039. Břetislaw w Polsku witězil.

L. p.
1164. Válka s císařem Řeckým Emanuelem.
1173. Wladislaw II postaupil stolici synu swému Fridrichowi. —
— Císař Fridrich učinil Soběslawa II knížetem.
1178. Fridrich podruhé panowati začal.
1179. Bitwa u Lodenic; bitwa na Bojišti.
1182. *Morawa markrabstwim učiněna.*
1185. Bitwa u Lodenic w Morawě.
1187. *Biskup Pražský prohlášen za knížete Římského.*
1192. Wáclaw kníže musil Přemyslu Otakarowi ustaupiti.
1193. Bitwa u Zdic.
1197. Jindrich Břetislaw umřel.

KNIHY ČTWRTÉ.

O KRÁLÍCH ČESKÝCH RODU PŘEMYSLOWA.

(Od roku 1197 až 1306.)

---

§. 30.

Přemysl Otakar I.

Weselí se srdce České, když o Wácslawích a Otakařích powèst zní, kteří jméno České z welikého pokoření k welikè sláwě přiwedli; takže kteří prwé cizích často se musili strachowati, těch moc napo-

jak zprawen jest o smrti biskupowě, chtěje stolce knížecího opět dobyti, dal se na cestu do Čech s wěrnými sobě, mezi nimiž byl hrabě Černín nejpřednější. Proti němu wyšed Wladislaw, když se bitwau setkati měli, slitowal se nad jazykem swým, nechtě aby Čechowé s Čechy bojowali, nepřátelům w posměch se dáwajíce. Pročež smluwiw se s bratrem w přátelstwí, se stolice knížecí jemu ustaupil, a sám Morawau spokojil se, kterau jemu Otakar pod názwem markrabstwí pustil. Tak těmi dwěma bratříma země Česká zwelebena jest, jednoho bratrskau láskau a ustupností, druhého maudrostí w panowání.

Bylo toho času rozdwojení weliké w Říši po smrti Jindřicha VI císaře, jakož některá knížata Filippa z rodu Hohenštaufského, jiná Ottu Brunswického chtěla císařem míti. I učinil Přemysl Otakar smlauwu s Filippem, a statečně jemu nad Ottau zwítěziti pomáhal, začež od něho powýšen jest na důstojenstwí králowské (1198). Ale měl Otakar manželku Adelu, dceru markrabí Mišenského, kterauž té chwíle od sebe dal, pojaw za manželku Konstancii, Uherskau princezku. Za to obžalowán byl u papeže Římského, a také za jinau wěc tu, že byl Wladislaw, bratr jeho, prwé biskupa nowého Daniele zwolil, kterýž přisahati musil, že chce knížete poslušen býti, a ne samostatným knížetem říšským, tak jakož byla předtím wůle císaře Jindřichowa. Tedy nepokojní lidé někteří mezi duchowními, newidauce rádi, aby w zemi České swornost byla, žalowali na biskupa w Římě, že nehoden jest toho důstojenstwí, jakožto pod moc swětskau se poddáwající. Ale srozuměw papež Innocenc III, že lživé jest jejich udáwání, potwrdil, aby Daniel biskupem zůstal, a k tomu Ota-

kara měl, aby se dal na stranu Ottowu, jemuž více přál než Filippowi.

A popauzel také Filippa proti králi Českému markrabě Mišenský, skrze Adelu hněw maje, která od Otakara zawržena byla. Tedy přidal se k Ottowi, a poplenil mocně wši Durinskau zemi (1203), začež králem i od Otty i od papeže učiněn, a korunowán od kardinála Kwidona w Merseburce. Tu co on meškal, wtrhna do Čech Mišenský, hrozno plenil, až poražen pod Hrubau Skalau, od Beneše, syna Hermanowa, muže udatného, a ze země wyhnán. Za to poplenil i Otakar Mišenskau zemi, když domů se wracel.

Podruhé roku potomního wtrhnul do Durink král Český (1204), ale neslawně wrátit se musil, poněwadž wší mocí swau na něho Filipp přitrhnul, a Otto na pomoc nepřišel. Tedy hned w noci odtáhna

Toto když se stalo, a tím k moci potomní království Českého základ byl položen, král Otakar měl rozepři welikau s biskupem Pražským Ondřejem, kterýž byl zwolen po Danieli, a moc swou biskupskau powýšiti žádal. Nebo jakož duchowní w poslušenstwí biskupa byli, a před cúdami ku prawu pohánění býti nemohli, chtěl i aby lidé na statcích duchowních žijící jen pod prawo biskupowo slušeli, aby ze statků duchownich žádných daní placeno nebylo, aby s celé země desátky wšech úrod duchownim wzdáwány byly. Tu se počali s králem před papežem sauditi, i trwala několik let rozepře, až pak takowé narownání se stalo, aby poddaní lidé biskupa robot zemských wzdáwati nemusili, aby jen we wětších wěcech od krále sauzeni byli; ale jiných duchowních poddaní aby wždy pod úřady krajské slušeli; roboty zemské aby činili, a jen duchowní sami aby od žádného jiného, než od krále, a komuby on poručil, sauzeni nebýwali (1222).

Král Přemysl Otakar I umřel po 33letém panowání (1230), a prwé ten zákon w zemi České učinil, aby po smrti krále wždy syn jeho nejstarší králem byl, a již aby nenastupowal jak prwé nejstarší z celého rodu Přemyslowa, o kterauž wěc toliké předtím roztržky býwaly. Wedlé toho již před úmrtím kázal syna swého Wácslawa I na království korunowati, skrze arcibiskupa Mohučského; a tu nejprwé neposazen nowý pán země na stolici Přemyslowu, ani jemu střewíce jeho a mošna dány jsau, než jedině koruna w kostele na hlawu postawena, a poslušenstwí přisaháno. — Morawu dal druhému synu swému Přemyslowi za markrabství.

§. 31.

Král Wácslaw I a obyčejowé času jeho i války s Rakausy.

Wůbec mnoho měnilo se we wěcech Českých; mnoho starobylého obyčeje pomíjelo, zas powstáwali způsobowé nowí, statečnější, a wětší wždy mohútnost we welikých wěcech swětských. Poněwadž již nebylo žádného poddanstwí pod císaře Německého, ani strachu w Čechách, jako za předešlých knížat; král Wácslaw slawný dwůr, jakéhož daleko široko na zemi nebylo, wésti počal. On wíce než předtím začal drahé kowy w zemi České kopati, odkadž jemu weliké bohatstwí pocházelo. Jeho jméno we wšech krajinách křesťanských powěstné bylo, odkud odewšad rytíři a jiní lidé stateční i maudří do Prahy přicházeli. Tedy za jeho teprw času nejwíce ti wšichni

přednější byli: leskawé přilby s krásnými chocholy, štíty, pancíře wytečné, nad to sukně aksamitowé mnohým zlatem se třpytící; takéž koně wybraní s plachtami hedwábnými, perlami i drahým kamením ozdobenými. Tu počali wíce než prwé hradů na wysokých skalách a horách stawěti; na těch sedali se zbrojnoši a oděnci swými, hotowi jsauce, kdyžby král do wojny wolal.

A jakož udatenstwí se zmáhalo, tak i mrawowé spanilí, kteří na rytíře se slušeli. Tu skládáno zpěwy překrásné o udatenstwí Českém, tu cizích zpěwců radostně wítali, ty časy ode dwora ke dworu, od rytíře k rytíři po celém křesťanstwě putujících. Takowým způsobem mnozí, ač na krátký čas, zalíbili sobě w jazyku německém, jím u dwora, jím i jinde rádi mluwíce, ale wlast swau nade wšechno milujíce. Přišlo tehdy i mnoho Němců do Čech, kterým král zbywající pole ku přebywání dal, aby řemesla po wsích i po městech prowozowali, od nichžby Čechowé, čeholi předtím neznali ještě, přiučowati se mohli.

Prwé než způsob rytířský do Čech přišel, nebyl obyčej jmen w zemi České, jinižby syn jako otec stejně jmenowáni bywali, ale jedni pauze křestnými, druzí jinačími jmény, jinak syn, jinak otec se nazywali, urození lidé ten také obyčej majíce, že sobě jméno toho hradu neb místa, kteréž jim patřilo, přikládali. Ale nowý obyčej za krále Wáclawa powstal, podržeti jméno hradu, když i již prodali, neb jinak jinam se přestěhowali, takže celý rod, otec i s potomstwem swým jedno jméno měli. Tu, poněwadž krátkau dobu jazyk německý tak sobě oblíbili, že dáwali německá jména i hradům těm nowým,

odtud i rodů Českých nejslawnějších, ježto někteří až po tento den potomstwo zachowali, jména byla německá. Tu pánowé z Rosenberka, pánowé ze Šternberka, z Risenburka, z Lichtenburka, takéž Šwamberští, Risenberští, z Waldeka, Wartenberští, z Waldštejna, a odjinud, o kterýchžto rodech během wypsání tohoto mnoho bude powědíno.

Takowé tedy nowé wěci se dály za krále Wácslawa I, kterýž byl jak udatný, tak maudrý, přitom lowů milownik weliký, takže na honbě do wětwe stromowé jednau wraziw, oko sobě wypichnul, od čehož Jednookým nazwán jest. O něm i to se wyprawuje, že zwukowé zwonů jemu nesnesitedlní byli, a proto i w městě, kamkoli přišel, nikdy zwoněno býti nesmělo.

Toho času byl wéwoda Rakauský Fridrich, pro nepokojnost swau řečený Bojowný. Ten wyhnaw manželku swau Žofii, dceru krále Uherského, wojnu sobě

chowi se zprotiwil. Tu jest od císaře achtován, to jest, wšech práw a zemí swých zbawen, a k wykonání té achty zwolen král Český s knížaty některými z Němec, kteříž wtrhnuwše s několika stran, wšech zemí Rakauských se zmocnili (1236), ničeho jemu nenechajíce.

Ale týchž dob wznikla weliká rozepře císaře Fridricha s papežem Řehořem IX, a z toho wálky we Wlachách i w Němcích weliké. Tu skrze sestru swau Anešku pobožnau král Český naweden jest na to, že opustiw stranu Fridricha císaře, k papeži se přidal, a žádán od něho, aby pomohl Rakauskému, by zemí swých zase dobyti mohl (1238). To učinil Wácslaw pomocí swau, a téhož času knížata mnohá wzbauřiwše se proti císaři, jakož Baworský, Durinský, Mišenský, hlawau swau jeho učinili. Byla weliká nesnáz císařowa; než knížata w brzce zas k jeho slowům odstaupila od spolku toho, ano i sám Fridrich Rakauský, jemuž císař země byl potwrdil. To když se stalo, i král Český s císařem smířil se (1240).

§. 32.

Wítězství nad Tatary.

A bylo zajisté swornosti potřebí mezi knížaty křesťanskými pro nebezpečenstwí weliké, wšem jednostejně se blížící. Mongolowé čili Tataři, lidé mezi wšemi na světě obýwajícími nejzlostnější, nejohawnější a nejukrutnější, ježto swá sídla měli uprostřed Asie, w horách pustých a škaredých, umínili sobě celého světa dobyti a sobě podmaniti. I tak wyhrnuwše se odtud w hejnech nesčíslných na hubených koních ale nad míru rychlých, nejprwé wšecky

téměř národy w Asii pod panstwí swé podmanili, wšudy bijíce, pálíce a bořice; potom do Ewropy wtrhli, nejprwé Rusy porazili, Kyjew, město přeslawné, w prach a popel obrátili, pak do Polsky wtrhli, Krakow wypálili, Uher dobyli, wšech zemi křesťanských zmocnití se chtěli.

Toto nebezpečenstwí předwídaje, poslal byl král Wácslaw snažné listy ke wšem mocnářům, aby se proti nepříteli lítému spojili, a země dále hubiti nedopauštěli: ale se nestalo, ač již Tataři do Slezska wtrhli, knížata tamější u Lehnice porazili, do Čech a Němec dále wtrhnauti se strojíce. Tu wšak Wácslaw král s welikým wojskem wstříc jim wyšed, ze Slezska je wyhnal; a když ani skrze Krkonoše, tehdáž dobře zatarasowané a lidem udatným hájené, proniknauti nemohli, do Morawy se obrátili. Tedy bylo kwílení lidu weliké. Opawu, Přerow, Litowle

nim král Český s wéwodau Rakauským a jinými knížaty. — Tak skrze udatenstwí Čechů celá Ewropa od lítých nepřátel oswobozena jest.

§. 33.

Válka krále Wáclawa s synem swým Přemyslem Otakarem.

Ale sotwy odešel nepřítel Tatarský, a již knížata křesťanská předešlé rozbroje obnowili. Opět počal mezi císařem a papežem boj weliký, i rowněž Fridricha, wéwody Rakauského s Uhry a Čechy wálky ustawičné. A mezi Rakausy a Čechy takowý konečně mír učiněn jest, že Wladislaw, syn krále Wácslawa prworozený, Gertrudu, dceru Fridrichowu, za manželku pojal; ale s Uhry když nepřestal Rakauský bojowati, padl w bitwě, a dokonal rod swůj, synů nižádných nemaje (1246). Tedy dědil Wladislaw, kralewič Český, země Fridrichowy, Rakauskau a Štyrskau, z čehož počal císař Fridrich na Čechy záwistiw býti, sám sobě země ty míti žádaje. Tu umřel Wladislaw w krátkém čase (1247) po swém powýšení, a hned císař powolaw do Rakau: Ottu hraběte z Eberšteina, skrze něho pro sebe tu zemi dal sprawowati.

Tedy wida král Wácslaw mysl císařowu sobě nepřizniwau, od té doby opustil stranu jeho, a s papežem Římským naproti němu spojil se, jenž wzdor císaře proti Fridrichowi učinil Wiléma Hollandského. Tomu král Wácslaw mocně jal se pomáhati, naproti tomu císař poddané proti králi Českému popuzowati a bauřiti.

Mnozí páni a rytířowé pyšní byli se pozdwihli proti Wácslawowi, nespokojeni jsauce, až i na hradě Pražském sešli se, když král na Zwíkowě byl, jenž jest twrz na skále mezi wrchy lesnatými, kdež Wotawa a Wltawa, dwě řeky, se stýkají. Na tom sněmu Přemysla Otakara, syna králowa za krále sobě zwolili, Wácslawa pánem miti nechtíce (1248). Z toho i hned válka po wší zemi; od města k městu, od twrze k twrzi táhl Otakar dobýwaje, weda bauři proti otci swému; málo králi wěrných zůstalo, až i ze země wyjíti musil. Brzy přišel do Morawy s wojsky Rakauskými a Uherskými, dobyl Brna a jiných měst, a tak zmohl se opět, že wtrhna do Čech až ku Praze přitáhl, odtud k Žatči se obrátil, i dobyl města toho (1249). Ale nemeškaje i syn králowský s wojskem, tak ze wšech stran obklíčil otce, že smlauwu na to učiniti musil, aby byl Otakar králem

kralewice na Přimdě, pány na hradě Pražském dal do wězení, ač brzy potom propustil zase, a odtud pokoj w zemi wíce zrušen nebyl.

§. 34.

O spojení Rakaus s Českým královstwím.

Naopak toho času mocně rostlo královstwí České, a nad cizími zeměmi panstwí swé rozprostírati počínalo. Čehož příčina ta hlawně byla, že ubledla znamenitě sláwa císařů Římských, jichž prwé se strachowali wšichni sausedowé, a to když umřel Fridrich II, a potomci jeho i přátelé jeden po druhém žalostiwě hynuli, mocnářstwí papeže Římského nade wším křesťanstwem wywrátiti marně se namáhajíce. Odtud knížata Německá císařů málo sobě wážiti, mezi sebau rozbroje wésti počínali, a jiným národům ku potupě wíce než ke strachu býti; takž potom, jako prwé w krajinách uprostřed Ewropy Němců jméno nejslawnější bylo, již místo nich České královstwí, ač země tato newelká jest, dobylo moci a powěsti nade wšechny jiné nejwýtečnější.

Nejprwé země Rakauská s Čechy jest spojena, a to pro nepořádky weliké, kteréž tu były, když císař Fridrich w moci swé klesal, i po smrti jeho. Neb pánowé rozličtí usilowali nad ní panowati, jeden druhého tisknauce, žádný dlauho nemohauce se zachowati. Chtěl Rakausy míti i wéwoda Baworský, a do země wtrhnul, ale poražen od krále Českého a pryč zapuzen (1251) k žádosti papežowě, jehož nepřítel byl. Tu slitowawše se nad wlastní záhubau, sněm sobě páni Rakauští ucinili, Přemysla Otakara, kralewice Českého, za wéwodu sami sobě zwolíce.

Jejichžto poslowé když do Čech přišli, přijal od nich to důstojenstwí, pojal wojsko, a táhl do země té; do Widně wešel, wšech laskawostí swau k sobě přiklonil, a panowati počal. Tu jemu dali Markétu za manželku, sestru wéwody Fridricha zemřelého, aby tím větší bylo právo jeho (1252).

Ale země Štyrská, která posud při Rakausích byla, jiného pána hledala, a to nejprwé Jindřicha, wéwodu Baworského. Kterýž, poněwadž moci swé nedůwěřowal, krále Belu IV Uherského o radu a pomoc žádal, poněwadž tchán jeho byl. Ale Bela do Štyrska wešed, o zetě nedbaje, sám nad zemí panowati začal, rád jsa tomu, že Gertruda k němu přišla, kteráž byla Wladislawowa manželka. Neb poněwadž se dala pod ochranu jeho, mněl se i k Rakausům právo míti, i počal boj s Otakarem. S Uhry a Kumany (1252), a zas druhého roku (1253) s Ba-

wzkázali i hned Otakarowi, aby spěšně do Čech se wrátil. Kterýž přišed, we sprawowání wšech wěcí nemeškaje se uwázal.

Tu byla zlá wěc jedna, že mnozí předtím knížata Čeští, a to nejwíce po smrti Wladislawa II krále, rozdali statků mnoho králowských pánům swým wěrným, aby jim za služby jejich zaplatili; a jiných také statků pánowé sami rozličnými běhy k sobě přítáhnauti dowedli, ježto prwé králowi byli. Takto i za krále Wácslawa stalo se od těch, ježto jemu proti Otakarowi, když on se naproti otci zdwihnul, pomáhali. Ale Otakar, když na stolec králowský dosedl, nad jedněmi saud učinil, aby čeho nesprawedliwě drželi, musili nawrátiti, od druhých wykaupil zase statky, kterým zastaweny byly; dobře znaje, žeby jemu bez statků nelze bylo wšech wěcí mocně k dobrému wšechněch, jakož chtěl, sprawowati.

Chtě mír míti s králem Uherským, takowé s ním narownání učinil, že rozdělili sobě zemi Štyrskau, půlnoční kraje aby Otakarowy, polední aby krále Belowy byly (1254).

Toto když učiněno jest, byla žádost weliká Otakara krále, i také jeho papež Innocenc IV snažně žádal, aby kříž na sebe wezma, obrátiti šel pohany na wíru křesťanskau. Neboť byly již wšechny krajiny Slowanské, tu kdež w Polabí jest, obráceny od Němců, kteří lid slowanský sobě poddaným učinili a poněmčili potom, takže wšechna již tento den země ona jest německá. Ale za nimi na půlnoci, a to blíž moře Baltického, země ještě pohanské byly, kdež Prusi a Litwané obýwali, nejsauce Slowané, ale w obyčejích i jazyku nemálo podobní a s nimi spřátelení. Tedy poslání jsau tam rytíři, řečení křižáci,

řádu Německého, kteříž klášterní živobytí wedauce, jedinau měli práci, aby Prusy mocně k víře křesťanské nutili, a w krajinách těch sídla swá měli. Ale ti s takowým ukrutenstwím konali, že w krátkém čase widíno jest, ano jim více o to, aby oni sobě země dobyli a lid poddaný měli, než o rozšíření víry činiti bylo. Protož hněwajíce se wždy více na křesťany, mocně se Prušané hájili a rytíře poráželi. Tož král Otakar sebraw wojsko, křížem znamenané, a mnohá také knížata německá, wšeho lidu do 60,000, w zimě do země jejich táhl, když řeky tam weliké zamrzly, aby mu přechod byl wolný. Tu přišel k Romowu, na ona místa umučením sw. Wojtěcha znamenaná; a wtrhli křesťané do swatého háje a swatý dub spálili, i wšecky obrazy bohů a co jiného swatého bylo (1255). Pak porazili Prusy w bitwě weliké, i poddali se Prusowé, a přislíbili křest při-

wojska svého brzy zase zpět ucauwnauti musil, a mnoho Čechů padlo, sprostých i urozených (1257).

To wida Bela, král Uherský, počal na Českého krále hrdý býti. Tedy zdwihnul válku s wévodami Korutanskými (1259), kteří jeho přátelé byli, ač slíbil prwé, když s Otakarem mír učinil, že i jim má pokoj zachowati. Té chwíle také Štyrští počali s Uhry nespokojeni býti, že jich utiskowali, i wolali o pomoc ku králi Otakarowi. Kterýž prosby jich wyslyšew, když král Uherský we křiwdách nepřestáwal, i prohlásil válku jemu, a Štyršti spiknuwše se, Uhry ze země wyhnali, a králi Otakarowi radostně poslušenství přisáhali, kterýž učinil správcem země Štyrské Woka z Rosenberka.

Tu se počala obě králowstwí zbrojiti, každé wšecky přátely swé na pomoc sbírati. Léta 1260, jak nejprwé sníh na jaře se počal rozhřiwati; již obau králů wojska walná k Dunaji se hrnula, kdež Rakauská země s Uherskau sausedí. I přišli s králem Uherským wšichni, kteříž jemu poddáni byli, národowé: Chorwati, Bosňané, Srbowé, také Bulhaři, Řekowé, Sekelowé a Walachowé, lidé udatní, slowanského i jiných jazyků rozličných, Kumani také, kteří nazwáni jsau Plawci, lid diwoký, kterému w Uhřích přibytky dali. Jemu ku pomoci Polská i Ruská knížata, jakož wévoda Krakowský, wévoda Halický, Daniel Romanowič, král Ruský, a kníže Kyjewský se synem Lwem, jenž Lwow založil. Přišli i Bizurmani, kteří jsau kmene Tureckého, i Tataři, s kterými Bela smlauwu učinil, jistotně Otakara mocí potříti si domníwaje, jelikož měl 140,000 bojowníků. Naproti tomu král Otakar s lidem swým Českým, Morawským, Rakauským, jemuž na pomoc přišli

swatowé jeho: Brandenburský a Mišenský markrabowé, i knížata Slezská některá, Oldřich a Filipp, bratří Korutanští. Wšeho lidu Otakarowa bylo 100,000, mezi kterými 7000 Čechů jízdných, od hlawy až do paty w železo oděných.

Nad řekau Morawau, kdež do Dunaje padá, sešli se blíž městysu Kresenbrunna, s jedné strany řeky České wojsko, s druhé Uherské se položiwše. Tedy báli se jedni před druhými přes řeku jíti, aby zahubeni nebyli. I poslal král Otakar k Uherskému, když mnoho dní na sebe hleděli, aby zwolil sobě buď w míru sám wojsko své přewésti, buď dowoliti jemu, aby přešel, aby mohli poctiwau bitwu swésti. Přestali na tom, aby Uhrowé přešli. Ale přešedše, hned prwé, než čas určený byl, začali na Čechy útok wésti, slowa daného nedbajíce, ale myslíce jich zrádně přemoci nepřipraweným. Štěpan,

byla, když se přes řeku Morawu dali. Prawí, že čtrnácte tisícůutonulo, až se stala zácpa řeky veliká těly lidskými, přes kteráž Čechowé kráčejíce až ku Prešpurku nepřátely stíhali.

Tu bylo snadno králi Českému Uhra dokonce podmaniti, a rozšířiti panstwí swé, kdyby byl wšeho křesťanstwa nelitowal, poněwadž nechtěl, aby Tataři, kdyžby to mocné králowstwí přestalo, snadněji na křesťany najížděti mohli. Protož učinil mír s Belau pod tím, aby jemu Štyrsko postaupil, a na potwrzení přátelstwí aby Bela, syn jeho, pojal za manželku Kunigundu, dceru Brandenburského, swata Otakarowa.

Prwé než tato swatba se stala, wida král Otakar, an dětí žádných neměl, a Markéta, manželka jeho, stará byla, uzawřel s radau pánů zemských jinau pojmauti, a k tomu přiwolila Markéta, i také swatý otec Římský, jehož bylo welké s Otakarem přátelstwí. Tedy wzal za manželku krásnau Kunigundu, dceru Rostislawa Michailowiče, knížete Halického, zetě Uherského krále (1269), kterauž slawně přiwedl do Prahy, i dal se korunowati i královnu od arcibiskupa Mohučského.

Roku pak třetího potom budaucího (1264) byla swatba Bely, kralewice Uherského, s Kunigundau Brandenburskau, která wšechny swatby oněch wěků císařů i králů na sláwu i nádhernost přewyšowala. Stala se bliže těch míst, kdež prwé bojowáno u Kresenbrunna, w poli nad Dunajem, tu kdež Otakar, král, kázal potřeb potrawních a pití rozmanitého, i wšeho hojnost welikau nawezti, tak aby kolikžbykoli hostů se sebralo, wšichni wíce než mohau potřebowati, nalezli. Neboť psal wšem knížatům a pánům

král Český: kdožby přišel na sedání čili turnaj, který tu držán bude, že jemu welikau libost učiní, když počet welikÝ bude. Tedy se sešlo množstwí pánů, paní a panen w oděwích stkwostných, z německých, polských, i uherských a jiných krajin, wšeho lidu na sta tisíců, kteří wšichni pod stany, mnozí pod hedwábnými a zlatohlawowými, tu w poli přebywali: ze wšech newěsta nejnádhernější, jejížto šat byl purpurowý, zlatem a obrazy krásnými wyšiwaný, pokrytý drahým kamenim a perlami, pás překrásný, a na hlawě ozdoba zlatá, dražší než koruna Anglického králowstwí. Pánowé uherští měli šaty šarlatowé a černau i šedau kožešinau, na čepicích stříbrné třapce a péra páwowá, do wausů dlauhých drahé kamení a perly nastrkány. Tu byly oddawky wykonány w stanu welikém na podobu krásného chrámu způsobeném. Pak slawili hody weliké na zlatých a stříbrných ná-

Než brzy potom stýskalo se Filippowi, poněwadž sobě swětského panstwí přál. Protož učiniw spolek s pány Korutanskými a s králem Uherským Štěpanem, země oné se zmocnil (1270). Z toho začala se nowá wálka mezi Otakarem a králem Uherským, i ač brzy Otakar nepřítele porazil, a k pokoji přinutil, i Filippa z Korutan wyhnal; wšak brzy boj obnowen jest skrze newěrnost krále Štěpana, jenž lstiwě zajmauti chtěl Otakara, když z Korutan přicházel, i wtrhnul s wojskem do Rakaus a lidu zajal 16 tisícu. Ale Otakar wítězně do Uher wpadnul, Prešpurka dobyl i jiných měst mnoho a hradů, pak porazil nepřítele nad řekau Litawau, w půtce weliké (1271). Podruhé Uhří pokoj slíbili, a potřetí po smrti krále Štěpana zrušili, i tu se škodau swau od krále Otakara znamenitau (1273).

§. 36.

O sláwě welikého krále Otakara.

Nade wšechna králowstwí toho času křesťanská bylo České za Otakara krále nejmocnější. Jeho byly země: Čechy, Morawa, Rakausy, Štyrsko, Korutany, krásné krajiny od hor Krkonoší až k moři Sinému čili Adriatickému; mnohá slezská a polská knížata i města Wlaská pod ochranu jeho se dáwali; jméno pak jeho pro statečné skutky powěstné bylo na wýchodě i na západě, tak že sami Tataři zlostní králem železným jej nazýwali, pro hrdinstwí, Němci pak a Wlachowé králem zlatým, widauce nádhernost a bohatstwí jeho. Nikdež dworu tak slawného nebylo, jako na hradě Pražském, kdež sídlo měl, tolik sluhů urozených i menších, tolik poslů a hostů z cizích

wlastí, takowá hojnost a štědrota. Sám pak byl jak hrdinský tak maudrý, k malým i welkým, k Čechům i Němcům, ano k samým Židům opowrženým stejně sprawedliwý, nábožný, spanilé wýmluwnosti a ke wšem laskawého chowání, chtě wšechny ctnosti rytířské tak wykonáwati, aby jiní sobě příklad míti mohli.

Ty doby w zemi České blažení časowé byli, a mnohé wěci nowé dály se, ježto mohly k obecnému dobrému prospěšné býti. Znamenaw král Otakar, kterak mnozí županowé, příliš mocní jsauce, i králi Wácslawowi, otci jeho, prwé s ním společně protiwiti se směli, toho byl pamětliw, aby přetrhnul nepořádek takowý. Protož rozdělil župy na menší okresky, mnoho nowých hradů wystawiw, a tak posadiw na ně purkrabí z rodů menších, kteříby jeho poslušnější byli a wládli nad okresky. Ti wšichni

weliká. Neboť i sněm když držán byl, co tu nálezy učiněny jsau, do těch desk se zapisowaly pro památku, aby z nich we wšech wěcech, co práwo a zákon jest, mohlo poznáno býti. Na saudu zemském sedal král s 12 kmety zemskými a jinými pány z celé země nejmaudřejšími. Úředníci pak králowi tito byli nejpřednější: nejwyšší komorník, nejwyšší maršálek, nejwyšší purkrabí, nejwyšší sudí, nejwyšší kancléř, takéž nejwyšší truksas, nejwyšší šenk, a králowský podkomoří.

Chtěw král Otakar zemi Českau obchodem a řemesly zwelebiti, kterých Němci wíce než Čechowé znali, přijal mnoho Němců do Čech, a uwedl jich do župy Loketské, Trutnowské a Kladské, i jinam na pomezí, i také w městech mnohých se usaditi dowolil jim, a nowých měst přistawěl, stará hradbami obezditi kázal, jakož Prahu zdí nowau s wěžemi kolkolem, aby se města na způsob hradů proti nepřátelům hájiti mohla. Tu jim dal mnohá práwa weliká, aby měšťané od cud obecných sauzeni nebywali, ale od raddy swé, tím způsobem, že sami mezi sebau muže sobě wybrali maudré a rozšafné, z kterýchžto králowský podkomoří konšely čili radní jmenowal, a ti we městech nejwyšší správcowé byli. Dowolil jim také podlé jiných práw sauditi, než nad jinými země obywateli, některým podlé práwa německého, kteréž Maidburské slulo, jiným podlé obzwláštních práw čili wýsad na způsob práwa římského zřízených, takže potom dwojí bylo práwo w zemi České: zemské a městské práwo. Odtud počal nowý staw městský čili třetí w zemi slawný býti; neboť i měšťané měst swobodných směli sobě statky weliké kupowati, a do desk zemských klásti, i také k sně-

mům posły swé posílali, a wedlé pánů a rytířů o obecné dobré radu bráwali. Tato pak města swobodná, jedinému králi a nejwyššim úředníkům podrobená, byla nejznamenitějšj: Austí, Beraun, Budějowice, Čáslaw, Domažlice, Hradec, Chrudím, Kadaň, Kaurim, Klatowy, Kolín, Kutná Hora, Litoměřice, Mělník, Mýto, Most, Nimburk, Plzeň, Polička, Praha a Žatec.

Wšak i o sedláky, aby, čeho w potu tváře sobě wydělají, swobodně mohli požiwati, péči měl welikau. Tedy nejprwé když Němce do země uwedl, a potom i sedlákům Českým prodáwal pole a dědiny tak, aby s nich poplatek čili aurok platili, jinak podlé wůle swé jich uáiwajice, aneb jiným prodáwajice, což nazwáno právo zákupní. I tak s powolenim královským i jini pánowé, kteří lid poplatný a robotný měli, činili, že udíleli sedlákům právo zákupní, je-

w Němcích nepřebývali, někteří Richarda Anglického, druzí Alfonsa, Španělského krále. Wšak toto když mnohá léta tak bylo, a slabí spolky mezi sebau činiti počínali; tu nad tím mrzuti jsauce kurfirstowé a jiní mocní, přáli sobě císaře míti maudrého, wšak aby mocný nebyl, ani jim mnoho rozkazowati nesměl, než raději aby jim potwrdil toho, čeho sobě bezprawně prwé osobili, i zwolili sobě Rudolfa, hraběte Habsburského, kterýž měl málo zemí we Šwejcařích, Šwábích a Alsasích, ale byl maudrý a sprawedliwý, takže mnozí potom toho litowali, widauce kterak mocně pořádek wésti uměl a bezprawí kárati.

Byli pak kurfirstowé záwistníci a nepřízniwci krále Otakara i Jindřicha, wéwody Baworského, přítele jeho, a podtím zwolili Rudolfa, aby jemu země Rakauské, Štyrské i Korutanské odjal, ač on jich byl prawem obdržel, any jemu od Richarda císaře potwrzeny byly. Pro tu příčinu nechtěl král Český Rudolfa za císaře uznati, a jest od něho achtowán (1275), aby wšech swých zemí, nejen nowých, ale i Čech a Morawy, jakožto neposlušný wasall císařůw, prázden byl, a wálka nań zdwižena.

Tomu byli rádi mnozí w zemích Otakarowých pánowé, které byl potrestal pro jich zlost a slabých utiskowání, i srozuměli se s císařem, že jemu chtějí, až do zemí Otakarowých wkročí, radni i pomocni býti; a již sebraw Rudolf wojsko z Němec weliké, u Normberka se położil, chtě do Čech wtrhnauti a ku Praze táhnauti; také s Uhry se spojil, aby oni také do Rakaus i do Morawy wtrhli; takéž arcibiskup Salcburský do Rakaus, a do Štyrska i do Korutan Menhart, hrabě Tyrolský. Toto wida král Otakar, położil se u Teplé, bliž lesa Baworského,

očekáwaje. Ale w tom Jindřich Baworský, wida welikau moc cisařowu, uleknul se a poddal se, z přítele krále Českého nepřítelem se stana. Jehožto zemi i hned se obrátil Rudolf k Rakausům, a mocně dobýwati počal až k Widni, s druhé pak strany Uhři, obojí před to město położiwše se, a mocně oblehajíce. Mezi tím časem Menhart Štyrska a Korutan dobył pomocí pánů w těch zemich, kteří hned odpadli Otakara, a k němu se přidali.

Tedy to wše když walně se dálo, král Otakar spěšně se s wojskem do Rakaus obrátil, chtě zemi tu proti násilí nepřátelskému brániti, kdeż jemu byli wěrni města Korneuburk a Widen, kdeż byl Paltram purkmistr, wěrný a statečný. Ale Korneuburka dobyli hned cisařští, a tuť nowina zlá z Čech krále dosáhla, že se zdwihli také mnozi páni a rytíři Čeští, wálku proti přátelům krakowým začawše, mezi nimiž

tak aby nijakých oněch přednostť již neměla země Česká, jakých udělili za pilné služby předešlí císařowé Římští, ale aby král Český byl jen jako jiná knížata říšská císaři poddaným. K čemuž ke všemu přiwoliw král Otakar (1277), potom dále k té wěci nechtěl přiwoliti, aby ti pánowé newěrní, kteří jej w boji byli opustili, od Rudolfa císaře ochranu měli. Tedy se stala nowá wálka s císařem, a wyšel Otakar s plácem wšeho lidu welikým, bojícím se zahynutí krále swého.

Léta 1278 w den sw. Rufa (26 srp.) sešli se w bitwě u města Marcheka w Bawořích oba králowé, Otakar maje lidu jen 30,000, císař několikráte tolik Němců i Uhrů; a wolali w bitwě heslo swé Čechowé: »Praha, Budějowice!« Němci pak: »Řím, Kristus!« W ten den bojowal prý Otakar král s myslí obrowskau, jako lew nepřemožený, a hromowé rány rozdáwaje, podlé něho pak s takowým úprkem lid Český, že na počet jsauce malí, prorazili w samém středu wojsko nepřátelské, již s naději nemalau, že wítězstwí při Otakarowi bude. W tom zradil jeho Milota z Dědic, nejwyšší komorník země Morawské, jenž pozadu postawen byl, aby w čas potřeby ku pomoci přispěti mohl. Ten, když od krále wolán jest, aby již s wojskem přitrhnul, nedbaje toho, obrátil se, a na útěk se dal, i jiní zástupowé za ním, widauce, že ztracena bitwa. Ale znamenaw Otakar král zločin takowý, s wětším úsilím dál uprostřed mezi nepřátely zabrodil se s málo wěrnými, nechtě žíti, sláwu zlehčenu maje, i takž padl kůň pod ním, a přišel rytíř Berthold Šenk z Emerberka, jehož bratra někdy král pro zlé činy byl poprawiti kázal. Ten wida krále zbraní zbaweného, nepoctiwě kopím

jej probodl, a jiní též Rakušané, shrnuwše se, zabili jeho sedmnácti ranami, a z oděwu swlékli, i mrtwému tělu se rauhali. Tu byla porážka Čechů weliká, jichž zabito 12,000, a mnoho zajato, i mnoho w řece Morawě se utopilo.

Císař Rudolf slyšew o nebezpečenstwí Otakarowě, poslal na to místo, aby jeho žiwota zachowali, ale již pozdě bylo; i tak tělo do Widně zawezti kázal, a pochowati beze mše a bez zpěwu i bez zwonění, poněwadž nań byla klatba uložena od papeže, na něho i na wšecky, ježtoby se protiwowali Rudolfowi.

§. 38.

Zlí časowé za Otíka Brandenburského.

Zlí časowé přišli na zemi Českau, a to proto

byl Otto na pět let správcem země České, Rudolfowi pak aby na pět let Morawa patřila, což se i stalo, a na zachování přátelstwí swatby dwě učiněny: Wácslawa s Jutau, dcerau císařowau, a Rudolfa syna jeho s Aneškau dcerau Otakarowau, ač wšichni čtyři snaubenci osmileté a desítileté dítky teprw byli.

Tu nebylo pokoje w zemi České; neb mnozí páni chtěli ty hrady, kterých ze zástawy byl wykaupil Otakar, zase nazpět míti, a o to rozbroje mnohé začínali. Otík pak byl zlý a lakomý. Ten wtrhnul do kostela sw. Wíta w Praze, a poklady kostelní sebral, královnu Kunigundu jal, a na hrad twrdý Bezděz zawezl i s mladým králem Wácslawem; toho pak potom brzy wen ze země zawezl, i sám odjel a zanechal lidu mnoho drawého Brandenburského; ti mučili lidi a laupili i mnoho zlého páchali. Z toho wzešla teprw swornost pánů Českých, i začali s Brandenburky i přátely jich wálky wésti, nad jiné udatní pan Hynek z Dubé, p. Ctibor z Lipnice, Jaroslaw z Jablonné a Záwiše z Rosenberka, až pak i smlauwu učinili s Otíkem, aby lid swůj ze země wywedl a Wácslawa nawrátiti slíbil (1281), sami pak mezi sebau slíbiwše, že statků ze zástawy wyplacených žádati žádný wíce nebude, ale kterých kdo přiwlastnil sobě, ty aby králi Wácslawowi zas nawrátit musil.

Ale tu přišla neúroda weliká a hlad z toho, zwláště že pole pustá zůstala, když rolníci před Brandenburčíky utíkati musili. Tu lid chudý jako zwěř lítá drali se do domů bohatších, i brali hrnce z ohnišť jich, aby hladu swého zahladili, jiní kůry stromů, paupata, trávy jedli, ano těla mrtwá a mrchy zwířat a jiné oškliwé wěci. Mnozí hladem pomřeli, a to weřejně na místech: až i nemoc nákaživá přišla

jakž bývá w nauzích takowých, a lidu zachwátila w Čechách 600,000, kterýchž těla do jam welikých zahrabáwána, protože hrobů nestačilo. Až když Bůh roku následujícího smilował se a udělil úrodu welikau, tu hlad a nemoc přetržena jest, a wěci w lepší se obrátily.

Toho času ušla králowna Kunigunda z wězení swého na Bezdězi, a přišla na Morawu k radosti pánů té země weliké, kteříž jí Opawské země we Slezsku užíwati dali. Tu zapomenula zármutku swého, a zamilowala Záwiše z Rosenberka, i tajně oddala se s ním, aby byl manželem jejím. Ale Wácslaw, syn její mladistwý, welikau nauzi trpěl od Otty, ani oděwu a potrawy do potřeby nemaje, ubohý potomek krále w křesťanstwě nejmocnějšího: aniž ho strýc propustiti chtěl, ač byl prwé slíbil; než žádal 20,000 hřiwen stříbra za to od pánů, kterých oni dáti jemu hned ne-

byl pachole teprw dwanáctileté, panowal podlé rady pánů, kteří nejmocnější byli, a císaře Rudolfa i matky své Kunigundy, kteráž se do Prahy nawrátila. Tu k žádosti její král Wácslaw i panu Záwiši ke dworu přijíti dowolil, pánu toho času w zemi nejslawnějšímu. Neboť byl udatný, bohatý, maudrý a učený, i w umění básnickém spanile wýtečný, od kteréhož mnohé písně krásné složeny jsau, a myslí se, že on sebral ty také zpěwy, ježto mají jméno: Rukopis Králodworský. Neboť zajisté od Libušiných časů až do oněch dob krále Wáclawowých a později Čechowé písní spanilých hojnost měli o činech a o hrdinách swých, jakož byl Lumír, hned za času pohanstwa, o kterém kromě jména nic powědomo není, a pán Záwiše i mnozí jiní, jichž památka zahynula. Neboť zpěwů jejich lid Český zpíwati zapomenul, ač jiní Slowané mnozí swých líp sobě až po tento den pamatowali. Toliko w rukopisech starých za našich dnů nalezena jest píseň o Libušině saudu, jazykem, jakým Čechowé za pohanstwa mluwili, složená, a rowněž rukopis Králodworský, w kterémž jsau písně o Čestmíru, jenž Wlastislawa w boji zabil, o Záboji, který s lidem Českým pohanským náproti křesťanům bojowal, o wítězstwí nad Polany, když s Chrabrým do země přišli, o Beneši Hermanowu, o Jaroslawowi ze Šternberka, kterak zbil Tatary u Olomúce, i mnohé jiné, kteréž ze wšech básní mezi wšemi křesťany, což oněch časů složeno jest, jsau nejkrásnější, a z nich chwála Čechů we světě weliká.

Tedy pánu Záwišowi, když jej we cti a sláwě widěli, mnozí pánowé záwiděli jsau, a o to wálku zdwihli w zemi jedni s druhými, přátelé a nepřátelé Záwišowi. Jemu pak sám král mladý přál, a dowo-

lil, aby weřejně směl swatbu slawiti s Kunigundau, kteráž tajně jeho manželkau byla (1284); i takž mnozí protiwníci zase smířili se, druhým jsau hrady lámány, a statky dobýwány, až wšichni se poddati musili. Tu panowal sám jako podlé libosti swé, a to s maudrostí welikau a k dobrému i poctiwému zemskému.

Ale když umřela potom Kunigunda manželka jeho (1285), a on i syn Ješek, kteréhož mu porodila, statky její zdědili, začali záwistníci naň sočiti, a hněwati proti němu mysl králowskau, prawíce, že ty země králowi přináleží, kteréž po Kunigundě zůstaly. Toho času přišla také do Prahy Juta, mladá krále Wacslawa manželka, dcera císaře Rudolfowa, — neb jakož dítě posud doma držána byla — poněwadž nepřál císař Záwišowi, poděkowal on se z úřadů swých, a na hrad swůj Fürstenberk čili

ženským, aby měnili spolu, tak že králi zemi Mišenskau postaupil, a král jemu za to statky Záwišowy, kteréž měl w Čechách i na Morawě (1289). Což opřeli se jemu přátelé Záwišowi, celý rod Witkowický, zbraně se chopiwše, a hradů a statků wydati nechtíce, aniž sám Záwiš w čem powoliti chtěl, ale nedbaje hořkosti w mysli své, raději seděl w žaláři, kdež mnohé písně dobré k útěše své skládal. Tu jej kázal král od hradu k hradu wésti, a hroziti bránícím, že poprawen bude, jestli ihned hradu newzdají. A bojíce se, jedni i druzí učinili tak; jediný neučinil Witek, bratr Záwišův, jenž na Hluboké seděl; neb se domníwal, že nemůže toho býti, aby tak měl bídně skonati muž nejprwnější. Tedy když hradu staupiti nechtěl, sťat jest prknem pan Záwiše na lauce před hradem tím; jehož litowali mnohé paní w králowstwí Českém, muže tak krásného a laskawého (1290). Král pak na pokání z toho klášter Zbraslawský založil.

Byltě král Wácslaw těla slabého, dobrý a laskawý, ač bojácný, ale maudrosti w pokojných časích takowé, že obnowil štěstí a hojnost i bohatstwí, jakéž bylo za otce jeho Otakara. Kutná Hora nesla stříbra mnoho, z čehož se krášlil dwůr Wácslawův, a rostly příjmy králowské; on pak k trwalému užitku je obrátil, nowé peníze zawed, ze wšech toho času nejkrásnější, podlé kterých w dalekých zemích ten čas i potom welmi dlauho obchody činěny, a počítáno bywalo; nazwány jsau groše Pražské, 60 na kopu čili hřiwnu stříbrnau, a 12 penízů na groš počítáno. Nade wšecko milowal poddané své, a wždy rozmýšlel we swědomí swém, aby ničeho k dobrému jich, jakož od Boha swěřených, neobmeškal.

I ač nebyl král bojowný, předce mocnost swau nad jinými zeměmi rozšířil, ano mu štěstí dobře přálo. Bylať ty časy země Polská po několika stoletích, hned od smrti Boleslawa Chrobrého krále, mezi sebau rozdwojena, pro roztržky knížat, kteří tu zemi rozdělenu měli, a jako w Němcích, krále swého, jenž w Krakowě seděl, poslauchati nechtěli. Mnozí z pánů Polských krále Wáclawa sobě za krále zwolili, kterýž poslaw wojsko do Polsky, nazwal se wéwodau Krakowským a Sudomirským (1291). Ale králowské hodnosti nabyti nemohl, skrze dwa mocné protiwníky, Wladislawa Lokietka, wéwodu Sieradzkého a Přemysla, wéwodu Poznanského. Tedy učinil sám tažení král Wáclaw do země té, kdežto přisahali jemu wèrnost čtyry knížata Slezská: Opolský, Ratiborský, Bytomský a Těšinský, načež do Krakowa slawně wesel a Sieradze dobyl (1292), kdež

byl korunowán u přítomnosti mnoha hostů ze zemí cizích i domácích; a sešlo se knížat ku korunování 28, jakož wéwoda Albrecht Rakauský, jenž w 7000 koních přijel, Albrecht Saský, Bolek Swídnický, Jindřich Hlohowský a knížata Opolská, Brandenburská Mišenský, i z jiných zemí; jiných hostů množství takowé, že bylo koňů 191,000, kterým wšem, lidem i howadům, potraw w hojnosti dáno nákladem králowým. Na Pražském trhu učiněny jsau studně, z kterých podlé libosti sobě wíno točili, a prawí Petr opat Zbraslawský w kronice swé, jenž tehdy žiw byl, že jen za wejce k jídlům wydáno jest 800 hřiwen stříbra z pokladnice králowy, což se počítá za 16,000 zlatých stříbrných. Tu bylo widět bohatství krále Českého, kterýž měl korunu za 2000 hřiwen, meč a štít za 3000 hřiwen, na kterémžto štítě celém pozlaceném byl lew z perel učiněný; oděw pak králowský byl za 4000 hřiwen, a byl z šupin zlatých dělaný a pět drahých kamenů na každé šupině. Tu hodowali knížata a páni w domě welikém dřewěném krásně ozdobeném, kterýž wystawen byl před Malau stranau na Újezdě, a rytíři w turneji se potýkali, w městě tancowali a weselili se, domy pokrýwali nádhernými sukny šarlatowými, a w noci pochodněmi slawně swítili (1297).

Na tom korunowání usnesli se knížata s králem Wácslawem, aby ssadili Adolfa s císařství, poněwadž žádnému již nelíbil se, a wíce o tu wěc druhého roku we Wídni se uradili. Tu zdwihli wálku proti němu, a poražen i zabit jest w bitwě od Albrechta Rakauského, kterýž učiněn císařem, a wšechna prywilegia stará potwrdil, která míwala země Česká od starodáwna (1298).

Ale brzy potom umřel Přemysl, král Polský, a zwolili pánowé té země Wácslawa za krále swého, kterýž po smrti Juty pojal Riksu čili Alžbětu, dceru Přemyslowu za manželku, a podruhé Lokietka porazil, jenž králem chtěl býti, a ze země do ciziny wyhnán jest (1300). Hned potom páni Uherští, widauce sprawedliwost Wácslawa, i oni po smrti Ondřeje III žádali jeho, aby králem jich byl. Kteréžto důstojenstwí přijmauti nechtěl, maje dosti na dwau korunách sobě připadlých, než žádal jich, aby syna jeho Wácslawa III sobě wywolili; což učiniwše, korunowali jej w zemi swé na Bělehradě královském, a w Budíně poslušenstwí jemu přisahali (1301). Z toho přišly welike nesnáze králi Českému, a to nejwice skrze papeže Římského Bonifacia III, kterýž prawil, že země Uherská i Polská papežské jsau, a komuž papež udělí, ten má pánem býti. Chtěl pak, aby

Římský do Čech wtrhnul, a pále i drancuje přišel až ku Kutnéhoře, chtěje toho města dobyti a zmocniti se pokladů jeho. Ale hájili Jindřich z Lipé a Jan z Wartenberka, pánowé Čeští, muži přeudatní, až nazmar bylo wšechno císaře úsilné namáhání. Neb pomřelo i mnoho lidu jeho na nemoci rozličné, a prawili, že horníci jedem napustili potok, z kterého Němci pili. Tu musil ze země pryč odtáhnauti, když wšechno wojsko král Český sebral a na něho se obrátil. Tedy již strojil se Wácslaw do zemí Rakauských wtrhnauti, které císaři patřily. W tom od nemoce chopen jest, a smrt jej mladého w 34. létě wěku zachwátila (1305).

§. 40.

Wáclaw III.

Wácslaw III, syn jeho, byl jinoch lehké mysli, wíce prostopášnosti rozličné než maudré rady hledící. Tedy s mladými pány mnohými, kteří jemu podobni byli, w kostky hráti, píti, po ulicích w noci lehkowážnosti konati si oblibowal; ti, když w opilost upadl, úlstiwě statky mnohé králowské na něm wyžádali, na kteréž, newěda co činí, jim zápisy dáwal. Takž učinil i mír s císařem Albrechtem, nerozmýšleje se, Míšně a Chebu jemu postaupil, a korunu Uherskau darowal Ottowi Baworskému, jehož sobě páni někteří Uherští za krále zwolili. Tož i w Polsku Wladislaw Lokietek nawrátiw se počal mnohé pány na swau stranu táhnauti, a o korunu boj s Čechy swoditi. Tu jest přiweden Wácslaw k poważení lehkosti swé od Kunrada opata Zbraslawského, kterýž jeho otce upřímný přítel byl, a slíbil žiwot swůj

naprawiti, ihned wojsko sbírati poručiw, aby mohl táhnauti do Polsky, a koruny té sobě zachowati. Na té cestě, když byl w Olomúci, zabit jest od wraha neznámého, rodem z Durinské země, kteréhož hned páni zabili, zločinu takowého se uleknuwše (1306). Toho kdo k wraždě té nawedl, od žadného toho času nemohlo wyzpytowáno býti, aniž domněno; ale pro zemi Českau weliká i nenabytá škoda byla, jakož hned má býti ukázáno.

Letopočet.

L. p.

1198. *Přemysl Otakar I králem učinén* od Filippa.
1203. Rowněž od Otty a od papeže. — Beneš Hermanow.
1212. Privilegia od cisaře Fridricha II.
1230. Premysl Otakar I umřel.
1236. Král Wácslaw I Fridricha Bojowného zemi shawil.
1238. Spolek krále Wácslawa s knížaty Říšskými proti císaři Fridrichowi.

L. p.
1283. Wácslaw II do země se z Brandenburka navrátil.
1290. Závišc sťat.
1291. Wácslaw II stal se wévodau Krakowským a Sudomirským.
1297. Korunování krále Wácslawa II.
1298. Válka s Adolfem Nassowským.
1300. *Wácslaw II králem Polským učinén.*
1301. Wácslaw III korunován na království Uherské.
1304. Válka s cisařem Albrechtem.
1305. Wácslaw II umřel.
1306. Král Wacslaw III zabit w Olomúci.

KNIHY PÁTÉ.

ČASOWÉ RODU LUCEMBURSKÉHO AŽ PO MISTRA JANA HUSA.

(Od roku 1306 až 1408.)

---

§. 41.

Bauřky po wymření Přemyslowců.

O Čechu wojewodowi nejprwé, kterak jest lid Slowanský do Čech přiwedl za časů welikého slowanských a německých národů stěhowání, o hrdině

[redacted]

rowná byla dle slowanského obyčeje, i jiném maudrém zřízení, prawích a řádích; tauž měrau o udatenstwí staročeském, a kterak způsob rytířský do země wešel; jací byli slawní rodowé w zemi, staří lechowé nejprw, pak páni, wládykowé na hradech a twrzích s lidmi brannými, třetí potom měšťané po městech bohatí maudrým Otakara krále zjednáním; neopuštěno o umění wšelikém, pokud bylo prowozowáno, učených mužích a zpěwcích spanilých, i což jiného prospěšno wěděti; mnoho slawného, nenic smutného, wše za rodu Přemyslowa, jenž wéwodil 500 let, a kralowal let sto a dewět nad zemí Českau. Ten rod byl jako strom wysokorostlý, z malého kořene wypukující a mocněji wždy wypínající se, až klesl náhle od ruky hanebné, když zawražděn Wácslaw král, žádných potomků nemaje, a jsa z Přemyslowců nejposlednější.

Od těch dob počali králowé cizích rodů nad Čechy panowati. Neb zajisté jako po smrti Krokowě, tak i té chwíle pozůstali potomkowé ženského pohlawí, dcery krále Wácslawa II, kteréž panstwí zděditi chtěly. Ale ne tak jako swatbau Libušinau již nyní státi se mohlo, aby nowý rod Český na králowstwí přišel; neb se mrawowé mezi tím časem znamenitě proměnili, jakož wysoko nad jinými stawy bylo důstojenstwí králowské, za Přemysla oráče ale lechowé a wládykowé nepříliš nižší než knížata byli. Tudy nemohlo býti, aby některého pána druzí za krále zwolili, tak wysoko nad druhé rody jej powznesauce; ale hned po smrti Wácslawa sšedše se na sněm stawowé, chtěli míti Jindřicha, wéwodu Korutanského, manžela Anny, jedné z dcer Wácslawowých. Naproti tomu zwěděw to Albrecht císař, prawil,

že země Česká jemu patří, poněwadž čeští králowé manowé jsau Římských císařů; a chtě syna swého Rudolfa na králowstwí České připrawiti, sebral wojsko i wtrhnul do Čech až ku Praze, kdež stawowé shromážděni byli. Tedy jedni bojíce se jeho, a druzí radujíce se z toho, žeby zase země Rakauská a Štyrská s Čechy mohla spojena býti, zwolili Rudolfa za krále, kterýž pojal Alžbětu, wdowu po Wáclawowi II za manželku (1306). Ale brzy bylo proti němu mnoho nespokojených, poněwadž zemi Rakauskau bratru swému Fridrichowi pustil, a že dworu tak slawného jako Přemyslowci nedržel. Proti těm když Rudolf pole sebral, rozstonal se, Horažděwice obléhaje, a umřel, ani rok celý nepanowaw (1307).

Ačkoli Čechowé císaři prwé slíbili, že chtí po smrti Rudolfowě Fridricha, bratra jeho králem míti,

udržeti mohl. Kterýž položiw do nich wojsky swé, ze země wyšel, nowé síly léta budaucího s sebau chtě přiwésti. Což prwé než se stalo, zabit jest w zemi Šwejcarské od Jana, synowce swého, jehož byla matka Aneška, krále Otakara dcera (1308). Tu jsau Němci z měst wěrných od Čechů wyhnáni, poražení a ze země zapuzeni, a Jindřich Korutanský pokojně jal se panowati, neb i Fridrich syn Albrechtůw pokoj s ním učinil.

Toho času byly mnohé a weliké rozepře mezi stawy královstwí Českého, kteří se na sněmích scházeli, a podlé mocné rady kterých wšechny wěci od králů sprawowány, ano sami králowé, jakž ukázáno, woleni bywali. Byli pak stawowé ti mocní tři: 1. staw panský čili pánowé korauhewní, kteří lid swůj pod swau korauhwí jedenkaždý do wálky wodili, 2. staw wládyk čili rytířský, lidí urozených, wšak mín zámožnych, 3. nejnowější staw městský po městech swobodných královských obywající. Byli zajisté Němci po městech w počtu takowém, že wíce tu již jazykem německým než českým mluweno bywalo. Ti bywše do země přiwedeni skrze to, že znali řemesla mnohá Čechům nepowědomá, a zwláště hornictwí hojně prowozujíce, tak welice zbohatli oni i mnozí Čechowé, žeť rodowé měšťanští brzy na způsob pánů a rytířů samých se wypínali, a zwláště těch dwau měst obywatelé: Prahy a Hory Kutné. Pánowé pak a rytíři z toho městům nepřejíce ke sněmům jich počali nepřipauštěti a jiná příkoří jim činiti.

Tedy poněwadž byl Jindřich Korutanský člowěk nestatečný a nedbalý, ničehož sobě w královstwí newšímaje, wšechny řády w zemi České w brzce přewráceny jsau; jedni druhým škoditi, mezi sebau

zátí a wálky wésti počínali. Tu smluwiwše se s králem samým Pražští a Kutnohorští někteří měšťané, zrádně jali pana Jindřicha z Lipé, králowského podkomořího, a jiné pány w klášteře Sedlickém, nočního času do něho wskočiwše, a jiné w Praze, kteří ničeho zlého se nenadáli; aniž prwé pustili jich, až wšechen staw panský s mírnějšími mezi měšťany narownání učinili, že nemá městům w hlasu jejich při sněmě překáženo býti (1309).

Ale byw propuštěn z wězení pan Jindřich z Lipé, počal mezi pány nejmocnější býti, tak jakž žádný pán od toho času, když sťat Záwiše Rosenberský. Ten sebraw lid na pomstu nad králem i nad měšťany, do Prahy wtrhnul s mnohými jinými a města se zmocnil, kdežto byli dwa rodowé nejznamenitější: Olbramowici a Welflowici. Tu jsau Welflowici wyhnáni od něho. Olbram pak měšťan s pány spojiw

tomu Jindřich Korutanský žoldnéře sobě z Korutan powolal s Jindřichem a Kunrádem, bratřími Aufenšteiny, a Elšku jal se pronásledowati, a báti se jí, i do wězení chtěl ji wsaditi, aby jemu uškoditi nemohla. To nežli se stalo, pan Jan z Wartenberka, přítel Jindřicha Lipského, pannu wystřežiw, na Nimburk na bezpečné místo zawezl (1310), a wálky znowu zůřiti počaly. Tu zapudiwše cizí žoldnéře z města Pražané a páni, hrad samý jali se obléhati, pan Jindřich z Lipé, pan Jan z Wartenberka a Wítek z Landšteina Ojířowic. Tu jali Jindřicha Aufenštýnského, udatného muže, tu na hrad přes most tlačili se za cizími, až prasknul pod tíží jich, a upustit musili. W tom přišel Fridrich, mladý markrabě Mišeňský, s wojskami pomocnými, a na hrad od Korutanského k obraně přijat jest.

Tedy když nepořádky wždy wíce w zemi se zmáhaly, i sešli se stawowé zemští na sněm do Prahy, odkudž wyprawili osob 12 k císaři Jindřichowi, žádajíce syna jeho Jana za krále míti, i aby Elšku Wáclawownu za manželku pojal. W tom poselstwí byli 3 opatowé, tři páni a šest měšťanů, a smlauwajíce dlauho s císařem, konečně powolil jim, a s radostnau nowinau do Čech poslal. Tedy wyprawila se na cestu Elška ke swatbě s Janem, synem císařowým, s welikau radostí přátel swých, ježto rádi peníze složili k wýprawě její, a zwláště biskup Pražský, Jan Dražický, jenž bělauše krásného darowal jí, na kterém do Němec wyjela; páni a rytíři u walném počtu ji prowodili. We Spýře, we slawném městě, kdežto byl císař Jindřich, w krajinách Rýnských, slawná swatba konana jest, áč byl Jan čtrnácte let teprw star, jenž Elšku za manželku pojal. Tu obdržel léno království

Českého od otce swého Jindřicha, a bylo sedání welikė rytířů z krajin rozličných, mezi nimi rytíři Čeští nejudatnėjší, kterým tak wšichni diwili se, s jakau hbitostí, s jakau statečností se bíti, dřewce lámati umí, že brzy s nimi bojowati žádný již rytíř německý neodwážil se. Když pak slawnosti wykonány byly, wyšel Jan, syn císařův s wojskem k zemi České, by toto králowstwí opanowati mohl.

Tuto se mezi tím časem zle wedlo přátelům jeho a dobře Korutanskému, kterémuž Mišňané na pomoc přišli, i opanowal zrádně mėsto Pražské a protiwniky swé hubiti počal. Také bylo malé Janowo wojsko, s kterým, když ku Kolínu a Kutné Hoře přitáhl, žádné mėsto se mu nepoddalo, i přišel k Starému městu Pražskému, obléhaje, a byla tuhá zima a potraw nedostatek. Tu nabywše srdce přátelé jeho a Eliščini, kteří w městě byli, spiknuwše se proti žold-

diti, i jiné dobré věci. Ty časy byl rádce jeho nejmaudřejší Petr, arcibiskup Mohučský, kterýž byl prwé proboštem Wyšehradským a kancléřem králowstwí Českého, i tak powědom obyčejů zemských. Tu táhl král do Morawy, aby i w té zemi pořádek učinil, i také přátelstwí s Fridrichem, wéwodau Rakauským, kterýž k němu do Brna přišel (1311). Byli mnozí páni zlí na Morawě, kteří laupežnictwí tropili, když w zemi nepořádek byl, s twrzí swých na kupce a jiné lidi okolo jdaucí nabíhajíce a laupíce; ti jsau wykořeněni od krále a pokáráni (1312).

Toho času císař Jindřich, otec Janůw, táhl byl do Wlach, aby nad zemí tau mocně zase, jako starodáwní císařowé němečtí, panowati mohl. I sebraw lid swůj a knížata německá, táhl jemu na pomoc král Český, za místodržícího od něho nad Němci ustanowený; ale na té cestě, když se k zemím Šwejcarským blížil, nowina přišla o smrti císařowě, i tak wojsko domů poslal, sám šel do Lucemburka, země otcowské (1313). Neboť powstaly weliké různice o korunu císařskau, jakož král Jan pro mladost let swých nemohl císařem býti, a knížata wolenci se rozdwojili, někteří chtíce míti Fridricha Rakauského, druzí Ludwíka wéwodu Baworského. Mezi těmi stala se wálka weliká, a pomáhal král Jan Ludwíkowi, kterýž jemu mnohé milosti slíbil i také potwrdil wšechny swobody králowstwí Českého starodáwní (1314).

Ale se stawům Českým nelibilo, že když Petr arcibiskup Mohučský ze země odešel, maje w Němcích mnohé věci weliké činiti, druzí Němci tu zůstali, kteří s Janem byli do Čech přišli, i wládli wšemi věcmi, pokud Jan w cizině byl. Protož aby

hněw na něho neměli, propustil pány německé ze služby swé, a Jindřicha z Lipé postawil nad celým královstwím. S tím, když i sám do země se wrátil, táhli proti Matěji Trenčanskému, uherskému hraběti, kterýž do Morawy wtrhna, mnohých hradů zmocnil se, sobě jich podržeti chtěje. Toho porazili w boji krutém u Holiče, kdež cauwali již Čechowé před nájezdem Uhrů na koních rychlých, ale od Jindřicha z Lipé k udatnému potýkání zase obráceni jsau (1315).

Odtud počal král Jan Jindřichowi z Lipé záwiděti, kterýž tak byl mocný, že dwůr nádherný téměř po královsku okolo sebe chowal, a byla i nenáwist královny Elšky na něho, protože u Alžběty, královny Hradecké byl we přízni, a ta s jeho radau dceru swau Anešku prowdala wéwodowi Lehnickému we Slezsku, nic královny Elšky se netážíc o swolení

jíce. Král wolal na pomoc přátely swé, arcibiskupy Mohučského a Trewerského, kteří přišedše s lidem bojownym, pokojné narownání učinili, tak aby pan Jindřich z wězení byl wypuštěn a arcibiskup Mohučský zemi sprawowal, pokudžby krále w zemi nebylo, jenž na Rýn odjel (1316).

Ale mnozí hned s arcibiskupem spokojeni nebyli, prawíce, že mnoho peněz ze země sobě do Mohuče wywáží. Tedy on rozhněwaw se pryč odjel (1317), a sama králowna Eliška panowati začala. Tu wznikli hned nepokojowé wětší než prwnější byli, poněwadž ona mstíti se nad panem Jindřichem a pronásledowati přátely jeho se jala. I ač oni nechtíce rádi pokoj zemský rušiti, prosebně o smíření s ní jednali, wšak narownání nijakého nechtíce, zajela do Lokte na hrad swůj, a krále proti nim, nemohauc jich přemoci, na pomoc wolala. Ihned Jan, wzaw žoldnéře sebau německé, nejprwé přišel na Loket, kdež jemu rozličtí rozličně radili, Čechowé, aby pokojnau smlauwu s odporníky učinil, Němci, aby nic nepowoluje mocně udeřil na ně i přinutil k poslušenstwí. Tedy přijel škaredě do Prahy, a odtud wyjel po statcích pánů, plenil a podmaňowal, oni pak nic se nestrachujíce ještě silnější jednotu způsobili. Neb i wěrní králowi widauce tu záhubu zemskau od padli jeho, jakož pan Petr z Rosenberka, pan Wilém Zajíc a jiní, když hlad přicházel w lid a nemoce mnohé, jako někdy za Otíka Brandenburského, když krále w zemi nebylo. Takowáť již powěst šla mezi lidem wším, že jest úmysl králůw, wšechny Čechy wyhnati a zemi jejich w ruce Němců dáti, i z toho wšechněch wůbec bylo rozhorlení. Pánowé jednotu swau stwrdili na hradě Zwíkowě, kterýž jest

w místech lesy obrostlých, kdež Wotawa do Wltawy plyne (1318). S Fridrichem Rakauským smlauwu učinili, a na Morawě wojsko welikė sebrali. Tam když přitáhl král Jan, w městě w Brně obležen jest, a již přinucen příměří učiniti, a začíti přátelské smlauwání. Tu oni prawili, že nemohau sami o sobě mír učiniti, jestliżeby král i s Fridrichem pokoje míti nechtěl. Z čehož se rozzlobiw zase do Čech odjel, a jemu od pana Wiléma Zajíce welikà tu škoda na lidech učiněna jest, pro kterauż rád byl, że císař Ludwík umluwu chtěl zjednati, uložiw pánům den do Domażlic, kdeżto se sšedše mír učinili. Tu ustawil král Jan Jindřicha z Lipé za podkomořího a cizozemce na úřadech netrpěti, ani żoldnéřů německých do Čech přiwáděti slíbil.

Ale král Jan neměl lásku k zemi České, jsa z Němec rozený. Protož sobě umínil zemi tuto císaři Lud-

powstali, Elšky litujíce, nade wšechny jiné pak Pražané, a pan Wilém Zajíc z Waldeka, pan Petr z Rosenberka, pan Wilém z Landštýna. Elška do Prahy přišedši dala se w jich ochranu, ješto král s Jindřichem z Lipé za dobré byl i s Alžbětau, Hradeckau královnau. Když přišel Jan ku Praze, na staré město nepustili jeho, ale na malau stranu a na hrad wešel, i odtud starého města dobývati jal se. Pan Zajíc a pan Petr z Rosenberka ochránili města, a k pokojnému narownání krále přinutili, takže s královnau smíření učinil (1319).

§. 43.

O cizokrajných věcech krále Janowých.

Král Jan, jsa Němec rozený, nemilował tak země České, jako předešlí králowé rodu Přemyslowa, kteří domácí byli. Neboť více se mu líbilo, po cizích wlastech jezditi, wálky wésti, bývati při turnajích a hodech i weselostech welikých, než wěci zemské maudře říditi. Zemi Českau zajisté měl za pokladnici, do kteréž nepřicházel, leč když peněz na útraty w cizině potřebował; tu ukládal berně welike a tisknul lid, i sebraw mnoho peněz, hned zase ze země pryč odjížděl. Z toho bylo mnoho nepořádků a bídy wzemi, a ještě wíc bylo by bývalo, kdyby byl pan Jindřich z Lipé neměl welikau milost před králem, w jehož nepřítomnosti maudře wládnul na místě jeho. Wšak mnoho zemí nowých dobyl králowství Českému, a sláwu jeho, jako by sám byl nechtěl, k dalekým národům zanesl.

Hned roku toho, když se konali domácí nepokojowé, o kterých jest nahoře powědíno, dobyl

sobě země Lužické hořejší, kdež jest město Budišín, po smrti Waldemara, markrabí Brandenburského, jemuž ta země patřila, děti žádných nemajícího (1319). Téhož času poslal lid pomocný Ludwíkowi Baworskému proti Rakauskému Fridrichowi, nad kterýmž lidem postawen jsa pan Wilém Zajíc z Waldeka, padl w rozepři, kteráž se stala mezi lidem jeho a lidem purkrabí Normberského, jenž rowněž stál při Ludwíkowi. A již brzy potom válka mezi oběma císaři skončena jest bitwau u Mühldorfa w Bawořích, kdež bojowáno w den sw. Wáclawa, jehož jméno wzýwajíce Čechowé hrdinsky bojowali, a král Jan byl nejwyšším wůdcem nad wojsky císařowými. Také poražen jest Fridrich Rakauský a jat i s bratrem swým Jindřichem, Jindřich do Čech přiwezen a dán na hrad Křiwoklát, kdež u wazbě seděl (1322).

Za toto wítězstwí císař Ludwík málo byl wděčný

královskému, aby tam wychován byl, kdežto dali jemu jméno Karel místo Wáclaw, a tak pozděj wždy jmenován jest. Také propustil král Jan Jindřicha Rakauského z wězení z Křiwoklátu, a mír učinil s wéwodami Rakauskými (1323).

Ty doby královna Eliška w Bawořích žila let několiko, a to brzy w nedostatku dosti welikém, poněwadž král Jan potřeby kterékoli aneb peníze posílati jí zapowěděl. Odtud když zase do Čech se nawrátila (1325), smutně obýwala o samotě, na hradě Pražském někdy a jindy na Mělníce, a nebylo slawného dworu w Čechách jako za králů Přemyslowských. Král Jan mezi tím časem mnohé marné hrdinské kusy w krajinách Rýnských konal, také města Mety s muži 62,000 obléhaje (1324); potom přijda do Čech wybral berni welikau, kterau jemu powoliti nechtěli stawowé, leč že slíbil, že to poslední bude, kterau chce wzíti, a znowu jim potwrdil práwa jejich (1325). Ale již druhého roku potom nowau berni wybral (1327), uprosiw stawů, že mu powolili, poněwadž prawil, že chce královstwí Polské s zemí Českau spojiti. Neboť w tom královstwí Wladislaw Lokietek panowal s mocností i maudrostí welikau, obnowiw zase sláwu lidu toho slowanského. Proti tomu tedy wálku zdwihna král Jan, brzy udobřen jsa od krále Uherského, jenž synowi swému Ludwíkowi dceru Janowu Annu za manželku wyžádal. Ale knížata Slezská, nespokojena jsauce s Lokietkem, a wíce mrawů německých než slowanských milowní, raději Janowi se poddali, od Polsky odpadnauce, nejprwé knížata Opolský, Těšinský, Kozelský a Oswětinský (1327), potom Wratislawský a jiní, odkudž země Slezská s Českau znowu jest spojena,

od kteréž po smrti Boleslawa II, kněze Českého odtržena byla. Widauce tyto krále Jana prospěchy stawowé królowstwí Českého, rádi jemu i dále nowých berní powolili, ač on nemaje dosti, i jiné prostředky wymýšlel, a to peníze špatné bíti dada, z čehož byl hněw lidu weliký, poněwadž z toho škoda i hanba zemská pocházela, že špatné peníze za dobré byly wydáwány.

Přátelstwí s Rakauskými dlauho netrwalo. Neboť když král Jan swatbu učinil syna swého Jana s Markétau, dcerau Jindřicha Korutanského, kteréhož prwé z królowstwí Českého sehnal, maje naději dostati jeho země Korutany a Tyroly po smrti jeho; to se nelíbilo wéwodám Rakauským, kteří též země ty sobě míti chtěli. Naproti tomu Ludwík císař, maje nepřátelstwí s papežem, bál se mnoho protiwníků míti, a přátelstwí s Rakauskými učinil. Tu byl rád

jemu se poddalo knížat Slezských (1329). — Mezi těmi běhy umřel pan Jindřich z Lipé a královna Eliška brzo potom, jehož krále Jana w zemi nebylo.

Léta 1330, když byl král Jan w Trientě w zemi Tyrolské, učiniw prwé smlauwu s Jindřichem Korutanským o země jeho, ažby umřel, aby se Janowi, synu krále Českého dostaly, přišli k němu poslowé ze Wlach z města Brixie, žádajíce jej o pomoc naproti panu Mastinowi de la Scala Veronskému, jenž město jich obléhal. Neboť w té zemi mnoho tehdáž roztržek a wálek bylo, jakož jedni s papežem, druzí s císařem drželi, nadto pak byli mnozí pánowé mocní, kteří sobě města swobodná podmaniti chtěli. Tedy wyslyšew král Jan žádosti Brixienských, přišel do města jejich se sláwau welikau, a bylo hned takowé jméno o jeho moci a laskawosti, že hned jiná města Wlaská w Lombardii k němu se přidala, pánem (sinorem) swým čili ochrancem učiníce jeho: Bergamo, Crema, Lucca, Cremona, Pavía, Vercelli, Novara, Parma, Reggio, Modena, i sám Azzo dě Visconti, pán Mediolanský, mezi kterýmiž swornost a jednotu král Jan způsobil, a syna swého Karla, jinocha patnáctiletého, náměstkem swým nad nimi učinil (1331).

To když slyšeli králowé a knížata sausedé Janowi, bojíce se jeho moci rostaucí, zdwihati a mezi sebau spojowati se počali, přede wšemi jinými Ludwík císař, pak Uherský a Polský král a knížata Rakauská. Tu bylo králi Janowi smlauwati s Ludwíkem, aby spolu mír zachowali; pak táhl proti Polskému, jenž málo předtím nepřátely swé na hlawu byl porazil, i učinil příměří s ním. Jen s Uhry a s Rakušany wálka wypukla, ačkoli král Jan spěch maje býti we Francauzích, nezdržel se dlauho; po jehožto odjití pá-

nowé Čeští od Rakušanů znamenitě poraženi jsau u Mailberka (1332). Tu byla we Francauzích swatba Juty, dcery krále Českého s Janem, Normandským wéwodau, jenž potom byl králem Francauzským, a od něho wšichni potomní králowé Francauzští rodu Valeského pocházeli. Tuto slyšew o porážce swých, konečně s cisařem i s Rakušany nowé učinil narownání, a do Čech přišed zastawowáním mnohých statků královských pánům rozličným peněz nowých sobě způsobil, a hned zase do Paříže k turnaji slawnému zajel s rychlostí welikau. Neb zajisté toho času již takowé bylo přísloví w celém křesťanstwě, že bez pomoci pána boha a krále Českého žádna wěc nemůže dobře pořízena býti.

Mezi tím časem páni Wlaští, nerádi widauce moc krále Jana w zemi jejich, naproti němu spojení uči-

nowí časowé lepší do Čech se wrátili. Bylať smutná duše jeho, když přišel do Zbraslawě ke hrobu matky swé Elšky, Čechům milé, a potom do Prahy, kdež nenašel otce ani matky, ani bratra ani sestry, ale wši zemi w nepořádku welikém. Sám byl zapomněl česky mluwiti pro jazyky cizích lidů, jimž se byl we Francauzích a we Wlaších naučil, i musil se znowu učiti, aby s lidem swým jednoho srdce býti mohl, kterýž nade wšecko milowal. Tu byly wšechny statky králowské rozprodány od krále Jana a rozzastawowány; i sám hrad Pražský, na kterém prwé bylo slawné sídlo králowské, ten wyhořew před časem smutně stál w sutinách, a musil sobě Karel w Praze w městě obydlí najmauti. Ale on byw nazwán markrabím Morawským od otce swého, počal hospodařiti, statky zpět kupowati, dluhy platiti, po zemi choditi, káraje bezprawníky, a sprawedliwost konaje. Tedy potěšen jest lid Český, a lásku ku Karlowi pojal welikau, i k Blance manželce jeho, kteráž byla princezna francauská, a k němu do země přišla, když zase hrad Pražský wystawil na peníze swé.

Král Jan mezitim wždy těkal po krajinách Rýnských a Francauských, a wždy rostla nepřízeň jeho s císařem Ludwíkem. Ten, když umřel Jindřich, wéwoda Korutanský (1335), pozůstawiw po sobě dceru Markétu, manželku Jana, kralewice Českého, naproti prawu Janowu dal zemi jeho Korutanskau wéwodám Rakauským, Tyroly sám sobě chtě podržeti. Z toho byla wálka králi Janowi s císařem i s Rakauskými. Tedy přišed do Čech, nejprwé s Karlem Uherským a s Kazimírem, Polským králem, přátelstwí způsobil, aby se s těch stran ničeho obáwati nemusil. Potom wtrhna do země Rakauské, hradů a měst mocně do-

bywal a zemi hubil (1336); Karel a Jan synowé králowští mezi tím časem Tyrolskau zemi proti nepřátelům hájili. Tož Ludwík cisař Římský sebraw wojsko weliké, položil se w zemi Jindřicha Baworského, zetě a přítele krále Jana wěrného, plenil a hubil. To wida Jan, do Čech se wrátil, peníze na Židech nutil, wybraw poklady we škole jejich zahrabané, také drahé wěci z kostela sw. Wíta laupežně wzal, potom do Bawor wtrhnul. Ale tu leżewše oba mocnářowé, král a cisař, bez bitwy se rozešli, poněwadž sobě neważil Ludwík útok učiniti, a pryč odtáhl. Tedy wešel Jan mocně do Rakaus podruhé, až wéwodowé snažně o mír prosili; i tak nechaw jim Korutany, učinil přátelské narownání.

Tu zimu potom táhl král Jan do Litwy na pohany, wšak pro slabau zimu, ješto řeky nezamrzly, daleko do země jich wniknauti nemohl, a brzy zas

wywrátil wěž, kteráž spadla a rozbořila se, i s ní spadna Mikuláš zahrabán jest sutinami jejími (1339). Toho času se stala válka veliká mezi Francauzským a Anglickým králem, a to o trůn Francauzský, ješto prawil Anglický větší právo k němu míti. A poněwadž přál papež králi Francauzskému, Ludwík císař pak s Anglickým držel; i učinil toho král Jan k žádosti papežowě, že s Ludwíkem opět pokoj učinil, aby on od spolku s králem Anglickým pustil, ač se to stalo proti wůli Karlowě, kterýž nahlížel newděčnost a chytrost císařowu.

Pletla toho času spolky s císařem Markéta, dcera Jindřicha Korutanského, hraběnka Tyrolská, nechtíc žíti s Janem kralewicem Českým, manželem swým, jíž slíbil císař syna swého Ludwíka, markrabí Brandenburského, za manžela dáti. Tedy náhle jednoho dne, když wyjel na projížďku s hradu swého Tyrolu, kdež měl sídlo s Markétau, kázala ona hrad zawříti a jej zpět nepustiti, i wyhnati wšechny české pány a sluhy jeho; což se i stalo, a Jan opuštěn ze země Tyrolské k patriarchowi Aquilejskému utekl. Markéta pak nedbajíc, že byla w kletbu dána od papeže pro cizoložstwí, učinila swatbu s Ludwíkem Brandenburským, a dědicem swým w Tyrolu jej prohlásila (1342). Tu byl konec dobré mysli mezi císařem a králem Českým; neboť žalował Jan wšem králům a knížatům na ten čin hanebný, a widauce knížata takowau newěru Ludwíkowu, i kteří mu wěrní prwé byli, mnozí jeho odpadli, zhroziwše se. Tu ač chytře jednal, brzy s Janem, brzy se syny jeho saukromě smlauwaje, wšak nic jemu platno nebylo. Neb toho času stal se Kliment VI papežem Aviňonským (1342), kterýž prwé byl Karla, kralewice Českého, učitelem w Paříži za

mladých let jeho, a welice milował jej, Ludwíka císaře nepřítel jsa pro zpurnost jeho. I přišedše k němu Jan a Karel do Aviňona, přátelství s ním učinili w tom úmyslu, aby Karel markrabě stal se císařem na místě Ludwíkowě, pak aby biskupství Pražské na arcibiskupskau důstojnost powýšeno bylo. Tedy učiněn prwním arcibiskupem Arnošt z Pardubic, muž maudrý a ušlechtilý, a radostně se nawrátiwše, král s synem swým a arcibiskupem, nowý kostel nádherný na památku té wěci sw. Wita na hradě Pražském založili (1344).

Odtud táhli po třetí do Litwy, s pohany bojowati. Ale když se wracel Karel markrabě, s malým lidem zemí Polskau jda, zajat jest w městě Kališi k rozkazu krále Kazimíra (1345). Neboť mezi tim časem císař Ludwík se wšemi sausedy spolek naproti Čechám učinil, i také s králem Polským. Tu se

ský, Jana a Karla co wěrné přátely na pomoc wolal. I přišli s 500 muži s přílbicemi, a setkala se wojska u Kreščak (Crecy) w zemi Francauské, ježto byl den sw. Rufa (26. srp.) Čechům nešťastný, ten samý, w který Otakar král w bitwě na Morawě padl. Tu ač neradil Jan bitwu swésti, poněwadž Angličané na místě příliš dobrém stáli; ale páni francauští bojíce se, aby Anglický bez bitwy dále neodtáhnul, začali bujně a bez pořádku w nepřítele hnáti. Ten stál statečně a neohroženě, odrazil Francauzy, a učinil porážku a útěk weliký. To widauce páni Čeští, že boj ztracen jest, prosili snažně pána swého, aby život swůj zachowal a s jinými utíkal. Kterýž diwě se řeči takowé, wece: »Toť bohdá nebude, by král Český z boje utiekal,« a slep jsa káže koně swého mezi dwa rytíře udatné ku koňům jich přiwázati, ježto byli Jindřich mladý z Klimberka a Jindřich Mnich z Basilee. Tedy s těmi dwěma on napřed, a za nimi druzí Čechowé wolajíce: »Praha, Praha!« hnali do nepřátel, kdež nejhustěji bojowáno, sekali, bili, až k černému princi, synu krále Anglického se prodrali. Tu jich zachwátilo množství nepřátel přílišné; tu padlo pánů Českých padesáte, kteří w tom zástupu byli, tu mezi nimi král Jan, bojownik hrdinský až do smrti. Francauzi od Angličanů na hlawu jsau poraženi, Karel, syn krále Jana proti wůli swé wyweden z boje od pánů, aby živobytí jeho zachráněno bylo. Krále Jana pak tělo mrtwé když widěl král Edward Anglický, splakal litostiwě; dí: »Dnes zajisté padla koruna rytířstwa; nebylo nikdy tomuto králi Českému na světě podobného.«

§. 45.
Karel IV.

Po této bitwě zdwižena jest wálka w zemích německých o korunu císařskau, mezi Karlem, králem Českým, a Ludwíkem Baworským, kteráž málo wíce než rok trwala. Neboť brzy po roce umřel Ludwjk (1347), a Karel od knížat za císaře přijat. Ač někteří odporowali, chtíce jiného míti, a to zwláště potom Günthera ze Šwarcburka, rytíře zjezdilého; ale ten nemohl moci Karlowě odolati, až pak w krátkém čase umřel (1349), a ode wšech Karlowi poslušenstwí jest učiněno.

Tedy přeběhnutím mnohých století diwné řízeni se dokonalo. Neboť Čechowé nejprwé, když do této země přišli, dlauho bojowawše s Němci, jakož

že hyne čistý obyčej staroslowanský. Ale když počal Karel IV, milownik wlasti swé, nad Čechy kralowati, i spolu nad Němci prwní z Čechů císařowati; tu se ukázala přednost Čechů nade wšemi druhými národy, slowanskými i německými, a to tudy, že i slowanských i německých dobrých wlastností Čechowé aučastni byli, jsauce brzy národ w křesťanstwě nejudatnější, nejučenější, nejwzdělanější.

Jakož od těch dob, když starých Římanů císařstwí ztroskotáno bylo, wšechna wzdělanost nowá středowěká čili křesťanská od Křížowých wálek hlawně z národů Wlaských pocházela: tak w oněch zemich i prwní školy znamenité byly, řečené wysoké školy čili university, na kterých lze bylo se naučiti wšemu umění toho času powědomému. Tedy Karel sám se učiw na wysokých školách Pařížských we Francauzích, chtěl aby Čechowé, kteří žízeň měli po umění, nemusili do dalekých zemí po školách putowati, i založil universitu Pražskau (1348), kteráž w zemích německých a slowanských byla nejprwnější. Tu naopak z krajin wzdálených cizinci do Prahy k učení přicházeti počali, kterých bylo na mnohé tisíce, rowněž umělci rozličtí ze Wlach a ze Francauz i z Němec, kterých potřebowal Karel k dílům slawným a welikým, též osoby znamenité ze wší Říše Německé ke dworu císařskému, jimiž wšemi tak naplněna jsau města Pražská, žeť množstwí jich obsáhnauti nemohla; i wystawil Karel město Nowé Pražské, od Wyšehradu až k městu starému a okolo něho celého, aby se tu obywatelé domácí i cizí wolně rozkládati mohli (1348). Mezi Starým Městem a Malau Stranau přes řeku Wltawu založil most slawný kamenný, tu kdež prwé dřewěný bywal, od Judity,

poněwadž cisařem Římským byl; jakož nejprwé táhna do Říma, a tam korunowán byw, wydal pořádek nowý, jakby se wolení cisaře a jiné wěci w Říši budaucně díti měly, kteryž řád zlatau bullau nazwán jest (1355). Ale poněwadž od dáwna knížata německá cisařů swých neposlušní byli, a rozepří rozličnych mezi sebau hleděli, jemu ani potomním žádnym cisařům Římskym možná nebylo, slawu zemí německych, tak jak předešle byla, powznesti. S knížaty Baworskymi nejwíce a s Rudolfem knížetem Rakauskym nesnáze měl rozličné, ač s Rudolfem jednotu takowau učinil, aby rodowé obadwa, Český a Rakauský, kdyžby jeden wymřel, dědili po sobě (1364). Karel milowal pokoj, a mezi wšemi cisaři Římskymi nejlepší přátelstwí s papežem Římskym držel. Powstalť toho času w Římě muž odwážliwého a bystrého ducha, Cola di Rienzo, jenž pobauřiw lid pa-

míti právo k dědění té země myslili. S nimi učinili spojení král Polský i Uherský (1370), ale brzy opatrností swau mír způsobil s Ludwikem králem Uherským, jenž zdědil i Polskau zemi; nad Bawory pak zwítězil a Brandenburk k Čechám připojil.

§. 46.

Wáclaw IV.

Panowal císař Karel nad Čechy let 32, umřew roku 1378, i zanechal syny tři, kterým země své rozdělil. Wácslaw IV nejstarší byl králem Českým, Sigmund markrabím Brandenburským, Jan nejmladší markrabím Lužickým. Morawu byl Karel bratrowi swému Janowi darowal; ten když umřel, synowé jeho Jošt a Prokop mezi sebau ji rozdělili.

Král Wácslaw IV nebyl ani tak udatný jako děd jeho Jan, ani tak maudrý jako Karel otec jeho. Neboť hned jako pachole za živobytí otcowa byl korunován na královstwí České, potom na císařstwí Římské zwolen, a z té příčiny wychován chaulostivě a rozmařile, žák tak urozený, žeť se ho báli učitelowé učením tuhým urážeti. I tak ač měl mnoho darů dobrých na těle i na duši, ale náružiwý a rozmařilý po celé živobytí své zůstal. Za jehožto prwních let byl weliký pokoj a weliká hojnost w zemi jako za Karla otce jeho, a Wácslaw sprawedliwost milowal i činil stejně chudým a bohatým, dobrým dobře, zlým přísně konaje. Byli pak mnohé wěci bauřliwé, ježto se we světě dály, a to přede wším weliká w církwi roztržka, když se kardinálowé po smrti papeže Řehoře XI o nowého papeže shod-

nauti nemohli; jedni zwolili papeže, kterýž seděl w Římě, druzí hned potom jiného, jenž do Aviňonu opět se přestěhował. Ti proti sobě zle stáli, a s jedním ti, s jedním jiní národowé; různic a nesnází wtrhlo po celém křesťanstwě. W té wěci mnoho se snažil král Wácslaw, s Anglickým, s Francauským králem a s knížaty německými mnoho smlauwaje, aby jiného papeže mimo toho, jenž w Římě seděl, neměli, wšak pro neswornost myslí lidských konce nemohl dojíti. W Němcích také mnoho bylo nepořádků, poněwadž knížata Říšská o swůj zisk jediné jedenkaždý, žádný pak o obecné dobré a poctiwé nedbali, tedy jedni s druhými wálčili, mnozí menší páni a rytíře laupili, s hradů swých nájezdy na kupce a měšťany činice. Tu král Wácslaw mnoho hradů polámal, mnoho smluw pokojných mezi knížaty učinil, wšak bez platnosti, poněwadž žádných ani rozkazů

zení držeti, a sám nad Čechami co heitman panowati počal. Toto wida Jan, markrabě Lužický, přišel králi na pomoc wojensky, i tak bojíce se páni, aby oswobozen nebyl, až do Rakaus na hrad Starkenberk jej zawezli.

Odtud když se wybawil, a do Prahy opět se nawrátil, nebylo w zemi utišení, poněwadž nikomu z pánů swěřiti se nesměl, oni pak wždy hlučně wálku wedli, s ním i s poddanými jeho. Po některém čase ač pokoj učinili, ale Wácslaw zle každého, na koho důmnění měl, obwykal trestati, wěziti, stínati i jinák ukrutně sobě počínati. Také wíce než prwé hleděl rozkoší, opilstwí, prostopášnosti.

Ty doby se spojili proti Wácslawowi knížata w Říši, nepokojů a nepořádků žádostiwi jsauce, i ssadili jeho s císařstwí, wywoliwše sobě na jeho místo Ruprechta Falckého, jenž do Čech wtrhna, poplenil pomezí při lese Baworském, a markrabě Mišenský až ku Praze s lidem swým přitrhnul, potom země Mišenské, pokud k Čechám patřila, zmocnil se, a na wšechny budaucí časy od Čech ji odtrhnul (1402). Byltě pak Sigmund, markrabě Brandenburský, bratr Wácslawůw, králem Uherským mezi tím časem učiněn, welikým přičiněním krále Wácslawowým, a když páni Uherští proti němu bauřili se, jeho ssadili, do wězení dali, mnohau pomocí krále Wácslawa zase jest powýšen. Ale Sigmund, jsa mladý člowěk a lehké mysli, lstný, neupřímný, zlým jemu odměnil se. Neboť slíbiw jemu koruny císařské zase dopomoci, do Čech s wojskem Uherským přitáhnul, a na cestu do Wlach aby se s ním wydal, přemluwil jej, kdežtoby byl korunowán. Ale místo

pomoci jej jal, a držel u wězení we Wídni (1402), učiniw spolek s wéwodami Rakauskými. Tu jej přinutil, že jeho místodržitelem nad královstwím Českým učinil, na kteréžto on daně a útisky weliké nakládal, a skrze Uhry swé zemi poplenil s ukrutenstwím welikým. Konečně utekl šťastně Wácslaw, 19 měsíců byw w zajetí, a učinil přátelstwí s králem Polským Wladislawem i také s Rakušany, jimž Sigmund byl neupřímný. Odtud panowal nad Čechy w pokoji, a laupežníky hubil, kteří pro nepořádky takowé mocně se pozdwihli; jakož jaw Mikše Zůle, ze wšech nejmocnějšího, w Praze jej oběsiti kázal s padesáti pomocníky jeho a towaryši (1403).

Ale již potom brzy weliké wěci a ohromné počaly wznikati, jimiž na mnohá léta zwrácen jest wšechen řád w zemi České, a wšechny mysle lidské jedny proti druhým wzbauřeny a rozkáceny, o čemž

L. p.
1344. *Arnošt z Pardubic, první arcibiskup Pražský.*
1345. Uhři, Polané, Rakušané a Míšňané válku prohlásili.
1346. *Karel za císaře zvolen. Bitwa u Kressčak.*
1348. Universi Karlowa založena. Nowé město Pražské.
1355. Zlatá bulla.
1357. Most Pražský.
1378. Císař Karel IV umřel.
1394. Král Wáclaw IV jat od pánů.
1400. Sesazen z císařství.
1402. Míšenský do Čech wtrhnul. Král Wáclaw jat podruhé.

KNIHY ŠESTÉ.

ČASOWÉ HUSITŠTÍ W ČECHÁCH.

(Od roku 1408 až do 1526).

I.

WÁLKA HUSITSKÁ.

§. 47.

Mistr Jan Hus.

sobě wyprošowali, weřejnému i saukromému. Také toho času lidé čeští více obecných než jedenkaždý swých toliko wěcí nade wše wážili. Tedy se lépe líbilo, bohu a swatým jeho chrámy důstojné, nežli sobě nádherné domy zakládati, lépe obdarowáwati klášterý pro mnichy pobožné, špitály pro chudé a nemocné, duchowní, žáky a jiné ústawy pro ulehčení bídy lidské i ke cti a chwále pána boha, než bažiti příliš po penězích a welikých nábytcích a pohodlí rozmanitém. Takowým způsobem, poněwadž čím více hojnost a bohatstwí w zemi, tím více počet skutků takowých rostl, za Karla císaře a krále přišlo jest, že w žádné zemi křesťanské tolik chrámů a klášterů nádherných, tolik založení pobožných, jako w králowstwí Českém nemohlo nalezeno býti, o kterýchž po dalekých krajích powěst šla chwalitebná.

Ale hned toho času mnohé wěci w církwi Kristowě smutně začaly se rušiti a kaziti. Neboť oplýwajíce mnohými statky pozemskými, duchowní křesťanští we mnohé hříchy a neprawosti upadali, w lakomstwí, pýchu, obžerstwí a jiné mnohé, také wěci swětských již sobě více nežli duchowních hledíce: takže se dělo weliké lidu pohoršení, příklady zlé widaucího. Z toho přišli welicí a dlauzí zmatkowé ne w Čechách toliko, ale we wšech zemích Ewropejských, wálky a rozbroje, záhuby, bauře, až po tyto nowější časy trwawší, když se konečné takowého zlého naprawení, a církwe Kristowy lepší uspořádání stalo. Neb hned z počátku mnohé duše pobožné ze zlého stawu wěcí sobě stýskaly, a o naprawení mrawů snažně napomínali, jakož sám císař Karel, otec wlasti, a Milič, Pražský kanownik, jehož on chránil, poněwadž kázal i psal proti nemrawnostem

kněžským, jinačím pak způsobem Tomáš Štítný, rytíř pobožný, sepsaw knížky krásné jazykem českým, wšechněch stawů, duchowních i světských, napomínáním se dotýkaje; aniž co platno bylo; než neprawosti a zlí mrawowé wždy wíce se rozmáhali.

Léta od narození syna božího 1402 za panowání krále Wácslawa IV počal kázati w Praze w kapli, jenž nazwána byla Betlémská, Jan Hus, mistr čili doktor učení Pražského, muž učený, wtipný, ctnostných mrawů a dobré powěsti u lidí, jenž wšechněch stawů, pánů, rytířů, měšťanů i také duchowních hříchy a neprawosti káral a k polepšení napomínal. A z toho mu byla chwála ode wšech, kdož jeho slyšeli, welika, i od krále Wácslawa a od královny Žofie manželky jeho, kteráž jej měla za wywoleného zpowědníka. Ale w krátkém čase mnohé mysle od něho se odwrátily, skrze to, že čítal rád we knihách M. Jana

se radili. Tedy widauce Hus a Jeronýn i jiní mistrowé Čeští, ano cizinců větší než jich počet jest, a podlé jich wůle nic státi se nemohlo, učinili stížnost u krále Wácslawa, i obdrželi jsau, aby budaucně Čechowé we wlasti swé tři hlasy, Němci pak a jiní cizozemci jen jeden míwali. Z čehož studenti a mistři němečtí se rozhněwawše, wšichni wespolek z Prahy wytáhli, jich na několiko tisícůw, opustili učení Pražské, a nowé wysoké školy w Lipsku a w rozličných městech w Říši sobě založili (1409). Ty dni bylo mnoho hněwu w Praze i w jiných městech po Čechách mezi Čechy a Němci, o kterýchžto jest powědíno, jak se i jazyk swůj w Čechách rozšířili, kupci i měšťané bohatí a jiní lidé, čehož jim Čechowé w zemi swé nepřáti začínali.

Mezi tím časem mistři čeští jedni s druhými o knihy Wiklefowy hádati se nepřestali, jedni zastáwali, druzí hanèli; což wida Zbyněk, arcibiskup Pražský, jal se nad obojíma sauditi, wšechny knihy Wiklefowy před sebe přinesti poručiw; ty pak odsaudil, a na dwoře swém arcibiskupském spáliti kázal (1410). Z toho tím větší pobauření kněží i lidu: neb se hněwal král Wácslaw i dwořané jeho, že toho směl arcibiskup učiniti; lidé pak hanliwé písně skládali a zpíwali o Zbyňkowi. Čehož nemohauce snésti duchowní, jali se mistra Jana Husi žalowati u papeže Římského, co kacíře a člowěka zpurného a bauřliwého. Tedy slyšew to papež, mistra Husa do Říma powolal, aby odpowědèl před stolicí apoštolskau, čehož on neučiniw, w Praze zůstal, a zastáwal jeho král Wácslaw, u papeže za něho se přimlauwaje.

Toho času papež Jan XXIII wálku měl s Ladi-

slawem, králem Neapolským, jenž s wojskem swým wtrhna do země papežské, strach weliký před sebau učinil. Tedy jsa w nauzi náramné, a peněz mnoho potřebuje, rozepsal odpustky po wšech zemích, aby sbírány byly peníze od těch, ježto chtí hříchů swých a wšech pokut zbaweni býti (1412). Ale když přišli do Prahy poslowé papežští, odpustky prohlašujíce, m. Jan Hus s mistrem Jeronymem odporowali, prawíce, že jsau to křiwí odpustkowé a proti zákonu Kristowu, poněwadž nemají za peníze prodáwáni býti, ani ku proléwání krwe křesťanské rozdáwáni. Tak prawili přede wšemi mistry učení Pražského, hádání s nimi učiniwše, a mnozí lidé uwěřili jim, i podlé toho skutkem zachowati se chtěli. Tedy když kněží w kostelích na kázání odpustky ty schwalowali, powstalo jinochů několiko hlasitě jim odmlauwajíce, a lhářů i podwodníků dáwajíce. Ti jsau chyceni a

blíže Husince wsi, odkudž rodem byl, a učil po wsích a po polích, kdež lidé za ním šli (1413).

Ty časy bylo wždy větší roztržení církwe skrze dwa papeže, o kterých nahoře jest powědíno. Neboť když nikterak ta wěc nemohla narownána býti, sešli se kardinalowé a biskupowé na sněm církewní w městě Pise we Wlaších, kdežto se uradiwše, obadwa papeže, Římského i Aviňonského za neprawé wyhlásili, a nowého zwolili (1409). Z čehož ale roztržení ještě větší se stalo; neboť ani Římský ani Aviňonský neustaupili, i tak tří papežowé byli. Brzy potom umřel Ruprecht Falcký, jehož kurfirstowé místo krále Wácslawa za císaře zwolili, a byl nástupcem jeho učiněn Sigmund, král Uherský a markrabě Brandenburský, s powolením krále Wácslawa bratra swého (1411). Ten maje upokojení církwe na mysli, při papeži Janowi XXIII wyžádal, aby bylo nowé koncilium držáno, w městě Kostnici w Říši blíž země Šweicarské, kdežto se sešli kardinalowé, patriarchowé, biskupowé a jiní duchowní, také knížata světská a jiní pánowé, aby způsobili jednotu widitedlné hlawy nad církwí, i také naprawení zlých mrawů kněžských, na které sobě wěřící stýskali.

Tedy když koncilium shromážděno bylo; nawrátiw se misr Jan Hus do Prahy, krále Wácslawa o pomoc žádal, aby mohl do Kostnice jíti, a učení své před Otci církewními předložiti a zastati. I wyžádal jemu král Wácslaw list průwodní od císaře Sigmunda, tak aby měl plné bezpečenstwí, aby do Kostnice jíti směl, i zase bez překážky odtud se wrátiti. Také tři pánowé čeští, pan Wácslaw z Leštna a Jan z Chlumu i Jindřich z Lacenboka, přidáni jsau jemu od krále, aby s ním do Kostnice cestowali, při nebez-

pečenstwí na cestě jej chránice. Ale když přišli do Kostnice (1414), jat jest Hus, a zawřen do tmawého žaláře, i když byl postawen před koncilium shromážděné, aby se osprawedlnil, prohlášeno jest jeho učení býti křiwé a kacířské, i tak odsauzen jest k smrti ohawné, za živa upálenu býti. Léta 1415 dne 6. čerwence wyweden jest na smrt we množství lidu přenesmírném, jehož bylo tisíce na tisíce, na neslýchané wěci díwati se dychtiwých; tu w poli přiwázán jest ke slaupu, z oděwu swleče n jsa, a obkladeno dřiwím a slámy otépkami, na hlawu pak dána jemu čepice papírowá, na níž byli čerti a strašidla namalowány pro wýstrahu wšeho lidu od kacířstwí; takž upálen jest, a popel jeho do řeky Rýnu okolo plynauci uwržen, aby po něm památky nezůstalo. Roku potom upálen jest mistr Jeroným, přítel jeho, když se postawil před koncilium, průwodu nemaje, a odsau-

Husa newinně na smrt odsaudili(1415). Také uzawřeli, aby w zemi České po wšech místech byla swoboda w kázání, nedbajíce na zákony Otců Kostnických, aby kacířů w zemi netrpěli. Tedy mnohé učení od církwe rozdílné w zemi České wcházeti počínalo. Když ještě žiw byl Jan Hus w žaláři, powstal w Praze w Betlémě mistr Jakaubek ze Stříbra (1414), kterýž učil, že má swátost těla a krwe Kristowy pod obojí způsobau, chleba i wína, přijímána býti, čehož hned uchytiwše se mnozí, počali tak rozdáwati, a lid přijímati, w Praze i w jiných místech králowstwí Českého. Toto učení ačkoli koncilium Kostnické za kacířské prohlásilo, wšak nic toho nedbali král Wácslaw ani pánowé zemští, mistrům Pražským wěříce, kteříž na opak prawili to učení spasitedlné býti. Neboť se sešlo k uradění wšechno studium Pražské, i nad jiné M. Jan Kardinal, rektor uniwersí, učení to schwalujíce (1417). Tedy widauce tu neposlušnost Čechů Otcowé Kostničtí, přísné učinili mandaty, napřed interdikt, to jest zapowěděwše služby Boží w Praze konati (1416), potom k saudu před sebe wolajíce pány, ježto na onom listu odporném podepsáni byli, jichž bylo set několiko, pak mistra Jana z Jesenic, M. Jakaubka a M. Kardinala; kteří když se nepostawili, za kacíře jsau prohlášeni a do klatby dáni.

Odtud se tím wíce wšechny wěci baurití počínaly; lidé kněží i mnichy tupili, páni faráře katolické wyháněli, kněží pod obojí na místa jich sázejíce; zase druzí odporowali, nowému učení překáželi, strana stranu hubiti usilujíce. Král Wácslaw o zachowání pokoje pečliw jsa, jednak mírně, jednak ostře hájil a prostředkowal, aby se zle nestalo;

konečně uhájiti nemohl proti rozmícení přílišnému. Léta 1419, dne 30. července činíce Husité slawnau processí od swatého Štěpana w Praze ku kostelu matky boží sněžné, když šli okolo radnice Nowoměstské, hozen jest kámen z radního domu na kněze jich, tělo a kalich Kristův nesauctho. Z toho rozhněwawše se welice, ozbrojeni jsauce, na dům udeřili, Niklaska richtáře a třináctе mužů konšelů s oken smetali, na kopí a meče své dole jich nabírajíce a dobíjejíce. K tomu činu byl wůdce lidu Jan Žižka z Trocnowa, člowěk rytířský a dwořenín krále Wáclawův, jednooký, ale udatný nad míru a důwtipný i milownik kalicha zapálený. Když to slyšel král Wáclaw, sedě na Nowém hradě na Kunratících blíž Prahy od něho wystaweném, z toho se rozzlobil na Pražany nowoměstské, i na wšechny pod oboji způsobau. I ač zase uprošen jest skrze staro-

jim dáwajíce, jako w zemi Kananejské. Tu byla hora Oreb u Třebechowic blíž Hradce Králowé, hora Oliwetská, kteréž jméno jest Zelená, hora Beránek, nade wšechny pak wýtečnější hora Tábor w kraji Bechynském, nad řekau Lužnicí, kdež se sebralo lidu pautnického na 40,000, přijímajíce pod obojí způsobau a kázání od církwe zapowěděná slýchajíce. Tu sešli se i, kdež slowe na Křížkách, na cestě z Prahy do Benešowa, mnozí tisícowé, wše tiše a pokojně nejprwé, ani na polích škodu nečiníce, toliko prawíce, že bohu chtí slaužiti.

Ale toho již mnozí páni a jiní země České obywatelé katoličtí počali se strachowati, a lid ten putující tisknauti a k pokoji míti; mnozí diwě a ukrutně. Neboť horníci na Horách Kutnách, kteříž Němci byli, a pan Petr Konopištský ze Šternberka i jiní, lidi chytajíce, i také za peníze kupujíce, na Horu Kutnu nosili, a jiné zabité, jiné žiwé do šachet hlubokých a tmawých metali, kterýchž počet bylo 1600 tam uwržených. Sluší znamenati, že král Wáclaw, dětí žádných nemaje, dědice měl Sigmunda krále Uherského, ješto i morawští markrabowé Jošt (1410) a Prokop, i Jan markrabě Lužický předtím umřeli byli. Tedy mnozí páni žold od něho berauce zbrojili jemu žoldnéře německé i jiné po hradech a městech rozličných, zwláště na Wyšehradě a na hradě Pražském, kdež byla královna Žofie a Čeněk z Wartenberka i Zajíc z Hasenburka a jiní pánowé. Tudy strana na stranu naléhajíce, nejprwé w poli blíž Knína městečka zbraněmi se setkali, kdež bojowal Konopištský s pautníky ozbrojenými, kteří do Prahy ke dni uloženému se ubírali. Této chwíle udeřili obce Nowého a Starého města Pražského na Malau

Stranu, od lidu hradského osazenau, i bili se o dům Saský, a o dwůr arcibiskupůw, a o klášter sw. Tomáše i Strahow zápasem přehrozným; nad Pražany jsa Jan Žižka z Trocnowa, nad lidem pomocným od hory Tábor Mikuláš z Husi, kterýž se 4000 do Prahy přitáhl. Tu když do tmawé noci jest bojowáno, musili králowští ustaupiti a na hrad utéci, Pražanům kořist welikau zůstawiwše. Ale hned druhého dne dolů stekše s hradu, zapálili radnici Malostranskau, a domy poblizké, i zas Pražané přispíšiwše pálili, laupili, jedni hůře než druzí; konečně přiměři až do sw. Jiří nejprwé přištího učinili.

Když se tyto wěci w Čechách daly, přišel král Sigmund do Brna, chtě se w králowstwí České dědičné uwázati. Tedy powolal sem mnoho pánů a poslů z Čech, i zwláště z měst Pražských, kteří jeho slíbili poslušni býti, a za pána přijmauti, toliko o

tolické wěrní zůstali, ale Husité rozpáleni k hněwu welikému. Ty časy wždy lid na hoře Táboře shromážděný pospolu zůstal, nazýwajíce se bratrstwem Táborským. Ti dobyli Austí Sezemowa a pohubili, Hromádku mezi sebau majíce nejprwnějšího. Naproti tomu Jan Žižka z Trocnowa jednooký, kterýž prwé lidu Pražského wůdcem byl, hned jak přiměří s královskými učiněno, do města Plzně zašel, a jeho opanowal, tu bojuje s Bohuslawem ze Švamberka a jinými krákowskými. Ale strana protiwná brzy mocnější byla, i musil wyjíti, na horu Tábor se ubíraw. Na té cestě bojowáno jest u Sudoměře, kdež na něho udeřil Jindřich Hradecký, křižownik Strakonický s pány a lidmi, ježto sluli železní, dobře oděni jsauce. Ale nemohauce jej přemoci, odstaupili, a přišel Žižka na Tábor, i zwoleni čtyři hejtmanowé lidu Táborského, kteříž byli Mikuláš z Husi, Jan Žižka, Chwal z Řepice a Zbyněk z Buchowa; od těch pewné město nahoře založeno, Tábor až pc tento den nazýwané.

Tedy bratří Táboři w kraji Bechyňském wší silau škodili přátelům královským a církwe katolické; mezi tím Pražané Wyšehradu dobýwali, a Čeňka z Wartenberka, purkrabí hradu Pražského, ke straně swé přiwedli, ale brzy od něho zase opuštěni jsau, a hrad králowi nawrácen. A již Sigmund s mnohým lidem wojenským do Čech wtrhna přitáhl do Hory Kutny, a Pražským, aby jemu zbraně wšechny wydali, rozkázal; což když učiniti nechtěli, jal se wíce lidu wojenského k podmanění jich sbírati. Naproti tomu Pražané Tábory na pomoc powolali, i přišli Jan Žižka, z Husi Mikuláš, a dříwe ještě Orebští od Hradce s panem Hynkem Krušinau z Lich-

tenburka, také Žatečtí, Launští, Slanští a z jiných míst we králowstwí, w Praze proti císaři se sbírajíce. Císař zakopy nad Zbraslawí činil; pak udělal powolání na wšechny kurfirsty a jiná knížata říšská, aby wedlé bully papežské se wšemi wojskami se zdwihnauce, ku Praze jemu na pomoc ku potlačení kacířstwa pospišili.

Tedy jako před časy wšichni křesťané wojensky do zaslíbené země proti newěřícím muhamedánům tažení slawná konáwali, tak nyní wojsko walné křižácké ku potlačení kacířstwí w králowstwí Českém přitrhlo; i položili se s císařem u Prahy za wodau, kdež jest Bubeneč, i až k Holešowicům w těch polích širokých; kdežto byli Němcowé ze wšech krajin Říše, i také Šwejcaři, Holandští, Aragonští, Polští, Uherští žoldnéři, a z jiných národů křesťanských, wšeho wojska počet jedenkrát sto a padesát tisíců,

Žižky a mála lidu Táborského, za hradbami postaweného, dolů po příkré stráni tištěni, stíháni od Čechů, kteří z Prahy swým na pomoc k wítězstwí wytrhli. Také jedni jsau na poli Špitálském zbiti, druzí do řeky wtlačeni, přes kterau utíkati bylo, a stopeno mnoho we wlnách u welikém lonozu zbraní a hluku válečném. Z té porážky přišel rozbroj a strach u wojsko císařowo, takže nic neučiniwše do wlastí swých se rozešli, a císař od Prahy upustiti musil, prwé na hradě Pražském dada se korunowati na České králowstwí. Tedy bylo weliké Čechů pod obojí způsobau wítězstwí, a na památku hoře Witkowě jméno Žižkow dáli, jakož po tento den slowe.

Tu se položili obce Pražské před Wyšehrad i s přátely swými, walně jeho dobywajíce; Žižka se swými po Čechách wyšel na podmanowání. Tedy císařští, kteří na Wyšehradě zawřeni byli, nedostatek potraw majíce, učinili smlauwu přátelskau, že se chtí wzdáti w čas jistý, prwéli nepřijde zase císař Sigmund, aby oswobození zjednal. Jakož se pak stalo w den wšech swatých téhož roku po bitwě na Žižkowě (1420), že přijda císař s Uhry a s Morawany udeřil na ležení Pražských, ale poražen jest w bitwě druhé ukrutné se škodau welikau, kdež padlo 24 pánů korauhewných, a rytířů i jiných nemalý počet císařských. W té bitwě byli wůdcowé Pražan: pan Hynek Krušina z Lichtenburka, pan Viktorin z Poděbrad a Mikuláš z Husi. Tu když se wzdala posádka Wyšehradská, kamž chtěli wolně jíti, jsau propuštěni; ale na Wyšehrad sáhl lid zůřiwý, poplenil kostely, domy i palác králowský, pak wše zbořil a zrušil, Libušině sídlu slawnému konec truchliwý způsobil, kteréž opuštěno stojí po tento den, kdež

hrdě předtím nad řekau i nad městem i krajinami hledělo.

§. 49.

Opanowání králowstwí Českého skrze Pražany a bratrstwo Taborské.

A již odtud bauřila válka w zemi patnáctiletá, ze wšech, které kdy králowstwí České hubily, nejlítější. Neboť o žádnau wěc lidé krutěji naproti sobě se nezasazují, jako o náboženstwí, když jsau rozdílowé w myšlenkách jejich, a jedni jako druzí sebe za bohumilé, protiwniky za zlořečené pokládají. K tomu přišel nowý obyčej wojenský, prachu ručničního wynalezením, kteréž o sto let prwé stalo se, a w bitwě u Krešćak ponejprw z pušek čili děl welikých stříleno, ale nikdež předtím s takowau cwič-

spěchu, ke zkáze protiwným. Toto bylo umění we wšech zemích křesťanských prwé neslýchané, ale na způsob starowěkých národů wymyšlené, kteréž k obyčejům Hannibala, Caesara i jiných wůdců Římských a Řeckých přirownáwáno bywalo. Takowýmu uměním stáwalo se, že weliká wojska cizozemská malými pluky Českými porážena jsau a na útěk přiwodina, duchem wíce než silau tělesnau.

Pak po porážkách císaře Sigmunda na Žižkowě a před Wyšehradem země Česká u welikých nesnázích postawena byla. Neboť když pána w zemi nebylo, minuli wšichni starodáwní řádowé a práwa k obecnému dobrému ustanowená; ani saudowé zemští držáni, ani we dsky zapisowáno, ani úřadů zemských žádných nebylo; ale wšechny mysle, na sebe rozdiwočeny, o zpaustu a záhubu jediné stály a bojowaly. W ty časy nejpřednější, podlé kterých hlawně wšechny wěci se řídily, byly: obce Pražské a bratrstwo Taborské, nad ostatními pod obojí způsobau přijímajícími. Ti přinuceni jsauce tím dawem wěcí, kterýž nastal, jali se wšechny protiwné w zemi sobě podmaniti a poslušnými učiniti, což činili moci brannau a s welikými ukrutnostmi. Neboť táhnauce od města k městu, od hradu ke hradu, kdež byli, ježto s jich stranau nedrželi, dobýwali jich, pálili, bořili, obywatele hubili, wražděe muže i ženy se starými i s dítkami, kdež se jim protiwowali, mnohdy w jizbách jich zawírajíce a zapalujíce pohromadě, na hrozný nářek a upění nic nedbajíce; také bořili kostely, kláštery, rušili swaté obrazy, i nádoby zaswěcené, mnichy a kněží topili, neb w sudy wysmolené zabedníce upalowali, wšechny kroky své krwí a hrůzami znamenali.

Nejprwé bratři Táboří Prachatic města, odkudž jim welký prwé nátisk jest učinèn, dobyli, obywatele pobili, i spálili; potom se zmocnili Přibènic, hradu Rosenberskeho, a Pražanům Říčan, hradu i městečka, wzíti dopomohli, kteříž oblehnuwše Nowýhrad Kunratice, lid králowský k poddání přinutili (1421).— Odtud Žižka do kraje Plzenského se obrátil, Chotèšowa a Kladrub, klášterů, zmocnil se, Bohuslawa ze Šwamberka, welikého Táborských nepřitele, zajal na hradě Krasikowě. Mezitím císař Sigmund nejprwé pána Podèbradského statky pleniw, po mnohých místech země České, wše bez prospěchu, chodil s lidem swým, až se na Kladrubích jal lid Táborský obléhati. Tu srazili wojsky swé dohromady Žižka i Pražané k tažení proti císařowi, dobyli Dobříše, Žebráka, Hořowic a Rokycan i Wilšteina na cestě té; o kterýchž přiblížení zwědèw

bůw, dobyli Chrudímě i Pardubic, Sezemic, Podlažic, Wilémowa, těch wšech klášterů; města se jim poddala Mýto, Litomyšl, Polička a Trutnow i Dwůr Králowé; w Jaroměři ukrutenstwí weliké spáchali, obywatele wšechny w řece Labi stopiwše. Odkudž když se nawrátili, město Litoměřice také Pražanům poddalo se, a hrad Pražský nad městem jich, kdež nemajíce potraw lidé císařští, swobodně toliko aby odjiti směli, sobě wyžádali.

Takž po skonání toho tažení welikými hlasy Te deum laudamus zpíwali; mezitím rozepsali listy ke wšem pánům Českým i Morawským, kteří císaři wěrní byli, prawíce, že jest on nepřítel jazyka Českého i wšeho Slowanského, aby s ním nedržíce raději k nim se přidali. Což oni, když widauce jich wítězstwí, učiniti musili, položen jest sněm wšech tří stawů králowstwí Českého a markrabstwí Morawského do Čáslawě. Tu se shodli wespolek, že chtí pewně držeti tyto čtyry wěci, kteréž jsau nazwány kusy čili artikule Pražské: 1) aby slowo božího wšudy a beze wší překážky swobodně kázáno bylo; 2) aby swátost těla i krwe Kristowy pod obojí způsobau přijímána byla; 3) aby nebylo při kněžích welikých příjmů a statků pozemských; 4) aby zjewní hříchowé zjewně na duchownich i světských, na urozených i nízkých stejným způsobem trestáni byli; také že nechtí císaře Sigmunda králem Českým míti, jakožto swého nepřítele a artikulů těch potlačitele (1421). A již prwé byli wyprawili poselstwí ku králi Polskému Wladislawowi, žádajíce jeho, aby w králowstwí České se uwázal, což když učiniti nechtěl, hned potom na druhém sněmu, w Brodě Českém, usnesli se, aby požádali Witolda, welikého knížete Litewského, kteráżto

země prwé utištěná, ty časy nade wšechny říše wýchodní w Ewropě se powznesla, takže na mnohé země Ruské i na Kyjew, město staroslawné, moc její se wztahowala.

Mezi tím časem, co jsau tito snèmowé držáni, knížata Slezská, poslušni císaře Sigmunda, do Čech wtrhli přes hory Krkonošské, a w krajinách těch u Náchoda a Police i Trutnowa hrozně plenili, ženám i mužským jazyky řezali, nohy i ruce osekáwali. Také toho času Mišňané hubice do země wtrhli, a porazili Pražany u Mosta, pyšně a nedbale bojujíci; a již i se zbrojili knížata Německá w říši k druhé válce křížowé, císař pak w Uhřích. Bratr Žižka dobyw Wodňan, a bojuje w tom kraji okolo Horaždějowic, když na hrad Rabí udeřil, wystřeleno jest jemu druhé oko, kteréž měl, takže na obě byl slepý, wšak woditi wojska nepřestáwal. Což při-

z Rosenberka a Wilém Zajíc i jiní pánowé, k císaři se přidawše.

Tedy bojíce se moci jeho Pražané, snažně Žižku o pomoc žádali; kterýž přijda do Prahy s bratřími Táborskými, přijat jest s sláwau welikau, téměř jako král Český za času, když země Česká w pokoji a bohatstwí oplýwala; jemužto wšemi zwony zwonili, a w processí slawné naproti němu wyšli purkmistr a konšelé i kněží a lid obecný. Tedy nemeškaje společně s Pražany do Hory a do Čáslawě táhl, an již i císař přitrhnul s Uhry, welké a hrozné pleny i nátisky lidu sedlskému činícími, a do Hory od horníků s radostí přijat jest. Tu sklíčen jest Žižka na hoře, Kank řečené, kterauž císařští mocně se wšech stran obstaupili, již zahubiti jeho tu se nadějíce. Ale on, na obě oči jsa slepý, radu wzal u sebe, mocí wytepati se, i udeřiw času nočního na lid císařský, odtáhl šťastně, a čerstwý lid po krajích sbíral, kterýmž sesiliw se, přitáhl do Kolína. Tu když se wojska sbližila, císař obáwaje se boj ztratiti, Horu Kutnau zapálil, a cauwal pryč s wojskem swým k Brodu Německému. Kteréhož stíhaje Žižka bystře, dohonil u Brodu, a na hlawu porazil nad řekau Sázawau, kdež led, přes který utíkali, prolomil se, a stonulo mnoho, i mnoho zbito jest. Tu dobyli Brodu Německého, a zahubili wšechny obywatele, mnohé s radnice dolů na meče, na oštípy a sudlice metajíce; pak zapálili město, i zůstalo pusté sedm let, kdež wlci a psi mrtwá těla hrýzali nepochowaná; i takowých zármutků wíce bylo w zemi České, ježto nemůž zde tak široce wypraweno býti.

§. 50.

Wálka mezi Pražany a bratrstwem Táborským.

Poněwadž ale činowé tito diwí a krutí skrze zmatky u wíře Kristowě způsobeni byli; powěditi sluší, jací jsau to byli rozdilowé, kterými králowstwí České s podiwením wšech druhých národů křesťanských, od církwe se oddělíwše, w rozbroje přenáramné upadlo. Sluší pak znamenati, že nebylo stejné wšech učení od církwe se oddělujících, ale hlawně dwojí: jedno, kteréž drželi mistři Pražští se stranau swau, druhé učení Táborské. Neboť zajisté Pražané, přijímajíce pod obojí způsobau, jiných nowot nemnoho wyhledáwali, držíce jediné čtyry artikule Pražské, w kterých ono přijímání obsaženo jest, i také to obzwláště, aby kněží křesťanští na mrawích

i škodliwý; rowněž mše swatá kromě oltářní swátosti že jest původu lidského, ne božského; očistce žádného že není, aniž co platno za dušičky zemřelých se modliti; rowněž modlitby k swatým že jsau neplatné, jedině bohu klaněti se slušno, a nedělního dne, ale nijakých swátků slawiti, kromě kteréž ke cti nejslawnější trojice ustanoweny jsau; postů od církwe ustanowených nedrželi, prawíce, že každý sám podlé potřeby své má sobě posty ukládati, aby žádosti těla swého krotiti se učil. Služby boží konali bez ornátů a jiných ozdob kněžských, jež nepotřebné jsau; také modlitby a zpěwy kostelní wšechny konali jazykem Českým místo latinského, chtíce ode wšeho lidu rozumíni býti.

Z kněží Táborských nejznamenitější byli: Mikuláš z Pelhřimowa, řečený Biskupec, Martin Loquis z Morawy, kněz Markold, kněz Jičín a Wáclaw Koranda; mezi kněžími Pražskými m. Jan Přibram, m. Jakaubek, Jan Kardinal, kněz Jan z Želiwa, Prokop z Plzně, také Petr Paine z Angličan, Engliš řečený, a m. Jan Rokycana, wšechno muži důwtipní a učení we swatém písmě i w jiném umění křesťanském, wšak k jinému smyslu, než obecná církew katolická, je wykládajíce; a wedlé jich učení těmi bauřkami welikými zdiwočel lid bojující, takže radost měli z ohňů a z wražd i plenů a laupeží ukrutných, hubili ty, kteří u wíře s nimi se nesrownáwali, bořili kostely swatých, jakož nepotřebné, lámali oltáře, obrazy tlaukli, a posmíwali se jim, hanobíce swěcené nádoby a těl swatých ostatky. Wycházela také od mnohých kněží proroctwí šílená o brzkém příští pána Krista na swět, kdežto přijde den napraweni církwe swaté, a wěřící budau mečem i ohněm

hubiti zlé, aby se pánu bohu zalíbili, a wšecka města zboří a w niweč obrátí, kromě pět w králowstwí Českém, kteráž zůstati mají; potom když wšichni nepřátelé boží zahynau a sprawedliwí ruce swé smyjí we krwi jejich, Kristus sestaupí we sláwě swé, a bude žíti tu na zemi s wěřícími až do skonání wšech wěcí a do dne saudného; tu bude říše čistá křesťanská, neb nebude smrti žádné až do saudného dne, ani žádné neprawosti, ani písma swatého ani učitelů potřebí nebude, poněwadž wšichni, učení w Kristu jsauce, w srdcích zákon jeho nositi budau.

Takowých wěcí, z kterých mnozí wzali pohoršení, a mnozí zase k páchání ukrutenstwí jimi popuzeni jsau, byl weliký půwod Martin Loquis, kněz Táborský, mladý, wtipný, wýmluwný, písma swatého hbitý překrucowatel, kterýž to také znamenitě učil, že ani wečeře páně lidu křesťanskému za swátost

všeho řádu a mrawu lidského se zbawiwše, utekli se na ostrow jeden blíž Jindřichowa Hradce, žiwobytí jako howada nerozumná tu wedauce; neb i oděwu se odřekli, a nazi chodili, prawíce, že newinnost takowá, jako w ráji Adama a Ewy, na světě býti má, odkudž nazwáni jsau Adamníci; nechtěli w přibytku žádném zůstáwati, poněwadž jest nebe střecha jejich; tu se od laupeže žiwili a wraždy páchali, konečně rownèž od bratra Žižky, hněwiwého z hříchů jejich, poraženi jsau w boji, a upáleni (1421). Tauž smrtí zahynul i Martin Loquis, zajat byw na Chrudím, a potom wydán na Raudnici, knězi Konradu, Pražskému arcibiskupu, jenž se s Pražany byl u wíře srownal; rozkazem pak Žižky a Pražanů, když od zdání swého upustiti nechtěl, odsauzen a upálen jest.

Ale mezi mistry Pražskými a Táborskými weliké byly o wíru různice, takže jedni druhé tupili a nenáwideli. Tu držány jsau schůzky obau stran rozličné, aby mezi sebau srownati se mohli; jakož brzy po bitwě u Wyšehradu w Praze w domě Zmrzlíkowě, a po sněmu Čáslawském we weliké kolleji Karolinské, kdež ustanoweni jsau čtyři správcowé duchowenstwa: M. Jakaubek, kněz Jan z Želiwa, Jan Kardinal a Petr Engliš, i také dány rozkazy mnohé a poctiwé o zachowání dobrých mrawů při duchownich křesťanských. Ty pak ale roztržky o náboženstwí takowé byly, že žádným obyčejem nejsau narownány, ale hádáním mysle wice wždy rozhorlily se naproti sobě a rozdráždily, jakož pak hned o schůzce w domě Zmrzlíkowě Mikuláš Hus, hejtman Táborský w hněwu z Prahy wyšel, ale na cestě hned na blízce od města nohu zlomiw, umřel jest. Naproti tomu Žižka, jak w poli statečný a ostražitý,

tak w miru rozwážný, usilowal i powolowal wšemi způsoby, aby jednota činy samými zrušena nebyla, když již mysle roztrhány byly. Posledně wšak welikým z toho baučím a zjewným rozepřem nemohlo nikterak překáženo býti.

Byltě kněz mezi mistry Pražskými, Táborskému učení oddaný, Jan z Želiwa, kazatel u matky boží Sněžné na nowém městě Pražském, w takowé wážnosti jsa u lidu, že podlé jeho slow wšechno, jak jemu se zdálo, konati chtěli. Neboť i w lidu, a zwlášť na Nowém městě, mnozí Táborskému učení náchylní byli. Tedy pro to jméno swé, kteréž měl w obcích, lze bylo jemu konšely sázeti a ssazowati, aneb nad konšely stawěti hejtmany, jakož w časy válečné, podlé jejichž wůle wšichni se sprawowati měli. A ta wěc byla zemi prospěšná, poněwadž, pokud w Praze ne wšecko podlé mysli Pražských mistrů, ale mnoho

Brzy potom přišel do Prahy Sigmund Korybut, kníže Litewské, za správce země České od Witolda welikého knížete ustanowený, a přijat jsa do králowstwí s radostí welikau od Pražan i od Táborů, hned změnil raddu měst Pražských, učiniw nowé konšely místo Šrola a Charwata i jich přiwržencůw; potom wytáhl s lidem Pražským i Polským, kteryż sebau přiwedl, proti hradu Karlštejnu, a lid císařský na něm zawřený jal se obléhati. Ale Táboři welice litowali, znamenawše, že se jich straně zle děje w Praze od knížete; konečně sebrawše lid swůj heitmané Táborští, Jan Bzdinka a Bohuslaw ze Šwamberka — prwé protiwník, potom přítel Táborů nejhorliwější — přitáhli ku Praze, a do Nowého města přijati jsau, Staré město wzbauřiti chtíce, a pomoci přátelům swým. Tu jsau poraženi od pana Kostky z Postupic a Cardy, wůdce lidu Polského knížecího, mnozí zjímáni a do šatlawy zawřeni. Což uslyšew Korybut, upustiw od obležení Karlštejna, wrátil se do Prahy, wida již nepřátelstwí wypuknuté. Tu se ještě jednau zdwihla obec, a někteří jdauce, šatlawu mocí otewřeli, a wypustili wězně Táborské, Korybut pak bauřliwé chytati dada, napořád poprawowati začal.

Tedy se roztrhlo přátelstwí Pražanů a bratrstwa Táborského, až obě strany zjewně mezi sebau wálčiti začaly. U Hořic, u kostela swatého Gotthárda, ponejprw w bitwě se setkali, kdež porazil Žižka Pražany i pány s nimi spojené ty, ježto prwé ku králi Sigmundowi odpadli byli, mezi nimi pan Čeněk z Wartenberka nejpřednější (1423). Neboť strany takowým způsobem rozděleny byly, že drželi s Pražany wšichni téměř pánowé z rodů wysokých, kromě některých, ježto císaři Sigmundowi wěrní zůstali, s Žiž-

kau pak málokteří, leč menší rytíři a panošowé, i také města některá, Hradec Králowé, Jaroměř, Dwůr, Čáslaw, Klatowy, Žatec, Launy a jiná nejpřednější, takže mnohem slabší strana Žižkowa než Pražanů byla. Tu opanowaw Hradec pan Diwiš Bořek z Kunětic, wůdce Pražských, pomocí mnohých měšťan Pražanům více než Táborům přejících, osadil bratrem swým Jetřichem, a do Morawy táhl, kdežto byl boj s Němci a katolíky, a to zwlášť skrze Albrechta knížete Rakauského, jemuž císař Alžbětu dceru swau za manželku dada, markrabím Morawským jej učinil, aby w té zemi Husitům swobody nepauštěl. Tu jsau poraženi Němci u Kroměříže od Diwiše a druhých pánů Českých, mnoho twrzí a zámků také dobyto a osazeno. Ale mezitím obec Hradecká proti Jetřichowi, bratru Bořkowu, we městě swém wzbauřila se,

a nastawování, takže škody welike trpice, již bojowati s nim báli se, že není člowěk, ale zlý duch, se domniwajice. Nawrátiw se do Čech, porazil pány we Skalici w Králowéhradecku (1424) a mnoho wsí i městysů spálil protiwníkům swým, ač wždy wětší mocí nań nalétali. Tu jest obležen od Pražan w Kostelci nad Labem; i ač jeho oswobodil pan Boček Poděbradský, ale Pražané, po Labi za nimi táhnauce, jali Bočka a Žižku stíhali, k Hoře Kutné utikajícího. Tu se postawil na wrchu blíž Malešowa, kdež šiky své k bitwě dobře způsobiti mohl; i nakladl wozy kamením těžkým, kteréž mezi jízdnými skryté postawil. Tedy když učinili útok k wrchu Pražané, zástupy jízdné Žižkowy rozstaupily se, a pustil wozy dolů s wrchu, kterýmiž rozraženi jsau lidé jejich a šik w nepořádek uweden, do kteréhož ihned kázaw Žižka dělý bíti, pak udeřil jízdnými i pěšími, a porážku welikau učinil, že jsau w hanebný útěk rozmetáni. A již sebraw z měst wšechny přátely své, Klatowské, Launské, Žatecké a jiný lid bojowný, upřímo ku Praze táhl, a k obležení se strojil. Tu když se położil u Libně, wyslali mistra Rokycanu, mladého a důwtipného kněze, o pokoj žádajíce, ku kterémuž rád přiwolil Žižka, aby swornost obnowena była; a tak smířiwše se wšichni, Táboři, Pražané i kněz Sigmund Korybut, do Morawy táhli, země té mocně podmaniti chtíce. Na té cestě rozstonal se Žižka u Přibislawě města, kteréhož oblehali jsau, a umřel po krátkém čase, hlízu maje; kteréhož tělo wczeno nejprwé do Hradce nad Labem, a w kostele u sw. Ducha położeno, pak odtud wzawše s smutkem welikým, odwezli jej do Časlawě, a w kostele pochowali (1424).

§. 51.

O welikých plenech a wítězstwích Čechů nad cizími národy, wedením Prokopa Welikého Táborského hejtmana.

Po smrti Žižky bratrstwo Táborské na dwě strany se rozdělilo, jedny, kteří w zármutku pro wůdce swého Sirotky se nazwali, we wíce wěcech než druzí, s cirkwí obecnau se srownáwajíce, druzí, kteří wždy jako prwé Tábory jsau nazýwáni. Obojí rozličné hejtmany a wůdce majíce, mnohá a wítězná tažení činili na postrach wšem okolním národům, jichž země, ač sami mezi sebau we mnohých rozepřích byli, bijíce, pálíce a hubíce projížděli. Předce o činech jejich nemůže tak jako o předešlých obšírně wypraweno býti. Neboť o předešlých wěcech Českých před wzejitím Husitských wálek mnozí spi-

když se o města dobytá dělili, kdežto Sirotků prwní wůdce byl Welek, a Táborů Bzdinka (1425); potom pak obojích těch rozepře s Pražany, na nichž míst mnohých dobyli, jakož Litomyšle a Mýta, kteréž držel Diwiš Bořek, od Pražan poručeno maje. I přitrhli ku Praze po dwakráte, dobyti nemohauce, ale Starého města zradau dosáhli, mnoho lidí zbili a spálili. Tu zlámali Šwihow, Obořiště a Ožici, hrady wěrné císařowi, před Kamenicí pana Menharta ze Hradce porazili a hradu též zmocnili se, kdežto umřel Bzdinka ranau smrtelnau, a na jeho místě Bohuslaw Šwamberský hejtmanem učiněn. Ale widauce ty rozepře Čechů jedněch s druhými, osměli li se knížata Slezská, a wtrhnuwše přes hory okolo Náchoda a Turnowa krajiny hubili, ažpak bratrstwa s Pražany se smířila, táhnauce společně do Rakaus i s Sigmundem Litewským, kdež dobyli města Retče a wypálili. Tu padl Bohuslaw ze Šwamberka, šípem se zdi byw raněn, a mezi hejtmany Českými odtud Prokop Holý byl nejznamenitější, jsa kněz swěcený, kterýž od welikého umění wálečného, zděděného po Žižkowi, a od činů, kteréž wykonal, Weliký nazwán jest; mezi Sirotky Welek, Kuneš, Králowec a Prokůpek přední byli.

Tedy hned roku budaucího (1426) stalo se setkání weliké s Němci u města Austí nad Labem, kteréž Mišňané wšedše do Čech s lidem swým osadili. Neboť když Jakaubek Bílinský ze Wřesowic, udatný bojownik, města toho obléhati počal, i hned weliké wojsko nowé Mišenské přes hory Krušné swým na pomoc přišlo, s druhé pak strany wojsko České sjednocené, Sigmund Litewský, Pražané, Sirotci i Táboři, nad kterýmiž wšemi Prokop Weliký wůdcem byl; i

stala sě bitwa téměř w těch samých místech, kdež Lothar císař od Soběslawa porażen. Tu jsau Němci od wozů Českých welikau mocí odbiti, poraženi a na útěk rozmetáni, jichžto těla leżela od Austí města aż k horám pomezním, na počet 3000. Tu jest dobyto město Austí a wypáleno; brzy potom zemi Slezskau poplenili, kdež dobyli Laubna a Goldperka, w Čechách pak hrady Čerwenau horu a Żleby překotem wzali a wypálili (1127). Přitrhlo nowé wojsko říšské s markrabími Mišenským a Brandenburským i s lankrabím Durinským, knížaty Baworskými a jinými knížaty, mezi nimiž byli arcibiskupowé Mohučský a Trierský i jiní duchowní welicí, wšeho wojska jízdných 80,000, a wětší počet pěších jako nepočitaných. Ale takowá byla hrůza před Čechy pro powěst o wítězstwích jejich, że nesčekawše jich Němci, jak usly-

nými do Prahy wtrhnauce; neboť Staroměstí obořiwše se na ně, jedny zbili, druhé zjímali, a málo jich utéci mohlo. Tu jest i Kolína města dobyto, na panu Diwiši Bořkowi, jenž s nimi byl w srozumění; potom jest Sigmund ze země wyhnán, a panowání jeho nad Čechy konec potupný učiněn.

Ale od těch dwau wítězstwí welikých, kterých Čechowé nad Němci po smrti Žižkowě obdrželi, u Austí a u Tachowa, wíce než prwé rozsmělili se do cizích zemí táhnauti, a pleny na pomstu činiti. Tedy táhl Prokop Holý a Prokůpek Sirotčí do země Uherské: tu Brodu Uherského dobyli, a u Prešpurka předměstí spálili, před Wídeň samau pleníce přitrhli; než Dunaj řeka široká přejíti jim překazila (1427). We Slezsku též, u Nisy, zwítězili, dobyli Sobotky, Břehu, Ostřehoma, ke dwěma stům měst a městeček i twrzí wypálili, pak kořisti mnohé a stáda zwlášť dobytka weliká přiwedauce (1428). W Bawořích dobyli Pernowa a Mnichowa nad lesy, i u Kúby škody weliké způsobili (1428). Tu padali w jich ruce napořád hradowé w Čechách císařští: Bechyně (1428), Landsperk (1429) a jiní; Lichtenburk a Zwíkow toliko nazmar oblehali. Ale po dlauhých létech wáleč ných, když Sigmunda Korybuta wyhnawše, o nowý pořádek w zemi pečliwi byli, začali i o přijetí císaře Sigmunda, nepřítele swého, do země jednati, jestliže by wíru jich a učení jim potwrditi chtěl. Tedy učinil císař sněm w Prešpurku, kamž přišel Prokop Welký, o narownání jednati, a brzy potom Čechowé sami sněm sobě položili do Prahy, wšichni sjednáni sauce, toliko Nowoměstí a Welek, hejtman Sirotčí, swoliti nechtěli a odpírali. Tu také byly kyselosti nemalé mezi Starým a Nowým městy Pražskými, ne

o náboženství a o věci zemské toliko, ale i o privilegia, nowému městu od císaře Karla udělená, kterýmž jedni tak, druzí onak rozuměti chtěli. Z toho takowé mezi oběma městy zástí wzešlo, že pozwawše Welka na pomoc Nowoměstí, k útoku na Staré město se strojili, a již oboji střileti z pušek a šípy ohniwými na sebe začali, ažpak prostředníky maudrými jsau narownáni. Ale s císařem Sigmundem nezdařilo se smlauwání, poněwadž s jeho strany málo upřímnosti bylo a obojích hořkost mnoholetá wždy weliká.

Tedy Čechowé popleniwše nejprwé Lužickau zemi až k hranicům Brandenburským, a Kubín město spáliwše (1429), brzy potom wydali se na plen do Míšně ze wšech nejhroznější. Bylo 20,000 jizdných a 52,000 pěších s wozů třemi tisíci, kteréž wedl Prokop Welký se wšemi hejtmany wítěznými. Nej-

spáleno, dále Hof a Kulmbach w Bawořích, kamž moc jejich se obrátila. Normberk město, Fridrich purkrabí Normberský a Brandenburský markrabí, rowněž Bamberští a Chebští a Jan, wéwoda Baworský na Amberce, weliké peníze jim zaplatili, mírně raději, aby zemím jejich neškodili, se smlauwajíce. Tedy se obrátili do Čech s kořistí nesmírnau na wozích swých, ku kterým po šesti koních nejméně, více pak po 8, 10 až 14 koních pro welikau tíž laupeže zapřaženo bylo; 70 měst hrazených zbořeno, wsi spálených počtu žádného powědomo nebylo. Ale hned téhož léta we Slezsku zase a w Rakausích plenili bez překážky, jediné w Uhřích Sirotci, na plen tam wyšedše, poraženi jsau od wojska císařského, Uhrů i Chorwatů, kdež padl Welek, hejtman Sirotčí.

Tedy když se wálka twrdila a tužila po letech tolikých, a již ne České králowstwí toliko pobauřeno, ale daleko široko na okolní země plenowé se wyřinuli, jako rozwodnění weliké: ještě jednau k pátému tažení do Čech wšechna Říše se pozdwihla; kteréhož tažení byl nejhlawnější původce kardinal Julian Cesarini, od papeže Martina na to do Němec wyslaný. I wtrhli přes les Český s wojskem přenáramným, w kterémž bylo 40,000 jezdců, a pěchoty 90,000; s wojskami táhli knížata, biskupowé i arcibiskupowé, nejwyšší wšech wůdce Fridrich markrabí Brandenburský. Nejprw před Tachow město pleníce a pálíce, položili se, a dobýwali. Tož přitáhl Prokop s wojskem Českým i 55.000 bojowníky, i padl strach weliký na křižáky, a podruhé nesnesse oblíčeje jich, když Čechowé na míli cesty wzdálení byli, obrátili se Němci, a k lesům u Domažlic zpět utíkali. Tu se zmatla wojska, pěší i jízdní w sebe

se smísiwše, a wozy jejich na lesních cestách a úžinách w zácpy weliké se zapletly, jedni přes druhé pospíchajíce. Tu udeřiwše na ně Čechowé, mnoho tisícůpobili jich, a druhé zjímali, i kořisti na zlatě a stříbře, na zbroji a odění i jiných wěcech weliké učinili, přes noc na lesích zůstawše a zapalujíce sudy prachu puškowého, také ohně weliké dělajíce na znamení swého wítězstwí.

§. 52.

O pračení Táborů, o kompaktátech a přijetí císaře Sigmunda na České králowstwí.

Mnohá ještě tažení po bitwě Domažlické Čechowé s hejtmany swými před se wzali, laupeže a záhuby konajíce. Prokop Slezany postrašiw zdwihší se naproti Táborům, w Němči w posádce ležícím,

[redacted]

a sešli se kardinalowé, arcibiskupi, biskupowé a doktoři i knížata a jiní pánowé světští: učiněno jest pozwání k Čechům i od císaře i od koncilium, aby směli s bezpečenstwím do Basilee přijíti, a slyšení swobodné o učení swém měli, aby mohli s církwí, od kteréž se odtrhli, zase smířeni a spojeni býti. Tedy wyšli wyslanci k sněmu církewnímu: Jan Rokycana, Jan Welwar, Petr Engliš a Mikuláš Biskupec z Pelhřímowa; s nimi pan Wilém Kostka z Postupic, bojownik udatný, i sám Prokop Holý, wůdce Táborský s 300 muži jízdnými k ochraně poslů. Ti když k městu Basilejskému se blížili, byl shon lidu jim naproti jdaucích weliký, kteříž patřili s podiwením na jich audy silné, osmáhlé oblíčeje, wzezření hrdinská, a zwláště na Prokopa Holého, jehož powěst ty časy we wšech zemích křesťanských nejwíce rozšířena byla. Když do koncilium přišli, a mluwili před otci shromažděnými; bylo nejprwé o čtyry artikuly Pražské, a zwláště o swátost oltářní pod obojí způsobau hádání učiněno, kterýchž artikulů koncilium schwálilo, ale Táborských článků připustiti nikterak nechtěli, toliko slawné posly swé do Čech wyprawíce, biskupy, kanowníky a doktory učené, aby se w Čechách teprw o smlauwu konečnau pokusiti mohli.

Mezitím wálky wšeliké wždy nepřestaly; ale Čapek Hukwaldský ze Sán, hejtman lidu Sirotčího do krajin dalekých proti křižákům Pruským na pomoc králi Polskému táhl. Tu wítězili w místech, kde před sto lety za krále Jana, a prwé za Otakara Čechowé bojowali. Mnohé škody křižákům učiniwše, přišli až k moři Baltickému, odkudž wítězné znamení welblauda zlaupeného přinesli, a číše slané

wody mořské na ukázku, jak dalekau jízdu wykonali (1433). Téhož času kněz Bedřich a Pardus s lidem Táborským do Spiše w zemi Uherské zašli jsau, Kremnice dobyli, a laupež welikau učinili, načež wšechna téměř wojska Táborů i Sirotků i Pražan před Plzní se položila, města toho marně dobýwajíce, kteréž od počátku těch wálek až do konce při císaři zůstáwalo.

Ale když trwalo dlauho smlauwání o učení Táborské, a konce žádného dojíti nemohlo: widauce Pražané a strana jich Táborům odporná, žeby nikterak pokoj způsobiti možná nebylo, umínili sami o sobě strany artikulů Pražských narownání se sněmem obecným učiniti, a donutiti zbraní Tábory, aby k témuž wůli swau dali, od učení swého upustíce. Tedy spojiwše se mezi sebau pánowé z rodů nejpowýšenějších, učinili sobě nejwyššího správce země

Když toto widěl Prokop Holý a druzí hejtmané před Plzní ležící, ihned od města stany odtrhnuwše, táhli w země Pražanů a jich spojenců, pálením a hubením pomstu berauce. I počala válka nejposlednější, Čechů s Čechy, aby jedni od druhých přemoženi byli, kterých wšech národů tolikých wojska přenáramná přemoci nemohla. Dne 30. května roku od narození pána Krista 1434 setkali se obě strany w poli širokém pod Lipany u wsi Hřib mezi městy Kauřímem a Brodem Českým; nad wojskem panským a Pražským wůdce pan Menhart ze Hradce Jindřichowa, Prokop Holý nad bratrstwími Táborským i Sirotčím i městy dwadceti s nimi spojenými. Tedy když se stal začátek bitwy, páni strana Menhartowa wozy své obrátiwše na oko na útěk se dali, aby Táborští z wozů swých wystaupíce, w širem poli w boj s nimi wešli. Což widauce Táboři ihned: »běží, běží a utíkají« wolajíce, nejprwé cwálem hnali za nimi s wozy swými; pak přiblížiwše se skočili s wozů, bijíce w Menhartowy, a jich poraziti usilujíce. Tu ti stanuli, a ohraženi proti neohraženým bojowali, odrazili a rozmrštili Tábory; kteří, když k wozům zase swým zpět utíkali, přimačtěni k nim a potřeni jsau od panských, zároweň s nimi u wozy skočiwších, bijících, porážejících napořád Tábory, w hrozné směsici beze wšeho pořádku neb welitelstwí žiwot swůj hájící. W tom boji padl Prokop a Prokůpek a kněz Markolt i jiných udatných na půl druhého tisíce. Čapek a Ondřej Kerský na Kolín utekli: jiní zjímáni jsau, a w stodolách upáleni, tudy zkroceno bratrstwo Táborské, že we wěcech zemských rozhodowati wíce nemohlo.

Mezitím časem, co se tyto wěci dály, císař Sig-

mund z Basilee slawně putowal do Říma, kdež přijal korunu císařskau z rukau papežowých. Odtud když se wrátil do Řezna w Bawořích; sem poslali k němu páni slawné wyslanstwí, poddáwajíce se mu, a za krále Českého jej přijímajíce, jestliže jich zachowá při jich starých práwích a wýsadách i artikulích Pražských. O to jednajíce s císařem, zatím dobyli Ostromeče a Kolína i Lomnice, hradů Táborských (1435), tuto stranu úplně wykořeniti usilujíce. Pak uradiwše se na sněmu walném w Praze, podruhé k císaři do Brna a konečně do Jihlawy poslali, kdež dána jsau Čechům kompaktáta od sněmu Basilejského, takže s klatby jsau propuštěni skrze legata papežského, a dopuštěno jest přijímání pod obojí způsobau, i ostatní artikuly Pražské, aby pro ně od žádného nebyli kaceřowáni, ale že jsau prawí synowé církwe obecné. Tu jest stwrzen Rokycana

[redacted]

II.

OD SKONÁNÍ HUSITSKÉ WÁLKY AŽ DO SMRTI PANA JIŘÍHO PODĚBRADSKÉHO, ČESKÉHO KRÁLE.

§. 53.

Panowání Sigmunda a Albrechta císařů.

Od kázání mistra Jana Husi w kapli Betlemské až do bitwy na Bílé hoře, kteráž dwě stě let potom jest bojowána, nikdy jako předešlé časy takowé utíšení a takowá swornost obecná do země České se nenawrátila. Neboť byla dwojice w myslích wšeho lidu hluboce zaštípena, kteráž odpočinutí nedala, ale jedněch myšlénky sem, jiných jinam pudíc, rozbroje, nesnáze weliké a ustawičné působila. Tedy když císař Sigmund do Čech se nawrátil, ač celá země jeho za krále a pána swého uznala, ale nechtěli ho uznati měšťané města Hradce nad Labem, řečeného Králowé, i takéž pan Roháč, jenž na hradě Sionu blíž Kutnéhory seděl, pán korauhewný. Oněch popudil kněz Ambrož, farář jejich, od počátku těch wálek až po ty časy duch nepokojný a bauřliwý: takže wzawše k sobě mnicha Zdislawa z Raudnice, muže wálečného, s žoldnéři mnohými, a wšecky jinak smýšlející z města wyhnawše, císaři poslušnost konati nechtěli. K čemuž když jich přinutiti chtěli pan Diwiš Bořek, jenž na Kuněticích seděl, pan Wilém Kostka na Litomyšli, a jiní pánowé, poraženi jsau od Hradeckých u Wysoké nočním přepadením, kdež Kostka a mnoho s ním lidu jeho zabito jest (1436). Wšak brzy potom, když widěli mnohé swé škody, a že samotni [illegible] obráceny jsau mysle

jejich, žeť pokojné narownání s císařem učinili. Ale pan Roháč na Sioně wzdorowati nepřestal císaři, pleny mnohé a protiwenstwí s hradu swého čině. Proti němu wyslán jest pan Hynce Ptaček s Pražany, a s jiným lidem králowým, kteříž úsilně dobýwajíce, konečně ztekli hrad a zajali Roháče s lidmi mnohými; kteréž wšechny i pána odporného císař Sigmund na postrach oběsiti dal na šibenici weliké (1437).

Mezi tím časem konal mnoho k obnowení starých řádů a obyčejů i dobrého zemského, zwláště sadiw nowé úředníky zemské nejwyšší, aby starodáwní saudowé a úřadowé jako před wálkau, zase průchod swůj měli (1437). Nowému městu Pražskému potwrdil předešlé wýsady, kteréž jim byly spálili Staroměstí; Tábor pak, nowé město od Žižky založené, obdařil práwy wšemi, jakých města králowská požíwala. Ale mnohé wěci počali jemu we

Basilejského jednáno bylo; té strany prwní hlawa byl p. Hynce Ptaček z Pirkšteina. Druhé strany pod obojí wůdcem byl Menhart ze Hradce: a ti s kompaktáty dosawadními spokojeny se býti prawili, o další jejich dokonání nestojíce. Třetí strana byla katolická pod jednau způsobau, a wůdce její pan Oldřich z Rosenberka, pán w celé zemi nejmocnější. Čtwrtá byli Táboři, kteří owšem s kompaktáty spojeni nejsauce, žádného narownání s církwí nechtěli; mezi těmi předtím pan Roháč, potom kněz Bedřich, jenž nad Kolínem panowal, a pan Kolda Náchodský byli nejpřednější, a císaři ihned »odpowěděli,« což jest tolik, jako záští čili válku prohlásili. Ale císař wida strany jedny proti druhým powstáwající, i spolu stárého již wěku swého slabost a konec žiwota se blížící, odjel do Znojma do Morawy, přeje sobě widěti Alžbětu, dceru swau, manželku Albrechta wéwody Rakauského. Tu malý čas pobyw, upadl do nemoci a umřel mezi přátely swými (1437). S ním wymřel rod Lucemburský, 127 let slawně nad Čechy panowawší.

Tato nowina když do Čech přišla, sjeli se páni rytíři a města k sněmu walnému, aby sobě krále nowého wywolili; jedni chtíce Albrechta, wéwodu Rakauského, podlé smluw starodáwních císaře Karla s domem Rakauským učiněných, a to strana Rosenberská i pana Menharta Hradeckého; druzí pak, strana páně Ptačkowa a Táborská, Kazimíra, bratra Polského krále. O to hned mezi nimi sporowé a rozdwojení. Tu jsau zjímáni měšťané Pražští, kteří s Ptačkowými drželi, a mnozí stínáni (1438). Naproti tomu ti, jenž s Kazimírem drželi, położiwše sami sobě sjezd do Mělníka, proti králi Albrechtowi spojili se: p. Ptaček, p. Aleš Holický, Sigmund Děčinský, Petr

Zwířetický, Jan Pernštýnský, Bořek, Bedřich a jiní, zwláště čtyr těch krajů: Hradeckého, Chrudimského, Kauřimského a Čáslawského, mezi nimiž 24 hrazených měst po celé zemi rozložených. Nicméně přišed král Albrecht do Prahy, od pánů swé strany, kteráž byla větší než Kazimírowa, s welikau sláwau jest korunowán, a předtím již učiněn byl králem Uherským i Římským; tak že jeho moc větší byla než všech předtím rodu Habsburského. Tu jemu odpověděli pan Ptaček se stranau swau, jimž král Polský několiko tisíců wojska ku pomoci poslal, a položili se na Tábor, k obraně se strojíce. Naproti tomu pánowé druhá strana ku králi Albrechtowi u Prahy s lidmi swými sebrali se, a Táboru obléhat táhli, jemuž napomoc přiáli Slezané a Uhří, markrabě Mišenský, Kristof Baworský a Albrecht Brandenburský. Tedy bylo weliké po celém králowství, která strana nad

§. 54.

Roztržení w Čechách po smrti krále Albrechta.

Král Albrecht neměl žádného potomstwa, mimo jediného syna, jménem Ladislawa, kterého teprw po smrti jeho královna Alžběta porodila. Tedy zwolen jest za císaře Římského strýc jeho Fridrich Rakauský, w Čechách pak až do let dospělých Ladislawa krále žádného nebylo, jenž by nad zemí wládl; než jako prwé králům Českým po straně byli sněmowé tří stawů královstwí, s kterých radau i přiwolením wšechny wěci konány bywaly, ti sněmowé w tom osamotnění sami wšecko panowání a řízení wedli. Tu bylo mnoho nesnází pro ty mnohé a rozdílné strany, na kteréž Čechowé skrze wíru rozděleni byli, takže málo dobře a w swornosti mohlo uraděno býti. Nejprw po smrti krále Albrechta sšedše se obojí strana do Prahy, Menharta a Rosenberského i Ptačkowa, smířeni a zápis, kterýž nazwán jest »list mírný«, spolu učinili (1440). Tu se usnesli společně o to státi, aby kompaktáta zachowána byla, i Rokycana arcibiskupem učiněn; potom pak brzy ku králi Baworskému Albrechtowi poselstwí wyprawili, wolíce jeho za krále, poněwadž umínili nečekati do let dospělých Ladislawowých; kteréhožto wšak důstojenstwí Albrecht přijmauti nechtěl. Na témž sněmu zastawena jsau práwa zemská tak jako za času wálky Husitské, aby totiž welicí saudowé zemští, pokud krále w zemi není, držáni nebyli, a to z té příčiny učiněno jest, poněwadž se stala rúznice mezi pány a rytíři, ješto rytířům pánowé práwa dopustiti nechtěli, aby s nimi společně na saudech

sedali, prawice, že jest to od starodáwna práwo jediného stawu panského.

Ale brzy mrzelo pana Menharta i Oldřicha Rosenberského, oč se spojili se stranau Ptačkowau, aby Rokycana i kompaktáta potwrzeni byli. Skrze to, ač slowo swé dali, ale wšemi způsoby usilowali, aby ta wěc splněna nebyla; z toho powstáwaly w zemi spory a dwojice; a že saudy zemské držány nebyly, wšeliký wtrhal nepořádek. Jedni s hradů swých na laupež wycházeli, jiní druhým odpowídali, zášti a wálky s nimi začínajíce. Tu činili po krajích jednoty čili lantfridy mezi sebau páni, rytíři a města, kteříž pokoje milowni byli, každý kraj wolice sobě hejtmany, kterým slíbili poslušni býti, k powolání jich na sjezdy krajské se sjížděli a o obecné wěci radili se, pak proti laupežníkům pole wojensky sbírali a twrze jich lámali. Takowých odpowědí a laupežů hlawní půwodowé byli

nubil, Pražanům a jiným pánům odpověděl, pokoj nemiluje, od nichž potom jemu hrady jsau obehnány (1444). O jiných twrzích a pánech laupežných pro krátkost nemůže zde položeno býti.

Tedy když ti nepořádkowé w Čechách tak walně se zmáhali, toho času pan Hynce Ptaček z Pirkšteina a na Ratajích, muž maudrý, udatný a ctnostných obyčejů, byl prwní, jenž k tomu mocně usilowal, aby swornost, pokud možno, byla zachowána a wěci w horší se neobrátily. Jeho původem čtyři krajowé nejprwé w jednotu mezi sebau wstaupili, nejwyššim hejtmanem swým jeho učinice, kraj Hradecký, Kauřimský, Chrudimský a Čáslawský, stojíce o to, aby to, co w mírném listu strany sobě slíbili, naplněno bylo. Naproti tomu Menhart, jsa nejwyšším purkrabím králowstwí Českého, a Oldřich z Rosenberka mezi wšemi pány Českými rodu nejbohatšího, majíce Prahu a Karlštýn w rukau swých, tudíž jako w sídle králowském jsauce, wždy splnění oněch wěcí až do budaucího krále odkládali. Tedy byli mnozí a rozliční sněmowé držáni, na hradě Pražském, w Českém Brodě, w Čáslawi i w jiných místech země České, kdež strana se stranau jednaly, a wždy neupřímně, že ku konci žádnému přijíti nemohlo. Tu byla prwní a hlawní wěc, o kterau jednáno, aby uznali krále Ladislawa, syna Albrechtowa, což učiniwše konali mnohá poselstwí k císaři Fridrichowi, aby jim Ladislawa wydal co pána jich dědičného, ale císař učiniti toho nechtěl pro jeho léta mladistwá.

Mezi tím umřel pan Ptaček na hradě swém na Ratajích (1444) i sšedše se páni strana jeho na Horách Kutnách, hejtmana sobě pana Jiřího z Kunštatu odjinud z Poděbrad učinili, odtud nazwáni jsau jed-

nota Poděbradská. Ten byl pán čtyrmecítmaletý, důwtipný, statečný, syn pana Viktorina z Poděbrad, jenž téhož léta u Wyšehradu bojowal proti císaři Sigmundowi (1420), když se syn jeho narodil. Tu sněmowali nejprwé sama o sobě každá strana, Menhartowi w Praze a Poděbradští w Nimburce, pak společně w Brodě Českém (1444), w Pelhřimowě (1446), konečně w Praze na welikém sněmě Swatomartinském (1446), kdež ustanowili wyslati posly k papeži o potwrzení kompaktat a k císaři o wydání krále Ladislawa; jestliżeby wydán jim nebyl, że nowého krále zwoliti sobě sami chtí, kteryżby hned nad nimi panowati mohl. Ale i tu nechtěl císař podle úmyslu jich učiniti; papež pak Mikuláš w nowě wolený slíbil legata do Čech poslati, jakož i poslán jest brzy potom kardinal Jan z Karwaial, kteryż přijda do Čech, přijat jest s welikau sláwau

strana Táborská. Toho času i w městech Pražských přijímání pod jednau způsobau zmáhalo se we wšech téměř kostelích, a přijímání pod obojí přestáwalo přičiněním Menharta a Rosenberského i Pešíka z Kunwaldu, staroměstského purkmistra, i druhých purkmistrů a konšelů, kteříž ty doby na raddách seděli.

Znamenaje tyto wěci pan Jiří z Kunštatu a z Poděbrad, umínil sobě zbraně se chopiti a mocně wěci proměniti, aby se stranau swau nade wším králowstwím panowati mohl. Tedy položil swým rok do Hory Kutny, kdežto se uradiwše, hned pole sebrali wojensky a ku Praze táhli, i položili se u Počernic a Běchowic, w počtu wšeho lidu dewíti tisíců, žádajíce od Pražanů a pánů tam panujících, aby jim Prahau táhnauti proti markrabí Mišenskému dowolili, aby kněží přijímání pod obojí protiwných we městech Pražských netrpěli. Tu přišla bázeň a úzkost na stranu Menhartowu, a zwláště proto, že widěli, an lid wíce Poděbradským přeje než straně jejich, tudy branné moci dostatečné na odpor postawiti nemohauce. Wšak když wáhajíce powoliti předce žádostem nechtěli, odpowěděw jim zřejmě pan Jiří, hned potom tajně přiblížil se s wojskem swým a Prahy dobýwati jal se. Tu zlezli Wyšehrad bez odporu a na Karlow udeřili, prwé než pokřik w městě jest učiněn, a již traubili na zdech a táhli dolů ulicemi nowoměstskými, »Kunštat hr! Kunštat«, welikými hlasy wolajíce. Toż se přidáwal k nim wšechen lid Pražský, z wítězstwí jich se radující, toż páni jim protiwní z Prahy utíkali, a jiní zjímáni jsau, jakož i pan Menhart, jehož kázal Jiří na Poděbradech do wězení dáti, sám pak laupení žádného swým nedopustiw, ustawil nowé purkmistry a kon-

šely, powolal mistra Rokycany do Prahy a jiných kněží pod obojí, odtud nejvyššim správcem čili gubernatorem králowstwí Českého se jmenowal (1448).

§. 55.

Jiřt Podèbradsky, správce králowstwí Českého.

Z tohoto wítězstwí pana Jiřího z Kunštatu byla weliká radost wšechnèch w Čechách pod obojí způsobau přijímajících, rowněž zármutek strany pod jednau, uleknuwších se z weliké moci jeho tak náhle wyrostší. Tedy počal se nejprwé hauřiti Oldřich ze Hradce, syn Menhartůw, žádaje, aby otec jeho z wězení propuštèn byl, což když se nestalo, a mezitim Menhart u wězení umřel, w kterém poctiwě chowán byl, jakožto muž urozený a důstojný, zdwihl zbran Oldřich naproti gubernatorowi; a s ním spojil se

boditi; ale jakž Jiří s větší mocí naproti nim obrátil se, i hned k Plzni ucauwnuli we strachu, a Bustěwes wzdáti se musila, an mezitím Tábory porazil p. Zdeněk Konopištský ze Šternberka, a Koldowi lantfrid Hradecký statečně odpíral. Takto když Hradecký moc swau ukázal, učinil mír s knížaty Slezskými, a staršího Mišenského zemi poplenil, mladému na pomoc přišed; konečně sněm položil wšemu králowstwí do Prahy, na kterémž ode stawůw celého králowstwí stwrzen jest za správce zemského (1452). Kteří jej uznati nechtěli, po těch znowu pole sebraw, táhnul a přinutil k sobě, napřed Tábor město, pak hrad Hlubokau a Budějowice, kdež pan Oldřich z Rosenberka smlauwu s ním učinil; w týchž pak stranách Písek, Klatowy, Domažlice, Sušice, wšechno protiwníci jeho, nesmějíce w boj s ním wejíti, pod umluwami poddali se, konečně i Plzeňští, Žatečtí, Launští, a jiná města i pánowé.

Ale co se tyto wěci w Čechách dály, stawowé země Rakauské wedením Encigara správce zemského a pomocí hraběte Cilského a Uherských pánů, proti císaři Fridrichowi se spiknuli, oblehnauce jeho na Nowém Městě Widenském (1452), aby jim wydal Ladislawa za pána. I wydal jej císař hraběti Cilskému, nemoha odolati moci jich přílišné. Tedy nejprwé za pána přijat jest w Rakausích a w Uherském králowstwí, potom i Čechowé jemu naproti wyšli, za pána swého radostně jej přijímajíce; a když na pomezí učinil přísahu podlé obyčeje starobylého, an slíbil jich při prawích a swobodách starých zachowati, mládenec jsa teprwé patnáctiletý, korunowán jest na králowstwí w Praze, se sláwau a weselím welikým (1453). Ale nezdržew se dlauho w Čechách,

zení na Koldu, zhaubce zemského, a
eho Náchod, Černikowíce a Richmburk
sauzen byl, jakož práwa žádného k nim n

Čtyry léta po korunování swém při
do země král Ladislaw, chtě slawiti swa
s Magdalenau, dcerau krále Francauzsk
již poselstwí slawné učiněno bylo do l
newěstu krásnau, ctnostnau a spanilau,
koní bílých, wozy mnohé zlatohlawem pi
drahými, zlatými i rozmanitými, klenoty
newěstu, k průwodu jejímu paní a pan
jezdců 7000 pro sláwu přidáno. Tu tal
prawy doma k slawnostem a skwostným r
W tom radost wšechna w zármutek a ž
obrácena skrze nemoc náhlau krále Ladis
réž dwa dni ležew, umřel we wěku nad
stár jsa let dewatenácte (1457). Tedy u
pohřeb jest učiněn, a tak prawí se, že by
když cisař Karel umřel, dáwno před tě

w Praze na sněmě velikém, aby sobě krále nového wywolili; i zwolen jest ode wšech jednosworně pan Jiří, správce zemský, a weden do kostela Týnského, kdež zpiwali »Tě boha chwálíme«; potom korunowán jest i s Johannau manželkau swau, dcerau pana Lwa z Rožmitála. Ty dni mnozí Čechowé plakali pro radost z wěci tak welké, kteráž se od času Přemysla oráče nepřihodila až po ty časy, žeť sobě krále jazyka Českého přirozeného za pána zwolili. Ale na Morawě pánowé a města mnohá i také knížata Slezská a země Lužická zprotiwili se, nechtíce jeho pánem míti, raději od koruny České odtrhnauti se míníce. Tu wyšel s wojskem do Morawy, i učinil strach welký, ana se mu hned města poddala, Brno, Znojmo, Olomúc, a naposledy Jihlawa, kterauž pro zpurnost měšťan nejdéle obléhaw, naposledy ku prosbám císaře Fridricha na milost přijal. Téhož času zemi Lužickau pan Zdeněk Konopištský ze Šternberka, purkrabí Pražský, k poslušenstwí přiwedl, a widauce moc králowu Slezané, nedlauho meškajíce, přistaupili k němu, mimo jediné město Wratislaw, kteréž naň u papeže Římského žalowalo. Tu když se položilo před městem wojsko královské, předměstí wšechna spálena a pole pohubeno; brzy litowali měšťané a o milost prosili, kterauž jim udělil k naprošení legata od papeže wyslaného (1459).

Takž po tolikých válkách, kterými země Česká pohubena jest, po wšelikých nesnázích w zemi, kteréž toliká léta dělily mysle České, skrze krále Jiřího pokoj a obecné dobré jest nawráceno. Neboť předně za panowání jeho zase práwa obnowena jsau při sněmech zemských, jako před časy, pokud skrze wíru dwojice nebyla, a obchodowé, řemesla a wšechno za-

jel s panem Jiřím do Wratislawě, kdež jemu Slezané poslušenstwí činili, odtud do Morawy a do Wídně, když nejprwé Jiřího za správce potwrdil (1454). Odtud byl mír w zemi utěšený skrze maudré řízení Jiřího Poděbradského, a obchody s cizími kupci po dlauhých bauřích zase zdwihati se počaly, hojnost i wšecko zemské dobré a počestné. Takž učiněno i tažení na Koldu, zhaubce zemského, a dobyty hrady jeho Náchod, Černikowíce a Richmburk, kterých odsauzen byl, jakož práwa žádného k nim nemající (1457).

Čtyry léta po korunowání swém přišel po druhé do země král Ladislaw, chtě slawiti swatbu w Praze s Magdalenau, dcerau krále Francauzského. Neboť již poselstwí slawné učiněno bylo do Francauz pro newěstu krásnau, ctnostnau a spanilau, a bylo 80 koní bílých, wozy mnohé zlatohlawem přikryté s šaty drahými, zlatými i rozmanitými, klenoty k daru pro

w Praze na sněm welký, aby sobě krále nowého wywolili; i zwolen jest ode wšech jednosworně pan Jiří, správce zemský, a weden do kostela Týnského, kdež zpíwali »Tě boha chwálíme«; potom korunowán jest i s Johannau manželkau swau, dcerau pana Lwa z Rožmitála. Ty dni mnozí Čechowé plakali pro radost z wěci tak welké, kteráž se od času Přemysla oráče nepřihodila až po ty časy, žeť sobě krále jazyka Českého přirozeného za pána zwolili. Ale na Morawě pánowé a města mnohá i také knížata Slezská a země Lužická zprotiwili se, nechtíce jeho pánem míti, raději od koruny České odtrhnauti se míníce. Tu wyšel s wojskem do Morawy, i učinil strach welký, ana se mu hned města poddala, Brno, Znojmo, Olomúc, a naposledy Jihlawa, kterauž pro zpurnost měšťan nejdéle obléhaw, naposledy ku prosbám císaře Fridricha na milost přijal. Téhož času zemi Lužickau pan Zdeněk Konopištský ze Šternberka, purkrabí Pražský, k poslušenstwí přiwedl, a widauce moc královu Slezané, nedlauho meškajíce, přistaupili k němu, mimo jediné město Wratislaw, kteréž naň u papeže Římského žalowalo. Tu když se položilo před městem wojsko královské, předměstí wšechna spálena a pole pohubeno; brzy litowali měšťané a o milost prosili, kterauž jim udělil k naprošení legata od papeže wyslaného (1459).

Takž po tolikých válkách, kterými země Česká pohubena jest, po wšelikých nesnázích w zemi, kteréž tolika léta dělily mysle České, skrze krále Jiřího pokoj a obecné dobré jest nawráceno. Neboť předně za panowání jeho zase práwa obnowena jsau při sudech zemských, jako před časy, pokud skrze wíru dwojice nebyla, a obchodowé, řemesla a wšechno za-

městnání lidské pokojně konati lze bylo. On oprawil minci a osadil úřady muži maudrými a sprawedliwými, lásku wšeho lidu welikau sobě způsobiw, i katolických i pod obojí, poněwadž sám přijímaje pod obojí, i těm, jenž jak on, i kteří pod jednau způsobau přijímali, stejnau swobodu dáwal. Chtě jednotu s církwí zachowati, wypowěděl ze země wšecky Tábory, Pikarty i jiné, kdož učení církwe protiwná drželi, nikterak od nich upustiti nechtíce. Také toho času byla mnohá sláwa Čechů pro jich udatenstwí, o kterémž powěst po celém křesťanstwě byla skrze mnohá wítězstwí nad wojsky cizími obdržená. Neboť když wálky w zemi skrze maudrost sboru Basilejského utišeny byly, Čechowé zbraně zamilowawše chodili do cizích wlastí, krajin blízkých i dalekých, za peníze čili žold cizím knížatům we wálkách jejich pomáhajíce. Takž bojowáwali w Míšni, w Rakausích

pomáhajíce, statečně odpírali, mezi nimiž Čechowé nejudatněji, takže žádných jiných národů nebyl Turků strach takowý jako zástupů Českých, jich šiku wozowého a bystrého wojenského zřízení, od kterýchž mnoho pluků welikých Tureckých menším počtem lidu jest rozštípeno a zachwáceno.

Král Jiří chował swornost a přátelstwí se wšemi králi a knížaty okolními, neboť ctili jej pro maudrost a důmysl jeho. S kurfirstem Falckým a s Ludwíkem Baworským spolek učinil, jakož i s markrabím Brandenburským; pak způsobil smlauwu bratrstwí s knížaty Saskými čili Mišenskými, aby sobě obojí neškodili, ale pomáhali proti wšem nepřátelům swým (1459). Dceru swau Zdenku dal za choť Albrechtowi, knížeti Saskému, a Jindřich, syn králůw, Markétu, dceru Wiléma Saského, za manželku pojal. Chodil také we sněmy wší Říše k raddám s knížaty o wěci německé, jakož pak léta 1461 i oni k němu we Chbě sešli se, kdež konal s nimi o mnohých wěcech společných, i ony spolky zřídil, o kterých se wyprawilo. Císaři Fridrichowi, kterýž jej za krále Českého uznal, wykonal služby welké, obzwláště, když proti němu jakožto knížeti wálku a rozbroje nemilujícímu, měšťané Widenští se pozdwihnuli, a s nimi sám Albrecht, bratr císařůw, kteříž spiknuwše se, na samém hradě císařském we Widni jej obléhali a mocně dobýwali. To wida král Jiří, pojal wojsko swé a na pomoc přitrhnul; jehož uleknuwše se hned upustili, krále Českého o rozsauzení jich wěcí žádajíce; tu učinil maudré mezi nimi narownání (1462). — Času toho byl Matiáš řečený Corvinus, král Uherský, jemuž dal Jiří Kateřinu, druhau dceru swau za manželku. Neboť po smrti krále Albrechta, kterýž pano-

církwe prohlášena, mnozí z nich sebli se na sněmě na Zeleném hoře, jichžto hlawa byl pan Zdeněk Konopištský ze Šternberka (1465). Tu sobě uložili žádati krále, aby uposlechl rozkazů papežských, což když učiniti nechtěl, zbraní se chopili. Mezitím učinil král dwě psaní k papeži ponížená a uctiwá, prosil, aby nežádal na něm wěcí tak těžkých a nebezpečných, slibowal wojsko weliké na Turka wyprawiti k dobrému wšeho křesťanstwa, a podlé něho psali kurfirstowé Saský, Brandenburský, Falcký a Kolinský, král Francauský a jiná knížata světská i duchowní, za krále se přimlauwajíce (1466). Čehož wšeho když hleděti nechtěl papež, na žádosti své wždy přestáwaje, a Rudolf legat smlauwu zapowěděl, kterauž chtěli katoličtí s králem učiniti, aby pokoj byl zachowán: tedy se zdwihli páni jednoty Zelenohorské, a podlé nich na Morawě města Olomúc, Brno a

katolík, ale přítel králůw, mocně dobýwati pomáhaje. Ten, když mu hrozil klatbau Rudolf, legat papežský, ulekna se, smlauwu se Zdeňkem učinil, potom s ním naproti Jiřímu postawil se.

Toho léta byl sněm Říšský w Normberce, kdež předložil císař knížatům, aby wojsko wší říše naproti Turkowi postaweno bylo, ku kterémuž král Jiří sedmého muže z celého králowstwí přidati slíbil. Ale Fantin de Valle, legat papežský, od krále a lidu kacířského pomoci žádné přijmauti nechtěl, i wyhlásil kříž na králowstwí České, aby w poslušenstwí papežowo přiwedeno bylo. K tomu přiwolil i Fridrich císař, a wojsko křižácké sbírati počal. Což zwěděw král Jiří, jal se mstíti na císaři, Viktorina, syna swého, s wojskem poslaw, kterýž zemí Rakauskau až po Dunaj poplenil (1468). Ale mezitím papež Pawel podáwal králowstwí Českého Kazimírowi, králi Polskému, aby na Jiřího zbraně swé obrátil, a když on nechtěl, Matiášowi, králi Uherskému. Tedy učinil spolek císař s Matiášem, a Matiáš do Morawy wtrhnul, králowstwí Českého dobyti chtěje. Proti němu když Viktorin z Rakaus do Morawy pospíšil, obležen jest w Třebíči: Hned na pomoc přišel král Jiří a Jindřich syn jeho. Tu se probil Viktorin statečně se swými skrze wojsko Uherské, i musil Matiáš zpět cauwati až k Láwě na hranici Rakauské, za nímž w patách král Český, aniž s ním Matiáš w bitwu wejíti se odwážil. Brzy wšak Jiří do Čech se musil nawrátiti skrze domácí nepřátely, kterýchž když stíhati počal a měst jejich dobýwati, hrozně země jest poplenèna, nauze, hlad i morowé wznikali a hrůzy wšeliké. Té chwíle přitrhli z Bawor křižáci němečtí, hrozně pálíce wsi a městečka malá,

ženy i děti a staré lidi i chůrawé bijíce, až poraženi jsau u Nairska a ze země wyhnáni.

Král Matiáš času použil, po druhé do Morawy wtrhna, kdež dobyl wšech měst znamenitých, a do Čech až pod Lichtenburk u Ronowa a Wilémowa při horách Železných přitáhl (1469). W těch krajinách od krále Jiřího se wší mocí swau sklíčen jest, takže o pokoj prositi musil, kterýž na rok jest učiněn, po jehož wyběhnutí on hned Hradiště a Špilberka na Morawě oblehl, a do Čech se strojil. Tu po druhé mír učinil s králem Českým, wida moc jeho proti němu táhnaucího; ale hned zpět nedbaje slowa daného, w Olomúci a we Wratislawi za krále Českého se prowolati dal a skládati sobě přísahu poslušenstwí kázal. Naproti tomu král Jiří s Kazimírem, králem Polským, smlauwu učinil; i ač měl syny wlastní, Viktorina, Jindřicha a Hynka, wéwody Min-

W tom uprostřed válek těch welikých upadl do nemoci král Jiří, a umřel, čtrnácte let panowaw nad Českým królowstwím (1471). Málo předtím umřel m. Jan Rokycana, wolený Pražský arcibiskup a přítel krále Jiřího nejwěrnější.

III.

ZEMĚ ČESKÁ POD KRÁLI RODU JAGAILOWA.

§. 57.

Wladislaw Polský učinén králem Českým.

W rozbaurení wšech wěcí sešli se stawowé królowstwí Českého na sněm na Horách Kutnách, aby nowého krále zwolili. Tu bylo rozdwojení weliké mezi pány, kteří králi Jiřímu wěrní byli, a stranau protiwnau, kteří Matiáše Uherského králem míti chtěli. Konečně jest zwolen většinau Wladislaw, syn Kazimíra, krále Polského, tak jak byla wůle krále nebožtíka, protože byl rodu Slowanského a přítel Českého jazyka; i také že slibil chrániti přijímání pod obojí (1471). Tu wtrhnul Matiáš s wojskem do Čech a zemi pohubil, wšak brzy zpět do Uher musil se obrátiti. Wladislaw, zapsaw se w Krakowě pánům, že chce zemi při práwích starodáwních zachowati, přiweden jest odtud do Prahy a korunowán. To když slyšel papež Sixtus IV, chtě Matiáše králem Českým míti, hrozil klatbau Wladislawowi, jestliže od koruny nepustí; a poddané jeho od přísahy, kterau mu učinili, rozwazowal, poněwadž se bez jeho přiwolení stalo. Takéť se protiwila Wladislawowi strana Konopištská, držíc se při

Matiáši, jakož i země Lužická a Slezská; Morawu také Matiáš we swé moci měl, mimo města málo která, ježto králi Jiřímu wěrná byla zůstala. Z toho válka mezi Čechy a Uhry po osm let neustále zůřila.

Král Matiáš wtrhnul do Morawy, chtě ostatních ještě míst sobě w poddanstwí přiwésti; kdežto se jemu wstříc postawil pan Hynek z Waldštýna od krále Wladislawa poslaný, a téhož času krále Polského wojsko do Uher wtrhlo. Tedy musil Matiáš do královstwí swého pospíšiti; ale brzy zahnaw Polany z Uher, až do Čech s wojskem swým opět přitáhl, Pardubic, Kolina, Nimburka dobyl, a krajiny hubil až po Prahu, kamž husaři jeho zajížděli. (1472). Tu bojowal statečně proti němu pan Jan z Janowic s wojskem Českým, a téhož času poslal papež legata swého, aby mezi králi přímeří učinil, poněwadž Turci do Uher wtrhli, lid křesťanský pod

w Slezsku nad wéwodstwími Swidnickým a Jaworským, král Matiáš pak aby ostatní Slezsko a Morawu až do smrti své měl, potom aby ku koruně České zase nawráceny byly. Tím způsobem učiněn jest mír a potwrzen král Wladislaw na panowání; kněz Viktorin, syn krále Jiřího, po dewítiletém zajetí z wazby propuštěn (1479).

§. 58.

Časowé krále Wladislawa II.

Král Wladislaw byl mírný a laskawý, ale příliš slabý pro dobrotu srdce swého, takže nic podlé wůle swé panowati neuměl, ale wšechno činil podlé poradění pánů dwora swého a podlé žádosti každého, kdož mnoho a směle mluwiti uměl a tak mluwením jej utrwal, jakož každému dobře učiniti chtěl. Z toho pocházelo, poněwadž byly rozličných rozličné žádosti, že rozbrojowé w zemi i w upokojení welikém, kteréž bylo za panowání jeho, nepřestáwali, ale i nowými rozmnoženi jsau.

Po skonání wálek s králem Matiášem pánowé protiwní strany Konopištské, páně Zdeňkowi z Konopiště synowé, pán Rosenberský a wšichni druzí odporníci na sněm do Prahy jsau obesláni, kdež na kolenau krále prosíce na milost přijati jsau. Tu se smířili s pány a městy wěrnými, slibujíce, že chtí potom wždy pokoj zachowati a společně se přičiniti u papeže Římského, aby Čechům kompaktáta potwrzena byla (1479). Ale netrwalo dlauho, a obě strany tupiti se, a sobě škoditi rozličně nepřestáwaly, zwlášť náwodem kněží obojích, kteří w kázání lid popauzeli, strana pod obojí posmíwajíc se obyčejům

katolickým, katolíci podobojím kacířů dáwajíce. Z toho se rozhněwaw král, kněží některé pod obojí na Karlštýn do tmawého wězení zawříti kázal (1480), a konšely nad městy Pražskými wšechny ustawil protiwné swátosti pod obojí. Ti když utiskowali chleba a wína přijímání, obě obce Starého i Nowého města pozdwihly se, jedním dnem s diwostí welikau na radnice udeříce. Které konšely postihli, s oken házeli a pobíjeli, druhé zajmauce od kata postínati dali, jako w onen den hrozný, když za žiwota krále Wácslawa ponejprw wšechny ty bauře w zemi wznikly byly (1483). Toho zpurného počínání nepotrestal král Wladislaw, ale uprositi se dal od Pražanů a přímluwčích jejich rodu panského, zwlášť skrze Viktorina a Hynka, knížata Minsterberská. Toho času nebydlel w Praze, ale brzy na Kutné Hoře, brzy we Hradci Králowé, již prwé hněw maje na Pražany

neučinil jim. Ani arcibiskupa po ty po všecky časy w zemi nebylo, jakož jediné hlawy duchowní, ale nad katolíky kapitola Pražská, a nad stranau pod obojí administrator, kteréhož kněží sobě wywolili. Tu musili dlauho žáci do cizích zemí choditi, aby od biskupů na kněžstwo swěceni byli, aniž wždy jim udělowati chtěli, widauce, že Čechowé se od církwe dělí, ažpak dwa biskupowé wlaští do Čech přišli a tu zůstali, přijati jsauce s radosti welikau, nejprwé Augustin, biskup Sanctuarienský, a po jeho smrti Filipp Mutinenský, kteří kněžím pod obojí swěcení udělowali. — Mezitím wzrůstala třetí strana od církwe nejwzdálenější, Táborská. Nebo bywše prwé ze země wyhnáni od Jiřího Poděbradského, potom když wálky naň uwaleny jsau welike, zase zpět jich powolal, chtě míti bojowníků dobrých. Od těch ale dob počali žiwobytí tiché a pobožné, učiniwše mezi sebau bratrstwo, kteréž nazwáno jest České. Ti jsauce na počet slabí nehleděli rozepří jako strana pod jednau a podobojí, ale poněwadž wšechno učení jich odporowalo církwi obecné, od obojích mocně jsau utiskowáni, Pikarty jich nazýwajících.

Bylo pak i jiných mnoho rozepří swětských za časů krále Wladislawa. Neboť když w ty běhy tak bauřliwé, od upálení M. Jana Husi až po ony doby, moc pánů zemských tak znamenitě wzrůstala, že proti králům swým směli wálky zdwihati a krále nowé podlé wůle swé woliti, mimo přiwolení stawowské již žádnau wěc jim konati nedowolujíce: od těch dob počali také na ostatní obywatele zemské pyšní býti, lid sedlský na statcích swých utiskowati, roboty, platy a powinnosti mimo předešlý obyčej

weliké ukládati, i práwa zemská měniti a krautiti, kteréžchž wěcí byl hlawní původ Albrecht Rendl z Aušawy, rodu rytířského, kterýž nowá práwa naproti práwům předešlým wynalézal. Tu se obrátili páni a rytíři naproti stawu měšťanskému, nechtějíce jeho ke sněmům co třetí staw připauštěti, aniž dowoliti, aby měšťané sobě statky zemské kupowali a do desk kladli; také již ne před konšely městské, ale k zemskému práwu na saud jich poháněli, a počali na statcích swých sami piwo waříti, jež poddaným z měst kupowati zapowídali, tudíž do živnosti městských sahajíce. Z toho wznikly rozepře mezi těmi stawy dlauhé a weliké. Měšťané nechtěli nálezů takowých sněmů zachowáwati, při kteréžchž třetího hlasu podlé pánů a rytířů neměli; činili žaloby před králem weliké; když pak prostředku žádného on učiniti nemohl, učinili spolek proti pánům a rytířům

arci zapomenuli w dawu nowých wěcí, nejwnitřnější mysle lidské proměňujících. U válce husitské toliko skládali písně, kteréž na taženích válečných zpíwali, jakož od samého Žižky píseň válečná složena. Na místo toho láska weliká k písmu swatému wšech myslí se zmocnila, kteréž, již dříwe w češtinu přeložené, m. Jan Hus a nástupci jeho obnowili a w lidu rozšířili. W tom dychtiwě čítal wšechen lid, jedni tak, druzí jinak sobě wykládajíce. Potom když wálky wíce se uložily, a zwláště za let krále Wladislawowých, učení světské podlé swatého rozmáhati se počalo, a to hlawně skrze známost spisowatelů starých Řeků a Římanů, kterých předně Wlachowé, a po nich jiní národowé křesťanští byli horliwě wyhledáwati začali, a ducha swého podlé příkladů jejich wzděláwati. Tu jsau držána čtení Virgilia a jiných starých na universitě Pražské, s takowau láskau a nadšením, že sami podlé toho krásněji než předešlé časy latinau psáti a básniti začali, jakož nade wšechny jiné pan Bohuslaw Hasištejnský z Lobkowic, jehož básním a spisům krásným cizí národowé se diwili. Naproti tomu jiní wážíce sobě umění klassického, a pilně z Řeků a Římanů se učíce, sami wšak česky psáti se jali, kterýchž jako prwní wůdce byl Viktorin Kornelius ze Wšehrd, sepsaw knihu o prawích a zřízeních země České, tak důkladně a ušlechtile, že i pracím starých klassických spisowatelů rownati se mohla. Podobně pan Ctibor Towačowský z Cimburka o prawě Morawském psal, a Wáclaw Wlček z Čenowa o umění válečném wůdců Českých. Mnozí pánowé do dalekých krajin jezdili, dychtiwi jsauce umění a poznání znamenitých wěcí zemských: pan Jindřich Strážský [illegible] towal do Jeruzaléma,

kteréž cestě, když se wracel přes Konstantinopoli, se samým sultánem tureckým mluwil, kterýž se ho ptal na rozdíl přijímání pod jednau a pod obojí způsobau (1478), takéž jiní, kteří sepsali o cestách swých, jakož pan Albrecht Kostka z Postupic (1464), Lew z Rožmitálu (1465), Martin Kabátník, bratr Český (1491), a Jan z Lobkowic (1493); kněz Hynek, syn krále Jiřího složil básně rozkošné. Byliť toho času Čechowé hrdi na swůj jazyk, kterýž wšemi obyčeji ušlechtiti a zkrášliti usilowali; wznešení i nižší nechtěli již jináče nežli česky mluwiti a psáti; a wšechny listiny o wěcech saukromých a obecných, wšechna psaní i králowé i páni nejwyšší jazykem Českým wynášeli, ano samy dsky zemské jiným než Českým jazykem psáti na obecném sněmě zapowěděno jest (1495). Z toho byla takowá sláwa toho jazyka, že sami králowé Polští a weliká knížata Li-

Polským a s králem Uherským, chtě se zcela od říše odtrhnauti a válku zdwihnauti. Ale stalo se pak narownání takowé, že slíbili knížata napotom nikdy newoliti bez hlasu krále Českého, a to pod pokutau na to ustanowenau (1489).

Léta 1490 umřel Matiáš, král Uherský, po jehožto smrti král Wladislaw na králowstwí Uherské powolán jest, a w Budíně korunowán. Od toho času přestal w Praze sídlo své míti, nejprwé sedm let pořád w Uhřích zůstana, odkudž když k snažným prosbám pánů Českých přijel, zůstal tu jen čtyry měsíce (1497), a hned zase do Uher se nawrátil. O pět let později po druhé přišel pro rozepře mezi pány a městy wzniklé (1502), Tam w Budíně narodil se mu Ludwík, syn jediný (1506), s kterýmž po třetí do Prahy přijeda, dal ho korunowati na České králowstwí, pachole nezcela tříleté (1509), an plakal, když jemu korunu na hlawu posadili, a Anna, sestřička starší, záwiděla jemu, a též plakala, až wzaw král Wladislaw korunu, i jí také wlastní rukau na hlawu posadil. — Do Uher posílali Čechowé wěrně pomoci proti Turkům králi swému, a když lidí jeho wlastních Uherských mnoho tisíců, kteří proti Turkům na wojnu se dali, proti králi se spiklo, hrozné w zemi záhuby a nepořádky činíce; Čechowé wojskem mocným porazili lid buřičský a k poslušenstwí opět přiwedli (1514). Brzy potom umřel král Wladislaw w Budíně (1516).

§. 59.

Král Ludwík.

Ludwík, syn jeho, začal po něm nad Čechy a Uhry panowati, wšak stáří maje teprw 10 let při

smrti otce svého, takže stawowé sami a úřadowé nejwyšší až do let jeho dospělých wěci zemské sprawowati musili. W tom čase učinili mezi sebau w Čechách přátelské narownání páni a rytíři se strany jedné a města s druhé strany, přičiněním některých pokoje a obecného dobrého milownych, zwláště pana Wiléma Pernšteinského (1517). To narownání nazwáno jest smlauwau Swatowácslawskau, podlé kteréž po tento den práwa těch stawů w zemi České se sprawují, tak totiž učiněné, aby páni piwo na statcich swých wařili, ale města aby třetiho hlasu užíwala, i aby směli statky sobě do desk klásti. Brzy potom města Pražská swornost mezi sebau náprawila, a zjednali konec rozepřím starodáwným tím způsobem, že se spojili w jedno město Nowoměšťí a Staroměšťí, rozbořiwše brány a zasypawše příkopy, kteréž město od města dělily, jedny také od té doby

na Uhry zdwihnauti chtěli. Neboť byl toho času Soliman II sultan Turecký, všech předků swých důwtipnější a statečnější, kteréhož úmysl byl wšechny sobě podmaniti křesťany a připrawiti pod panstwí muhamedanské. Tedy nad jiné prwé mnohé krajiny panstwí swé rozšířiw, zbraně swé posledně na Uherské králowstwí obrátil, tudy jako branau otewřenau na jiné již národy křesťanské chtě wytrhnauti. I dobyl Bělehradu w krajinách podunajských, kdež toliká léta před tím wáleno bylo se štěstím rozličně wáhajícím, pewnosti přesilné, kteráž když byla w moci Turecké, nic nepřekáželo dále náwalu jich welikému. Soliman wtrhnul do Uher s 300,000 bojownîky, hrozně pleně a bije a lid křesťanský zajímaje, kterýž do zemí swých w otroctwí wodili. Král Ludwík, postawiw se naproti němu s wojskem tureckým, i hned snažně psal pánům do Čech, aby nemeškali jemu na pomoc přijíti a wšemu křesťanstwu, poněwadž nauze mnohem než předešlé časy byla wětší a hroznější. Ale poněwadž nebyla láska ani upřímnost Čechů ku králi swému, jedni prawili, že sněm na to musí prwé powolán býti, očby wšichni se wespolek ustanowili; druzí, a to část menší, bojíce se, aby pak pozdě nebylo, každý pán aneb město s lidmi swými roztrhaně spěchali do Uher, kdež wojska již k sobě se přibližila, bitwy dychtiwi jsauce. K bitwě nechtěli raditi pánowé čeští, kteří již na pomoc byli, widauce počet Turků nad to welký proti malé moci krále Ludwíkowě. Ale páni Uherští rozdiwočili se, čekati nechtěli, ažby druzí zástupowé čeští a morawští přitáhli, i tak bojowáno jest u Muháče (1526), kdežto byl wůdce wojska Ludwíkowa Pawel Tomori, arcibiskup Koločský, řádu františkánského, kterýž táhl před woj-

skami w habitu klášternickém a prowazem opásán jsa, za ním pak Uhři diwoce a newázanè beze wšeho umění válečného, jichž Čechowé následowat musili. Tu poraženi jsau od Turků na hlawu, a zabito křesťanů 20,000, mezi nimiž biskupowé a pánowé mnozí urození, druzí na útěk hanebný dali se, mezi nimiž Ludwík, král dwacetiletý. Tu jeda přes potok hluboký, swržen jest s koně swého a sšlapán žalostiwè w bahně wodním, kdež mrtew jest nalezen. — Ten byl konec rodu Jagailowa nad Čechy panowání.

Letopočet.

L. p.

1402. *Hus* počal kázati.
1409. Mistři a studenti němečtí z Prahy wyšli.
1410. Zbyněk arcibiskup spálil knihy Wiklefowy.
1412. Hus odpustkům papežským odpíral.
1415. *Hus upálen.*

L. p.

1440. List mírný.

1444. Hynce Ptáček z Pirkšteina umřel.

1446. Sněm Swatomartinský.

1448. *Jiří Poděbradský Prahu stekl.* Učiněn správcem Českého královstwí.

1453. Král Ladislaw korunován.

1457. Ladislaw umřel.

1458. *Jiří Poděbradský za krále zwolen.*

1462. Fantinus de Valle legat papežský.

1464. *Papež Pius II. na krále Jiřího klatbu wložil.*

1465 — 1471. Bauře a wálky skrze náboženstwí za krále Jiřího.

1471. Král Jiří umřel. Rokycana umřel. Wladislaw II za krále zwolen.

1472 — 1479. Wálka mezi Wladislawem II a Matiášem Korwinem, králem Uherským.

1483. Obec Pražská proti konšelům se wzbauřila.

1485. Narownání Kutnohorské o kompaktáty.

1486. Spolek tří královstwí *proti Němcům*: *Českého*, *Polského a Uherského.*

1490. *Král Wladislaw do Budína* se přestěhował.

1502. Spolek měst královských proti stawům panskému a rytířskému.

1509. Král Ludwik korunován.

1516. Král Wladislaw umřel.

1517. *Smlauwa Swato-Wacslawská.*

1518. Pražané staroměšti a nowoměšti w jedno město se spojili.

1522. Ludwik kral do Čech přišel.

1526. *Bitwa u Muháče;* král Ludwik padl.

KNIHY SEDMÉ.

ZEMĚ ČESKÁ POD PANOWNÍKY RODU RAKAUSKÉHO AŽ DO BITWY BĚLOHORSKÉ.

(Od roku 1526 až do 1620.)

---

§. 60.

Proměny w časích při začátku Nowého wěku.

Když pominuly bauře přílišné w králowství Českém skrze nowoty w náboženství způsobené, a

jich bažení, tužení, všech moří a zemí na světě projíždění, kdež poznali národy prwé neznámé, diwná zwířata, diwné plody zemské, i také, čehož nejwíce žádali, zlata, stříbra a drahého kamení hojnosti, kladli na lodě zboží rozličná, a obchody z jedněch krajin do druhých množili, jak nikdy prwé na světě wídáno nebylo.

A jak prwé válkami křížowými, když křesťané ponejprw z temnosti ku poznání světla se začali powznášeti, tak nyní mnohem wíce pautěmi těmito ostřil a protřibowal se rozum lidský. Nebo když se ohlédli po tolikerých krajích světa a zeměpásech, a tolik diwného božského stwoření seznali, již ničeho nechtěli nepoznaného nechati, po wšem hlaubili, skaumali, přemyšlowali, až k mnohé pronikli ducha ušlechtilosti, k wědám a uměním takowým, w jakých tyto nynější časy lidský duch kochá se, a dále i dále wždy postupowati nepřestáwá. A již prwé, než na Indii a na Ameriku wšechněch zřetel se obrátil, mnohé wěci přewelmi znamenité wznikly, kterými cesta takému wzdělání, jako předtím nikdy na světě nebylo, otewřena a usnadněna jest. Předně studowání starých klassiků Řeckých i Římanských, z jichžto spisů wšechnu sobě maudrost těch národů dáwno zašlau zase přiosobili, a spojili s maudrostí křesťanskau, jaká za Středního wěku byla. Druhé, wynalezením umění tiskařského prostředek rozšiřowání wědomostí nalezen jest, tak snadný a přístupný, že i chudým i bohatým bylo lze ho použiti, skrze lacinější kněh rozmnožení, jichž přepisowatelé předtím drazí bywali. Tudy zhynula surowost a neumělost středowěká, ač i prostota mrawů také a mnohé dobré wěci předešlé, na jejichž místo přišla zkuše-

nost, wtipnost, obratnost, wětší smělost ducha a podnikawost.

Wšechno zajisté již sobě podmaniti chtěl rozum lidský, wšechno přesauditi a přewrátiti, cokoli se mu překážeti zdálo, až i samé náboženstwí křesťanské. Neboť jakož prwé Hus a Čechowé prwní začátek učinili, tak sto let potom jedním časem Martin Luther w Němcích, Zwingli w Šwejcařích a Kalvin we Francauzích o prawdách božských jináč než církew Římská učiti počínali, takowým asi způsobem jako předtím w Čechách mistři Táborští; jedni následowali jich, druzí pronásledowali, a již ne jediné toliko králowstwí, ale weškeré takměř křesťanstwo pobauřeno jest. Wznikly wálky a rozepře krwawé w Němcích, we Francauzích, w Nizozemí, w Anglicanech, pak i w jiných přemnohých krajinách, jakož díl i dále w dějinách těchto bude powědíno.

dešlých dějinách již bylo ukázáno, během času w moci své klesati počala a se zmenšowati. Ale během patnáctého století tyto věci walně se počaly měniti králi některými na západě, a zwláště we Španělích, we Francauzích a w Angličanech, kteříž mocně nad malá ta panstwí w zemích swých se powznesli, a rozšířili mocnost královskau. Ti zřídili wojska stálá welikà, ručnicenni a jiným nowým nástrojím wojenským, co prach wynalezen byl, ozbrojená, aby k obraně zemské nebylo potřebí pánů o lidi jejich branné na pomoc prositi, místo kterých již celé země králi samému daně k obecnému dobrému wzdáwati musily. A tak sesíliwše swau moc králowé ti, bez potřeby panského powolání sami wedlé wůle swé a pomocí úředníků swých wšechny wěci říditi a země swé oprawowati počali. Tím způsobem místo jediného prwé Římského císařstwí již wíce mocných králowstwí w Ewropě powstalo, a wýše a wýše růsti a kwésti až po tento den nepřestalo. Za času panowání rodu Jagailowa nad Českým a Uherským králowstwím nejmocnější říše w Ewropě byly Španěly, Francauzy a Angličany na západě, jakož powědíno, na wýchodě pak císařstwí Ruské, kteréž powznesl mocný car Iwan Wasiljewič a do dalekých až krajin asiatských rozšířil, pak králowstwí Polské pod rodem Jagailowým, jenž Litwu s Polskau w jediné panstwí spojili. Naproti tomu uprostřed těch s obau stran králowstwí Říše Římská po Wlaších i Němcích we množství malých panstwí, kurfirstů, wewod, knížat, hrabat, rytířů i měst jednotliwých naskrz již se rozpadla, kteříž od dáwna již, téměř od zahynutí rodu Hohenstaufského, císařů málo poslauchali, sami podlé wůle swé nad podda-

zými zemí swých panujíce, jakož byly Sasy a Falc a Bawory podlé Rakauské země, kdež ty časy císařowé sídlili w sausedstwí Čechů nejmocnější.

O těch wěcech na tomto místě proto zmínka se činí, že jimi národowé jako z dětinského a mladého wěku již wětší zmužilé maudrosti a statečnosti docházeli, podlé čehož i pozdější jejich dějiny mimo předešlý obyčej wedly se, a toho i národ Český, tak čilý a statečný, kteryž byl jako wrch slowanské i spolu německé způsobnosti, neméně než jiní národowé byl aučasten.

§. 61.

Ferdinand I král Český a Uherský, arcikníže Rakauské.

Pak mezi wšemi rody králowskými, kteříž toho času nad národy panowali, nejwýše w moci se po-

mu wywolen byl od knížat říšských za císaře Římského, panuje nad říší, jak s podiwením prawili, we které nikdy slunce nezapadalo ani wycházelo. Ale z lásky ke bratrowi swému Ferdinandowi, hned po nastaupení toho dědictwí, dal jemu Karel všechny země Rakauské, sám ostatní sobě podržew ku panowání.

Ty doby bylo, když Ludwík, král Český a Uherský, padl u Muháče s Turky bojuje (1526). Tedy sšedše se stawowé královstwí Českého, osm osob z každého stawu wybrali, aby uradíce se, wolili nowého krále; od nichž zwolen jest Ferdinand, arcikníže Rakauské, a téhož času od pánů Uherských powolán na Uherské královstwí, zwláště proto, že Anna, dcera krále Wladislawowa, jeho manželkau byla. Tedy prwé, nežli w zemi Českau se uwázal, slibil wšechny stawy při prawích starých zachowati, kompaktáta držeti, arcibiskupa zemi dáti oběma stranám milého, cizinců žádných na úřady nesázeti, a w Praze sídlo své královské míti. Potom korunowán jest se sláwau welikau (1527), a panowati začal. Ale w Praze zůstati nemohl pro wálky welike, které w Uhřích wznikly, kdež někteří místo Ferdinanda, Jana Zapolju, knížete Sedmihradského králem míti chtěli, a Zapolja poražen a přemožen byw od krále Ferdinanda, Solimana, sultana tureckého na pomoc powolal. Tedy wtrhnuwše Turci do toho královstwí, větší část země sobě podmanili, a záhuby weliké činíce, až před samu Wídeň přitáhli, i dobýwati se jali (1529). Tu jim překaženo jest udatenstwím hajitelů města welikým, mezi nimiž bylo 2000 Čechů, statečných bojowníků. Odtud každého takořka roku wytáhlo wojínů Českých pod wůdci Českými do Uher na pomoc králi swému, ale málo domů se na-

wracowało, a wždy zůstáwali Turci w králowstwí Uherském, lid křesťanský utiskujíce. — Takž prwní léta krále Ferdinandowa Čechům skrze nepřítele wšeho křesťanstwa nešťastná byla. K tomu stalo se w Praze neštěstí ohně weliké léta 1541, kdež wzniknuw oheň na Malé straně, daleko široko se rozkládal, až 150 domů popelem lehlo, a chytil hrad Pražský, kdež shořelo sídlo králowské, kláštr sw. Jiří, kostel wšech Swatých, Sw. Wíta a jiné předešlých časů památky, nade wšecko pak ztráta nejwětší, starobylé dsky zemské, wšechna práwa celé země i jednotliwých osob obsahující. Z toho bylo leknutí a zármutek po celé zemi, jako pro poklad nejdražší a nenabytau škodu, jížto aby podruhé utrpěti nemohli, když nowé dsky založeny jsau, uzawřeno jest, aby dwojí, jedny na hradě Pražském a druhé na Karlštýně chowány byly.

Tu jsau mnozí odsuzowáni, upalowáni, do žalářů strkáni, jiní ze země wypowídáni, i Luteráni i čeští bratří, kteréž Pikarty nazýwali (1524). Ale poněwadž nic platno nebylo, wyznawačů nowých wěr wíce wždy přibýwalo, a z toho různic wšelikých, obnowil král Ferdinand rozkaz ten zápowědný a wypowěděl ze země Jana Caheru, jenž lid bouřil (1529); potom rozdělil zase od sebe Staré a Nowé město Pražské, aby jedni druhým ke množení nowot pomáhati nemohli. Takéž se opříti chtíc nowým wěcem strana pod obojí, učinili sobě konsistoř kněžskau ke sprawowání wěcí wíry swé (1531), a na sněmě obecním wšech krajů uzawřeno jest, aby arcibiskup konečně nad zemí postawen, a jednota we předstaweném obojích stran, katolické a pod obojí, způsobena byla (1545).

Prwé než toto w skutek jest uwedeno, staly se welikė rozepře w Říši skrze náboženstwí. Mnohá knížata k wíře Lutrowě i s lidem swým poddaným se přidala, druzí odporowali jim, strana straně škodila a se nenáwiděli. Konečně sšedše se knížata luteranská, kteříž nazwáni jsau protestanti, učinili spolek k obraně společné we Šmalkaldech, jehožto hlawy byli Hanuš Fridrich wéwoda Saský, a Filipp Hesský lankrabě. To wida císař Karel V, bratr krále Ferdinanda, jal se ten spolek trhati, záhub Říše z toho welikých se boje, i sebraw wojsko, wytáhl proti nim do pole, s nímž i král Ferdinand, kterýž s powolením sněmu královstwí Českého wojsko k obraně zemské wedením pana Šebestiana z Waitmile způsobil (1546). Tu učinil Hanuš Fridrich psaní ke třem stawům královstwí, žádaje, aby zdrželi smlauwu dědičnau mezi Míšni čili Sasy a králem Jiřím we

jménu země České učiněnau, aby ty dwě země wespolek sobě pomáhaly, válek žádných spolu newedauce. Byltě pak druhý kníže Saský Mauric, strýc Fridrichůw, jenž císaři pomáhal, rowněž žádaje o pomoc Čechů dle též smlauwy dědičné. Protož když Čechowé u Kadaně wojensky se sebrali, a Šebestian z Waitmile, polní wůdce, do Foitlandu přes hranice Saské táhnauti kázal: oni zpěčowali se, prawíce toliko k obraně zemské tu postaweni býti; takž málokteří táhli, jiní u Kadaně w ležení zůstali, ostatní do domowů swých wrátili se. Toho příčina nebyla tak ona smlauwa dědičná, jako že Čechowé pod obojí větší část, ač ukrytě, přátelé učení Luterowa a Kalwinowa byli, proti knížatům stejně s nimi wěřícím válčiti nechtíce.

Z toho se welice rozhněwal král Ferdinand, a potrestaw ty, kteří se nejwíce tažení protiwili, hned

To když se stalo, odtáhl král do Sas na wojnu proti kurfirstowi s těmi, kteří mu wěrní zůstali. Ale w Praze téhož času mnozí stawowé, páni, rytíři i města sešli se, a zwláště ti, kteří pokrytě náboženstwí Luteranského neb bratrského byli; tu w domě pana Bohuše Kostky z Postupic, ochránce českých bratří, a w kolleji Karolinské rozličné schůzky bauřliwé držíce. Tu učinili list ku králi, aby o válku sněm do Prahy na středopostí položil, neučinílí, žeby se sic sami o sobě sešli. Tu čítali listy, které k nim psal Fridrich Hanuš, o pomoc wedle dědičné smlauwy proti císaři jich žádaje. O těch wěcech král wěda, ten týden po welikě noci slíbil sněm držeti, zatím žádaje pomoci wojenské, zwláště o špíži, aby wojsku císařowu do Chba poslali; čehož nedbajíce oni, krále, aby od wálky té upustil, prosili; konečně když slyšeli, že jich král, ažby válka skonána byla, potrestati míní, sami pro sebe wojsko sbírati se jali, jehož wůdcem učinili pana Kašpara Pfluga z Rabšteina, také správce sobě nejwyšší: čtyry pány, čtyry rytíře a města Pražská wolili. W tom přitáhl císař Karel do Chebu s 20.000 Španěly a jinými wojskami, s nímž kníže Mauric spojiti se chtě, nejprwé do Mostu, odtud do Cheba přitáhl. Na té cestě wždy pozor na něho dáwalo wojsko pana Pfluga z Rabšteina, naproti tomu s Thumshirnem wůdcem Fridrichowým, když do Čech wtrhnul, ač skutkem jemu nepomáhali, wšak dobré přátelstwí zachowáwajíce.

Když přišel čas welikonoční, stawowé wšichni do Prahy na sněm sešli se, na kterýž nepřišel král sám, ale kommissary swé poslal, skrze ně stawům, aby spolek mezi sebau učiněný rozwázali, a aby wojsko rozpustili, naříditi kázaw. Ale oni nedbajíce

i do desk zemských spolek wložiti dali; a přistaupiwše k němu i ostatní, kteří prwé se spolkem nedrželi, wšech na počet 1738 pánů a rytířů, a wšechna města králowská kromě Plzně, Budějowic a Austí, posly ku králi s wýmluwami swými, že žádost jeho naplniti nemohau, wyprawili. Ti poslowé prwé než z Prahy wyšli, přišla nowina o wítězstwí císaře a krále nad knížaty, kteréhož nabyl u Mülberka, kdež zajat jest Hanuš Fridrich Saský i lantkrabě Hesský, a z toho strach před císařem po wšech zemích německých weliký wzešel. Tu se ulekli páni hněwu králowského, a rozpustiwše ihned wojsko, s pokornějšími wýmluwami posly swé ku králi do leženi císařského u Wittenberka wyprawili.

Ale král we hněwu wojensky do Čech se obrátil, nejprwé k Litoměřicům, odkudž wšem, kteří milost králowskau chtí obdržeti, aby k němu přišli,

[redacted]

koji je přiwedli, krále o prominutí toho, i aby wojsku swému nepokoje takowé zapowěděl, žádajíce. Tedy ustanowil král den Pražanům, ku kterémuž purkmistři, konšelé, starší a sto osob z města nejwznešenějších před saudem jeho na hradě postawiti se měli. Mezi tím postawena jsau děla na hradě a proti Starému městu obrácena, týchž dob wojáci mlýn na Malé Straně wylaupili, pak wypálili Bubny, wes před branau Bruskau. Pražané na odpor znowu zbrojně postawili se, na pokřik zwoniti dadauce, a děla proti samému hradu králowskému naměříce. K tomu pokřiku lid sedlský po celém okolí začal se bauřiti, zbraně se chápati, do Prahy na pomoc se sbíhati; na kteréž udeřili husaři a jiná wojska králowská, i wznikl boj weliký a diwý, až podruhé napomínáním maudřejších přetrhnut jest.

W pátek, dne 8. čerwence léta 1547, postawili se purkmistři, konšelé a ostatní, kteří powoláni byli, měšťané Pražští na hradě, kdežto seděl král w majestátu swém, a podlé něho páni slezští, lužičtí, morawští a jiní na saudě ustanowení, ješto wojáky pěšími i jízdnými silně osazeno bylo. Tu mluwil král k nim široce, zločiny jejich jim wytýkaje, kterak spojení toho naproti němu prwní půwodowé byli, že proti němu wojsko postawili, že knížeti Saskému nápomocni byli, těžce proti welebnosti králowské se pročiniwše. K té řeči Pražané neodpowěděli k osprawedlnění swému, ale na kolena padnauce králi na milost se podáwali, a pány shromážděné o přímluwu prosili. I učinil jim císař milost takowau, že nechce než ty, kteří nejhůře prowinili, pokutowati, wšak podtím, aby jemu wydali wšechna privilegia a obdarowání od předešlých králů Českých udělená,

všechnu zbraň swau a jiné wojenské zásoby, konečně všechny statky swých měst, tak aby napotom statkowé královští byli. To když učinili, zawedeni jsau do wězení a po krátkém čase propuštěni kromě čtyřidceti; potom jiných královských měst purkmistři, konšelé a měšťané powoláni jsau, a statků i swobod swých se odříkali, konečně ze šlechty wšichni, kteří krále neposlušni byli. Z těch mnozí přijíti nechtěli, strachujíce se nemilosti královské, i utekli ze země do wyhnanstwí, mezi nimiž nejprwnější pan Pflug z Rabšteina, wůdce wojska stawowského. Ti jsau cti, hrdla i statků swých wšech odsauzeni, na Kašpara Pfluga cena, kdožby jeho se zmocnil, 5000 kop mišenských wysazena, z druhých, kteří přišli, dwěma odjati jsau jich statkowé, panu Krajíři z Krajku, a Bohuši Kostkowi z Postupic, bratrům českým; ostatní swé statky od krále w manstwí obdrželi, tak aby jich

wali, po nich teprwé ostatní, kteráž se zprotiwila, nad kterýmiž nowé úředníky, řečené hejtmany městské, král posadil, aby purkmistry a konšely i jiný lid městský pilně hlídali, by napotom nic protiwného králi nemohli před se bráti. Statkowé jich wšichni w rukau králowých zůstali, privilegia wšechněch prohlídnuta, a potud jen, pokud králi libo bylo, zase nawracena u potwrzena jsau; tím způsobem nawždy pokořen staw městský a moci swé zbawen. To když se stalo, a druzí rownèž stawowé ku poslušenstwí přiwedeni jsau, wydal král mandat o náboženstwí, aby jiní mimo katolíky a podobojí, zwláště pak bratří čeští, we králowstwí trpěni nebyli, jichž sborowé wšichni zastaweni jsau, a zajat Jan Augusta, biskup jejich, mnozí ze země do Polska zašli a do jiných krajin rozličných. Jiný pak mandat k žádosti kapitoly Pražské o knihách tištěných učiněn jest, aby postaweni byli cenſori čili dozorcowé, bez jichž powolení žádná kniha aby neměla tištěna býti, aby tudy lid nemohl se bauřiti a proti wrchnostem duchownim i swětským se pozdwihowati; kteréžto zřízení po tento čas we králowstwí Českém se zachowáwá. Ty wěci dokonaw, odjel král Ferdinand do Augšpurka k císaři bratru swému, kdež záležitosti Říše měly rownány býti.

§. 63.

Další wěci krále Ferdinandowy.

Ty časy bylo mnoho zármutku w zemi České a mnoho nepokojnosti po takowé pokutě od krále wykonané. Město stawu bylo žalno po ztracených statcích a ch, po takowé moci, jakéž

nabyli po tři století, a nyní jako okamžením ji zbaveni jsauce; druhým stawům hněw hluboko w mysle se zaryl, skrze to, že král moc swau větší než jejich býti ukázal, čehož více než sto let w Čechách widíno nebylo; naproti tomu ti, kteří králi wěrní byli zůstali, z odměn a předností obdržených radowali se. Rowněž protestanti truchlili pro zápowěd swého náboženstwí, katolíci radowali se z přednosti wiry swé, kteráž tak dlauho w zemi méně než wíra podobojí wážena byla. Wšak ta léta wšechna králi Ferdinandowi poslušenstwí Čechowé zachowali, zwlaště proti Turkowi wěrně jemu pomoci činíce i wojskami i daněmi welikými. Léta 1554 táhli do Říše k rozkazu králowě proti Albrechtowi, markrabí Kulmbaskému, jehož císař byl achtowal jakožto odbojníka; toho porazili na hlawu a twrze jeho polámali, wůdce pana Jindřicha z Lobkowic majíce.

jim, také powždy té strany moc we královstwí Českém weliká byla. Takéť, od počátku přijímání pod obojí způsobau, i universí Pražská wšechna w moci mistrů podobojích byla, od kterých katolíci nerádi mládež swau se učiti widauce, raději do cizích krajin na učení syny swé posílali. Tu wěc wida král Ferdinand, nowý řád Jesuitský do Čech powolal, kterýž malý čas předtím založen byl nejprwé w zemi Španělské na obranu proti nowým učením protestantským, a proto u welikau wážnost přišel we wšech zemích katolických, kdež kázali proti nowotám u wíře a mládež učili, mnozí i w raddách králů a knížat pro welikau učenosť a důwtipnosť swau sedajíce. Těm darowal král Ferdinand kláštter sw. Klímenta w Praze od dáwna opuštěný (1556), jich na počet dwanácti, od kterých nowá universí katolická jest započata.

Brzy potom umřel císař Karel, bratr krále Ferdinanda, kterýž zwolen na jeho místo za císaře Římského (1557). Tu když do Prahy přišel, wyšli jemu naproti z Prahy se sláwau newídanau, jako když dwě stě let před tím císař Karel IV z Říše do Prahy přijel, prwní který s královstwím Českým takowé důstojenstwí spojil. Pět let potom obnoweno jest konečně arcibiskupstwí Pražské, o kteréž tak dlauhé časy Čechowé naznar se byli namáhali, ana 131 let od smrti arcibiskupa Konrada stolice arcibiskupská prázdná byla. Neboť ustanowil císař nowého arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice, řádu křižownického (1562), kterýž aby netoliko katolíkům ale i straně podobojí se zalíbil, císař posly swé ke sboru církewnímu do Trientu poslal, žádaje we jménu národa Českého, aby přijímání pod obojí způsobau slawně

potwrzeno bylo. Neboť w tom městě onoho času za příčinau nowých učení duchowní otcowé shromážděni byli, kdežto učinili mnoho zákonů k sesílení a upewnění církwe katolické (1563), wšak k žádosti císařowě bez powolení papeže nakloniti se nechtěli. Tedy odešli poslowé do Říma, se swatým otcem jednajíce, kterýž po mnohém a rozumném uwážení dowolení udělil, a poslowé do Prahy s radostí wšeho lidu welikau se nawrátili, kdežto k rozkázání arcibiskupa we wšech kostelích, i w kostele Jesuitů, swátost oltářní pod obojí způsobau rozdáwána jest, a mezi obèma stranami pod jednau a pod obojí jednota učiněna (1564). Téhož léta umřel císař Ferdinand po sedmatřidcetiletém nad Čechy panowání.

§. 64.

Maximilian II.

paktáty, kterými ustanoweno bylo, aby wšichni Čechowé k těm toliko dwěma učením křesťanským: pod obojí aneb pod jednau, se přiznáwali, kteří chtí w králowstwí trpěni býti. Tím učinil císař swobodu wšem nowým wyznáním, a byla wěc podiwu hodná, kterak nad zrušení smlauwy té wšechen lid plesal nyní radostně, o kterau prwé tolik krwe prolito bylo. Druhá pak wěc, kterak jednota nedáwno učiněná mezi katolíky a podobojí w tak brzkém čase hned zase marná nalezena jest. Neboť hned, jak zrušení kompaktat ohlášeno bylo, wšichni téměř pod obojí za Luteriány a Kalwinisty přiznali se, a rowněž na swětlo wystaupili četněji než prwé čeští bratří, kteří pode jménem podobojích tajiti se musili. Ti wšichni w stejné milosti u císaře stojíce, mezi sebau po celý čas Maximilianowa panowání swornost zachowáwali, až i wšichni jedno společné složili wyznání České, podlé toho rozdílné služeb božích obyčeje, luteránské, kalwinské a bratrské, každý pro sebe zachowáwajíce (1575). Protož byl pokoj w zemi weliký za času jeho, a wšechny wěci dobře se dařily, jediné w Uhřích wálky Turecké wždy nepřestáwaly zůřiti, na kteréž wydáwali Čechowé daně weliké a wojska swá wysílali. Toho času wymřel rod Jagajlůw we králowstwí Polském, i wyšli poslowé stawů Českých do Polsky k žádosti císařowě, předkládajíce pánům Polským, kterakby wzrostla sláwa jazyka Slowanského, kdyby sobě Maximiliana společně s Čechy za krále wywolili; ale páni Polští z přátelstwí starodáwního jim děkujíce, pro rozličné příčiny žádosti jich nenaplnili, jiného sobě krále wywolíce. Dwě léta potom umřel císař Maximilian po dwanáctiletém slawném a šťastném panowání (1576).

§. 65.

Zlatý wěk jazyka a literatury České.

Rudolf *II*, syn jeho nejstarší, byl nástupcem jeho w Římském císařstwí, we králowstwí Českém a Uherském a w arcikníżetstwí Rakauském. Za jeho času tak wysoko se wznesla wzdělanost w uměních a wědách w národu Českém, że čas ten zlatým wěkem České literatury nazwán jest.

Od skonání wálek mezi Matiášem, králem Uherským, a Jiřím i Wladislawem, králi Českými, ač wnitřních rozbrojů dosti bylo, wšak wíce než sto let żádný nepřítel cizozemský do země České nepřitrhnul se záhubau znamenitau. Tedy w míru utěšeném wšechny ty časy trawíce, a prowozujíce obchody, řemesla i hospodářstwí swá bez překážky, wšichni

nejprwé zřízení nowé universí jesuitů w Praze silnau pohnútku podalo; neboť poněwadž oni uměnim swým obzwláště církew katolickau w Čechách zwelebowati usilowali, pozdwihla se i druhá universí Pražská, od protestantů osazená; jedni druhé přesáhati se snažili. Toho času byl žiw Jan z Hodějowa, rytíř Český, muž wysoce oswícený, kterýž wšechny učené a umělce s láskau a štědrostí welikau podporowal, a podlé něho Matěj Kolinský z Choteřina, muž učený, kterýž prwní Homera a jiné básníky Řecké na Pražském učení čísti počal. Těmi dwěma muži ještě wíce než prwé láska ku klassikům starowěkým rozohněna jest, z nichž toho času wšichni národowé maudrosti a krásným mrawům se učili. Jiní wzděláwali řeč wlastenskau, knihy užitečné w ní skládajíce.

Toto wšechno mnohem slawněji ještě dálo se, když Rudolf II panowati začal. W Praze a w zemi České zwláštní oblibu a potěšení maje, na wždy do Prahy s dworem swým se odstěhowal, kdežto měl sídlo slawné na hradě Pražském, wznešeně nad městem tím postawené, s něhož hleděti jest na tolikě chrámy a wěže welebné, nádherné paláce a jiné budowy wýtečné, starých i nowých wěků powěstné památky. Sem powolal Rudolf učené a umělce z dalekých krajin znamenité, jakož byli Tycho Brahe, toho času hwězdář na celém swětě nejproslulejší, Kepler, počtář slawný, Jesenius, kterýž prwní w Čechách učení pitewní o těle lidském, totiž o wnitřních i zewnitřních částkách jeho, na učení Pražském zawedl, rowněž jiní přírodozpytatelé, a zas malíři, řezbáři, stawitelé, rytci a jiní umělci wýteční. Skrze to tím wíce Čechowé powzbuzeni jsau, že swůj

wlastní jazyk šlechtili, vzděláwali, obohacowali díly spisowatelskými wšelikého umění. Wácslaw Hájek z Libočan za času císaře Ferdinanda sepsal kroniku Českau welikau, kterau po tento den, ač neprawdy mnoho obsahuje, lid český rád čítáwá; jiní důwtipnější psali dějiny země České a zwláště časů swých, jakož Adam z Weleslawina, mezi učenými a wlastimilownými toho času jeden z nejprwnějších, Bartoš z Prahy, Sixt z Ottersdorfa, písař Staroměstský, Jan Bohuslaw, bratr Český, Wácslaw z Březan, archiwář pánůw z Rosenberka, Bartoloměj Paprocký, Polák rozený; rytíř Oldřich Prefat z Wlkanowa, Wácslaw Wratislaw z Mitrowic, a Kristof Harant z Polčic o cestách swých po cizích krajinách sepsali. Jiří Strýc složil žalmy pobožné, a Šimon Lomnický z Budče oblíbené wšem písně, jsa dworský básník císaře Rudolfůw. Ty také časy pan Jan z Že-

toho času národ na světě swým jazykem mluwiti uměl; česky dopisowali, česky poddané své sprawowali, česky weselili i truchlili se k své i národu swého pochwale, ano k powzbuzení i jiných národů Slowanských, a zwláště Polského, kteříž podlé příkladu Čechů své také jazyky wzděláwati počali.

A nebyla učenost a literatura některých jen osob zalíbení a zaměstnání, jakož z národu swého nejwzdělanějších, nýbrž wšichni téměř království Českého obywatelé, jiní wíce, jiní méně, těch wěcí účastni byli, a to skrze mnohost škol a maudré jich zřízení, jakéhoż ty časy mezi wšemi druhými zeměmi w Ewropě nikde se nenacházelo. Byliť dwě universí w Praze, Karlowa a Ferdinandowa, wšeho umění jako wrškowé, kdež učili ti nejmaudřejší a nejučenější; jiných škol pro jinochy i pro díwky w Praze šestnácte, podobně po královských a jiných městech školy humanistické čili gymnasia k učení w latině a řečtině a jiném ušlechtilém umění, menších škol po městysích a po wsích, kdekoli kostel jaký byl, nikde nechybělo. Učitelowé byli muži wzdělaní a od lidu wážení, kteříž pak faráři, konšely, písaři aneb měšťany znamenitými se stáwali; jiní prwé na wenkowě učíce, i na samau universí Pražskau na učitelstwí byli powoláwáni. Rowněž rozšířeno bylo umění tiskařské, takže w Praze jediné 16 tiskáren, we Hradci Králowé dwě byly, w Kutnéhoře, w Litomyšli, w Plzni a jiných městech ne pořídku. — Tím způsobem dokázáno jest w zemi České, že wšechen lid lepších také wěcí mimo práci o chléb wezdejší hleděl, čítajíce a známostí užitečných nabýwajíce. Tedy měšťané nezřídka Virgilia, Homera čítali, latinsky bez obtiže mluwiti i psáti, ano wer-

šowati do potřeby dowedli, i ženských uměním humanistickým ano spisowatelstwim wýtečných se nenedostáwalo, jakož Elizabetha Westonia a Ewa Lobkowická, Helena z Wakenfelsu a jiné w latinském, řeckém i hebrejském jazyku učené.

§. 66.

Wálky Turecké za císaře Rudolfa II.

Císař Rudolf byl kníže pokoje milowný. Miluje nade wšecko wědy a nauky, pracowal rád w laboratorii swém we skaumání lučebnickém a jiných wěcí přírodních, o kterýchž zábawu měl s učenými; rowněž milowal nowé stawby, malby, sochy, kteréž skrze umělce domácí i cizí dáwal hotowiti, začež ku Karlowi IV ne bez práwa byl přirownáwán. Přítel také byl turnajů podlé starého obyčeje rytířského,

Redera; pána na Fridlantě, kterýž přijda 13 zámků pewných wzal Turkům a jiných škod naděłal (1593), načež wyšlo z Čech wojska 25,000 mužů, jichž wůdce byl pan Petr Wok z Rosenberka, od něhož podlé jiných wojsk císařských wojskám tureckým jako nesčíslným statečně jest odpíráno. Ty časy žádal císař o pomoc cara Ruského, rowněž Turků nepřítele, kterýž poslal wyslance swé do Prahy se 150,000 dukáty k postawení lidu wálečného (1595). K poradění jeho wyprawil císař posly swé až k císaři Perskému do daleké země w Asii, o pomoc jeho žádaje. — Mezitím wtrhnul do Uher sám císař Mehmet Turecký s wojskem přenáramným; kdež hájil proti němu pewnosti Jagerské pan Wilém Trčka z Lipy, přišed do Uher s tisíci jezdci těžko oděnými; ale Němci a Walloni, kteříž w posádce té byli, dadauce se od Turků namluwiti; proti wůli jeho pewnost wzdali, a wšichni od Turků zrádně zbiti jsau, toliko pan Trčka na Bělehrad zawezen do wězení tuhého. Brzy potom sešli se wojska wšechna u Jagru, turecké i císařské, a stala se bitwa weliká, w kteréž pan Albrecht Pětipeský s welikým udatenstwím skrze řady Turků až ke stanu sultanowu proskočil, maje s sebau Čechů jen tisíc, bojowníků odwážliwých. Ale když jiné wojsky napomoc nepřispěly, wšichni sklíčeni a zabiti jsau od zástupů nepřítelę přenesmírných, kteříž na hlawu porazili wojsko císařské a welikau záhubu učinili (1596). Mezi tím časem wtrhnul císař Perský do země Turecké s wojskem mocným, a s druhé strany Rusowé na Turka udeřili, čehož ulekna se sultan, welikau část wojska swého do Asie poslal (1597), a císařští w Uhřích pole zas statečně obdrželi, zwláště pan Wilém Pernštýnský s hrdinstwím

welikým měst a hradů proti Turkům dobýwaje. Potom přišli poslowé císaře Ruského (1599) a Perského (1600) do Prahy, přátelstwí s císařem Rudolfem twrdíce, ku kterýchž žádosti císař w mír s Turky, jehož sobě přáti počínali, newstupowati přislíbil.

§. 67.

Bauře proti císaři Rudolfowi II skrze arcikněžete Matiáše.

Jeden a šedesát let od bauří roku 1547 až do dwa a třidcátého roku panowání Rudolfowa wěci České bez welikých rozbrojů a dlauhý čas wýborně se wedly. Potom brzy opět wiklati a zmítati se začaly s hrozným wšech myslí rozlícením až do welikého pohromení a ztroskotání.

Císař Rudolf II byl jako děd jeho Ferdinand

nekatolickým náboženstwím, aby jako prwé žádné jiné wyznání, než pod jednau a pod obojí w zemi stáwati nesmělo.

Tudy nejprwé mysle wšech téměř poddaných od sebe odwrátil, kteří od swobod králem Maximilianem udělených pustiti nechtěli, a hned jemu počali daní a pomoci odpírati proti Turkowi, kteréžto nic nepřekáželo, rozšiřowati po zemi Uherské moc swau, až pak učiněn musel býti mír s Turkem takowý, že wšechny krajiny, kterých sobě dobyl, jemu postaupeny byly (1606). Tu použil nespokojenosti s Rudolfem arcikníže Matiáš, bratr jeho panowání žádostiwý, jehož přičiněním mír onen způsoben byl, a tím ostatní země od podmanění tureckého zachowány. Ten na místě cisařowě na sněm pánů Uherských a Rakauských w Prešpurce poslán byw, spojení s nimi učinil, aby jej wladařem těch zemí učinili, začež chrániti jich při prawích a swobodách jejich a zwláště náboženstwí přislíbil (1608). To když zwěděl Rudolf, ulekna se, ještě, coby činiti měl, pochybowal, an Matiáš již wojsko mocné sbíral, chtě předejíti bratra swého, a do Čech wtrhnauti, i k uznání jeho co wladaře w Uhřích a Rakausích přinutiti. Nejprwé přitáhl do Morawy, kdež sněm pánům Morawským do Znojma položil, a od nich rownèž za správce markrabstwí toho uznán, předně skrze Karla Lichtenšteina a Karla z Žerotína, kterýž byl z bratrstwa Českého. Ale čím wice moc jeho rostla, tím wice sobě žádal, a s wojskem 25,000 mužů do Čech wtrhnul, kdež položil se u Čáslawě, a sněm položil stawům toho králowstwí.

Tu přišli k němu wšichni téměř pánowé, slyšíce žádost jeho, aby jej Rudolf pro neschopnost swau

za správce všech zemí swých uznal, a také nástupcem po smrti své aby jej učinil. I uleknuw se Rudolf a rady sobě nevěda, přiwoliti chtěl, aby za nástupce uznal Matiáše, než sprawowání země za živobytí svého nechtě z rukau dáti. Té příležitosti chopili se pánowé Čeští, nawedením pana Wáclawa z Budowa, muže toho času na slowo wzatého, i we wěcech zemských i krásných uměních zběhlého, kterýž předložil patnácte článků o swobodě w náboženstwí a jiných právích zemských, na kteréž se podepsalo 200 pánů a 300 rytířů shromážděných, i wšecka města králowská, kromě Plzně, Budějowic a Kadaně, císaře o jich potwrzení žádajíce, což učinili, pomoci jemu proti Matiášowi slibowali. Když wáhal, maje toho na pomyšlenau po wůli jich udělati, wtrhli do paláce králowského na hradě a do pokojů císařowých, počet jich weliký, kterýchž wůdce a

w zemi býti; listy pak na swobodu w náboženstwí od Maximiliana dané že žádné platnosti nemají a musí zrušeni býti. Naproti tomu stawowé protestantští plnau swobodu w náboženstwí žádali, nic upustiti nechtíce, w jichž čele byl Jáchim Šlik, Jindřich hrabě Thurn a Wácslaw z Budowa; stawowé pak katoličtí odpírali, mezi nimi pan Popel z Lobkowic, Jaroslaw Bořita z Martinic a Wilém Slawata nejpřednější. Tedy byly různice zůřiwé a obau stran rozhorlení, až nic neučiniwše ze sněmu se rozešli. Ale již widauce stawowé protestantští wůli císařowu, aby katolická církew w zemi jediná byla, ustanowiwše, čehož sobě žádali, násilím wymoci, přes zápowěd císařowu na Nowém městě Pražském schůzku učinili (1609). Tu zwolili sobě 30 direktorů za poručníky swé, začali wojsko sbírati, nad kterým Jindřicha Thurna, Leonarda Felsa a Jana z Bubna wůdci učinili, se Slezany k témuž cíli spojili se, jedni druhým pomáhati slibujíce, konečně potwrzení těch článků wšech, kterých prwé jemu předložili, žádali. Takž musil jim powoliti, w nauzi jsa od nich weliké, a učinil jim list swobod, majestát řečený. Tím udělil wšem plnau wolnost, o kterau usilowali, w náboženstwí, tak aby i obránce čili defensory swé wiry woliti směli a kostely i školy swobodně stawěti; uniwersí Pražskau w ruce jich wydal auplně, a pokuty na wšechny, kdožby proti tomu listu jednati chtěli, ustanowil.

Ale nedlauho trwalo, i přišla císaři Rudolfowi lítost weliká, že tolik protiwníkům swým práw pustil; i stawům Českým i arcikníżeti Matiášowi, bratru swému, jehož nerád chtěl za nástupce míti, ale raději Ferdinanda strýce swého, který nad Štyr

a Korutany panował, veliký jsa horlitel náboženství katolického. Tedy počal tajně lid zbrojiti pro císaře druhý bratr jeho Leopold, kníže a biskup Pasowský. Ti když na počet dosti mocní byli, wtrhli do Rakaus nejprwé, pak náhle do Čech, kdež Budějowic, Krumlowa, Písku, Tábora a jiných měst w tom kraji dobyli, a na Bílé hoře před Prahau položili se (1611), aniž úmysl jich komu powědom byl; z čehož nepokoj a obawání, že císař zápis prwé daný zrušiti míní. W tom Pasowští lstně do Malé strany wtrhnauce s úsilím welikým, mnoho měšťan pobili, města toho zmocnili se, a přes most na Staré město útok učinili. Jich několiko set branau proskočiwše, až na předměstí Staroměstské, tu sklíčeni jsau od měšťan a od lidu stawowského, i na kusy rozsekáni. Málokteří utekli a po klášteřích, kdež mohli, uschowali se; kteréž zůřiwě hledajíce chudina, wybila klášterý,

[redacted]

lowstwí Českého. Tu když císaře, aby sněm powolal, žádali, prawíce, nepowoláli, že sami o sobě budau se musiti sjíti; wida Rudolf, že zcela wšeho králowstwí zbawiti jej obmýšlejí, sám, prwé nežby se to stalo, poděkowal se, a složil moc swau w ruce Matiáše, kterýž přisáhaw na zachowání stawů při jich práwích a swobodách, korunowán jest na králowstwí. — Málo potom umřel císař Rudolf, stár jsa let 60, w 36 roce swého panowání, z hoře přílišného a žalosti (1612).

§. 68.

Pozdwižení naproti králům Matiáši a Ferdinandowi II a porážka Čechů na Bílé hoře.

Král Matiáš přestěhowal se z Prahy do Wídně se dworem swým, aby mohl Turků blízko býti (1612), s kterýmiž wšak brzy na dwadcet let pokoj jest učiněn (1616). — Ty časy wíce než prwé auzko bylo Jesuitům a kněžím katolickým o hynutí církwe w Čechách, jejichž wyznawačů wždy wíce ubýwalo. Protož počali rozšiřowání protestantstwí překážky klásti, a zwláště arcibiskup Pražský, Jan Lohelius, kterýž služby boží podlé obyčeje protestantského na panstwí Hrobském zapowěděl (1614). Z toho se horšili stawowé na sněmě shromaždění l. 1615, nadarmo císaře o pomoc žádajíce; wšak s powolením jeho učinili nález přísný o jazyku českém, aby nikdo česky nemluwící, w králowstwí Českém se usaditi ani zůstati nesměl (1615). Brzy potom k žádosti císařowě strýce jeho Ferdinanda Štyrského za nástupce po smrti Matiášowě uznali, a korunowali jeho na králowstwí, když při swobodách jejich zachowati je pod přísahau slíbil

(1616). Skrze tu wěc císař sám do Prahy přišed, když zase do Vídně se nawracowal, ustanowil deset místodržících, kteříby královstwi sprawowali; načež Ferdinand jel do Morawy, do Slezska a do Lužice, kdež i těch zemí pánowé jemu přisahali (1617).

Mezitím stawěli sobě protestanti mnohé školy a kostely, podlé swobod jim na to udělených; mezi jinými kostely we Hrobu a w Braunowě. Ale arcibiskup Lohelius kostel Hrobský rozbořiti, a opat benediktinský w Braunowě kostel zawříti kázal (1618). Z toho wzešly nowé bauře w Čechách, největší a nejposlednější. Neboť stawowé wyznání protestantských ihned sšedše se w síni Karolinské, prawili takowé zboření a zawření proti majestátu císaře Rudolfa býti, a císaře prosebně o pomoc proti počínání tomu žádali. K tomu císař přísně odpowěděl, psaw místodržitelům královstwí, že se ta wěc od

[redacted]

a hanliwá: že oni jsau pokoje w té zemi rušitelowé, ježto stawy o jich majestát od císaře Rudolfa obdržený připrawiti míní. K tomu když mírně odpowěděl pan Adam ze Šternberka, nejwyšší purkrabí, oni zas, že nic proti němu ani ostatním nemají, ale proti Slawatowi toliko a Martinicowi co zrádcům newěrným. Tož prwní zwolal Wácslaw z Raupowa, že nejlíp, aby ti po staročesku s oken swrženi byli. A hned odwedše Šternberka a Lobkowického z pokoje, aby jim ublíženo nebylo, druzí Martinice nejprwé chopili a s okna swrhli do příkopu, kterýž slowe jelení, osmmecítma loket zhlaubí, za ním Slawatu a Fabricia, tajného jich písaře. Kterýmžto wšak žádná škoda se nestala, padnuwším na hromadu smetí tu ležící; i tak utekli jsau před zůřiwostí protiwníků, a císaři do Wídně nowinu o skutku tom přinesli.

Tedy bojíce se hněwu císařowa stawowé znowu sšedše se, zwolili sobě 30 direktorů ke sprawowání králowstwí, a wojsko sbírati počali, kteréhož Jindřich Thurn wůdcem jest učiněn; zároweň pak list k císaři učiniwše, za odpuštění toho činu jej žádali, že potrestali škůdce zemské wedlé starého zemského obyčeje prawíce, také s prosbau, aby rozkazy dané arcibiskupowi a opatowi odwolány byly. Tu ač Jesuité a jiní dwořenínowé radili císaři, aby příležitosti se chopil, potrestati Čechy a swobod wšech starodáwních za odbojnost jich zbawiti; wšak nechtěl, aby krwe prolití bylo, raději hledě mírného narownání. Mezitím stawowé opata Strahowského, opata Braunowského a Lohelia arcibiskupa, i jiné sobě nemilé ze země wyhnali, a zwláště Jesuity, jimž školy jich w Praze i po wší zemi pobrali, za auhlawní zrádce a wšech zlých wěcí we králowstwí, co oni do země

přišli, původy je prohlašujíce. Tu se vložili páni Morawští, a zvláště pan Karel z Žerotína, muž všemi ctnostmi se stkvějící, chtíce rádi narovnání mezi císařem a poddanými způsobiti, však nadarmo bylo.

Tedy poslal císař moc zbrojnau do Čech 10,000 žoldnéřů wedením Dampierra, vůdce na slowo wzatého, aby wzbaurení mocí překonáno bylo. Dampierre u Čáslawě a u Lomnice poražen jest od Thurna, a cauwati musil, rowněž Bouquoi, na místě jeho poslán jsa, kteréhož wojsky Jáchim Šlik a Radislaw Wchynský do Rakaus zahnali, welikau mu škodu učiniwše. S druhé strany Arnošta hraběte z Mansfelda Čechowé do služby wzali s 14,000 žoldnéři w Říši sebranými, kterýmiž Plzně dobyl a opanował. Z toho užasnuli i cizí knížata, a o způsobení míru se přičinowali, Čechy napomínajíce, jakož

Ferdinand, kázal Bouquoji vůdci svému válku obnowiti, w Budějowicích ležícímu. Ten wytrhnul a měst sobě dobýwal; zatím Thurn táhl do Morawy, kdež spojení se stawy té země učinil, potom do Rakaus wtrhnul, a Vídně samé, kdež Ferdinand byl, jal se obléhati. Toho použili w městě protestanti, kteří s králem nespokojeni byli, úmysl majíce zmocniti se jeho a jej zajmauti, děti jeho wychowati we víře luteranské a zabíti we městě ty, kteří jemu wěrni byli. A již byli wtrhli do paláce královského, zlobiwě na Ferdinanda dolehajíce: w tom přišlo 500 jízdných, od Dampierra z Kremže poslaných, kterýchž traubení hlasné uslyšewše zpurníci, na útěk se dali. Mezitím Thurn wždy dobýwal, kulemi z děl střílel na město a na samý palác králowský, w kterémž Ferdinand zůstal nezhroziw se. Tu té chwíle Mansfeld z Plzně s malým lidem wytrhna proti Bouquoji, porážen jest od něho na hlawu, a země plněna wůkol od Bouquoje. Toho uleknuwše se stawowé, Thurna snažně, aby se nawrátil, wolali, takže od obléhání sídla králowského upustiti musil.

Tudy oswobozen wyjel Ferdinand do Říše, kdež zwolen jest na Římské císařství po sesnutí císaře Matiáše; té samé wšak doby stawowé králowství Českého a Lužičtí, Slezští i Morawští, sšedše se aby krále nowého wolili, powolali na trůn Fridricha, kurfirsta Falckého, kterýž měl dceru Jakuba, Anglického krále, za manželku, a slawně w Praze jej přijawše, korunowali. To se stalo bez přiwolení mnohých wysoce urozených, kteříž od ostatních ze země jsau wypowědini a úřadů i statků zbaweni, w Pasowě weliký díl a jiní na dwoře císařském meškajíce. Tu udeřil podruhé na Wídeň Thurn, maje lidu na 30.000

Českého, Morawského a Sedmihradského. Neboť i Gabriel Betlen, kníže Sedmihradské, s Čechy se spojil, chtě opanowati celé králowstwí Uherské. Tu musil Bouquoi z Čech do Rakaus se obrátiti, aby Widně chránil, naproti tomu sám Gabriel Betlen s welikými pomocemi k Thurnowi přitrhl; i stala se bitwa u welikého mostu Widenského přes Dunaj. od poledne až do půlnoci neustálá, kdež žádný nezwítězil, ale pro zimu nastáwající Thurn domů z Rakaus se nawrátil.

Mezitím obě strany spojenců sobě hledali, blízkých i wzdálených: zwlášte Ferdinand cisař, jemuž pomoci slíbili wšichni téměř katoličtí kurfirstowé a jiná knížata říšská, arcibiskup Mohučský, Kolinský, Trierský, a Maximilian, wéwoda Baworský, Jan Jiří, kurfirst Saský, král Polský a Španělský, jednoho rodu jsa Habsburského, konečně sám papež Římský a

od něho zrušenu widauce. Takéž do země přiwedl sebau Němce, kteréž Čechům za wůdce dal, knížete Anhaltského a hraběte z Hohenlohe, ani tak udatné ani důwtipné jako Thurn a Mansfeld, kteříž těžce nesli, jich poslauchati majíce. Tedy počala škodliwá různice mezi Čechy wzcházeti, když nejwíce swornosti jim potřebí bylo; také wojínowé nechuť do služby wojenské brali, platů, oděwu i jiných potřeb dostatek nemajíce, na kteréž wůdcowé dostáwajíce peníze, lakomě mezi sebau rozstrkáwali jich, rozmrhráwali a wojákům zadržowali; wojáci jísti nemajíce, sedláky laupili, a nepořádek činili rozmanitý.

Z jara léta 1620 táhli Hohenlohe a Mansfeld do Rakaus, sem wálku zase přenésti žádajíce; wšak od Bouquoje u Langenloisu poraženi jsau, a přes tisíc mužů zabito, načež Anhalt s celým wojskem do Rakaus následowal, kteréhož na počet 30,000 bylo. Ale již wtrhnul do Rakaus i Maximilian wéwoda Baworský, a Tilly, wůdce jeho statečný, rozhodný boj započnauce. Bylo wojska jejich 25,000, s kterými Bouquoy se spojil, druhých 25,000 maje, nejwíce Wallonů, Španělů a Wlachů, w jiných wálkách toho wěku a jiných krajinách dobře wycwičených. Mezitím kurfirst Saský Lužice dobyl, a král Polský hubil zemi Slezskau, poslaw zástupy kozáků laupežiwých, aby Slezané Čechům na pomoc nemohli. Tu se obrátil Maximilian do Čech s hrůzau welikau, nejprwé dobyw Krumlowa, Budějowic, Prachatic, pak Písku, kdež posádka wojenská wšechna zbita jest, mezi měšťany také krweprolití učiněno, konečně wylaupeno město a w popel obráceno. Toho se ulekli wšichni okolní, kwapem Maximilianowi se poddáwajíce, jakož Strakoničtí, Winterberští, Sušičtí,

Klatowští, a jiná města, beze všeho odporu Anhalta, kterýž stál nejápně a nečinně, potom k Rokycanům se obrátil, kdež císařští zatím k Plzni přitrhli, Mansfelda tu obléhati chtíce. I byla rozličná rada vůdců Fridrichových, s kterými on we wojště byl. Thurn, Hohenlohe a Anhalt mladší k bitwě radili, pokud císařští od welikých tažení umdleni byli, ale stary Anhalt odporowal, před zkušenými vůdci císařských bázeň maje. Tedy když u Rakownika hned potom obě wojska setkali se, po malé půtce nerozhodné Fridrich obrátil se i ustupowal před Maximilianem až k Aunhošti, potom od wojska do Prahy se odebral.

Tu nesčekaw Anhalt císařských u Aunhoště, dále ku Praze cauwal až na Bilau Horu, kteráž jest podlauhlá a široká, do planin rozsáhlých zírající. Na té položili se Čechowé a zákopy učinili, konečně nepřítele očekáwajíce. A hned přišel Maximilian s Ba-

rýž den byl osmého listopadu roku 1620, a hodina počátku od dwanácté na jednu s poledne; kdežto s hudbau zwučnau a křikem welikým na wojsko české udeřili, jehož bylo k 20,000. Anhalt kázal z děl biti, a to ze wšech najednau; ale nepadl ani jediný, neboť wšechny kule přeletěly, a nejprwé císařští na prawé křídlo Čechů wtrhli, a kusů několika zmocnili se. Ty ihned odrazil mladý Anhalt tu stojící, a s druhé strany Bornemissa, wůdce Uherský, maje lidu 8000 Čechům na pomoc poslaného, Polany a Kozáky potřel na něho udeřiwší. Ale w tom Bouquoy pošle něco lidu jízdného těm na pomoc, kteří před mladým Anhaltem utikali; ti obnowí boj, raní a jmau Anhalta, a na druhém křídle Maximilian s knížetem Lichtenšteinem Uhrům oprau se, nepořádně sobě kořist hledajícím. Tu ač poslal Anhalt na pomoc jízdu Hohenložskau, ta při prwním hnání na útěk se dala, za kterauž utíkal i Bornemissa s Uhry, a s nimi pěchota, od samých jezdců w nepořádek a rozbroj přiwedena. Ti wšichni hnali se údolím Motolským k Wltawě, nezastawiwše se, až i do řeky se uwrhli, a množství weliké jich zahynulo bez pořádku chwátajících. Druzí, kteří na hoře byli, ku Praze w útěku obrátili se, mezi nimiž byl starý Anhaltský. Ale Morawané jediní, jich malá hrstka, kteréž wedl mladý Thurn a Šlik Jindřich, odpírali ze wšech nejdéle na místě, kdež slowe Hwězda, raději umříti chtíce než utíkati, kdežto wšichni od císařských sklíčeni jsau a napořád zbiti, málokteří zjímáni. Tu dobyto jest celé ležení České, a 6000 mrtwol pole ztracené krylo.

Té chwile, když bitwa se začala, seděl král Fridrich na hradě při tabuli weliké s pány i paními, an přišel posel od Anhalta, aby na bojiště pospíšil,

swých k udatenstwí powzbuzowali. Ale nešel hned, hoduje a wesele se; zatím Čechowé bojowali do zaufalstwí. Když wyšel na hradbu městskau k dlauhému prošení, tu widěl útěk swých přežalostný a wšecky wěci dokonány.

Letopočet.

L. p.

1527. Král Ferdinand korunowán.
1529. Pražané Staroměstí a Nowoměstí od sebe rozděleni.
1531. Konsistoř strany podobojí.
1541. Weliký oheň; w Praze desky shořely.
1547. *Krwawý sněm.*
1556. Universi Jesuitů u sw. Klimenta založena.
1562. *Obnowení arcibiskupstwí Pražského.*
1564. Přijímání pod obojí způsobau od papeže powolenno; jednota strany pod jednau a pod obojí. Císař Ferdinand umřel.
1567. *Maximilian* II kompaktaty zrušil, zaweda *swobodu w nabožestwí.*

KNIHY OSMÉ.

PŘÍHODY ZEMĚ ČESKÉ OD BITWY BĚLOHORSKÉ AŽ DO ČASU NEJNOWĚJŠÍHO.

(Od roku 1620 až 1846.)

---

§. 69.

Pokuta Čechů po vzbouření proti císaři Ferdinandowi II.

Když bylo bojováno na Bílé Hoře, hned toho dne Fridrich Falcký, ulekna se moci císařowy, umínil ze země utéci, aby w zajetí nepřišel; kterakkoli jemu slibowali Staroměstí, že chtí wojska nowého drahný počet z města sebrati a dále bojowati s císařskými; že 8000 Uhrů do Brandýsa přišlo nowě na pomoc táhnaucích; a rowněž mladý Thurn prawil, že má pohromadě 17 bataillonů, jimižby válka mohla dále wedena býti. Čehož on nedbaje, hned druhého dne na cestu se dal do Wratislawě, s ním Anhalt a Hohenlohe a Thurn starší i jiní pánowé jej doprowázejíce. Tu spadlo srdce Pražanům, a nejprwé Malostranským, kteříž ihned Maximilianowi, wéwodowi Baworskému, brány swé otewřeli; potom Staroměstí i Nowoměstí i druzí páni w Praze přítomní na milost jemu se poddáwali. Těm slíbeno [illegible] město Pražské pohubeno nebude od wojáků;

toliko mnozí neväzaní k návodu kněží katolických od domu k domu choditi počali, a české knihy brátí i páliti na hranicích velikých, prawice je wšechny kacířské býti. To když wykonal Maximilian, nabraw klenotů a wzácných wěcí množstwí znamenité, na wozích do Bawor zawezl, za sebau nechaw wůdce swého Tillyho, aby nad Prahau w posádce ležel. Téhož času i Bouquoy s wojskem swým do Uher odešel, na kteréž cestě nápis ozdobný na hrobě Žižkowě w kostele Čáslawském zrušil. Ale se wrátili do Prahy arcibiskup Lohelius a Jesuité i jiní, kteří prwé wyhnáni byli; brzy potom přišel Karel, kníže z Lichtenšteina, místodržitelem nad zemí od císaře učiněn jsa.

Tu přišla pokuta na Čechy, že se císaři byli zprotiwili, a wálku zdwihli proti pánu swému. Neboť jedním dnem k rozkazu knížete místodržitele zajato jest 48 osob stawů panského, rytířského i

nejprwé sedm šwadron jízdného lidu Saského, kterýž rozložen jest po wšech třech městech, aby se žádné lidu zprotiwení přihodit nemohlo, a učiněno lešení na náměstí staroměstském při radnici, tak aby dwerěmi přes altan na lešení kráčeti se mohlo. Nejprwé na hradě Pražském ohlášen jest rozsudek zajatým, jichž sedmadwadcet bylo na smrt odsauzeno, a téhož dne na noc potaženo celé lešení suknem černým, kdež měla poprawa konána býti. Druhého dne ráno w pět hodin (21. čerwna roku 1621), dáno jest znamení střílením z děl na hradě Pražském, ku kterémuž brány městské i mostské zawřeny jsau, a ulice okolo náměstí wojskami silně osazeny. Pak se posadili saudcowé a komissaři císařští na altáně, a wodini jsau wězňowé dwerěmi z radnice na lešení, kdežto byl kat s šesti muži černě zakuklenými, kteří těla poprawených odnášeli, aby rukau katowau dotknuta nebyla. Tedy prwní klekl pan Jáchim Ondřej Šlik, kterýž byl do Sas utekl, ale stižen a na saud postawen; jemu srubena jest hlawa a prawá ruka uťata. Potom sťati jsau Wáclaw Budowec z Budowé a Krištof Harant z Polčic, oba direktoři bywše, rowněž Kašpar Kaplíř z Sulewic, písař zemský, Prokop Dwořecký z Olbramowic, Fridrich z Bílé, Jindřich Otto z Losu, a Wilém Konecchlumský. Bohuslawowi z Michalowic, Leandru Ripplowi, raddowi falckému a Jiřímu Hauenšildowi appellačnímu raddowi hlawy a prawé ruky jsau stínány. Po nich wyweden Walentin Kochan z Prachowa, Tobiáš Štefek z Koloděj, Krištof Kober, Jan Šultýs, primator Kutnohorský, Maximilian Hoštálek, primátor Žatecký; Wáclaw z Mastýřowa, Jindřich Kozel, Ondřej Kocaur, Jiří Řepický, Michal Witman a Šimon Wokáč, kteří mečem popraweni jsau. Jan

Jesenský, lékař a professor výtečný, když na lešení wstaupil, tomu nejprwé jazyk z ust wyřezán, pak hlawa sťata; tělo pod šibenicí čtwrceno a na kůly po ulicích rozstrkáno. Jan Kutnauer, purkmistr Staroměstský a Šimon Sušický s oken radnice na potupu jsau oběšeni, Nathanael Wodňanský pak na šibenici na náměstí Staroměstském postawené. Sixtowi z Ottersdorfa, když již na lešení byl, milost jest udělena, a zpět zaweden do wězení. Ten čas, co poprawa trwala, tlučeno jest mocně na bubny od wojsk wůkol stojících; potom wystaweno jest dwanácte hlaw odsauzenců na wěži mostské, mezi nimiž hlawa Šlikowa, Budowcowa, Michalcowa, Kapliře a Jesenského na postrach stály. Šultýsa a Hošťálka hlawy, onoho w Kutnéhoře, tohoto w Žatci na šibenici jsau nastrčeny; těla dána wdowám a sirotkům, aby jich pochowati směli. Poprawených statkowé na krále

mil, a jediné opět, jak za starodávna bylo, zvelebiti náboženstwí katolické. Tedy když nejprwé kalwinské kazatele a bratří České ze země wyhnal; již nyní po odprawách týmž způsobem nařízeno luteránským farářům a kazatelům, aby ze země se odebrali, aby lid bauřiti nemohli (1622). Potom konšelé měst Pražských sazeni jsau wšichni katolíci, a zrušena universi Karlowa, aby na ní učení protestantské rozmáhati se nemohlo, jejížto statky wšechny císař Jesuitům darowal, aby jich ke swým užitkům obraceti směli. Také učiněn jest mandat ke wšem pánům, rytířům a jiným zámožným w zemi: »kteří při ošklivém tom powstání proti králi čím winni byli, aby se wšichni ohlásili ke dni k tomu určenému, nechtí-li w plnau nemilost císařskau upadnauti.« I ohlásilo se 728 stawu panského a rytířského, a poněwadž winu swau upřímně wyznali, žiwot a čest, o kterau přijíti měli, jest jim darowána, a toliko na statcích trestáni jsau, takže jedni wšecliněch statků, druzí polowice, jiní třetiny wšeho jmění swého zbaweni, kteříž statkowé jiným od císaře prodáwáni jsau, wšeho na 24 millionů.

Tímto způsobem když mocní wšichni odstraněni jsau, ježtoby lid byli bauřiti mohli; konečně ohlášeny přísnější mandaty císařské, bohatých i chudých stejně se týkající, aby wšichni kacířského učení se odřeknauce na wíru katolickau se obrátili, aneb prodawše statky, w krátkém čase pryč se wystěhowali (1624). Tu jsau rozeslání kommissaři královští s dragauny a jiným lidem wojenským po městech, po wsích, po městečkách, s uleknutím wšady welikým, aby se lid podrobil rozkazu neodwolatedlnému, od [illegible] utišení země ničehož neupustiti sobě

umínil císař. Ale málokteří rádi uposlechli; mnozí protiwowali se, a zwláště lid sedlský powstáwal proti wrchnostem a kněžím katolickým, jehožto wšak wojáci lehce pokrotili, bijíce, pálíce a jinými obyčeji těžce kárajíce; jiní slibili na wiru se obrátiti, chodili na mši, na processí, k zpowědi, postili se a kříže dělali s přetwařowáním, neboť w srdci wždy jinowěrství podržujíce; třetí konečně, a to znamenitější a zámožnější, na spěch a lacino rozprodáwajíce statky své, pryč ze země do cizích krajin we množstwí přewelikem se odbírali. Ti se usadili w zemi Saské, w Brandenburku, w Prusích, nemálo i we Šwejcařích a w Hollandě, i w jiných krajinách ewropejských až i amerických, do kterých ze wšech zemí lidé utíkati w obyčeji měli, kdež náboženstwí některé bylo utiskowáno. Tak zajisté prawdiwě zaznamenáno jest, že 36,000 rodin z Čech té chwíle

w Lübeku historii církwe křesťanské, mnoho jiných, jichž jména pro širokost klásti se nemohau; nade wšechny jiné nejwýtečnější Jan Amos Komenský, z bratří Českých, jehož jméno w Polsku, we Švedech a w Angličanech i w Hollandě váženo bylo skrze učenost we wšem téměř umění lidském, zwlášte w tom, kterakby mládež k dobrému naučení měla wedena, a jakby školy nad obyčej předešlých časů maudře měly zřízeny býti.

Takž bylo wše wymýtěno ze země České, co náboženstwí katolickému se protiwowalo a z čeho různice předešlé časy pocházeli, ač se škodau té země náramnau, když o tolikeré tisíce lidí znamenitých w zalidnění swém ztenčena jest, což dlauzí teprw časowé potom naprawowati musili, aby we starý způsob nawráceno bylo. To když wšechno se stalo, přišel císař Ferdinand do Prahy (1627), a položil sněm stawům královstwí Českého k welikých wěcí spořádání, jeżtoby budauci jednotě prospěšny byly. Tu předně syna swého Ferdinanda III za budaucího krále Českého uznati kázal, jakož i potom wždy tak jako dáwno za rodu Přemyslowa se zachowáwalo, aby na trůnu Českém prworozený syn po otci následowal. Takéż zrušil majestat císaře Rudolfa, a jiné swobody od něho udělené, aby napotom nic wíce platnými nebyly. Konečně ohlásil nowé zřízení zemské na místě toho, podlé kterého předtím od starodawna země Česká sprawowána byla, tak sice, aby budaucně zákony nowé nedáwal sněm královstwí Českého, ale král sám z mocnosti swé, kterýž sněm každoročně powoláwati ma, a jemu wůli swau oznamowati. Jediné daně král žádné jiné w zemi neukládati slíbil, leč ku kteréby na sněmu

obecném swoleno bylo; a w stawích tu učinil proměnu, že nařídil, aby napotom nade wšechny stawy, i nad panským a nad rytířským, staw duchowní byl. na sněmu sedaje; naproti tomu města králowská aby již nikdy nesedala na sněmích, kromě Praha a některá, ježto wěrná zůstala, Plzeň, Budějowice. Kutnáhora a Kadaň. Kteréžto nowé zřízení až po tento den se zachowáwá.

§. 70.

Waldštýn.

Ale když země Česká w pokoj a w poslušenství uwedena byla; nebylo konec wšelikým nesnázem, kteréž toho wěku pro náboženství wzniklý, a bauře weliké we světě způsobily. Nebo když wítězstwím Bělohorským nad obyčej předešlých čas[ů]

wšechněm záhubnější, než předešlých časů války, skrze nowý obyčej, jakým těch časů lid branný do války se sbíral. Neboť již ne jako za starodáwna páni, rytíři, města, každý s lidem swým na wlastní peníze zbrojili se, ale táhla na pole hejna žoldnéřů z rozličných krajin swěta sebraná, jichž radost bylo žiwobytí válečné, bíti, páliti, laupiti, lid nebranný přátelský i nepřátelský sužowati, potom w obžerstwí a opilstwí i jiných bujnostech howadsky žiwot swůj tráwiti, žádné wěci neważíce, ale wše rušíce a boříce w zůřiwosti své.

Takowých wojáků byl nejhlawnější wůdce a swého času w umění válečném nejdůwtipnější Albrecht z Waldštýna, pán Český, rodu protestantského, ale po smrti rodičů swých za mládí jesuitům w Olomúci na učení odewzdán byw, a wychowán w katolickém náboženstwí. Ten bojowaw prwé s Čechy w Rakausích před bitwau na Bílé hoře, wěrným jsa služebníkem císařowým, i potom we válkách se množících, w takowau milost u císaře přišel pro zásluhy své, že hrabětem nejprwé, potom knížetem Fridlandským, naposledy Fridlandským wéwodau od císaře učiněn jest, a jinými powýšen důstojnostmi, i statky obohacen, jichž wíce než wšichni jiní pánowé měl w brzkém čase w Čechách, we Slezsku i na Morawě, zwláště ta léta kaupených, kdež wyhnáni jsau ze země staří majitelowé, a statky jich od císaře wzaty a lacině při množstwí takowém rozprodány. Ten, když král Kristian Dánský s knížaty německými se spojiw, na císaře válku zdwihnul, a w německých krajinách mocně bojowati počal, w málo měsících slíbil, wojsko weliké císaři postawiti, kterýmž potříti chtěl wšechny nepřátely císařské. I ozbrojil

wojsko w krátkém čase, na všechny strany prowolání učiniw, kdož vítězství a hojné laupeže chtiwi jsau, aby pod jeho korauhwemi k službě císařské se sebrali (1626). Tedy přišli Čechowé, Němci, Polané, Wlaši, Španělowé bez rozdílu, také katolíci, luteráni, kalwinowé, i jacížkoli jinačí jazykowé a náboženstwí, na kteréž nic nehleděl, jediné na srdnatost a udatenstwí. On pak wšechny na své a přátel swých peníze ozbrojiw, bez wšelikého nákladu císaři válku tu wésti slíbil, maje přísloví, jehož žádný tak jako on ukrutně konati nedowedl, že válka válkau musí živena býti.

Neboť hned, jak wojska wšeho bylo na čtyrydcet tisícu, wytáhna ze země České do Němec, do krajin půlnočních, hrozně počal utiskowati přátely i nepřátely, a peníze čili holdy welké ode wšech bez rozdílu nutiti, jimiž platil a wydržowal wojáky swé

podmanil, i všeho pomoří Baltického zmocnil se, již přes moře dále do Dánska samého se stroje.

Z toho byla veliká sláwa Waldštýnowa, i veliké bohatstwí z tolikých zemí wydrancowanych, ale rowněž žaloby wšechněch knížat říšských, i přátel císařowých, jedněch, které welikými holdy utiskowal, druhých, kteréž pýchau urážel, nad ně se wynášeje, zwlášť Maximiliana wéwody Baworského. Jejich žádostmi přiweden jest císař na sněmě říšském w Řezně, že Waldštýna ze služby propustil skrze křiwdy učiněné (1630).

Ale znamenaje tu wěc Gustaw Adolf, král Swédský, poněwadž propuštěn byl wůdce toho času nejdůwtipnější, a hned wojsko jeho mrzutě rozešlo se, jiného wůdce šťastného sobě hledajíce: i sebral wojsko na pomoc knížatům německým k wálce proti císařowi, sám jsa wůdce slawný a wítězný. Tedy přeplul přes moře Baltické, a na zemi wystaupil, kdežto mnozí tisícowé z wojska Waldštýnowa k němu se přidali. W krátkém čase dobyl wšech zemí, kterých císaři Waldštýn byl podmanil, a s wéwody Meklenburským a Pomořským, s kurfirstem Brandenburským, s kurfirstem Saským a s lantkrabím Hesským, i jinými knížaty spolek naproti císaři učinil. Tu jest poražen od něho Tilly, wůdce wojska císařowa w bitwě weliké blíž Lipska u Breitenfelda (1631), odkudž do Durink, do Frank, do Falce a do Bawor wítězně táhl, a jinau stranau Sasi, jichž wůdce byl Jan Jiří z Arnheimu, do králowstwí Českého.

Sasowé hradu Děčína na hranicích dobyli, potom Austí, Litoměřic, Slaného a Mělníka, bez překážky až ku Praze přitáhnauce. S nimi přišli mnozí Čechowé, kteří ze země wypowěděni byli, w Dánském

a we Švédském wojsku slaužíce, kdežkoli lze bylo wydělati sláwy a živobytí; kterýmžto způsobem nezřídka se stáwalo, že Čechowé s Čechy w cizích wlastech bojowali, jedni císaři, druzí nepřátelům slaužíce. Tu byl w Praze strach weliký, zwláště duchownich a úředníků powýšených, kteří lidu wojenského k obraně nemajíce, z města pryč utekli, a měšťané Sasům pod umluwau wzdali se, aby jejich město pleněno nebylo. Tedy ustanoweni jsau faráři a kazatelowe protestantští i professorowé na Karolině, kteří se do země nawrátili; tu sňali dwanácte hlaw na wěži mostské wystawených, a slawně až do kostela Týnského pohřeb jim učinili, jesuity z města i ze země wypowědĕli; kterýchžto wĕcí hlawní půwodowé byli Matiáš Thurn a Wácslaw z Raupowa, s Arnheinem přišedše; neboť již se nadáli úplného země České od císaře odtrhnutí, a w předešlý staw, jak

byla, žádal císař podruhé Albrechta Waldštýnského, aby se welitelstwí nad wojskem ujal, jakož jediný jsa, od kteréhož mocnářstwí té chwíle mohlo oswobozeno býti. Ale Waldštýn mezi tím časem skwostně žiw byl w Praze, kdež nádherný palác sobě wystawil, a w Jičíně, kteréž wéwodstwí jeho Fridlandského hlawním městem bylo, nad kterýmž jako mocnář nějaký panowal, a to jsa nepřítel jazyka Českého, wšecko na německý způsob a německým jazykem uspořádaw. Tu ač wždy byl u weliké milosti u císaře, wšak dlauho k žádosti učiniti nechtěl, aby se welitelstwí nad wojskem ujal, nemocí a stářím se wymlauwaje. Konečně přijal k prosbám přílišným, ale pod tím jediné, aby byl generalissimus in absolutissima forma nad wojsky císařskými i španělskými, to jest, aby měl moc we válce neobmezenau, tak aby podlé wůle swé, bez otázání císaře samého a radd jeho wše konati mohl. To když jemu powoleno jest, i hned jak prowolání učinil, že nad wojskem weliti chce, ze wšech krajin do Znojma počali žoldnéři se scházeti, s ním bojowati a wítěziti dychtiwi jsauce; takže jako z ničeho na počet 50,000 wojsko wzrostlo, s kterýmiž i hned proti Sasům se obrátil. A nejprwé mocně na Bílé Hoře se položil (1632), a proti Malé Straně Pražské uháněti začal. Sasowé na hrad zamknuli se, brzy se wzdali, a swobodně odjíti směli. Tu táhlo wojsko od místa k místu Waldštýnské, a wšady poddáwali se neb utíkali Sasowé, w kratším čase, než prwé se zmocnili, z celé země České wyhnáni jsauce. S nimi Thurn a Raupowský a kazatelowé protestantští, i druzí Čechowé podruhé a na wždy ze země wyšli jsau. Waldštýn proti Gustawowi se obrátil, a položil se naproti němu

u Normberka, kdež dlauho oba leželi naproti sobě, jeden druhého w umění válečném zběhlejší, jeden druhého přemoci se nedůwěřujíce, až pak po dewíti nedělích udeřil Gustaw na ležení Waldštýnowo, kteréž na místě powýšeném postaweno bylo, ale odražen se ztrátau swých welikau, a od Normberka obrátiti se musil. Tu se obrátil Waldštýn do Sas, aby Gustaw pryč za ním do země kurfirstowy odtáhnauti musil, jakož i stalo se, a obě wojska u Lützenu blíž Lipska spolu se setkala, kdež učiněna bitwa krwawá do hluboké noci trwající a s welikým obau stran úsilím bojowáno jest, aniž jedna druhé ustaupiti chtěla. Tu padl Gustaw Adolf, zastřelen byw w boji rozníceném; ale Šwédowé rozlitiwše se, wšechny síly mocněji než prwé sebrali, wítězstwí Waldštýnowi nenechajíce. Neboť ač s obau stran stejně bojowníků, dohromady 10,000, zabito jest, ale Šwédowé

lstný a křiwý, jenž přál Šwédům, aby pomocí jich nad Němci prospěchu nabyti mohl, wyslance swého Feuquiera do Němec k smlauwání s Waldštýnem poslal, že mu chce král Francauzský koruny králowstwí Českého dopříti, jestliže s wojskem swým od císaře se odtrhne a s wystěhowanci Českými i pomocí Šwédů a Sasů k dobytí země České se obrátí. Tedy chtě Šwédy i Sasy zklamati, wše tak slibowal skrze Radislawa Wchynského, českého wystěhowance, kterýž w službě jeho byl, ač prwé od císaře wypowěděn jsa. W tom udeřiw na Matěje Thurna, jakož wůdce wojska Šwédského, sklíčil jej s 10.000 muži, kteří jemu pod umluwau wšichni w zajetí wzdáti se musili, toliko Thurn na swobodu propuštěn. Tu dobyl Waldštýn Lehnice, Hlohowa, Frankfurta, Berlína a jiných měst znamenitých, až k moři opět táhnauti se stroje, aby Šwédům cestu do wlasti jejich zaskočiti mohl. Což prwé než mu lze bylo, učiniti wolán jest od císaře, aby Baworům na pomoc táhl, kterým Šwédowé Řezna dobývali. Tedy obrátil se do Čech, a poněwadž zima nastala, wojáky na odpočinutí položil, sám w městě Plzni sídlo swé wzaw.

Ale skrze to rozhněwal se císař na něho, že proti wůli císařské k Řeznu hned na pomoc netáhl, z čehož on zimau a nemožností se wymlauwal; spolu pak mnozí na něho prawili, že we Slezsku, chtě králem Českým se učiniti, s nepřátely tajné umluwy k zradě císaře konal. Tedy zwěděw Waldštýnský, že císař z welení nad wojskem jeho ssaditi míní, předejíti to a prwé sám raději poděkowati se uzawřel, což oznámil generálům a důstojníkům swým. Ti reptali, že jich opustiti chce, když oni mnoho peněz swých na wojsko obrátili, kteréž on jim zase

nahraditi, a za to odměniti jim slíbil. A byli čtyři mezi nimi jeho přátelé, kteří nad jiné jemu milejší byli, Adam hrabě Trčka z Lipy, swat jeho, Kristian Ilow, maršal polní, Wilém Wchynský a Neumann, jichžto nawedením konečně stalo se, že druzí s žádostí swau k Waldštýnowi je poslali, aby bez wůle jejich welitelstwí nepauštěl (1634); což když jim slíbil, zapsali se jemu wěrni a pomocni zůstati, pokud on z císařowy služby newystaupí. To když se stalo. Piccolomini, jeden z generálů upsaných, rodem ze Wlach, do Wídně s rychlostí odjel, a císaři, že Waldštýn wojsko wzbauřiti míní, oznámil. Toho ulekna se císař, i hned Gallasa generála tajně za welitele zwolil na místo Waldštýnowo, kteréhož mrtwého aneb žiwého zmocniti se kázal, aby takowé zlé w čas potlačeno bylo. O tom zwěděw Waldštýn, poslal Trčku, aby se Prahy ujistil; kterýž ale do Rokycan přijda,

slednějí pan Trčka, rodu starého českého, kterýž tři protiwníky swé mrtwé porazil, až do smrti hájiw se s welikým udatenstwím. Odtud běžel Deveroux se swými do města, kde Waldštýnský přebýwal. Wtrhli do domu, co potkali, zabili, tlaukli na dwéře pokojíka jeho, kteréž když neotewřeny, mocně wywrátili je, a do komnaty wstaupili. Tu stál Waldštýn u okna, slyšew nářek manželek Trčky a Wchynského na blízce, o smrti mužů swých se dowěděwších. Jehožto tázal se Deveroux zůřiwým hlasem: »Jsili ty ten zloch, ježto jsi chtěl lid císařský k nepříteli přiwésti, a korunu strhnauti s hlawy Milosti císařské? Proto nyní umříti musíš.« Ale Waldštýn neodpowídaje stál, ruce roztáhna, i probodnul jeho Deveroux ranau jedinau smrtelnau, takže hlasu žádného ani wzdechu od sebe newydaw, mrtew klesnul (25 unora 1634). Statky jeho císař wzaw k ruce swé, rozdal wěrným, kteří Waldštýna opustili, prwé w jeho wojsku bywše, Gallasowi, Aldringowi, Piccolominimu, Colloredowi a jiným generálům. Ti pak, kteří s Waldštýnem zůstali, sauzeni jsau a trestáni, jichžto 24 sťato w Plzni na náměstí a statky jim zodjímány.

§. 71.

Záhuby země České we válce třidcetiletė.

Třidcetiletá válka po smrti Albrechta z Waldštýna ještě čtrnácte let trwala; kteréhožto času příběhy země České nad pomyšlení byly smutné a strašliwé. Neboť wždy wíce a wíce zmáhali se nepřátelé císařowi, zwláště Šwédowé, s nimiž Francauzi se spojili, penězi a wojsky swými jim pomáhajíce, takže

již netoliko w Němcích daleko aneb blizko válku wedli s wojskami císařskými, ale do samých i dědičných zemí císařowých wdirali se, a pleny welike činili; zwláště pak w Čechách, kteréž jsau jako štít celého mocnářstwí, ač tehdáž málomocné byly a nestatečné, starého udatenstwí nespominajíce.

Léta 1634, hned když zabit byl Waldštýn, wtrhnul do Čech Banner, wůdce wojska Swédského, spolu se Sasy, kteříž Jičína dobyli, a Banner Litoměřic a Mělníka. Před samu Prahu přitáhli, dobýwati jí chtíce, ale od Colloreda wůdce císařského, odstrašeni jsau. Tu se obrátili Swédowé k Žatči; města dobyli a wypálili, i poplenili kraj wšechen Žatecký a Litoměřický; Sasowé Nimburka dobyli, ažpak od Colloreda, když sesílení dostal, ze země wyhnáni jsau. Téhož času dobyl arcikníže Ferdinand, syn císařůw, Řezna, kdež Thurn podruhé zajat jest, a

Praze přitáhl, nadarmo jí dobyti usiluje. Tedy se obrátil po zemi, a pleniti počal zůřivě, od jednoho konce až ke druhému. Bylo 24,000 Švedů, platu neberaucích, než od laupeže se živili, plenili krajiny, obywatele k placení holdů welikých nutili; kteří dáti nechtěli, ty bili, trýznili, wražděli, wšelikau ukrutnost konajíce, nešetříce ženských a dítek i stáří wysokého; také chytali jesuity a jiné kněží katolické, mučili je a upalowali, posmíwali se obrazům w kostelích, bořili je, rozmetáwali. Od nich nakládány jsau kořisti welké na lodě, a po Labi ze země wywáženy, zwlášť obilí wšelikého, kteréž na poli krátce posekáwali, klasy newymlácené we kwapu zbírajíce. Co wzíti nestačili, spálili neb kopyty koňskými rozšlapali a zkazili, ničeho, ani chalup ani šatů, ani potraw lidu nenecháwajíce, kteříž utíkali na hory a do lesů, kdež mnozí hladem a zimau pomírali. Ale Banner nejprwé dobyl Nimburka, Poděbrad, Hradce Králowé, Hory Kutné a Čáslawě, jedny wylaupil, holdowal, druhé wypálil, krajinu okolní w pustinu obrátil. Podruhé ku Praze přitáhl, ale pro nedostatek děl dobýti nemohl. Tedy zatáhl až do kraje Budějowského, a pálil i plenil, i opět zpátky, kdež w popel obrátil Beraun, Slaný a kterážkoli města zasáhl nehražená, w kraji Žateckém 100 wesnic, jinde nepočítaných. Aniž co pomohla wojska císařská na pomoc přišedší, Hacfeld, Gallas, Pálfy, Piccolomini; kteříž wšichni přemoci ho nemohli, ale celý rok Banner w zemi zůstal, a záhuba od wojsk přátelských i nepřátelských stejně se množila. Mír s císařem učiniti chtě, žádal, aby wšechny wěci w Čechách i w Říši w ten způsob, jak byly před rokem 1617, zase nawráceny byly. Ale konečně

sebral wojsko nowé z Uher, Rakaus i Čech arcikníže Leopold, bratr císařův, u Tábora, odkudž proti Bannerowi táhl, dobyl města za městem, a wen ze země jej tlačil; kterýž mocně wždy odpíraje pomalu přes hory do Sas wojsko swé zawedl (1640).

Roku příštího (1641) umřel Banner, a učiněn wůdcem Swédským Torstenson, rowněž zběhlý a odwážliwý. Ten Slezskem wtrhna do Morawy, Olomúce dobyl a osadil (1642), i porazil u Lipska w Sasích wojsko arcikníżete Leopolda, kteréž do Čech se uteklo. Tu trestal přísně arcikníže pluk Madlonský, jemuž příčina té překážky pro nestatečnost se přikládala, Madlona plukownika i desátého muže z celého pluku w Rokycanech poprawiti daw. Z jara druhého roku wtrhnul Torstenson do Čech, a protáhna zemí, až do Morawy zašel, mnohá města dobyl a zosazowal, celé léto i na podzim zůstaw

rawy i z Čech wyšel zase, a onemocněw, ze služby wystaupil. Gustav Wrangel, udatný wůdce, byl nástupcem jeho.

Léta 1647 Cheb od Wrangla obležen jest, a dobyto město před očima wojska císařského, kteréž k Plzni se obrátilo, sám císař jsa u wojstě. Ale když císař wojska pomocná z Bawor obdržel, Švédowé brzy ze země odtáhnauti musili.

Roku 1648 porazil Wrangel wojsko císařské w Bawořích, i stál na pomezí Rakauském, wtrhnauti se stroje. Mezitím Königsmark, druhý wůdce Švédský, wešel do Čech, kdež wojsk žádných nebylo, Klatow, Falkenowa a jiných měst dobyl bez překážky. Tu přišel k němu Arnošt Ottowaldský, někdy officir císařský, maje hněw na maršála Colloreda, jenž w Praze welitelem byl, že jeho do služby přijmauti nechtěl. Ten pronesl Švédowi, že jest díra do zdi w Praze, kdež právě zeď oprawowali, i žeby tudy Malé strany Pražské dobyti mohl. To slyšew Königsmark, ihned s wojskem na cestu se dal se třemi tisíci, spěchaje we dne i w noci bez meškání. O půlnoci přišel na Břewnow, odkudž Ottowaldský cestu k díře ukázal, kterauž zástup jeden wejda, w tichosti druhým brány otewřeli. Tedy wšichni wešli, Malau stranu a hrad překotem wzali, měšťany pobili, kteří pokřik činiti chtěli, domy jich wylaupili, a děla s hradu na Staré město obrátili, celé Prahy se zmocniti chtíce. Ale měšťané zmužile we zbraň sebrali se, i študenti na universí, a hájiti se jali. Tu přišel Colloredowi na pomoc Kristof z Buchheimu, maršálek polní, maje mužů 2000, a do města wešel. Ale hned za ním přitáhl hrabě Wirtemberský, wůdce Švédský, jenž Žižkow děly osadiw i jiné pahrbky

w okoli, střelbu na Nowé město počal; zároweň Königsmark na most udeřil, a wěž mostskau Starého města dobyti usilowal. Tu postaweni byli študenti, statečně odpírajíce, aniž se měšťané střelbau zastrašiti dali.

Ale nauze na potrawy a píce w městě zmáhati se počala. Což znamenaw Buchheim, z Prahy wyšel tajně branau Wyšehradskau, chtě po wíce wojích pomocných se ohlédnauti. Za nim obrátiw se i Wirtemberk, porazil jeho na hlawu w Budějowsku, i plenil krajiny tamější, až i samého Tábora města dobyl, kdež byly poklady weliké uschowány, a wšechny Swédům do rukau upadly. Mezitím nežli se ku Praze zas wrátil, město bylo potřebami opatřeno dostatečně a hradby opraweny, tudíž menší strach oblehnutých. Swédowé hleděli kořisti weliké ze země wyprawiti, w čemž překážel hrad Děčín nad Labem stojící. Tedy poslali plukownika Koppiho, jenž do-

nowina radostná přišla o míru mezi všemi mocnostmi w Osnabruku we Westfálích učiněném, kterýmž skončena jest válka třidcetiletá, a Praha i země Česká od Švédů opuštěna (1648).

§. 72.

Časowé po třidcetileté válce až do Marie Terésie.

Od počátku země České nikdy takowé proměny we všech wěcech se nestaly, jako po bitwě na Bílé hoře, a válce třidcetileté. Neboť byla města hradeb swých zbawena, wsí na tisíce spáleno, pole pobrány, wšechna práce pilnosti lidské zkažena válkami ukrutnými; lidé zbiti, rozehnáni, kteří zůstali, ale byli chudí, bídní, bázliwí, k ničemu nestateční. Jich počet, kteréhož bylo před bitwau na Bílé hoře tři miliony, po válce třidcetileté 800,000 zcela neobnášel, což k wíře téměř jest nepodobné! Léta 1611 wymřel slawný rod Rosenberský, k Wršowcům starodáwným přirownáwaný, jehožto poslední byl Petr Wok z Rosenberka. Druzí slawní rodowé staročeští jedni jsau ze země wyhnáni, jiní statků swých odsauzeni, jiní w bitwách padli neb později zahynuli. Na místo nich přišli do země rodowé cizí, kteří w statky jejich se wkupowali, již ne prostě pány a rytíři aneb wládykami, ale wéwodami, knížaty, hrabaty, barony čili swobodnými pány a jinak se nazywajíce. Jedni byli Němci, druzí Francauzi, Wlaši, Španělowé, Nizozemci, kteříž nad poddanými podlé obyčejů cizokrajných panowali, prací a powinností nowých nakládajíce, a jmenujíce je raby swými. S nimi přišli menší sluhowé, jsauce jejich úředníky, od kterých lid sedlský i městský mnohé nát

w okolí, střelbu na Nowé město počal; zároweň Königsmark na most udeřil, a wěž mostskau Starého města dobyti usilowal. Tu postaweni byli studenti, statečně odpírajíce, aniž se měšťané střelbau zastrašiti dali.

Ale nauze na potrawy a píce w městě zmáhati se počala. Což znamenaw Buchheim, z Prahy wyšel tajně branau Wyšehradskau, chtě po wíce wojích pomocných se ohlédnauti. Za ním obrátiw se i Wirtemberk, porazil jeho na hlawu w Budějowsku, i plenil krajiny tamější, až i samého Tábora města dobyl, kdež byly poklady weliké uschowány, a wšechny Swédům do rukau upadly. Mezitím nežli se ku Praze zas wrátil, město bylo potřebami opatřeno dostatečně a hradby opraweny, tudíž menší strach oblehnutých. Swédowé hleděli kořisti weliké ze země wyprawiti, w čemž překážel hrad Děčín nad Labem

nowina radostná přišla o míru mezi všemi mocnostmi w Osnabruku we Westfálích učiněném, kterýmž skončena jest válka třidcetiletá, a Praha i země Česká od Švédů opuštěna (1648).

§. 72.

Časowé po třidcetileté válce až do Marie Terezie.

Od počátku země České nikdy takowé proměny we wšech wěcech se nestaly, jako po bitwě na Bílé hoře, a válce třidcetileté. Neboť byla města hradeb swých zbawena, wsí na tisíce spáleno, pole pohrbeny, wšechna práce pilnosti lidské zkažena válkami ukrutnými; lidé zbiti, rozehnáni, kteří zůstali, ale byli chudí, bídní, bázliwí, k ničemu nestateční. Jich počet, kteréhož bylo před bitwau na Bílé hoře tři milliony, po válce třidcetileté 800,000 zcela neobnášel, což k wíře téměř jest nepodobné. Léta 1611 wymřel slawný rod Rosenberský, k Wršowcům starodáwným přirownáwaný, jehožto poslední byl Petr Wok z Rosenberka. Druzí slawní rodowé staročeští jedni jsau ze země wyhnáni, jiní statků swých odsauzeni, jiní w bitwách padli neb později zahynuli. Na místo nich přišli do země rodowé cizí, kteří w statky jejich se wkupowali, již ne prostě pány a rytíři aneb wládykami, ale wéwodami, knížaty, hrabaty, barony čili swobodnými pány a jinak se nazywajíce. Jedni byli Němci, druzí Francauzi, Wlaši, Španělowé, Nizozemci, kteříž nad poddanými podlé obyčejů cizokrajných panowali, prací a powinnostmi nowých nakládajíce, a jmenujíce je raby swými. S nimi přišli menší sluhowé, jsauce jejich úředníky, od kterých lid sedlský i městský mnohé nátisky

trpěl; také Němců mnoho do země přiwedli, krajiny pohubené, a od lidí téměř opuštěné, jim darujíce, takže již se wšech téměř stran pomezí země České Němci osazeno bylo.

Náboženstwí w zemi bylo jediné katolické, kromě málo míst ukrytějších, kdež zůstáwali protestanti, ač na oko po katolicku žiwi byli. Tu jest zase založeno mnoho chrámů nowých a klášterů mužských i ženských, jako za starých časů před husitskau wálkau bywalo; zwláště pak Jesuité řád swůj w zemi rozmnožili, nowých wždy klášterů a statků zemských nabywajíce. Ale nedostáwalo se mužů rozumných, kteříby wíru katolickau tak pewně a bohumile byli založiti i štěpowati dowedli w myslích lidských, jako byla za císaře Karla IV slawné paměti a předchůdců jeho. Nebo bylo nejwíce kněží a mnichů neumělých, kteří špatně kázali, špatně učili, o slowo boží wěrně

když takowé na ně pokušení přišlo, a w posměch přišli u cizích národů, kteréž prwé uměním byli přewyšowali; ano sami sebau konečně počali opowrhowati, stydíce se Čechy slauti, a přirozeným jazykem swým mluwiti, raději německy se učíce, aby posmíwáni nebyli.

Císař Ferdinand III hned po skončení wálky třidcetileté přišel do Prahy, a chwálil měšťany za statečné města proti Švédům obhájení, za kteréž mnohé jim milosti učinil, a zwláště darowaw 300,000 zlatých obcím Staroměstské i Nowoměstské, za kteréž sobě statky nowé Libeň a Křeštějowice kaupili, kteréž po ten den drží. Ferdinand bywal mnoho w Praze se dworem swým, mluwil jazykem českým a rád s Čechy w kostele píseň starožitnau: »Swatý Wácslawe« zpíwal. Od něho obojí wysoké učení Pražské po dlauhých osudech spojeno jest w jedinau universí, kteráž nazwána: Karlo-Ferdinandská (1653), při kteréž Jesuité fakulty theologickau a filosofickau podrželi, druhé dwě z rukau jich odňaty jsau: právnická i lékařská. Ale učených wždy w zemi pořídku bylo, mezi nimiž Balbin a Pešina o dějinách českých psali, onen zwláště s welikau učeností, obadwa jazykem latinským. Česky později Jan Beckowský nowau kroniku sepsal.

Po smrti císaře Ferdinanda III nastaupil Leopold I, syn jeho, na císařství a České králowství (1657).

Léta 1680 za panowání jeho stalo se welké pozdwižení sedlské, nejprwé w kraji Čáslawském, kdežto spiknuwše se až na 900 lidu sedlského, posly swé wyprawili k císaři, žalujíce, že hůře než s otroky w Turcích a Tatařích páni jich s nimi nakládají, jen žiwot a hlad jim ponecháwajíce, čehož umírnění ně-

jaké s slzami mnohými žádali, ale wzdorně a ozbrojeni jsauce. Tedy wytáhl na ně Piccolomini s dwěma pluky wojska, od kterých rozehnáni jsau, mnozí zwěšeni, druhým ulehčil císař robot, a aby pokojni byli rozkázal. Ale téhož času w kraji Litoměřickém a Plzenském i w jiných mnohých krajinách po celé zemi se wzbaurili sedláci, podobných wěcí podobným způsobem žádajíce, i chopili se starých swých zbraní, kteréž w chalupách odpočíwaly, a we welikė zástupy na nèkteré tisíce silně se sbírali. Proti kterým když rowněž Piccolomini moc swau obrátil, zabèhli do lesů a hor nepřístupných, kdež nemohli přemoženi býti, až spokojeni bywše nèkterau úlewau powinností swých, k domowům a prácem opèt se nawrátili.

Brzy potom byl mor weliký w Čechách a druhých zemích Rakauských, kdež pomřelo lidí w Praze 36.000, a w celé zemi wíce než 100.000 (1681). Také

jeho (od r. 1711), a wždy nepřestáwaly, ale množily se ty wálky skrze nezdárnost a zištnost mnohých mocnářů.

Josef I učinil smlauwu s kurfirsty říšskými, aby budaucně země Česká wšecky platy k Říši platila, jako jiné země německé, a za to wšechna Říše aby we wálkách králi Českému pomáhati powinna byla.

Císař Karel VI, nemaje syna žádného, byl poslední Habsburského rodu panownik nad Rakauským mocnářstwím. Tedy chtě, aby po smrti jeho Marie Terezie, dcera jeho, nastaupiti mohla, powolal sněm stawů Českých r. 1720, w kterémž předložen jest jim zákon nowý, řečený pragmatická sankcí, aby napotom wždy po wymření rodu mužského i dcery císařské panowati směly. K čemuž přiwolili i stawowé čeští, i druhých zemí dědičných, a císař mnohá učinil i jiným mocnářům darowání, aby proti zákonu tomu ničeho nepodnikali, jakož i slíbili jemu Španěly, Angličany, Říše, Holland a Francauzy, že pragmatickau sankcí zachowáwati a chrániti budau.

§. 73.

Marie Terezie.

Ale jakž umřel císař Karel, a M. Terezie, dcera jeho, panowati začala, jejíž manžel byl František z Lotrink, arcikníže Toskanský (1740); hned nepamatujíce slibu swého mocnosti, zrádně nad ní učinily, a wálku zdwihly, aby se zemí jejich zmocniti mohly. Mezi nimi nejprwnější Fridrich II, král Pruský, swého wěku bojownik nejslowútnější, prawil k zemi Slezské, která ku koruně České patřila, právo míti;

wtrhnul do té země, porazil wojska královnina, a města osadil (1741).

Což když se stalo, hned toho roku učinili spojení mezi sebau čtyry mocnosti: Francauzy, Bawory, Sasy a Prusy, ku kterýmž i jiná knížata Říšská, ku pomoci Karla, wévody Baworského, se přidala, kterýž chtěl míti právo, we wšech zemích Rakauských na místo Marie Teresie nastaupiti. Tedy hned ozbrojiwše wojsko, s jedné strany Francauzi a Bawoři, s druhé Sasowé do Čech wtrhli. Před městem Pražským sesli se, a dobyli ho; do kteréhož wešed Karel Baworský, prohlásiti se dal za krále Českého, i ode wšech stawů královstwí, na sněm powolaných, přísahu přijal. Též doby Fridrich, král Pruský, do Čech wtrhnuw, dobył Hradce, Pardubic, Litoměřic, Boleslawě, a w Morawě Olomúce; odtud wšech zemi královnu zbawiti se strojili. Ale jiné mocnosti: An-

Tím mocněji nyní princ Karel a kníže z Lobkowic s Francauzy bojowali, aby jich wyhnali z Českého králowstwí, ažpak w Praze obleženi jsau, jichž wůdce byli Belleisle a Broglio. Ale od měsíce května až do zimy nadarmo města jest dobýwáno, we kterémž statečně Francauzi se hájili, srownáwajíce se dobře s měšťany, a hlad, nauzi, wše zlé hrdinsky snášejíce; ažpak tajně z Prahy wyšel Belleisle, a wojsko do Cheba wywedl, w kruté zimě a s nauzí wšelikau, poněwadž země skrze pleny předešlé pustá byla, a Husaři i Chorwáti wšady objíždèli, nuzili a překáželi. Dwanácte dní z Prahy až do Chebu cesta trwala Francauzům, kudíž posledně země Česká od nepřátel jest wyčištěna.

Ale mnozí, kteří příliš radostně Karlowi Baworskému přísahu činili, měli zlé swědomí, pokuty jako po bitwě Bělohorské skrze Fridricha Falckého se bojíce. Tedy utekli do Bawor mnozí páni a rytíři, ale jsau milostiwě nazpět powoláni, a žádný netrestán na žiwotě, toliko penězi někteří, a jiní na čas wězením, kteří ti nejwinnější byli, jakož i měšťané Pražští někteří, že tupili královnu, mezi nimi nade wšechny Karel David, hejtman krajský, kterýž lid k odpadnutí od rodu Rakauského popauzel. Někteří, ježto newěřili, zůstawše w Bawořích, odsauzeni jsau, aby se do wlasti wíce nawrátiti nesměli. Potom přišla královna do Prahy a slawně jest korunowána (1743), kdežto pobyla 48 dní w radostech a weselosti. Když se do Wídně zas nawrátila, wyweden byl Karel David na poprawu za prowinění swé, maje sťat býti; ale když kat meč napřahował, milost jest jemu oznámena, a na pewnost zawřen.

Mezi tím časem wítězili Rakušané w Bawořích,

kteréž země celé dobyli, zahnawše Karla, císaře Římského zwoleného; Francauzy princ Karel až za Rýn zahnal, a dále w krajinách těch válku wedl. Toho wítězství nepřál královně Fridrich Pruský, i obnowil válku s ní ku pomoci Karlowi, do Čech wtrhna (1744), kdež baron Harš nad Prahau byl welitelem. Ten když král Pruský města oblehl, začal se bujně k obraně míti. Chtěl prolomiti oblauk jeden mostu Pražského kamenného, aby nepřítel, kdyžby Malé strany dobyl, předce na druhau stranu přejíti nemohl. Ale most tak pewně stawen byl, že žádnau mocí přičiněnau nemohl pobořen býti; aniž potřebí bylo: neb hned jak Fridrich z děl na město stříleti počal, a pobořil domů počet welikỳ, načež Prusowé i hned zdi městské slezli; Harš ztratiw srdnatost, w zajetí se poddal, a město od Prusů osazeno jest. Tu musil Princ Karel Čechám na pomoc spě-

Fridrich Angličanům, jakožto závistník její. Tedy wtrhnul Fridrich do Čech nenadále (1756) s vůdcem svým Šwerinem, a swedli bitwu u Lobosic s Brounem, vůdcem císařským, kterýž ač poražen jest, však se ztrátau krále Fridricha welikau, jemuž mnoho lidu zabito a poraněno, více než císařským. Druhého roku (1757) Fridrich znowu wtrhnul, až před Prahu přitáhna, kdež porazil wojsko prince Karla Lotrinského, ač Šwerin mu padl, a obléhal město tři neděle mocně a ukrutně, však dobyti nemohl. Neboť z Žižkowa a jiných wrchů okolních učinil střelbu z děl, kterauž město Pražské zůřiwěji než kdy prwé jest pobořeno a zkaženo; ale maršal Daun s nowým wojskem císařským přitáhna, položil se u Kolína, a porazil Fridricha, jenž od Prahy odtrhna proti němu postawil se, a lidu na 20,000 ztratil. Tu musili Prušané od Prahy odtrhnauti a ze země wyjíti.

Odtud zašla wálka do Sas, do Slezska, Brandenburka, Pomoří a jiných krajin wzdálenějších, a wždy více se tužila mezi stranami, jichž wůdcowé jedni druhé důmyslností a udatenstwím přesáhati usilowali, od Prušanů Fridrich a učedlníci jeho: Ziethen, Winterfels a jiní; mezi císařskými Daun, Laudon a jiných počet znamenitý, bitwu za bitwau swádějíce. Tedy byla ochráněna země Česká před wpády nepřátelskými, kteréž málo kdy se přihodili; ale pohubena dosti wojáky domácími a daněmi welikými, které k wálce se ukládaly. Konečně, když jedni druhým neupustili, učiněn jest mír w Hubertsburku, tak aby každý podržel, co před wálkau měl, žádný ničeho nenabuda ani nepozbuda (1763).

Ale ještě jednau za žiwobytí Marie Teresie wálka obnowena jest s Fridrichem o dědictwí Baworské po

smrti kurfirsta Maximiliana, po kterém Fridrich, aby Rakausy dědily, dopustiti nechtěl. Tedy wtrhnul do Čech ze Slezska s wojskem welikým (1778), a s druhým wojskem ze Sas princ Jindřich bratr jeho, jedním tažením až ku Praze přitrhnauti mínice, a králowstwí České opanowati. Ale proti nim hned na hranicích se postawili Laudon a Lascy, wůdcowé cwiční, kteří tak uměle wojska swá nastawowati dowedli, že obě wojska nic neučiniwše, bez boje ze země pryč obrátiti se musili. Léta budaucího císařští sami do Kladska wtrhnuli, Prušané Braunowa dobyli, s druhé strany o město Most nadarmo se pokaušeli, konečně w krátkém čase mír učiněn jest w Těšíně, aniž co znamenitého s obau stran wykonáno (1779).

§. 74.

Za panowání Marie Teresie od papeže Římského Klimenta XIV zrušen jest řád jesuitský pro mnohé příčiny, zwláště že jich winěno, jakoby we mnohých krajinách rozbroje činili, a po swětském panowání místo slowa božího žádost měli (1773). Tedy odebráni jsau jim po wšech zemích Rakauských statkowé jejich, kterých měli hojnost welikau, jen w Čechách a na Morawě 20 kollejí a 12 residencí, audů 1130 počítajíce. Brzy potom Josef i jiných klášterů, kteří se w Čechách u weliký počet byli rozmnožili, neužitečnost rozjímal, a jedny po druhých rušiti počal, mnichy i jeptišky rozpauštěje, kromě těch, kteří mládež učiti, aneb nemocných hledeti i jiné dobré skutky za účel měli. Ze statků, které jim odňal, založil peníze k zakládání nowých škol a far, kdež potřeba kázala, a řád církwe s powolením papežowým oprawowal. Tu wydal i tolerancí jiným wírám křesťanským (1781), kteréž katolické nejsau, powolil jim, aby služby boží swobodně konati směli, a kostely k tomu i také školy pro mládež swau stawěli. Ten rozkaz císařský když oznámen jest, ku podiwu bylo, jaký počet jinowěrců od Bělohorské bitwy až po tento čas proti zápowědi při mínění swém se zachowal, ač weřejně k náboženstwí katolickému byli znáti se musili; neboť w Čechách a na Morawě dohromady na 100,000 napočteno jest. Mezi těmi někteří, a to počet největší, ohlásili se, že chtí držeti wyznání Luterowo aneb Kalwinowo, i dowoleno jim jest. Jiní k bludům mnohým ohawným weřejně se přiznáwali, zwláště w kraji Chrudimském některé sto lidí, ježto se deisty nazywali, trojici swatau i pána Krista boha a člowěka býti zapírajíce, že jest toliko wěřiti w Boha a zachowáwati desatero přikázání;

rowněž w kraji Hradeckém, jiní, kteří Abrahamity čili Israelity zváni jsau, židowských powěr se držíce; ještě jiní, kteří adamnické hříchy a bludy páchali, jako oni, kterých Žižka někdy upáliti kázal. I nemohl Josef takowým swobodu dáti, aby lid swáděli; protož když poučiti se dáti nechtěli, mnohé do Uher, do Sedmihrad a jinam na hranice Turecké zawésti kázal, aby wzdáleni byli; jiné kárał pokutami rozličnými, až bludy jejich wyhubeny jsau.

Toho času, když mnozí sedláci u dworu císařského na pány swé žalowali, že jich k wíce prácem nežli powinni jsau, potahují, ještě za žiwobytí matky swé Marie Teresie Josef roboty a jiné poddanstwí zrušiti zcela, aneb znamenitě zmenšiti umínił, aby sedláci lépe statků swých a žiwobytí požiwati mohli. K tomu když nejprwé pánů zemských o powolení žádał, odpowěděli jemu, že swoliti k tomu nemohau,

císařský, který jim úředníci páni přečtli, že byl jiný patent od královny a od císaře wydán, aby sedláci wšech robot zbaweni byli. Tedy na mnohých místech proti wrchnostem zdwihati se počínali, a přede wšemi jinými w horách Krkonoších, kteří okolo Trutnowa a Braunowa obywají (1775). Ti ozbrojiwše se holemi silnými ode wsi ke wsi táhli, wšechny jiné s sebau až k druhému úřadu, který jim na cestě byl, jíti nutíce. Neboť kamž přišli, laupili wrchnosti a úředníky, i přihrnuli se až ku Praze, jich na počet 1000, prawý ten patent pohledáwajíce. Tu wytáhli dragauni na ně, a rozehnali je lehko, 150 zajawše, z kterých čtyři weřejně druhým na postrach oběšeni jsau. Jiní, kteří se u Boleslawě, u Bydžowa a nejzatwrzeleji u Chlumce pobauřili, podobně poraženi a potrestáni, rowněž u Litoměřic, u Žatče, u Falkenowa, u Konopiště, a na jiných místech, kdež se pozdwihli; ažpak generál Olivier Wallis s mocí wojenskau do Čech poslán, kterýž táhl po wšech krajských městech, i sám osobně patent robotní ohlašowal, takže widauce, že takowá jest prawá wůle císařowa, spokojili se.

Od toho času počala země Česká znowu wzkwétati, a zmáhati se i z opowržení swého se wynášeti. Nejprwé sedláci čeští, kteří předtím na polích jen pánům swým pracowati musejíce, leniwí a nedbalí byli, nyní když pro sebe pracowati směli, pilnosti se chápali, pole, luka, sady, tak jak někdy bywalo, a nyní po tento den trwá, utěšeně wzděláwali, takže celé toto králowstwí jako zahradě krásné podobá se. Týmž způsobem začala se zdokonalowati řemesla, skrze tu pilnost, která we wšechen lid wešla wnuknutím císařowým, i založen jest fabrik a rukodílen

na wšeliké zboží počet weliký, a wždy více se rozmnožowal, čemuž napomáhal císař wšemi, kterými mohl, obyčeji, a zwláště tím, že zapowídal zboží cizí do země přiwážeti, aby domácí průmyslníci odbytu na zboží swé jistější jsauce, tím snáze pracowati mohli. A jako w Čechách, tak i w jiných zemích Rakauských téhož času dálo se působením císařowým, takže mocnářství to, kteréž nejprwé nad tolikerými zeměmi se rozšířilo, již nyní i wnitř wždy wíc a wíce sílilo se a zwelebowalo, a moc swau mezi jinými w Ewropě statečněji wždy mohlo ukazowati.

Ty časy byla žádost císaře Josefa nejwětší, wšem těm národům, nad kterými panowal, kterýchž obyčejowé a zřízení jedněch ode druhých daleko rozdílní byli, pokud mohl, jedno to samé zřízení dáti, aby wšichni jako w jeden národ se sliii, a před světem swornosti swau tím mocněji se ukázati mohli.

upadli; na místo nich odtud radní od úřadů vyšších zkaušení a ustawení zawedeni jsau. Nad sedláky ponecháno jest wrchnostem, aby rozsudky činili, wšak ne podlé wůle swé, ale podlé zákonů nowě způsobených. Toho času města Pražská znowu a na wždy již w jediné pod jediným magistratem spojena jsau (1784). Léta 1770 počítáno jest obywatelstwo wšeho králowstwí, jehož wypadlo mužů 1,195.000, a wšech lidí asi půl třetího millionu. Předtím již wšechny míry a wáhy aby w celém mocnářstwí stejné byly, zawedeno jest (1765). — Císař Josef učinil nowé rozdělení berně po celém mocnářstwí (1788), k čemuž změřiti dal wšechny pole, luky a lesy, a jiné zboží nemowité, aby kdo míň má, méně, kdo wíc, wíce podlé sprawedliwosti platiti musil. — Roku 1770 a potom dwě léta, když pro neúrody weliké hlad nastal w celé zemi, ještě za žiwota Marie Teresie; přišel sám do Čech Josef, aby očitě o bídě se přeswědčil, i pomáhal penězi a obylí přiwážením i wšemi možnými obyčeji k ulehčení nauze; později pamatuje na smutný staw chudých, ústawy pro chudé po wší zemi založil, aby žebrati a zaháleti nemusili (1784). Podlé toho příkladu potom i jiní a zwláště stawowé zemští o záwod šli, špitály pro nemocné a pro chudé, domy pro sirotky, pro slepé, pro němé a k jiným milosrdným skutkům zakládajíce. K obraně zemské císař wojsko wšeho druhu zwelebil a rozmnožil, jízdné i pěší a zwláště dělostřelstwo, kteréž mezi wšemi mocnářstwími toho času země Rakauské měli nejdokonalejší, a zwláště wtipností Čechů, z kterýchž po tento den největší část wojska toho jest způsobena. Také pewnosti w Čechách k obhájení pomezí proti ná-

jezdům Pruským: Terezín a Josefow nejprwé (1780), potom i Hradec Králowé založeny jsau.

Ta pak také byla snažná žádost Josefowa, jakým způsobem by wšichni národowé rodu Rakauskému poddaní na jeden jazyk, a to německý, mobli obráceni býti, aby ničím jedni od druhých se nerozeznáwajíce, zcela jediným národem byli. A již předtím Čechowé nehrubě stáli o jazyk swůj český, kterýž sedlským nazýwán byl, poněwadž jim wznešenější mluwiti se stydèli, aniž co krásného a užitečného w něm jako za starých časů psáwáno bywalo. Také těch dob byli Němci, od Francauzů, Angličanů a Wlachů, těhdy nejoswícenějších národů, se učíce, daleko nad Slowany w uměních a wědách se powznesli, a literaturu swau rozšířili a ušlechtili, ježto Čechowé we wšech wěcech za ostatními národy pozadu zůstali. Jediné bylo umění hudební, we kte-

i stalo se, že nejprwé školy normální a hlawní po městech zawedeny jsau (1774), na kterých wšem užitečným wěcem učilo se jazykem německým; potom pak i gymnasia latinská, kteráž nad míru prwé špatná a neužitečná byla, na lepší a německé učení se obrátila, naposléz wšechno wyšší studium, a rownéž i w úřadech wšechněch časem swým začat jazyk německý.

Za panowání císaře Josefa žádná wálka s cizími národy wedena nebyla až do osmého roku (1788), když Turci s Rusy rozepři začali, w kteréž pomáhal Josef Kateřině, Ruské císařownė. Kterážto wálka daleko od Čech wedena jest. A hned druhého roku umřel císař Josef, po desítiletém slawném zemí swých sprawowání (1790).

§. 75.

Časowé welikých válek Francauzských.

Nástupce císaře Josefa byl bratr jeho, Leopold II, kterýž jen dwě léta panowal, a po smrti jeho syn Leopoldůw, císař František II (1792), kteříž obadwa podlé potřeb pozměnili a oprawili zákony Josefowy. Nejprwé Leopold hned při nastaupení panstwí obnowil zase sněmy we králowstwí Českém, kteréž byl zrušil císař Josef, sám wšechny země podlé maudrosti swé sprawuje.

Ale mnoho dobrého, čeho obmýšleli ti dwa mocnářowé, válkami welikými překaženo jest, kteréž po wšecky jich časy celau Ewropu hubily. Neboť powstal byl národ Francauzský proti Ludwíku XVI. králi swému, změnili wšechen řád w zemi swé a

zabili krále. Čehož pomstiti chtíce druzí mocnářowé ewropejští, i také císař František, když válku zdwihli proti Francauzům, ti s takowým úsilím na odpor se postawili, že netoliko w zemi swé ubránili se, ale i na jiných zemích mstiti se počali wítězíce. Nad nimi potom stal se císařem Napoleon Buonaparte, wůdce wšech wěků nejslowútnějšť, kterýž panowati počal mocně a pyšně nad Francauzy i nad jinými národy, wšem zákony podlé wůle swé ukládaje, kterýž krále jedny ssazowal a druhé ustawowal, i tak strach sebe po celé Ewropě přenáramný způsobil.

Tu bauřily wálky wůkol země České, dlauho jí samé se nedotýkajíce. Starodáwní Říše Římská od Karla Welikého založená zahynula, an sobě Napoleon welikau část Němec podmanil, a císař František složil korunu římskau císařskau, na místo toho s zeměmi swými císařem Rakauským se nazýwaje (1804).

Tedy smlauwáno jest w Praze, kamž mocnosti plnomocné swé poslaly. Ale když nic zjednáno býti nemohlo, a válka znowu se začala; i učinil císař František spojení s Prušany a Rusy, sebraw do Čech wojsko weliké, jehož wůdce byl kníže Karel Šwarcenberský, pán Český, netoliko nad Rakauskými ale i nad wojskami druhých mocností za nejwyššího postawený. Tu přitáhla i ruská wojska mocná do Čech, a wtrhli společně do Sas, kdežto zwítězil wšak Napoleon u Drážďan, i wrátiti se musili. Ale když Kleist generál Pruský s malým lidem přes hory Krušné nad Chlumem utíkal, stíhán jest neprozřetedlně od Vandamma, generála Francauzského, kterýž maje lidu swého 42.000, celého království zmocniti se obmýšlel. Tu když sešel s hor dolů do planiny, přitrhli swým na pomoc Ostermann wůdce Ruský a Colloredo s lidem Rakauským u wětším počtu lidu než Vandammův byl, i bojowáno jest na týchž místech, kdež někdy Soběslaw nad císařem Lotharem zwítězil, a Čechowé Mišňany a jiné Němce přemohli roku 1426. Tu přemoženi jsau Francauzi, a k horám příkrým, kteréž za zády měli, přitlačeni, takže útěk nesnadný byl w místech těch obtížných (1813), a jich zbito a zajato jest k 30.000. Vandamme sám weden jest do zajetí s potupau welikau. Brzy potom na blízce těch míst, u Nollendorfa, císař Napoleon sám do Čech chtě wtrhnauti, nemohl skrze weliký počet lidu císařského a ruského, i obrátiti se musil do Sas, kdež poražen jest u Lipska. Tu jej stíhali spojení mocnářowé až do Paříže, a ssadili jej s císařstwí Francauzského. Sami pak kongress weliký sobě učiniwše we Wídni, tu narownali wšechny wěci ewropejské a w řád nowý uwedli, we kterémžto kongressu na mí-

sto bývalé Říše spojení států německých zřízeno jest, a nazváno Spolek Německý. K tomu přistaupil i císař František s mnohými swými zeměmi, mezi nimiž i země Česká k Spolku Německému jest připočtena (1815).

§. 76.

Země České časowé nejnowější.

Od kongressu Widenského (1815) až do tohoto dne (1842) skrze 27 let byl utěšený mír w zemi České, a we wšech téměř zemích ewropejských za panowání císaře Františka I a syna jeho Ferdinanda (od r. 1835). Mocnářstwí Rakauské rozsahowalo se nad welikými a krásnými zeměmi jako uprostřed Ewropy ležícími, kteréž jsau, králowstwí České, markrabstwí Morawské, arcikníżetstwí Rakauské, wéwod-

sařstwí toho až mezi nejwyšších pět mocností nynějších na světě, kteréž jsau: Angličany, Rusy, Francauzy, Rakausy a Prusko; wedlé jichž přátelského usnešení wšechny téměř wěci a události bywají rownány a naprawowány. Co wálky utichnuly, počalo i wice než kterýkoli čas prwé z wnitřka wzrůstati zemí těch bohatstwí a zwláště země České, kdež wzkwetla orba, průmysl i obchod nad předešlý obyčej, a wšeliké žiwnosti tak se rozhojnily od těch dob, že i obywatelstwo země na čtyry milliony se rozmnožilo, jakž hustě nikdy předtím králowstwí to nebylo zalidněno. Tauž měrau rozmáhala se i učenost a wzdělanost w lidu, takže mezi wšemi národy slowanskými opět jako před dáwnými časy Čechowé byli nejwzdělanější, z nichž počet weliký učenců i úředníků a jiných obecnému dobrému užitečných lidí powoláno bylo i do druhých zemí Rakauských, kdež menší mužů takowých dostatek byl: pro kteréž pro wšechny wěci prawě nazwáno jest to králowstwí jedním z nejstkwělejších klenotů koruny císařské.

Ty tedy časy odpočinauce sobě Čechowé od welikých nesnází předešlých wěků, opět i k zwelebení jazyka swého zřetel swůj obrátili, kterýž jest jednohokaždého národu poklad neocenitedlný. Neboť hned jak císař Josef, wida nedostatečnost jazyka Českého, poněwadž Čechowé sami sobě ho newšímali, školy německé zawedl, aby jimi národ ten k wyššímu wzdělání mohl přiweden býti; mnozí počali jazyka Českého litowati a přičiňowati se, aby se nějaké zase jeho powznešení stalo, zwláště František hrabě Kynský, můdce udatný i wzdělaný muž, rowněž Pelcel, dějepisec, Procházka, Kramerius a jiní

někteří, ježto po dlauhém mlčení jazyka Českého nowé české knihy psáti a staré wydáwati počali, mezi nimi Josef Dobrowský, učeností swau nejpřednější. Ten prwní študowal wšecky jazyky slowanské, a ukázal krásu jich a wýborný sklad, také prawidla mluwení českého w ten způsob ustanowil, že druzí snáze nežli prwé psáti jím mohli. Tu počal básniti česky Antonín Puchmayer; po příkladu jeho Nejedlý, Hněwkowský, a wýše nad ty Jungmann a jiní, jeden wždy mnoho jiných powzbuzujíce. Téhož času o tauž wěc mezi Slowáky w Uhřích, týmž jazykem českým mluwícími, Rybay, Tablic, Palkowič a jiní mužowé zaslauženi se pokusili.

Toto wše ještě za časů posledních těch wálek stalo se, a když pokoj wšem wěcem lepšího průchodu popřál, tím stkwěleji se rozmáhalo. Léta 1818 nalezen jest od Wácslawa Hanky Rukopis Králo-

mohlo wše, čeho we wědách a umělostech od jiných národů nalezeno bylo, jazykem českým wysloweno býti. Tedy musili rowněž teprw jej přiostřowati a nowými slowy a názwy srozumitedlnými uzpůsobowati, jakož i činili nawedením předešlým Dobrowského, w čemž Josef Jungmann a Swatopluk Presl nejpřednější byli. Z toho ač mezi nimi samými různice mnohé powstaly, poněwadž někteří nowému wšemu odporowali, druzí toho jakož newyhnutedlně potřebného hájili, až i o prawopis od Dobrowského oprawený hádky wznikly škodliwé: wšak konečně wšechno na dobrau stránku přemoženo jest, a již jazyk český w kráse a dokonalosti swé opět se ukazowati začíná.

Toho času powstal mezi Slowáky w Uhřich nejslawnější básník český Jan Kolár, sepsaw Slawy Dceru, báseň wýtečnau mezi wšemi pracemi básnickými, kteréž toho času w Ewropě na světlo wyšly. Po něm byl Ladislaw Čelakowský, písní skladatel utěšených, a podobně Karel Šneider, ač stařec již ctihodný. Wáclaw Klicpera sepsal diwadelné hry wýborné, podlé něho Karel Macháček a Jan Štěpánek, jenž české diwadelní hry dlauho w Praze řídil, podlé kteréhož příkladu s diwným oblíbením po městech i městečkách rozšířily se w celém králowství. Rowněž básnili Langer, Chmelenský, Turinský, Winařický, Hanka, každý we způsobu swém spanile. Presl sepsal o wědách přírodopisných, Sedláček o počtářských, Marek o logice; o jiných wědách Antonín Jungmann, František Palacký a jiných počet znamenitý, jichžto jména nemohau wšechna położena býti. Pro snadnější rozšíření wědomostí založeny jsau časopisy učené: Krok (1821), Časopis českého

museum (1827), časopis pro katolické duchowenstwo: jiné pro zábawu a obecnější poučení, jakož Jindy a Nyní, Wečerní Wyražení, konečně Kwěty ze wšech předešlých nejlepší.

Léta 1831 založena jest Matice Česká, hlawním přičiněním Rudolfa, knížete Kynského, to jest pokladnice k wydáwání znamenitých díl českých, kteráž wždy wíce až po tento den se rozmnožowala, a wšemu wlasteneckému podnikání na welikau podporu byla. Téhož léta stawowé králowstwí Českého dali rozkaz k sepsání obšírné a důkladné historie České Františkowi Palackému, učiniwše jej stawowským historiografem zemským, we kterémž úřadě potwrzen jest od císaře Ferdinanda. Pawel Josef Šafařík, rodu slowenského, sepsal knihu nadto wytečnau o Starožitnostech Slowanských, kterau ihned jiní národowé do swých jazyků z češtiny překládali.

nalézaje pěstaunů a rozmnožowatelů; kterýchž podnikáním mnozí se posmíwali pošetilí, prawíce, že marné jest jejich namáhání, ale wláda otcowská, wšem národům swým stejně nakloněná, schwalowala a odměňowala mužům těm práci jejich zaslaužilau, a maudřejší w lidu radowali se z toho, a pomáhali, jichžto následowaly osoby wšech stawů, nízkých i powýšených, nestydíce se již česky mluwiti, česky čísti a psáti, ale právem s láskau jazyka swého se přidržujíce, na swau pochwalu i celého z toho národa Českého.

Letopočet.

L. p.

1621. Poprawy na náměstí Staroměstském.
1624. *Protestanti ze země wypowědění.*
1627. *Nowé zřízení zemské.*
1631. Wtržení Saské do Čech. Wystěhowanci se nawrátili.
1632. *Waldštýn* wůdcem císařským učiněn, Sasy zahnal.
1634. Smrt *Albrechta Waldštýnského.* — Banner do Čech wtrhnul.
1635. Mír Pražský. *Lužice* Sasowi postaupena.
1637. Ferdinand III.
1638. Poplenění celé země České skrze Bannera.
1644. Torstenson. Bitwa u Jankowa.
1647. Wrangel.
1648. Švédowé na Malé Straně Pražské. Pokoj Westfalský.
1653. Spojená universi Karlo-Ferdinandska.
1657. Leopold I.
1680. *Welké pozdwižení sedlské.*
1705. Josef I.
1711. Karel VI.
1720. Pragmatická sankci.
1740. M. Teresie.
1741. *Fridrich Pruský Slezska dobyl. Karel Baworský* w Praze za krále prohlášen.
1742. Bitwa u Chotusic. Belle Jole.
1743. M. Teresie korunowána.

L. p.
1744. Praha od Prusů dobyta.
1756. Bitwa u Lobosic.
1757. Bitwa u Prahy. Obležení Prahy. Bitwa u Kolina.
1773. *Zrušení řádu Jesuitského* a jiných klášterů. — *Zrušení ro*
stwí; patent robotní.
1774. *Normálky německé.*
1775. Baure sedlské.
1778. Válka o dědictwi Baworské.
1780. Pewnosti založeny.
1781. *Toleranční patent.* — Řád soudní.
1784. Magistrát Pražský jediný *zřízen.*
1786. Obecné právo německé wydáno.
1787. Zákon trestní.
1788. Spořádání obecné berně.
1790. Cisař Josef II umřel. Leopold II.
1792. František I
1806. *Cisařstwí Rakauské zřízeno.*
1813. Vandamme u Chlumu poražen.
1815. Kongress Widenský. *Čechy k Německému spolku připočtě*

REJSTŘÍK.

A.

Abrahamité 304.
Adam 183.
Adamnict 183. 304.
Adda 82.
Adela Miśenská 91. 92.
Adolf Nassowský 122. 123. 127.
Adriatické moře 6. 13.
Aetius 12.
Afrika 232.
Achilles 52.
Albrecht I císař. 122—125. 127. 129—131.
Albrecht II císař 186. 194. 201 — 203. 205. 213. 230.
Albrecht Baworský 203.
Albrecht Brandenburský 202.
Albrecht Kulmbašský 246.
Albrecht VI Rakauský 213.
Aldring 287.
Alfons Kastilský 113.
Alpy 13.
Alsasy 38. 113.
Altenburk 192.
Alžběta, manželka Wáclawa II (Riksa) 123. 130. 136. 139.
Alžběta, dcera Sigmunda císaře 186. 201. 203. 214.
Alžběta, manželka Janowa, wis Eliška.
Amberk 193.
Ambigates 6.
Ambroż, farář Hradecký 199.
Ambroż swatý 180.
Amerika 232. 233. 236. 278. 300.
Amerling 316.
Andegawský rod 124.
Anežka, dcera Otakara I 97.
Anežka, dcera Otakara II 117. 131.
Anežka, dcera Wáclawa II a Riksy 136.
Angličany 3. 35. 104. 108. 147 — 149. 156. 162. 181. 234. 235. 277. 297. 298. 300. 301. 308. 313.
Anhalt 267 — 269. 271.
Anna, dcera Wáclawa II 129.
Anna, dcera krále Jana 141.
Anna, sestra krále Ludwika 227. 237.
Aquileja 108. 147.
Armia 8. 9. 11.
z Arnheimu Jan Jiří 281. 282.
Arnošt wéwoda 26.
Arnošt z Pardubic, arcibiskup 148. 159.
Arnulf cís. 32. 33.
Arragonie 172.
z Arrasu Matiáš 152.
Asie 5. 10. 32. 64. 97. 98. 212. 235.
Atlantské moře 232.
Attila 12. 44.
z Aufenšteina Jindřich a Kunrad 133.
Augustin swatý 180.
Augustin, biskup Sanktuarienský 223.
Augspurk 38.
Augusta (Jan) 245.
Augustus 26.
August Sacký 242.
Aujezd u Prahy 123. 242.

Aunhošt 268.
Aurelius (Markus) 9. 10.
Austi nad Labem 112. 118. 189 — 191. 230. 242. 244. 281. 288.
Austi Sezemowo 171.
Aušawa; wiz Rendl.
Aviňon 140. 144. 147. 148. 151. 156. 165.
Awarowé 16. 17. 23. 24. 32. 44. 128.

B.

Bajan 17. 44.
Balbin 295.
Baltické moře 6. 13. 51. 103. 195. 281.
Bamberk 74. 193.
Banner 288— 290. 317.
Bartoš z Prahy 252.
Basilea 149. 194. 195. 198. 201. 212. 214. 222. 230.
Bastarni 9.
Bavorsy 23. 25. 30. 31. 38.
Bělehrad králowský 124.
Bělehrad Srbský 229.
Belleisle 299. 317.
Benátky we Wlachach 153. 312.
Bellowes 6.
Benediktini 42. 45. 67. 69.
Beneš Hermanow 12. 119. 126.
Benešow 169.
Beránek hora 169.
Bergamo 143.
Beraun 15. 19. 85. 87. 102. 112. 156. 176. 182. 289.
Berlin 285.
Betlém 162. 164. 166. 167. 199. 238.
Betlen Gabriel, kniže Sedmihradské 266.
Bezděz 67. 117. 118.
Bezprem 53.
Bilá hora 199. 260. 268. 270 271. 278. 279. 282. 283. 293. 299. 303.
z Bilé Fridrich 273.
Bilina 21; wiz Jakaubek.
Biskupec (Mikuláš z Pelhřimowa) 181. 195.

Diwiš z Kunětic 186.
. 191. 196. 199. 202.
missa 269.
, syn Božejův 72.
oj I 22. 28. 31. 32. 33.
40. 45.
oj II 62. 69. 70. 71. 73.
75. 76. 88.
né 105. 212.
toy 266–268. 272.
70. 72.
a 52.
ech 67. 68.
tý Jan 168.
enburk 106. 117. 123.
. 127. 140. 147. 154.
. 157. 165. 190. 192.
. 194. 202. 213. 216.
. 280. 281. 288. 301.
ýs 271. 288.
borci 17.
ow 262. 263. 270. 296.
. 305.
143.
nfeld 281.
Český 176. 177. 197.
. 206.
Nemecký 179. 184. 188.
.
Uherský 191. 218.
25. 58. 62. 67. 69. 70.
76. 79. 100. 128. 135.
. 176. 178. 192. 198. 211.
. 290.
io 299.
i 301.
wik 92. 192.
191.
law I (Bracislaw) 52—59.
63. 69. 88.
law II 68. 69. 70. 73. 78.
ow 43. 45. 69. 291.
an Wácslaw 252.
owé Wawřinec 188.
na Jan 259.
eč 172. 242.
243.
35. 252.
Budějowice 2. 102. 115. 116.
209. 216. 242. 244. 258.
260. 265. 267. 278. 289.
292.
z Budowa Wácslaw 258. 259.
273. 274.
Budišín 140. 216.
z Buchheima Kristof 291. 292.
z Buchowa Zbyněk 171.
Bujaemum 7. 8.
Budin Uherský 124. 227. 231.
Bulharowé 27. 28. 32. 105.
Burgund 236.
Buriowé 9.
Buštěwes 208. 209.
Buzowé 15.
Bydžow 17. 303.
Bytom 122.
Bzdinka Jan 184. 185. 188. 189.

C.

Caezar 7. 11. 175.
Cahera Hawel 238. 239.
Carda 185.
Carhard čili Konstantinopole
26. 27. 80. 212. 226.
Celtowé čili Wlachowé 6. 7. 35.
Cidlina 41. 47.
Cilský wéwoda Oldřich 202.
Cimburk; wiz Towačow.
Cisterciaci 81.
Colloredo 287. 288. 291. 311.
Commodus 10.
Cornova 308.
Cregy; wiz Kreščáky.
Crema 143.
Cremona 143.
Crha; wiz: Cyrill.
Cyrill 26. 27. 28. 31. 32. 36.
45. 53. 67. 68. 612.

Č.

Čapek Hukwaldský ze Sán
196. 197.
Čáslaw 43. 176. 177. 179. 183.

186. 187. 205. 230. 257. 261. 272. 289. 295. 298.
Čáslawsko 202. 204. 205.
Čech 44. 128.
Čechoslowané 34.
Čelakowský 315.
z Čenowa Wáclaw Wlček 225.
Černé moře 6.
Černikowice 210.
Černin 91.
Černý les 50.
Červená hora 190.
Český les; wiz: Baworský les.
Čestmir 23. 119.
Čeští bratři 223. 226. 239. 257.
Čudowé 5.

D.

Dacie 7. 83.
Dagobert 18.
Dalimil 152.
Dalmacie 312.
Dampierre 264. 265.
Domažlice 18. 112. 138. 193. 194. 209. 230.
Domoslaw 72.
Drahomira 36.
z Drahonic Bartošek 188.
Drátďany 192. 282. 300. 311.
Drewič 50.
z Dubé páni 136. Hynek 117. Ondřej 182.
Dubenín 59.
Dúbrawka 39. 47.
Dunaj 6. 7. 9. 27. 51. 83. 85. 105. 106. 107. 191. 217. 266.
Durinkowé 16.
Durinky 16. 17. 23. 31. 38. 77. 92. 97. 126. 190. 192. 281.
Dwina 6.

E.

Eberhard Wirtembersky 132.
z Eberšteina Otto 99.
Edward III Anglický 148. 149.
Ekkard 56.

Falkenow 305.
Falkenštein; wiz Závíše.
Fantin de Valle 215. 217. 231.
Felice 144.
Fels 259. 262.
Ferdinand Španělský 236.
Ferdinand I cis. 236—248. 250. 252.
Ferdinand II cis. 259. 261. 262. 264. 265. 266. 270. 271. 277.
Ferdinand III 270. 274. 277. 278. 288. 295. 317.
Ferdinand V. 312. 315.
Ferrara 144.
Feuquière 285.
Filipp IV Francauzský 148.
Filipp Hohenstaufský 91. 92. 126.
Filipp Krásný 236.
Filipp Korutanský 108 109.
Filipp Mutinenský biskup 223.
Filipp Hesský 239.
Florentia 144.
Foitland 240.
Francauzy 6. 12. 25. 35. 67. 69. 94. 140. 143. 144—151. 156. 182. 210. 216. 234. 235. 284. 285. 287. 293. 296—300. 308. — 313.
Frankfurt 285.
Frankowé 16—18. 23—25. 27. 31. 44. 47. 53. 128. 192. 281.
Frankštein 216.
František I 297. 300.
František II 309—312. 314. 318.
Friedlant 255. 279. 283.
Fridrich, kniže České 84—87. 89.
Fridrich Bojowný 96. 97. 99. 126.
Fridrich Mišenský 133. 140.
Fridrich I cisař 81. 83—87. 89.
Fridrich II cis. 92. 96. 97. 99. 101. 104. 126.
Fridrich III cis. 203. 205. 209. 211. 213. 214. 217. 218. 220. 226. 236.
Fridrich Krásný 130. 131. 135. 138. 140.
Fridrich Brandenburský 193.
Fridrich Hanuš Saský 239—242.
Fridrich Falcký 265. 266. 268 269. 270. 271. 278. 299.
Fridrich II Pruský 297. 298. 300. 301. 302. 317.
Frimburk 216.
Fürstenberk (Swojanow) 120.

G.

Gallas 286—289.
Gallie 6. 12. 16.
Gordon 286.
Gdec 55.
Geraldin 286.
Gertruda, manželka Wladislawowa 99—102.
Geysa 41.
Götz 282. 290.
Goldsperk 190.
Gonzagowé 144.
Gorice; wiz Hořice.
sw. Gottharda hora 185.
Grimma 192.
Günther paustewnik 56.
Gustaw Adolf 281—284.

H.

Habsburk 113. 122. 130. 202. 236. 266. 278. 297.
Hájek Wáclaw z Libočan 252.
Halič 105.
Hamburk 192.
Hanka 314. 315.
Hannibal 175.
Harš 300.
Hasenburk; wiz Zajic.
Hasištejnský Bohuslaw z Lobkowic 225.
Hacfeld 289. 290.
Hauenšild 273.
z Hausky páni 136.
Heidelberk 162.
Helwetowé 7. 11.
Hercinský les 5.
Heriman 31.

Herman 72.
Hermanów; wis Beneš.
Hermunduři 9.
Herulowé 16. 44.
Hessi 239. 281.
Hilburga, manželka Konráda Brněnského 63.
Hlohow 23. 285.
Hlohowský Jindřich 123.
Hluboká 12 219.
Hlubočice 200.
Hněwkowský 314.
Hnězdno 38. 44. 55.
z Hodejowa Jan 251.
Hof 193.
Hohenlohe 267. 268. 269. 271.
Hohenštaufowé 78. 81. 112. 235.
Holešowice 172.
Holič 136.
Holický Aleš 201.
Holland 172. 276. 277. 297. 298.
Holštýn 280.
Homer 251. 253.
Horaždějowice 130. 178.
Hořelice 216.
Hunnowé 10. 11. 12. 32.
Hus 160—168. 198. 199. 215 223. 225. 230. 234. 256.
z Husi Mikuláš 170. 171. 173 183.
Husinec 165.
Husité 160—198. 225.
Hwězda 269.

Ch.

Charwat 184. 185.
Chazarowé 32.
Cheb 88. 114. 122. 124. 125 193. 213. 241. 264. 282. 286 2 11. 299.
Chlum 88. 311. 318.
z Chlumu Jan 165.
Chlumec 74. 77. 305.
Chmelenský 315.
Chomútow 76. 216.
Chorw ti (Chorwatsko) 12. 15 31. 38. 39. 105. 193. 2 9. 312
z Choterina Matěj Kolinský 251
Chotešow 76.

Jakub Anglický 265.
Jakaubek Bilinský z Wřesowic 189.
Jakaubek ze Stříbra 167. 181. 183.
Jan král 133 — 150. 155. 158. 159. 195.
Jan, syn krále Jana 145—147. 155.
Jan Dražický biskup Pražský 133.
Jan Hunyades 214.
Jan Jiří kurfirst Saský 266.
Jan Lužický 155. 157. 169.
Jan Normandský 144.
Jan XXII papež 144.
Jan XXIII papež 163. 165.
Jan Parricida 131.
Jankow 290. 317
z Janowic J n 220.
Janowice 204.
Jaromět 130. 177. 186.
Jaromir kníže 46. 48. 50—52. 54. 88.
Jaromir(biskup)58—60. 62—63. 88.
Jawor 221.
Jeroným (m. Pražský) 162. 164. 166. 230. 256.
Jeroným (Svatý) 180.
Jerusalem 64. 80. 225.
z Jesenic (m.) Jan 167.
Jesenius 25 . 274.
Jesuité 256. 259. 261. 263. 270. 272. 274. 275. 279. 294. 303. 308. 318.
Ješek (syn Záwišův) 120.
Jetřich, bratr Diwiše Bořka 186.
Jičín 204.
Jičín kněz 181.
Jihlawa 198. 211. 216.
Jindřich Baworský 102. 113. 114. 140. 146.
Jindřich Bretislaw . Pražský 86. 87. 89. 90.
Jindřich, syn Wladislawa I 78. 80.
Jindřich I (Ptáčník), král Německý 25. 30—35. 45.
Jindřich II, cís. Římský 47. 48. 50—51.
Jindřich III, císař Římský 53. 56. 88. 92.
Jindřich IV, cís. Římský 61—62. 69. 70.
Jindřich V, císař Římský 71. 73. 74.
Jindřich VI, cís. Římský 87. 91.
Jindřich VII, císař Římský 132 — 135.
Jindřich Korutanský 129—134. 42. 143. 145. 147. 158.
Jindřich Rakauský 85. 140. 141.
Jindřich, bratr Fried. II Pr. 302.
Jiří král 211 — 220. 226. 231. 236. 239. 250.
Jiskra 214.
Jitka; wiz: Judita.
Johanna, manž. Jiřího 211.
Johanna Španělská 236.
Josef I, císař 296. 297. 317.
Josef II, císař 302 — 309. 313. 318.
Josefow 308.
Jošt Mor. 55. 156. 169.
Judita, manž. Bretislawowa 53. 54. 88.
Judita Uherská 120.
Judita Wladislawowa 151.
Judita, dcera Wrat. II. 62.
Julian Cesarini 193. 194.
Jungmann Antonin 315.
Jungmann Josef 314. 315. 316.
Juta (dcera Jana) 140. 144.
Juta (dcera Rudolfa) 117. 120.
Juta (manž. Wács. II, 122. 12 .

K.

Kabátník, Martin 226.
Kadaň 112. 216. 240. 258. 282.
Kalis 148.
Kalwin 234. 238. 240. 246. 266.
Kalwini 249. 272. 275. 303.
Kamenice 189.
Kananejská země 64. 67. 80. 169.
Kaňk, hora 179.
Kaplíř 274.

Karel Veliký 23. 24. 25. 29. 34. 35. 44. 145. 234. 310.
Karel IV 138. 140. 141. 143. 144. 145 — 155. 158. 159. 161. 162. 192. 201. 210. 241. 247. 275. 294. 302.
Karel V 236. 237. 239. 240. 247.
Karel VI, císař 296. 297. 317.
Karel VII cis. 298. 299. 300. 317.
Karel Gustaw, falckrabí 292.
Kardinal (mistr Jan) 167. 181. 183. 206.
Karloman 29 — 32.
Karlowy Wary 153.
Karlštýn 152. 185. 205. 222. 238.
Kasi 19.
Kateřina Ruská 309.
Kateřina, dcera Jiřího Poděb. 213.
Katolici 169. 170. 171. 180. 181. 186. 201. 214. 215. 216. 217. 222. 238. 245. 246. 247. 248. 249. 251. 256. 258. 259. 260. 261. 264. 266. 272. 275. 276. 277. 279. 280. 289. 294. 303.
Knín 169.
na Křížkách 169.
Klussenbach 152.
Kober Kryštof 273.
Königsberk 104.
Königsmark 291. 292.
Kochan 54.
Kojata 59. 60.
Kolár 315.
Kolda 201. 204. 208. 209. 210.
Kolín Český 112. 116. 130. 131. 176. 179. 191. 197. 198. 201. 208. 220. 282. 301. 318.
Kolín Rýnský 178. 116. 266.
Koloča 229.
z Koloděj Tobiáš Štefek 273.
Koloman 71.
z Kolowrat 314.
Kolštejnský Hynek 190.
Kolumbus 232.
Komenský Jan Amos 277.
Konecchlumský Wilém 273.
Koniáš 294.
Konopiště 216. 305.
Konopišťský Zdeněk 116.
Konopišťský viz **Štemberk**

Kosmas 68. 69. 79.
Kostka, Alb. z Postupic 185. 226.
— Wilém 193. 149.
— Bohuše 241. 244.
Kostelec nad Sazawau 208. 216.
Kostelec nad Labem 187.
Kostnice 165. 166. 167. 170.
Kozáci 269.
Kozelská knížata 141. Jindřich 273.
Krajina 114. 236.
z Krajka Krajiří 244.
Kraków 31. 38. 42. 47. 55. 80. 98. 122. 127. 148. 219.
Kralice 252.
Královec 189.
Královec; viz Königsberk.
Králové Dvůr 119. 177. 186. 314. 318.
Kramerius 314.
Krása Jan 72. 172.
Krasíkow 176.
Kremnice 196.
Kremž 261.
Kresina 52.
Kresomysl 22. 44.
Kressenbrunn 101. 107. 126.
Krešcáky 149. 159. 174.
Kristian Dánský 279. 280.
Kristus 26. 115. 160. 161. 154. 167. 168. 177. 180. 181. 182. 303.
Kristof Baworský 202.
Krkonoše 3. 13. 15. 16. 75. 88. 98. 109. 178. 305.
Krok 19. 25. 44. 128. 129.
Kroměříž 186.
Krumlow 260. 267.
Krušina Hynek z Lichtenburka 171. 173.
Krušné hory 3. 4. 23. 50. 56. 77. 189. 265.
Křesťané 26. 27. 28. 33. 34. 35. 37. 38. 39. 40. 42. 49. 61. 64. 65. 80. 81. 95. 97. 98. 99. 101. 103. 104. 109. 118. 119. 128. 142. 144. 151. 156. 160. 161. 164. 170. 172. 180. 181. 182. 183. 194. 212. 214. 216. 220. 225. 229. 230. 232. 233. 234. 238. 249. 259. 277.
Křestějowice 295.
Křištan, mistr 190. 200.
Křiwoklát 74. 75. 140. 141. 142.
Křižáci 69. 104.
Kúba 191.
Kubín 192.
Kulm 77.
Kulmbach 193.
Kumani 102. 105. 106.
Kuneš 184.
Kunětice; viz: Bořek.
Kunigunda, manželka Otakara 116 — 120. 126.
Kunigunda Brandenburská 107. 126.
Kunrátice 168. 176.
Kunštát; viz: z Poděbrad.
z Kunwalda Petřík 207.
Kutnáhora 70. 79. 112. 116. 121. 124. 125. 130. 131. 132. 134. 169. 171. 176. 179. 187. 199. 205. 207. 219. 222. 231. 253. 273. 274. 282. 289.
Kutnauer Jan 274.
Kwádowé 9.
Kwido kardinal 92.
Kyjew 39. 80. 98. 105. 178.
Kymrowé 7. 11.
Kynský František 313.
Kynský Rudolf 316.

L.

Labe 2. 4. 13. 17. 23. 41. 50. 63. 75. 177. 187. 189. 282. 288. 289. 292.
z Lacenboka Jindřich 165.
Ladislaw, král Uherský 63.
Ladislaw Neapolský 163.
Ladislaw Posthumus 203. 205. 206. 209. 210. 214. 231.
Ladislaw, syn Hunyadův 214.
Landsperk 191.
z Landštýna Wilém 136.
— Witek Ojířowic 133.

Langenlois 237.
Langer 315.
Langobardi 9. 16. 23.
Lanzo 59.
Lapowé 3.
Lascy 302.
Latinské císařství 26. 27.
Laubno 190.
Laudon 301. 302.
Lauenburk 280.
Launy 172. 176. 186. 187. 209. 282.
Láwa 217.
Lehél 38.
Lehnice 98. 136. 258.
Leopold I, císař 290. 295. 296. 317.
Leopold II, císař 309. 318.
Leopold III, Rakauský 62.
Leopold VI Rakauský 85.
Lesly 286.
Leštno 216. Wáclaw z L. 165.
Lew Kyjewský 105.
Lewý Hradec 32. 41.
Liben 187. 258. 295.
Libětice 136.
z Lobkowic 15. 290. Děpold 262. 263. Ewa 254. Jan 226. Jindřich 246. Popel 259, viz Hasištejnský.
Lobosice 301. 319.
Lodenice 85. 86. 89.
Lohelius 261. 263. 270. 272.
Loket 15. 100. 111. 137. 138. 216. 272. 282.
Lokietek; viz Wladislaw.
Lombardie 81. 143. 312.
Lomnice 198. 264. Lomnický 252.
Loquis 181—183.
Lorek 69.
z Losu Jindřich Otto 273.
Lothar 76—78. 88. 190. 311.
Lotrinky 38. 297.
z Lotrink Karel 297—301.
Lucemburk 135.
Lucemburský rod 128—201.
Lučané 15. 22. 23.
Lübek 277.
Lützen 284.
Ludmila sv. 31. 35. 36. 41. 45.

Lutherani 238. 239. 241. 249. 265. 266. 275. 280. 303.
Lutici 23. 35. 80.
Lutomirici 15.
Lutice 49. 51. 140. 154. 158. 169. 192. 194. 204. 211. 216. 218. 220. 242. 262.
Lutnice 169. 265. 267. 288. 317.
Lwow 39. 105.
Lysa 52.

M.

Madlon 299.
Maďari 32—35. 38. 45. 312.
Magdalena, dcera krále Franc. 210.
Magdeburk 31. 41. 111.
Macháček 315.
Makotřasy 176.
Malešow 79. 187. 230.
Malin 70.
Malthesowé 81.
z Mansfelda Arnošt 264. 265. 267. 268. 272. 280.
Mantua 144.
Maradas Balthasar 282. 286.
Marbod 7—9. 11.
Marek 315.
Marchek 115. 126.
Marie Terezie 293. 297—304. 307. 317.
Marie Burgundská 236.
Marignan 242.
Markéta, dcera krále Jana 140.
Markéta, mant. Jind. Poděb. 213.
Markéta, mant. Otak. II 102. 107.
Markéta Tyrolská 142. 145. 147. 148.
Markold kněz 181. 197.
Markomanni 7. 8—13. 26. 44.
Marobudum 8.
Martin V, papež 170. 193.
z Martinic Jaroslaw Bořita 259. 262. 263.
Mastino de la Scala 143.
z Mastýřowa Václ. 273.
Matiáš cis. 256—264. 265. 270.
Matiáš Corvinus 213. 214. 217—221. 227. 231. 250.
Mauric Saský 240. 241.
Maximilian I cis. 226. 236.
Maximilian II cis. 248. 249. 257. 259. 270.
Maximilian, bratr Rudolfa II cis. 254.
Maximilian Baworský 266—272. 281. 302.
Mazowsko 142.
Mečislaw 35. 39. 51. 53.
Mediolan 81—83. 88. 143. 144. 236.
Mehmed 255.
Meissner 308.
Meklenburk 280. 281.
Mělník 67. 112. 138. 141. 176. 201. 202. 281. 288.
Menhard; viz z Hradce.
Menhard Korutanský, hrabě Tyrolské 113. 114.
Merseburk 38. 50. 92.
Methudius 26. 27. 31. 32. 36. 53. 67—68. 212.
Mexiko 236.
Michal (cis. řecký) 27.
Michalec 274.
z Michalowic Beneš 136.
— Bohuslaw 273.
Mikuláš papež 206.
Milčané 19.
Milič 161.
Milota z Dědic 115.
Mincer Tomáš 238.
Minsterberk 216. 218. 222.
Miroslaw 78.
Míšeň 56. 61. 92. 97. 106. 121—125. 132. 134. 140. 148. 157. 159. 172. 178. 189. 190. 192. 194. 202. 207—209. 312. 213. 230. 239. 311.
z Mitrowic Wratislaw 252.
Mlada abatyše 43.
z Mladějowic Petr 190.
Mnata 22. 44.
Mnich Jindř. z Basiley 149.

Mnichow nad lesy 191.
Modena 143.
z Mohelnice Antonin Brus 247.
Mohuč 40. 41. 43. 93. 137. 178. 190. 266.
Mohucký arcibiskup Peter 107. 135.
Mojmír 33.
Mojslaw 31.
Mongolowé (Tataři) 5. 97. 98.
Morawa 13. 17. 19. 24—34. 38. 45. 47. 52—54. 58—60. 62. 67. 69. 76. 79. 85—89. 91. 93. 96. 98. 100. 102. 105. 107. 109. 113—118. 121. 135. 136. 145. 155. 169. 173. 177. 178. 181. 186. 187. 188. 194. 201. 210—212. 216—218. 220. 221. 225. 229. 242. 252. 257. 258. 262. 264. 265. 266. 269. 279. 282. 290. 298. 303. 310. 312.
Morawa řeka 106. 149.
Most 100. 112. 118. 178. 216. 302.
79. 80. 81. 85. 90. 94. 95. 97. 98. 101. 103. 104. 108—113. 115. 122. 125. 128. 131. 133—139. 141. 142. 150. 151. 153. 154. 156. 163. 166 169. 172. 174. 176. 178. 182. 186. 189. 190. 191. 193. 212. 213. 217. 226. 230—232. 234. 236. 255. 267. 276 278. 280. 281 283. 285. 288. 289. 293—295 306—313. 318.
Německý Spolek 312. 318.
Neuman 286.
Němec w Slezsku město 191.
Nezamysl 22. 44.
Niklasek richtář 168.
Nimburk 112. 133. 176. 206. 220. 282. 288. 289.
Nisa 191.
Nitra 25.
Nizozemí 234. 236. 293.
Nollendorf 311.
Nordlinky 288.
Normberk 84. 113. 140. 193. 217. 289.

67. 71. 79. 98. 102. 119. 126. 127. 216. 218. 220. 278. 290. 298.
Ondřej biskup 93.
Ondřej III Uherský 124.
Opatowice 67.
Opawa 53. 98. 118. 298.
Opočno 59.
Opole 122. 123. 141.
Oreb, Orebští 169. 171.
Osnabruk 293.
Ostermann 311.
Ostromeč 198.
Ostrowský klášter 57.
Ostrowský, viz z Waldšteina.
Ostřehom 191. 300.
Oswětim 141.
Otakar I 87—93. 99. 126. 129. 150.
Otakar II 100—118. 121. 122. 126. 149. 195. 302.
z Ottersdorfu Sixt 252. 274.
Otto I cís. 37. 38. 45.
Otto II cís. 39.
Otto IV cís. 91. 92. 126.
Otto Franský 53.
Otto Olomúcký, syn Bretislawa I 58. 59. 62. 71.
Otto Černý Olomúcký 73 - 77.
Otto Brandenburský 116—118. 137.
Otto Baworský 125. 132.
Ottowaldský Arnošt 291.
Oxfort 162.
Ošice 189.

P.

Paběnice 204.
Paine Petr Englis 181. 183. 190. 195. 200
Palacký 315. 316.
Palfy 289.
Palkowic 314.
Paltram 144.
Pancíř; viz z Smojna.
Papež 23. 27. 32. 57. 60. 61. 62. 67. 80. 85. 91. 92. 99. 101. 102. 124. 126. 140. 143. 147. 148. 154. 155. 156. 161. 164. 165. 170. 172. 193. 194. 198. 200. 206. 211. 214. 215. 216. 217. 219. 220. 221. 222. 230. 231. 248. 256. 266. 270. 303.
Paprocký Bartoloměj 252.
Pardubice 148. 159. 177. 220. 298.
Pardus 196.
Paříž 144. 147. 148. 151. 162. 311.
Parma 143.
Partowé 10.
Pasow, Pasowští 260. 265.
Pasowský Leopold 260.
Pavia 143.
Pawel II papež 217. 215.
Pelcel 308. 314.
Pelhřimow 206; viz Biskupec.
Pernow 191.
Perntšteinský Jan 202; Wilém 228. 255.
Persie 6. 255. 256. 270.
Peru 236.
Pešina 295.
Pětipeský Petr 255.
Petřin 72.
Pflug Kašpar 244.
Pičín 254.
Piccolomini 286. 287. 289.
Pikarti (Bekardi) 182. 212. 223. 239.
Pirkštein; viz Ptaček.
Pisa 165.
Písek 209. 260. 267.
Pius II 215. 231.
Plasy 81.
Plawci; viz Kumani 105.
Plawno 192.
z Plawna Jindřich 192.
Plzeň 15. 21. 74. 112. 171. 176. 196. 197. 209. 216. 242. 244. 253. 258. 264. 265. 268. 272. 278. 285. 287. 291.
Plzensko 176. 296.
Plzňané 15.
z Plzně Prokop 181. 190.

Pobraslaw 43.
Pöčernice 207.
Podèbrady 289.
z Podèbrad Boček 187. — Hynek 218. 222. 226. — Jindřich 213. 216. 217. 218. — Jiří (a z Kunstatu) 205. 206 — 211. 223. 231; wiz Jiří král. — Viktorin 173. 206. — Viktorin mladší 217. 218. 221.
Podèbradští 176.
z Podèhus Jaroš 106.
Podlažice 177.
Podunaji 212.
Pohanè 8. 14. 27. 31. 35. 38. 40. 41. 42. 44. 55. 68. 80. 81. 103. 119. 128. 142. 224.
Polabi 27 103.
Polabští Slowanè 34. 35.
z Polčic Kryštof Harant 252.
Police 178.
Polička 112. 130. 177.
Polska 9. 12. 31. 38. 43. 44. 47. 49—51. 53. 55. 57. 59. 69—71. 73—76. 80. 88. 98. 161—165. 169—191. 195—198. 200—211. 215. 219—223. 225. 227. 228 230. 231. 237—245. 247. 248. 251—253. 255. 256. 258 — 263 265. 268 — 275. 277 278. 281. 283. 284. 286. 288. 289. 291. 292. 293. 295. 295. 298—307 311. 315. 317. 318.
Prachatice 176. 267.
Prachensko 164.
z Prachowa Walentin Kochan 273.
Presl 315.
Procházka 312.
Praemonstrati 81.
Přemysl (oráč) 18. 20. 22 23. 44. 128 129. 211 — Morawský markrabè 96. — Přemysl; wiz Otakar.
Přemyslowci 20. 31. 48. 50. 57. 69. 70. 76. 78. 79. 84. 86. 90. 93. 128—130. 138. 139. 141. 277.
Přerow 98.

R.

Rabí 178.
z Rabšteina Pflug 241. 244. Prokop 215.
Radagais 11.
Radbod 30.
Radim 43. 44.
Rajhrad 67. 98.
Rakati 16.
Rakausy 7. 16. 25. 30. 31. 62. 70. 85. 94. 97 — 103. 105. 109. 113. 114. 116. 123. 125. 126. 130. 135. 141 — 146. 148. 154. 157 — 159. 186. 189. 193. 194. 201. 203. 209. 212. 214. 217. 220. 236. 237. 248. 257. 258. 260. 264—267. 282. 288. 290. 291. 296 — 299. 303. 306—308. 310. 313—318.
Rakownik 15. 24. 69. 269.
Rastislaw (Rastic) 25 27—30. 45. 53
Rataje 205.
Ratibor 122.
Raudnice 183. 216. Zdislaw z R. 199.
z Raupowa Václaw 263. 282. 283.
Rawenna 9.
Reder 255.
Reggio 143.
Rendl Albrecht z Aušawy 224.
Rense 148.
Reteč 189.
Rienzo (Cola) 154.
Richard Kornwallský, císař 104. 108. 113.
Richelieu 284
Richmburk 210.
Rippl Leandr 273.
Riksa 55; viz Alžběta.
Risenberk 96.
Risenburk 96. 114. (Aleš Wřešťowský) z Risenburka 196.
Robert Andegawský 124. Neapolský 141.
Roháč 199—201.
Rokycana 181. 187. 190. 195. 198. 200. 203. 204. 206. 208. 219. 231.
Rokycany 74. 176. 208. 268. 286. 290.
Romowo 44. 104.
Ronow 118. 136. 218.
Rosenburk 96. 132. 156. 176. 221. z R. Jan 216. Jošt 216. Oldřich 179. 196 201. 203 — 209. Petr 136. 137. 139. Wok 105. Petr Wok 255. 293 viz Závíše.
Rostislaw Michailowič 107.
z Rožmitála Lew 211. 226. Protiwa 136.
Rudolf I cís. 113—117. 119. 122.
Rudolf II. cís. 250. 251. 254 — 259. 261—263. 270. 277.
Rudolf kral Český 130. 158.
Rudolf IV Rakauský 154.
Rugowé 16.
Ruprecht Falcký 157 165.
Rus 5. 32. 34. 47. 80. 98. 102. 105. 178 235. 255. 270. 298. 309. 310. 311. 313.
Ruthartowici 132.
Rybay 314.
Rýn 12. 38. 74. 133. 137. 138. 141. 145. 148 166. 210. 300.

Ř.

Řecká církew 27 28.
Řehoř VII (p.) 61.
Řehoř IX (pap.) 97.
Řehoř XI (pap.) 155.
Řehoř XIII (pap.) 256.
Řehoř (sw.) 180.
Řekowé 6. 26—28. 32. 38. 83. 105. 175. 212. 225. 233. 251.
z Řepice Chval 71.
Řepický Jiří 273.
Řezno 25. 39. 198. 281. 285. 288.
z Říčan Pawel 262.
Říčany 176.
Řím 23 — 24. 26. 28. 32. 42. 43. 60. 62 68. 88. 91. 92. 115. 140. 154. 156. 163. 164. 198. 214. 215. 226. 248.

Římská církew (katolická) 27. 28. 162. 234.
Římsko-německé císařstwí 7. 9. 10. 23. 26. 34. 35. 37 — 39. 43. 45. 47— 55. 57. 61. 62. 73. 75. 76. 81— 82. 84. 86—87. 90. 94. 99 101. 104. 112. 115. 122. 124 — 127. 129 — 135. 138. 142 — 148. 150 — 157. 159. 165. 172. 173. 178. 179. 190. 193 — 195. 198. 202. 203. 205. 213, 214. 217. 218. 226. 234 — 237. 239 — 242. 245 — 247. 249. 250. 254 —256. 265. 266. 271. 272. 276 — 283. 286. 289. 291 — 295. 300. 310.
Římané 6—8. 10- 12 24. 26. 151. 154. 175. 225. 232. 233.
Řip (hora) 13.

S.

Salcburské arcibiskup 108. 113.
Sewer (bisk. Prag.) 55. 59.
Sewerský kmen; wiz Uralští národowé 5.
Sezemice 177.
Sibiřie 5.
Sicilie 124. 236.
Sieradz 122.
Sigibert 17. 44.
Sigmund (cís.) 155. 157. 158. 165. 169—171. 173. 175. 176. 184 — 186. 188. 191. 192. 194. 197—201. 206. 230.
Sigmund Litewský 189.
Sigmund Korybut; wiz: Korybut.
Sigmund Polský 264.
Sigowes 6.
Silingowé (Slezi) 16.
Siné moře (adriatické) 109.
Sion 199. 200.
Sirotci 188. 189. 191. 193. 195 - 197.
Sixtus IV (pap.) 219.
Skála (hrad) 67. 85. 86.
Skalice 187.

Slowáci 34. 41. 53. 186. 314. 315.
Smil 59. 60
Smitický Jan 190.
z Smojna Jan (Pancýř) 152.
Sobèbor 43. 49—50.
Soběslaw I 74 — 78. 87 — 88. 190. 311.
Soběslaw II 84—86. 89.
Sobotka 191.
Soliman II 229 237.
Sora 300.
Spiš 196.
Spitihněw I 33. 35. 80.
Spitihněw II 56. 58. 83.
Spitimír 31. 43.
Spýr 133.
Srbowé 16. 18. 19. 29. 31. 35. 105. 212.
Stadice 20.
Stáhlaw 19.
Starkenberk 157.
Strahow 81.
Strahowský kláštr 84.
Strachota; wiz: Methudius.
ze Strakonic Petr 136.
Strakonice 171. 267.
Stránský Pawel 276.
Strážský Jindřich 225.
Středohoří 77.
Střezimír 78.
Stříbro 167.
Střiž 82.
Strýc Jiří 252.
Sušice 209. 267.
Sušický Šimon 274.
Sudoměř 122. 127. 171.
z Sulewic Kašpar Kaplíř 273.
Swatawa 76.
Swatopluk (Moraw.) 28—34. 38. 39. 45. 53. 128.
Swatopluk II (český) 71—73. 88.
Swatoslaw 31.
Swidnice 123.
Swinibrod; wiz Šweinfurt 53.
Swojanow; wiz: Fürstenberk 120.

Š.

Šafařík 316.
Šarfenštein 118.
Šenk z Emerberka Berthold 115.
Šlik Jáchim 258. 259. 262. 264. 273. 274.
Šlik Jindřich 269.
Šmalkaldy 239.
Šneider 315.
Španěly 35. 235. 236. 241. 2 267. 280. 293. 297.
Špilberk 218.
Šrol 184. 185.
Štallhans 288.
z Šternberka Jaroslaw 96. 98. 119.
z Šternberka Adam 262. 263.
z Šternberka Aleš 196.
z Šternberka Petr Konopištský 169.
z Šternberka Zdeněk Konopištský 209. 211. 216. 217. 221.
Šternberk (hrad) 216.
Štěpan sw. 41.
Štěpan král Uherský 53. 109.
Štěpan syn Belův IV 106.
Štěpan III 83.
Štěpan IV 83.
Štěpánek 315.
Štítný Tomáš 152. 162.
Štyrsko 17. 99. 102. 103. 105. 107. 109. 113. 114 126. 130. 236. 259. 261. 264. 312.
Šultys Jan 273. 274.
Šumawské lesy 3. 18. 51. 56.
Šwaby 38. 85. 113.
z Šwamberka pani 96.
z Šwamberka Bohuslaw 171. 176. 185.
z Šwamberka Günter 150 189.
z Šwarcenberka Karel 311.
Švédy 5. 267. 277. 281—293. 295. 317.
Šweicary 38. 113. 131. 135. 165. 172. 234. 276.

Šwerin 301.
Šwidnice 123. 221.
Šweinfurt 53.
Šwihow 189.

T.

Tablic 314.
Tábor, město prwé hora. 164. 170. 171. 182. 196. 200. 209. 212. 230. 260. 202. 272. 290. 292.
Táboři 171. 173 – 189. 194. 198. 201 — 204. 207. 208. 223. 234.
Tachow 191. 193. 230.
Tatry, hory 6. 12. 13. 51
Tatarí 5. 97. 99. 105. 107. 109. 119. 126. 296.
Teplá 113.
Terezin 308.
Tetwa, wiz Popel.
Těšin 122. 141. 298. 302.
Teta 19.
Trient 143. 147.
Trier (Trewer) 178. 190. 266.
Triest 236.
Trnawa w Uhřich 186. 194.
Trocnow; wiz Zižka.
Troja 52.
z Trotiny Zbyšek 152.
Trutnow 75. 111. 177. 178. 296. 305.
Třebič 217.
Třebechowice 169.
z Třebowel Kuneš 152.
Turci 5. 6. 212. 213. 214. 216. 217. 220. 226 — 230. 237. 238. 246. 249. 254 257. 261. 295. 304. 309.
Turecký kmen: wiz Bizurmani.
Turčanský Matěj 136.
Turinský 315.
Turnow 189.
Tycho Brahe 251.
Týl 316.
Tyrol hrad 147.
Tyrol 142. 143. 145. 146. 147. 148. 236. 312.

V.

rod 144.
: 311. 318.
; 9. 11.
43.
3. 144.
syn Jiřího) 216.
; wiz Wideň 10.
. 253.
ıti Azzo 143.
'é 144.

W.

(sw.) 34. 36. 37. 41.
106. 160.
l. 75. 88.
II (wéw.) 87.
I (k.) 93—103. 110.

II (král) 117—125.
9. 130. 132.
III (král) 124—127.

IV (král) 155—159.
3. 165—169. 222.
Olomúcký 89.
syn Wiprechta z
74.
(syn Jana); wiz
V.
310.

194.
e Šebestian 239. 240.
le Beneš 152.
6.
a; wiz Zajic 136.
r (Brand.) 140.
hrad 96. 190.
na Hašek Ostrowský

na Hynek 220.
brecht 278—288. 317.

z Wakenfelsa Helena 354.
Wakula 72.
Walachowé 105. 312.
Wallis Olivier 305.
Walloni 255. 267.
Warna 214.
Wartenberk 96
z Wartenberka Čeněk 169. 171. 178 185.
z Wartenberka Jan 125. 133.
z Wartenberka Ješek 136.
z Wartenberka Markwart 156.
Wchynský Radisl. 264. 271. 285. 287.
Wchynský Wilém 286.
Welehrad 25. 28—30. 43. 53.
Welek 189. 191 - 193.
Weleslaw hrabé 79.
z Weleslawina Adam 252.
Welflowici 132.
Welwar Jan 195.
Westfaly 293. 317.
Westonia Elisabeta 254.
Wideň (Vindobona) 10. 102. 114. 116. 123. 158. 191. 209. 210. 213. 220. 237. 261—263. 265. 266. 270. 272. 286. 290. 299. 310. 311. 312.
Wiklef 162—164. 190. 230.
Wilém Hollandský 99. 100. 104.
Wilém, hrabě německé 29.
Wilémow 177. 218.
Wilštein 176.
z Wýmaru Bernhard 286.
Winařický 315.
Winterberk 267.
Winterfels 301.
Wiprecht z Grojska 62. 74.
Wirtenberk 132. 291. 292.
Wisla (řeka) 6. 9 44.
Witek, Závišův bratr 121.
Witislaw 31.
Witkow; wiz: Žitkow
Witkowici 114. 121.
Witman Michal 273.
Witold 177. 185.
Wittenberk 238. 242.
Wizera (řeka) 8.

Wladimír (ruský kněz) 39.
Wladislaw I 71. 73—76.
Wladislaw II (rodu Přemyslowa) 78—85. 88—89. 103 152.
Wladislaw II (rodu Jagailowa) 218—227. 231. 237.
Wladislaw (syn Wlad. I) 78.
Wladislaw (syn Wlad. II) 90. 91.
Wladislaw (syn Wácsl. I) 99. 102. 126.
Wladislaw Lokietek 122. 124. 125. 141.
Wladislaw Polský 158. 177. 214. 250.
Wladislaw (probošt Wyšeh.) 108.
Wladiwoj 47. 48. 88.
Wlachy 6. 11. 25. 35. 41—43. 81—83 87. 97. 109. 135. 143 — 146. 151. 154. 157. 158. 165. 182. 223. 225. 232. 234. 267. 280. 286. 293. 308. 312.
Wlasta 22.
Wratislaw Morawský (syn Oldř.) 76.
Wratislaw (m. w Sl.) 24. 69. 141. 170. 202. 210. 215. 216. 218. 220. 271. 298. 300.
Wratislaw (hrad) 72.
Wratislawský Jindřich 120.
z Wřesowic; wiz: Jakoubek.
z Wřeštowa; wiz z Risenburka.
Wršowci 40. 41. 43. 45. 47. 49. 54. 70—73. 88. 293.
ze Wšehrd Viktorin Kornelius 225.
Wurmser Mik. 152.
Wyhoň Dub 50.
Wyšehrad 19—22. 31—32. 39. 63. 67. 74. 76. 79. 86. 128. 135. 151. 169. 171—173. 175. 183. 199. 206. 207. 230. 292.

Z.

Záboj 119.

Zwikow 100. 137. 191.
Zwingli 234.
Zwířetický Petr 202.

Ž.

Žandow 118.
Žatec 15. 21. 24. 50. 75. 100. 112. 172. 178. 186. 187. 209. 238. 273. 274. 282. 288. 289. 305.
Žebrák 176.
Železné hory 218.
Želiwo 81.
z Želiwa kněz Jan 181. 183. 184.
z Žerotina Jan 252.
z Žerotina Karel 257. 264.
Židé 26. 69. 110. 146.
Žitawa 118. 216.
Žižka Jan z Trocnowa 168. 170—174. 176. 178. 179. 182. 183. 185. 186. 187. 188. 189. 191. 200. 225. 230. 272. 304.
Žižkow (Witkow) 172. 173. 175. 230. 301.
z Žlebů páni 136.
Žleby 170. 176.
Žofie Baworská 162. 169.
Žofie Uherská 96.

STANFORD LIBRARIES

Tiskem arcibiskupské knihtiskárny v Praze.

NAUK.

STANFORD LIBRARIES

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

DÍL V.

W. W. TOMKA DĚJE MOCNÁŘSTWÍ RAKOUSKÉ

W. WLADIWOJE TOMKA

DĚJE MOCNÁŘSTWÍ RAKAUSKÉHO.

MALÉ ENCYKLOPEDIE NAUK DÍL V.

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA I RIWNÁČE.

1845.

STANFORD LIBRARIES

PŘEDMLUWA.

Chtěje o dějích mocnářstwí Rakauského krátce sepsati, neměl jsem úmyslu, o jednotliwých národech, z kterých říše tato záleží, od počátku jejich až do těchto dob stejnau měrau wyprawowání činiti, poněwadž dílo takowé i k wywedení nesnadné i také z části zbytečné by bylo. Dějowé Čechů, Uhrů, Wlachů i jiných rakauských národů, prwé než pod jedním žezlem rodu Habsburského wšichni spojeni jsau, zajisté byli slawní i welicí; ale práwě proto zasluhují obšírnějšího pojednání o každém národu obzwlášť, jakož pak ani trwalého spojení mezi nimi nebylo, než jedni od druhých rozdílné, samostatné žiwobytí prowodili. Během šestnáctého století po Kristu teprwé, skrze Karla a Ferdinanda bratří Habsburské, mocnost rodu toho welice se rozmohla mezi panowníky ewropejskými, a týmž časem po bitwě Muháčské wětší část nynějších zemí

MALÁ
ENCYKLOPEDIE
NAUK.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

W. WLADIWOJE TOMKA

DĚJE MOCNÁŘSTWÍ RAKAUSKÉHO.

MALÉ ENCYKLOPEDIE NAUK DÍL V.

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA I ŠIWNÁČE.

1845.

STANFORD LIBRARIES

ÚWOD

K DĚJŮM MOCNÁŘSTWÍ RAKAUSKÉHO

čili

DĚJE ZEMÍ RAKAUSKÝCH PŘED SPOJENÍM ČECH, UHER A RAKAUS PO BITWĚ U MUHAČE.

(r. 1526.)

---

§. 1.

O nejstaršich obywatelích zemí Rakauských.

Mocnářstwí Rakauské, jakož krajiny rozmanitých powah i položení w sobě pojímá, rowné i hornaté, úrodné i chudší, teplejšího i chladnějšího podnebí: tak od nejdáwnějších dob až do nynějška nikdy od jediného lidu obydleno nebylo, ale od národů rozdílných kmenů, jazyků i obyčejů, w zemích těch rozličnými časy se rozbytowawších. Neboť zajisté za nejstarší obywatele weliké části Ewropy pokládají se národowé kmene uralského, kterých nyní jen malí ostatkowé w půlnočních krajinách tohoto dílu swěta se uchowali, jiní pak mocnější národowé s nimi příbuzní, jakožto Tataři, Mongolowé, Turci w rozsáhlých krajinách po Asii až po tento den bydlí. Z toho

K DĚJ…

DĚJE ZEM…

UHE…

O nejstarší…

Mocnářstwí …
tých powah i p…
natě, úrodné i …
nebí: tak od n…
od jediného …
rozdílných km…
rozličnými časy …
nejstarší obywa…
národowé kme…
ostatkowé w p…
se uchowali, …
buzní, jakož …
krajinách po …

Děje …

…elé se za-
…stačowala.
…esa a Si-
…é nowých
…owes do
…u osadil,
…álowstwí
…, kteréž
…auzí od
… Sigo-
…té Her-
…mě Bo-
Štyrsko
…skowé,
…ké při
…hracké
… Tu
…atrám
…až do
…odtu
…i Sl
…učin
…Re
…no
…aló

podobné jest, že národowé uralští prwními zemi Rakauských obywateli byli, ač, které asi jich části sídly swými zaujímali, nikterak nemůže domyšleno býti. Neboť hned w nepamětných časích, několiko snad tisíciletí před narozením Kristowým, již přihnali se národowé kmene indoewropejského z Asie, předkowé lidí těch, kteří až posud w Ewropě obýwají. Rozděleni byli na čtwery hlawně kmeny, jazyky tehdaž k sobě podobnými mluwící: Thraky, Celty, Němce a Slowany; a učinili hlučné tažení, wše, co w cestě bylo, porážejice, uralské národy potřeli, do nejzadnějších končin rozehnali, celau Ewropu, sami w ni se osadiwše, opanowali. Thrakowé posadili se w krajinách poledních, při moři Středním, na západě Celtowé při Atlantském moři, Němci a Slowané w sewernějších krajinách sídla swá zarazili, až k sewernímu moři a baltickému. Takž ti také kmenowé

země Kananejské obýwaje, a kupectwí nad míru jsa miłowný, daleké krajiny, a zwłáště po moři Středním, zmužile projížděl. Měli powěst, że králewič jich Kadmus, a to 1430 let před Kristem, tu w Illyrských krajinách w hada se obrátil. Rowněż Řekowé o hrdinowi swém Jasonowi wyprawowali sobě, że po Dunaji a Sáwě pluw na dobrodrużstwí, aż na ta místa přišel, a město Aemonu, kdeż nyní Lublana, założil, 1280 let před narozením pána Krista. Podobných wíce powěstí bylo o Illyriku a jiných thrackých krajinách odtud aż k Černému moři se táhnaucích. Známý byl i národ, řečení Agathyrsowé, welmi zmužilí a stateční, kteří w nynější zemi Sedmihradské obýwali, a později tamże i Getowé, kteří jinak Dakowé nazwáni byli.

Na západ od Illyrika za mořem Siným jest Italie, jížto část na půlnoc ležící k Rakausku nyní přináleží, země nad míru krásná a utěšeného podnebí. I tam kmen thracký byl se rozložil, towěż Latiníci, Etruskowé a jinak zwaní, latinsky i podobně mluwící národkowé; ještě pak wíc na sewer Rhaetowé jim příbuzní, kteří nynější zemi Tyrolskau i okolní ty kraje i Alpské hory wěčným sněhem pokryté za wlast sobě obrali.

Ale nejčetnější z národů, w zemích Rakauských obýwajících, byli Slowané, kteří od jiných Wendy se nazýwali. Neboť od řeky Sáwy na půlnoc při řekách Dunaji i Tise w planinách těch širokých, aż k horám Tatrám, od Řeků Karpaty, což jest tolik jako Charwaty nazwaným, a za horami těmi aż k baltickému moři w dálkách rozsáhlých byla prastarodáwní wlast Slowanská. Jiní Slowané i dále za řekau Sáwau w samém Illyriku mezi národky thrackými aż při samém

Siném moři, rozsídleni byli a s druhé strany až za tím mořem, w Italii, tu kdež nyní jsau Benátky, nazwáni jsauce Wenetowé. Sem, prawí se, že připlul Antenor, princ Trojanský, a Paduu město založil (1180 let před Kristem). Wenetowé a thračtí i slowanští Illyrowé wedli obchod s Foeničany, k nim přijíždějícími; neboť jsauce lid tichý a pracowitý, milowali Slowané nejen pole úrodná vzděláwati, chowati dobytek, prowoditi řemesla, mnohým národům jiným, jakož diwějším, neznámá, ale i zboží z jednoho místa na druhé doważeti, jakož zwlášť kámen jantarowý, kterýž na baltickém moři w hojnosti nalezajíce, jedni Slowané druhým až k Sinému moři prodáwali; tu kupowali jej Foeničané, a mnohé wěci k ozdobě slaužící z něho hotowili.

Od Slowanů na západ a na sewer, kdež jsau nyní Čechy, Morawa a Bawory, byl jedině hustý les

jest Francauzská, kdežto tak welice obywatelé se zahustili, že země živiti všechny již nepostačowala. Tedy poslal Ambigates synowce swé, Bellowesa a Sigowesa, s množstwím lidu welikým, aby sobě nowých zemí ku přebývání ohledali. I wytáhl Bellowes do Wlach, a celau část sewerní při řece Pádu osadil, kdež jest nyni Lombardské a Benátské králowstwí (388 př. K.) Odtud přitáhli Gallowé až k Římu, kteréž město oblehli a poplenili, a s welkau toliko nauzí od Římanů přinuceni jsau, že se obrátiti musili. Sigowes táhl přes Rýn a opanowal krajiny lesnaté Hercynské, kdež Celtowé Boji jsau nazwáni a země Bohemia. Tudy jiní Celtowé k jihu, kdež nyní Štyrsko a Korutany jsau, obrátili se, nazywajíce se Tauriskowé, třetí pak, Skordiskowé, osadili krajiny Illyrské při Drawě a Sáwě až k Dunaji, wšechny tu národy thracké i slowanské mocně pohubiwše i podmaniwše. Tu cauwali Slowané z krajin podunajských až k Tatrám a jiní za Tatry k pobratřeným národům; tu až do Dacie národowé celtičtí přihnali se, Agathyrsy odtud wyhnali, jiní za Krkonoši i Tatrami mezi Němci i Slowany samými se osadili. Z krajin podunajských učinili wálečná tažení na jih do Macedonie (279) i do Řecka (278), kterýmž zemím na weliký postrach byli, ano až do Asie přes moře, kdež Galatské králowstwí založili.

§. 3.

Římané, Dakowé a Němci.

Ale během času národem celého světa nejmocnějším stali se Římané, w Italii obywající, národek nejprwé malý, jehožto celé panstwí město Řím a malý okrsek w okolí obsahowalo, spolu udatný a

sprostých mrawů i neporušených. Ti od malých wěcí k welkým postupujíce, nejprw opanowawše celau Italii se wšemi potom okolo Středního moře národy bojowati počali, w Ewropě, Asii i Africe; porazili wojska a loďstwa jejich weliká i můdce výtečné, slawná města wywrátili a w bohatstwí jejich se uwázali, wšechny konečně ty země okolo Středního moře položené podmanili sobě a říši neslýchané předtím welikosti spůsobili. Tu byli hrdí a wysokomyslní; čím wíce měli, tím wíce dychtiwost jich rostla po bohatstwí a panstwí nad jinými národy; také sobě oblíbili w rozkošech žiwu býti, naučili se wědám a uměním, i tak chytrostí a násilím wšechny své úmysly wykonáwali, aby celý swět w porobu swau uwedli.

Tedy jako prwé Celtowé na předešlé národy, tak Římané w brzkém čase na Celty wítězné zbraně obrátili. Neboť hned jak nejprwé Gally od města

Léta 113 před Kristem přiwalili se diwocí národowé od půlnoci, Cimbrowé a Teutoni, chtíce lepší, než měli, sídla w krajinách poledních opanowati. Takž udeřili nejprwé na Boje w Čechách, ale od nich statečně odraženi jsauce, na Skordisky se obrátili, od nich pak k Tauriskům a k těm Bojům, kteří w Bawořích obýwali. Ti s nimi společně táhli Tyrolskem do Italie a do Gallie, pálili, laupili, konečně od Maria a Katulla, welikých wůdců Římských, na hlawu jsau poraženi a zahubeni (101). Nedlauho potom byl král Daků Boerebista, muž bojowný, kterýž w úmyslu měl wšechny národy okolní podrobiti panstwí swému. Protož spojiw se se Skordisky, obrátil zbraň swau na Boje, jejichž země až po Dunaj se roztahowala. Tu jsau poraženi Bojowé i Tauriskowé, kteříž s nimi spojeni byli, nad řekau Tisau, kdežto bylo wojska Boerebistowa 200,000 (48 př. K.) Takž Celtům neswornost jejich, poněwadž jedni proti druhým se spojowali, na záhubu byla. Boerebista kázal popleniti wšecku zemi podunajskau, až kde nyní jsau Rakausy, takže mnohá léta potom pustá jest ležela, pustinau Bojskau jsauci nazwána; wšak Boerebista w krátkém čase od lidí swých, kteří jej nenáwiděli, zabit jest, a říše jeho rozptýlila se a w niweč obrátila.

Čím wíce Bojowé a Dakowé, sausední národowé, seslábli, tím mocnější byli Římané, ačkoli téhož času i sami mezi sebau welkými rozepřemi roztrháni byli. Neboť když bohatstwí a rozkoše wždy wíce se zmáhaly, wtrhla i prostopášnost weliká, a slawní mužowé mezi nimi počali dychtiwi býti, aby nad ostatními panowali, o to kruté wálky mezi sebau jedněch Římanů s druhými zdwihajíce. Toho chtíce užíti Illyrowé a Dalmatowé, poněwadž příliš těžce od Římanů

tisknuti byli, učinili pozdwiżení, a panstwí jejich nad sebau trpěti nechtěli. S nimi spojili se Pannonowé, kteří při řece Sáwě, kdež nyní Bosna jest, obýwali. Ale wšickni potřeni jsau od Octaviana, kterýž Illyrii, Dalmacii a Pannonii w provincie obrátil (27 př. K.), a téhož času přijal jmeno Augustus, i co prwní cisař nad Římem počal panowati. Když se podruhé zprotiwili Pannonowé, a s nimi Rhaetowé a Tauriskowé se spojili i wálku zdwihli, wyslal Augustus pastorky swé čili newlastní syny proti nim, Drusa a Tiberia (16 př. Kr.) Tu jsau wšechny ty země od nich podmaněny a učiněny provinciemi, kdežto země Taurisků nazwána Norikum. Římané w bitwách ukrutných pobili wětší počet mužů, kteří uměli zbraně nositi, jiné odwedli pryč do dalekých krajů sobě poddaných aneb rozdělili mezi wojska swá, aby nikterak wíce zmoci se nemohli. Potom založili mnohá města

od Římanů se naučili, tak že 50 let neminulo a již od Wlach a od moře Siného až po Dunaj, wšudy byl rozšířen obyčej římanský, ano i jazyk swůj přirozený wšichni ti národowé opustili, latinsky raději mluwíce, a učíce se wědám a krásnému umění z knih latinských, rowněž i poslauchati pánů swých bez odporu se naučili.

Ale za Dunajem žili národowé swobodně, a ti mezi sebau baurìti se počali. Neboť za Čechami i Morawau čili lesy hercynskými, w krajinách slezkých a polských nynějších, krutě se třeli od dáwna národowé slowanští, němečtí a celtičtí, mezi sebau o sídla k obýwání bojujíce. Tedy když Bojowé a Dakowé, jakž nahoře powědíno, seslabli, wyřítili se z krajin těch a z té třenice Markomanni, národ německý, surowý a bojowný, táhli na poledne Morawu, a posadili se w Uhřích až po Dunaj spolu s Kwády swými pobratřenci. Tu byli w přátelstwí s Římany, ano Marobud syn královský do Říma w mládí poslán jest, aby tam byl wychowán. Ten když nad Markomanny králem se stal, chtěje tak mocně nad lidem swým jako Augustus nad Římany panowati, obrátil se zpět do lesů Hercynských, a podmanil sobě Boje, w Čechách i na Morawě bydlící (12 př. K.), i jiné také národy německé okolní, zřídil wojsko weliké, obklopil se sláwau královskau, a dle obyčeje římského zemi swau počal sprawowati. Takto když moci weliké nabyl, začali se Římané jeho strachowati a jemu záwiděti, a již wojska weliká na Dunaji sbírali, chtíce jej wálkau potříti (6 po K.); w tom stala se zpaura Pannonů a Dalmatů, tehdy ještě poslušenstwí neuwyklých, nad pomyšlení weliká, takže k míru jsauce přinuceni Římané, jinam od Marobuda

musili se obrátiti. Tu wykonali pokutu krutau nad pozdwiženými, pohubili wojska jejich, Skordisky s nimi spojené sobě podmanili, Pannony do země Skordisků při Dunaji w počtu welikém přestěhowali, i tak sobě uwázali ty národy, aby již nikdy zprotiwiti se nemohli. Proti Marobudowi brzy potom zdwihl wálku Armin, jiný král německý a nepřítel Římanů, jejichžto radost byla weliká widaucích, kterak protiwníci jejich wespolek se stíhají. Swedše bitwu Armin a Marobud, nikdo nezwítězil (17 po K.), ale od Marobuda odtrhli se podmanění jemu národowé, již se ho nestrachujíce; tu jest přemožen od Kattwalda, krále Gotického, Němce, a opuštěn od swých, kteříž nerádi widěli, an obyčeje Římské wíce než domáci milowal. Marobud utéci musil k Římanům (19), kteří rádi jemu dali bydlo, strachu jeho moci zbaweni jsauce; Markomanni pak na dlauhé časy we sla-

wěcem naučiti se mohli (90). Než stana se císařem Římským Trajan, jeden z nejmaudřejších a nejstatečnějších, kteří kdy nad Římem panowali, nemoha snésti hanby takowé, obnowil wálku, a Daky porazil, Sarmizegethusy, hlawního města jejich, dobyl, konečně Decebala k míru přinutil pod twrdými wýminkami (102). Decebalus wálku podruhé začal; tu wystawil Trajan most kamenný přes Dunaj mezi nynějším Kladowem a Černcem; wálka byla krutá w horách těsných a lesnatých, prwé než se mu do země wniknauti podařilo. Tu jest posledně poražen král Dacký, a wzaw jed sám sobě smrt učinil (105). Dacii udělal Trajan provincií Římskau a mnoho osad zawedl, aby jazyk i obyčej římanský w těch krajích rozplodili; ale Hadrian, nástupce jeho w císařstwí, nebojowal dále w těch stranách, ano i most Trajanůw zbořil, boje se, aby tudy národowé cizí, wůkol bauřící, přes Dunaj nepřešli.

Neboť jako nejprwé Markomanni a Kwadowé, tak již mnozí národowé němečtí, tauž cestau, co oni, přes Morawu do Uher se walili, od Slowanů zatatranských tlačeni a nuceni jsauce. Ti brzy tu brzy onde mezi sebau se potýkajíce, konečně spojení mocné mezi sebau učinili, řečené markomanské (166), a zdwihnauce společně wálku na Římany, přes Dunaj přešli, poplenili Pannonii, Norikum, Rhaecii, Wlachám samým zahrozili a spůsobili strach weliký. Tu jsau sice odraženi od císaře Marka Aurelia, ale wálka patnáct let trwala, až do smrti jeho, a zabráněna jim cesta přes Dunaj welikau jen prací a wtipností od něho. Po jeho smrti (180) syn jeho Commodus musil pokoj od nich za peníze kaupiti, a odtud klesala říše Římská prostopášností toho národu,

poněwadž Římané wždy wíce rozkošné žiwobytí sobě oblibujíce, každý sám o sebe wíc než o wlast swau dbali. Tedy rejdili bez překážky již rozličných jmen Němcowé w Uhřich zadunajských, jakož Burowé, Wandalowé, Burgundi, Gothowé, Herulowé, Gepidi, Skyrowé, Turcilingowé a jinak i jinak jmenowaní. Od roku 222 až 235 Gothowé ustawičně Dacii sužowali; odtud zapuzeni bywše přešli přes Dunaj a země římanské poplenili. Tu se marně namáhali obhájiti hranic císařowé Římští, poněwadž již říše Římská sama w sobě w nepořádky weliké upadla. Takž maje na jiných stranách, w Rhaecii, co činiti, kudyž Němci do Italie samé pleníce wtrhli, musil císař Aurelianus osady z Dacie zpět wziti a zemi tuto opustiti, do kteréž i hned wtrhše Gothowé (272), sobě ji opanowali. Tu založil mocnau říši král jejich Ermanarik (332), podmaniw sobě weliké krajiny slowanské i jiné

nutili; potom udeřili na říši Gotskau, kteráž byla w Dacii; Gothowé poraženi jsau, král Ermanarik w leknutí přehrozném sám zaufale sobě žiwot wzal, aby meči jich ušel (376). Tu se rozložili Hunnowé w Uhřích, jako w ráji swém nějakém; neboť byli lid jízdy milowný, nekonajíce žádné orby ani jiné práce pokojné, než pauze honíce stáda swá, a od laupeže s jiných národů se žiwili. Protož zalíbili se jim rowiny nad Dunajem a Tisau welmi jim pohodlné. Gothowé musili před nimi jedni za Dunaj do zemí římských utéci, druzí w poddanstwí jich zůstati. Tak podmanili sobě i jiné ty Němce do Uher přibylé, kteří prwé tu se prohánĕli, rowněž Slowany až po Tatry, Dacii a jiné země okolní; odtud činili nájezdy na Římany, plenili země jejich, konečně k poplatku ročnímu je přinutili. Římané byli na křiwdu i hanbu stejně již uwykli; k tomu říši jejich rozdělil císař Theodosius synům swým Honoriowi a Arkadiowi, onomu dada díl západní čili Latinskau říši, a tomuto wýchodní díl čili říši Řeckau (395). Obojí říše tudy slabší byla proti rostaucímu náwalu diwokých národů. Tedy nejprwé Wandalowé, Alani, Swewowé a jiní Němci, nechtíce panstwí Hunnů nad sebau snášeti, zdwihli se z Uher w počtu na 200,000, jichž wůdce byl Radagaisus (406). Ti jsau poraženi od Stilicha, wůdce Honoriowa, w Italii, ale hned toho času Alarich, král Wisigotský, z Pannonie a Illyrie neustál nájezdy činiti do Italie, až pak celau tu zemi poplenil, a Wisigothowé i jiní téhož času národowé němečtí w zemích říše Latinské rozsáhlá sídla zaujali.

Tím wíce se rozmáhala říše Hunnská. Neboť hned jak Alarich do Italie ustaupil, osadili Pannonii (409);

panstwí jejich podlehla i Bohemia, kdež Markomanni se jim ubrániti nemohli; brzy pak potom stal se králem jejich Attila, muž nad míru zchytralý a ukrutný, kterýž sobě důwěřowal wšechny wšudy národy sobě podmaniti, a ničehož nešetřil, aby žádost swau po nesmírných laupežích nasytil. Ten panowal pyšně a přísně nad poddanými sobě národy, takže žádný se jemu zprotiwiti nesměl bez pokuty. Peršany w Asii k poplatku přinutil, Řecko wálkami ukrutnými tak pohubil, že jemu poplatek třikrát tak jako prwé welikým slíbiti musili. Konečně sebraw wšecka wojska swá w počtu 700,000 bojowníků, Hunny, Slowany, Ostrogothy, Gepidy, Heruly, Markomanny a jiné národy, táhl Čechami a dalšími zeměmi až do Gallie, chtě sobě podmaniti celau říši západořímskau. Tu jest poražen od Aetia, wůdce Římského, w polích Katalaunských (451) bitwau tak přehroznau, že 300,000 lidu s obau stran prawí se tu zabito bylo. Tedy

Tedy založili wlastní panstwí Ostrogothowé w Pannonii, odkud potom do Italie odtáhli (490), Gepidowé w Dacii, w horních Uhřích nynějších Herulowé, a dále na půlnoc a wýchod w Rakausích a w Morawě Rugowé, kteří potom od Langobardů jsau zapuzeni. Jeden národ tiskl druhý, a o země kruté půtky wedli.

§. 5.

Slowané, Awarowé, Sámo.

Wšichni národowé němečtí, kteří w ty časy bauřliwé po zemích se stěhowali, w tom byli k Hunnům podobní, že na počet nejsauce mnozí, ale těkáním takowým zdiwočelí, žádnau práci tichau nemilowali, než draním a laupením se chtěli živiti. Z toho přišli zlí časowé na obywatele zemí Rakauských za Dunajem, kdež prwé Římanům poddáni byli. Ty Němci mořili a hubili wšelijakým obyčejem, takže malé zbytky jich jsau zůstaweny; města Římská jedno po druhém w sutiny obrácena, pole zpustošeny, a wšecko až do malých památek zničeno, co bylo wzešlo umělostí Římanů. A tak nejen w zemích Rakauských, ale wšudež po celé Ewropě stalo se těmi časy přehroznými, že wšecka krása a wšecka sláwa starowěká i wšecka wzdělanost ducha zrušena jest a w zapomenutí uwedena. Na to místo nastaupila surowost w mrawích, newědomost, zatmění w dušich lidských po mnohá století trwající, prwé než nowé swětlo spanilejší teprwé zase swítiti počalo.

W zemích Rakauských panowání Němců dlauhého stání nemělo. Neboť hned jak se ztroskotříše Hunnská po smrti Attilowě, přitáhli moc

ného kmene národowé wšech téměř těch zemí se zmocnice; kteřížto byli Slowané, od dáwných časů před horami i za horami Tatrami sídla swá mající. Tu byl tak hustý a weliký počet jejich, že nikterak již místa dostatečného pro wšechny býti nemohlo, i z té příčiny od dáwna tlačili se na Němce, a do krajin poledních je tiskli, mocně za nimi postupujíce. Ale úplná jim brána teprwé po smrti Attilowě otewřena jest, aby se we welikých zemích rozložili, kteréž od Němců jen na řídce obydleny byly. Tedy toho času wytáhl praotec Čech z krajiny zatatranské, kteráž slula Bílé Srbsko a Chorwatsko, a osadil se Slowany Českými a Morawskými markomanskau Bohemii, jiní pak Slowané přes hory Tatry přešedše, až k Dunaji w Uhřích i w Dacii se rozlili (ok. 500), odporu žádného dostatečného od národů slabých na počet, kteří tu prwé obýwali, nenalezše. Jejich jmeno

jediné jejich příbytky byli. Bajan chan čili král Awarský počal nad Slowany panstwí swé rozšiřowati, i přinutil Čechy a Morawany, že jemu musili poplatek slíbiti. Tu táhl Čechami na plen do Němec, kteréž onoho času z weliké části Frankům podmaněny byli, w Gallii čili Francauzích hlawní sídlo swé majícím. Sigebert, král Fransky, chtěje se pomstiti nad Awary wtrhnul do Čech, ale poražen a zajat jest (567). Toho času odtáhli Langobardi do Italie, kdež říši nowau založili (568), a wešli Slowané za nimi do Rakaus, Štyrska, Korutan a Krajiny, hornatých těch zemí, zanechaných od Langobardů. Ale tu wšudy rowněž jako w Čechách a w Morawě musili Slowané poplatek Awarům wzdáwati, a od nich jsau utiskowáni.

Toho jha těžkého když snášeti déle nechtěli, powstal jest w Čechách Sámo, hrdina udatný a jazyka swého milowný; jehož za wůdce majíce, wšichni oni zprotiwili se Awarům, a porazili je w bitwách tuhých, (623), oswoboditele pak swého králem učinili (627). Tu když panowal nad welikau říší slowanskau, nad Čechy, Morawau, Rakausy, Korutany, Krajinau i jinými zeměmi okolními, poslal k němu poselstwí král Franský Dagobert, s hrdostí welikau prawě se býti pánem jeho i wšeho toho lidu slowanského, a kázaje mu slowa jeho poslušnu býti. Tedy když se posmál Samo, swobodného lidu swobodný panownik jsa, pošetilosti takowé, Dagobert i hned weliké wojsko sebraw, učinil spojení s Langobardy a jinými Němci, a wtrhnul do země slowanské, kdež poražen od Sáma s welikau potupau u Wogastisburka (630).

Toho času Awarowé mocni byli w jižních kra-

jinách, když w západních a půlnočních odraženi jsau, i dobyli Illyrika a Dalmacie na Řeckém císařstwí (630). Ale Heraklius, císař Řecký, powolal na pomoc Srby a Chorwaty z Bělosrbské země zatatranské, kteříž přišedše statečně porazili Awary, a země úrodné jim wzali, mezi Sawau a Drawau, též w Dalmatsku, Bosně a Srbsku položené (634 — 638), kteréž jim darowány od císaře.

Takowým spůsobem po mnohých příhodách bauřliwých diwně stalo se, že wšechny ty země, w kterých prwé před wtrhnutím Celtů Slowané obywali, a jiné ještě nad to w ruce jejich opět dány jsau, a také i wšechny nynější země mocnářstwí Rakauského kromě Lombardie i Tyrolska, kteréž země Langobardi drželi, (ač i tu řídké osady Slowanů též wsety byly), pak Awarské země, konečně Dacie, kdež Slowané se starými obywateli smíšeni jsauce, později

aby rowněž mocné nad sebau panowníky měli. Tedy šťastní a udatní w boji wůdcowé nad wětšími národy králi učiněni jsau, a wedením takowých podmanili sobě země římské a mocná králowstwí w nich založili; jakož Ostrogothowé, a po nich Longobardi w Italii, Frankowé w Gallii, Wisigothowé we Španělích a jiní jinde národowé. W těch zemích potom pomíchawše se se starými Římské říše obywateli, přijali jazyky nowé, k latinskému podobné, a národy wlaskými jsau nazwáni. Ne tak mocni byli Němci, kteříž we starodáwní wlasti swé zůstali, wětších dobře zřízených králowstwí wždy ještě nemajíce. Protož w brzkém čase z části weliké podmaněni jsau Frankům, ze wšech nejmohutnějším a panstwí nejchtiwějším. Ti když i na Slowany válečně se obrátili, příčinau se stali mezi těmi mocné říše, kterau Sámo na obranu proti nim založil, ač delšího stání mocnářstwí to nemělo leč do smrti Sámowy.

Z Franských králů byl nejmocnější Karel Weliký; kterýž Langobardy w Italii a Sasy w Němcích sobě podmanil, Španěl části dobyl, Awarů moc zrušil, se Slowany bojowal, po panstwí nad celým světem dychtil. Léta 800 po narození pána Krista korunowán jest w Římě od papeže, a za císaře Římského prohlášen. Tu byla weliká pýcha jeho i wšech jeho potomků nad tolikými národy panujících. Říše Franská od wnuků Karla Welikého na tři díly rozdělena jest (843), kteříž byli Italie, Německo a Francauzy; ale potom opět spojeny Německo a Italie s důstojenstwím císařským skrze Ottu I. krále Německého (962). Takž od těch časů bylo prwní říší w Ewropě císařstwí toto Římsko-Německé, a takowé w národech domnění, že jsau dwě moci od Boha nad celým swě-

tem nejwyšší ustanoweny, jedna duchowní, papeže Římského, a druhá světská, Římského císaře, jakožto krále wšech králů křesťanských. Z toho přišlo mnoho zlého wšem sausedům říše Německé, a zwláště národům slowanským, poblízku obýwajícím, poněwadž ty wšechny císař Římský za poddané swé, a panowníky jejich za swé úředníky pokládal, také ohněm a mečem práwo swé nad nimi prowoditi usilowal.

O kterýchžto wěcech musilo w krátkosti z té příčiny powěděno býti, poněwadž i země Rakauské císaře Římského mocného sauseda měly, od něhož jedny podmaněny jsau, druhé wálkami častými nawštěwowány, jestliže moci jeho se zprotiwily, i tak wšechněch dèje záwisely z walné části od tak podiwného postawení wěcí Ewropejských, jakož má hned dále býti wyprawowáno.

síti zde wíru křesťanskau se přičiňowali, zwlášť biskupowé Salcburští, kteréž biskupstwí k Baworům náleželo. Ale jich slow málo sobě wážili Slowané, bojíce se Němců, aby pod záminkau náboženstwí nad nimi nechtěli panowati.

Léta 748 měli Korutanci wálku s Awary za knížete swého Boruta, kterýž newěda jiné pomoci proti náwalu jejich, Bawory Němce na pomoc powolal. Tito přišedše porazili Awary, ale ihned sami nad Korutanci se usadili, a knížata jejich w poddanstwí swé uwedli. Byli pak wéwodowé Baworští sami již prwé poddáni Frankům, a krále jejich poslauchati musili. Těm patřily Bawory, Tyrolska část půlnoční a země Rakauská nad Enží, kdež wšady osady slowanské mezi Němci wmíchány byly. Ale když se stal králem Franským Karel Welikỳ, o kterém wýše jest powěděno, tomu se zprotiwil Thassilo II., wéwoda Baworský, od něho pak jat a do kláštera zawřen jest (788). Takowým spůsobem wšechny země Slowanů Korutanských pod panowání Franků čili nowého císařstwí Římského přišly; odtud započal Karel boj welikỳ s Awary, sausedy laupežiwými, kteréž poraziw u bitwách několikých walnými swými wojskami, zbořil hrinky jejich, kteréž měli w Rakausích (791) i w Pannonii (799, 811), a učinil je poddanými swými, takže říše Franská až po Dunaj rozšířena byla.

Do wšech těch krajin uwedeno bylo nyní křesťanské náboženstwí, a to hlawně prostředkem biskupů Salcburských, kteréž Karel Welikỳ za arcibiskupy powýšil, a patriarchů Aquilejských. Mezi nimi Karel řeku Drámu za hranici ustanowil (810). Ale osud Slowanů w těch krajinách odtud byl smutný a hrozné jich od nowých pánů utiskowání. Neboť hned

Karel Weliký zawedl obyčej německý do wšech těch krajů, rozděliw zemi slowanskau rozličným pánům německým, malým i welikým, jakož hrabatům, knížatům, wéwodám a jiným důstojníkům, tak aby ty zeme w lénu měli, to jest, aby byli úředníky císaře Římského, za to pak nad poddaným lidem sprostým podlé wšemožné libosti swé panowati směli; a to nejprwé chytře nawlekl, dada také léna slowanským některým knížatům, aby se ta poroba lidu mírnější zdála. Takéť uwedl i z jiných zemí lid německý i slowanský do krajin od Awarů w pustinu obrácených, a slibowal jim rozličné swobody, aby tím spíše přijíti chtěli. Ale brzy wšechno panstwí w ruce pánů německých přišlo; ti sobě wystawiwše pewné hrady na horách příkrých, učinili wšechen lid raby swými, to jest lidmi, kteří žádného práwa swého nemají, ale wšecko co páni žádají, musí činiti. Tedy nuceni jsau ku prácem

obranu proti Awarům založil Krajiště Wýchodní čili Awarské (Ostmark) kdež nyní jsau dolní Rakausy, učiniw prwního markrabi Gerolda, swata swého (796), kterýž byl spolu postawen nad Bawory. Za Ludwíka Německého, wnuka Karlowa, ssazen byl Balderich, hrabě Furlanské, že se byl králi zpronewěřil (823), a na místo jeho posazen Radbod jakožto nadmarkrabí, takže jemu Krajiště Awarské, Korutany i Furlany dány jsau. Radbod měl sídlo své w Tulnu a hrabata Awarský, Korutanský, Krajinský, Furlanský a Istrianský i také Liburnský jeho poslauchati musili. W těch stranách měli mnohé wálky králowé Němečtí s Morawany, kteří Rastislawa i po jeho smrti Swatopluka za knížete měli, oba dwa welmi důwtipné a statečné. Tu byl učinil Ludwík Karlomana, syna swého, nejwyššim nad těmi kraji poručníkem (856), aby ty wálky tím snažněji mohly wedeny býti; ale Karloman i Radbod společně s Rastislawem se srozuměli, pročež obadwa jsau s úřadů swých ssazeni, a Wilém i Engelšalk, bratří dwa udatní, na Radbodowo místo postaweni. Tu se zprotiwil Karloman otci swému, wyhnal Wiléma i Engelšalka, a znowu Radboda ustanowil; a wšak konečně smířil se s otcem i jest podruhé wyhnán Radbod (862). Ludwík král dal potom Karlomanowi Korutany se Štyrskem nynějším i Krajinau, k čemuž on po smrti otce (876) ještě i Bawory, Awarii, horní Rakausy, Tyrolsko i Furlany obdržel. Ale Karloman brzy umřel, a bratří jeho, Ludwík II. a Karel Tlustý (882) w zemích jeho nastaupili; jediné Korutany obdržel za léno Arnulf, syn Karlomanůw nemanželský. Brzy wšak potom ssazen jest Karel Tlustý od nespokojených knížat swých německých, a Arnulf na jeho místo posazen (887). Od něho dány jsau

Korutany i s Bawory Luitpoldowi Nordgauskému. Za jeho času wždy nepřestaly wálky mezi Německau říší a Morawany, až i Maďary, národ diwý uralský, Arnulf na pomoc powolal, kteří se w Uhřích osadili. Ti obrátili zbraň swau proti Němcům i Morawanům po smrti Arnulfowě (899) za panowání Ludwíka, syna jeho, řečeného Dítěte; i poraženi jsau obojí od nich w bitwě u Preßpurka čtyrdenní (907); tu padl wůdce přeudatný Luitpold Nordgauský, tu wtrhli Maďaři do Rakaus pod Enžÿ, tu zemi poplenili a opanowali, i učinili konec Krajišti Awarskému, pak bez přestání nájezdy činili do německých krajin i do jiných, téměř každoročně přicházejíce a pleníce, ano i poplatek roční od krále Německého dostáwajíce.

Z té potupy wywedena jest Německá Říše skrze krále Jindřicha Ptáčníka a císaře Ottu I. syna jeho, který Italii s Němci spojil. Onen u Merseburka,

[redacted]

někteří potom ku panowání nad celým wéwodstwím přišli. W krajinách těch mocní byli také patriarcha Aquilejský, též arcibiskup Salcburský, kteříž obadwa spolu swětskými pány byli nad swými zeměmi. Rowněž w Tyrolsku, w části jižní, kdež wlasky se mluwí, bylo znamenité panstwí biskupa Tridentského, a ostatní země hornatá, kdež jazyk německý panuje, pod pány rozličnými rozdělena, jakož Pusterthal, Norithal, Finěgau, Engadin a jiné podíly; hrabata Tyrolští a Meranští mezi nimi byli nejčetnější, tak že od Tyrolu hradu i celá potom země jmeno swé wzala.

Burkhart, prwní markrabě Rakauský, padl w bitwě u Basentella w Italii, kam s císařem naproti Řekům táhl (982). Tedy dáno jest markrabstwí Rakauské Leopoldowi z Babenberka (983), jehožto potomci 263 let nad Rakausy slawně panowali. Leopold bojowal statečně s Maďary, a dobyl Melku, kdež sídlo swé wzal, pak země wší až k řece Dyji. Syn jeho druhý Albert až po Litawu zemi wybojowal. Arnošt Udatný pro služby dobré prokázané císaři Jindřichowi III. znamenité od něho swobody obdržel (1043). Naproti tomu Leopold III., syn Arnoštůw, byl proti císaři Jindřichowi IV., když jemu wálka weliká s papežem Řehořem VII. wzešla, a rowněž také Otakar III. markrabě Štyrský a Gebhart arcibiskup Salcburský. Císaři wěrně pomáhal Adalbero, wéwoda Korutanský, též Wratislaw II. král Český, od nichž poražen jest Leopold bitwau u Mailberka (1082), a císař wzaw jemu zemi, dal Wratislawowi; než hned roku potomního (1083) Leopold jí dobyl zase. Syn jeho Leopold IV., jenž za swatého wyhlášen, založil hrad na Lysé hoře (Kahlenberku, 1101), do kteréhož odstěhowaw se, tu sídlo swé mi [illegible] stal Bawory

od císaře Konrada III., kteréžto ssadil Jindřicha Pyšného, Baworského wéwodu, sobě odporného (1139); a wšak bratr jeho Jindřich II. řečený Jasomirgott musil w dobrotě zase upustiti od toho daru k wůli Jindřichu Lwowi, synu Pyšného, jehož císař Fridrich I. zase w milost swau přijal. Za to dostal zemi Rakauskau nad Enží a swobody weliké, tak aby země Rakauská byla dědičná rodu Babenberského, i aby měli názew wéwodstwí (1156). Jindřich Jasomirgott přeložil sídlo swé do Widně. S císařem Konradem III. byl táhl do wálky křížowé do zaslíbené země (1147), spolu s Otakarem V. Styrským markrabím, též s Fridrichem I. císařem táhl do Italie, a zároweň i Otakar VI. Štyrský, Jindřich VI. wéwoda Korutanský a Adalbert, hrabě Tyrolské (1158). Od toho císaře Otakar VI. Štyrský (1180) a Berchtold III. Meranský (1182) za wéwody pozdwiženi jsau; ale brzy potom

rytířského. Jeho manželka byla Theodora, řecká princezna. S newěřícími bojowal we Španělích nejprwé (1208), potom pak w zemi zaslíbené, kamž táhl s Ondřejem, králem Uherským (1217). Syn jeho Fridrich II. dostal část krajiny skrze manželku swau, dceru wéwody Meranského. Pro mnohé wálky se sausedy swými nazwán jest Bojowný. Neboť hned ze začátku jeho panowání (1230) poddaní jeho pozdwihli se proti němu, kterýmž pomáhal Wácslaw I. král Český. Brzy potom Bela IV. král Uherský, u wálce s ním až k Wídni přitáhl (1236). Téhož času císař Fridrich II. achtu nań uwalil, to jest, aby byl wšech zemí swých zbawen, pro newěru, poněwadž se spojil se synem císařowým Jindřichem i jinými, kteří se císaři zprotiwili. Tu jsau opanowány země jeho od krále Wácslawa I., od patriarchy Aquilejského, od Otty, wéwody Baworského a jiných přátel císařowých, až pak s ním smířil se. Když w nowau wálku zašel s Uhry, padl w boji nad řekau Litawau, ač již byl porazil nepřítele a jej pronásledowal. Jeho smrtí wymřel rod Babenberský w Rakausích (1246).

§. 8.

Čechy a Morawa.

Čechowé a Morawané po smrti krále Sáma na mnoho malých knížetstwí se rozdělili (662). Neboť takowý, jak již powědíno jest, byl nejstarodáwnější obyčej slowanský, že žili w maličkých obcech rozptýleni, kteréž lidowládně sprawowány bywaly. Tedy když nejprwé skrze Sáma w jedno królowstwí weliké spojeni byli, stalo se tak pro [illegible] od

Awarů: kteréž jak medle přestalo, ihned zase w předešlý staw se nawrátili. A wšak během času bohati i mocní mužowé powstali nad obcemi, kteří nazwáni jsau knězi a lechy, a nad obcemi panstwí se zmocnili, i většího wždy panstwí nad více obcemi žádost měli. Takowým spůsobem nad celau skoro zemí Českau brzy po Sámowi panowal Krok, sídlo své maje na Wyšehradě; jehož dcera byla Libuše, která Přemysla oráče za muže pojala. Od nich založeno jest město Pražské, a potomci jejich více než šest set let nad Čechy panowali.

Půldruhého sta let po smrti Sámowě Čechowé w míru aneb bez mnohých bauří žiwi byli až do panowání císaře Karla Welikého, krále Franského, jenž wšecky sobě země ewropejské podmaniti minil, poněwadž se domníwal, že nad celým světem od Boha ustánowen jest císař Římský. Tedy ačkoli jemu Če-

wil, a nad celau Morawau panowati začal, maje sídlo své na Welehradě, pewnosti přesilné. Jemu náležela Morawa, která po tento den tak jest nazwána, potom Rakausy až po Dunaj a w Uhřích země Slowáků a Pannonie. Mojmír přijal wíru křesťanskau, a mír zachowáwal se Franky, aby tím wíce zemi swau w pokoji mohl zwelebiti. Ale nicméně se to nelíbilo Ludwikowi, králi Německému, že k weliké moci wzrostla země Morawská; i tak wtrhnuw s wojskem do Morawy, ssadil Mojmíra, a synowce jeho Rastislawa knížetem učinil (846). Odtud když pyšně skrze zemi Českau domů se wracel, porażen jest od Hostiwita, kněze Českého, w cestě jemu bránícího. Z toho wzešla wálka Němců s Čechy, kteráž několik let trwała, a Němci s porážkau a hanbau wrátiti se musili. Tu se brzy znelíbil i Rastislaw Ludwíkowi, králi Německému, že rozmnožowal moc národa swého. Byl' Rastislaw také Cyrilla a Methudia, bratří dwa učené a ctnostné, z Řecka powolal, kterýmiž w zemi jeho rozšířeno jest wíce než prwé náboženstwí křesťanské, a z toho jemu wzešlo zášti biskupů německých, kteří sobě sami osobowali w krajích těch wíru rozšiřowati, wíce swětských užitků nežli zaslaužilého skutku tudy hledajíce. Tu ač táhl Ludwík několikráte do Morawy s wojsky swými, nepowedlo se jemu silami wší své říše podmaniti toho národu, až pak wnitřní rozepře se stala mezi Rastislawem a Swatoplukem, synowcem jeho. Tu jest jat Rastislaw (870) od Swatopluka, a Němcům wydán; kteří jemu oči wypíchnauti dali, do kláštera jej zawřeli, a Wiléma i Engelšalka, markrabí Rakauské, nad Morawau ustanowili. Ale Swatopluka uwrhnul do žálaře tmawého Karloman, syn krále Ludwíka, jemuž na něho Wilém a Engelšalk žalo-

wali, když jich nechtěl dosti poslušný býti. Morawané pak nemohauce snésti břemene poddanstwí ukrutného, brzy wzbauřili se, Němce ze země své wyhnali, a Slawomíra knížetem swým učinili (870).

Toto wida Karloman, jiného neznal prostředku, aby Morawu znowu opanował, leč propustiti Swatopluka z wězení; jemuž dal welitelstwí nad wojskem swým, aby táhl do Morawy. Ale newěře wíce slibům cizozemským Swatopluk, přijda do wlasti své s wojskem, srozuměl se se swými, Němce zrazené na hlawu porazil (871) a slawně počal panowati. Nadarmo namáhali se Němci, pokud síly jim stačily, chtíce sobě tu zemi podmaniti. Tu byl Swatopluk weliký, jako prwé Sámo, král západoslowanský: neboť i Slezska i staré země Bělochorwatské za Tatrami, kdež jest město Krakow, wybojował. Srbowé až po Magdeburk jeho poslušni byli, a Čechy pod

lidí pobili, wšechny ustrašili, celé konečně země k nowé říši swé Uherské dobyli.

Takowým spůsobem upadla w slabost welikau i země Česká, když byla od Morawy odtržena, a tím wíce k poddanstwí Německému se klonila. Tu musel Wácslaw, kněz Český, ku poplatku se zawázati Jindřichowi Ptáčníkowi, králi Německému (928), kteryż mnohé jiné Slowany w poddanstwí swé a bídu welikau uwedl. Z wětšího nebezpečenstwí oswobozeni jsau Čechowé skrze Boleslawa I. bratra Wácslawowa. Neboť ačkoli poplatku nikterak ubrániti se nemohl, ale obrátiw zbraň swau na Uhry, dobyl Morawy a Slowenska zpět od nich (955), potom pak Slowany Slezké a Bělochorwatské daleko široko podmanil, i w jedinau nowau říši západoslowanskau spojil, která ještě dále rozmnožena jest od Boleslawa II. syna Boleslawowa. Tu byl welikỳ kníže Kyjewskỳ w Rusi sausedem říše České, Polané obráceni jsau na wíru skrze Dúbrawku, sestru Boleslawa II, kterau Mečislaw, král Polskỳ, za manżelku pojal. Němci pak, kterakkoli mocnosti Boleslawů záwiděli, ale zlomiti jí nikterak nemohli. Boleslaw II. założil i biskupstwí zwláštní w Praze (973), aby Čechowé od cizích biskupů učení přijímati nemuseli.

Ale wšechna sláwa Čechů na dlauhỳ čas zase uložiti se musela hned po smrti Boleslawa II. (999), jehožto syn Boleslaw III. byl nestatečnỳ proti cizím a na poddané swé ukrutnỳ. Tedy ihned Boleslaw Chrabrỳ, král Polskỳ, do Chorwatska wtrhnul, Krakowa dobyl, Slezsko, Morawu, Slowensko opanowal, a tak celau říši Boleslawů kromě Čech jedinỳch, kteréż opět osamotněny zůs wyhnán

jest Boleslaw III. od Čechů, a Wladiwoj 1002), bratr Boleslawa Chrabrého, po jeho pak smrti brzy sám on za pána zwolen jest (1003). Tedy přistěhowal se do Prahy, a panowal nad tíší rozsáhlau, samému císaři Římskému, kterýž jemu záwidèl, w mocnosti se rownaje. Z toho wzešla wálka mezi oběma, a uwedeni jsau do Čech od císaře Jaromír a Oldřich, bratří Boleslawa III., i chopili se panowání (1004), za to císaři proti králi Polskému pomáhajíce. Oldřichůw syn, Břetislaw, užil slabosti, w kterau Polska po smrti Chrabrého skrze nesworné syny jeho upadla, Morawy dobyl zase (1028), a wálkau wítěznau zastrašil wšecku Polskau zemi; odkudž s welikau kořisti domů se wrátil; ale jemu hned zase wálečně císař Jindřich III. wstříc se postawil a překazil další říše swé rozmnožování (1041).

Od těchto dob knížata země České wždy wíce

poslauchati nechtěli, podruhé, že jeden druhému nastaupení knížetstwí nepřejíce, o panstwí mezi sebau se potýkali. Tu se nalezali mnozí, kteří o pomoc proti rodákům swým k císaři se utíkali, za saudce mezi sebau jej wolali, dary přinášeli, poslušenstwí jako nějací manowé přislibowali, aby tím spíše panowati mohli, a takowými skutky mnoho bídy a ponížení na zemi Českau uwalili, ač byli i mnozí, kteří došli weliké sláwy swé i národu swého w službě císařů Římských, na dalekých taženích válečných jim pomáhajíce. Wratislaw II. pomáhal císaři Jindřichowi IV. proti Sasům, kteří se jemu zprotiwili (1075), potom pak proti papeži Řehořowi VII. w Italii, kdežto prwní u wojště Čechowé byli, jižto zlezli zdi města Říma, když bylo od císaře obleženo (1081). Za to jeho powýšil císař na důstojenstwí králowské, a odpustil poplatek starý Čechům, místo čehož uloženo jest knížeti Českému aby wždy s 300 muži císaři pomáhal, když do Říma potáhne (1086). Naproti tomu od Soběslawa I. knížete Českého poražen jest Lothar, císař Římský u Chluma w bitwě kruté, když on Ottowi knížeti Brněnskému proti němu na knížetstwí pomáhal (1126). Ale nejslawnější činy těch časů Čechowé w Italii wykonali za Wladislawa II., na králowstwí powýšeného, který s císařem Fridrichem I. proti pyšnému městu Mediolanu tažení učinil. Od téhož poražen jest Emmanuel, císař Řecký, s kterým Wladislaw o wěci Uherské w rozepři wesel (1164). Ale po jeho smrti u wětší než kdy prwé nepokoje upadla země Česká skrze rozbroje Přemyslowců, o knížetstwí mezi sebau se trhající. Neboť tak daleko přišlo, že chtěje toho užíti císař Fridrich, již Morawu od Čech odtrhnauti chtěl a biskupa Pražského zwláštním kníže-

tem říšským učiniti, aby Čechy naskrze seslabil; až pak konečně uälechtilí dwa bratří, Přemysl a Wladislaw, mezi sebau se smířiwše, jednotu uwedli.

Tedy po mnohých nesnázech a bauřích Přemysl Otakar I. (1197) zemi Českau k nowé síle a trwalé sláwě přiwedl. Od něho takowá maudrost užíwána jest we wěcech zemských, že i w říši Německé téměř podlé jeho wůle císařowé byli usazowáni. Neboť pomáhal nejprwé Filippowi Hohenstaufskému proti Ottowi Brunswickému, kteří spolu o císařstwí bojowali; brzy wšak ale k Ottowi se obrátil, a klesala ihned mocnost Filippowa; konečně pak skrze pomoc Otakarowu pozdwižen jest na trůn císařský Fridrich II. z Hohenstaufů. Ode wšech tři dostał Otakar weliká obdarowání a na wšecky budaucí časy důstojenstwí králowské. Tu był Wácslaw I. syn jeho, (od 1230), mocný král ewropejský, ne-

poraženi jsau od Jaroslawa ze Šternberka wůdce českého, a zpět do Ruska obrátiti se musili (1241).

Po wšechny ty časy panowal w zemi České starý šlechetný obyčej slowanský a práwo, kteréž měli hned od Přemysla oráče. Tu nebylo žádného manstwí ani rabstwí čili člověčenstwí, jako u Němců a podmaněných jim národů, ani bohatí nad chudými nesaudili a podlé líbosti s nimi nakládali, ale byli sice stawowé dwa powýšení: panský totiž a wládycký čili rytířský, wšak kterým obecný lid jen práce některé a platy konal, nic wíce a nic méně, než jak smluweno bylo, poněwadž od pánů a rytířů polnosti měli w užíwání. Země rozdělena byla na župy, w kterých králowští úředníci ustanoweni byli, stejně saudíce nad chudými i nad bohatými: nejwyšší pak saud zemský, we kterém 12 kmetů zemských sedalo, z celé země nejmaudřejších. Takéž starodáwní zřízení byli sněmowé wší země, na kterých páni a rytíři se shromážďowali, o wěci zemské se radíce; bez jejichžto uzawření a powolení žádná wěc od knížat a králů konána nebyla.

§. 9.

U h r y.

W zemi Uherské, prwé nežli w moc Maďarů upadla, od dáwna přebýwali Slowané, a sausedé jich, zwlášť w Sedmihradsku, Walachowé, potomci starých Daků, s Římany a Slowany pomíšených, nad kterými oběma Awarowé panstwí swé konali. Ti když mečem Franků skroceni a pohubeni byli, po brzkém čase wší země na lewém břehu Dunaje až k morawskému Slowensku zmocnili se Slowané Bulhaři,

jejichžto říše mocná na poledni od Uher až k císařstwí Řeckému se roztahowala. W krajinách podunajských měli mnohé boje s Franky, sausedy swými, jižto byli Pannonii pod moc swau připrawili, Awary poraziwše. Neboť i do té země wpády činili Bulhaři, sobě jí dobýti chtíce. Ale poněwadž i císařstwí Řeckému na postrach byli, newěda pomoci jiné císař Leo Řecký powolal Maďary proti nim; kteříž přišedše (889) podmanili wšecky krajiny Bulharské w Uhřích: potom pak od krále Arnulfa Německého na pomoc proti Morawanům powoláni bywše (893), i Slowensko pod moc swau připrawili; tudíž založili králowstwí Uherské.

Swobodně toho času žiwi byli Slowané, kteří se mezi Sawau a Drawau, to jest we Chorwatech a Slawonii, též w Dalmatsku, Istrii a jiných krajinách na pomoří Adriatickém byli osadili (634 — 638), od

Kadolacha, wéwody Furlanského. Toho když snésti na delší čas nemohli, i pozdwihl se proti násilí tomu Ludiwit, welikỳ župan Chorwatskỳ, ale poražen a zahuben jest (823), zwlášť skrze to, že knížata Dalmatská s cizinci proti bratřím swým zrádně se obrátili. Tu konali Frankowé ukrutenstwí welikė na pomstu nad Slowany Chorwatskými, bili, pálili, laupili, ano nemluwňátka před psy metali we swé zûřiwosti. Tož se pozdwihl tím statečněji wšechen lid Chorwatskỳ; zbili wšecky Franky, kteří w zemi jejich se wetřeli, a přestáli wálku sedmiletau, kterau se wyswobodili z jich poddanstwí (830). Odtud měli wlastní neodwislá knížata, ježto se později (okolo 990) králi nazwali, dlauho mezi papežem Římskỳm a patriarchau Carhradskỳm se wáhajíce koho by byli w duchownich wěcech poslušni, poněwadž ti dwa biskupowé o panowání nad církwí Kristowau ty časy w rozepři stáli. Poslední Branimír, kníže Chorwatské, pod poslušenstwí papeže, jakožto hlawy církwe, se poddal (879), poněwadž Řekowé pod pokličkau církwe i swětského panstwí dychtiwi byli. Od Řeků odtrhla se i města Dalmatská (822 — 829), a swobodné obce zřídila; z nichžto wšak některá jakož Zader a Trogir i s pomořím a ostrowy několika od Benátčanů jsau podmaněna (995).

Maďaři, když ponejprw do Uher přitáhli, byli lid pohanskỳ, diwỳ, kmene uralského, z něhož byli prwé Hunnowé a Awarowé do oněch krajin se wyrojili. Jejich wůdce, kterỳ je do země přiwedl, byl Arpád, jehožto potomci 412 let nad Uhry panowali. Tuto když se osadili nejprwé, nejsauce žádnych pewnych sídel ani pokojnych prací milowni, postrachem byli wšem národům sausedním, krajiny jejich laupíce.

Němcům wzali Pannonii za Dunajem ležící, též marku Rakauskau, když byli krále Ludwíka Dítě u Prešpurka porazili (907), a říši Morawskau ztroskotali; potom poplenili Italii, Šwejcary, Francauzy, Němce, Řecko, do wšech těch zemí časté nájezdy na koních swých rychlonohých činíce, a spěšně zase do země swé s kořistmi se nawracujíce. Po wíce než půl století teprwa pokárána jest jich prostopášnost skrze Jindřicha Ptáčníka a Ottu I., krále Německé, u Merseburka (934) a u Augšpurka (955) bitwami welikými. Tu jest jim wzata Morawa skrze Boleslawa I. knížete Českého, a markrabstwí Rakauské rozšířeno od Leopolda z Babenberka markrabího. Tedy odtud počali mírnější myšlénky přijímati, aby nebyli dokonce pohubeni od národů křesťanských, jichžto byli pokoj rušili. Také Řekowé i Němci pobádali jich k náboženstwí křesťanskému, aby tudy mrawowé jejich

[redacted]

Onť nadewšecko libowal sobě w řádech a obyčejích německých, a ty w zemi swé uwodil, i také mnohé osadníky německé. Takž od těch časů jest i manstwí w Uhřích takowým spůsobem jako w Němcích zřízeno. Manowé a jiní páni a zemané scházeli se každoročně na sněm zemský, bez jehožto přiwolení králowé nic nesměli konati; takéž wládli podlé libosti swé nad poddanými, ježto raby swými, jako w Němcích bylo, učinili. Štěpán dobyl i země Sedmihradské, kterau byli rowněž opanowali Maďaři. Jich byl kníže Gysela, jenž upadl w zajetí Štěpánowo.

Než hned po smrti Štěpánowě začali se dlauzí a rozmanití rozbrojowé w zemi Uherské, kteří nedopauštěli žádného stání ani zdaru wěcem lepším, trwajíce téměř po wšechen čas rodu Arpadowa. Neboť hned začali potomci Arpadowi, jako w Čechách Přemyslowci, ale mnohem zůřiwěji a s wětšími ukrutnostmi, jeden s druhým o panowání nad zemí wálčiti, wespolek sobě nepřejíce; často dělili i zemi mezi sebau, když jeden druhého nemohli přemoci. Tu se bauřil lid Maďarský proti Němcům a Wlachům do země uwedeným, nenáwidíce jich; jindy rozplašili se, po bludech pohanských sobě zastesknuwše, bili biskupy i kněží, a křesťanstwí wšemožně wyhubiti usilowali. Takž zhowadilost mrawů wždy zase se nawracowala; Arpadowci mezi sebau jímali se, zrazowali a oslepowali i wraždili; jiní císaře Římské, jako w Čechách Přemyslowci, na pomoc wolali, a poddanstwí i poplatky za to jim slibowali, prohlašujíce se za many jejich. Tím uwodina jest země w potupu a málomocnost, kteréž málokteří králowé maudřeji pomáhali. Wšak [illegible] nadwojení byla upadla i země [illegible] [illegible] krále

Štěpána II. Chorwatského (1090), poněwadž od těch dob i tam rozličnì o panstwí se zasazowali. Takž powedlo se Ladislawowi, králi Uherskému, že powýšil syna swého Alma na stolec Chorwatský (1091), kterýž potom brzy od Kolomana bratrance swého, když on se stal králem Uherským, wyhnán jest, a Koloman i Dalmátsko pod moc swau podmanil, dobyw také Zadra a jiných měst Benátských, takže Benátčanům jen ostrowy zůstaly.

Za Kolomana krále Uherského, začaly se wálky křížowé wšeho křesťanstwa proti muhamedánům k dobytí od nich země zaslíbené; i táhli křižáci (1096 a 1098) zemí Uherskau w zástupích přewelikých, nerádi jsauce widíni od Uhrů, wždy ještě málo nakloněných ku křesťanstwí. Po smrti toho krále (1114) začali wíce císařowé Řečtí, nežli jak předtím Římští, u wěci Uherské se michati, a to s chytrostí welikau, jednoho

o kteraužto zemi byly mnohé těžké boje mezi Uhry a Benátčany. Syn jeho Emerich i Srbska dobyl. Léta 1202 dobyli Benátčané Zadra pomocí křižáků, město poplenili a zdi pobořili; ale jakž odpluli křižáci, ihned město Zaderské králi Uherskému opět se poddalo. Brzy potom wezma kříž táhl i Ondřej II., král Uherský, do země zaslíbené, a wšak málo pořídiw proti Turkům, zase domů se nawrátil (1216). Byl muž chlubný a hýřiwý, i přál Němcům, z čehož byla nechuť pánů zemských pokolení maďarského. Takž učinili spiknutí proti králi zůřiwé, i přinutili jeho k welikým swobodám, ježto jim listem královským čili Zlatau Bullau musil potwrditi (1222), tak aby každý král Uherský přisáhal pánům při korunowání, bez wůle jich nic nečiniti, a swobody jejich chrániti; sice žeby směli jemu bez newěry brannau mocí se zprotiwiti. Tím sklesla znamenitě w Uhřích mocnost králowská, a mnohým budaucích časů nesnázem z toho začátek wzešel.

Nástupce Ondřeje III. byl Bela IV. muž přísný a účinný (1235). Jako císařowé Řečtí u wěci Uherské, tak Bela u wěci Halické míchal se, o kteraužto zemi mnohá knížata ruská a jiní krutě se potýkali. Také wedl wálku s Fridrichem Bojowným, knížetem Rakauským, a mocně jej porazil (1236).

Ale za panowání Bely přitáhli Tataři z Asie, kteří Rusy podmaniwše, s hrůzau wšech národů křesťanských s jedné strany do Polsky wtrhli, a poplenili wši zemi až do Slezka a Morawy, kdež potom jsau udatenstwím českým skroceni (1241); s druhé pak strany wyhrnuli se do Uher tau samau cestau, kudy byli před půl čtwrta sta léty Maďaři na kojné té země obywatele se wyřinuli. Toh

byly w Uhřích rozepře skrze Kumany, lid kočowný, kteréž byl král Bela přijal do swé země, aby tu obywali; Maďaří pak wůli jeho zprotiwili se. Tedy byla tím lehčí práce tatarská. Na hranici zemské porazili palatina Uherského, jenž se jim s wojskem wstříc postawil. We třech dnech potom již před Pešten byli, chtíce dobýwati. Tu uderili Němci a Maďaři na Kumany, prawíce, že jsau zrádci a Tatarů wyzwědači, knížete jejich Kuthena zabili, a mnoho jiného krwawého wykonali. Naproti tomu Tataři k zuřiwosti lest přidali, opět s wojskem swým od Pešte se obrátíce; za nimiž hned běželi Maďaři, a poraženi jsau na hlawu nad řekau Slanau (Šajó) w planině Mohi řečené. Král Bela utekl do Tater a kradmo tudy do Rakaus, i dále až do Dalmatska, kdež na ostrowě Krku rodinu swau uchowal. Tataři dobyli Pešte, 100,000 obywatelů a kteří se byli do města, život

§. 10.

Otakar a Rudolf.

Až potud powědíni jsau příběhowé zemí Rakauských od stěhowání národů, když hlawně na trojí panstwí rozděleny byly, Čechy totiž, Uhry a Rakausy. Během oněch časů mnoho we wěcech swětských bylo se proměnilo. Jednak sklesla byla sláwa nowého cisařstwí Římského skrze mnohé wálky, kteréž wedli císařowé s papeži Římskými, o nejwyšší mocnost na swětě mezi sebau zapásíce. Tudy přestáwali se wždy wíce báti Němců jiní národowé, zwlášť od těch dob, když zahynul slawný rod Hohenštaufský, ktery za časů křížowých wálek císařowal. Také za časů těch wálek začali se národowé ewropejští wíce než předtím wyprošťowati ze starodáwní surowosti mrawů, když se jich rozum rozswítil, widauce jiných zemí a národů obyčeje, kamž wálečně putowali. Odtud začali prowozowati ušlechtilejší prwé neznaná řemesla, wésti obchod, hleděti wěd a umění, prospíwati u wzdělání ducha swého, ješto prwé dleli we tmách powěry a neumělosti. Těch wěcí hlawní půwodowé byli národowé wlaští, jichžto příkladů druzí potom následowali, a to mezi rakauskými národy zwlášť Němci a Čechowé; neboť Uhři dlauhé ještě časy we předešlé surowosti setrwáwali. Protož byli také mezi Čechy i Němci wždy bližší swazkowé, jakož o stejné wěci zároweň se zasazowali, až pak na takowém sblížení založeno jest jediné Rakauské mocnářstwí.

Zdálo pak se hned záhy takowé panstwí spůsobeno, spojením wšech zemí českých i německých po wymření rodu Babenberského, a to skrze smrt Fridricha Bojowného, Rakauského, ny

zase nepřízní času roztrženo jest. Neboť poněwadž Fridrich neměl žádných potomků, a rozličtí pánowé o země Rakauské se pokaušeli, chtíce nad nimi panowati; když tudy wálky a nepořádky, až naposledy bída weliká do těch krajin přišla: i sešli se pánowé Rakauští na sněmě, a zwolili sobě za pána Otakara, syna Wácslawa I., Českého krále; kterýž radostně přijda do Wídně (1252), přijal wšechněch přísahu wěrnosti a poslušenstwí, a uwázal se w panowání. Po smrti otce swého Wácslawa stal se též králem Českým a panowal stejnau maudrostí a sprawedliwostí nad oběma národy. Byltě muž ducha wysokého a ušlechtilého, jak málokteří za středního wěku králowé křesťanští. Ale pánowé Štyrští, kteráżto země k Rakausům patřila, byli zrušili swazky s Rakauskými, nechtíce w jedno s nimi sněmowati, než žádajíce sobě za pána Belu IV., krále Uherského, kte-

učinil weliké tažení křížowé do Pruska k obrácení pohanů na wíru křesťanskau (1255); knížete Halického, Rostislawa Michailowiče, dceru Kunigundu za manželku pojal (1269); Bawory pokrotil válkami; Korutany obdržel po smrti Oldřicha, té země wévody (1269); Uhry, když opět se zdwihli, několikými válkami pohubil. W jeho zemi kwětl obchod, průmysl, bohatstwí, zwlášť stawu městského, kterýž on w Čechách pozdwihl swobodami welikými dowoliw městům na sněmy zemské choditi, jako pánowé a rytíři. Také w jiném zřízení zemském mnohé činil užitečné oprawy, aby se mohli bohatí i chudí stejně radowati. Pročež i láska poddaných k němu welká byla, ač i mnohým se nelíbilo, a to zwlášť stawu powýšeného, kterých neprawosti káral.

Říše německá byla toho času w bídě postawena, hned od smrti císaře Fridricha II. Hohenstaufského (1250). Knížata německá nechtěli míti mocného císaře; raději jedni s druhými se potýkali, a mocní utiskowali slabé. Nejprwé zwolili sobě za císaře Alfonsa Kastilského, pak Richarda Kornwallského z Angličan, obadwa, protože byli daleko wzdáleni, aby nic rozkazowati nesměli. Od Richarda potwrzeny jsau Otakarowi země Rakauské jakožto léna od císaře Římského obdržená. Konečně wšak 23 let po smrti Fridricha II. zwolen jest za císaře Rudolf, hrabě Habsburské (1373), důwtipný a statečný muž, který knížatům slíbiti musil, wšecky země Rakauské od Otakara zpět žádati, jehožto oni nepřátelé byli. Takž z toho wzešla válka mezi wší Říší a Otakarem, králem Českým, skrze kterauž krátkému Němců Rakauských a Čechů spojení brzký jest konec učiněn. Neboť když se snahau a chytrostí welikau Rudolf

wšechny síly swé w jedno sebral, Otakara pak newěrně pánowé jeho opustili, ano s nepřítelem se spojili, nešlechetně se za to mstíce, že byl konal spravedliwost w maudrosti swé; tu jest nejprwé přinucen, wšecky druhé země kromě Čech a Morawy císaři postaupiti (1276), potom pak porażen w bitwě nestejné u Marcheka, kdež s malým počtem proti welikým wojskám císaře i uherským spojeným bojowal, a nadto zrazen skrze Milotu z Dèdic, wůdce lidu morawského, až pak i padl, bojowaw hrdinsky až do skonání (1278).

§. 11.

Wáclaw II. Albrecht I.

Po smrti Otakara w krátkém čase mnohé wěci přihodily se, kterými jsau země Rakauské mezi sebau

tržené, totiž Rakausy, Štyrsko a Krajinu, dal císař Rudolf za léno synům swým, Albrechtu a Rudolfowi (1282), hned pak rok potom jedinému Albrechtowi, aby we sjednocenosti větší moc jejich byla, slíbiw Rudolfowi jinými zeměmi za to nahraditi. Korutany naproti tomu dány jsau od Rudolfa Menhartowi Hořickému (1286), wýtečnému w těch stranách hraběti, který byl i Tyrolska welkau část zdědil, a Rudolfowi proti Otakarowi statečně pomáhal. Jiné země Tyrolské stály pod biskupy Tridentským a Brixienským i jinými malými pány, kteří žádného nad sebau leč jediného císaře Římského wyššího neměli.

Albrechtowi z prwopočátku w nowém panstwí mnohé wěci protiwné byly, a to skrze nespokojenost obywatelů, kterým se brzy po časích Otakarowých stýskati počalo. Takž nejprwé zdwihli se měšťané Wídeňští, prawíce privilegia swá od Albrechta zlehčena býti (1287); kteréž on wšak brzy přísně pokáral, a roztrhal jejich privilegia. Potom pozdwihli se páni země Štyrské, stěžujíce sobě na Jindřicha, opata Admontského, zlého muže, kterého jim dal Albrecht za wladaře, též na to, že Albrecht wíc než jim přál pánům Šwábským, kteréž byl s sebau přiwedl do země. Tedy spojiwše se s arcibiskupem Salcburským a Otau, wéwodau Baworským, mnoho hradů wéwodských dobyli a jiné wzdornosti wykonali; wšak i oni jsau konečně wálečnau mocí ku pokoji a poslušnosti přinuceni (1292).

Mezi Wácslawem a Albrechtem byl hněw a nepřátelstwí, ačkoli byl císař Rudolf dal dceru swau Jutu Wácslawowi za manželku; neboť Albrecht byl jej neopatrností w chowání swém urazil. Tedy když umřel císař Rudolf (1291), a podlé obyčeje předešlých rodů

císařských Albrecht I. by byl za nástupce jeho zwolen bywal; stalo se wšak hlawně krále Wácslawa I. přičiněním, že jest místo něho zwolen Adolf Nassowský: až pak poznaw swau chybu Albrecht, skrze sestru swau Jutu s Wácslawem smířen jest. Tu učinili knížata německá umluwu s Wácslawem a Albrechtem, wévodu Rakauského za císaře zwolili (1298), a Adolfa porazili u Gellheima, kdež zabit jest rukau Albrechtowau.

A wšak w krátkém čase potom osudné příhody přišly a nowé bauře spůsobily; nejpředněji wymření rodu Arpadowa, který panowal nad Uhry.

Po smrti Bely byl králem nad tau zemí Štěpán V. (1270), a po něm (1272) Ladislaw IV., řečený Kumanský, protože Kumany wíce milowal než jiné swé říše obywatele. Ti wšak, poněwadž wždy lpěli při pohanských swých obyčejích, mnoho wystáli pronásledowání skrze legata poslaného od papeže, aby lépe

koruna od papeže nejprwé udělena. Protož darowal Uhry Karlu Martellowi, synu Marie, královny Sicilské, kteráž Štěpána V., krále Uherského, dcera byla. Tedy s těmi dwěma protiwníky bylo Ondřejowi bojowati, když panstwí nastaupil, po smrti pak Karla Martella rodu Andegawského s Karlem Robertem, synem jeho, jenž w Záhřebě w Chorwatech za krále se dal korunowati. A wšak Ondřej ubránil a zachowal se na stolci až do smrti swé; s nímžto wymřel rod Arpadůw, jenž s Maďary byl do Uher přišel (1301).

Tedy tím wíce počaly se w Uhřích strany proti sobě zdwihati. Ti, kteří Ondřejowi byli wěrní zůstali, wyprawili poselstwí ku králi Wácslawowi II. a syna jeho Wácslawa za krále sobě wyžádali. Tu jest porażena strana Karla Andegawského, a korunowán Wácslaw w Bělehradě královském (1301). Ale papež Bonifacius III. jal se kletbau hroziti wšem, kdožby odporowali Karlowi; a toż spojil se Albrecht s Robertem, aby wykonal pomstu na králi Českém za předešlé nelibosti. Tedy musil Wácslaw syna swého z Uher odwésti, a ustaupiti Karlowi; Albrecht pak s Němci a Uhry i s Kumany laupežiwými do Čech wtrhnul, chtě krále Českého w takowé poddanstwí uwésti, w jakém byla za dáwných časů země Česká pod císaři Římskými postawena. Neboť i desátek ze stříbra w Kutnéhoře wykopáwaného žádal, jako od nějakého mana swého (1304). Tu jest wšak brzy z Čech wypuzen, a již král Wácslaw II. do Rakaus wtrhnauti se strojil; w tom umřel on (1305), a hned ten rok po něm Wácslaw III. syn jeho, jsa poslední rodu Přemyslowa (1306).

Sešedše se stawowé králowstwí Českého, páni, rytíři a města, když krále nowého wolili, někteří

chtěli míti Jindřicha Korutanského, syna Menhartowa z Hořice, spolu hrabě Tyrolské, druzí pak Rudolfa syna císaře Albrechtowa. Ale Albrecht nečekaje, ihned s wojskem přitáhl, a synu swému stolce královského dopomohl; čemuž mnozí rádi byli, nadějíce se, že budau opět země Rakauské s Českými w mocnau říši spojeny. Neboť byl Albrecht, hned jak se císařem stal, Rudolfa pánem učinil nad Rakausy, Štyrskem a Krajinau spolu we jmenu dwau bratří jeho, Fridricha a Leopolda (1298). Ale když Rudolf nabyl králowstwí Českého, musil upustiti od druhých zemí, a ty bratrům jeho připadly. Takž brzy znelíbil se Rudolf; mnozí se pánowé jemu protiwowali; on wšak umřel hned rok po nastaupení králowstwí (1307). Tu jest Jindřich Korutanský za krále přijat. Ale nemeškaje Albrecht císař, wojensky wtrhnul do Čech, prawě, že králowstwí České druhému synu jeho Fridrichowi

mecká lásky k Albrechtowi, hned po žalostiwém zahynutí jeho zwolili za císaře pána jiného rodu, a to Jindřicha hraběte z Lucemburka. Odtud wíce než sto let rod Lucemburský byl nejmocnější w krajinách německých i jiných w křesťanstwě.

Nejsauce spokojeni Čechowé s Jindřichem Korutanským, kterého si prwé za pána wzali, zwolili sobě za krále Jana, syna císaře Jindřichowa, dadauce jemu Elšku, dceru krále Wáclawa II. za manželku; kterýž přijda s wojskem, wyhnal Korutanského ze země (1310), a korunowán jest na králowstwí. A wšak ani Jan neměl upřímného srdce k Čechům jako někdy domácí knížata a králowé rodu Přemyslowa. Neboť mysl jeho byla bujná a těkawá; taužil wíce po marné sláwě i také po nabytí panstwí nad mnohými zeměmi, než po lásce swých poddaných, kteréž welkými daněmi obtěžowal, a jezdě po swětě, po dalekých krajinách, činil skutky rytířské, a weliké hýření prowozowal; také míchal se do wálek cizích králů a mocnářů.

Brzy po korunowání krále Jana zemřel císař Jindřich, otec jeho (1313), a z toho wzešly welike w Němcích rozepře. Neboť poněwadž král Jan ještě byl w létech mladistwých, jedni knížata zwolili Fridricha wéwodu Rakauského, druzí pak Ludwíka Baworského. Ti dwa mezi sebau válku o korunu císařskau wedli, a pomáhal Jan Ludwíkowi, až pak skrze něho zwítězil u Mühldorfa, a Fridricha jal, kudyž w důstojenstwí císařském utwrzen jest (1322). Po smrti Waldemara, markrabí Brandenburského, dobyl král Jan Lužice z dědictwí jeho a připojil k Českému králowstwí (1319), rowněž pak Slezko (1327—1329), kteráżto země hned od čas. krále Swatopluka

Morawského přináležela ku Polsku, ale rozdělena jsauc na několiko knížetstwí; kteráž odtrhnauce se od Wladislawa Lokietka, krále Polského, králi Janowi poddanstwí slíbila. Z toho bylo nepřátelstwí mezi Čechy a Polany, a král Jan táhna do Litwy na pohany (1328), s rytíři křižáky řádu Německého proti Ladislawu Lokietkowi spojil se, a škody weliké Polanům učinil.

Nedlauho potom táhl král Jan do Italie (1330), chtěje w té zemi panstwí sobě spůsobiti, jakož se jemu, ač na krátký jen čas, i poštěstilo. Tudy učinil sobě nepřítelem císaře Ludwíka, kterýž twrdil jen jediného císaře Římského právo býti nad Wlachy, nic nedbaje předešlého učiněného jemu od Jana dobrodiní. Odtud držel král Jan wíce s papežem, nepřítelem Ludwíkowým, a s králem Francauzským: Ludwík naproti tomu s wéwodami Rakauskými a

[redacted]

toto se stalo, zdvižena jest válka veliká mezi Francauzy a Angličany; kdežto pomáhaje Jan králi Francauzskému, příteli swému, padl w bitwě u Kresčak, jsa slepý na obě oči, ale bojowaw až do smrti hrdinsky (1346). Brzy po něm umřel i Ludwík Baworský, a uznán ode wšech Karel, Český král, za císaře Římského.

Karel IV. byl více podobný matce swé Elšce Přemyslowně než Janowi otci swému. Neboť nade wšecko milowal národ swůj Český, aniž hleděl válkami hlučnými marné sláwy aneb panstwí nad mnohými zeměmi získati; ale wšecko, co konal, k dobrému wlasti swé činil. Jsa králem Českým i spolu Římským císařem, učinil Prahu sídlem celého císařstwí, jako hlawau wšeho křesťanstwa. W tom městě založil (1348) wysoké školy čili universitu slawnau podlé spůsobu wlaského; neboť tehdáž w německých ani w slowanských krajinách nebylo podobného učení. Tedy bylo hrnutí weliké do Prahy z končin dalekých, jakožto ke zřídlu čili pramenu weškeré lidské učenosti; z Němec, ze Šwejcar, z Nízozemí od západu, z Dánska a ze Šwéd od daleké půlnoci, též od wýchodu z Prus, z Litwy, z Polska, z Uher přicházeli tisícowé žáků do Čech, a odtud umění, kterému se naučili, do wlastí swých roznášeli. Ke dworu císařskému powoláni jsau od Karla domácí i cizí z rozličných zemí umělci, malíři, řezbáři, stawitelé, od kterých jsau díla weliká a slawná k ozdobě země České wykonána z jeho rozkazu. Také obchod kwetl w Čechách, a z toho weliké bohatství té země wzcházelo, jakož jezdili kupci do Němec, do Polska, do Uher, i až do Benátek, kupectwí swá konajíce. Byltě pak pewný [illegible] i se wšemi sausedy, takže

mohl každý práci swau pokojně konati a z žiwobytí swého wesel býti. Z toho wšechno ušlechtilé tak welice w národu Českém se ujalo, že ty časy u wzdělanosti a statečnosti ducha málo národů křesťanských s nimi mohlo srownáno býti. Ty časy i rozsáhlé země ku koruně České patřily, totiž Čechy, Morawa, Lužice, Slezko, k tomu i Brandenburk, který obdržel Karel od Otty, markrabí Brandenburského; též w Sasích, Francích a Bawořích i jiných německých zemích města a panstwí rozličná u welikém počtu od Karla nakaupená.

Karel IV. († 1378) měl tři syny; z kterých nejstarší Wácslaw IV. nastaupil w císařstwí Římském a králowstwí Českém po otci, druhý pak, Sigmund, od pánů Uherských zwolen za krále. I trwali dlauho po smrti Karla blažení w Čechách časowé, až pak wznikly bauře weliké a neslýchané, kterými wšechny

w zemi swé jali se proměňowati. Za to jest na ně wložena kletba od papeže a koncilia, a rozhlášena wálka křížowá po wšech národech křesťanských, aby byli Čechowé brannau mocí k poslušenstwí přinuceni. To wšak prwé než se stalo, umřel král Wáclaw (1419), a měl bratr jeho Sigmund králem býti. Ale poněwadž ihned přísné rozkazy naproti těm učinil, kteříby od učení Husowa upustiti nechtěli; i pozdwihli se mocně proti němu, nechtíce jeho pánem míti. Tu jest poražen Sigmund na hoře Žižkowě při samém městě Pražském i s wojskem křížowým, kteréhož bylo 150,000, podruhé pak bitwau před Wyšehradem, kamž s nowým wojskem Uhrů a Morawanů přitáhl, Prahy chtěw dobýti, a mocně wybojowati sobě panowání (1420). Toho času byli wůdcowé tak walného a hrozného pozdwižení měšťané Pražští a Jan Žižka z Trocnowa, český rytíř, muž udatného srdce a bystrého wtipu u wěcech válečných; neboť nowé předůwtipné umění válečné wymyslil, které potomním wůdcům rozličných národů za příklad slaužilo, takže odtud nejen udatenstwím ale i rozumem a wtipem we válkách jest bojowáno. Potřetí u Německého Brodu poražen jest Sigmund (1421), a ze země wyhnán, rownež Němci křižáci, když podruhé k rozkazu papežskému do Čech jsau wtrhli. Čechowé učení Husowa se přidržící wšechny ostatní pod moc a wůli swau připrawili, Sigmunda za krále, pokudby jim jich wiry nepowolil, nikterak přijmauti nechtěli, konečně Witolda, welikého knížete Litewského, sobě za krále požádali, a Korybuta, synowce jeho, jakožto místodržícího do země uwedli.

Tu ačkoli začali mezi nimi samými rozbrojowé krwawí wzcházeti — neboť se nesrownáwali wšichni

w náboženstwí, ale bylo dwojí wyznání, jedno Pražské a druhé Táborské — a brzy i Žiška na obě oči slepý jsa umřel: předce nijaká moc nemohla k jich přemožení nalezena býti. Prokop, řečený Holý neb Weliký, žák Žižkův we válečném umění, byl wůdce jejich. U Ústí (1426), u Tachowa (1427), u Domažlic (1431) porazili veliká wojska křížowá, wždy u větším počtu k podmanění jich přicházející. Konečně i do krajin sausedních wyprawili se na pomstu, za to, že křížáci zemi Českau byli poplenili. Tedy protáhše Slezko, Lužici, Míšeň, Brandenburk, Durinky, Franky, Bawory, Uhry, mnoho lidí zbili, měst a wsí na mnohé tisíce spálili, kořisti weliké učinili, takowau konečně powěst o swém udatenstwí, takowý strach jmena Českého we wšem křesťanstwě spůsobili, že weliká wojska cizozemců, ani bojowati s nimi se neopowážíce, hned jak o příchodu Čechů uslyšeli,

§. 13.

Uhry za králů Karla, Ludvíka a Sigmunda.

Za časů Jana a Karla, králů Českých, panowali s podobnau sláwau nad Uhry nejprwé Karel Robert, potom Ludwík, králowé rodu Andegawského, ačkoli nebylo tu takowého powznešení ducha jako w národu Českém; neboť při Maďařích starodáwní surowost wždy ještě pozůstáwala, kterau byli z Asie přinesli.

Když byl král Wáclaw III. z Uher do Čech se nawrátil pro příliš mocné papeže i císaře odporowání; pánowé uherští, kteří jemu přízniwi byli, zwolili sobě za krále Ottu, wéwodu Baworského, kterýž korunowán jest we Bělehradě, a jemu byl král Wáclaw korunu wydal i jiná znamení králowská. Ale Otto brzy musil ustaupiti protiwníku swému Karlu Robertowi Andegawskému, jemuž přál wětší počet, až pak zajat jest Otto od Ladislawa, welikého knížete Sedmihradského, ku kterémuž jest se o pomoc obrátil (1307). Teprw, když celý rok uplynul, podařilo se mu z wězení utéci a do Bawor opět se nawrátiti.

Mezitím poslal papež legata swého Gentila do Budína, od něhož powolán sněm pánů Uherských, aby nowého krále wolili; i tak zwolen jest Karel Andegawský, a potwrzen od papeže, korunowán podruhé, potom ještě od walnějšího sněmu opět wolen, kterýž držán jest na poli Rákoši, a ještě potřeti korunowán w Bělehradě, načež (1310) w králowství se uwázal. Jediný brzy potom pozdwihl se Matěj z Trenčína, mocný pan; kterýž, ačkoli byl prwé z přátel Karlowých, dobyl Nitry, a Spiš město spálil, konečně wšak jest poražen u Rozgoně, a zlomena moc jeho. Brzy potom Zader, město Dalmatské,

*

bywši předtím dobyto od Benátčanů, odpadlo od nich (1311), a k Uhrům chtělo se přidati, ale brzy přinuceno opět wzdáti se Benátčanům, kteří lodstwo i wojsko swé wyslali k dobytí, až pak od nich opět přijati jsau Zaderští pod dobrými wýminkami (1313). Tu když Mladen, župan Chorwatský a Dalmatský, od Karla ustanowený, počal obywatele těch zemí z ukrutnosti swé welmi utiskowati, i nechtíce toho snášeti, Trogir, Splet, Šibeník a jiná mnohá města Dalmatská tak jako Zader Benátčanům se poddali (1322), i tak tito w krajinách oněch wždy mocnější byli.

Karel pomáhal Fridrichowi Rakauskému naproti Ludwíkowi w boji o korunu císařskau. Také s krali Polskými, Wladislawem Lokietkem a Kazimírem Welikým, trwal w nepřetrženém přátelstwí, později i s Janem králem Českým, smlauwu s ním učiniw proti císaři Ludwíkowi, (1335). Mnoho dobrého učinil Uherskému království, jsa milownik měst a swobod jejich

winni byli (1330). Brzy potom táhl král proti Bazaradowi, knížeti Walašskému, který jemu poplatek wzdáwal, žádné winy na něm newěda, ale k náwodu některých jeho nepřátelů. A wšak Bazarad statečně postawiw se na odpor na hlawu porazil wojsko královo, a welikau wražду spůsobil.

Za krále Karla Roberta otwírali se Uhrům naděje k spojení obšírných zemí pod jedním královstwím. Neboť Ludwík, syn Karlův, hned za živobytí otce svého zwolen byl za nástupce Kazimíra Welikého, krále Polského, a od něho za syna přijat, ponèwadž wlastních neměl (1338). Též královstwí Neapolské měl Karel zděditi po dědowi swém Karlowi II. králi Neapolském, jakožto syn Karla Martella prworozeného syna Karlowa. Ale když umřel Karel II. Neapolský, obáwaje se papež příliš mocného sauseda miti, kdyžby byly Neapole a Uhry w jedno spojeny, dal Neapoli Robertowi, třetímu synu Karla II.; neboť se králowé Neapolští za vasally papeže Římského powažowali (1309). Tedy nemoha se Karel Robert protiwiti rozkazům papežowým, wšak to obdržel od Roberta, strýce swého, že slíbil wnučku swau Johannu synowi jeho Ondřejowi za manželku dáti.

Po třiatřidcetiletém panowání nad Uhry umřel Karel Robert, i měl nástupce Ludwíka, syna swého (1342). Brzy pak potom umřel i Robert, král Neapolský (1343), ustanowiw wnučku swau Johannu za nástupkyni. S tím nejsa spokojen Ludwík, jednal s papežem, aby královstwí Neapolské Ondřejowi, bratru jeho udělil místo Johanně, což jemu jest přislíbeno, a den ustanowen, kdy měl Ondřej korunowán býti; ale prwé než ten den přišel, přepaden jest Ondřej času nočního a zawražděn od některých

pánů spiklých, i wzešlo podezření, že se stala vražda náwodem Johanny (1345). To zwěděw král Ludwik Uherský, ihned wojsko sebral, a na pomstu táhl do Neapole. Johanna nejprwé wojsko na odpor sbírala, jehož wůdcem učinila Karla Durazzkého, swata swého. Ale hned potom wsedši na koráb, odpluh k papeži do Aviňona. Karel Durazzký, hned prwé nebyw wěrný Johanně, přestaupil k straně Ludwikowě. Kteréhožto Ludwík nejprwé na oko přiwětiwě přijaw, potom náhle zajmauti a stíti kázal; bratr jeho dal do Uher do zajetí odwésti, a wítězně wešel do hlawního města Neapole. Sotwy ale byl odešel a do Uher se nawrátil, wšechna země zdwihla se proti žoldnéřům od něho zanechaným (1350); i musil podruhé přitáhnauti, a podruhé zwítězil nad protiwníky, až pak přímèří mezi stranami skrze papeže spůsobeno jest, aby od něho samého přijat byl rozsudek. Tu usaudil paneż, že jest Johanna nevinna

wèci Zaderským ukládajíce, předně aby zdi města svého rozbořili, pak zámky a twrze své wšechny wydali, konečně wětšímu než prwé poslušenstwí jejich se poddali. Zaderští odepřeli, a přitahl král Ludwík jim ku pomoci s 80,000, wšak poražen na hlawu a přinucen k odtažení a k zawření na dewèt let příměří. Zaderští se poddati musili, a přísně jsau potrestáni (1346). Wšak hned po wyjití příměří (1355) obnowil Ludwík wálku, do Italie wtrhna, a město Treviso oblehl (1356). Benátčané statečně odpírali, aniž mohlo Treviso ke wzdání přiwedeno býti, ale mezi tím časem město Zader zradau dobyto jest od Uhrů (1357), kteréhožto příkladu následujíce jiná města Dalmatská, u welikém počtu od Benátčanů odpadla, i tak celau zemi Dalmatskau konečně, když mír učiněn, přinuceni jsau postaupiti k Uherskému králowstwí (1358). Ještě i třetí wálku wedl král Ludwík s Benátkami, kteráž nazwána Chiozzká, a to skrze pána Paduanského, kterému on proti republice Benátské u wálce pomáhal. Uhrowé na zemi a Genuané, slawní plawci, na moři, welice tiskli republiku, žeť se zdáli poslední dnowé její na blizce býti. A wšak opět hrdinsky se zmohše, porazili Genuany na hlawu u Chiozzy, a wýtečně wálku skončili (1380).

Ludwík panowal 40 let nad Uherským a 12 let nad Polským králowstwím. Neboť po smrti Kazimíra III., krále Polského (1370), i od této země bez překážky na králowstwí jest korunowán, ačkoli brzy wznikly rozličné newole, a zwlášte skrze surowost lidu Uherského, kterau oni nazmar nad Polany usilowali wykonati. Podlé příkladu Karla otce swého milował i Ludwík staw městský, a mnoho činil, aby průmyslem rozmanitým i také dobrými zákony země

Uherská powznešena byla. Od něho jest i akademie w Pětikostelích na spůsob wysokých škol ku powznešení učení w Uhřích založena. Skrze to, i také skrze wálky jeho a rozsáhlost říše nazýwán byl od některých Welikým; neboť od Siného moře a Černého až k Baltickému na půlnoci země pod panstwim jeho se roztahowaly.

Král Ludwik neměl syna žádného, než toliko dwě dcery, Hedwiku a Marii, kteréž zdědily říše jeho, Hedwika Polskau a Marie Uherskau (1382). Ty časy weliké opět bauře wznikly, kterými králowstwi Uherské we zmatek a zkázu jest uwedeno. Neboť ačkoli Marie Sigmundowi, synu Karla IV., krále Českého, za manželku zaslíbena byla, a wšak swatba nestala se hned, poněwadž byla Alžběta, matka Mariina, welmi dychtiwa panowání, i tak nechtěla od žádného w tom býti obmezowána. Tu byl w milosti

[redacted]

swých pánů a služebníků. Wlachowé, kteří s ním přišli, museli utéci ze země, a Gara i Alžběta opět panowati začali. Tedy jeli nejprwé královny s Garau do Chorwat, domníwajíce se, že tím pozdwižení w těch krajích konec bude učiněn. Tu jsau přepadeni na cestě od Horwátů a přátel jich u Nowohradu w zemi Chorwatské; Forgač a Gara chopeni a sťati před očima královen, a ty na Nowohradě do žaláře uwrženy. Tedy zmatek a nepořádek w zemi nejwyššího wrchu dosáhl, až pak přitáh Sigmund s wojskem českým, dal se korunowati w Bělehradě na královstwí, a jal se mocnější wojsko w zemi zbrojiti k oswobození Marie. Jí na pomoc připluli i Benátčané s loděmi swými (1387), a tak dlauho činili škody Horwátům na zemích jejich pomorských, až musili Marii z wězení propustiti. Alžbětu wšak byl Horwát zabíti kázal, a tělo její přes hradby dolů swrhnul, když Sigmund Nowohrad obléhal. Tu postaupila Marie stolec královský Sigmundowi, jakožto manželu swému, a wzata krwawá pomsta nad Horwáty i nad těmi, kteří za nimi w ty rozbroje zašli; jakož byl Sigmund zwlášť za mladých let swých člowěk nad míru prchlý a náružiwý.

Toho času powstal weliký nepřítel královstwí Uherskému se strany polední, mocnější než někdy císařowé Řečtí w týchž krajinách, kteří se byli do Uherských wěcí lstiwě míchawali. Neboť byla sláwa císařstwí toho Carhradského smutně ubledla během wěků baurliwých; národowé slowanští a jiní w Podunají od Řeků podmanění, opět se oswobodili ode jha jejich; z nichžto někteří, jakož Walachowé, Multanští, časem i Bosna a jiné krajiny w poplatnost Uhrů přišli; konečně pak přitáhl diwý lid z Asie, Turci, nepřátelé wšeho křesťanstwa. Ti se přiwaliwše do těch

zemí mezi Řeky a Uhry položených, mocně hubiti, podmaňowati, wšechny ty národy k poplatkům a poddanstwí nutiti začali. Král Ludwík Uherský, postawiw se jim na odpor se Srby, Bosňany a Walachy, poražen jest nad řekau Maricí blíž města Adrianopole, též potom Srbowé na Kosowém poli, hrdinsky odpírajíce (1389). Sám Carhrad již Turci, ač nazmar, obléhali, wšecky krajiny až po Dunaj w těch stranách pod moc swau přiwedli. Tedy když nebezpečenstwí zúřiwého nepřítele wždy wíce k Uhrům se blížilo, chtěje předejíti Sigmund větší zlé wšeho křesťanstwa, wolal o pomoc k jiným národům, a zwlášť ke Francauzům, i učinil tažení naproti Turkům až k městu Nikopoli nad Dunajem, kterého se byli zmocnili. Tu se stala weliká bitwa křesťanů s muhammedany, a jest 60,000 Turků zabito w hrozném krweproliti, naposledy pak nicméně na hlawu poraženi křesťané od

Körös-Udwarhelja, kdež Lacka jaw stíti kázal; a wšak brzy (1401) potom zrádně sám jat od odpůrců a na hrad Šiklós wsazen jest, kdež držán 18 neděl u wězení. Tu připlul Ladislaw do Dalmatska (1403): a wšechna země až po Dunaj brzy byla w moci jeho; až pak se zmohla opět strana Sigmundowa, a wyhnán Ladislaw, wšak prwé město Zader Benátčanům prodaw jako sprawedliwý král Uherský.

O to obnowena jest wálka mezi Uhry a Benátčany; kdež wtrhše Uhři do Italie, poraženi jsau u Motty (1412), a tak dlauho s pochybným štěstím wálčeno, až obě strany, čeho kdo w držení byl, to sobě, aby každému zůstalo, potwrdili (1418). Mezi tím časem zwolen byl Sigmund za císaře Římského (1411) a po bratrowi jeho Wáclawowi mělo králowstwí České jeho býti (1419), weč ale wkročila potom wálka Husitská; i tak obrácena jest od Uher do jiných zemí mysl Sigmundowa. Toho Benátčané užili, jednoho místa za druhým w Dalmatsku dobýwajíce, tak že celá ta země se opět dostala w ruce jejich, prwé než byla skončena wálka Husitská, a Sigmund w císařstwí Římském a dwau slawných králowstwích, Českém a Uherském, bezpečně panowati počal (1436).

§. 14.

Rakausy až do císaře Albrechta II.

Méně slawný než Lucemburští a Andegawští na ten čas byl rod Habsburský, a to hned od smrti Albrechta I. (1308), když nezwolen za císaře žádný z jeho synů, ale Jindřich VII. rodu Lucemburského. Po smrti Jindřichowě, ačkoli Fridrich I., syn Albrechtůw, s Ludwíkem Baworským o korunu císař-

skau bojowal, a wšak poražen konečně u Müldorfa (1322), a odtud wíce než sto let koruna cisařská k Rakauskému domu wíc se newrátila. Téhož času wéwodowé Rakauští, Fridrich a bratří jeho, jiné válku měli se Šwejcary, kteréž byl předtím císař Albrecht žádal pod panstwí rodu Habsburského přiwésti, ale oni pozdwihše se, díl zabili, díl wyhnali správce (foity) nad sebau od císaře ustanowené, a zřídili spolek mezi sebau řečený Spříseženstwo Šwejcarské. Měli pak wéwodowé Rakauští mnoho panstwí, měst a krajinek w zemi Šwejcarské jakož i we Šwábích a Elsasích, co starodáwní dědictwí rodu Habsburského, kteréž nyní zeměmi Přednimi (Vorlande), to jest před hlawními zeměmi domu Rakauského rozložený mi, nazýwali. Tu se wždy wíce krajin a měst toho okolí přidáwalo ke Spříseženstwu, dílem krajiny swobodné, dílem také náležící rodu Habsburskému i jiným pá-

ného založena jest universita we Widni (1356), též kostel Štěpánský slawný w témž městě stawěn. Od Markéty, dcery Jindřicha Korutanského, když neměla žádných dětí, dostal Rudolf hrabství Tyrolské (1363); také nazwal se arciknížetem, chtěje míti wznešenější titul než prwé.

Ačkoli wšak ten byl řád od císaře Rudolfa Habsburského w rodu jeho ustanowen, aby nebyly země Rakauské dèleny, ale wždy od jediného jenom we jmenu wšech druhých sprawowány: předcel po smrti Rudolfa (1365) Albrecht III. a Leopold III. bratří jeho rozdělení mezi sebau udělali (1379), tak sice, že Albrecht Rakausy toliko, Leopold pak Štyrsko, Tyrol i Přední země ku panstwí obdržel. K tomu Leopold nabyl marky Windické, Istrie a jiných okolních krajin, které nyní ku královstwí Illyrskému přináleží, zdèdiw je po hrabatech Hořických, mocných tu předtím bywalých. W týchž krajinách také město Terst (Triest), obchody na moři wýtečné, kteréž se bylo od Benátek odtrhlo, wzdalo se pod panstwí jeho, aby mohlo před Benátčany ochráněno býti (1382).

Takž byla dwojí ratolest čili linie rodu Habsburského, Albrechtowa a Leopoldowa, a skrze to rozdělení tím menší mocnost jejich. Nad Rakausy po smrti Albrechta III. panowal Albrecht IV., syn jeho (1395), a po něm též syn jediný, Albrecht V. (1404). Leopold III. padl w bitwě u Šempacha, kterau se Šwejcary swedl (1386), zanechaw čtyry syny, Wiléma, Leopolda IV., Fridricha IV. a Arnošta. Z těch když umřeli prwní dwa, opět Leopoldská linie na dwě ratolesti, Tyrolskau a Štyrskau, se rozdělila (1411). Fridrich IV. dostal Tyrol a země Přední, maje sídlo swé w Insbruku; Arnošt pak dostana Štyrsko, w Hradci

sídlo swé učinil. Fridrich Tyrolský těžce rozhněwal na sebe císaře Sigmunda, když koncilium Kostnické, ssadiwši tři papeže, kteří toho času najednau państwí nad církwí chtěli prowoditi, na místo jich nowého papeže zwoliti uzawřelo. Neboť pomohl jednomu z papežů Janowi XXIII., aby mohl z Kostnice utéci, a proti koncilii odpor położiti. Tu jest na něho uložena klatba od koncilia, a jest od Sigmunda achtowán, tak aby, kdo chce, zemí jeho se zmocniti mohl. Tedy wtrhli Šwejcáři, starodáwní nepřátelé, do Předních zemí rakauských, zbořili Habsburk hrad, odkud celý dům Rakauský půwod swůj má, i jiné twrze a zámky, které se wzdáti nechtěli, takže celý kraj nad řekau Aarau pod moc swau na wždy připrawili. Podobně i jiní sausedé okolní učinili, uwazujíce se w země Fridrichowy, až pak skrze Arnošta, bratra swého, smířen s císařem (1418), a nawráceno jemu

Tyrolem panowal Fridrich IV., a po jeho smrti Sigmund syn jeho jediný (1439), we Štyrsku pak a druhých zemích řečených Wnitřní Rakausko, Fridrich V. a Albrecht VI., synowé Arnoštowi (od r. 1424).

Bauřliwé byly časy w Čechách i w Uhřích, když Albrecht panstwí nastaupil. Neboť w Čechách mnozí nespokojeni byli hned se Sigmundem, že kompaktat Basilejských dosti nezachowáwal, ani se o ně, aby we wěcech odložených dokonány byly, nepřičiňowal, jakž byla žádost národu Českého. Z toho byly strany rozličné a mezi nimi neustálí rozbrojowé. W Uhřích pak rozmáhal se wždy wíce strach Turecký; neboť wždy blíž a blíže přicházelo k tomu králowstwí nebezpečenstwí od nepřítele wšeho křesťanstwa. Od Uhrů jednomyslně přijat jest Albrecht na králowstwí, a korunowán w Prešpurku (1437). Ale w Čechách ti, ježto žádali, aby kompaktaty dokonány byly, sprotiwili se, a zwolili za krále Kazimíra, králewiče Polského, kteréžto strany hlawa byl Hynce Ptáček z Pirkšteina, protiwné pak strany Oldřich z Rosenberka a Menhart ze Hradce. Tu musil Albrecht odpůrce swé oblehati na Táboře (1438), aniž mohl dobýti, i musil w krátkém čase do Uher spěchati. Neboť Murad, sultan Turecký, byl mezi tím časem do Sedmihradska wtrhnul a zemi poplenil (1438), potom pak w Bosně na hlawu Uhři poraženi jsau (1439). Pospíšiw Albrecht do wálky, málo i sám pořiditi mohl; a w tom w krátkém čase smrtí jest zachwácen (1439).

Tato příhoda byla nešťastná a welikých nesnází a rozbrojů w Čechách, w Uhřích i Rakausích počátek, kteréž potom následowaly. Albrecht neměl syna kromě jediného, Ladislawa, kterýž se teprw po smrti jeho narodil, protož Posthumus nazwán. Tu byli

w Čechách i w Uhřích mnozí, kteří nechtěli Ladislawowých dospělých let čekati, ale hned zwoliti jiného krále, kterýby dowedl w tak bauřliwých časich mocně wládnauti. Tedy zwolili Uhři Wladislawa, krále Polského, který ihned wojensky přitáhl (1440); Čechowé chtěli Albrechta Baworského, on wšak důstojenstwí toho přijmauti sobě nedůwěřowal. Tu počal skutečný boj w Uhřích mezi stranami, a Wladislawowa silnější byla. Téhož pak času s Turky wálka mocně wedena, kteréž porazil pěti bitwami hrdinský wůdce Jan Hunyad (1443), toho času nejslawnější muž w Uherském králowstwí. Uhři a jiní národowé, zwlášť Čechowé, u wojště jeho bojowali. Konečně musil Murad mír učiniti; ale ten za neplatný prohlášen jest od kardinala Juliana, legata papežského, jakož s newěřícími zawřený, i tak opět obnowil wálku Wladislaw, sám táhna do boje. Tu se setkali bitwau

válek tureckých; kterýž přitrhna až do Rakaus a do Štyrska, mocí chtěl Fridricha přinutiti, aby wydal Ladislawa; a wšak i tu Fridrich nepowolil (1446). Mezitím w Čechách strany třely se, jedni o kompaktaty, druzí proti kompaktatům se zasazujíce. Když umřel Hynce Ptáček z Pirkšteina, ihned jiný wůdce strany jeho powstal, Jiří z Poděbrad, pán maudrý a statečný, kterýž se wèrně přičiňowal o pokojné wšech wěcí zemských narownání. Tu když o kompaktaty i o krále Ladislawa již smlauwy mezi oběma stranama učiněny byly na sněmě, kterémuž jmeno dáno Swatomartinský (1446), a opět nesplnila jich strana Rosenberská; i dobyl Jiří Prahy, zajal Menharta, a mocně správcem wšeho králowství se učinil (1448), we kterém důstojenství potwrzen jest ode wší země pro maudrost, s kterau působil obecné dobré, takže jest opèt země Česká w mír utěšilý uwedena a ku květu swému nawrácena.

Brzy, když toto se stalo, císař Fridrich konal cestu do Říma, kdež korunowán na císařství (1452). Tu se zdwihli stawowé země Rakauské wedením Encigara, kterého správcem učinili, žádajíce, aby jim byl Ladislaw wydán, že poručenství nad ním nenáleží císaři. Tu když se císař nawrátil z Říma, obležen jest od stawů na Nowém městě Widenském, i musil wzdáti město a wydati Ladislawa, kterýž panowati začal w dwanáctém roce wěku swého. Encigar a Oldřich, hrabě Cilské, jeden s druhým jsauce w nepřízni, u něho w nejwyšší milosti byli, a zemi Rakauskau sprawowali. Tu jest Ladislaw w Uhřích i w Čechách na králowství korunowán, a Jiřího i Hunyada potwrdil za správce. Pod jejich správau dobře se dálo w obojím králowství; ale nebezpečenství

od Turků wždy větší nastáwalo; neboť již byl Muhammed II., sultán Turecký, Carhradu dobył, a tiší Řecké truchliwý konec spůsobil (1453); též Srby podruhé porazil na Kosowém poli (1449), kdež byli prwé od Bajesita poraženi. W té bitwě padlo 17,000 Uhrů, též Čechů počet znamenitý, kteří na pomoc přišli, Hunyad sám podruhé upadl w zajetí, a opět jest wyplacen. Tu se położili Turci před Bělehrad nad Dunajem, pewnost přesilnau, kteráž byla jako branau do Uherského králowstwí, i dobýwali wším úsilím, jižjiž do zemí křesťanských daleko wniknauti se chystajíce. Ale bránili křižáci z Uher, z Čech i jiných krajin křesťanských, — nebo pro weškere křesťanstwo bojowali — wůdce jejich byl Hunyad, správce Uherský, též Kapistran, mnich srdnatý, kterýž byl wálku křížowau daleko široko kázal proti Turkowi. Takž 24,000 Turků zabito jest přede zdmi

pak Oldřicha Cilského hraběte, kterýž rod jejich zhubiti usilował. Tedy znamenaw Ladislaw, že jej Oldřich černí při králi Ladislawowi, wytýkal jemu nectnost jeho, když přišel s králem do Bělehradu. Tož hádka mezi nimi. Oldřich meč tasil, jiní přiskočili, přátelé jsauce Hunyadowi, a zabili hraběte (1456), z čehož maje litost král Ladislaw, obadwa bratří Ladislawa i Matiáše jmauti kázal; Ladislawa dal stíti (1457), Matiáše pak s sebau wzal, když odjel do Prahy, a wsadil jej u wězení. Ale hned zbrojila matka Hunyadowců Alžběta, i počali se přátelé jejich po wší zemi baurřiti; ti po smrti krále zbrojně k Pešti přitáhli, a Matiáše Korvina w patnáctém roce wěku jeho sněmowně za krále prohlásili. Král Jiří Český ihned jej propustil z wazby, dada jemu dceru swau Kateřinu za manželku.

Jiří Podèbradský s welikau maudrostí nad Čechy kralował, učiniw konec předešlým sporům, kteříž byli o náboženstwí, poněwadž konal stejnau sprawedliwost wšem obywatelům, pod jednau i pod obojí přijímajícím. Takż nawrátili se do země staří řádowé, pokoj a ticho, řemesla, obchody i wšeliké dobré umění; také sláwa wojenská byla Čechů weliká w křesťanstwě; neboť mnozí za plat cizím národům u wálkách jich pomáhali, kterým se zbraně wíc nežli mírné wěci líbily. A wšak Jiří zachowáwal mír se wšemi okolními králi a knížaty; kteříž jej ctili a wážili pro maudrost jeho, a s ním wstupowali we přátelstwí.

Též Matiáš Korvinus Uherský byl toho času král slawného jmena daleko široko, ač jest wšak wíce wálky než pokoje byl milowný; udatný muž, na duchu wzdělaný, přitom ale smyslný, chytrý, newděčný k wěrným swým, kteří mu dobře učinili, a slowa swého nezdrželiwý. Jsa milownik umění, založil aka-

demii w Prešpurce; ale lid těžkými daněmi obtěžowal, potřebuje mnoho peněz do válek ze ctižádosti počínaných. Nejprwé měl válku s císařem Fridrichem IV., jehož nepřátelé někteří rodu Hunyadowa za krále Uherského powolali. Tu zjednal přímění mezi nimi král Jiří Poděbradský, a brzy potom k miru aupiném je smluwil (1461). Mezitím Turci opět počali do Uher na pleny přicházeti; Michala Siládiho, stryce Matiášowa, porazili u Počasína, zajali a poprawili; konečně sultan Muhammed II. do Bosny wtrhnul, dobyl Jajec, hlawního města té země, a krále zajal i stíti kázal (1462). Toż zdwihl zbraň swau i Matiáš, porazil Turky u Temešwáru, a Jajec nazpět dobyl, o které již nazmar Muhammed znowu bojowal; nebo brzy potom maje rozepři s Peršany, na jinau stranu odtud obrátiti se musil. Křižáci opět z rozličných krajin přišedše, pomáhali synu Hunya-

Jiří mocné tažení naproti Turkowi chtěl učiniti, žádaje papeže, aby jej zprostil klatby; i byl swolán sněm w Normberce od císaře Fridricha, aby wšecka Říše kříž pozdwihla naproti Turkowi. Jiří sedmého muže z celého králowstwí swého postawiti chtěl, aby mohl Turek z Ewropy wyhnán býti (1467). Ale nechtèl přiwoliti legat papežský, aby knížata křesťanská od kacíře pomoc brali, i tak zastawil tažení, aby bylo místo do Turek obráceno naproti Čechům, jakožto od církwe odpadlým.

Tu jest podána od papeže koruna králowstwí Českého Matiáši Korvinowi, aby počal s Jiřím válku wésti (1468); kterýž ihned opustiw válčení s Turky, a s císařem Fridrichem spojení učiniw, wojska naproti Čechům počal sbírati. Toho času w Sedmihradsku i w Multanech wojwodowé se zprotiwili, nechtíce krále Uherského poslušni býti; wšak nic nepřekáželo Matiáši, než spěšně poraziw a potrestaw pozdwižené, tažení wšech swých předešlých mocnější připrawil k dobytí sobě nowého králowstwí. Tedy wtrhna nejprwé do Morawy, rychle jal se měst a hradů dobýwati, maje jízdu wýbornau uherskau, i také českého válečného umění, wozů a jiných wynálezů dle příkladů českých užiwaje. Jemu se Jiří statečně naproti postawil, jsa wětší než on wojewůdce, i také Viktorin a Jindřich, synowé jeho stateční. Viktorin w Třebíči oblehl Matiáš; on probil se hrdinsky ležením Uherským, a s otcem i bratrem se spojiw, až k Láwě w Rakausích stíhali Matiáše, kterýž wlastní zem pohraniční pilně musil k obraně opatřiti. Podruhé když do samých Čech přitáhl, sklíčen jest od Jiřího u Wilémowa, žeť musil o příměří na rok prositi (1469). Ale mezitím baufili Slezané, Lužičané

i w Čechách pod jednau spůsobau pánowé, Matiáše králem swým nazýwajíce; též z Němec křižáci do Čech wtrhše, zemi plenili a wraždy nad lidem nebranným konali, kteréž co porážel a podmaňował král, zatím Morawa wšecka dobyta od Matiáše, a brzy w Olomauci i také we Slezku we Wratislawi za krále jest wyhlášen. Tu učinil Jiří spolek přátelský s Kazimírem, králem Polským, poručiw syna jeho Wladislawa stawům králowstwí Českého, aby jej po něm za krále zwolili. Jindřich přiwedl brannau moci Lužičany i Slezáky ku poslušenstwí (1470), a Viktorin do Morawy wtrhnul, zpět dobýwaje. Ten jest zradau zajat od Matiáše; ale ihned Jiří i Jindřich moc swau sebrawše udeřili na krále Uherského a přes hranice jej zahnali. W tom wšak uprostřed válek umřel Jiří Podèbradský, aniž bojům konec byl učiněn (1471).

přitáhna ustrašil wšechny, porazil Polany a ze země wyhnal, i opět hned do Morawy a do Čech wtrhnul, a po samu Prahu plenil s husary.

Takowým spůsobem wálka se twrdila mezi slawnými dwèma králowstwími, a mezitím Turkowé, opět wíce swau moc sebrawše, nowě wtrhowali přes pomezí Uherské, křesťany laupili, jímali, města i městečka pálili, také nowau pewnost w sausedstwí, Šabac, založili. Tu se slitowalo papeži tak welkého boje, wšemu křesťanstwu škodliwého, i smluwil mezi králi příměří na tři léta (1473), aby nebezpečenstwí Tureckému tím spíše Uhři se opříti mohli. To wšak dřiw než prošlo, Matiáš nezdržew daného slowa, opět do Morawy a odtud do Slezka wtrhnul a u Wratislawě se położil (1474). Králi Wladislawowi přitáhl na pomoc otec jeho Kazimír s polským wojskem welikým, a téhož času císař Fridrich od Matiáše naskrze se odwrátil, boje se přílišné moci jeho, kdyžby též nad králowstwím Českým panstwí swé rozšířil. Tedy král Uherský nic nepořídiw, nowé příměří na tři léta učinil, a táhl proti Turkowi, kdež dobyl Šabce (1475). Též do Sedmihradska když wtrhli Turci, wojska 40,000 majice, od Štěpána Bátoryho, wojwody Sedmihradského, na hlawu jsau poraženi u Kenírmeze. (1477).

Ale Matiáš neměl pokoje, než téhož času (1477) zbraň swau na císaře Fridricha obrátil, chtěje se nad ním pomstíti, že jemu proti Čechům pomáhati nechtěl. Wtrhnuw do Rakaus, dobyl 14 měst hražených a zámků 72, i již Wídeň obléhati obmýšlel, odkudž Fridrich do Lince byl utekl. W tom opět skrze papeže mír mezi mocnáři učiněn jest, a brzy potom i s Čechy, tak aby Matiáš Morawu a větší díl Slezka až do smrti pod mocí swau podržel (1479).

Také byl wždy hrdější a panství dychtiwější, a maje od Čechů pokoj, válku s Fridrichem w málo létech obnowil, poněwadž jemu Fridrich peníze slíbené dosti záhy nestačil zaplatiti. Tu wtrhnul mocněji než prwé do Rakaus, dobyl Wídně (1485) i Nowého města Wídenského (1487), a od pánů Rakauských přísahu poslušenství přijal, čině jako dědičný pán té země po wšechen ostatní čas žiwota swého: neboť we Wídni majícího sídlo své smrt konečné zachwátila (1490).

§. 17.

Rod Jagailůw w Čechách i w Uhřích.

O tom jak medle pověst se rozhlásila, ihned Maximilian, syn císaře Fridricha IV., wojensky přitáh, dobyl zase wší země Rakauské, ano do Uher

byl, odstěhował se se dworem swým do Budína, odkudž jen třikrát za swého žiwobytí, a to wždy na krátký čas, do Čech se nawrátil. Předtím již byly se pro náboženstwí a ustawičné spory mezi pod jednau a pod obojí těžké baurky staly, kteréž potom jsau narownáním o kompaktaty, w Kutnéhoře na sněmě učiněným, poněkud utišeny (1485); ale potwrzení kompaktat od papeže nikterak nemohlo dosaženo býti. K tomu mezi stawy králowstwí Českého, panským a rytířským s jedné, a městským s druhé strany weliké rozepře wzešly jsau (1502), kteréž nepřestaly po wšechen čas krále Wladislawa, až pak po jeho smrti smiauwau Swatowácslawskau jsau narownány (1517). Nescházelo též ctižádosti a dychtiwosti jednotliwých osob, kteréž pro wlastní zisk na obecné dobré nedbajíce mnoho rozbrojů působily; král, mohutnosti ducha nemaje, nijak wěcí mocně rownati neuměl.

Nad to smutnější byl staw země Uherské. Tu byla diwá šlechta, kteráž, když mocná ruka krále Matiáše Korvina wládnauti přestala, již žádného poslušenstwí nechtíc znáti, wšecko w největší nepořádek usilowala w zemi uwésti, a král opět pro slabost swau nic proti tomu pořídíti nemohl. Wšak ani Turci nepřestali té země kormautiti, ačkoli ty časy w Asii k rozšíření swého panstwí měli mnoho činiti. Často přecházeli přes Dunaj, činili škody w Sedmihradsku, u Temešwáru, w Chorwátech; až do Krajiny a Štyrska wtrhli jsau, kdež císař Maximilian pozdě ku pomoci přispíšiti mohl (1493); konečně již i k welikému náwalu na wýboj proti králowstwí Uherskému strojiti se počali. W takowé nauzi, když pánowé Uherští wíce domácích

newěřícího, bedliwi byli, poslal král Wladislaw ku papeži Římskému, žádaje o pomoc k obránění všeho křesťanstwa. Papež dowolil kříž kázati naproti Turkowi; který když jest rozhlášen, weliké množstwí lidu sedlského ze wšech krajin sebralo se, wesele k tomu boji od swých prácí se sbíhajícího. Wůdcem jejich učiněn Jiří Doša, člowěk nízkého stawu, kterýž wšak byl w boji proti Turkowi prwé weliké udatenstwí prokázal (1514). Tomu byli páni a zemané nerádi, widauce pole od lidu opuštěná, i aby z toho hlad a nauze w zemi nepošla, se obáwajíce. Tedy když, sami prwé nic nechtěwše proti Turku činiti, nyní počínali lidu tomu překážeti a doma jej zastáwowati, semotam dosti welikého přitomi utiskowaw užíwajíce: což Jiří Doša moc swau naproti urozeným obrátil, a twrze jejich lámati i statky pleniti počal. Z toho byli těžcí zmatkowé po wší zemi, i nyní se

(1509) byl korunován. Tož mohlo málo zlého w zemích napraweno býti; a w tom přiwalilo se neštěstí Turecké větší, než kdy předtím, skrze Solimana sultána, mocnáře nad míru bojownélho a potupení křesťanstwa dychtiwého; kterýž přitáh s nowým wojskem, dobyl Bělehradu Podunajského, welmi slabě hájeného, a tím jemu jako brána k welikým wěcem proti křesťanům otewřena byla (1521).

Letopočet.

Léta před Kristem:

1430. (?) Kadmus w Illyrsku. §. 1.
1280. (?) Aemona (Lublana) město založeno. §. 1.
1180. (?) Padua založena. §. 1.
388. Bellowes do Wlach přitahl. §. 2.
279. Celtowé do Macedonie wtrhli. §. 2.
279. Též do Řecka. §. 2.
222. Mediolanum od Římanů dobyto. §. 3.
219. Illyrowé ku poplatku přinuceni. §. 3.
171. Illyrie a Dalmatsko od Římanů w provincie obráceno. §. 3.
113. Cimbrowé a Teutoni přitáhli. §. 3.
101. Poraženi jsau od Římanů. §. 3.
48. Boerebista Boje a Taurisky porazil. §. 3.
27. Illyrowé, Dalmatowé a Pannoni od Augusta potřeni. §. 3.
16. Tažení Drusa a Tiberia. §. 3.
12. Marobud Boje podmanil. §. 3.

Léta Páně:

6. Pannonowé a Dalmati proti Římanům se wzbauřili. §. 3.
17. Wálka mezi Marobudem a Arminem. §. 3.
19. Marobud k Římanům utekl. §. 3.
90. Domitian Decebalowi poplatek slíbil. §. 3.
102. Decebal k míru přinucen od Trajana. §. 3.
[illegible] obráceno. §. 3.

166. Markomanský spolek. §. 3.
222 — 235. Nájezdy Gothů do Dacie. §. 3.
272. Gothowé Dacii osadili. §. 3.
332. Ermanarik král Gotský. §. 3.
376. Ermanarik přemožen od Hunnů. §. 4.
406. Radagaisowo tažení. §. 4.
409. Hunnowé Pannonii osadili. §. 4
451. Attila poražen w polich Katalaunských. §. 4.
454. Attila †. §. 4.
490. Ostrogothowé z Pannonie odešli. §. 4.
565. Langobardowé Gepidy porazili. §. 5.
567. Sigibert poražen od Awarů. §. 5.
568. Langobardi do Italie odešly. §. 5.
623. Samo nad Awary wítězil. §. 5.
627. Králem učiněn §. 5.
630. Bitwa u Wogastisburka. §. 5.
630. Awarowé Illyrska a Dalmatska dobyli. §. 5.
634 — 638. Chorwati přitáhli. §. 5.
662. Samo †. §. 7.
748. Korutanci od Baworů podmaněni. §. 7.
788. Karel W. dobyl Istrie, Liburnie a země nad Sávou.

889. Maďaři do Uher přišli. §. 9.
893. Powolání od Arnulfa proti Swatoplukowi. §. 9.
894. Swatopluk †. §. 8.
907. Bitwa u Prešpurka. §. 7. §. 8. §. 9.
928. Wácslaw kněz Český Němcům poplatek slibil. §. 8.
934. Maďaři poraženi u Merseburka. §. 7. §. 9.
955. Maďaři poraženi u Augšpurka. §. 7. §. 9. Boleslaw I. dobyl Morawy a Slowenska. §. 8.
973. Burkhart markrabim Rakauským učiněn. §. 7. — Biskupstwí Pražské založeno. §. 8.
976. Jindřich ze Šaierů učiněn wéwodau Korutanským. §. 7.
977. Gejsa dal se pokřestiti. §. 9.
980. Štyrsko město založeno. §. 7.
982. Burkhart padl u Basentella. §. 7.
983. Leopold z Babenberka, markrabí Rakauský. §. 7.
995. Zader a Trogir od Benátčanů podmaněny. §. 9.
999. Boleslaw II. †. §. 8.
1000. Štěpán Uherský přijal důstojenstwí královské. §. 9.
1002. Wladiwoj. §. 8.
1003. Boleslaw Chrabrý w Čechách. §. 8.
1004. Jaromír. §. 8.
1028. Břetislaw dobyl Morawy. §. 8.
1041. Walka Břetislawowa s Jindřichem II. §. 8.
1043. Swobody Arnoštowy Udatnému uděleny od cisaře Jindřicha III. §. 7.
1075. Wratislaw II. Jindřichowi IV. proti Sasům pomáhal. §. 8.
1081. Čechowé w Římě s cisařem. §. 8.
1082. Bitwa u Mailberka. §. 7.
1083. Leopold III. Rakaus nazpět dobyl. §. 7.
1086. Swobody od cisaře Čechám uděleny. Wratislaw II kral. §. 8.
1090. Štěpán II. král Chorwatský †. 9.
1091. Almus králem Chorwatským učiněn. §. 9.
1096. Křižáci táhli Uhry. §. 9.
1097. Koloman Alma z Chorwat wyhnal. §. 9.
1098. Křižáci w Uhřich. §. 9.
1101. Hrad na Lysé hoře sídlo Leopolda V. Rakauského. §. 7.
1114. Koloman. †. §. 9.
1126. Bitwa u Chlumu. §. 8.
1139. Leopold V. dostál Bawory. §. 7.
1147. Leopold V. Otakar V. Štyrský, při křižowém tažení. §. 7.

1180. Štyrsko wewodstwim nazwano §. 7.
1182 Meransko na wewodstwi pozdwiženo §. 7.
1191. Leopold VI. w Ptolemaidè §. 7.
1192 Štyrsko s Rakausy spojeno §. 7.
1197. Přemysl Otakar I §. 8.
1202. Benátčanè dobyli Zadra §. 9.
1208. Leopold VII. we Španèlich § 7.
1217. Ondřej král Uherský s Leopoldem VII. wálku nastaupil §. 7. §. 9.
1222. Zlatá bulla Ondřeje krále Uherského §. 9.
1230. Pozdwiženi w Rakausich proti Fridrichowi II. Kral Wacslaw I. §. 8.
1235. Bela IV., král Uherský §. 9.
1236. Bela IV. u Widnè §. 7. §. 9. — Acht na Fridrich
1241. Tataři w Uhřich §. 9. — Poražení u Olomúce.
1246. Fridrich II. padl proti Belowi IV. §. 7.
1252. Otakar II. wéwodau Rakauským učinèn §. 10.
1254. Štyrsko mezi Čechy a Uhry rozdèleno. §. 10.
1255. Křižowé tažení do Pruska. §. 10.
1260. Bitwa u Kressenbruna. §. 10.
1269. Otakar II. Kunigundu dceru knižete Halickéh manželku. §. 10 — Zdědil Korutany. §. 10.
1270. Štěpán V. král Uherský. §. 11.
1272. Ladislaw Kumanský. §. 11.
1276. Otakar II. Rakauské země postaupil Rudolfowi ci

1292. Pozdwižení Štyrska proti Albrechtowi I. §. 11.
1298. Bitwa u Gellheima §. 11.
1300. Wácslaw II. zwolen za krále Polského §. 11.
1301. Rod Arpadûw wymřel. Wácslaw III. w Uhřich korunowán §. 11.
1304. Albrecht I. do Čech wtrhnul. §. 11.
1305. Wácslaw II. †. §. 11.
1306. Wymření rodu Přemyslowa. §. 11.
1307. Rudolf král Český †. §. 11. — Otto Baworský zajat od knížete Sedmihradského. §. 13.
1308. Albrecht I. zabit §. 11.
1310. Jindřich Korutanský z Čech wyhnán §. 12. — Karel Robert Andegawský w Uhřich korunowán. §. 13.
1311. Zader město odpadlo od Benátčanů §. 13.
1313. Zadeřští se Benátčanûm poddali. §. 13.
1315. Bitwa u Morgartu §. 14.
1319. Král Jan dobyl Lužice. §. 12.
1322. Bitwa u Müldorfa §. 12. Města Dalmatská k Benátčanûm se přidali §. 13. 14.
1327 — 1329. Slezko k Čechám připojeno §. 12.
1328. Král Jan táhl do Litwy. §. 12.
1330. Král Jan w Lombardii. §. 12. — Felician Zach. § 13.
1335. Jindřich Korutanský †. §. 12. §. 14. — Karel Uherský s králem Janem smlauwu učinil proti cisaři. §. 13.
1338. Ludwik Uherský zwolen za nástupce w Polsku. §. 13.
1342. Markéta Tyrolská wzala za manžela Ludwika Baworského. §. 12. — Karel král Uherský †. §. 13.
1344. Smlauwa krále Jana s papežem proti cisaři Ludwikowi. §. 12.
1345. Ludwik, král Uherský táhl do Neapole. §. 13. — Zader se odtrhnul od Benátčanů. §. 13.
1346. Karel IV. zwolen za krále Římského. — Bitwa u Křešťak. 12. — Zadeřští od Benátčanů pokořeni. §. 13.
1348. Universita Pražská založena. §. 12.
1350. Druhé tažení Ludwika Uherského do Neapole. §. 13.
1351. Neapole od Ludwika Johannĕ postaupeno. §. 13.
1352. Bitwa u Näfelsa. §. 14.
1355. Wálka Uhrů s Benátčany. §. 13.
1356. Ludwik oblehl Treviso §. 13. Universita we Widni §. 14.
1357. Uhři dobyli Zadra. §. 13.
1358. Dalmatsko Uhrûm postaupeno. §. 13.

1363. Hrabstwí Tyrolské připadlo k Rakausům. §. 14.
1365. Rudolf IV. †. §. 14.
1370. Ludwík králem Polským učiněn. §. 13.
1378. Karel IV. †. Wáclaw IV. §. 12.
1379. Albrecht III. a Leopold III. o země Rakauské se rozdělili. §. 14.
1380. Válka Chiozzká §. 13.
1382. Johanna, královna Neapolská, zardaušena. — Ludwík král Uherský †. §. 13. — Teršťané přidali se k Rakausům. §. 14.
1385. Karel Neapolský, korunován w Bělehradě. §. 13.
1386. Zavražděn též Gara a Alžběta královna. §. 13. Bitwa u Sempacha §. 14.
1387. Marie, královna Uherská, oswobozena z moci Horwátů. §. 13.
1395. Marie, královna Uherská †. Ladislaw Neapolský do Uher powolán §. 13. — Albrecht IV. §. 14.
1396. Bitwa u Nikopole. §. 13
1397. Sigmund se wrátil do Uher. §. 13.
1404. Albrecht V. §. 14.
1405. Ladislaw Neapolský w Dalmatsku §. 13.
1411. Sigmund zwolen za krále Římského. §. 12. 13. Tyrolská

1439. Sigmund Tyrolský. — Porážka Uhrů w Bosně. — Císař Albrecht †. §. 15.
1440. Wladislaw králem Uherským učiněn. §. 15.
1443. Hunyad nad Turky witězil. §. 15.
1444. Bitwa u Warny. §. 15. Ladislaw zwolen za krále Uherského. §. 15.
1446. Jan Hunyad proti císaři Fridrichowi. — Sněm Swatomartinský §. 15.
1448. Jiří Poděbradský Prahy dobyl. §. 15.
1449. Bitwa na Kosowém poli. §. 15.
1452. Fridrich IV. korunowán na císařství. §. 15.
1456. Bělehrad hájen proti Turkům. §. 15. — Oldřich Cilský zabit. §. 16.
1457. Ladislaw Hunyad stat. §. 16. Ladislaw Posthumus †. §. 15.
1458. Jiří Poděbradský za krále zwolen. §. 16.
1459. Jednota mezi Čechy a Sasy. §. 23.
1461. Mír mezi Matiášem Korvinem a Fridrichem IV. §. 16.
1464. Klatba na Jiřího Poděbradského §. 16.
1467. Sněm w Normberce. §. 16.
1468. Papež Matiášowi Korvinowi korunu Českau podal. §. 16.
1469. Matiáš Korwin u Wilémowa. §. 16.
1470. Jindřich, syn Jiřího Poděbradského, we Slezku a w Lužici. §. 16.
1471. Jiří Poděbradský †. §. 16.
1473. Přiměří mezi Matiášem Korvinem a Wladislawem. §. 16.
1474. Matiáš válku s Čechy obnowil. §. 16.
1475. Král Matiáš dobyl Šabce. §. 16.
1477. Štěpán Bátory Turky porazil u Kenirmeze. — Matiáš proti císaři Jindřichowi. §. 16. Maximilian pojal Marii Burgundskau za manželku. §. 18.
1479. Mír mezi Čechy a Uhry. §. 16.
1485. Matiáš Korvinus dobyl Widně. §. 16. — Sněm Kutnohorský. §. 17.
1490. Matiáš Korvinus †. §. 16. — Sigmund Tyrolský †. §. 17.
1493. Fridrich IV. †. — Turci we Štyrsku. §. 17.
1502. Rozepře mezi stawy w Čechách. §. 17.
1514. Jiří Doža. §. 17.
1515. Zápolja od Turků poražen. §. 17. Smlauwa mezi Wladislawem a Maximilianem.
1516. Wladislaw II. †. §. 17.

1524. Hlawsowa strana z Prahy wypowěděna. §. 22.
1526. Bitwa u Muháče. §. 18.

DĚJŮ MOCNÁŘSTWÍ RAKAUSKÉHO

ČÁST PRWNÍ.

OD SPOJENÍ ZEMÍ ČESKÝCH, UHERSKÝCH A RAKAUSKÝCH AŽ DO BĚLOHORSKÉ BITWY. (1526 — 1620).

I.

PANOWÁNÍ CÍSAŘE FERDINANDA I. (1526 — 1564).

---

§. 18.

Počátek Rakauské říše pod rodem Habsburským.

Mezi nejmocnějšími říšemi, kterými nyní osudowé národů křesťanských hlawně se sprawují, žádná jest prwní swůj počátek tak podiwným a jako náhodným spůsobem newzala, jako mocnářstwí Rakauské, welikým wzrůstáním moci rodu Habsburského na začátku Nowého Wěku, ku kterémuž za císaře Maximiliana, syna Fridrichowa, prwní, ačkoli welmi nezdánliwí základowé byli položeni.

Maximilian I. byl hned za žiwobytí otce swého Marii, dceru Karla Zpurného, wéwody Burgundského, za manželku pojal (1477), kteráž po smrti swého otce wšecky Nízozemské krajiny, obchodem a bohatstwím wýtečné, zdědila. S ní syna měl Filippa, řečeného

Krásného, jemuž země tyto, když matka jeho brzy potom umřela (1482), dědictwím připadly, a dceru Markétu. Roku 1495 dostal Filipp za manželku Johannu, dceru Ferdinanda Katolického, krále Arragonského, a Isabelly, královny Kastilské we Španělích: a nikdo té doby nebylby se domýšlel, k jakému powznešení byl rodu Habsburského tau swatbau začátek učiněn. Neboť měli Ferdinand a Isabella též syna Jana, kterýž měl jich dědicem býti; ten pojal za manželku Markétu, sestru Filippowu (1497). Také měli starší dceru než Johanna, jmenem Isabellu, prowdanau za krále Portugalského, jemuž porodila jediného syna Michala. Ale diwnau náhodau w krátkém čase po sobě umřeli Jan, manžel Markétin, i Isabella Portugalská (1498) a syn její Michal (1500), kteří po Janowi nejbližší práwo k dědictwí měli. Tím spůsobem Johanna s manželem swým Filippem jedinými budaucími dě-

sáhlé země w Americe, za živobytí Ferdinanda a Isabelly nejprwé odkryté, kdež rozšiřowali šťastní wůdcowé wždy dále říši jeho; a zlata a stříbra bohatství předtím neslýchané odtamtud do pokladu jeho přicházelo. Od knížat německých zwolen jest na Římské císařství, a nazwán Karel V. Takž byl swého času nejmocnějším panownikem na světě, a nejmocnější králowé w Ewropě té moci se báli, aby nechtělo jeho panství celau Ewropu zahrnauti.

Z lásky bratrské, i také aby se zbawil části tak welikého břemene wladařského, darowal Karel země Rakauské bratrowi swému Ferdinandowi (1522), čímž tehdy Habsburský rod na dwě linie jest rozdělen, španělskau a rakauskau. Ferdinand pojal za manželku Annu, sestru krále Ludwíka Českého a Uherského, Ludwík pak Ferdinandowu sestru Marii (1521), kterážto dwojswatba hned od císaře Maximiliana s králem Wladislawem umluwena byla (1515). Tu se stalo opět, čehoby se nikdo předtím byl nadíti nemohl. Čtyry léta totiž po dobytí Bělehradu přitáhl podruhé Soliman s mocí přenáramnau do králowství Uherského. Prwé než české a uherské woje w jednu sílu na odpor se postawily, swedena jest od Uhrů bitwa s Turkem u Muháče (1526). Tu jest křesťanské wojsko na hlawu poraženo, král Ludwík zahynul na útěku, s koněm swým w bahně utonuw. Umřel pak w přemladém wěku, nemaje žádných dědiců. Tu ačkoli mezi králi Maximilianem a Wladislawem byla toho spůsobu smlauwa učiněna, aby, kterýby rod jejich prwé wymřel, toho země druhému k dědictwí připadly: a wšak poněwadž ta byla bez přiwolení stawů králowstwí Wladislawowých učiněna, sešli se stawowé králowstwí Českého ke sněmu w Praze, aby

sobě nowého krále zwolili; od nichž wyhlášen jest Ferdinand, arcikníže Rakauské, a přišed do Prahy, i přísahu učiniw, že chce zemi tuto při starých prawích a swobodách jejích zachowati, korunowán na královstwí (1527). Bauřliwěji w Uhřích se dálo, kdež maje Soliman welikau část země w moci swé, až do Peště přitáhl. Tu přišli k němu pánowé Uherští s žadostí, aby jim Jana Zápolju, hraběte Spišského a wojwodu Sedmihradského za krále dowolil. To učiniw Turek, zpátky se swým wojskem se obrátil, i sšedše se na sněmě w Bělehradě královském, zwolili Zápolju za krále. Ale Marie, wdowa královská, sestra Ferdinandowa, nemeškajíc jiný sněm položila pánům sobě wěrným w Prešpurce, kdež oni rowněž sešedše se, Ferdinanda Rakauského za krále prohlásili.

§. 19.

ském (1527). Zápolja wšj podpory zbawen, za hory do Polska musil utéci.

Ale nepřítel wšeho křesťanstwa, Turek, byl sausedem nowého mocnářstwí; 24 měst hražených w zemi Uherské bylo w moci jeho; tu měl bránu swau k naléhání na křesťanstwo, k jehož podmanění walné moci swé poznowu sbiral. Tedy wida to Zápolja, jehož dychtiwost kralowání přílišná byla, wyprawil tajného posla swého k Solimanowi do slawného města Carhradu, a poddané swé služby jemu wzkázati dal, kdyžby jemu pomohl ku králowstwí Uherskému. Což rád uslyšew sultan Turecký, toho slíbil jemu dopomoci; spolu pak František, král Francauzský, weliký nepřítel rodu Habsburského a pomocník Turka, peníze jemu poslal, aby wojsko proti Ferdinandowi mohl sbírati. I Ferdinand král byl posly swé wyprawil k Solimanowi, žádaje, aby jemu wydal ta místa, kteráž w Uhřích w moci swé držel. Toto poselstwí když slyšel sultan, welice rozzlobil se; wyslance králowy do žaláře uwrhnauti kázal, a teprw po dewíti měsících propustil, poručiw jim, aby powěděli pánu swému, že se brzo chce na cestu wydati, aby tedy wše k uwítání jeho dobře připrawiti hleděl.

Tedy nemeškaje déle Zápolja, wojensky wtrhnul do Uher, sebral přátely swé, a wálku w zemi zdwihl proti Ferdinandowi (1528). Prwé než jej wůdcowé králowi přemoci mohli, již přitáhl Soliman přes Dunaj s nesčíslným wojskem newěřících (1529). Na poli u Muháče položil se, kdež k němu se swými přitáhl Zápolja, a políbiw ruku jeho, poddanost swau jemu ukázal. Tu táhl sultan k Budínu, hlawnímu městu Uherskému. S malau prací dobyl jeho, a Zápolju slawně za krále usadil; potom pále a hubě zemi

s hrůzou welikou přitáhl k Wídni, a oblehl město, kdež domníwal se, že wšecku Říši římskau, když jedině toho místa dobude, w moci swé bude míti. Tu bylo jen 20,000 mužů w posádku sebraných, někteří od knížat říšských, někteří od stawů českých na pomoc posláni, něco též Rakušanů, Španělů, Uhrů, nad nimiž nade wšemi hrabě Mikuláš Salm za wůdce byl postawen. Ale s takowým udatenstwím hájili w tom městě wlasti swé a wšeho křesťanstwa, že, když byl Turek 20 dní okolo zdí městských hrozně zůřil, konečně nic nemoha učiniti, na zpáteční cestu musil nastaupiti. U Budína w ležení přijal od něho Zápolja korunu swatého Štěpána, a nowě potwrzen na králowství. Na cestě bili, pálili, plenili Turci přátely své i nepřátely, jímali lidi, muže, ženské, starce, děti bez rozdílu swazujíce, a jako stádo dobytka před sebau ženauce. Do 80,000 křesťanských lidí té chwíle za-

a sotwy z tažení swého uherského domů se byl nawrátil, již opět wojsko a wšecku swau moc k nowému tažení sbíral, ne proti Ferdinandowi toliko, kteréhož on prawil, že za nic nepowažuje, ale proti Karlowi V., jakožto Římskému císaři a hlawě wšeho křesťanstwa. S tím chtěl se setkati a moc swau směřiti. Tedy tři léta po obležení Wídně přešel potřetí přes Dunaj (1532), maje wojska 200,000 mužů a tři sta děl k dobývání měst křesťanských. Na čestě hrůza weliká jej předcházela, i dobyl 17 měst w Uhřích w krátkém čase jako bez wšelikého odporu. Ale k malému místu Kyseku když přišel, nad kterým stála twrz neweliká ani silně upewněná; tu na twrzi byl Mikuláš Jurišič, udatný wůdce slowanského rodu, jen se 700 muži, kteréž měl w posádce. Osmnáctkrát učinili útok Turci k tomu městu, a wšemi spůsoby jeho dobýti s welikým naléháním usilowali. Jurišič wytrwal a newzdal se; až konečně sultán přátelskau smlauwu s ním učiniw, na twrzi jeho nechati musil. Tu byl sultán 28 dní ležel a čas trávil. Mezitím císař Karel a král Ferdinand wojsko sbírali u Lince, z Němec, Čech, Nízozemska, a odkud mohli, wše 90,000 mužů wybraných. S těmi wytáhše položili se u Wídně, příchod sultánůw a hlawní w těch místech bitwu očekáwajíce. Ale Soliman dosti blízko přitáh, maje již welikau ztrátu na wojsku, k bitwě nepřistaupil, a když zima se blížila, a nedostatek potraw u wojště jeho býti začal, obrátil se nejprw do Štyrska, hrozně plenil, zabíjel a zajímal podlé spůsobu Tureckého. Křesťané nemeškajíce též za ním část na cestu se dali, mnoho paličů a laupežníků z wojska jeho pohubili; konečně, když Turek do země swé zpět byl zašel, i oni do domowů swých rozešli se. Poté teprw když posly

swé znowa král Ferdinand do Carhradu wyprawil, powolil jemu mír Soliman (1533).

Ale se Zápoljau válka o kralowání nad Uhry wždy zůstáwala. Ferdinand nad jednau a Zápolja nad druhau částí země panstwí swé prowodili. Konečně učiněn jest mír mezi oběma, bez wědomí Turků a s bázní před nimi, we Welko-Waradině. Tu slibil Jan Zápolja Ferdinandowi, že má po jeho smrti celé králowstwí Uherské i s wewodstwím Sedmihradským k Rakausům připadnauti; toliko do žiwota swého aby byl od císaře Karla a od Ferdinanda nazýwan králem Uherským; kdyby pak syna po sobě zanechal, ten aby jediné hrabství Spišské obdržel za panstwí (1538).

Jan Zápolja byl toho času bezdětný; ale brzy potom, jsa 52 let stár, pojal za manželku Isabellu polskau princeznu, která jemu syna Jana Sigmunda

Janu Sigmundowi Zápoljowi dal toliko wojwodstwí Sedmihradské, aby je pod ochranau Tureckau držel; w Uhřích pak postawil nejwyšší úředníky, kteří se jemu zdáli, chtě tuto zemi we wlastních rukau swých podržeti. To wykonaw wrátil se do sídla swého do Carhradu. Nadarmo sebraw nowé wojsko král Ferdinand, do Uher je poslal, učiniw wůdce Joachima, kurfirsta Brandenburského (1542). Ten oblehnuw Pešt nic nepořídil, a musil se wrátiti; naproti tomu Soliman po páté přitáhnuw (1543), dobyl Ostřehoma a Bělehradu královského.

Takto se Turci usazowali a upewňowali we slawném někdy královstwí Uherském, w nejhorší již bídu skrze domácí neswornost uwrženém. Konečně chtěl-li zachowati král Ferdinand malau část země, kteráž posawád w moci jeho zůstáwala, musil o mír žádati, a obdržel od sultána příměří na pět let pod wýminkami neslawnými, aby jemu w držení toho, co sobě wybojowal válečnau mocí, nikterak nepřekážel, a 30,000 dukátů každoročního poplatku odwozowal. (1547).

§. 21.

Politický staw zemí Rakauských před králem Ferdinandem.

Král Ferdinand panowal od nastaupení Českých a Uherských zemí 37 let nad Rakauským mocnářstwím; mezi kterýmžto časem jednak pro wálky turecké, jednak pro úmysly, které konal w domácích wěcech těch zemí, jakožto mocnář weliké činnosti, málo pokoje užil jest. Čemuž aby se mohlo tím

lépe wyrozuměti, má tuto ještě o předešlém stawu wěcí poněkud býti dotčeno.

Mocnářství Rakauské bylo totiž toho času we wšem z následujících částí složeno: králowstwí České s připojenými zeměmi, markrabstwím Morawským, knížetstwím Slezkým, markrabstwím Horní a Dolní Lužicí; králowstwí Uherské, pokud nebylo w rukau Zápoljowých a Tureckých, ku kterémuž připočteno bylo wojwodstwí Sedmihradské a králowstwí Chorwatské a Slowanské; konečně starorakauské země, Horní a Dolní Rakausy, nazwané od císaře Fridricha IV. arcikníżetstwím, wéwodstwí Štyrské, wéwodstwí Korutanské, wéwodstwí Krajinské, hřabstwí Hořické, Terst město s krajinami při Adriatickém moři položenými, hrabstwí Tyrolské, pokud tehdáž sáhalo — neb polední část té země biskupowi Tridentskému

W Čechách bylo starodáwní zřízení zemské stawowské, o kterém již prwé powěděno jest, kterak hned od Libušiných a Přemyslowých časů swůj počátek mělo. Tři byli stawowé, kteří se scházeli na sněmích, panský, rytířský a městský, bez kteréhžto přiwolení od krále žádný nowý zákon uweden, žádná daň obywatelům země nemohla uložena býti. Dwojí pak bylo práwo, wedlé kterého nad těmi stawy saudowé byli konáni, jedno řečené práwo zemské, starodáwní, kteréž we dskách zemských zapsáno bylo, nad pány, rytíři a obcemi; druhé nowější a ne wšude stejné, řečené práwo městské, nad osobami stawu městského. Nad ostatním lidem sedlským a w menších městech a městečkách saudili pánowé a jiné wrchnosti, kterým oni poddáni čili poplatni byli, a to hned od časů krále Otakarowých a Karlowých, když staroslowanské zřízení župní změněno bylo, wedlé kteréhož prwé welcí i malí pod jeden saud patřili. Toho práwa za času krále Wladislawa stawowé powýšení nad poddanými swými poněkud ostřeji a obtížněji než předtím užíwati počínali. Téhož času wznikaly také mezi stawy wyššími a městským žalostiwé rozepře o práwa jedněch i druhých; které, ačkoli smlauwau Swatowácslawskau narownány byly, wšak již nikdy nezanechaly místa předeslé upřímné swornosti. Králowská pak mocnost za téhož krále k největšímu snížení přišla jest skrze bauře předešlych časů, od císaře Sigmunda a husitské wálky začnauc; nebo od oné wálky, mezi králem a národem wedené, nebylo nikdy prawé upřímnosti stawů ku králi, a krále k stawům; stawowé hleděli wíc rozšíření wlastní swé moci než obecného dobrého, králů málo poslauchajíce; králowé pak chtíce sobě wěr-

nost a služby od některých zjednati, rozdáwali a rozprodáwali statky přináležející ku koruně, až téměř nic jim nezbýwalo; a čím méně jejich důchodů, tím málomocnější slowo jejich bylo. Podlé příkladu Čech i w markrabstwí Morawském a Lužickém, též w knížetstwí Slezkém stawowé zemští byli spůsobeni, a z týchž příčin klesla i tam mocnost králowská.

Podobné bylo zřízení zemské w králowstwí Uherském; neb i tu o zákony a daně musilo býti od krále na sněmích jednáno. Ale stawowé od starodáwna byli toliko biskupowé a jiní welicí praelati duchowní, též páni a zemané; kteříž w posledních časích na dwě schůzky čili tabule se rozdělili: tabuli magnatů, čili wyšších, a tabuli stawů, čili nižších. I města byla sice od časů císaře Sigmunda ke sněmům powoláwána; ale poněwadž neužíwali zwláštního třetího hlasu jako w Čechách, než toliko

[redacted]

tehdáž pohřížen byl, ušlechtilejším vzděláním ducha nejsa ještě w té míře jako Český k mírnějším mrawům přiweden.

Rowněž we starorakauských zemích byli sněmowé stawů, ač od dáwných časů wíce jen spůsobeni k radění než mocnému ustanowowání zákonů. Wšak w každé zemi byli jináč rozděleni a zřízeni, jinák w Horním, jinák w Dolním Rakausku, jináč we Štyrsku, w Korutanech, w Tyrolu. Za času císaře Fridricha IV. we mnohých wěcech mocněji sobě počínati, a mocnost panownika obmezowati častěji se pokaušeli.

Jinačí spůsob správy zemské byl ale, který toho času w krajinách wlaských se zachowáwal. Neboť byli zwláště Ferdinand Katolický, děd krále Ferdinanda we Španělích, Ludwík XI., král Francauzský, Jindřich VII., král Anglický, i také některá knížata Italská w zemích swých naskrze bez stawů a sněmů panowati začali, zřídiwše stálá wojska, a pořádné daně podlé wlastního uložení wybírajíce. Tím spůsobem říše swé k weliké zewnější mocnosti proti jiným králům a mocnářům přiwedli, s kterými welké wálky wedli. Tedy byw král Ferdinand od mládí swého we Španělích wychowán, také maje mnohé rádce z Italie a ze Španěl při dwoře swém, byla weliká žádost jeho, aby mohl podlé téhož příkladu mocnářství swé Rakauské k weliké moci powznésti. We kterézto wěci w zemích starorakauských byl již císař Maximilian mnoho nowého zřídil, ustanowiw mocnější než prwé wysoké úřady nad swými zeměmi, též stálé wojsko spůsobiw pro každau potřebu hotowé. Nicméně po smrti jeho, prwé než král Ferdinand do země přišel, byli nejwyšší správcowé nad Rakausy ustanowení od

některých stawů s úřadů swých swrženi, a bez wůle arciknížete nowí na místo jejich postaweni. Nad kterýmiž wšak Ferdinand, přišed do země (1521), přísný saud učinil, a počínáním bauřliwým na wždy konec jest spůsobil. — W králowstwí Uherském panowaly po celý čas panowání jeho tak welké bauře turecké a jiný zmatek, že naskrze nic welikého u wnitřním zřízení té země nemohlo od něho býti wykonáno. — Protož hlawní swůj zřetel obrátil na České králowstwí k pozdwižení w něm králowské moci, a to předně pokořením stawu městského, kterýž toho času, jak hned ukázáno bude, nejwíce zdál se tomu býti na odpor. W té wěci wšak poněwadž působily mnoho také nesnáze o náboženstwí, musí též o těch nenic powěděno býti.

nowého učení přátelé hned za panowání krále Ludwíka netoliko w Čechách, ale we wšech ostatních zemích Rakauských walně se rozšířili.

W Uhřích a Sedmihradsku král Ludwík, po jeho pak pádu u Muháče stejnau měrau oba wládcowé, kteří o ty země spolu wálčili, Ferdinand a Zápolja, též po jeho smrti Martinuzzi, mocně počínání nowowěrců na odpor se stawěli; wšak wšecko marné bylo. Mnoho zákonů wydáno proti nowým wěrám, wšak žádní zachowáni nebyli, a to pro welikě bauře w těch zemích skrze nepřítele Tureckého, w ničem žádného stání nepřipauštějící. Takž konečně nejwyšší šlechta těch zemí, ano i někteří biskupowé k nowým wěrám přidali se, a obecného lidu počet weliký, jiní k Lutherowu učení, jiní k Cwingliho čili Kalwinowu. Podobně dálo se we Slezku pomocí starodáwních knížat té země, kterýchžto moc po králi welmi byla weliká; též w zemích starorakauských, poněwadž od krále pro mnohé starosti o obranu zemskau proti Turkowi nikterak mocně nemohlo proti tomu wkráčeno býti.

Ale w žádné z těch zemí přewraty a nesnáze náboženské takowau měrau do wšech nejwětších wěcí zemských nezasáhly jako w králowství Českém a w markrabství Morawském; a to proto, že welmi záhy w těch zemích zámyslům světským náboženstwí musilo za prostředek a přikrytí slaužiti. Neboť hned prwé powěděno jest, kterak bylo za krále Ludwíka mimo rozepře mezi městy a stawy powýšenými také rozdwojení mezi jednotliwými osobami wzešlo pro ctižádost a jinau nezřízenau dychtiwost; jedni před druhými chtěli na nejwyšších důstojenstwích a při správě zemské býti, nešetříce w tom nikterak obecného do-

brého. Týmž spůsobem i obec Pražská toho času na dwě strany sobě protiwné se rozstaupila, skrze dwa měšťany nejznamenitější, Jana Paška ze Wratu a Jana Hlawsu z Liboslawě. Toto město mimo swau předešlau sláwu a moc bylo se tím mocnějším a we wěcech zemských záwažnějším stalo od času rozepří se stawy powýšenými, poněwadž je sobě ostatní města králowská w celé zemi byli za hlawu swau obrali, podlé jeho rady téměř wšecko činíce. K tomu také aby nabylo ještě wíce síly swornosti, byl Jan Pašek při obcech Starého a Nowého města Pražského dokázal, že mezi sebau jednotu, aby již jediným městem pod jednémi konšely byli, zřídili (1518).

Roku 1523 přišed král Ludwík do Prahy, netoliko nejwyšší úředníky zemské, kteříž toho času byli, wšecky s úřadů jejich ssadil, a osoby strany jim protiwné na místa jejich ustawil, ale i Jana Paška

wypověděl, a se swými přátely panství nad obcí uchvátil (1524). Tu, ačkoli král Ludwík, znaje newinnost strany Hlawsowy, přísně rozkazowal, aby aspoň od příbytků swých nesměli býti wzdáleni, wšak takowá byla pýcha Paškowa a spolehání na sílu obce sobě poddané, že w ničem toho nedbaje, i moci královské na odpor směl se postawiti. Brzy potom padl král Ludwík u Muháče (1526).

Takž takowý byl staw obce Pražské, a tomu podobný w celém království, když král Ferdinand panství nastaupil. Chtě se jemu zalíbiti Pašek, jal se tím ukrutněji pronásledowati wšecky nowého učení milowníky, wíce než prwé jímaje, wypowídaje; některé i za živa upáliti kázal. Ale král Ferdinand, jsa veliký milownik náboženství katolického, kteréž se wynasnažowal po wšechen čas swého panowání w Čechách i w ostatních swých zemích zwelebowati co nejwíce: nicméně znamenaje býti zpurnost Paškowu a strany jeho nejwíce nebezpečnau královské své moci, k straně Hlawsowě laskawě se naklonil; a sáhna mocně a nenadále we wěci obce Pražské, nejprwé jednotu mezi Starým a Nowým městem zrušil jest (1528), Paška s konšelstwí ssadil, z města wypověděl, a Hlawsu i s přátely jeho ku příbytkům jich nawrátil. Takto ponejprw stawu městskému přísnost swau ukázal.

Mezitím nad pomyšlení rychle se rozšiřowalo učení Lutherowo čili ewangelické mezi wšemi stawy království Českého i jich poddanými; kterémužto počínání wšak král Ferdinand jako w jiných swých zemích silně odporowal. Tu byli bauřliwí sněmowé po dlauhá léta jeho panowání skrze jednání o náboženství. Stawowé ewangeličtí žádali, aby směli své náboženství swobodně a weřejně prowozowati; Fer-

dinand naproti tomu na dáwný obyčej této země a zwláště na kompaktata se odwoláwal, že mají jen neodtržení od církwe, přijímající pod jednau a pod obojí spůsobau, býti trpěni; a bylo se diwiti, jak ta smlauwa, o kterau, aby od papeže potwrzena byla, tak dlauho wšechen téměř národ Český se zasazowal, proměnau několika let málo měla milowníků. Neboť strana jmenujících se pod obojí z většího dílu w srdci swém byla se na ewangelickau wíru dala, i nestáli o kompaktaty; naproti tomu, kteří byli při katolické wíře zůstali, počali společně s pod obojími jednati o potwrzení kompaktat a ustanowení jediného obojích arcibiskupa, aby těmi wěcmi w swornosti mezi sebau silněji proti nowému nepříteli státi mohli.

Ale když takowé obau stran namáhání dlauhé časy bez konečného účinku se protahowalo; w tom nahodily se události weliké, kterými i wěci wíry i také

dajících swobodné prowozowání wíry ewangelické, odpor císaře proti tomu, konečně nespokojenost knížat ewangelických, kteříž nemohauce žádostí swých dojíti, válečný spolek mezi sebau učinili, nazwaný Šmalkaldský. Byloby pak lehko bývalo císaři, poraziti wšecka protiwná sobě počínání w Němcích, kdyby bylo welikých dwau nepřátel jeho nebývalo w Ewropě, kteří jeho moci ustawičnými válkami po celý čas panowání jeho překáželi, Solimana, sultána Tureckého, a Františka I., Francauzského krále. Konečně roku 1546, když jemu od obau těch nepřátel chwíle pokojná byla, umínil válečnau mocí uderiti na ten spolek, a zwláště na nejpřednější jeho hlawy, Jana Fridricha, Saského kurfirsta, a Filippa, lankrabí Heského. K tomu konci jemu pomocí swau přispěti slíbil král Ferdinand, též Mauric, kníže Saské, kterýž byl jednoho rodu s Janem Fridrichem, wšak knížetstwí od něho rozdělené maje za panstwí.

Tedy stroje se na tu válku král Ferdinand, položil sněm stawům královstwí Českého, a žádal, aby bylo wojsko k obraně zemské postaweno proti wšem nahodilým nepřátelům; ku kteréžto žádosti přiwoliwše stawowé, zřídili wojsko, nad kterým jest postawen wůdce Šebestian z Weitmile (1546). To když se stalo, táhl král ku pomoci bratru swému, a wojsko České u Kadaně blíž hranice se položilo. Byla pak weliká nespokojenost w témž wojště, a to proto, poněwadž ta válka naproti knížeti jejich wíry obrácena byla, pak poněwadž byla jednota mezi královstwím Českým a knížetstwím Saským za krále Jiřího způsobena (1459), aby ty dwě země nikdy mezi sebau válek newedly, ale wěčné mezi nimi přátelstwí bylo zachowáno. Tu jednotu chtěl král Ferdinand knížeti

Mauricowi zachowati, stawowé pak Janowi Fridrichowi. Tedy když Ferdinand Šebestianowi z Weitmile rozkázal, aby hnul wojskem Českým přes hranice jemu ku pomoci, bylo welikė reptání; málokteří uposlechli, a nerádi, ostatní pak skoro wšichni prawili nebýti tim powinni, poněwadž snèmowní přiwolení jen na obranu zemskau bylo učiněno: a protož domů se rozešli.

Ale to byl počátek welikých nesnází a rozepr mezi králem a stawy, kteréž se naposledy k welikė škodě té země naklonily. Neboť wrátiw se z walky král Ferdinand, nejprwé pánům některým sobė nemilým pokutami penèžitými a wèzením nemilost swau ukázal, potom pak učinil mandat ke wšem třem stawům, žádného snèmu k tomu nepowolaw, aby se dali k též válce s lidmi swými najíti u Litoměřic, odkudž mínil sám w čele jejich proti nepřátelům císařowým w Němcích wytáhnauti (1547). Tomu přede wšemi

zrušiti míní. K též jednotě ihned veliký počet pánů, rytířů a měst ze wšech krajů země přistaupilo, sšedše se w Praze, a přede wším jiným krále žádajíce, aby jim položil sněm k uradění o veliké wěci zemské; což jest i učinil. Mezitím král Ferdinand a kníže Mauric sami jediní stáli w poli proti Janu Fridrichowi Saskému, prwé než císař Karel s wojskem swým, kteréž sbíral, mohl přitáhnauti. Sedm tisíc mužů pod wůdcem Albrechtem z Brandenburka, kteréž císař Mauricowi nejprwé na pomoc poslal, porazil Jan Fridrich u Rochlic w Sasku, načež wítězně w knížetstwí Mauricowě počal moc swau rozkládati; k stawům Českým w Praze shromažděným učinil ale psaní, žádaje jich, aby staré jednoty s knížetstwím Saským pamětliwi byli, že i on chce se ku králowstwí Českému wedlé ní chowati. Naproti tomu král Ferdinand poslal wůdce swého Šebestiana z Weitmile s některau mocí ke Chomútowu, s tím rozkazem ke stawům králowstwí Českého, aby nemeškajíce s wojenským lidem k němu se sebrali, a kamž on je powede, k obraně země s ním táhli. Ale stawowé neuposlechše jeho w tom, sami na swůj náklad wojsko postawili, wůdcem pak jeho učinili Kašpara Fluka z Rabšteina, kterémuž poručili k obraně zemské proti kterémukoli nepříteli blíž hranic se položiti, a dle jejich toliko rozkazů se říditi. K tomu ustanowili čtyry osoby stawu panského, čtyry stawu rytířského, pak purkmistry a konšely wšech tří měst Pražských za nejwyšší swé správce, ku kterým měli wšichni zření míti.

Mezitím císař Karel sebraw wojsko weliké sám wydal se na cestu do wálky proti kurfirstowi Saskému, nařídiw místo w Chebu, kdežby k němu Ferdi a Mauric s wojsky swými přitáhli, a w

wšichni se spojili. Tedy nejprwé Mauric, kníže Saské, potom pak král Ferdinand s wojskem swým wešli do králowstwí Českého, a položili se u města Mostu, odtud pak potom k Chebu odtáhli. Což wida Jan Fridrich, kurfirst, i on též wůdce swého Wiléma Thumshirna wyslal do Čech; kterýž dobyl Lokte a Chomútowa, a wojsko stawowské ku pomoci wyzýwal. Ale Fluk z Rabsteina stál, nehybaje se, než maje přikázáno od správců stawowských, aby ani královskému ani saskému wojsku nepomáhal, ani škody nečinil. Tož císař Karel, nechaje Čechy w prawo, rownau cestau wtrhnul do Sas, a mocně i s rychlosti wálku wésti počal, takže zaskočen jsa od něho Thumshirn a odtržen od wojska kurfirstowa brzy z Čech zase musil odtáhnauti. Zatím přišel čas ke sněmu w Praze od krále Ferdinanda ustanowený, ku kterému stawowé nemeškajíce najíti se dali. Král ne-

že jejich branná jednota proti němu, jakožto králi a pánu jejich, zaměřena byla. Toho se nenadawše stawowé, aniž majíce dostatečné moci před rukama k odporu, se strachem welikým z Prahy se rozešli; král pak s wojskem swým położil se u Litoměřic u města. I od císaře bratra swého měl wojenskau pomoc; mimo to Morawané, Slezáci a Lužičané wojska jemu k Litoměřicům přiwedli. Tedy učinil nejprwé ke wšem stawům, kteří w té jednotě byli, prowolání takowé: kteří chtí k němu k Litoměřicům přijíti, a winu swau wyznati, že jim chce učiniti milost, a pokutu prominauti. To slyšewše páni a rytíři, skoro wšichni ihned přišli jsau, a králi se poddali; též Pražané posly své wyprawili, ale ti ku králi připuštěni nejsau, poněwadž on, maje staw městský za své přední protiwníky, nad nimi zwláště chtěl ukázati moc swau a je na wždy pokořiti. Takž neprodléwaje přitáhl se wší swau mocí ku Praze, a wešel na hrad i na Malau stranu, wojsko pak wůkol rozložil, kteréž pálilo, plenilo a mnohé nátisky činilo lidem. Z toho se lid obecný na Starém a Nowém městě Pražském bauřil, chtíce ihned s královským wojskem w boj wejíti, kdyby maudřejší a wznešenější tomu na odporu nebýwali. Neboť král neudeřiw válečnau mocí na města, toliko purkmistry, konšely a jiné znamenité osoby ze wšech tří měst Pražských, w počtu jich přes 600 osob, obeslal, aby jedním dnem stáli na hradě před saudem jeho. Ti když se postawili, mluwil k nim král hněwiwě jakožto k původům wšech těch příběhů, potom je do wězení swého tu na hradě wzíti kázal, a wýpowěd takowau učinil, aby jemu wšecka privilegia měst swých, wšecky statky i jiné důchody obecní, též wšecky zbraně měšťanstwa wydali, konečně dań jistau s každého sudu

piwa na sebe přijali. To pokud neučinili, jsau držáni w královském wězení, a tymž spůsobem ze wšech měst královstwí Českého wšecky znamenitější osoby do wězení wzaty, kromě Plzně, Budějowic a Ústí, kterážto města k jednotě nebyla přistaupila. Takž museli učiniti wedlé wůle královské; jichžto wšecky statky welmi mnohé a znamenité ku koruně jsau pojaty, privilegia pak z rozkazu královského prohlédnuta, a jen tolik nawráceno jim, coby královské moci napotom wíce škoditi nemohlo. Též mnohé osoby stawu panského a rytířského na statcích swých jsau trestány, jiní ze země utekli, konečně dwě osoby stawu rytířského a dwě stawu městského sťaty na příklad jiným a k odstrašení.

To když se stalo, powolal král sněm do Prahy ku potwrzení toho, což nad stawem městským bylo wykonáno; k čemuž přidal tolik, že chce téhož stawu

§. 24.

Od proměny české roku 1547 *až do smrti císaře Ferdinanda.*

Takowýmto spůsobem když král Ferdinand králowskau mocnost w Čechách nad spůsob dáwných předešlých časů powýšil, bylo panowání jeho w té zemi bez předešlých odporností od stawů, kteří také hned za jeho žiwobytí syna jeho Maximiliana za budaucího krále uznali (1549). Druhého syna swého, Ferdinanda, učinil toho času místodržícím swým w tom králowstwí, maje weliké wěci konati w Říši, též w Uhřích, kdež brzy w nowě se začaly wálky Turecké, pro kteréžto příčiny w těch zemích wíce než w Čechách musil prodlewati.

Roku 1548 jednáno bylo w Říši na sněmě knížat Německých, aby králowstwí České se zeměmi k němu náležícími w obecných wěcech Říše rownèž neslo daně uložené jako země jiných knížat říšských; kteréžto wšak wěci král Ferdinand zřejmě jest odepřel, pro weliký rozdíl, kterýž byl mezi swobodami země České a jiných Říšských zemí. Ale brzy potom bauřliwější wěci nastaly skrze obnowené nesnáze náboženské w Němcích, kteréž, poněwadž byl císař Karel nemocí sklíčen i jinokrajnými wěcmi swými welice zaneprázdněn, bratr jeho Ferdinand musil postaupiti. Takž konečně jeho přičiněním spůsoben s knížaty mír Augšpurský (1555), kterýmžto jim swoboda w náboženstwí jest propuštěna. Brzy potom císař Karel ještě za žiwobytí swého postaupil Ferdinandowi (1556) korunu císařskau, jsa jí mrzut, a ta od toho času půl třetího sta let až do zkázy Říše německé zůstala při panownících mocnářstwí Rakauského.

Mezitím, když bauře náboženské w Němcích utišeny byly, o tauž wěc w zemích wlastních domu Rakauského nowá jednání wznikla jsau. Neboť slyšewše stawowé wéwodstwí Dolnorakauského o swobodě mírem Augšpurským w Němcích propuštěné, sšedše se na sněmě we Wídni opět žádali krále Ferdinanda, aby jim bylo swobodné prowozowání ewangelického náboženstwí powoleno (1555); potom pak w jedno se smluwiwše stawowé Rakauští, Štyrští, Korytanští a Krajinští, tauž žádost přednesli (1556). Ale Ferdinand nepřiwolil; toliko přijímání pod obojí spůsobau tím obyčejem, jako Čechowé požíwali, dowolil jim, a to prozatím do toho času, ažby concilium církewní Tridentské, kteréž mělo rozepře w náboženstwí narownati, w tom úsudek swůj proneslo. Mezi tím časem k wětšímu zmožení náboženstwí katolického řád Jesuitský do zemí swých uwedl, spůsobiw jemu kolleje

ženo jest; neboť odtud kněží pod obojí wšichni arcibiskupa Pražského za hlawu swau uznali. Ač owšem sjednocení takowé wíce zewnějškem a méně w srdcích platnosti mělo, poněwadž již welmi malá byla částka těch, kteří se pod obojí jmenowali, aby se byli prawým smýšlením swým nepřidržowali ewangelického aneb reformowaného čili kalwinského wyznání. Kterýchžto král Ferdinand po celý čas swého panowání nikterak při náboženstwí jejich uznati nechtěl; nadto pak bratřím českým hned po onom sněmě roku 1547 drženém z králowstwí Českého a ze wšech zemí swých se wystěhowati rozkázal.

Nedlauho po témž sněmě i w králowstwí Uherském opět wálky Turecké zůřiti počaly. Příčina toho byl Jiří Utišenič, rádce královny Isabelly a jeden z pomocníků syna jejího Jana Sigmunda Zápolje. Kterýžto jsa člowěk neobyčejných wlastností ducha, ale rowněž welikého chytrosti a dychtiwosti panowání, nejprwé s druhým poručníkem Petrowičem w rozepři wešel; potom pak skrze něho w nelibost královny Isabelly upad, jedním časem s králem Ferdinandem i s Turky podtají počal jednati. Ferdinandowi slíbil wéwodstwí Sedmihradské dáti w ruce (1549); sultánowi pak rowněž poddanost slibowal, jakoby sám pod tureckau ochranau chtěl nad onau zemí panowati. Tedy pozdwihl zjewnau wálku proti Isabelle; král Ferdinand uchopiw se té příležitosti zjednati průchod prawu swému nad celau bywalau říší Uherskau, poslal jemu wojsko své na pomoc pod wůdcem Castaldem, i tak přinucena jest Isabella jmenem syna swého králowstwí Uherského odříci se, a ze Sedmihradska se wystěhowati, začež jest jí postaupeno knížetstwí Opolské a Ratiborské we Slezaku (1551). Ale z toho

ihned válka s Turkem wznikla, kteryž k té smlauwě nepřiwoliw, opět do Uher wtrhnul. Utišenič byl učiněn arcibiskupem Ostřehomským, též na důstojenstwí kardinálské od papeže powýšen ku přimlauwě krále Ferdinanda za služby jemu prokázané. Tedy ihned spůsobil wojsko proti Turkům, a pomáhal Castaldowi jim odporowati; mezitím ale tajná jednání dále s nimi wedl. To znamenaje Castaldo, a již zwěděw, an Utišenič úmysl swůj wykonati chtěl, aby křesťanské wojsko newěřícím zradil, náhle to předšed, s přiwolením krále Ferdinanda w bytu jeho jej zabíti kázal, poněwadž žádné jiné cesty, tak nebezpečného člowěka se zbawiti, nemohlo nalezeno býti.

Ale Turci mezitím wítězně wálčili, porazili Castalda u Segedina (1552), dobyli Temešwáru i jiných mnohých míst hražených, též Teufla, wůdce císař-

roku, když w Čechách spojení strany pod jednau a pod obojí byl ku konci přiwedl, umřel císař Ferdinand w jedenašedesátém roce wěku swého.

III.

ČASOWÉ DOMÁCÍHO MÍRU ZA CISAŘŮ MAXIMILIANA II. A RUDOLFA II. (1564 — 1604.)

§. 25.

Maximilian II.

Císař Ferdinand I. před úmrtím swým rozdělil mocnářství Rakauské třem swým synům, Maximilianowi, nejstaršímu, dada Čechy, Uhry a Rakausy, kterýž byl také zwolen za krále Římského; druhému, Ferdinandowi, hrabství Tyrolské; třetímu, Karlowi, Štyrsko, Korutany, Krajinu a Hořici. Z těch byl Maximilian II. kníže neobyčejné dobrotiwosti a maudrosti.

Toho času skrze náboženství we mnohých krajinách Ewropejských pořád wětší a wětší bauře wznikaly, a zwláště we Francauzích a w Nízozemsku s hroznym krweprolitím, kdež mocnářowé katoličtí jiných wěr nikterak trpěti nechtěli. Ale císař Maximilian hned od mládí swého mnoho božské i světské maudrosti nabyw, zwláště poněwadž od strýce swého, Karla IV., we welikých jeho wěcech potřebowán byl a cwičen, i tudy do běhů lidských wěcí dobře nahlédnul, nešel za příkladem jiných mocnářů, ale dobrotau wšem swým poddaným stejně prokazowanau pokoj w zemích swých hleděl jednati. Protož nejprwé w Čechách, wida toho snažné žádosti stawů té země, zrušil

kompaktata sboru Basilejského, kterými byla toliko křesťanům pod jednau a pod obojí swoboda w náboženstwí propuštěna (1567); potom pak když ihned tudy téměř wšichni obywatelé toho králowstwí a připojených zemí ku protestantským nowým wěrám se přidali, jedni k Lutherowu, druzí ku Kalwinowu, a též bratři čeští zase do země se nawrátili, a k starému swému náboženstwí se přiznali; přiwedl je k tomu, že wšichni ti trojího wyznání w jedno se smluwili, složiwše sobě společné wyznání wiry čili konfessi Českau, podlé které toliko w řádích a obyčejích kostelních zwláštnosti swé zachowali. Ta konfessi jest jim potwrzena od císaře Maximiliana na sněmě roku 1575. Podobně stawům arciknížetstwí Rakauskeho, když jemu opět jako prwé otci jeho žádosti swé přednesli, powolil wyznání ewangelické čili Augšpurské (1568), wšak přitom nic nedáwaje wyznawačům no-

chowáwati, a zwláště s papežem Římským a s Filippem II., synem císaře Karla, králem Španělským, kteříž z prwu welice se obáwali, žeby on sám k náboženstwí protestantskému přistaupiti mínil, čehož on wšak nikdy nechtěl učiniti. Takto nebyli roztrženi swazkowé jedně i druhé linie rodu Habsburského, upewněni pak tím wíce, ješto pojal Maximilian sestru krále Filippa, Marii, tento pak později Annu, dceru Maximilianowu, za manželku.

Ale w Uhřích, hned jak Maximilian panstwí nastaupil, wálka w nowě se začala, a to skrze Jana Sigmunda Zápolju, kterýž nepřestal po kralowání nad celými Uhry dychtiti za příkladem otce swého. Ten, když wtrh do země císařowy, od wojsk jeho byl poražen a zpět zahnán, o pomoc k Tureckému sultánowi se obrátil. I wydal se nemeškaje na nowé tažení (1566) sultán Soliman, jsa již starec wěkem i neduhy skřčený, ale podmanění křesťanstwa wždy stejnau měrau žádostiwý. Proti němu se postawil císař Maximilian sám osobně, očekáwaje příchod jeho u města Rába nad Dunajem, s welikým wojskem, jehož bylo 80,000. Neboť pro welkau lásku, kterau měli národowé Maximilianowi k císaři, s welikau hotowostí dali jsau se k té wojně nalezti. Ale sultán Soliman, wtrh do Uher, nejprwé položil se před hrad a město Siget, we kterém byl Mikuláš Zrinský, chorwatský pán, hrdina, jakých málo we wšech národech starých i nowých časů může býti jmenowáno. Nad tím chtěl sultán wziti pomstu za to, že jest přepadl s hradu swého Mehmeta, baše Bosenské, jeho miláčka, a jej zabil s mnohau porážkau wojska jeho. Tu uderili Turci s přehroznau silau na Siget; wšak namáhání jejich marné bylo. Dwacetkrát učinili nowý útok se

ztrátau wojska přenáramnau. Mèsta dobyli; ale Zrinský na hrad ucauwnul s malau hrstkau lidu swého, několika málo sty muži slowanskými, kterých ale úmysl byl pewný státi neb padnauti, wšak o wzdání nepomýšleti. Celé králowství Chorwatské slibowal sultán dáti Zrinskému, kdyžby jemu hrad chtěl podstaupiti, ale Zrinskému wlast nad swůj zisk milejší byla. Prwé než toho dosáhl Soliman, umřel tu w poli před Sigetem, od nemoci byw zmožen. Konečně Turci, rozplašiwše se w hněwu přenáramném, útok na hrad opět učinili nejposlednější. Tu zapálili hrad: což znamenaje Zrinský, a také potraw žádných již w zásobě nemaje, kázal bránu zámeckau otewříti, ji wyřinul se se swými se wšemi na zástupy Turecké, aby bez pomsty nezahynul. Tu padli wšichni, kteří s ním byli, i on, wůdce jich; ale záhubu wètší ne-

§. 26.

Cisař Rudolf II.

Nedlauho potom umřel cisař Maximilian II., maje 49 let wěku swého (1576), k welikému zármutku poddaných sobě národů, ačkoli dobré, co maudrostí swau spůsobil, dosti dlauhý čas i po jeho smrti bylo zachováno. Nejstarší syn jeho, Rudolf II., po něm panstwí nastaupil, již za žiwobytí otce swého byw korunowán.

Tuto slušÍ powěditi, že od spojení králowstwí Českého a Uherského se zeměmi Rakauskými skrze cisaře Ferdinanda hlawním městem celého mocnářstwí byla Praha, kdežto on hned při nastaupení panstwí slíbil stawům králowstwí Českého s dworem swým přebýwati. A wšak bauřliwé časy, o kterých nahoře powědino, ani jemu za celého žiwobytí ani synu jeho Maximilianowi žádného stáni nikdež nepopřály. Protož brzy w Praze, brzy we Widni, brzy w Uhřích, kdež kdy nejwíce přítomnosti králowské potřebí bylo, zdržowali se, nadto pak wíce w Říši, kdež nebylo konce rozmanitému jednání, zwláště o náboženstwí. Teprw po smrti swé obadwa dlauhého odpočinutí w kryptě králowské w kostele Pražském našli jsau.

Ale panowání cisaře Rudolfa II. začátek mělo w plném míru wnitř i zewnitř; neb i s Turkem byl pokoj zawřín, i w Říši a wlastních zemích mocnářstwí Rakauského přestaly bauře o náboženstwí, mírností otce jeho Maximiliana bywše uloženy. Rudolf, jsa kníže pokojné, ani wálek ctižádostiwých nepohledáwal, ani ničeho neopomíjel, co mohlo slaužiti k upewnění domáciho pokoje. Tedy nemaje potřeby mnohého cestowání po důležitých wěcech wladařských,

sídlo swé na hradě Pražském stále sobě oblibil k nemalému toho města zwelebení. Tuť chowal slawný dwůr jak málo kteří z předchůdců jeho, tu přicházeli poslowé dalekých a blízkých mocnářů k wyjednáwání welikých wěcí swětských, kteréž se dály, tu měli též stálé swé sídlo wyslanci papežowi, krále Španělského, Francauzského a jiných zwlášť spřátelených mocností, tu powoláwal wýtečné učené a umělce ze wšech krajin křesťanstwa, kterých byl milownik a přítel welikÝ; tu byla směsice lidí rozličných jazyků a národů za swými wěcmi přicházejících a přebýwajících: we wšem podobalo se to město podlé příkladu jiných prwních měst ewropejských, jakožto hlawa tak welikého mocnářstwí.

Ale Rudolf nade wšecko jiné milowal wědy a umění, čině wšecko, co k pozdwižení jich jakýmkoli spůsobem slaužiti mohlo, ano w pozdějších swých

za jeho panování. Též Uhři ty časy i také již předtím dosti statečně přičiňowali se, aby ušlechtilejšího umění účastni byli; poněkud také Rakušané, kterým w tom příbuzenstwí s druhými Němci w Říši nápomocno bylo. A jaká těch časů byla činnost a pohyblíwost duchů, takowý též dobrý staw pozemského štěstí obywatelů; owšem druhých toliko zemí kromě Uherského králowstwí, kteréž zůřiwostí walek tureckých welice bylo zpustlo. Tu se obzwláště stkwěla země Česká, utěšeně wzdělaná pilností swých obywatelů, kteří se z bohatstwí jejího w oplýwání pozemských statků těšili.

Za císaře Rudolfa opět příležitost se udála, žeby se bylo podařilo bližší spojení králowstwí Polského s mocnářstwím Rakauským; neboť po smrti krále Sigmunda když pánowé té země nowého krále wolili, jedni žádali míti Maximiliana, bratra Rudolfowa, druzí pak Sigmunda, prince Swédského (1587). Ale když arcikníže Maximilian sebraw wojsko wtrhnul do Polska, druhá strana mezi pány zprotiwila se, a porazili jej bitwau u Pičína (1588), kdež zajat jest, a prwé nepropuštěn, až když se nawždy odřekl toho králowstwí (1589).

Mocnost Rudolfowa nicméně rozmnožena jest připojením zase země Tyrolské k ostatním Rakauským zemím po smrti strýce jeho, arcikníže Ferdinanda, kterýž umřel bez dědiců (1595), tak že byly již jen dwě linie domu Rakauského, Rudolfowa a Štyrská linie čili Karla, strýce jeho, po jehožto smrti nastaupil syn jeho Ferdinand panowání nad Štyrskem, Krajinau a Korutany (1591).

§. 27.

Wálky Turecké za císaře Rudolfa II.

W sedmnáctém roce panowání císaře Rudolfa s welikau mocí nowě wypukla wálka s Turky, jakožto dědičnými tohoto mocnářství nepřátely. Neboť ačkoliwěk mezi císařem a sultánem mír byl učiněn a stwrzen, nicméně národowé na hranicích obau říší obywající pokoje mezi sebau neměli pro přílišné zazlení jedněch proti druhým, takže nemohauce se upokojiti, jedni do země druhých wpadali a škody činili. W te wěci nejpřednější byli Uskokowé tak nazwaní, lide kmene slowanského, kteří nemohauce snésti těžkého utiskowání od Turků, z krajin tureckých u welikém počtu do Chorwat utíkali. Jim byla ukázána země od císaře Maximiliana a Karla Štyrského na hranici, aby tu přebýwali, a pomezí bránili proti Turkům,

mohlo sebráno býti, nad kterým wůdcem učinil císař bratra svého Matiáše; spolu pak poselstwí wyprawil do Moskwy k carowi Ruskému, Theodorowi, též Turka nepříteli, o pomoc jej žádaje. Mimo to Sigmund Bátory, wojwoda Sedmihradský, učinil smlauwu s Rudolfem, a slíbil jemu proti Turkům pomáhati (1595), jsa kníže dosti mocné a bojowné, kteréž i nad wojwodami Walašským a Multanským panstwí užíwal. Proto jemu Turci byli nepřátelé, žádajíce sami panowati nad těmi zeměmi.

A wšak štěstí wálečné mnohá prodlaužená léta nicméně brzy na tu brzy na onu stranu rozličně se wáhalo. Nejprwé Sinan baše protáh zemi až k Budínu, kdež byla turecká posádka, odtud pro nespokojenost wojáků swých zase nazpět k Bělehradu wrátiti se musil (1592). Tu jest obležen Ostřehom od wojska císařského, a mocně dobýwán (1593), též poražen Hasan, wůdce turecký, u Bělehradu královského. Ale hned zase Sinan opět přitáh, dobyl Rábu, Taty a jiných pewných míst několika (1594); potom wtrhnul do Walašska a do Multan. Muhamed III., který mezitím po smrti Murata panowání nastaupil, ozbrojiw mnohem wětší wojsko než prwé, sám osobně s ním do Uher wtrhnul, a předně Jager oblehl (1596). W tom městě byli Wilém Trčka z Lipé a Jan Wchynský, pánowé čeští, udatně hájíce. Ale wojáci němečtí, kteří též k obraně byli položeni, pozdwihli se, a přese wšecko prošení jich město Turkowi odewzdali. Ti jsau wšickni od Turků hanebně zbiti, Trčka pak a Wchynský s některými pány jinými w zajetí zawedeni do Bělehradu. Nedlauho potom před tímž městem celé wojsko křesťanské s Turky w bitwě se setkalo; ale jsau poraženi křesťané na hla- [illegible] že, že

50,000 mužů z wojska jejich w té bitwě zahynulo. Tu padl také Albrecht Pětipeský, pán český, welike hrdinstwí wykonaw proti Turkowi.

Ale když wèci w Uhřích takto se dály, mezi tim časem Theodor, car Ruský, wyprawiw slawné poselstwí do Prahy, a peněžitau pomoc císaři Rudolfowi učiniw, netoliko sám s Turky válku statečně wedl, než i mocnáře Perského w Asii pobauřil k wálce, kterýž mocně do země Turecké wpád učinil 1597. Tu se rozdělila moc Turků, musicích na tolika stranách jedním časem odpírati. Křesťané brzy zase se zmohše dobyli w Uhřích Taty i jiných míst prwé od Turků wzatých, nad jiné nejdůležitější město Rab, kteréž mocně přepadl Adolf ze Šwarcenberka, a porážku Turkům krwawau spůsobil. Tu již počali Turci o pokoj jednati s císařem Rudolfem, chtice tak jednoho nepřítele zbaweni býti; ale zwěděw to panow-

III.

BAUŘE W ZEMÍCH RAKAUSKÝCH ZA CÍSAŘŮ RUDOLFA, MATIÁŠE A FERDINANDA II. (1604 — 1620).

§. 28.

Nespokojenost pro náboženstwí. — Powstání w Uhřích.

Mezitím, když válka s Turky wždy wíce se prodlužowala a kalila předešlé blažené časy panowání Rudolfowa, jiný také nepřítel w myslech lidských, horší než onen turecký, rozmohl se, a to byla nespokojenost pro náboženstwí, kterau wšecko mocnářstwí Rakauské w dlauho trwalé hrozné bauře, a naposledy ku přewratům welikým w celé podstatě své jest zawedeno.

Císař Rudolf, jakož nahoře dotčeno jest, byl kníže pokojné, přitom pak tau měrau milowal wědy a krásná umění, že naposledy wšechen swůj čas jim obětowal, a málo dbal sprawowání swých králowstwí. Toho užili mnozí jeho rádcowé a služebníci, že bez wědomí jeho rozličné wěci činili, kterými lid poddaný trpěti začínal weliké utiskowání. Mimo to pak byl také welikým milownik náboženstwí katolického, a nerád widěl, kterak učení protestantské we wšech jemu poddaných zemích se welice rozšiřowalo na ujmu církwe katolické. Toho též želeli katolíci, kterých počet pořád wíce se ztenčowal, zwláště duchowní, též mnohé osoby wznešených stawů, kteří při tom náboženstwí zůstáwali, bojíce se úplného úpadku katolické církwe w říši Rakauské, a že již naskrze wšechen lid připadne k nowým wěrám. Také dwořané

mnozí wlaští a španělští, kteří byli při císaři, radili jemu, aby mocně wystaupil proti wšem nowotám, a jediné náboženstwí katolické trpěl we swých zemích, jako bylo we Španělích a w Italii. Ale poněwadž byl císař Maximilian II. protestantům učinil swobodu w náboženstwí; i neuposlechl císař Rudolf dlauhá léta jich rady, proti své wlastní žádosti. Jinak mezi tím časem dálo se w Štyrsku a připojených k němu krajinách druhé linie domu Rakauského, kdež panował Karel, strýc Rudolfůw. Od něho zapowěděno jest wšem protestantům, kteří w těch zemích obýwali, aby se žádný wíce k té wíře nepřiznáwal; když pak oni neposlechše, wždy služby boží podlé spůsobu swého weřejně wykonáwali, k weliké přísnosti přistaupeno jest od něho proti wšem neposlušným; konečně pak po smrti jeho, když jeho syn Ferdinand II. panowání nastaupil (1591), ještě ostřejší ro-

ponèwadž skoro wšichni byli nowých náboženstwí wyznawači.

Mezitím wzrostl nejwětší nepořádek w králowstwí Uherském, kdež pro nepřítele Turka wšecko od dáwna bylo we zmatku. Stawowé té země činili weliké stížnosti proti úředníkům císařowým, proti wůdcům wojsk císařských w zemi položených, kteří byli z nejwětšího dílu cizozemci, nejwíce pak též stěžowali protestanti pro utiskowání swého náboženstwí. K tomu zřízena nejprwé kommissí, nad kterau postawen arcikníže Arnošt bratr císařůw, aby o ty stížnosti radu wzali; potom pak powolán sněm w Prešpurce pod arcikníženem Matiášem, druhým bratrem císařowým (1604). Ale když na tom sněmě císař přísně zapowěděl, aby již od protestantů nic dále nebylo jednáno o náboženstwí, z toho tím wíce rozhořšili se stawowé; mnozí odřekli se konečně poslušnosti, a bauřiti začali.

K tomu ke wšemu přišel wšak brzy ještě wětší podpal ze Sedmihradska. Tuto zemi byl Sigmund, syn Štěpána Bátoryho, o němž jest nahoře powěděno, kterak císaři Rudolfowi naproti Turkům pomáhal, naposledy z wrtkawosti mysli postaupil císaři, a wzal za to knížetstwí Opolské a Ratiborské we Slezsku (1597). Nedlauho pak trwalo, že opět do země se wrátil, přátely swé sebral, a podruhé začal panowati. Hned potom zase nechaw toho, postaupil zemi strýci swému kardinalowi Ondřejowi Bátorymu, a odešel do Polska (1599). Ondřej Bátory poražen a zabit jest od Michala wojwody Walašského, kterýžto užiw příležitosti, celau zemi sobě podmanil, a císaře Rudolfa za potwrzení žádal při ní. Ale císař Rudolf, domnívaje se lepší právo míti k té zemi,

poslal generála svého Bastu s wojskem do Sedmihradska, od kteréhož jest Michal poražen, a dobyta země k rukaum císařowým. Michal šel k císaři do Prahy, aby jej pohnul prošením. Mezitím ale sněm stawů Sedmihradských powolal Sigmunda Bátoryho potřetí do země, kterýž přišed panstwí zmocnil se, a Bastu přinutil k odtáhnutí (1601). Tedy táhli společně Basta a Michal, aby jeho zase ze země wyhnali; zwítězili, ale hned mezi sebau spor začali, a Basta Michala náhle dal zabíti, a sám we jmenu císaře ujal panowání. Tu se nawrátil Sigmund: počtwrté ale přinucen jest narownání učiniti, tak aby zemi postaupil císaři, a sám ke dworu císařskemu do Čech se odebral (1602). Ale Basta byl wojak urputný, nemající rozumu se sprawowání země tolikými ustawičnými zmatky w nepořádek přiwedené. Tedy panowal twrdě a podlé líbosti swé, i popauzel

[redacted]

wzbauřeni wšichni stawowé nekatoličtí po celém králowstwí; generál Basta musil ze Sedmihradska ustaupiti, potom Bočkaj s jedné strany a Turci s druhé wtrhli do Uher a dobýwali, lid pak odewšad přidáwal se k Bočkajowi. Toho nebezpečenstwí se ulek arcikníže Matiáš w Uhřích postawený, a chtě předejíti ztrátu celé země Uherské od domu Rakauského, žádal císaře o plnau moc k zawření míru s tolikými najednau nepřátely, a ku přiwolení k jich žádostem; kterau když obdržel od něho, nejprwé s Bočkajem a potom s Turky mír učinil, aby Turci podrželi wšecko, co prwé měli w Uhřích, ale poplatek každoroční jako prwé aby jim již žádný se nedáwal; Bočkajowi aby dáno bylo Sedmihradsko a díl Uher: nad ostatními pak Uhry aby byl arcikníže Matiáš nejwyšším spráwcem čili gubernatorem; a protestanti aby směli swé náboženstwí stejnau měrau wykonáwati jako katolíci. (1606).

§. 29.

Powstání arciknížete Matiáše a ssazení Rudolfa.

Ale s tímto mírem welmi nespokojen byl císař Rudolf a zpěčowal se jej potwrditi, obzwláště proto, že jemu se zdál katolické wíře welmi na ujmu býti. Naproti tomu arcikníže Matiáš bratr jeho počal welice dychtiw býti panowání, spoléhaje na tu lásku, w kteréž byl u wšech protestantů, že jim k swobodám takowým byl pomohl, i tak wšecky cesty obmyšlowal, jakby mohl bratra swého zbawiti panstwí, a sám w země jeho se uwázati. Tedy k tomu cíli nejprwé učinil smlauwu s druhými arciknížaty, bratřími swými, aby sláwě domu Rakauského slabostí

ducha Rudolfowa hynauti nedopauštěli, a jemu w tom pomocni byli (1606). Potom powolal sněm kralowstwí Uherského i arciknížetstwí Rakauského k společnému uradění do Prešpurka, kdež na tom ustanowili se, aby sobě mír s Turky učiněný a co jim přitom bylo slíbeno, nikým ani samým císařem nenechali rušiti (1608). Toto wida císař Rudolf welice se rozhněwal, počínání takowé přísně jim zapowěděl, i také hned wojsko, jehož wůdce byl Tilly, na Uherské a Rakauské hranice wyprawil. Ale Matias mnohem rychleji než on, a s wětším štěstím činil, poněwadž k němu wšichni připadali, skládajíce w něj naděje mnohého dobrého. Tedy učinil nejprwé prowolání ke wšem stawům arciknížetstwí Rakauského, aby byli we zbraních swých pohotowě, též Morawské a Slezské stawy zwal, aby přistaupili k němu, což nejprwé Morawané i potom Slezáci jsau učinili; neb

pomoci jemu proti Matiášowi nechtěli učiniti, leč kdyžby stawům ewangelickým podlé příkladu otce swého Maximiliana úplnau swobodu propustil w náboženstwí. Takž w té weliké nauzi musil Rudolf slíbiti, že jim po skončené válce s strany swobodného prowozowání náboženstwí jistotu chce wydati, načež oni nákladem wlastním znamenité wojsko sebrawše, ku Praze na obranu proti Matiášowi se postawili. Matiáš zatím dlauho nemeškaje i sám přitáhl ku Praze, bratra swého chtěje ku poslednímu přiwolení násilně donutiti. W tom úmyslu ale učinili jemu stawowé překážku, a k míru jej přiwedli, tak aby byl správcem nad Uhry, Rakausy a Morawau, wšak králowstwí České a druhé země aby jemu teprw po smrti císaře Rudolfa učinili poslušenstwí. Na tom musiw se spokojiti, s wojskem swým zase do Uher odtáhl, kdež potwrdiw stawům toho králowstwí jich swobody, korunowán jest za krále. Též stawowé arcikníženstwí Rakauského přísahu jemu učinili, ač po nějakém protažení, protože mnozí nechtěli, pokudž i jim napřed na swobodu w náboženstwí neučinil jistoty.

Ale císař Rudolf brzy nemálo toho želel, že stawům králowstwí Českého učinil slib, aby ewangeličtí swobodně swé náboženstwí směli prowozowati. Tedy když po odtáhnutí Matiáše sněm w Praze byl powolán, zakazowal se stawům, že toho, aby ewangeličtí stejná práwa jako katolíci měli, nikterak učiniti nemůže, a že swobody o to dané od císaře Maximiliana minauti musejí. To slyšewše stawowé ewangeličtí, na odpor se postawili, prawíce že nebudau o jiné potřeby císařské a zemské dříwe jednati pokud ten prwní kus s strany náboženstwí od

císaře jim powolen nebude. Na to rozešli se ze sněmu, a sami sobě položili schůzku na radnici Nowého města Pražského. Tu zwolili sobě 30 direktorů čili správců zemských, aby jich wěci k tomu wedli, by té swobody jakýmikoli prostředky mohli dosáhnauti. K tomu cíli spojili se w jedno též se stawy Slezskými, a na své wlastní peníze wojsko sbírati začali. Toho se ulekše páni a dwořané katoličtí, nynť wšichni císaři radili, aby stawům přiwolil k jich žádosti, by mohlo wětší zlé tudy býti odwráceno. Tedy wydal císař Rudolf proti wlastní své wůli list čili majestát na swobodu w náboženstwí (1609), tak aby protestanti wíru swau weřejně wyznáwati, školy a kostely stawěti, též obrance čili defensory náboženstwí sobě zwoliti směli. Defensorů powinnost měla býti, těch se ujímati, kterýmby se dála křiwda proti témuž listu na swobodu wydanému. Potom učiněno

kterým on w potwrzení swobody w náboženstwí průtahy činil, nejprwé slibowal jim, kdyžby od Matiáše odstaupili, že sám ty swobody jim potwrditi míní. Když pak oni od krále Matiáše samého konečně toho potwrzení došli; w tom arcikníže Leopold wojsko w biskupstwí swém Pasowském jal se sbírati, kteréžto náhle do horních Rakaus wtrhnauti kázal (1610). W tom strachu též stawowé Rakauští s králem Matiášem wojsko sebrali, a Pasowským na odpor se postawili, jichžto nejwyššim čili wůdcem byl Wawřinec Ramée. Od nich tištěn obrátil se Ramée do Čech, dobyl Budějowic, Piska, Tábora i jiných měst, konečně Berauna, i až ku Praze se přiblížil, kamž arcikníže Leopold napřed se byl obrátil k císaři.

Stawowé králowstwí Českého, domníwajíce se, že jest to wojsko proto sebráno a do země uwedeno, aby jim swoboda w náboženstwí, majestátem udělená, zase odňata byla, i sami též we spěchu něco wojska sebrali, nad kterým wůdce postawili Matiáše hraběte z Thurna. Ale Pasowští nemeškajíce, užili lsti, wešli na Malau stranu Pražskau, a ji s mnohau záhubau pod moc swau připrawili, též Starého a Nowého města chtíce se zmocniti. Ale obywatelé těchto měst pomocí wojska stawowského statečně wstříc se postawili. Nehoť stawowé ihned wětší wojsko do Prahy sebrawše, sami sobě tu sjezd položili a na defensí čili obranu nastaupiti uzawřeli. Protož opět 30 správců čili direktorů k zřízení stawowských wěcí sobě zwolili, krále Matiáše ku pomoci žádali, též po krajích wojska hotowá postawili. Tu bylo auzko Pasowským, bojícím se, že i cesta zpáteční jim zahražena bude. Tedy když od krále Matiáše stawům wojenská pomoc přitáhla, ulekna se arcikníže Leopold,

i s Pasowskými tajně nočním časem z Prahy wytahl, a cestu wen ze země nastaupil. Stawowští za nimi stíhajíce pospíšili, a na hlawu poraziwše roztřískli wojsko, tak že we zmatku musilo utéci, načež Matiáš Thurn na Malau stranu přešel, a město i hrad, na kterém císař přebýwal, wojensky osadil. Nedlauhé potom přišel do Prahy král Matiáš w tom welikém wšech wěcí pobauření; jemuž předložiwše stawowé stížnosti swé, žádali, aby se uwázal w panowání nad tím králowstwím, poněwadž k tomu císař Rudolf již dosti při silách není, spolu pak žádali též císaře Rudolfa, aby položil stawům sněm, kdež i jemu zadost, aby Matiášowi panstwí postaupil, chtěli předložiti. Tedy wida toto císař Rudolf, a ode wší pomoci ga opuštěn, sám předešel, a podékowal se z králowstwí, tak aby král Matiáš byl nástupcem jeho. To se stalo roku 1611, a hned korunowán Matiáš na České

hradsko, kteráżto země dle smlauwy s Bočkajem učiněné po smrti jeho měla k Rakausům připadnauti. Ale když Bočkaj w brzkém hned čase potom umřel, nedbajíce na to stawowé Sedmihradští nejprwé sobě zwolili za wojwodu Sigmunda Rákociho (1607), a když on to důstojenstwí se sebe složil, Gabriele Bátoryho (1608), konečně místo toho Bethlena Gábora (1613), kterýž pro upewnění swého panstwí k Turkům se obrátil, a je o pomoč prosil. O to nastali brzy welcí sporowé mezi Rakausy a Turky, a již obě strany k wálce se strojily; ale stawowé wšech zemí císařowých z pokoje spůsobeného příliš se radujíce, nikterak přiwoliti nechtěli k žádným danim, bez kterých wálka nemohla wedena býti. Takž musil císař Sedmihradsko Bethlenowi potwrditi, a obnowil s Turky týmž spůsobem mír, jakým hned za císaře Rudolfa s strany ostatních wěcí byl spůsoben.

Jakož pak Matiáš s Turky málem na wálce nebyl, tak téhož času skutečná wálka wypukla mezi arcikníżetem Ferdinandem Štyrským a republikau Benátskau skrze Uskoky, ty slowanské lidi, kterým se byl stal ustawičný boj s Turky již obyčejem a oblibau. Ti prowozujíce laupeže na moři, brzy netoliko tureckých ale též i benátských kupců lodě w Adriatickém moři počnauce stíhati, welký hněw Benátčanů na sebe powzbudili. Ale i Benátčané násilí činili rakauským a jiným lodém w tom moři, wybírajíce od nich cla a mýta nesprawedliwá podlé swé libosti. Protož když Benátčané arcikníżete Ferdinanda o potlačení Uskoků žádali, jakožto poddaných jeho, on pak nemaje upřímného přátelstwí s nimi, jim tak úplně žádostí jejich splniti nechtěl; počali wálku na zemi i na moři, kteráž po mnohá léta s rozdílným štěstím

wedena, naposledy pak mír w ten spůsob jest učiněn, aby napotom Uskokowé nekonali morských loupeží (1616).

O arcikníżeti Ferdinandowi jest již nahoře powiděno, kterak byl w zemích swých Štyrských katolickau wíru mocně ku panstwí přiwedl. Nicméně ponèwadž císař Matiáš ani bratří jeho Maximilian a Albrecht dětí neměli, a tak Ferdinand co jediný dědic mocnářstwí Rakauského pozůstáwal; přijat jest od stawu wšechněch zemí Matiášowých hned za żiwobyti jeho za nástupce w panowání, a korunowán w Praze za krále Českého (1617), a w Prešpurku za Uherského (1618), ačkoli byli mnozí, a zwláště stawowé ewangeličtí, kteří tomu odporowali, bojice se, żeby swobody těch królowstwí, a zwlášť nábożenstwí se týkající, mohl rušiti; kteréż ale on s přísahau slíbil zachowati.

Ty doby byl w królowstwí Českém dle psaného

stranami, až se brzy zase k obnowení bauří příčina naskytla.

W městech Braunowě a Hrobě počali sobě protestanti kostely stawěti, zakládajíce se na majestát, poněwadž tím listem wůbec to bylo dowoleno. Ale wrchnosti těch míst, opat Braunowský a arcibiskup Pražský, tomu na odpor se postawili, prawíce, že majestát toliko stawům královstwí Českého, nikoli pak poddaným dowoluje stawěti; proěež kázal opat Braunowský kostel w Braunowě zawříti, a arcibiskup kostel Hrobský rozbořiti. Z toho když obywatelé těch dwau měst při královských místodržících w Praze stížnost wedli, jsau zawřeni do žaláře, jako lidé bauřliwí, kteří pokoj zemský rušiti míní. Ale obranci čili defensorowé wíry protestantské, majestátem ustanowení, skutek tento za weliké přestaupení majestátu prohlásili, stawy ewangelické do Prahy k sjezdu sezwali, a společně s nimi u weliké kolleji císaře Karla se uradiwše, žalobu písemnau zadali k císaři Matiášowi, aby Braunowští a Hrobští i jiní protestanti při majestátu a swobodě byli zachowáni. Tu jest jim k té žalobě od místodržících královských ohlášena odpowěd císařská odporná, že jest se to w Braunowě a we Hrobě stalo s wůlí a k rozkazu císařskému, a že císař ty, kteří o to stawy bauřiti chtějí, přísně míní potrestati. Z toho wzešel weliký hněw stawů shromážděných i obecného lidu na královské místodržící, a zwláště na Wilema Slawatu a Jaroslawa Bořitu z Martinic, kteří se wždycky nejwíce o náboženstwí katolické byli zasazowali, a proto byli w nenáwisti; neboť se obecně myslelo, že se stala ta odpowěd císařská z jejich náwodu, a to ze zášti, kteréž oni mají proti protestantům. Tedy když jsau

stawům rozkaz císařův oznámili, stawowé prawili, že chtí druhého dne potom odpověd swau přinesti. To bylo 23 dne měsíce kwětna roku 1618. Toho dne šli stawowé z kolleje Karlowy na hrad Pražský, wšichni ozbrojeni a pomsty nad protiwníky swými žádostiwi. Wsedše w radu nejprwé sami o sobě w zeleném pokoji tu na hradě, nad Martinicem a Slawatau pomstu wykonati uzawřeli, prohlásíce je za škůdce zemské, kterých pokud na žiwě stáwá, že žadný pokoj w zemi nemůže býti. Takž přikwapiwše wšichni do kanceláře místodržících, ty dwa wzali a swrhli s oken do příkopa hradského, za nimi tr. Fabricia jich sekretáře. Potom učinili mezi sebau jednotu, aby se při swobodě w náboženstwí bránili, zwolili 30 nejwyšších správců zemských čili direktorů, a wojsko začali sbírati, nad kterým Matiáše hraběte z Thurna wůdcem swým učinili. Arcibiskupa

14,000 žoldnéři; také přidali se k nim stawowé Slezští a wojsko své k nim wyprawili. Císař wyslal druhého wůdce swého do Čech, hraběte Bouquoje, aby zemi wojensky podmanil; ale i Bouquoje porazili Matiáš Thurn, Joachim Šlik i jiní wůdcowé stawowští, a ze země jej wyhnali, až do Rakaus wítězně jej pronásledujíce. Mezitím když zima přišla, opět jest začato smlauwání mezi stawy a císařem, aby wěc w tichosti a mírně mohla narownána býti; též cizí knížata, a předně Sigmund, král Polský, pak kurfirst Saský usilowali o to, aby pokojný prostředek učinili. Což ale prwé než bylo ku konci přiwedeno, umřel císař Matiáš we Wídni, a tím wšecky wěci we mnohem větší zmatek než předtím upadly (1619).

§. 31.

Wzbaurení proti císaři Ferdinandowi II. a porážka Čechů.

Ferdinand arcikníže, jakožto již na králowství korunowaný, měl panstwí nastaupiti. Protož hned po smrti strýce swého učinil psaní k stawům Českým, že chce potwrditi práwa jejich a swobody; aby zanechajíce bauří, w pokoji s ním se srownáwali. Ale stawowé newěříce slowům jeho, a již prwé k němu nemajíce náklonnosti, nechtěli jeho přijíti za krále, winníce jej, že jim zrušil přísahu při korunowání učiněnau, poněwadž radil císaři Matiášowi proti nim ku přísnosti. Tedy po nedlauhém meškání wálka se obnowila, a Buquoi wůdce císařský mocně sobě w Čechách podmaňowati začal. Ale stawowé postawiwše proti němu Mansfelda na obranu, s druhým wojskem Matiáše Thurna do Morawy poslali aby při-

wedl stawy té země k jednotě s nimi proti Ferdinandowi. Thurn wedl wálku s welikau statečnostu a rychlostí. Stawowé Morawští, nedlauho se rozmýšlejíce, zawřeli jednotu s Čechy, a wojska swá k jeho wojsku přidali, načež s wětší smělostí wtrhnul do Rakaus, chtěje i tu zemi připrawiti k jednotě. Neboť i stawowé Rakauští se rozmýšleli, měliliby Ferdinandowi přísahu učiniti, lečby jim prwé powolil k jich žádostem, aby protestantská wíra s katolickau stejna práwa měla. Mezi nimi byl nejsmělejší Ondřej Thonradl. Tedy když Thurn wítězně s Čechy a Morawany k Widni přitáhl, přes Dunaj přešel, a město obléhati začal, protestanti spiknuwše se, bauřliwě wešli do paláce císařského, a Ferdinandowi aby žadostem jich powolil, hrubě domlauwali; nechtěl-liby tak učiniti, chtěli Thurnowi bránu otewříti, Ferdinanda wzíti w zajetí, a dítky jeho w ewangelickém nábo-

swé tam wyprawili, předkládajíce knížatům Říšským, že Ferdinand nemůže jakožto kurfirst Český při tom wolení účastenstwí míti, poněwadž nemíní oni jeho za krále Českého uznati. Ale knížata na to nic nedbajíce, Ferdinanda za císaře zwolili, a Čechy napomínali, aby i oni jeho byli poslušni. Tu se mnozí ze stawů ulekli swého počínání proti Ferdinandowi, widauce, že větší část Říše při jeho straně státi míní; ale druzí, neohlédajíce se na to, úmysl swůj ku konci dowésti umínili. Tedy se sešli stawowé Čeští, Slezští, Morawští a Lužičtí k obecnému čili generalnímu sněmu na hradě Pražském, aby sobě nowého krále zwolili. Tu konečně prohlásili, že jest Ferdinand zbawen swého královského důstojenstwí, a Fridricha, kurfirsta Falckého, kterýž byl reformowaného wyznání, za krále zwolili. Ten přijaw podané sobě důstojenstwí, do Prahy přišel, a s welikau sláwau na královstwí České jest korunowán. Kteří ze stawů katolických s tím wolením nebyli spokojeni, jsau swrženi se swých úřadů a ze země wyhnáni.

Mezitím, co se toto dálo, nowý nepřítel wystaupil proti Ferdinandowi, Betlen Gábor, kníže Sedmihradské; kterýž wpad do Uher, většího dílu toho královstwí zmocnil se, a smluwiw se s Čechy, do Rakaus se strojil wtrhnauti. To když uslyšel Bouquoi, w Čechách proti Mansfeldowi stojící, spěšně obrátiti se musil, aby bránil Wídeňské město proti moci jeho. Za ním mocně Thurn zdwihl se, a podruhé do Rakaus wtrhnul. Před samým městem Wídní spojil se s ním Bethlen a se spojenými wojsky na Bouquoje udeřili, kterýž zarazil proti nim pewné ležení při Dunaji. Tu jakkoli odpíral statečně, nicméně naposledy přinucen jest za Dunaj zpět cauwnauti,

i jali se Thurn a Bethlen mocně o dobytí města usilovati. W tom nastawši náhlá zima s nedostatkem potraw a potřeb rozličných, k tomu je přiwedla, že se rozejiti a odstaupiti musili.

Ale císař Ferdinand mezi tím časem ničeho neobmeškáwal, aby sebral co největší síly, a powstání tolikých swých národů mocně mohl konec učiniti. W té wěci bylo jemu welmi příhodno zásti mezi mocnostmi katolickými a protestantskými w celé Europě, kteréž docházelo ty časy wždy wětší hořkosti. Neboť wědauce dobře katoličtí králowé a knížata, jaké rozmnožení moci z toho by protestantským musilo přijíti, kdyžby byla w těch we wšech nejznamenitějších rakauských zemích protestantská wíra upewněna, wšichni Ferdinandowi pomoci swé slíbili. Přede wšemi jinými Filipp III., král Španělský, wojenskau pomoc přislíbil, papež Pawel V. byl nápomocen penězi, po-

mocně k zisku svému vésti nevěděl jako Ferdinand. Jsa reformovaného vyznání, ukázal se stejně nepříznivým ewangelikům jako katolickým, a mnohých mysli tím od sebe odvrátil. Předešlé hlavní vůdce, Thurna a Mansfelda, urazil, postaviv nad ně výše nově příchozí své milé, knížete Kristiana z Anhaltu a Jiřího hraběte z Hohenloha. Takž nebylo brzy žádné důvěry k němu od lidu, a tím ta věc nejprvé podmílati se začínala. Fridrich byl též hlavau spolku německých knížat protestantských, jako Maximilian katolických, kteryžto spolek se nazýval jednota ewangelická. Ale i w té byla neswornost jednèch proti druhým, až pak učinili s ligau mír návodem Francauzů, a to takowý, aby sice w Němcích spolu nevalčili, ale w Čechách aby každá strana směla, komu chce, pomáhati. Tedy uzavřela liga mocně pomáhati císaři Ferdinandowi, jednota pak ewangelická w ničemž Fridrichowi nápomocna nebyla. Brzy potom Betlen Gábor, kníže Sedmihradské, učinil přímèří s císařem, načež jemu část Uher postaupena. Wšecky wèci dobře se nakloňowaly na stranu císařowu, a Fridrichowy wèci nepodobati se začínaly.

Při začátku leta w roku 1620 zdwihl císař válku na Čechy na wšech takměř hranicích toho králowstwí. Prwní moci užil proti Dolnorakauským, kteří jemu, když do Widně z Říše nazpět přišel, wèrnost a poslušenstwí nechtěli přisáhati. Proti nim poslal jemu Sigmund, král Polský, dwa tisíce Kozáků na pomoc, s kterýmiž on brzy protiwné rozplašil, a jiné pak přiwedl ku poslušnosti. Hohenlohe a Mansfeld sice do Rakaus wtrhli, ale poražení jsau od Bouquoje u Langenloisa. Brzy po nich Anhalt se wším wojskem Českým do Rakaus přitáhl, chtěje stawům Rakauským

pomoc přinésti; ale téhož času kurfirst Saský wtrhnul do Lužice, a podmanil tuto zemi, kteráž jemu od Ferdinanda, kdyžby jemu pomohl proti stawům Českým, za odměnu byla slíbena; též i Sigmund, král Polský, znamenitý počet Kozáků do Slezska poslal, od kterých jsau stawowé té země kormauceni, tak že Čechům žádné pomoci nemohli učiniti. Konečně pak táhlo hlawní wojsko císařské, jehožto wůdce byl Maximilian, wéwoda Baworský, jakožto kníže we wálečných jak politických wěcech welmi zkušené. Maximilian nejprwé do Horních Rakaus wtrhnul, a hned strach weliký učinil. W Linci jemu we jmenu císařowě stawowé té země uleknuti přísahu složili; Anhalt pak s wojskem českým do Čech ustaupil. Za nim w patách pospíšil Maximilian, a wesel do králowství, dobyl Krumlowa, Budějowic a Prachatic; Písek město, kteréž se udatně bránilo, brannau rukau wzal,

wojsko stawowské, a na útěk přiwedeno (1620 8. list.); Fridrich strachem pojat přílišným, k dalšímu boji srdce pozbyl, a na útěk se dal ze země. Tak jsau wěci jednau ranau w úplný zmatek přiwedeny; Maximilian do Prahy wešel, a w tom městě jako celé králowstwí připrawil pod moc císařowu.

Letopočet.

Léta Páně:

1527. Ferdinand I. korunowán na České králowstwí §. 18. — Též na Uherské. §. 19.
1528. Jan Zápolja proti Ferdinandowi. §. 19. Jednota Pražská zrušena §. 22.
1529. Soliman wtrhnul do Uher, Wídeň oblehl. §. 19.
1530. Přiměří s Turky §. 19.
1531. Ferdinand I. zwolen za krále Římského. §. 23.
1532. Třetí tažení Solimana do Uher. — Kysek obležen. §. 20.
1533. Přiměří se Solimanem. §. 20.
1534. Wirtenberk nawrácen wéwodowi Oldřichowi. §. 21.
1538. Smlauwa mezi Ferdinandem a Zápoljau. §. 20.
1540. Jan Zápolja. §. 20.
1541. Soliman počtwrté do Uher wtrhnul. Budin osadil. §. 20.
1542. Pešt od císařských obležen. §. 20.
1543. Páté přitažení Solimanowo. §. 20.
1546. Wálka s Fridrichem Saským. §. 23.
1547. Přiměří mezi Ferdinandem a Solimanem §. 20. Bitwa u Mühldorfa. — Ferdinand stawy České pokořil §. 23. Bratří čeští wypowědění §. 24.
1548. Appellační saud w Čechách. §. 23.
1549. Maximilian II. uznán w Čechách. §. 24. — Martinuzzi Sedmihradsko slibil Ferdinandowi. §. 24.
1551. Jesuité u Widně a w Trnawě. Isabella Uher zbawena. — Martinuzzi zabit. §. 24.

1552. Castaldo poražen u Segedina. §. 45.
1553. Sigmund Zápolja prohlášen za wojwodu Sedmihradského. §. 24.
1555. Mír Augšpurský. Žádost stawů Dolnorakauských o swobodu w náboženstwí. §. 24.
1556. Ferdinand I. císařem Římským učiněn. Stawowé Rakauští, Štyrští, Korutanští, žádali o swobodu w náboženstwí. Jesuité w Praze §. 24.
1562. Arcibiskupstwí Pražské obnoweno. — Mír se Sultanem §. 24.
1564. Přijímání pod oboji spůsobau dowoleno. Ferdinand I †. §. 24.
1566. Soliman do Uher wtrhnul. — Mikuláš Zrinský. §. 25.
1567. Kompaktata sněmu Basilejského zrušena. §. 25.
1568. Wyznání Augšpurské w Rakausích dowoleno. — Mír s Turky. §. 25.
1570. Mír se Zápoljau. §. 25.
1571. Sigmund Zápolja †. §. 25.
1572. Rudolf II. korunowán w Uhřích. §. 25.
1573. Štěpán Bátory králem Polským učiněn. §. 25.
1575. Konfessi Česká potwrzena. Rudolf w Čechách korunowán

1604. Sněm w Prešpurce. — Wzbauřeni w Uhřich. — Štěpán Bočkaj. §. 28.

1606. Mír s Turky. — Arcikníže Matiáš gubernator Uherský. §. 28. — Smlauwa arcikníżat Rakauských proti Rudolfowi. §. 29.

1607. Sigmund Rákocy wojwoda Sedmihradský. §. 30.

1608. Sněm Uhrů a Rakušanů w Prešpurku. — Matiáš wtrhnul do Morawy a do Čech. §. 29. — Gabriel Bátory. §. 30.

1609. Majestát císaře Rudolfa. §. 29.

1610 — 1611. Wpád Pasowský. — Matiáš na králowstwí České korunowán. §. 29.

1612. Rudolf II. †. §. 29.

1613. Betlen Gábor wojwoda Sedmihradský §. 30.

1616. Wálka s Benátčany skončena §. 30.

1617. Ferdinand II. korunowán w Čechách. §. 30.

1618. Též w Uhřich. — Powstání Českých stawů proti místodržícím w Praze. — Thurn porazil Dampierra. — Arnošt z Mansfelda. — Slezští stawowé k powstání přistaupilí. — Bouquoi z Čech zahnán. §. 30.

1619. Císař Matiáš †. §. 30. — Stawowé Morawští k jednotě s Čechy přistaupili. — Thurn u Widně. — Ferdinand zwolen za císaře. — Fridrich Falcký za krále Českého korunowán. — Thurn a Betlen Gábor u Widně. §. 31. — Betlen Gábor prohlášen za Uherského krále. §. 33.

1620. Stawowé Dolnorakauští ku poslušenstwí připraweni. — Maximilian Baworský do Horních Rakaus a do Čech wtrhnul. — Bitwa na Bílé hoře. §. 31.

ČÁST DRUHÁ.

OD BĚLOHORSKÉ BITWY AŽ DO WYMŘENÍ RODU HABSBURSKÉHO PO MEČI.

(1620 — 1740).

I.

ČASOWÉ TŘICETILETÉ WÁLKY.

(1620 — 1648).

---

§. 32.

Proměna w mocnářství Rakauském po Bělohorské bitwě.

předtím o náboženstwí weliké spory dály se, těm jest mocně konec učiněn, a katolickému náboženstwí jedinému dána platnost. Což když wšecko bylo k místu přiwedeno, tehdy teprw wyrownalo se to mocnářstwí we swětské moci jiným welikým říším Ewropejským. Neb když uwnitř wšecko přiwedeno bylo ku poslušenstwí, mohl dům Rakauský wšecku swau moc wen obrátiti k rozšíření panstwí swého nad ještě wice zeměmi a k upewnění moci své tím wětšímu proti wšem nepřátelům přespolním, weliké wálky zdwihajícím. Odtud až do nejnowějších časů bylo toto mocnářstwí jedna z těch říší, dle kterých wšecky weliké wěci, které se dály w Ewropě, hlawně byly řízeny.

Když byli Čechowé a Fridrich Falcký bitwau poraženi, a Maximilian Baworský wešel do Prahy, nezbýwalo žádného odporu proti moci císařowě, ani w Čechách ani také w jiných zemích, se stawy Českými spojených; wšichni, poražením hlawního národu jsauce ustrašeni, srdce pozbyli. Jediný hrabě Mansfeldský w Plzni seděl, a wojsku císařskému bránil se; wšak i on brzy přinucen k ustaupání, a do Falce s wojskem swým se odebral (1621). Tedy přišel bez překážky kníže Karel z Lichtenšteina do Prahy, jehož císař Ferdinand učinil swým místodržícím w králowstwí, i jest nejprwé přistaupeno ku potrestání těch, kteří pozdwižení stawowského hlawní původowé a wůdcowé byli. Osm a čtyřicet osob stawu panského, rytířského i městského jedním dnem jest zajato a nad nimi saud učiněn; z nichžto sedmadwacet na smrt odsauzeno, a popraweni jsau na Pražském náměstí (1621. 21. čw.), ostatní zajetím, wypowědněním a jinými spůsoby potrestáni, též statků swých zba-

weni. Jiní byli, prwé než přišel saud, utekli ze země, a i těm statkowé jejich wšichni jsau pobráni. Ostatním wšem osobám wšech tří stawů ohlášeno jest, kdož pozdwižení proti císaři byli účastni, aby se z toho wyznali, chtíli dosáhnauti odpuštění; což kdo učinili, generální pardon jest ohlášen, totiž, aby při hrdlech a při cti byli zachowáni, ale statky jedněm wšecky, jiným z části pobrány za pokutu.

Podobně jest pokuta w jiných zemích wykonána. Nebo' předně stawowé Morawští, widěwše porážku Čechů, poselstwí swé do Widně wyprawili (1620), žádajíce císaře za odpuštění swého prowinění. Tehdy jest poslán do Morawy za místodržícího kardinal Dietrichštein, a zřízena komissi ku potrestání těch, kteří se byli protiwili. Jich jest 24 zatčeno, a na smrt odsauzeno, a wšak prominut ten trest od císaře, tak že jsau místo toho jedni ze země wypowědění, druzí

milian místodržícím swým Adama z Herberšteina, muže pyšného. Tu byla po porážce Čechů též kommissí zřízena od císaře, aby nad powstalými saud wykonala. (1624). Mnozí ze stawů jsau zatčeni, ale s nimi mírně naloženo, když wyznali lítost ze swého prowinění; toliko na statcích uloženy pokuty. Ale lid sedlský těžce nesl hrozné utiskowání, které nad nim wykonáwali baworští wojáci Herberšteinowi, i také že měli kazatelowé wšichni ewangeličtí wyhnáni, a katoličtí na jich místa usazeni býti. Tedy když we městečku Cwikaltech usazen býti měl farář katolický, stal se shon sedláků, a překazili tomu. Tu wzal Herberštein 1200 wojáků s sebau, a wšechněm poddaným toho okolí nařídil w poli pod welikau lípau před ním se shromažditi; pod ztracením hrdla, kdožby doma zůstal. Když přišli, poručeno richtářům jich, metati los o žiwot a bezhrdlí; 17, na kteréž los padl, tu na místě na postrach lidu pobauřenému oběšeni jsau (1625). Takž utichli; ale když žoldnéři opět laupiti počali, zdwihl se wšechen lid po celé zemi, wyháněli wojáky i katolické kněží, a zámky pálili 1626). Herberštein wytáhl proti sedlákům; oni wypad na něho náhle učiniwše, na útěk jej porazili. Tu byl wůdce jejich Štěpán Fadinger, hlawa smělá i též ducha obezřetného, kterýž sedláky u wojenský pořádek uwedl, válku tím zmužileji započal s Bawory, a spolu do Widně posly wyprawil o milosrdenstwí. Již byl Herberšteina w samém Linci we hlawním městě oblehl; tu padl ranau z města, když se příliš blízko ke zdém přiblížil. Tedy musili sedláci od Lince odtáhnauti, a jest s nimi příměří učiněno. Ale prwé než prošel čas příměří, přitáhl do země Adolf wéwoda Holštejnský s plukem wojska baworského;

kteréhož wojáci když zemi laupiti počali, opět se zdwihli sedláci, a Bawory porazili. Wéwoda Maximilian wyslal Lindloa generala s 6000 lidu wojenského, wsak i ten na hlawu porażen od sedlaku, a 3,000 lidu zabito jemu. Konečně přitáhl s 8,000 general Pappenheim, od kterého jsau porażeni, roztříštěni, k odložení zbraně přinuceni. Osmnáct jich popraweno, jiní k těžkým prácem odsauzeni, a tak ta země konečně jako jiné wšecky přiwedena ku pokoji.

Mezitím byl pewný úmysl cisařůw, netrpěti w mocnářstwí wyznawačů žádného jiného náboženstwí než toliko náboženstwí katolického, jakož prwé byl w skutek uwedl we Štyrsku. K wywedeni toho skutku musilo s welikau prozřetelností přistaupeno býti poněwadž byl strach, aby lid náhle wšudez nepowstal k welikému odporu. Tedy nejprwé w Čechách, w Morawě a w Horních i Dolních Rakausích nan-

(1626. 1627). Takowí rozkazowé jak w jiných zemích ohlášeni, tak konečně jsau i we Slezku, kdež naposledy k té wěci přišlo, uwedeni we skutek. Nad skutečným zachowáním jich postaweny byly kommissí řečené reformační, kterým se musil jedenkaždý podrobiti, aneb ze země wyjíti. Tu bylo mnoho nářku we wšech zemích Rakauských. Na mnohých místech, i kromě lidu sedlského w Horních Rakausích, sprostí lidé zprotiwowali se, myslíce odolati mocnému slowu císařskému; kteřížto ale wšichni lehko jsau wojenskau mocí pokroceni. Jiní nastaupili na wystěhowání se; i tak wyšli tisíce za tisíci z Čech, z Morawy, ze Slezka i druhých zemí do ciziny, statky své lacino rozprodawše. Z toho byla weliká ztráta celého mocnářstwí, jakožto wyjitím tolika pilných a zámožných obywatelů; ale raddy císařské toho nedbali, myslíce to k budaucímu zachowání pokoje w mocnářstwí býti potřebné.

Wedlé toho nemeškajíc přikročeno jest také ku proměnám we zřízeních zemských, kteréž se zdály prospěšné, aby napotom mocnost císařská žádných mezí již w dědičných zemích míti nemusila. Toto se hlawně w králowstwí Českém powedlo, když císař Ferdinand konečně sám osobně přišel do země a stawy zemské na sněm powolal (1627). Na tom sněmě prohlášeno jest obnowené zřízení zemské, kterým předešlý spůsob w tom jest proměněn, že sobě císař, jakožto král Český, samotnému zůstawil práwo, bez přiwolení stawů wydáwati zemi zákony, tak aby napotom stawowé zemští raditi sice, ale ničímž wůli císařskau wázati práwa neměli. Tedy jest konečně to, co hned král Ferdinand I. od nastaupení panstwí swého nad Čechy obmýšlel, po mnoh

překážkách předešlých ku konci dowedeno od wnuka jeho, a to již netoliko při stawu městském, ale i nad druhými stawy, powýšenými. Mimo to také císař ustanowil, aby byli budaucně místo tří stawů čtyři, mezi kterýmiž duchowní staw, nowě přidaný, nej prwnější. Též musila opět wšechna města královská privilegia swá ke dworu císařskému zaslati ku přehlídnutí; i jsau jim potwrzena, wšak s takowými proměnami, pokud se též widělo býti potřebné, aby královské mocnosti nebyla na překážku.

Podlé téhož spůsobu jako w Čechách proměněno jest zřízení zemské markrabstwí Morawského. Nad Slezskem, místo předešlého nejwyššího wladaře zemského, řečeného nejwyššího hejtmana, kterýž spolu prwní býwal ze stawů zemských, a dle naučení od nich wěci zemské sprawowal, ustanowen jest nejwyšší úředník císařský, řečený nejwyšší kancléř zemský, a

let swého trwání hned od prwního začátku po wyhození pánů s hradu Pražského nazwána byla třicetiletá.

Prwní nepřítel po porážce Čechů, kteréhož císař pokořiti umínil, byl Betlen Gábor, wojwoda Sedmihradský. Betlen Gábor byl, jak nahoře položeno, příměří učinil s císařskými, potom pak brzy za krále Uherského dal se od stawů té země prohlásiti (1619), a Čechům wojenskau pomoc proti Maximilianowi Baworskému wyprawil. Tedy jakž bylo po bitwě na Bílé Hoře, wydal se na cestu Bouquoi, wůdce císařský, a nejprwé do Morawy táhl, kteráżto země nečinila w poddání žádného odporu, odtud pak nemeškaje do Uher wtrhnul. Betlen Gábor stál nepřemožen; Dampierre, předešlý císařský wůdce, který byl proti němu postawen, padl u Prešpurka, když usilowal to město překotem wzíti. Bouquoi přišed, wítězil, Prešpurka dobyl, a Betlena až do Košice (Kašau) zahnal; než brzy potom když Nowýchzámků (Neuhäusel) dobýwal, tuze blízko přistaupiw ke zdém městským, i on padl jest (1621); pro jehožto ztrátu pozbywši srdce wojsko císařské zpátky se obrátilo až ku Komárnu. Mezitím Betlen, sesíliw wojsko swé, znowu počal wítěziti; císařské wojsko porazil, Prešpurka dobýwal, na laupež některé zástupy až do Rakaus a Morawy zaslal, i již úmysl měl wydati se na tažení do Čech, a pobauřiti stawy opět proti císaři. W té wěci když jemu powoliti nechtěli stawowé Uherští, ani také Turek pomoci neposlal, jakž on měl naději, učiněn je s ním od císaře mír w Mikulowě (1622). Tu se odřekl názwu králowského w Uhřích, a za to od císaře za wojwodu Sedmihradského potwrzen jest, i také část Uher, která se Sedmihradskem hraničí, s Košici městem jemu postaupena; též Opolské a

Ratiborské knížetstwí we Slezku darowal jemu císař. Tu držel císař Ferdinand sněm we Prešpurku, kdež jest korunowána manželka jeho, císařowna Eleonora. Swobody stawů královstwí Uherského i také prowozowání protestantského náboženstwí potwrdil, ale neměli napotom obywatelé té země příčiny se bauřiti.

Ale větší válka zatim wznikla w Němcích, a to skrze Fridricha Falckého, wypuzeného Českého krále, když jej král Ferdinand, jakožto císař Římský, potrestati a naproti tomu přátelům swým odměniti za jejich pomoci umínil. Za tau příčinau totiž achtowal císař jeho samého, Fridricha, i přátely jeho, Kristiana z Anhaltu, Fridricha z Hohenlohe a Jana Jiřího z Brandenburského rodu, knížete Karňowského, tak aby wšech swých práw a wšech zemí a statků zbaweni byli (1621). Janu Jiřímu Brandenburskému odňal císař Ferdinand knížetstwí jeho Karňowské (Ji-

na tom se usnesli, že se z toho spolku docela jedni druhé propaustějí, tak aby napotom již žádné jednoty neměli proti katolickým. Falcký mezitím sám přebýwal w Hollandu, jsa muž docela nestatečný, a tak nic nečině, aby sobě mohl země swé ubrániti proti císařským. Z Čech byl po Bělohorské bitwě do Slezska utekl, odtamtud do Berlína a konečně do Hollandu. Král Anglický Jakub I. byl tchán jeho, ale též nic nečinil, aby zeti swému pomohl k zachowání při předešlém důstojenstwí.

W tom, když země Fridrichowy již skoro docela byly w rukau jeho protiwníků, naskytli se mu i bez přičinění jeho přátelé, na oko dosti nepatrní, ale skrze které wálka w Němcích hauřliwý začátek wzala. Prwní byl hrabě Mansfeldský, smělý muž, který nemaje žádných statků ani peněz, od wojny se živil. Sebraw několik tisíc wojska, prwé u rozličných pánů byl, kterým slaužil za peníze we wojnách; potom jej byli stawowé králowstwí Českého, jak ukázáno, k wálce proti císaři we službu wzali. Mansfeld stál nejdéle w boji, i když Čechowé poraženi byli. W Plzni proti císařským dlauho se bránil. Konečně, když byl přinucen, že odtud musil ustaupiti, obrátil se do Hořejší Falce (1621), prawě, že chce práwa Fridricha Falckého až do smrti swé brániti; neb jinak wýživy sobě hledati newěděl než wojnau. Wojsko swé jinák nežiwil než laupežmi, tak že to zlí byli hostowé, kamkoli se obrátili. K němu se přidali Kristian Brunšwický a Jiří markrabě Badenské, každý na swé prostředky wojsko sebrawše, a dále laupežmi wyživujíce. Tedy se diwná wálka začala. Tilly, wůdce Baworský, stíhal nejprwé Mansfelda, a za ním do Hořejší Falce wtrhnul. Mansfeld

spěšně cauwal pryč do Dolejší, kdež Spinolowy wo-
jáky nenadále wypudil ze země. Spinola sám bi
prwé odtud do Nizozemska se nawrátil. Tu w Dolejs
Falci spojila se s Mansfeldem wojska Brunšwickeh
a Badenského; také zašed do Elsas, wojska sobě wc
nasebral; též mnozí, kteří od jednoty ewangelické
ze služby byli propuštěni, k němu se přidali. Což
wšecko slyšew Fridrich Falcký, přišel z Hollandy
k Mansfeldowi, a k němu se přiznal, že je Mans-
feld we službě jeho. Tedy stál pewně proti Til-
lymu, kterýž přispíšiw hned za ním z Hořejší Falce
poražen od něho u Wisłocha (1622).

Ale Kristian Brunšwický a Jiří Badenský Mans-
feldowa wtipu neměli. Tedy jakž od něho málo se
oddělili, Tilly Badenského u Wimpfena a Kristiana
u Höchsta porazil. Badenský we strachu nechal wojny,
již prwé postaupiw markrabství swé Badenské synu

slawil císař Ferdinand sněm wší Říše w Řezně, kdež Maximilianowi wéwodowi Baworskému odewzdal Hořejší Falc s důstojenstwím kurfirstským. Později dal jemu i Dolejší Falc, a Maximilian musil jemu za to Horní Rakausy propustiti ze zástawy (1628). Z toho wznikla weliká nenáwist na císaře i na Maximiliana od protestantských knížat německých, jakož se bylo napřed nadíti; čehož se císař obáwaje, kurfirstowi Saskému, jak jemu prwé byl slíbil, dal w zástawu markrabstwí Lužické, jako za pomoc proti Čechům učiněnau (1624). Bez kurfirsta Saského druzí w ničem císaři odporowati se neopowážili.

§. 34.

Wálka s králem Dánským.

Ale malí pánowé byli poraženi; welcí počali wěcmi hůře hýbati. Bylať toho času již obwyklá wěc mezi welikými mocnáři Ewropejskými, že neznali wětší tauhy, než rozmnožowati panstwí swá nad mnohými zeměmi, a to prostředky takowými, neb jakýmikoli jinými; jeden pak druhému, když se jemu podařilo, záwiděli, a wšemi spůsoby překaziti usilowali, to nazýwajíce rownowáhu, aby prý jeden jako druhý stejné moci požíwali. Tedy poněwadž císař Ferdinand w Němcích tak najednau počal mocný býti, jak předtím žádný jiný císař hned od Karla V.; to jemu jiní welicí mocnářowé nepřáti začali, předewším pak Francauzi a Angličané. We Francauzích toho času byl nejwyššim ministrem královým kardinal Richelieu, muž náramně zchytralý, kterému práwo ani počestnost za nic nestála, leč jen wlastního zisku hleděl wšemi cestami. Ten sobě zwláště to za

swau hlawní práci uložil, wšudež překážeti rodu Habsburskému, jak w Rakausích, tak we Španělích, aby nikde nemohl moc swau rozšiřowati, kteráž se jemu již tuze weliká zdála býti. Tedy učinil nejprwé spolek s Angličany, kteréž i samy tak toho času začaly smýšleti. Ale nechtěl Richelieu sám začíti wálky s císařem, protože i w zemi Francauzské mnoho měl protiwníků, a zwláště protestanty, kteréž usiloval wšemocí potisknauti. Protož hleděli Angličané krále w zemích sewerních, Dánského a Šwédského, k tomu přiměti, aby wálečně wystaupili w Němcích naproti císaři; Richelieu pak hlawně Němce sobě wybral za nástroj, aby bez wlastní škody mohl císaři škodit; i rozeslal tajné posly a jednatele své do wšech končin německých, popauzeje jimi knížata protestantská, aby se proti císaři wzbauřili. I Hollandští k tomu pomoc swau přislíbili, poněwadž byli starodáwní ne-

ximilianem Baworským spojených, kterýž se byl postawil již předtím w Dolejších Sasích, jakž Mansfeldowě i Kristiana Brunšwického sláwě konec učinil. Druhé ale slíbil císaři samému na nohy postawiti Albrecht z Waldšteina, pán český, kterýž byl jeden z předních, jižto byli proti stawům Českým při císaři zůstali. Na Bílé hoře proti Čechům byl bojowal, potom pak za laciný peníz mnoho sobě statků kaupil po těch, kteří se musili pro wzbaurení a pro náboženstwí z Čech wystěhowati; w přízni pak císaře též stál wysoko pro služby jemu učiněné. Tedy předložil císaři úmysl swůj, že jemu chce wojsko silné zříditi, as 40,000 mužů, a to beze wší útraty císařowy, když jemu nad ním nejwyšší welitelstwí dáno bude. Což když jemu bylo powoleno, začal w Čechách sbírati k wojně wšecky, kdožkoli pod ním slaužiti chtěli. Nešetřil peněz, hojně darowal, aby tím více lidu bylo přiwoláno; neb pečowal jen o začátek swým wlastním nákladem; dále mínil z Mansfelda sobě příklad wziti, hubiti a laupiti přátely i nepřátely, tudy wyživiti wojsko své, a sobě hojnau náhradu opatřiti. Také tedy sešel se lid rozmanitých národů a jazyků: Čechowé, Polané, Němci, též Wlachowé a Španěli, i též Cikáni, bez rozdílu. Bylo dosti též protestantů a takowých, kteří prwé bojowali proti císaři, lidé, kterým nic nezáleželo na wěcech, o které se bojowalo; neb wálka byla řemeslo jejich. Když bylo 24,000 mužů pohromadě, Waldštein nemeškaje do Němec wtrhnul, skrze Sasy až do Hes, jakoby se mínil s Tillym w jednu moc strhnauti. Na té cestě wždy lid sbíraje a laupeží wyživuje, doplnil počet císaři přislíbený 40,000.

Tedy nebyli dlauzí pokrokowé krále Dánského, když učinil wpád do krajin německých při řece Wi-

zeře ležících. Nebo hned Tilly jemu w cestu wkročil, mnoho měst protestantských dobył a osadil, tak že jemu nemožno bylo dále se dobýwati. Mezitím Mansfeld s wojskem swým jinau stranau táhl do Sas, chtě sobě Slezskem udělati cestu do Uher, a tam s Betlenem Gáborem se spojiti, aby wálka do samého mocnářstwí Rakauského byla obrácena. Ale poznaw úmysl jeho Waldštein, od tažení swého k Tillymu upustil, a obrátil se k Labi, kdež u města Dessawy při mostu za welikými hradbami učiněnými se postawil. Mansfeld udeřil na hradby jeho; třikrát odražen jest od nich, a potřetí na hlawu poražen. Nicméně ustaucawnuw do Brandenburka, a lidem nowým se sesíliw, wyhnul se Waldšteinowi, a do Slezska wtrhnul. Mnoho míst jemu se wzdáti musilo, i osadil je lidem swým; u Opole porazil císařské, kteří se mu na odpor postawili; konečně do Uher wtrhnul, a nad ce-

se ale w Dalmacii, blíž města Spletu, kdež umřel jest (1626). Tak se válka w Rakauských zemích mocně udusila. Slezané, poněwadž někteří rádi widěli příští Mansfeldowo do swé země, a jeho podporowali, za to jsau přísně trestáni, a podlé spůsobu druhých dědičných zemí náboženstwí protestantské mocně tam utlačowáno.

Mezitím když Waldštein Mansfelda až do Uher stíhal, setkal se Tilly s králem Dánským u Luttera, a we hlawní bitwě na hlawu jej porazil (1626); Kristian musil s wojskem swým do swých wlastních zemí, kteréž měl w Němcích, ustaupiti; za nímž statečně táhna Tilly, místa za místem dobýwal až do zemí jeho, a tam válku zatáhl (1627). W uleknutí z pádu jeho poddáwali se knížata německá, kteří s ním we spolku byli, aneb jemu přáli, bojíce se těžké pomsty císařowy. S druhé strany nyní Waldštein přitáhl, nawrátiw se z tažení Uherského. Nejprwé wešel do země markrabí Brandenburského, kterýž byl dosti wáhawý w poslušenstwí, i wložil posádky do jeho pewností. Potom proti knížatům Meklenburským táhl — neb ta země pod dwěma knížaty rozdělena byla — kteříž byli nejwěrnější pomocníci Kristianowy. Lehko mu bylo wyhnati je ze země, a ji wojskem swým osaditi. Za odměnu zásluh jeho učinil jej císař nad týmž wéwodstwím Meklenburským wéwodau a tak knížetem říšským, aby nad tau zemí panowal i s dědici swými. Tu byly smělé úmysly Waldšteinowy, co wšecko chtěl učiniti ku prospěchu císaře swého. S Tillym nebyl we welkém přátelstwí; neb jeden druhému dobytau sláwu záwiděli; protož nechaje jeho s králem Dánským bojowati u wéwodstwí Holšteinském, sám počal na Baltickém moři sbírati lodě, aby se s nimi do

Danska samého — kterážto země hlawně z několika ostrowů záleží — přeplawil, krále wybnal a císaři království Danské opatřil. Potom dále myslil proti Gustawu Adolfowi, králi Švédskému, kterýž byl druhý protiwník císařův, ale toho času we válce s Polany dost měl činiti. Král Polský, Sigmund, byl z rodu králů Švédských, a domníwal se lepší než Gustaw Adolf právo míti k panowání nad Švédy; i poněwadž byl nepřítel protestantů, a císaři proti stawům Českým pomáhal, bylby rád widěl císař, aby jemu k panowání nad Švédy byl pomoci mohl proti Gustawowi. Tedy se jal Waldštein město Štralsund při samém moři ležící oblehati, poněwadž bylo welmi mocné plawbau a obchodem. Ale bylo jeho namáhání marné; neboť jen na zemi je sklíčiw, s mořské strany dosti lodí neměl, aby k němu mohl mocně přistaupiti (1628). Naproti tomu král Dánský i Švéd-

§. 35.

Wálka Mantuanská. — Ssazení Waldšteina.

Byla císaři mezitím i jiná válka, w Italii, nastala, a to o dědictwí po Vincenciowi wéwodowi Mantuanském, jehožto byl nejbližší dědic Karel, wéwoda Neverský, kterému přáli Francauzi (1627). Ale císař na něho měl hněw, a přál wíce Ferdinandowi, wéwodowi Gwastalskému, kterému také Španěly a Savoje pomáhali. Tedy wtrhlo wojsko španělské a savojské do Montferratu, kteráżto země k témuż dědictwí patřila, a celého dobyli. Také jest Karel od císaře achtowán, że nechtěl Ferdinandowi Gwastallskému pokojně ustaupiti. Tu wytáhl Ludwík XIII., král Francauský, Karlowi na pomoc, maje 25,000 mużů wojska swého, a Montferratu nazpět dobył. Naproti tomu císař wzaw 30,000 mużů z wojska Tillyho a Waldšteinowa, do Italie poslal, od kterého jest mocnau rukau dobyta Mantua, a wéwoda Karel wyhnán ze země (1629). To se stalo hned brzy po zawření míru Lubeckého.

Po tom míru bylo hlawní zření císaře Ferdinanda II., aby mohl katolické náboženstwí w celé Říši německé tak zase postawiti na místo protestantských, jak był w dědičných zemích Rakauských učinil. Protoż předně k tomu cíli wydal rozkaz nazwaný edikt restituční (1629), kterým totiż ustanoweno z moci císařské, aby se we wšech krajinách Říše wšichni statkowé, kteří prwé patřili duchownim katolickým, potom pak ale, když se obywatelé těch krajin přidali k náboženstwí ewangelickému, od knížat a jiných pánů były wzaty a k jinému użitku obráceny, zase církwi katolické nawrátily, a katolickými kněžími osadily, a

sice s tím vyměřením, cokoli hned od času Augspurského míru (1555) od katolické církwe wzato bylo ku protestantům, aby bylo nawráceno, znamenitý počet arcibiskupstwí, biskupstwí, klášterů, far a jiných statků duchownich. Také to w témž ediktu se zawíralo, že má napotom w Němcích sice trpěno býti náboženstwí ewangelické, nikoli pak též reformowané. Z toho rozkazu weliká hrůza na protestanty přišla w celé Říši, na knížata i jich poddané; ačkoli nemohli k žádnému odporu přikročiti, bojíce se velikého wojska císařowa rozloženého w zemích jejich kteréhož bylo přes 100,000. Ale w tom wěc nedálá nahodila se od samých knížat katolických w Říši a mezi nimi též Maximiliana, wéwody Baworského. Neb počali býti toho domnění, že chce císař mocněji než jiní před ním císařowé Římšti, panowati nad Říší a w knížecí jejich mocnost sáhati, jak protestantů tá

poslal kardinal Richelieu posla svého, tak jako on sám byl, zchytralého, patera Josefa kapucina, aby knížata jak katolická tak protestantská tajně popuzoval proti císaři; což jest i učinil. Tedy žádali katolíci, aby císař Waldšteina sesadil a welikau část wojska propustil; čímž osměliwše se opět protestanti, odporowali restitučnímu ediktu, žádajíce, aby byl od císaře odwolán. Katolíci jim přiwoliwše, radili, aby uwedení toho ediktu we skutek na dlauhý čas bylo odloženo. Tedy učinil císař zadost tolikým žádostem, předně Waldšteina propustiw ze služby i welikau část wojska jeho; o restitučním ediktu pak až na budaucí sněm wšecku wěc odložiw. Nicméně knížata jak katolická tak protestantská žádost císařowu oslyšeli, a syna jeho za krále Římského nechtěli zwoliti. Tu jest také skrze patera Josefa pomocí knížat německých mír učiněn mezi císařem a Francauzy o Mantuu, a to w ten spůsob, že císař předce uznal Karla z Neversu za wéwodu Mantuanského a Montferratského. Za to jemu slíbil posel Francauzský co nejpewněji, že nechtí napotom Francauzi žádným nepřátelům císařowým pomáhati, ani proti němu ani proti říši Německé.

§. 36.

Tažení Gustava Adolfa do Němec.

Ale tuto přípowěd kardinal Richelieu špatně splnil. Neboť ještě když toto jednání před sebe šlo, již ohlédal se po jiném nepříteli, aby ho wzbudil naproti císaři; a to byl Gustav Adolf král Šwédský, znamenitý muž jak w míru tak we válce, kterýž i sám na to hleděl nelibě, kterak wzrůstala nad

Němci moc císařowa. Maje válku se Sigmundem králem Polským, kterému císař Ferdinand naproti němu pomoc učinil, nemohl hned uderiti do Němec, pokud tam byl zaměstknán bojováním. Tedy znamenaje to Richelieu, chytrý minister, ihned w prostředek vložil se, a skrze posly swé to spůsobil, aby Sigmund pověří učinil s Gustavem; jakož i stalo se, poněwadž jeho Gustav též w poli byl mocně porážel. Tu pak již pilně k tomu měl Richelieu krále Swédského, aby spolek učinil s Francauzy a proti císaři do Němec s mocí swau se obrátil.

Gustav Adolf nemeškal; wojsko sebral, na lodě sedl, a císaři válku prohlásil, wzaw sobě z toho příčinu, že císař proti němu Polanům pomáhal. Roku 1630 dne 24. června připlul přes Baltické moře k zemi Německé, ostrowa Rany se zmocnil, a dobyl Štětína hlawního města wéwodstwí Pomořského. Bohuslav

Francauzský činil peněžitau pomoc k válce naproti císaři (1631).

Takto se přiwalila nowá bauře do Němec od půlnoci, wšech předešlých hroznější. K tomu hned pozdwihli se opět k větší smělosti knížata protestantská, když widěli císaře nowého míti protiwníka. Jich hlawa byl tehdáž Jiří kurfirst Saský, kterýž se domníwal, že bude moci jak císaři tak králi Švédskému na odpor se postawiti, když knížata protestantská w jediný spolek sebeře. Tedy učinil s nimi sjezd w Lipsku (1631), kdež zřídili spojení, císaře žádali, aby edikt restituční odwolal, wojsko sebrali a se k tomu měli, že ani císaři ani Gustawowi nebudau we válce pomocni. Mezitím císař s katolickými knížaty, a zwláště s Maximilianem, hlawau jich, wéwodau Baworským, nowé wojsko postawili jsau, jehož wůdce byl Tilly, aby obhajowal Říši proti králi Švédskému. Tedy se obrátil Tilly do Brandenburka, ale od Gustava zapuzen jest, kterýž dobyl města Frankobrodu nad Odrau, a císařské až do Slezka zatisknul. Tu se jal Tilly swobodného města říšského Magdeburka nad Labem obléhati, kteréž bylo po wšechny časy té války císaři odporné, hned při tažení krále Danského. Prwé než mohl Gustav ku pomoci přispěti, jest od císařských místo na překot wzato, a přehrozně pokořeno. Neboť když měšťané statečně w ulicích a domích se bránili, rozlítil se laupežiwý lid wojenský, zabíjeli muže i ženy a starce i newinňátka bez rozdílu, a hrozné ukrutenství páchali; mezičímž oheň se wzňal a wšecko město lehlo popelem, kromě několika málo bídných chyší a slawného chrámu arcibiskupského.

Z toho přišel weliký strach daleko široko na

všecky protestanty. Tilly obrátil se do Durynk, zemi laupil, měst dobýwal, konečně proti lankrabí Heskému táhl; jiní bojíce se, pilněji než prwé ku poslušenstwí se přiznáwali. Mezitím Gustav Adolf stál w Brandenburku, kdež k němu Jiří Wilém, kurfirst Brandenburský, ačkoli byl protestant, nechtěl přistaupiti. Tedy přitáhl král Swédský před Berlín, hlawni město jeho, a násilím hrozil. Tu jemu musil kurfirst několiko měst w zemi swé dopustit wojskem swým osaditi, a peněžitau pomoc slibiti; načež on poněkud zpět se zatáh, u města Werbena proti Tillym se pewně ohradil. Odtud náhle stranau do Meklenburka wtrhnul, kterézto země se nazýwal Waldštein wéwodau. Gustav we krátkém čase dobyw celého wéwodstwí, předešlé wéwody zase w země jejich usadil, a s lankrabím Heským spojení učinil. Nazmar nechaw Tilly zatím lankrabě, proti Gustawowi táhl, a u Wolmirstatu útok učinil na jeho ležení; od něhož

wojsk z Italie k sobě přitáhl, kterých, když wšecky wálky tam přestaly, potřebí nebylo; i setkalo se obojí wojsko w bitwě hlawní blíž Lipska u Breitenfelda (17. září 1631). Tu jest Tilly poražen na hlawu, císařských 7000 zabito, 3500 w zajetí uchopeno, a wšecko wojsko dalo se na útěk do Durynk beze wšeho pořádku.

Po té bitwě rozdělil Gustav Adolf moc swau na dwé; wojsko Saské poslaw do Čech, aby byla wálka do samých zemí Rakauskau zatažena, sám pak umíniw sobě táhnauti na západ a na poledne do Němec, pobauřiti wšecky protestanty, a na katoliky strach rozmnožiti. Tedy se dal na cestu do Durynk, a wešel do města Erfurta; wéwoda Wýmarský přidal se k němu; odtud obrátil se do Frank, kdež zemí biskupů Würcburského a Bamberského dobyl, a zahnal biskupy. Rowněž wtrhnul mocně do země arcibiskupa Mohučského; Mohuč a Frankfurt slawná města jej přijala. Darmo postawil se naproti němu Karel, wéwoda Lotrinský, wojsko sebraw císaři ku pomoci; poražen od něho jest, a wojsko rozehnáno; Trewirský arcibiskup musil s ním, tak jak on chtěl, narownání učiniti. Španělowé před ním z celé Falce ucauwnuli, kterau posud drželi osazenu; tu k němu i Fridrich wyhnaný kurfirst Falcký přišel, domníwaje se, žeby pod jeho ochranau zase panstwí a důstojenstwí swého mohl dojíti. Až za Rýn přešel král Šwédský, a wšecko již bez znamenitého odporu sobě podmaňowal. Potom na zimu ubytowal se w Mohuči, w tom městě starých králů a císařů Římských; kdež k němu se scházela poselstwí říšských knížat a měst z blízka i z daleka, a wstupowali s ním we smlauwy a spolky, ježto se zatím wšady w severních Němcích [illegible]

zowali protestanti od wojsk císařowých, a ze zemí swých tiskli je. Úmysl jeho byl, mocnost domu Habsburského w Němcích naskrze zlomiti, sobě welkau část země Německé dědičně wziti, a pak od protestantských knížat za císaře Římského dáti se wyvoliti, též proměniti naskrze wšecko zřízení swaté Říše, prawě je býti zastaralé a zwetšelé. Jeho moci, kdyż tak wzrostla nade wšecko předešlé nadání, sám chytrý kardinal, minister francauzský, počal se báti a již wyhledáwati jiné prostředky, jakby úmyslům jeho překážku učinil. W té wěci obrátil zření swé na Maximiliana wéwodu Baworského, chtěje s nim učiniti smlauwu, aby ani císaři wíce nepomáhal, ani newálčil s Gustavem, přitom jemu pomoci slibuje od krále Francauzského; tím spůsobem dowésti chtěl, aby Gustav Maximiliana nemohl též tak jako jiné katolické pány poraziti, a aby později i proti němu slu-

wíře místo zase učinili, a wšecko we starý staw, jak před válkau bylo, strojili se nawrátiti.

Tilly wůdce císařský, byl mezi tím časem nejprwé w Dolejších Němcích až při řece Wizeře, nemoha nic učiniti pro malý počet a bídný staw wojska swého, kterého slabé zbytky sbíral dohromady. Potom táhl až k Dunaji, do Šwáb, kdež přes zimu zůstal, wyhnuw se králi Gustawowi. Teprw z jara příštího roku (1632) opustiw zimní ležení, do Frank wytáhl a dobyl Bamberka. Toż král Šwédský též s wojskem swým zase na cestu se dada, ihned opět ke zpátečnému tažení jej přinutil, a do Bawor za nim spěchal. Tilly ohradil se za řekau Lechem, tu konečně chtěje dalšímu tažení nepřítele překážku učiniti. Ale Gustav Adolf mocně přešed přes řeku, násilným útokem dobyl ležení jeho; Tilly jest uhoděn kulí dělowau, a padl tu w poli; jehožto smrtí wšecka země Baworská jest poslední obrany zbawena. Gustav Adolf dobyl Augšpurka, do Mnichowa wítězoslawně wešel, wšudy sobě přisáhati dáwaje poslušenstwí jako zwolený císař Římský. Konečně Ingolštat a Řezno oblehl, kterážto města byla od kurfirsta dobře osazena a opatřena.

§. 37.

Waldštein podruhé wůdce lidu císařského.

Takowým spůsobem když se nebezpečenstwí wálky wždy hůře blížilo k mocnářstwí Rakauskému, a patrné bylo, že král Šwédský celé téměř Němce w moci swé maje, kdyžby Bawory podmanil, potom přímo k Widni, sídlu císařskému, cestu swau míní zaměřiti; ty doby žádné jiné naděje nestáwalo, než

od Albrechta z Waldšteina, aby zase k službě císařské powolán byl, a wojsko zřídil. Po swém propuštění z welitelstwí wojenského, když tak císař nepřátelům jeho, knížatům německým, po wůli učinil, byl se odebral do Prahy; tu skwostně a slawně žil, drže sobě dwůr weliký, jako nějaký mocnář nad národy; neb jeho bohatstwí po Čechách i jiných zemích welké bylo; také byl wysoko we cti a milosti při císaři, poněwadž byl nerád císař bez služby jeho. Když Sasowé do Čech wtrhli, wyjel Waldštein z Prahy před nimi; brzy wšak žádán od císaře, aby s Arnheimem jednání o pokoj započal. Byltě Arnheim prwé ve Waldšteinowě wojště generálem a milý přítel jeho; a wšak sšedše se spolu, nic newyjednali, protože Sasowé od Šwédů odtrhnauti se nemohli. Tedy dal císař Waldšteinowi znáti swau žádost, aby nowé wojsko zřídě, welitelstwí nad ním ujal. Z čehož on se

jako předešle z rozličných národů a vyznání víry, kteříž u walném počtu sbíhali se, jistého vítězství a kořisti se nadějíce.

Tím se náhle obrátilo štěstí válečné, tak že opět statečněji se postawila proti nepřátelům mocnost císařowa. Waldštein nejprwé na Sasy udeřil, kteří, jak rychle království Českého se zmocnili, s tím samým úprkem jsau od něho z Prahy i z celé země w krátkém čase wen wytištěni (1632). Tu opatřiw Waldštein wojsko své pilně wšemi potřebami, dal se w tažení do Říše, a nejprwé k městu Normberku přilehl, kteréž králi Švédskému nad jiné wěrné bylo. Na cestě do té krajiny Maximilian kníže Baworské s mocí swau k němu se přidal. Tudy přišla překážka Gustavu Adolfowi w úmyslech jeho, kteréž měl, aby již do samého mocnářství Rakauského wpád učinil. Chtěje Normberk obhájiti, aby jemu tudy spojení s jinými Němci stíženo nebylo, musil přitáhnauti, a do města i wůkol s wojskem se položiti. Též Waldštein na blízce s wojskem se položil, učiniw sobě ležení na wrších w okolí, kteréž přepewně obradil proti útokům nepřátelským. Tu leželi wůdcowé a wojska dewět neděl, nic nečiníce; neb jeden proti druhému, kdož we válečném umění wytečnější jest, směřeni nebyli. Nedostatek potraw při obau byl weliký, když takowý počet lidu w jednom místě pohromadě meškal; též přímorky wznikly a mnoho lidu zahynulo. Konečně Gustav Adolf wši mocí na hradby Waldšteinowy udeřil, i jest od rána až do noci bojowáno; konečně Švédowé se ztrátau welikau musili ustaupiti. Takž poznaw protiwníka swého král Švédský, wložil do Normberka posádku, a s wojskem swým odtud zpět táhl do Bawor, mysle tudy Wald-

od krále Swédského, i tak potom wá
něji dále mohl wésti. Tedy poplenil šl
skau, a měst dobýwal, Lipska, Merseb
wice. Toż poznaw úmysl jeho Gusta
chaw Bawor, i sám za nim do Sas p
předešel swé nebezpečenstwí. U Licen
setkala se wojska, prwé než se nadál
král Šwédský nemeškaje k boji se stro
dena jest bitwa krwawá dne 16. listopa
a bylo s pochybným štěstím dlauho b
padl w boji král Šwédský, kdež nejh
leno; Šwédowé srdce nepozbyli, na cís
řili, tak že od nich we znatku cauw
přišel na pole Pappenheim, general Wa
hož on byl do Hály poslal, ale tu noc
spěšně zase nazpět powolal. Též i on
ale boj prodlaužil se, a jedni i druzí
brzy wítězili, až do noci, kdež pak do
odebrali se, obojí utrpěwše ztrátu we
dowé nenabytau, ponèwadž krále a
byli zbawení

[redacted]

naproti císaři. Gustav Adolf měl jedinau dceru Kristinu, šestiletau, když on zahynul; ta měla po jeho smrti králownau býti. Tedy do toho času stawowé země Šwédské dali wšecku moc nejwyššímu kancléři toho králowstwí Axelowi Oxenstjernowi, aby w Němcích wšecky wěci řídil dle swého uznání. Od toho jest obnowen spolek s německými knížaty protestantskými w Heilbronně (1633), též spolek s Francauzy, kteří se již nemusili přílišné moci Šwédů obáwati, když nebylo Gustava Adolfa. Tím pilněji kardinal Richelieu peněžité jim pomoci činil. Nicméně prwní časy w tom welikém náhlém zmatku u wěcech bylo w poli málo od Šwédů wykonáno. Nejznamenitější wůdcowé jejich byli Bernard, kníže Wýmarské, a Horn, šwédský general. Ti nejprwé we Westfálích, w Elsasích a jinde při Rýnu wálku wedli proti katolickým; potom Bernard Wýmarský do Bawor se obrátil, a podlé toho, jakž bylo prwé w Gustavowě úmyslu, dále obmýšlel w poli jednati.

Též i Albrecht Waldšteinský, wůdce lidu císařského, brzy po bitwě Licenské málo slawného wykonal, poněwadž wojsko jeho tak jako Šwédské welice bylo seslabeno pohromami wálečnými. Protož obrátil se do Čech na odpočinutí, potom pak odtud do Slezska wtrhnul, když do té země wešli Sasowé pod Arnheimem a Šwédi pod Thurnem, týmž, který byl wůdcem českým před bitwau Bělohorskau. Tu počal swůj úmysl předešlý nowým spůsobem wésti, aby totiž Sasy od Šwédů odtrhnul. Tedy málo dělaje s wojskem, učinil příměří s Sasy, a jal se s nimi smlauwati, aby učinili pokoj s císařem a od Šwédů se odtrhli. To když oni tak snadno učiniti nechtěli, chopil se lsti, začna i w Šwédy, ano i s Francauzy

o pokoj jednati, přitom se na oko stavě, jakoby i proti wůli císařowě pokoj w Němcích způsobiti chtěl, kdyžby jen jemu z toho přišel jistý užitek. Tu jemu dal slibowati král Francauzský, že mu chce k pomoci králowstwí Českého, kdyžby zbraně své proti císaři obrátil. W tom Waldštein dá se na cestu do Sas, plení, hubí, aby Arnheima jinam obrátil; Arnheim pospíšil, předhonil Waldšteina, spěchaje do Sas, aby proti němu zemi bránil; ale Waldštein schwalu pomálu táhl; potom náhle se obrátil, a skličil Thurna u Stenowa, tak že se jemu s 10,000 wojska Švédského beze wšeho bojowání wzdáti musel. Tu se zase rozšiřowati s mocí swau dále w Slezsku a Braudeburku, dobyl Frankfurta nad Odrau, Berlína a jiných wšech míst na cestě sobě ležících; již pak do Meklenburka a Pomoří až k saménu Baltickému moři zase se strojil táhnauti, aby tudy Švédowé k obraně těch zemí z jížních Němec a od Rakauského mocnářství

císařském, zwlášť Wlachowé a Španělowé, jednak které přílišnau hrdostí swau urazil, jednak, kteří jemu štěstí a bohatstwí i důstojenstwí jeho nepřáli, uwalili welikė podezření na něho, že z úmyslu zameškáwá wálku císařowu, a že chce zraditi císaře a se Šwédy a protestanty se spojiti; neb zwědèli o tom, co bylo prwé jednáno mezi nim a Francauzy. Z toho nastal welikỳ zmatek pro strach tak welikého nebezpečenstwí. Císař Ferdinand wydal mandat naproti Waldšteinowi, kterým jeho podruhé z welitelstwí ssadil, a acht naň prohlásil. To kdyż zwědèl Waldštein, nejprwé k odporu wojenskau mocí se strojil; kdyż pak wojska jen malá čàst při něm zůstala, dal se na útèk z Plzně, kdeż mèl swé leżení, a chtěl přejíti k Šwédowi. Na té cestė zabit je w Chebu (1634), statkowé jeho z rozkazu císařského pobrány, a nad těmi, kteří s nim stáli, krwawỳ saud učiněn.

§. 38.

Od smrti Waldšteina až do smrti císaře Ferdinanda II.

Po zahynuti Waldšteina, wůdce císařského, trwala ješte téměř 15 let wálka w zemích Rakauských, Německých i jiných, jak se wšecky wěci pořád k horšímu a horšímu skloňowaly. Nebylo již tak slawných wůdců jako Gustav Adolf a Waldštein, ani s jedné ani s druhé strany, ale tím wíce pleněno, hubeno, a krwe bylo proléwáno. Příčina tak zarputilé wálky leżela zwlášte we špatném zřízení Říše německé, we kteréż malí i welcí páni, kurfirstowé, knížata, hrabata, města, i což bylo rozličného panstwa, wšichni sobě dáwno byli odwykli, poslauchati císaře, a toliko każdỳ sám chtěl w krajině swé prowozowati panstwí nad

swými poddanými, jako kde jinde mocní císařové a králowé. Z toho přicházelo, že nebylo w té říši žádné sjednocenosti a žádné silné podstáty; wšecko se jako k rozpadnutí na wšecky strany skloňowalo. Císař Ferdinand II. chtěl mocné panstwí nad kurfirsty i jinými knížaty prowoditi, pokud možná w tom spůsobu, jak panowali před dáwnými časy wždy císařowé Římšti nad Říší, když mocná, ano mnohým okolním národům hrozná byla. Toho nemohli snésti cizí mocnosti, bojíce se, aby tudy dům Rakauský nebyl příliš mocný; zwláště pak Šwédi a Francauzi. Oni jemu úmysly zkaziti hleděli, a raději sobě přiwlastniti znamenité části Říše, k čemuž se jim Němci sami dobře hodili pro swau nesworność. Neboť žádný nehleděl na obecné dobré, ale každý jen na swůj prospěch, a tak cizím swau wlastní zemi hubiti a u wětší mdlobu uwáděti pomáhali, jsauce jim ku prospěchu a ke hračce.

musil dáti; ale hned císařská wojska w celých jižních Němcích wšecky země opanowali, wtrhnauce do Wirtemberka, do Bádska, do Falce, do Frank, a wšecko wšudež sobě podmaňujíce. Knížata protestantská jsauce s Oxenstjernau na sněm shromážděna we Frankfurtě, u welikém strachu rozutíkali se, a k němu se hlásiti nechtěli; k tomu protiwila se wojska, když Oxenstjerna neměl peněz dosti k zaplacení jim, a naděje ku kořisťowání rowněž ucházela. Zároweň téhož času byli sice Švédowé i Sasi do Čech wtrhli, majíce Bannera za wůdce, ale w brzce odtud též jsau zatlačeni za hranice. Tu konečně přiweden k tomu kurfirst Saský, že opustiw Švédy, sám na swau ruku mír učinil s císařem w Praze (1635), tak aby císaři nápomocen byl k wyhnání Švédů i jiných cizozemců, a za to aby císař upustil od restitučního ediktu prwe wydaného, tak aby statkowé církewní, kteréž byly w rukau protestantů, jim zůstali. K tomu míru přistaupil i kurfirst Brandenburský a mnohá jiná knížata, Švédů se odříkajíce.

Ale Oxenstjerna kancléř Švédský we zlém stawu swých wěcí nowých prostředků se chopil k jich narownání. Neboť wida, žeby wlastními silami neodolal moci císařowě, kardinala Richelieuwa k wětší než předtím pomoci wolal. Byl se předtím pokud možná wyhýbal pomoci jeho užiwati, s právem se obávaje, žeby za to weliký swůj zisk se ztrátau Švédů žádal. Nyní musil jemu slíbiti, že proti tomu nic míti ne chce, aby sobě Francauzi opanowali wéwodstwí Lotrinské a Elsasy, kteréž země k Říši přináležely. To jemu Richelieu i penězi pomohl, i také sám wojsko wlastní francauzské zřídil, a pod maršálem Forcem de Elsas poslal wtrhnaut. K tomu učin

swými poddanými, jako kde jinde mocní císařové a králowé. Z toho přicházelo, že nebylo w té říši žádné sjednocenosti a žádné silné podstaty; wšecko se jako k rozpadnutí na wšecky strany skloňowalo. Císař Ferdinand II. chtěl mocné panstwí nad kurfirsty i jinými knížaty prowoditi, pokud možná w tom spůsobu, jak panowali před dáwnými časy wždy císařowé Římšti nad Říší, když mocná, ano mnohým okolním národům hrozná byla. Toho nemohli snésti cizí mocnosti, bojíce se, aby tudy dům Rakauský nebyl příliš mocný; zwláště pak Swédi a Francauzi. Oni jemu úmysly zkaziti hleděli, a raději sobě přiwlastniti znamenité části Říše, k čemuž se jim Němci sami dobře hodili pro swau neswornost. Neboť žádný nehleděl na obecné dobré, ale každý jen na swůj prospěch, a tak cizím swau wlastní zemi hubiti a u wětší mdlobu uwáděti pomáhali, jsauce jim ku prospěchu a ke hračce.

císařském, zvlášť Wlachowé a Španělowé, jednak které přílišnau hrdostí swau urazil, jednak, kteří jemu štěstí a bohatstwí i důstojenstwí jeho nepřáli, uwalili welikė podezření na něho, že z úmyslu zameškáwá wálku císařowu, a že chce zraditi císaře a se Švédy a protestanty se spojiti; neb zwěděli o tom, co bylo prwé jednáno mezi nim a Francauzy. Z toho nastal welikỳ zmatek pro strach tak welikého nebezpečenstwí. Císař Ferdinand wydal mandat naproti Waldšteinowi, kterým jeho podruhé z welitelstwí ssadil, a acht nań prohlásil. To kdyż zwěděl Waldštein, nejprwé k odporu wojenskau mocí se strojil; kdyż pak wojska jen malá čásť při něm zůstala, dal se na útěk z Plzně, kdež měl swé leżení, a chtěl přejíti k Švédowi. Na té cestě zabit je w Chebu (1634), statkowé jeho z rozkazu císařského pobrány, a nad těmi, kteří s nim stáli, krwawỳ saud učinėn.

§. 38.

Od smrti Waldšteina až do smrti císaře Ferdinanda II.

Po zahynutí Waldšteina, wůdce císařského, trwala ještě téměř 15 let wálka w zemích Rakauských, Německých i jiných, jak se wšecky wěci pořád k horšímu a horšímu skloňowaly. Nebylo již tak slawných wůdců jako Gustav Adolf a Waldštein, ani s jedné ani s druhé strany, ale tím wíce pleněno, hubeno, a krwe bylo proléwáno. Příčina tak zarputilé wálky leżela zwlášťě we špatném zřízení Říše německé, we kteréż malí i welcí páni, kurfirstowé, knížata, hrabata, města, i což bylo rozličného panstwa, wšichni sobě dáwno byli odwykli, poslauchati císaře, a toliko każdý sám chtěl w krajině swé prowozowati panství nad

swými poddanými, jako kde jinde mocní cís
a králowé. Z toho přicházelo, že nebylo w t
žádné sjednocenosti a žádné silné podstaty: w
se jako k rozpadnutí na wšecky strany sklon
Císař Ferdinand II. chtěl mocné panstwí nad
firsty i jinými knížaty prowoditi, pokud možna
spůsobu, jak panowali před dáwnými časy wš
sařowé Římští nad Říší, když mocná, ano mo
okolním národům hrozná byla. Toho nemohli
cizí mocnosti, bojice se, aby tudy dům Rak
nebyl příliš mocný; zwláště pak Swédi a Fra
Oni jemu úmysly zkaziti hleděli, a raději sob
wlastniti znamenité části Říše, k čemuž se jim
sami dobře hodili pro swau neswornost. Neboť
nehleděl na obecné dobré, ale každý jen na
prospěch, a tak cizím swau wlastní zemi bu
[redacted]

musil dáti; ale hned císařská wojska w celých jižních Němcích wšecky země opanowali, wtrhnauce do Wirtemberka, do Bádska, do Falce, do Frank, a wšecko wšudež sobě podmaňujíce. Knížata protestantská jsauce s Oxenstjernau na sněm shromážděna we Frankfurtě, u welikém strachu rozutíkali se, a k němu se hlásiti nechtěli; k tomu protiwila se wojska, když Oxenstjerna neměl peněz dosti k zaplacení jim, a naděje ku kořisťowání rowněž ucházela. Zároweň téhož času byli sice Švédowé i Sasi do Čech wtrhli, majíce Bannera za wůdce, ale w brzce odtud též jsau zatlačeni za hranice. Tu konečně přiweden k tomu kurfirst Saský, že opustiw Švédy, sám na swau ruku mír učinil s císařem w Praze (1635), tak aby císaři nápomocen byl k wyhnání Švédů i jiných cizozemců, a za to aby císař upustil od restitučního ediktu prwe wydaného, tak aby statkowé církewní, kteréž byly w rukau protestantů, jim zůstali. K tomu míru přistaupil i kurfirst Brandenburský a mnohá jiná knížata, Švédů se odříkajíce.

Ale Oxenstjerna kancléř Švédský we zlém stawu swých wěcí nowých prostředků se chopil k jich narownání. Neboť wida, žeby wlastními silami neodolal moci císařowě, kardinala Richelieuwa k větší než předtím pomoci wolal. Byl se předtím pokud možná wyhýbal pomoci jeho užíwati, s právem se obáwaje, žeby za to weliký swůj zisk se ztrátau Švédů žádal. Nyní musil jemu slíbiti, že proti tomu nic míti nechce, aby sobě Francauzi opanowali wéwodstwí Lotrinské a Elsasy, kteréž země k Říši přináležely. Za to jemu Richelieu i penězi pomohl, i také sám wojsko wlastní francauzské zřídil, a pod maršálem La Forcem de Elsas poslal wtrhnaut. K tomu učinil

spojení s Hollandem, aby s dwau stran wtrhnauce do Belgie, tu zemi wzali Španělům a spolu rozděliti. Též we Wlachách učinil spolek s wéwodami Savojským a Parmenským, aby se podělili o Mediolan, Španělům přináležející. Tedy byl nowý mocný nepřítel proti celému domu Rakauskému, na něhož musely zbraně císařské býti obráceny. Ale Španělowé netoliko swé země obránili, a nepřátely porázili, ale i do samých Francauz wpád učinili. Též císařská wojska přešedše přes Rýn, a Elsasy opanowawše, i také wéwodowi Lotrinskému zase proti Francauzům k zemi jeho pomohše, do země krále Francauzského mocně wtrhli; i až ku Paříži smělé jejich tlupy zabíhaly (1636). A wšak Richelieu nezhrozil se; nýbrž nowé welké wojsko sebral, w jehož čele sám král Ludwík XIII. na pole wytáhl. Takž museli zpět ze země Francauzské cauwati císařští i Španělowé. K tomu král Francauzský Bernarda, wéwodu Wýmarského,

§. 39.

Konec tricetileté války za císaře Ferdinanda III.

Mocnář byl nový, ale časowé wždy stejně zůstáwali truchliwí. K tomu válka ještě i wíce než předtím w zemích Rakauských samých zůřila, a do nich dály se ustawičné wpády cizích národů. Zbraním císařským nebylo možná na wšech stranách odolati nepřátelům, když jich wždy wíce a rozličných bylo. Tedy na jedné straně wítězil císař, jinde zmohli se nepřátelé tím wíce, a štěstí válečné rychle a hrozně se kolébalo.

Hned brzy po smrti císaře Ferdinanda II. umřel Bohuslaw, kníže Pomorské, žádných dětí nemaje; jehož dědictwí chtěli sobě Šwédowé přiwlastniti, ale k němu sobě kurfirst Brandenburský právo dělal. Tedy když jemu císař slíbil dáti Pomoří, spojil se s ním, a wojsko císařské do swých pewností přijal; před kterýmž musil Banner ihned až do Pomoří utíkati (1637). Wytrhnuw odtud zase zpátky do Brandenburka a do Slezska, přinucen byl podruhé k zpátečnému tažení od Gallasa, kterýž wtrhnul až do samého Pomoří.

Mezitím Bernard Wýmarský, jsa we Francauzské službě, mocně si počínal za Rýnem, kdež proti němu stáli Jan z Werthu, wůdce Baworský, a wéwoda Lotrinský. Obadwa od něho jsau na hlawu poraženi, i dobyl Elsas jakožto knížetstwí swého, jemu od cizozemců uděleného (1638). Potom přešel přes Rýn, dobyl Breisacha, silné pewnosti, a mířil cestu swau jižními Němci k dědičným zemím Rakauským, do kterých se společně s Bannerem wtrhnauti strojil. Neboť byl Banner zatím Pomoří na císařských zpět dobyl

wtrhnul do Sas, a Gallasa před sebau až do Čech zahnal. Wšak prwé než se obě wojska sešla w hromadu, Bernard Wýmarský umřel, rozstonaw se (1639). Tu wtrhnul Banner sám do Čech, císařská wojska na hranici poraziw, a jako w niweč obrátiw. Tehdy bez překážky plenili Švédowé od Saské hranice až k Morawské, a celý rok w zemi se zdrželi; tolikéž Prahy, kdež se Gallas se zbytkem wojska byl zawřel, nemohli dobýti. Francauzi zatím neměli welikého žalu ze smrti Bernarda Wýmarského, než Elsasy jemu slibené wojsky swými osadiwše, sami je sobě přisobili; potom použiwše nauze, w které bylo mocnářství Rakauské postaweno od Bannera, do sewerních Němec táhli, a tam s knížaty protestanstskými, zwláště pak s Hessy a Brunšwikem pewnější spojení učinili, kudyž dostali wětší wojsko proti císaři (1640). Konečně jest nowé císařské wojsko na nohy postaweno pod arciknížetem Leopoldem, bratrem císařowým;

sobě bližších bylo o mír jednáno; neboť se domníwali, žeby mohla sice swornost mezi nimi rušena býti od císařských a od Španělů. K tomu knížata říšská, kteří s císařem drželi, příliš tauţebně žádali na císaři, aby jim položil sněm, by na něm mohlo o tauž wěc býti jednáno; i položen sněm w Řezně. Tu jest konečně uzawřeno, aby císař k jiným místům přiwolil ke smlauwání, a sice w Münsteru a Osnabruku we Westfalích, tak aby bylo jednáno w onom městě s Francauzy, a w druhém se Šwédy (1640); jakož i stalo se, a tam králowé a knížata téměř wšichni z celé Ewropy posly swé wyprawili. Ale tu teprwa kdyż wyslanci se sešli, widíno bylo, jaké těžké dílo se podniká, jaké to těžkosti, wšechny ty wěci wzbauřené a w největší nepořádek zawedené srownati zase, aby s nowým pořádkem wšichni spokojeni byli. Žádný nechtěl nic ztratiti, ale každý získati; protož byl tu nemenší boj duchů, žádostí, náruživostí, slowy a písmy wedený, než w poli zbraněmi. A jeden boj druhý rozněcowal, tak že čím pilněji o pokoj se smlauwalo, tím wíce každá strana u wálce se namáhala, aby podlé toho wíce na protiwníku swém žádati mohla. Tím spůsobem prošlo mnoho let, než jednání tak zapletené swého konce došlo.

Když byl držán sněm w Řezně, kdež se ponejprw k míru začalo blížeji podobati, tehdy se konečně podařilo Bannerowi, že sesíliw swé wojsko nowým spojením s Francauzy, statečněji sobě počínati mohl. Tedy on a maršál francauzský Guebriant wydali se na spěšné tažení z Durynk od Erfurta do Frank a do Bawor až k Řeznu, kdež byl císař s knížaty, chtíce toho místa dobýti. Na knížata welký strach upadl, ale císař statečně jal se město brániti

i stanul Švédowi, až pak Piccolomini, wůdce císařský, na pomoc přispěl (1641). Banner musil se do Sas na zpáteční cestu dáti, kdež umřel w Halberštatu.

Ale nástupce jeho nad wojskem Švédským byl Torstenson, který hůře než wšichni předešlí nepřátelé dotíral na Rakauské mocnářstwí. Protáh Braudenburk a Slezsko bez překážky, wtrhnul do Morawy, Olomúce dobyl, i až před Widen přitáhl (1642). Arcikníže Leopold a Piccolomini ke zpátečnému tažení jej přinutili, a za ním až do Sas táhli. Tu wšak on uderiw na ně, porazil je u welikě bitwě u Breitenfelda; načež tím hůř zatrhnul do Čech, do Morawy a opět až do Rakaus (1643). Odtud náhle zase wrátiti se musil pro nebezpečenstwí, kteréž nastáwalo samé zemi Švédské w sausedstwu. Král Danský strojil se k tomu, aby začal wálku se Švédy, čímžby přinuceni byli bywali, upustiti od wojny německé. Ale Torstenson nechaw wšeho w Morawě i w Rakausich, spě-

i spojili se Švédi s Ludvíkem, a vytáhli proti Brandenburskému, kterýž tudy k hájení své vlastní země musil pospíchati (1675). Tím se opět zmohli Francauzi, dobyli Franche-Comté, do Říše samé až za Rýn opět wpád učinili, k tomu pak tauž dobau welikě chytrosti začali užíwati, aby mezi mocnostmi, proti nim spojenými, neswornost spůsobili. I podařilo se jim, že nejprwé Hollandští sami o sobě mír s nimi zawřeli, druhých přátel swých nedbajíce; potom též učinil král Španělský, až pak konečně i císař od wálky musil upustiti, a zawřen mír w Nimwegách (1679). Netoliko Franche-Comté, ale i wéwodstwí Lotrinské a některé menší části země w Říši podrželi Francauzi.

§. 41

Bauře w Uhřich. — Welikâ wálka Turcckâ.

Takowéto wálky s Francauzy a Turky byly welikau příčinau, že nemohlo w mocnářstwí Rakauském nic ke zwelebení dobrého stawu zemí konáno býti. Nad jiné pak w utištění byla země Uherská skrze cizozemská wojska, kteráž musela w zemi zůstáwati, aby proti Turkowi wždy hotowá obrana byla. Toho času byli wojáci ještě z třicetileté wálky naučeni weliké nezbednosti, tak že se proti obywatelům těch krajin, kdež položeni byli, mnohého zlého dopauštěli. O to a o jiné wěci sobě stawowé země Uherské mnoho stěžowati počínali. Ale někteří wysoko postawení mužowé byli tomu rádi, a sobě z toho příležitost brali, jakby mohli sami wšech wěcí celého královstwí se zmocniti, a císaře naskrze připrawiti o panstwí nad Uhry. Mezi těmi byl nejwyšší úředník

rého města mocně, ačkoli nazmar, j
Kteréžto oblehání když ještě s velikým
došel konečně zawření svého mír, o
dnáno w Münsteru a Osnabruku, řeč
Tím mírem třicetileté wálce konec jes

III.

TURECKÉ A FRANCAUZSKÉ WÁLKY LEOPOLDA I. (1648 — 1700.)

§. 40.

Nesnáze s Francauzy a Švédy. — T u S. Gotthárda.

Westfalským mírem bylo s strany tolik ustanoweno, co se Francauzům a potřebné, aby mohli dům Rakauský r Němci zbawiti, Němce více než posud seslabiti, a sami sobě nad nimi učiniti

lením knížat, kdyžby na sněmě byli sebráni. Tím spůsobem jest důstojenství císařské skoro jen pauhým jmenem beze wší prawé wáhy učiněno. K tomu také Francauzy Elsasy dostaly, nejen což tam bylo Předních zemí Rakauských, ale i země jiných malých knížat a stawů Říšských; Švédowé pak část Pomoří a některé jiné země, k Říši německé přináležející. S strany náboženstwí bylo ustanoweno, že má jedenkaždý kníže, welký nebo malý, to míti we swé wůli, které náboženstwí we swé zemi trpěti chce, katolické nebo protestantské. Wedlé toho jest i též w dědičných zemích Rakauských w náboženstwí wšecko zanecháno na wůli císařowě, tak že zůstalo jediné náboženstwí katolické, tak jak od císaře Ferdinanda II. zawedeno bylo. Toliko we Slezku císař dowolil, aby knížata té země domu Rakauskému poddaná i protestantské náboženstwí směli trpěti.

Staw Rakauských zemí wšech byl po třicetileté válce welmi smutný a beze wší útěchy. Země byly pohubeny; pilnost lidská předešlých wěků zmařena welikými pleny a zádawami; pole pustá, lidí málo, wšichni byli chudí, z toho i nejapní, zhlaupělí. Tak hynula řemesla, hynuly obchody, tím wíce krásnější umění předešlých slawných časů a duchowní wzdělání w náboženstwí i literní a swětské učenosti. Tak byl i wšechen řád zemský zrušen a zwiklán těmi welikými zmatky časů, že nemohla sprawedliwost tau měrau jak prwé w pokojnějších létech hleděna býti, žeť se dálo mnohé utiskowání chudých od mocných, poddaných od wrchností. Těžko bylo hojiti, i jen se wzpamatowati nad tím, co wšechno bylo zkaženo, přewráceno a we zmatek a bídu uwedeno. Ale k tomu i dále přišla nezřízená žádost panstwí při mocnářích

nad tau zemí čili palatin František Weselini. Ten učinil tajný spolek s Františkem Nadaždém, nejwyšším sudím králowstwí Uherského, s Petrem Zrinským banem Chorwatským a s Krištofem Frangepánem. Též Erasmus Tattenbach, wladař Štyrský, a František Rákocy k nim se přidali, i smluwili se s Apaffym knížetem Sedmihradským a s některými baši tureckými, aby jim w odtržení Uher a Štyrska od císaře pomocni byli. A wšak dříwe než přišlo k čemu, Weselini, půwod wšeho, umřel; po jehožto smrti (1667) tajnými cestami proneslo se to wládě císařské. Tedy wěda o tom císař, nechtěl zwoliti hned nowého palatina ani žádného sněmu swolati, pokudby úmysly spřísežených nebyly přetrženy. Z toho počali stawowé tím wětší stížnosti zdwihati, i sešlo se 18 stolic čili krajů w Hořejších Uhřích na sjezd do města Košice, prawíce, že když císař za tři léta palatina nezwolí, oni sami práwo mají jiného woliti. Také se i hned wojsko k odporu jali sbírati.

Tedy nemeškaje císař, obrátil moc swau napřed proti tomu tajnému spolku sobě projewenému, i jsau náhle půwodowé jeho wšichni zjímáni, odsauzeni a popraweni kromě jediného Rákocyho (1670). Zároweň wtrhlo wojsko císařské do Hořejších Uher a do Chorwat, rozehnali sjezd Košický i wojsko jejich, a zřízen jest saud přísný w městě Prešowě nade wšemi, kdož toho skutku účastni byli (1671); kterýchžto 300 díl sťato, díl [illegible] emě wyhnáno, i statkowé jim pobráni; také [illegible] vé protestantští jich na počet 250, jati a [illegible] galeje do Neapole k těžkým prácem [illegible] ezeni. Což když bylo wykonáno, u[illegible] sař změniti [illegible] zemské w Uhřích, [illegible] ko w o[illegible]

dědičných spůsobiti, také náboženstwí katolické jediné jako w Čechách zawésti; což ohlásil stawům na sněmě roku 1673., a Jana Kašpara Ampragena nejwyšším spráwcem nad zemí učinil. Ale odpůrcowé nepřestali bauřiti; jichžto byl wůdce Emerich hrabě Tököly, mladý muž, ještě ne zcela dwacetiletý, ale smělého ducha, žádné bázně neznající. Jeho otec též byl mezi protiwníky císařowými; kterýž umřel na hradě swém, když jej oblehali císařští; Emerich pak z téhož hradu tajně utekl do Sedmihradska, a odtud počal wálku zdwihati proti císařským, sbíraje wšecky, kteří z wlasti swé wyhnáni byli. Kníže Apaffy Sedmihradský jemu wšemožně pomáhal. Brzy bylo 20,000 mužů pod wedením Tökölyho, s kterým on hubil w Uhřích císařské, a odewšad lid k němu se přidáwal (1678). Tu změnil císař úmysl swůj, a s některými proměnami předešlé zřízení zemské w Uhřích zase obnowil (1681); také palatina zwolil zase, Pawla hraběte Esterháza, a obecnau amnestii čili odpuštění ohlásil wšem, kteří se zprotiwili, kdyžby se zase na pokoj dali. Tu se spokojili mnozí z těch, jižto stáli při Tökölym; ale Emerich sám s jinými nejbauřliwějšími spokojeni nebyli, a wíce žádali, i tak nepřestali wálky wésti.

Mezitím časem příměří docházelo, které bylo učiněno s Turky po bitwě u Sw. Gottharda, i jest od císaře začato nowé jednání s nimi, aby příměří na delší čas pr[illegible]užili. Ale nejwyšší wláda čili porta turecká, wi[illegible]rak wzbauření Uherské císaři mn[illegible] žádala na něm, aby zase každ[illegible] jiné těžké wěci, bez kte[illegible]ati. I Ludwík XIV., král [illegible]awáděl, aby s císařem

krále Jana Kazimíra, až pak mír w Oliwě jest učiněn (1660).

S králem Švédským byl též spojen Jiří Rákoczy mladší, kníže Sedmihradské, syn prwního Jiřího Rakocyho, který při skončení třicetileté války umřel byl (1648). Ale od Polanů jest poražen, a musil se do své země na útěk dáti. Z toho také se naň rozhněwali Turci, kteří toho času s Polany w přátelství byli; i wtrhše do Sedmihradska, udělali proti němu knížetem nejprwé Františka Redaje, potom Achatia Barčaje. Rákocy, statečně se brániv, padl w bitwě u města Kološe (1660), zanechaw mladého syna, jehožto Jan Kemeň byl poručníkem. Ten wolal o pomoc císaře Leopolda, wydada za to jemu celau část Uher, která prwé knížatům Sedmihradským postupena byla. I poslal císař wojsko do Sedmihradska i Jana Kemeně knížetem učinil. Ale Turci přitáhli

na dwacet let učiněno jest. Michal Apaffy wšak potwrzen při knížetstwí Sedmihradském.

Sotwa ale byl tento nepřítel odwrácen od mocnářstwí Rakauského, již opět nowé pikle žačínali Francauzi, jichžto králem po smrti Ludwíka XIII. byl syn jeho Ludwik XIV. To byl muž nad miru žádostiwý panowání, který když mohl cizí země sobě podmaniti, w tom žádného práwa ani sprawedlnosti nikterak nešetřil. Pokud ještě on w mladistwých létech byl, sprawowal králowstwí místo něho kardinal Mazarini, o kterém jest již prwé řečeno, s takowau důwtipností, že nebylo žádné země tak mocné a bohaté w celé Ewropě jako Francauzy. Mimo to Ludwik, když sám začal panowati, měl mnoho slawných mužů za swé pomocníky, wůdce w poli i úředníky při správě zemské, kteří jemu wýborně slaužili w jeho úmyslích; úmyslowé pak jeho wšichni k tomu směřowali, aby sobě hodně mnoho zemí sausedů swých přiwlastnil. Tedy nejprwé obrátil se proti králi Španělskému Karlowi II. když on po smrti otce swého panstwí nastaupil. Měltě sestru jeho Ludwík XIV. za manželku, i prawil, že jemu pro ni dědictwí patří po otci jejím, ačkoli při swatbě s ní byl musil slíbiti, že se k žádnému dědictwí hlásiti nebude. Toho on nic nedbaje, wtrhnul do Nízozemska Španělského, a tu zemi chtěl sobě wzíti za to dědictwí; k tomu potom ještě i Swobodného Hrabstwí čili Franche-Comté dobyl, kteréžto země též patřila Španělům, a přitom také části Německé říše byla. Protož král Španělský císaře Leopolda o pomoc žádal, aby té země od Říše nenechal odtrhnauti (1668). Ačkoliby rád byl učinil císař, ale knížata [illegible] o Říši, i přáli toho [illegible]

w moci své podržel (1668).

To bylo ale jemu jen k většímu sebera rychle nové síly, válku tím mo obnowil. Tedy uniinil se na Hollands že proti němu Španělům pomáhali, a roku po zawření míru (1669) wtrhnul do země jejich. Mimo to také bez učinil do zemí Říšských, wévodu Karl též kurfirsta Trierského z jich zemí lejší Falc poplenil. Císař Leopold o to prohlásil; on ale nic nedbal toho, neb gličané s ním se spojili a na moři wá skými, odewšad opuštěnými. Tu tep země kurfirsta Brandenburského při Francauzi, ten učinil spolek s císařem, pomáhali (1672), i poslali wojsko své zům. Však hned budauciho roku l zase císaře opustil, a s Francauzy poko Nicméně císař neupustil od války. Mon lidu císařského, zahnal Francauzy za nad nimi. K tomu i Angličané zase

i spojili se Švédi s Ludvíkem, a vytáhli proti Brandenburskému, kterýž tudy k hájení své vlastní země musil pospíchati (1675). Tím se opět zmohli Francauzi, dobyli Franche-Comté, do Říše samé až za Rýn opět wpád učinili, k tomu pak tauž dobau weliké chytrosti začali užiwati, aby mezi mocnostmi, proti nim spojenými, neswornost spůsobili. I podařilo se jim, že nejprwé Hollandští sami o sobě mír s nimi zawřeli, druhých přátel swých nedbajíce; potom též učinil král Španělský, až pak konečně i císař od wálky musil upustiti, a zawřen mír w Nimwegách (1679). Netoliko Franche-Comté, ale i wéwodstwí Lotrinské a některé menší části země w Říši podrželi Francauzi.

§. 41

Bauře w Uhřích. — Welikâ wálka Turecká.

Takowéto wálky s Francauzy a Turky byly welikau příčinau, že nemohlo w mocnářstwí Rakauském nic ke zwelebení dobrého stawu zemí konáno býti. Nad jiné pak w utištění byla země Uherská skrze cizozemská wojska, kteráž musela w zemi zůstáwati, aby proti Turkowi wždy hotowá obrana byla. Toho času byli wojáci ještě z třicetileté wálky naučeni weliké nezbednosti, tak že se proti obywatelům těch krajin, kdež položeni byli, mnohého zlého dopauštěli. O to a o jiné wěci sobě stawowé země Uherské mnoho stěžowati počínali. Ale někteří wysoko postawení mužowé byli tomu rádi, a sobě z toho příležitost brali, jakby mohli sami wšech wěcí celého
[illegible]
o panstwí nad Uhry. Mezi těmi byl i

nad tau zemí čili palatin **František Weselini.** Ten učinil tajný spolek s **Františkem Nadaždém,** nejvyšším sudím království Uherského, **s Petrem Zrinským** bánem Chorwatským a s **Kristofem Frangepánem.** Též Erasmus Tattenbach, wladař **Štyrský,** a **František** Rákocy k nim se přidali, i **smluwili se s Apafiym** knížetem Sedmihradským a s **některými** basi turec**kými,** aby jim w odtržení **Uher a Štyrska** od císaře pomocni byli. A wšak dříwe **než přišlo k** čemu, Weselini, původ wšeho, umřel; **po jehožto smrti** (1667) tajnými cestami proneslo se to **wládě císařské.** Tedy wěda o tom císař, nechtěl zwoliti **hned** nowého palatina ani žádného sněmu swolati, **pokudby** úmysly spřisežených nebyly přetrženy. **Z toho** počali stawowé tím wětší stižnosti zdwihati, i sešlo se 13 stolic čili krajů w Hořejších Uhřích **na sjezd** do města Košice, prawíce, že když císař za tři léta palatina nezwolí, oni sami prawo mají jiného woliti. Také

[redacted]

dědičných spůsobiti, také náboženstwí katolické jediné jako w Čechách zawésti; což ohlásil stawům na sněmě roku 1673., a Jana Kašpara Ampragena nejwyššim správcem nad zemí učinil. Ale odpůrcowé nepřestali bauřiti; jichžto byl wůdce Emerich hrabě Tökölý, mladý muž, ještě ne zcela dwacetiletý, ale smělého ducha, žádné bázně neznající. Jeho otec též byl mezi protiwníky císařowými; kterýž umřel na hradě swém, když jej oblehali císařští; Emerich pak z téhož hradu tajně utekl do Sedmihradska, a odtud počal válku zdwihati proti císařským, sbíraje wšecky, kteří z wlasti swé wyhnáni byli. Kníže Apaffy Sedmihradský jemu wšemožně pomáhal. Brzy bylo 20,000 mužů pod wedením Tökölyho, s kterým on hubil w Uhřích císařské, a odewšad lid k němu se přidáwal (1678). Tu změnil císař úmysl swůj, a s některými proměnami předešlé zřízení zemské w Uhřích zase obnowil (1681); také palatina zwolil zase, Pawla hraběte Esterháza, a obecnau amnestii čili odpuštění ohlásil wšem, kteří se zprotiwili, kdyžby se zase na pokoj dali. Tu se spokojili mnozí z těch, jižto stáli při Tökölym; ale Emerich sám s jinými nejbauřliwějšími spokojeni nebyli, a wíce žádali, i tak nepřestali wálky wésti.

Mezitím časem příměří docházelo, které bylo učiněno s Turky po bitwě u Sw. Gottharda, i jest od císaře začato nowé jednání s nimi, aby příměří na delší čas prodlaužili. Ale nejwyšší wláda čili porta turecká, widauci, kterak wzbaurení Uherské císaři mnoho starosti činí, žádala na něm, aby zase každoročně poplatek platil, a jiné těžké wěci, bez kterých mír nechtěla déle zachowati. I Ludwík XIV., král Francauzský k témuž Turky powzbudil, aby s císařem

válku obnowili. Tedy když císař výminky od Turků předkládané, nechtěl přijmauti, strhli wojsko welikè 200,000 lidí, s kterými nemeškajíce do Uher wtrhli; Kara Mustafa, weliký wezír turecký, byl wůdcem wojska. Prwé ještě Tökölyho slawně wešel do Budina, kdež jest od basete tureckého postaweného w tom městě, za knížete Hořejších Uher prohlášen (1682). Mnoho protestantů a jiných, kteří byli znowu s císařem nespokojeni, k němu se přidalo, i tak táhl do Hořejších Uher, a dobyl Košice, Prešowa, pak Nitry a jiných wíce míst; konečně pak obrátil se k wojsku welikého wezira, a k němu u města Oseka se připojil (1683).

Takž nastalo nowé nebezpečenstwí Rakauskému mocnářstwí, jakého nebylo od toho času, když Gustav Adolf wítězné tažení w Němcích konal. Císař Leopold hledal pomoci při cizích mocnářích, předně pak při sněmu Německém, již od dáwna w Řezně

potom zašel s wojskem swým za Dunaj, a druhých wojsk křesťanských očekáwal. Tož přitáhl Kara Mustafa (14. čwce), a nesčíslné množstwí wojska swého okolo města rozložil. Wídeňští se statečně bránili a ustawičným útokům tureckým odpírali, ač byla wždy menší hrstka obywatelů, a hladu a nauze denně přírůstalo. Konečně ale sešlo se wojsko polské a německé ku pomoci naproti nepříteli křesťanstwa sebrané, a w jednu sílu se shlukše, k Wídni táhli. W jich čele byl král Jan Soběský, slawný slowanský hrdina, a wedlé něho Karel, wéwoda Lotrinský. Dwanáctého dne měsíce září udeřil Turek naposledy se wší swau mocí na Wídeň, chtěje jí dobýti; ale odražen jest, a téhož dne Soběský přitáh, udeřil na nepřítele, a strach jemu weliký spůsobil. Tedy nesčekawše druhého dne Turci, celé ležení své s welikau kořistí za sebau nechali, a do Uher se dali na útěk.

Za nimi spěšně táhlo wojsko křesťanské, ač nemohli hlawního jejich počtu dostihnauti; neboť w krátkém čase až za Bělehrad Srbský zmateně odtáhli, posádky po Uhřích we městech swých zanechawše. Též Tökölyho wzali s sebau, a w Carhradě do wězení jej wsadili, rozhněwawše se nań, že se jim úmysl jejich nechtěl zdařiti. Kara Mustafa byl od sultana na smrt odsauzen a poprawen, též čtyři bašowé z wojska jeho. Mezitím císařští jednoho města za druhým w Uhřích dobýwali. Nejprwé wzali Ostřehom, který Turci od 70 let w držení měli, potom Košici, Nowé zámky, Jager, též Budín hlawní město, které od Solimanowých časů z rukau tureckých nemohlo býti wytrženo. U Muháče, na témž místě, kdež padl Ludwík, král Český, tu poraženi jsau Turci na hlawu od Karla wéwody Lotrinského (1687). Po

té bitwě jest držán sněm Uherský w Prešpurku, kdež císař Uhrům podruhé slíbil odpuštění; za to pak ssi práwa swého odříci se museli, dle kterého prwe po smrti každého krale nowého za nástupce jeho sobě wolili; tak aby napotom králowské důstojenstwí w Uhřich jako w jiných zemích bylo dědičné. K tomu toho ihned Josef I., syn císařůw, za krále Uherského jest korunowán. Tököly podruhé wystaupil w Uhřich, když jej Turci ze zajetí propustili, a jal se lid bouřiti; ale docela poražen jest, a císařšti u wálce u k řece Sáwě wšecko sobě podmanili. Téhož času i cizí mocnosti, Benátčané, Rusi a Polaně, jednim časem zdwihli swé zbraně proti Turkowi, tak že tehdy ponejprw zkusil na sebe pomstu od zbraní křesťanských. Císařšti nepřestawše na Uhřich, dobyli i Bělehradu Srbského, wtrhli do Walach, a až za Dunajem w Bulharich Widína dobyli, Srbsko a Bosnu

ných, ať pak to bylo jakkoli dáwno nebo nedáwno, prawě, že on i k tomu wšemu musí práwo míti. Což tak od oněch kommissí bylo nalezeno, wzal brannau mocí a připojil ku panstwí swému, zwlášť Štrasburk slawné město na welikau potupu říše Německé opanowal (1681). O to jakkoli jemu císař Leopold činil domluwy, ale pro nezdárnost a neswornost knížat Německých nemohlo nic ke zpátečnému dobytí toho učiněno býti. Mnozí sice uznáwali, že jest jim nebezpečné, od krále Francauzského takowé wěci trpěti; i sám onen spolek Rýnský, o kterém nahoře powěděno jest, toho snášeti nechtěl, tak že i císař Leopold k témuž spolku přistaupil: ale naproti tomu kurfirst Brandenburský s některými jinými knížaty učinil smlauwu, i prawili, jestliže Říše Ludwikowi XIV. wálku prohlásí, že oni proti němu žádné pomoci nemíní činiti. Takž se podařilo Ludwikowi, že jest s ním od Říše příměří učiněno w Řezně (1684), a jemu wšecko, co sobě byl opowážliwě přiwlastnil, zanecháno.

Nicméně on žádného míru ani žádných smluw neznal, ale ještě wíce krajin Německých neustále sobě přibíral, bez ohledu na wšelijaké domlauwání. K tomu pak nedlauho potom umřel Karel Ludwík, kurfirst Falcký, jsa poslední rodu swého. Ihned hlásil se Ludwík k části dědictwí, která že prý přináleží manželce bratra jeho, sestře zemřelého kurfirsta. Wmichal se také do sporu, který se stal o arcibiskupstwí Kolinské, kdež byli dwa zároweň zwoleni za arcibiskupy, jednomu pomáhaje. Tedy zrowna, když Rakauská wojska nejwíce wítězila proti Turkowi, Ludwík wtrhnul do Falce a do Kolinska (1687), a osadil ty země Německé. Tu jest konečně wálka wší Říše ohlášena proti

Francauzům (1689), takéž jiní mocnářowé ewropejští skoro wšickni spojili se s císařem, nechtíce déle snášeti násilí Ludwíkowých. Ale wálka se dlauho protáhla, wojska z Uher a z Turek musila se do Němec obrátiti; nicméně wítězil Ludwík, nešetře ani lidí ani bohatstwí swého; konečně w Ryswiku mír učiněn (1697), tak že něco nawrátil dobytého a wíc ještě podržel Ludwík.

Takowým spůsobem roztržitost a slabost říše Německé w ustawičné wálky a škody zawáděla Rakauské mocnářstwí. Neb když tak Ludwík XIV. nepřestáwal zlé úmysly swé konati, tož zmohli se opět Turci, takže nejen mocně odpírati, ale i na wýboj mohli pomýšleti. Kiuperli Ogli, weliký wezír turecký, dobyl Widína i Bělehradu, kterážto města císařští byli osadili, a nemeškaje až do Uher wtrhnul (1690); téhož pak času Tököly wešel do Sedmihradska, a sobě

rého císař nowým wůdcem nad wojskem swým učinil; bojownik potom nade wšecky wůdce wěku swého nejdůwtipnější. U Senty, blíž řeky Tisy, udělal sultán most, přes který třiceti tisícům mužů wojska swého s welikým wezírem na druhau stranu řeky přejíti kázal, sám s ostatními též chtěje se přeprawiti. Ale w tom spatřiw to princ Eugen, newáhaje, na ležení třiceti těch tisíců kázal uderiti, kteréž jest statečným bojem dobyto, i také most od lidu císařského osazen, aby druzí Turci na pomoc nemohli. Tu se stalo weliké pobití tureckého lidu, k řece přikwačeného. Welký wezír wztekle kázal jízdným, aby pěší proti nepříteli hnali, a je přinutili k bojowání. Oni nemohauce snésti útoku Eugenowa, zabili welikého wezíra i nejwyšší důstojníky jeho, a slepě do řeky na útěk dali se. Jichžto malá hrstka nalezla útočiště, ale mnoho tisíců od lidu císařského jest zabito, jiní od wln řeky Tisy zachwáceni (1697, 11. září). Na tu porážku hleděl sultán s druhé strany, nic nemoha učiniti ku pomoci; než ihned do Carhradu utekl. Ale Eugen, wůdce císařský, wtrhnul do Bosny, země turecké, a dobyl Sarajewa, hlawního města jejího. Tu musili Turci o pokoj prositi, a jest učiněn s nimi w Karlowcích (1799). Tehdáž násilí Tureckému proti Rakauským zemím, kteréhožto oni skoro dwě stě let užíwali, konec jest učiněn. Císaři Rakauskému musili s přiwolením knížete Michala Sedmihradsko postaupiti, a wšechno, což ještě měli w Uhřích a Slawonii, až po řeku Sáwu, kromě jediné pewnosti Temešwára; též jiným mocnostem proti nim spojeným, Polanům, Rusům, Benátčanům znamenité části říše swé odewzdali, a 25 let příměří slíbili držeti.

III.

ŠPANĚLSKA WÁLKA.
(1700 — 1714).

§. 43.

Wálka za posledních let císaře Leopolda I.

Po smlauwách učiněných w Ryswiku a w Karłowcích byloby mocnářstwí Rakauské lepšího míru než dlauho předtím mohlo užiti, kdyby byla chtiwost krále Ludwíka Francauzského tak přílišná nebýwala. On byl králowstwí swé těmi ustawičnými wálkami, které wedl, i také jiným welikým utiskowáním swých poddaných z welké sláwy w dosti znamenitau bídu uwedl, které bez odpočinutí od wojny nemohlo býti pomoženo. Nicméně neznal žádného pokoje, a jen

smlauwy mezi Španělskau a Rakauskau linií, kdyžby w jedné říši rod mužský wymřel, aby druhá linie w panstwí její nastaupila, a to státi se mělo po smrti Karla II., krále Španělského, kterýž neměl žádných dětí ani příbuzných mužského pohlawí, kromě linie Rakauské. Ale sestra jeho jedna byla prowdána za krále Ludwíka XIV., druhá za císaře Leopolda. Ludwík XIV. měl syna Ludwíka, a týž Ludwík syna Filippa, řečeného Andegawského (d' Anjou). Císař Leopold pak měl se sestrau krále Španělského dceru Marii Antonii, prowdanau za Maximiliana Emanuele, wéwodu Baworského, jejichžto syn byl Josef Ferdinand, princ baworský.

Tedy z toho příbuzenstwí bylo hned za živobytí Karla II. widěti, že bude po jeho smrti weliká rozepře o dědictwí, a toho téměř wšichni mocnáři Ewropejští welice se obáwali. Neboť král Ludwík XIV. wšecky spůsoby wyhledáwal, jakby mohl wnukowi swému, Filippowi Andegawskému, korunu Španělskau opatřiti, i prawil, že ty smlauwy mezi jedním a druhým rodem Habsburským učiněné žádné platnosti míti nemohau, ponéwadž jsau na odpor zřízení zemskému we Španělích; neb že we Španělích netoliko mužští, ale i ženské i potomci jejich králowství smějí děditi, a protož že wnuk jeho Filipp a Josef Ferdinand, princ baworský, bližší práwo mají než wšechen rod Habsburský w Rakausích. Ačkoli pak manželka jeho, Ludwíka XIV., prwé než ji pojal, práwa swého k dědictwí se odříci musila, a též dcera císaře Leopolda, která byla wéwody Baworského manželka, ale to že nic neškodí, neb že oni se mohly sice samy za sebe práwa swého odříci, ale ne za své potomky. K tomu předkládal Ludwík druhým mocná-

řům Ewropejským, jak žeby to rownováze w Ewropě musilo býti nebezpečné, kdyžby císař Leopold sám nad tak welikými říšemi, nad Rakausy i nad Španěly, panował; raději chtěl, aby mocnářství Španělské rozděleno bylo, i učinil o to smlauwu s Wilémem III. králem Anglickým, a s Hollandskými (1698), aby baworský princ byl králem Španělským, Filipp Andegawský aby dostal králowství Neapolské a Sicilské a arcikníže Karel II., syn císaře Leopolda, nepak sám císař, toliko wéwodstwí Mediolanské. Když pak hned toho roku princ baworský umřel, učinil druhau smlauwu, wše bez powolení krále Španělského i císaře Leopolda, tak totiž, aby Karel arcikníže byl Španělským králem, a Filipp Andegawský aby dostal králowstwí Neapolské a Sicilské i Mediolan. To ale wšecko činil wíce na oko a s welkau chytrostí, toliko aby uwalil strach na Španěly, že po smrti krále Karla II.

dědičných spůsobiti, také náboženstwí katolické jediné jako w Čechách zawésti; což ohlásil stawům na sněmě roku 1673., a Jana Kašpara Ampragena nejwyššim správcem nad zemí učinil. Ale odpůrcowé nepřestali bauřiti; jichžto byl wůdce Emerich hrabě Tököly, mladý muž, ještě ne zcela dwacetiletý, ale smělého ducha, žádné bázně neznající. Jeho otec též byl mezi protiwníky císařowými; kterýž umřel na hradě swém, když jej oblehali císařští; Emerich pak z téhož hradu tajně utekl do Sedmihradska, a odtud počal wálku zdwihati proti císařským, sbíraje wšecky, kteří z wlasti své wyhnáni byli. Kníže Apafiy Sedmihradský jemu wšemožně pomáhal. Brzy bylo 20,000 mužů pod wedením Tökölyho, s kterým on hubil w Uhřích císařské, a odewšad lid k němu se přidáwal (1678). Tu změnil císař úmysl swůj, a s některými proměnami předešlé zřízení zemské w Uhřích zase obnowil (1681); také palatina zwolil zase, Pawla hraběte Esterháza, a obecnau amnestii čili odpuštění ohlásil wšem, kteří se zprotiwili, kdyžby se zase na pokoj dali. Tu se spokojili mnozí z těch, jižto stáli při Tökölym; ale Emerich sám s jinými nejbauřliwějšími spokojeni nebyli, a wíce žádali, i tak nepřestali wálky wésti.

Mezitím časem příměří docházelo, které bylo učiněno s Turky po bitwě u Sw. Gottharda, i jest od císaře začato nowé jednání s nimi, aby příměří na delší čas prodlaužili. Ale nejwyšší wláda čili porta turecká, widauci, kterak wzbauřeni Uherské císaři mnoho starosti činí, žádala na něm, aby zase každoročně poplatek platil, a jiné těžké wěci, bez kterých mír nechtěla déle zachowati. I Ludwík XIV., král Francauzský k témuž Turky nawáděl, aby s císařem

jim úmysl zkažen od císařských, i mu
stranách zpět obrátiti. Ale w Němcích
mocně počínali, i přitáhli až na hran
Augšpurka i Pasowa dobywše. Odtud
nauti k Widni, a s druhé strany měli
do Rakaus, kteří se nowě wzbauřili, ji
Františck Rákocy. Tu přišlo k mocném
Uhrům wytáhl Heister s wojskem něk
hnal hlaub do země. Do Němec pak d
s jedné strany Marlborough od Nizoz
strany princ Eugen z Italie, kdež s
proti Francauzům, když Viktor Amad
zanechaw spolku s Ludwíkem, k císaři
jakž welice Marlborough a Eugen se p
Baworům a Francauzům nedali se w
nicméně spojili se, a byl hlawní wůdce
maršal francauzský. Tedy uderili na jic
Eugen a Marlborough u Hochstätu (17
a porazili je bitwau krwawau, kdež Tall
cauzů a Baworů 40,000 díl zabito, díl
malé zbytky na útěk rozplašeni

§. 44.

Panowání císaře Josefa I.

Brzy po té bitwě umřel císař Leopold I. (1705) w 47. roce swého panowání, a Josef I., starší syn jeho, nastaupil císařství i dědičné země Rakauské. Wálka přes celý čas panowání jeho se prodlužowala a wždy s větší mocí wedena byla od spojených mocností, ale též s větším zaufalstwím a zatwrzelostí krále Francauzského.

Hned po bitwě u Hochstätu překážela spojeným mocnostem neswornost, že nemohli užíti s větší silau swého wítězstwí, a to proto, že Hollandští a Angličané na sebe s nepřízní hleděli. Též i knížata Německá wálku wedli bez chuti, wždy na to myslíce, aby potom císař tuze mocný nebyl, a říši k lepšímu pořádku nepřidržowal. Tedy se jen semotam při Rýnu a w Nizozemsku wálka wlekla bez účinku. Villars, wůdce francauzský, wítězil nad wojskem německým (1706), a druhý wůdce Vendome w Italii mocně wtrhnul do zemí Viktora Amadea, jakožto od Francauzů odpadlého, a Savoji i Piemont osadil (1705), též z Lombardie, Modeny a jiných krajin císařské skoro naskrze wytiskl. Tož konečně zmužiw se Marlborough, udeřil na francauzské wojsko w Nizozemsku, kteréž bylo pod maršalem Villerojem a wéwodau Baworským, i porazil je na hlawu bitwau u Ramillií (1706). Tu se město za městem jemu poddáwalo w celém Nizozemsku, i musil Vendome z Italie prwě se odebrati, aby se postawil proti Marlboroughowi. Nicméně Francauzi neumdleli rozšiřowati moc swau w Italii, až pak samé hlawní město wéwody Savojského, Turin, mocně oblehli. Tu jest konečně poslán

nyní Tyrolem do Italie protáhnauti, a s druhým francauzským wojskem, které w Italii s Eugenem bojowalo, w jedno se spolčiti. Kurfirst Baworský dobyl Inspruka, hlawního města i welké části Tyrolu s jedné strany, zatím Vendome, wůdce francauzský, s druhé strany z Italie přitáhl až ke Trientu. Nicméně jest jim úmysl zkažen od císařských, i musili se na obau stranách zpět obrátiti. Ale w Němcích sobě Francauzi mocně počínali, i přitáhli až na hranici Rakauskau, Augšpurka i Pasowa dobywše. Odtud strojili se táhnauti k Widni, a s druhé strany měli Uhři wtrhnauti do Rakaus, kteří se nowě wzbaurili, jichž wůdce byl Františ Rákocy. Tu přišlo k mocnému tažení. Proti Uhrům wytáhl Heister s wojskem některým, a je zahnal hlaub do země. Do Němec pak dali se na cestu s jedné strany Marlborough od Nizozemska, s druhé strany princ Eugen z Italie, kdež se stalo wolněji proti Francauzům, když Viktor Amadeus Savojský,

nicméně musil od toho příliš těžkého počinutí upustiti, a zpáteční tažení nastaupiti ze Francauz. Nemeškaje wsak obrátil se do Nizozemska k Marlborough owi, statečnému příteli swému, i udeřiwše opět společně na Francauzy, Vendoma a Oudenarda bitwau porazili (1708). Po tom wítězství byla welká moc císaře Josefa nad Říší, i tak bez odporu knížat Říšských achtowal kurfirsta Baworského a Kolinského pro jich spolek wýtržně s Francauzy učiněný; takéž w Italii wéwodu Mantuanského; kterému jest země wzata, a udělena za léno říšské arciknížeti Karlowi. I proti samému papeži Římskému císař ty časy moc swau obrátil, že držel s Ludwíkem XIV. Tedy wtrhlo wojsko císařské do Papežské země, až pak jest od papeže uznán arcikníže Karel za krále Španělského (1709). Té chwíle počal Ludwík, král Francauzský, welice zkormaucen býti, wida hynauti své přátely, a wlastní síly své wždy wíce klesati. Tu žádal spojené mocnosti o pokoj, k tomu se podáwaje, že chce se toho odříci, aby wnuk jeho Filipp býti měl králem Španělským; kdyžby mu toliko království Neapolské a wéwodství Mediolanské bylo dáno; začež že chce Karla arciknížete uznati při království Španělském. Ale císař a přátelé jeho jednak neswěřili jemu, žeby tak upřímné bylo jeho smýšlení; mimo to myslili, že nyní přišel ten čas, aby na králi Francauzském pomstu wzali za to wšecko zlé, co Říši a jiným sausedům swým bez překážky byl činil, hned od wálky třicetileté. Protož netoliko, aby se wšeho podílu při říši Španělské zcela odřekl, žádali na něm, ale také aby nawrátil wšecky ty krajiny a města, kteréž sobě od Westfalského míru byl přiwlastnil. To když on nikterak nechtěl učiniti, wálka jest dále wedena. Též

do Italie princ Eugen, aby jim odpor učinil. Který přese všecky překážky tažení nastaupiw, a wojsko své spojiw se Savojským, přitáhl statečně k Turinu, wojsko francauzské bitwau porazil a vítězně wesel do města, když celé tři měsíce bylo oblehano.

Po těchto vítězstwích pronásledowáni jsau Francauzi až do wlastní země své, a Toulon, mocné město při moři, od prince Eugena na zemi, i od anglického a hollandského lodstwa s mořské strany oblehano (1707). Rowněž Daun, wůdce císařský, wtrhnul Papežskau zemí až do Neapole, a lehkým způsobem hlawní město i celé to králowstwi w krátkém čase wybojowal (1707). Mezitim hned prwé, ještě před smrtí císaře Leopolda (1704) arcikníže Karel, druhý syn jeho, wydaw se na cestu do Hollandu, odtud prowodín jest lodstwem a wojskem anglickým a hollandským do Lissabona, a od krále Portugalského přátelsky přijat, s kterým spojení učinil. Odtud strojil

bylo sídlo bauřek. Herbeville celými Uhry přese wšecky překážky protáhl, a osadil Sedmihradsko; wšak bez posily zůstaw, brzy zase wšechnu zemi ztratil krom jediného města Sibina, kterého nemohli dobýti pobauření (1705). Roku hned potom příšlého zwolili Rákocyho za Sedmihradského wojwodu (1706), a takowau konečně smělost, popuzeni jsauce od krále Francauského, ukázali, že sšedše se na slawný sněm w poli Rákoši, samého císaře Josefa za ssazeného a královstwí Uherského nehodného prohlásili (1707). Zatím císař ani tím wším, což proti němu učinili, ke hněwu se nedal popuditi, než mírně ku pokoji je pohnauti hleděl, slibuje jim powoliti wšecko, cožkoliby maudře a sprawedliwě žádati mohli. Ale když nikterak nechtěli wejíti w mír, poslal do Uher po druhé s wojskem Heistera, a moc swau i sprawedliwost jim ukázal. Od Heistera jest Rákocy u Trenčína poražen (1708), i musil utéci do Polska; druzí po krátkém bojowání wšichni poddati se musili; Josef pak císař ani pomsty ani pokuty newzaw, swobody královstwí Uherského potwrdil, a přátelskau smlauwu se stawy učinil w Sátmaru (1711).

Brzy po wykonání toho díla umřel císař, uprostřed těch válek, w 33. roce wěku swého. Byl důwtipný, činný muž a maudré kníže, uměje láskau panowati nad swými poddanými; ale jemu po celý příliš krátký čas panowání jeho pro wálky nebylo popřáno, podlé wůle a možnosti své činiti k oprawám w mocnářstwí potřebným.

zeiku swau w Barcelone, dal se na c
a do Rakaus k nastaupení panování.
wykonal, zwolen byl od kurfirstů za cí
prince Eugenia, a potom korunován
(1711). Z Vídně obrátil se ihned do
korunu toho království we Prešpurce
všecky swobody jak stawům Uherský
waćům protestantského náboženstwí, i
saře Josefa w Sátmaru bylo ustanow
všem dalším nepokojům w Uhřich i
na wždy konec učiněn.

Ale u válce o Španělské dědictwí
všecky wěci k jinému než prwé nakl
hlawně následkem smrti cisaře Josefow
wadž nyní Karel VI. jediný mužského
z celého slawného rodu Habsburského
spojené mocnosti a zwláště Angličané
ceti, že bude tím spůsobem příliš wel
dné ruce spojena. Toho se prwé pr
že měl Josef I. s rodem swým nad Rak
a Karel VI. též nad Španělskau říší u

íži, bez wědomí druhých přátel swých (1711), a usnesli e, že má králowstwí Španělské nedáno býti rodu labsburskému, s tím toliko wyměněním, aby koruna španělská a Francauzská nikdy nesměla býti na hlawě ednoho mocnáře domu Bourbonského čili Francauzského; o ustanowení plného míru položili sobě schůzku čili kongress w Utrechtě. O tom když zwěděl císař, polu s Hollandskými welice wládě Anglické to wytýkal, jak jest jednání takowé proti slowu společně danému, že jeden ze spojených bez druhého nemá s Ludwíkem jednati. Wšak wšecko marné bylo. Angličané slabě we válce pomáhali, takže nikdež nemohlo mocně uderěno býti, ani nad Rýnem, ani w Nizozemsku, ani we Španělích. Tu šel princ Eugen sám do Londýna (1712), chtěje královnu Anglickau obrátiti k jinému myšlení. Ale protiwníci císařowi w raddě králowské jednání jeho i přítele jeho Marlborougha křiwě při ni na zlý úmysl obrátili, tak že nic neprospěw, i s uražením na swé cti, musil odejíti. Hned potom jest Marlborough sňazen s welitelstwí, a u welikau nemilost upadl při královně. Na jeho místo postawen jest jiný wůdce Ormond, od něhož konečně oznámeno Eugenowi, že Angličané s Francauzy přiměří učinili, a protož swé wojsko dělí od císařského.'

Tedy byl císař náhle opuštěn od nejmocnějšího spojence swého, a Francauzi nowě se zmáhati začali. Tu porazil Villars část císařského wojska u Denaina, a sám princ Eugen jemu nemohl přítrž učiniti. Mezitím sešel se skutečně kongress Utrechtský, ku kterému brzy i král Portugalský a wéwoda Savojský přiwedeni jsau, že plnomocné swé poslali. Tak učinila konečně i Hollandská republika.

Tedy bez přiwolení císaře umluwili mezi sebou mír takowý, aby zůstal Filipp Andegawský králem Španělským, a císař Karel dostal Neapoli, Mediolan a Nizozemsko (1713). K tomu nechtěl swolení swého dáti císař, i wedl walku dále, učiniw příměří s Francauzy w tom rozumu, aby we Španělích, w Italii a w Nizozemsku obojí od wálky upustili, tak že císařští wšecku swau moc w krajinách Rýnských proti Francauzům obrátit mohli. Eugen welel nad císařskými, Villars nad wojskem francauzským. Jeden druhému zdál se w umění válečném rowen býti; takže se štěstí na jednu ani na druhau stranu nemohlo rozhodnauti. Tedy dal císař plnomocenstwí Eugenowi saméma, aby s Francauzy začal o mír smlauwati, i jest jednáno nejprwé w Raštatu, pak w Badech we Švejcařích; druhých mocností wyslancowé, kteří přišli, nejsau připuštěni. Konečně zawřen mír w ten skoro spůsob, jak bylo ustanoweno w Utrechtě. Filipp

IV.

PANOWÁNÍ CÍSAŘE KARLA VI. PO MÍRU UTRECHTSKÉM.

(1714 — 1740).

§. 46.

Turecká válka. — Mír Požarowecký.

Hned po skonání španělské války nowá se zlým sausedem Tureckým se začala. Neboť spoléhajíce se Turci opět na moc swau, zlomili mír w Karlowcích učiněný, a udeřiwše na Benátčany, poloostrow Moreu a wšecko jiné jim wzali, co jim byli w Karlowcích musili propustiti. Benátčané wolali císaře na pomoc, jakožto swého společníka, poněwadž s ním zároweň mír onen s Turky byli zawřeli. Tedy císař nemeškal, a wojsko statečně wedením Eugenia jim na pomoc wyprawil, od něhož hůře než předtím jest pokrotěna zpurnost Turecká.

Eugen rychle konal. Před očima wojska Turecého, kteréhož bylo 150,000, přešel přes Dunaj, a položil se u Petrowaradína. Tu se krwawá bitwa strhla. Třicet tisíc Turků padlo, i sám Ali baše, weliký wezír Turecký (1716); ostatní jsau hanebně poražení a na útěk obráceni. Princ Eugen potom táhl k Temešwáru, oblehl a dobyl, takže posledního místa swého, kteréž měli Turci w Uhřích, konečně jsau zbaweni. Druhého roku (1717) táhl ke Bělehradu Srbskému, i jal se oblehati tu pewnost přesilnau, kterauž Turci 30,000 muži osadili a pilně bránili. Když bylo město dwa měsíce obleženo, a posádka statečně odpírala, přitáhl nowý weliký wezír s woj-

skem dwau set tisíc na pomoc, i položil se w místě dobře ohraženém blíž císařského wojska, kteréž hladem a nákažliwými nemocmi mořeno bylo. Tu udeřil Eugen nočním časem na hradby Turecké a učinil bitwu přeukrutnau, která až do rozednění, a druhého dne celé ráno trwala. Tu jsau nesčíslné zástupy Turecké u weliký zmatek a strach přiwedeni od dosti malého wojska císařského. Konečně hradby dobyty, děla Turecká proti nim samým obrácena, a tak wšichni přiwedeni k útěku. Po té bitwě wzdala se pewnost Bělehradská, která od času Solimana I. wždy zůstáwala w rukau Tureckých. Eugen wtrhnul do Srbska a do Walašska, a jednoho místa za druhým na Turcích dobýwal. Tudy jsau konečně opět přinuceni k míru, kterýž zawřen w Požárowci we Srbsku. Hranice mocnářství Rakauského ještě dále než prwé w krajinách Podunajských se rozšířily; neb netolik

nářství byly obracowány, a málo co směřowalo k dobrému wnitřnímu wzdělání jak země tak obywatelů. Za času Karla VI. konečně trochu proswitowati začínalo, když se o něco málo pokojněji cizokrajné wěci podobaly. Tedy obrátil císař Karel zřetel swůj zwlášť na prowozowání řemesel a wedení obchodu, čině zákony rozličné, kterými se napomáhalo k obému; také stawěl mnohé silnice, při Adriatickém moři přístawy oprawowal, a některé nowé založil, w Uhřích průliwy k spojení řek některých dal kopati, a jiné wšecky prostředky wyhledáwal, aby obchodem a průmyslem staw poddaných swých mohl zlepšiti. Za jeho času obchod po Dunaji do Turek a do malé Asie živěji začal weden býti, ku kterému Turci w míru Požaroweckém rozličné swobody musili obywatelům mocnářství Rakauského propustiti. Též z města Tersta při moři Adriatickém na lodích obchod statečněji weden se wzdálenými zeměmi, než předešlé časy. Když pak bylo více odbytu, počala se i hbitěji wésti řemesla rozličného spůsobu.

Než weliké wěci ještě wždy dobrému zdaru toho i jiného, čeho potřebí bylo, welmi a na dlauhé časy překážely. Prwní hned byla starost císaře o zachowání wšech zemí dědičných w jedné ruce, o kteréžto začínalo býti weliké obáwání, poněwadž byl Karel VI. jediný mužského pohlawí potomek rodu Habsburského, nemaje ani bratrů ani jiných příbuzných; jemu pak jediný syn se narodil, a hned jako dítě umřel zase. Mimo něj měl Karel tři dcery, Marii Terezii, Marii Annu a Marii Amalii; i také císař Josef měl dwě dcery, které ještě na živě byly, a též byly na živě tři sestry obau císařů, dcery císaře Leopolda I. Ale kromě arcikníženství Rakauského nikdež, zwlášť

předejíti Karel VI. učinil zákon řečen
sankcí (1713), ku kterému přiwolili
(1720), Uherští i wšech jiných Rakaus
má celé mocnářstwí Rakauské na wšecl
býti nerozdílné, tak aby králowstwí a
přináležející wždycky jednoho společn
měli, a to tak, že kdyžby nebylo w d
žádného mužského potomka, i ženské
staupiti. Dle toho měla po smrti cís
starší dcera jeho Marie Terezie panowa
jí nebylo, druhé dcery císaře Karlowy
saře Josefowy, konečně císaře Leopol
byla nejhlawnější péče císařowa, aby
hned za swého žiwobytí, by i jiné mocn
pragmatickau sankcí přijali, a že po je
zákonu tomu býti nechtí, jemu přislíbi

Tato wěc byla welmi těžká pro
tení wšech wěcí Ewropejských, ku kte
wálce španělské, tak že, ačkoli méně
předce prawého pokoje nebylo. Mezi
kausy ještě skutečně žádný mír nebyl

rodu Parmu, Piacencii a Toskanu, tak žeby byla větší část Italie dle žádosti krále Španělského jemu musila připadnauti. Filipp podlé žádosti manželky své Alžběty wšecko činil; ona pak spůsobila, že byl od něho ministrem učiněn kardinal Alberoni, muž neobyčejné opowažliwosti, kterýž to wšecko, aby tak bylo, i ještě mnohe jiného wíce obmýšlel království Španělskému spůsobiti. Jeho úmysl znamenajíce Angličané a císař, bojíce se, aby nechtěl i Ludwík XIV. Španělům k tomu napomáhati, a tudy mocnost rodu Bourbonského wšem nocnářům Ewropejským nebezpečná nebyla, učinili nezi sebau spolek (1715), aby sobě proti obmyslům takowým byli pomocni.

Hned brzy potom Ludwík XIV., král Francauzský umřel, a tudy wěc ještě většího podpalu dostala. Po něm nastaupil prawnuk jeho Ludwík XV., malý chlapec pětiletý, w jehožto jmeně wládl strýc jeho, wéwoda Orleanský. Ale Ludwík XV. byl slabé powahy tělesné, i počínali jemu léta počítati, jak wéwoda Orleanský, kterýžby byl po něm bywal dědicem, tak Filipp, král Španělský, kterýby byl ještě bližší právo měl ku koruně Francauzské, kdyby se jí prwé k wůli Španělské byl neodřekl. Ale kardinal Alberoni hned prawil že to nic není platno, že on se odřekl; neb že se takowým odřeknutím jednoho člowěka tak starodáwní zákon s strany dědictwí učiněný nemůže měniti. Ktemužto wěc wěda wéwoda Orleanský, začal pilen býti přátelstwí s Angličany, a tudy se roztrhla swornos mezi jednau a druhau linií rodu Bourbonského, i učiněn jest spolek mezi Angličany, Francauzy a Hollandskými řečený trojspolek (triple alliance) k obraně proi obmyslům Španělským (1717). Ale Alberoni, nic oho nedbaje, jen o to myslel, jakby

cilii postaupiti Španělům. Potom sp
králem Švédským, Karlem XII. a
Petrem, aby jemu Karel XII. pomáh
ustanoweno, že mají Švédi, jakby p
nauti do Angličan. K tomu také po
glického i poddané krále Francauzské
nosti bouřil, Turky proti Rakausům
cyho chtěl přiměti, aby obnowil ba
celau Ewropu bylby rád wzbouřil,
swůj úmysl mohl wywésti.

Konečně když se domníwal wše
towě, najednau wyslal lodstwo španěls
padnuwši ostrow Sardinii, náhle celé
(1717), a druhého roku přeplulo do
Ale tomu počínání brzy se konec s
nemeškaje přistaupil (1718) ke spolku
Francauzy a Hollandskými spůsobenér
nazwán čtwerospolek (quadruple allian
tím, že má jemu Sicilie dána býti za
se císař obáwal, žeby neměl žádného

že ty země léna Římské říše byly, kteráž císař myslel podlé swé wůle, komu by chtěl, moci rozdati. Tedy Angličané loďstwo swé proti Španělskému wyslali, a porazili je na hlawu; potom wtrhlo wojsko císařské do Sicilie, a francauzské do Španěl (1719), i jsau brzy Španělowé přiwedeni ku pokoji; Alberoni ssazen, Sicilie dána císaři, a Sardinie s královským titulem knížeti Savojskému. Za to slíbil císař donu Karlowi uděliti léno w Parmě, Piacencii a Toskáně. Jiné některé wěci, o které byla rozepře, odloženy jsau ke schůzce, která měla držána býti w Cambraji, aby tu o ně bylo narownáno.

Prwé než se ta schůzka stala, podobalo se zase k smíření mezi francauzskau a španělskau linií rodu Bourbonského, a to proto, že wéwoda Orleanský dceři královny Španělské, Marii Anně, Ludwíka XV. za manžela slíbil dáti, kteráž jsauc teprw dítě, hned do Francauz k wychowání byla odwezena. K tomu stala se také nesnáze mezi císařem a Angličany i Hollandskými, kteří jemu přáti nechtěli, že zřídil zwláštní kumpanii kupců w Nízozemsku we městě Ostendě, aby wedli obchod na moři do Indie a do Ameriky, kamž předtím toliko oni nejwíce wšecko w rukau swých měli. Tedy majíce Angličané a Francauzi w Cambraji prostředek učiniti mezi císařem a Španěly, místo toho pilněji wyhledáwali, aby císař tu kumpanii kupeckau propustil zase (1724). Z čehož on se rozhněwaw, počal se Španěly samotnými tajně, bez wědomí druhých mocností, o pokoj jednati. W tom pak wzešel větší než předtím hněw mezi francauzskými a španělskými Bourbony. Neboť když umřel wéwoda Orleanský; nástupce jeho, Bourbonský wéwoda, kterýž místo Ludwíka XV. zemi sprawowal, Marii Annu, špa-

[redacted]kau (1731), kdež mimo
[redacted]kau sankcí uznali, toliko
[redacted]ie Terezie, dcera císa-
[redacted]nownikowi dána nebyla

[redacted]brzy sem brzy tam wá-
[redacted]n že zástawa předce se
[redacted]. a nenadálá náhoda spů-
[redacted]než wšecky spletky pře-
[redacted]ý a kurfirst Saský umřel,
[redacted]owého krále woliti (1733).
[redacted] žádosti rozličných moc-
[redacted]: sobě přáli, aby byl králem
[redacted]emřelého, jiní aby byl Sta-
[redacted]rwé hned za živobytí Au-
[redacted]mu za krále byl wyhlášen.
[redacted]většinau zwolili Stanislawa
[redacted]část z druhých se wytrhše,
[redacted]. Augusta zwolili, a Kateřinu
[redacted]dali. Tu wtrhlo wojsko ruské
[redacted]zto ochranau jest August we
[redacted] království, a Stanislaw wy-
[redacted]gustowi stál též císař Karel a
[redacted]mu Francauzi přáli Stanislawowi
[redacted]se ujali, rádi jsauce tomu, že
[redacted]osti své podmanění cizích zemí
[redacted]učinili k témuž konci spolek se
Karel Emmanuel, král Sardinský,
[redacted]a, kterýž ku panstwí svému dychtil
[redacted]celé země kromě Mantuy; též Fran-
[redacted]o Italie wyprawili, a téhož času osa-
[redacted]cinské. Tu se podařilo císaři, od celé
[redacted]ncauzům wyhlásiti; ale Mercy, [redacted]

wojenský, kterého do Lombardie poslal, padl w bitwě u Crocetty (1734), a hned don Karlos, princ španělský, přeplawiw se do Italie, netoliko Parmu, Piacencii a Toskanu osadil, ku kterým zemím sobě právo počítal, ale i do Neapole a Sicilie wtrhnul, a na obojí to království dal se korunowati. Nadarmo sám princ Eugen k Rýnu s wojskem wytáhl, a postawil se proti Berwykowi, maršálu francauzskému. Jeho wojsko příliš slabé bylo proti němu; knížata německá nedbala welkých pomocí činiti; ruská pomoc příliš wzdálena byla, a Angličané a Hollandští nic nehledíce na to, že se mocnost rodu Bourbonského příliš množí tím usilowáním, ani jedné ani druhé straně nechtěli pomáhati. Tedy opuštěn jsa od přátel swých, musil císař třetí smlauwu Widenskau učiniti, a to s welikau ztrátau swých zemí, welikau prací a krweprolitím nabytých. Neb potwrdil donu Karlowi království Neapolské i Sicilské, začež dostal toliko Parmu a Piacencii. Stanislaw Leščinský odřek se koruny Polské, dostal vé-

a to nowau smluwau Wídenskau (1731), kdež mimo jiné wěci Angličané pragmatickau sankcí uznali, toliko to sobě wyminiwše, aby Marie Terezie, dcera císařowa, žádnému mocnému panownikowi dána nebyla za manželku.

Takto se wšecky wěci brzy sem brzy tam wáhaly, a válkám welikým jen že zástawa předce se udělala. Ale nedlauho trwalo, a nenadálá náhoda způsobila konečně bauři větší než wšecky spletky předešlé. Král August II. Polský a kurfirst Saský umřel, i měli sobě stawowé Polští nowého krále woliti (1733). O to hned wzešly rozličné žádosti rozličných mocnářů ewropejských. Někteří sobě přáli, aby byl králem Polským August III., syn zemřelého, jiní aby byl Stanislaw Leščinský, který prwé hned za živobytí Augusta některý čas proti němu za krále byl wyhlášen. Polané sšedše se na sněm, většinau zwolili Stanislawa Leščińského, menší pak část z druhých se wytrhše, nowý sněm sobě položili, Augusta zwolili, a Kateřinu carownu na pomoc powolali. Tu wtrhlo wojsko ruské do Polsky, pod kteréhožto ochranau jest August we Krakowě korunowán na královstwí, a Stanislaw wyhnán ze země. Při Augustowi stál též císař Karel a král Pruský. Naproti tomu Francauzi přáli Stanislawowi Leščińskému, a jeho se ujali, rádi jsauce tomu, že mohli z toho dychtiwosti své podmanění cizích zemí příčinu wzíti. Tedy učinili k témuž konci spolek se Španěly a Sardinií. Karel Emmanuel, král Sardinský, wtrhnul do Mediolana, kterýž ku panstwí swému dychtil připojiti, a dobyl celé země kromě Mantuy; též Francauzi wojsko své do Italie wyprawili, a téhož času osadili wéwodstwí Lotrinské. Tu se podařilo císaři, od celé Říše válku Francauzům wyhlásiti; ale Mercy, wůdce

Eugen k Rýnu s wojskem wytáhl, a p
Berwykowi, maršálu francauzskému. Je
slabé bylo proti němu; knížata němec
kých pomocí činiti; ruská pomoc příli
a Angličané a Hollandští nic nehledi
mocnost rodu Bourbonského příliš n
wáním, ani jedné ani druhé straně ne
Tedy opuštěn jsa od přátel swých,
smlauwu Widenskau učiniti, a to s
swých zemí, welikau prací a krwepr
Neb potwrdil donu Karlowi královstw
cilské, začež dostal toliko Parmu a
slaw Leščiňský odřek se koruny Po
wodstwí Lotrinské, tak aby po smrti
stwí k Francauzům připadlo; začež
Lotrinskému Toskana odewzdána. M
staupil císař některé části Mediolan
ském (1735).

§. 48.

Tu prwé než ještě mír Widenský ode wšech
cnářů podepsán a stwrzen byl, nastala nowá válka
ecká, kteráž pro nedostatek maudrých wůdců ne-
stný konec měla. Válku začala s Turky císařowna
na Ruská, chtějíci moc swau při Černém moři roz-
ti. S Rusy měl císař dáwní smlauwu, aby u válce
urky jedni druhým pomocni byli. Protož, ačkoli
u Požaroweckému neprošel čas, poslal císař woj-
swé proti Turkowi, jakožto Rusům na pomoc,
l wůdcem Sekendorfem. Sekendorf chystal se na
tu do Walachie, chtě dobýti města Widína, a od-
se s Rusy spojiti (1737), a wšak k rozkazu císa-
u potom se do Srbska obrátil a dobyl Niše. Jiné
lělení císařského wojska wtrhlo zatím do Bosny,
lobylo Baňaluky, wšak odtud od Turků zase až
ece Sáwě zahnáno. Protož musil Sekendorf od
e odtáhnauti, dobyl Užice w Srbsku, a táhl ke
orníku, aby swým přispěl ku pomoci. Nicméně ne-
je wojska ani potřeb dosti, obrátil se před Turky
zpět ke Sáwě; rowněž Khewenhüller musil od
dína upustiti a ke Rsawě se obrátiti.

Takowým spůsobem když se zbraním císařským
dařilo, ssadil císař Sekendorfa, a poručil welitel-
í Františkowi Lotrinskému, zeti swému (1738), a ge-
alowi Königsekowi. Mezitím Turci přitáhše, oblehli
wu, přes Dunaj přešli, a Mehadie dobyli. Wojsko
auské přitáhlo, i musili Turci na zpátečni cestu
wšak brzy zase se zmohše, oblehli a dobyli sku-
ně Rsawy. Po té jest wéwoda Lotrinský do Widně
volán; ale Königsek táhl před Turky zpět do Bě-
radu, kteříž stíhajíce jej, dobyli Smederowa.

Tedy ssadil císař i Königseka, a postawil na jeho
to nejprwé Khewenhüllera, a brzy potom hraběte

přešedše, Uherskému království wál
hrozili, a Bělehrad oblehli. Tu prwé
poslal císař hraběte Naiperka do lež
aby smlauwu učinil o mír; i stalo se
pod tuhými wýminkami, takže wšeck
nabyté zase Turkowi musilo propušt
hrad, pewnost přeslawná, Šabac i Ri
a celé ty části Walachie, Srbska a Bo
prwé Turci postaupili císaři (1739).

Rok po zawření toho míru umřel
poslední potomek mužského pohlaw
burského.

Letopočet.

Léta Páně:

1620. Morawští stawowé se poddali. §. 32.
1621. Mansfeld do Falce odtahl. §. 32 33. --

proti nekatolikům. — Proměna we správě zemské we Slezku. §. 32 — Král Dánský wtrhnul do Němec. — Albrecht z Waldštejna. — Bitwa u Dessowa — Mansfeld †. Bitwa u Luttera. §. 34.

1627. Obnowené zřízeni zemské w Čechách. §. 32. — Waldštejn w Meklenburce. §. 34. — Karel Neverský achtowán. §. 35.

1628. Horní Rakausy od Maximiliana císaři nawráceny. §. 33. — Waldštejn oblehl Štralsund. §. 34. — Betlen Gábor †. §. 39.

1629. Mír w Lubeku. §. 34. — Mantua dobyta. — Restituční edikt. — Spolek Heidelberský. §. 35

1630. Sněm w Řezně. — Waldštejn ssazen. §. 35. — Gustav Adolf wtrhnul do Němec, dobyl Pomoří § 36.

1631. Smlauwa mezi Richelieuwem a Gustavem Adolfem. — Spolek Lipský. — Tilly dobyl Magdeburka. — Sasowé se Švédy se spojili. — Bitwa u Breitenfelda. — Sasowé w Čechách. §. 36.

1632. Tilly padl nad Lechem. §. 36. — Waldštejn Sasy z Čech wypudil — Gustav Adolf a Waldštejn u Normberka. Bitwa u Lücena. §. 37.

1633. Spolek Heilbronský. — Thurn zajat od Waldštejna. §. 37.

1634. Waldštejn zabit. §. 37. — Bitwa u Nordlink. §. 38.

1635. Mír Pražský. — Francauzi se Švédy se spojili. §. 38.

1636. Císařské wojsko do Francauz wtrhlo. — Bitwa u Witštoka. §. 38.

1637. Ferdinand II. †. §. 38. - Brandenburský k císaři přistaupil. — Gallas zapudil Bannera do Pomoří. §. 39.

1638. Banner zwítězil nad Gallasem. O mír smlauwáno. §. 39.

1639. Švédowe Čechy plenili. §. 39.

1640. Banner z Čech wypuzen. — Schůzka w Münsteru a Osnabruku. §. 39.

1641. Císař obležen w Řezně od Švédů a Francauzů §. 39.

1642. Torstenson k Widni přitáhl. §. 39.

1643. Bitwa u Breitenfelda. — Torstenson podruhé wtrhnul. §. 39.

1644. Gallas za Torstensonem do Dánska tahl. § 39.

1645. Bitwa u Jankowa. — Torstenson a Rákocy před Widní. §. 39.

1647. Wrangel u Cheba. §. 39.

1648. Königsmark w Praze. — Mír Westfalský. §. 39. — Jiří Rákocy †. §. 40.

1653. Ferdinand IV. zwolen za krále Římského §. 40.

1667. Spiknutí Weselního. — Sjezd w Ko
1668. Ludwik XIV. w Nizozemsku. — Mir
1670. Hlawy spiknutí Uherského poprawení.
1671. Saud Přešowský. §. 41.
1672. Spolek na pomoc Hollandským proti L
1673. Kurfirst Brandenburský s Francauzy m
cuculi porazil Francauzy. §. 40. —
Uherského proměněno. §. 41.
1674. Říše proti Francauzům. §. 40.
1675. Švédi se spojili s Francauzy. §. 40.
1678. Emerich Tököly do Uher wtrhnul. §.
1679. Mir w Nimwegách. §. 40.
1681. Zřízení zemské w Uhřich z části obno
wik XIV. zmocnil se Štrasburka. §.
1682. Kara Mustafa wtrhnul do Uher. §. 41.
1683. Wídeň obležena od Turků. §. 41.
1684. Přiměří w Řezně s Ludwikem XIV. §.
1687. Turci poraženi u Muháče. — Dědičnos
dena. §. 41.
1689. Wálka s Francauzy. §. 42.
1690. Kiuperli wtrhnul do Uher §. 42.
1691. Bitwa u Slaného Kamene. §. 42.
1697. Mir w Ryswiku. — Bitwa u Senty. §.
1698. Smlauwa mezi Francauzy a Angličany o
1699. Mir w Karlowcich. §. 42.

16. Villars nad wojskem německým vítězil. — Bitwa u Ramillii. — Vítězstwí prince Eugena u Turina. — František Rákocy zwolen za wojwodu Sedmihradského. §. 44.
17. Toulon oblehnut. — Daun w Neapoli. — Uhři císaře Josefa se odřekli. §. 44.
18. Rákocy poražen. §. 44.
19. Karel uznán od papeže za Španělského krále. — Bitwa u Malplaqueta. — Karel wešel do Madrita. — Bitwa u Villy-Viciosy. §. 44.
1. Smlauwa Sátmarská. — Josef I. †. §. 44. — Karel VI. korunowán we Frankfurtě. — Smlauwa Londýnská a Pařížská. §. 45
2. Princ Eugen w Londýně. §. 45.
3. Mír Utrechtský. §. 45. — Pragmatická sankci. §. 47.
4. Mír Raštatský a Badenský. §. 45.
5. Spolek mezi císařem a Angličany. §. 47.
6. Bitwa u Petrowaradina. §. 46.
7. Bitwa u Bělehradu. 46. — Trojspolek. §. 47.
8. Mír w Požárowci. §. 46. — Čtwerospolek. §. 47.
9. Španělowé wyhnáni ze Sicilie. §. 47.
0. Pragmatická sankci od stawů potwrzena. §. 47.
4. Schůzka Cambrajská. §. 47.
5. Smlauwa Widenská se Španěly. §. 47.
7. Mír Pařížský. §. 47.
8. Schůzka Soissonská. §. 47.
9. Smlauwa Sevillská. §. 47.
1. Druhá smlauwa Widenská. §. 47.
3. Wálka o dědictwí Polské. §. 47.
4. Bitwa u Crocetty. — Princ Eugen na Rýnu. §. 47.
5. Třetí smlauwa Widenská. §. 47.
6. Princ Eugen †. 48.
7. Wálka s Turky. — Sekendorf. §. 48.
8. František Lotrinský a Königsek proti Turkowi. §. 48.
9. Bitwa u Grodska. — Mír Bělehradský. §. 48.

PŘÍBĚHY MOCNÁŘSTWÍ RAKAUSK
MARIE TEREZIE.
(od r. 1740).

I.

PANOWÁNÍ MARIE TEREZIE A CÍSA
(1740 — 1790.)

§. 49.

Wálka o Rakauské dědictwí. — Wtr
worů a Francauzů.

Marie Terezie, dcera císaře K
wèku swého ještè zcela let čtyrmecí
dle pragmatické sankcí panowání (17
počínaly se strhowati weliké bauře n
mocnářstwím, ze kterých jižjiž nebe
ného rozptýlení jeho nastáwati zdálo
zmáhající se wždy wice bohaprázdnost
nářích Ewropejskych, kterým se zdál při
aby sobě z dědictwí domu Habsburské

že jest poslední řízení učinil, aby po wymření rodu jeho w Rakausích po meči Baworští potomkowé Anny w panowání nastaupili. Tu se sic našlo brzy, že w ksaftě jináč stálo, než on twrdil; tak totiž, že až po wymření celého potomstwa Ferdinandowa w Rakausích, jak mužského tak ženského pokolení, Baworské Anny potomci mají nastaupiti, ale Bawor na swém stál, a k wojně se strojil. Než w tom nenadále jiný nepřítel wystaupil, kterého se nikdo nemohl obáwati, mocnější než onen a opowážliwější. To byl Fridrich II., král Pruský, ještě mladý muž, bystrého ducha a wýtečných wlastností, který ale jiné žádosti neznal, a o nic tak welice se nestaral, jako o rozmnožení panstwí swého; při čemž nedbal žádného práwa ani žádné sprawedlnosti, než čeho mohl wálkau dobýti, to myslel beze wší bázně boha i lidí směti učiniti. Tedy wida, že se rozličtí nepřátelé z daleka strojí na Marii Terezii, wyhlídl sobě zemi Slezskau, aby ji od koruny České odtrhnul, a sobě přiwlastnil. O práwo neb zdání nějaké, jakoby práwo k ní měl, nic nedbal; toliko ke čtyrem knížetstwím Slezským prawil že po předcích swých má práwo, ku Karnowskému, Lehnickému, Břežskému a Olawskému; wšak to byla práwa dáwno zastaralá a platnosti nemající.

Tedy prwé než se toho kdo nadíti mohl, wtrhnul Fridrich do Slezska s wojskem swým dobře wycwičeným (1740), wešel bez překážky do hlawního města Wratislawě (1741), a celého wéwodstwí kromě několika pewností ihned zmocnil se, poněwadž země wšecka wšeliké obrany zbawena byla. Zároweň pak wyprawil wyslance swého do Wídně, aby císařowně žádost jeho předložil; jestliže jemu chce Slezsko dáti, že chce proti wšem nátiskům od jiných mocnářů býti

jejím obrancem. Z takového skutku přišlo welikě uleknutí wšeho dwora Widenského, i jest na kwap wojsko sbíráno w Morawě, jehož wůdcem učiněn hrabě Naiperk, ten, který nešťastný mír s Turkem w Bělehradě byl umluwil. Ale prwé než Naiperk do Slezska wtrhnul, dobyl Fridrich pewnosti Hlohowské, kterau byl oblehal; potom setkala se wojska w bitwě u Molwic blíž města Břehu, a jest Naiperkowo wojsko od Prusů na hlawu poraženo (1741).

Na tyto wěci patříce mocnosti Ewropejské, zapomněli na wšecky smlauwy s císařem Karlem učiněné, i na slowo jemu dané, že chtí pragmatickau sankci zachowati a nad ní ochrannau ruku držeti. Wšichni hleděli místo toho předně, jakby mohli na bezpečenstwí walicího se na císařownu k swému prospěchu užíti. Filipp V., král Španělský, prawil, že má prawo k celému mocnářstwí Rakauskému, protože předchůdcowé jeho, králowé Španělští, byli rodu

komu příležito bylo, rozdělili. Čechy a Rakausy měl Bawor dostati, Morawu a Horní Slezsko Sas, Fridrich Pruský Dolní Slezsko a Kladsko, jiní jiné země. Nadarmo snažil se král Anglický, aby mezi Fridrichem a Marií Terezií nějaké narownání bylo spůsobeno. Fridrich odporowal; nejprwé poněkud wáhaje, jen některau část Slezska, potom pak wždy wětší a wětší žádal. Mezitím kurfirst Baworský sebral wojsko, a osadil biskupstwí Pasowské; Francauzi též wojsko přes Rýn wyprawili, maršála Belle-Isla wůdcem učiniwše. Obojí, Bawoři a Francauzi, w jedno se spojiwše, wtrhli do Horních Rakaus, a w krátkosti wší země, obrany nemající, se zmocnili, w Linci kurfirsta Baworského za Rakauského arciknížete prowolali; potom obrátili se do Čech, rowněž učiniti obmýšlejíce.

Toho času u weliké swé nauzi císařowna Marie Terezie do Uher se obrátila, kdež jest we Prešpurku korunowána na králowstwí. Tu když wešla do sněmu shromážděného, od stawů země Uherské pomoc w tom přílišném swém i celé říše nebezpečenstwí žádající, stalo se weliké pohnutí wšechněch myslí pánů i zemanů toho králowstwí; wšichni jali se wěrné služby swé i statky i žiwoty královně podáwati, a slíbili pomoc wšelikau na lidech i na penězích učiniti k odwráceni strašícího toho pokušení. Tedy zdwihla se weřejnost čili insurrekcí králowstwí Uherského, wšichni páni a zemané s lidmi swými; kudíž sebráno weliké wojsko u Znojma. Karel, wéwoda Lotrinský, swat císařowny, a hrabě Khevenhüller byli nejwyššími wůdci císařskými. Mezitím učiněno jest přiměří s Fridrichem Pruským we Šnellendorfě toho spůsobu, aby jemu za to celé Dolní Slezsko i s hlawním městem Wratislawí bylo postaupeno. To se stalo od něho

w tajnosti, aby o tom druzí nepřátelé Marie Terezie, kterým on pomoc byl slíbil, neměli wědomosti.

Mezitím přitáhli Bawoři a Francauzi až ku Praze, a město obléhati jali se; s druhé strany Sasowé do Čech wtrhše, jim na pomoc přišli. Takž wzdalo se město bez welkého odporu proti té moci přílišné, i wešel kurfirst Karel se sláwau, jako nějaký dědic země České, swolal stawy toho králowstwí na hrad Pražský, a kázal se korunowati, a sobě přísahu od nich složiti, jakožto dědičnému králi Českému (1741). Odtud hned potom, wojsko zanechaw w Čechách, odebral se do Frankobroda, kdež jest zwolen od Němců za Římského císaře, a slawně korunowán (1742). Wšak sotwa toto wykonal, již sebrané wojsko císařowny část do Horních Rakaus wtrhli, část w Čechách w Budějowickém kraji položili se. Khevenhüller dobyl Lince, wyhnal Bawory i Francauzy z celého arciknížetstwí, a do Bawor wešel. Tu jest od něho

Vídni spěchati ku pomoci; též Karel wévoda Lotrinský hnul wojskem swým od Budějowic do Morawy, aby wyhnal Prusy wen ze země. Ale co oni před císařskými do Slezska ucauwnuli, zatím král Pruský sám se swými wtrhnul do Čech, chtěje se w jedinau moc srazíti s Francauzy a s Bawory. Karel, wévoda Lotrinský za ním do Čech se obrátiw, bitwu swedl s ním u Chotusic blíž Čáslawě. Tu když již ku porážce Fridrichowa wojska schylowati se začalo, w tom štěstí obrátilo se na druhau stránu; neb Maďaři wítězstwí za swé powažujíce, příliš záhy místo naléhání na nepřítele w laupení dali se. Tedy sebraw Fridrich wojsko své w nowý pořádek, obdržel bitwu nad císařskými, ač se ztrátau swau tak welikau, jako byla poražených. Obě strany hledaly po tom skutku pokoj spolu učiniti, i smluwily se we Wratislawi. Tu musila Marie Terezie Horní a Dolní Slezsko i s hrabstwím Kladským postaupiti Fridrichowi, kromě tří knížetstwí: Opawského, Těšinského a Karnowského, kteráž jsau odtud Rakauským Slezskem nazwána. K témuž míru přistaupil i August, kníže Saské, a powolal wojska swá domů, kteráž s Francauzy a Bawory w Čechách byla (1742).

§. 50.

Další válka až do zawření míru w Cachách.

Když takto jeden nepřítel úhlawní odstraněn byl, wojska královny tím statečněji proti Francauzům se obrátila, kteřížto jsau od Karla, wévody Lotrinského, a Festetiče, generala, w Praze obleženi. Mezitím Angličané a Hollandští královně Marii Terezii pomoc lidmi i *penězi činiti slíbili*, dobře již nahlížejíce, aby

byla Francauzská mocnost w Ewropě příliš strašliwá, kdyžby dům Rakauský k odporowání jí dosti moci neměl. Tu učinil i král Sardinský mír s Marií Terezií, wida, že Francauzi jeho prospěchu nehledají, než toliko wlastního, a aby Filippowi, kralewiči Španělskému, Lombardie dopomohli. Za to jsau jemu některé části Lombardie od královny slíbeny, že mu postaupeny budau. Nazmar ozbrojili Francauzi nowé mocné wojsko pod maršálem Maillebojem, kterýž pospíchal z krajin Rýnských do Čech, aby Belle-Islowi w Praze zawřenému přispěl ku pomoci. Karel Lotrinský zamezil jemu cestu do královstwí Českého; konečně pak Belle-Isle, když wojsko jeho hlad a nauz welikau trpělo, tajně wyšel z Prahy se swými, a z Čech se dal na útěk (1742). Králowino wojsko za ním tahlo, a zahnalo Francauzy až za Rýn za řeku (1743); Karel Lotrinský do Bawor wtrhnul, a opět jich dobýwal, až konečně císař Karel VII. ze Mnichowa utéci, a zem

ko zase jemu zpátky bude chtít vzíti, kteréž on byl rádným násilím odtrhnul od jejího mocnářství. Tedy, akož byl obyčej jeho, nic nedbal na pokoj we Wratislawi učiněný, ale pod rukau tajný spolek we Frankobrodě učinil s císařem Karlem VII., s Francauzy, Švédy a s Falcí, a nenadále s wojskem swým do Čech wtrhnuw, nowau válku začal s královnau. Tu jemu lehko bylo Prahy dobýti, wojskem swým osaditi, i po polowici celého králowstwí Českého mocně se rozložiti, když žádných obranců w zemi nebylo. Ale ihned opět weřejnost kralowstwí Uherského swolána jest od Jana Pálfa palatina; též Karel Lotrinský přes Rýn zpátky s wojskem se obrátil; a Uhři s jedné, Lotrinský s druhé strany do Čech wtrhli, a Fridricha k zpátečnému tažení w rychlosti přinutili. Nedlauho potom umřel císař Karel VII. we Frankobrodě (1745), kdež přebýwal, země žádné nemaje, než toliko holý titul císařský. Jeho úmrtím rozpadl se spolek Frankobrodský od Fridricha w hromadu swedený. Syn Karlůw, Maximilian, odřekl se wšeho dědictwí Rakauského, a uznal Marii Terezii za prawau královnu, začež jsau jemu Bawory nawráceny smlauwau we Füssenu učiněnau. K tomu také August III., král Polský, a kurfirst Saský, wstaupil we spolek s Marií Terezií, s Angličany a s Hollandskými we Waršawě. Tu sebral Karel Lotrinský wojsko královny w jedinau sílu u Hradce Králowé a u Jaroměře, odkudž wtrhnul do Slezska. Fridrich porazil jej u Hohenfridberka, a přes hory zase do Čech zahnal. Ale netrwalo dlauho, i jest opět sám přinucen z Čech se pryč hýbati; Karel Lotrinský stíhal jej až ke Trutnowu, wšak poražen od něho u Sory blíž Trutnowa, načež Fridrich ihned ze země wyšel, a o pokoj začal jednati. K tomu když

císaře Římského, a w tom důstoje
Fridricha, když válka byla skonána

Toliko s Francauzy a se Špan
protáhla. Francauzi zwítěziwše u
nad Anglièany i Rakauskými, celé
kauské wybojowali a osadili. S d
w Italii oni i Španělowé spojení s
nujskau učiniwše (1745), mocně so
diolána i jiných měst w Lombardii
Filippowi, princi španělskému, panst
nách wynasnažowali se spůsobiti. J
se střídawým štěstím od Rakauských
dinského, takže netoliko z Mediolán
bardie až i za hranice Francauzi j
i Genuy mocného města dobyli spoj
wzbaurením lidu, které se potom
z města wyjíti jsau přinuceni; a kdy
rozličné mezi nimi samými, konečně
obecný jednáno, až i učiněn w Cacl
císařowna Parmu, Piacencii a Gua

§. 51.

Válka sedmiletá.

Válkau o Rakauské dědictví wedenau wzrostla welice mocnost království Pruského, kteréž prwé bywši neznamenité, odtud mezi nejpřednější mocnosti w celé Ewropě se počítalo. K tomu také přispěl mnoho wýtečný duch Fridricha II., kterýž jak mocný w válkách, tak také důwtipný wladař byl nad swými zeměmi, a wšeho, což w nich se nacházelo, dobře uměl užíti, aby jemu i z wnitřka bohatství a moci přibýwalo. Ale tauto wěcí proměnilo se welmi mnoho w celém stawu jiných mocností, a zwláště mocnářství Rakauského, takže již nemohly tytéž cesty k dobrému jeho slaužiti, kterých prwé bywalo s prospěchem užíwáno. Neboť prwé hned od třicetileté wálky až do těch přiběhů při začátku panowání Marie Terezie byli úhlawní nepřátelé domu Rakauského Francauzi. Příčina toho byla, že z domu Habsburského i císařowé Římští bywali woleni, a tak sobě na zachowání království Německého w jeho celosti musili nechávati záležeti, ježto Francauzi ustawičně usilowali w Němcích i w Italii zemí dobýwati. Tedy hlawně k wůli Německé říši ty časy země Rakauské u welké wálky zapleteny byly.

Když ale Fridrich II., král Pruský, tak nad obyčej předků swých začal mocný býti, tím spůsobem upadla ještě u větší stín než prwé mocnost císařská nad Němci, poněwadž ani tak mocný král Pruský poslauchati nechtěl císaře, i také druhá knížata německá, kdož chtěli wzdorowati, při něm nacházeli dosti obrany. Tím méně musila sobě nyní císařowna na Němcích dáwati záležeti, majíci sama

mocnářství dosti slawné a weliké, kteréž k wlastní obraně hojnost mělo prostředků. K tomu také přišlo, že brzy po zawření míru w Cachách wznikly nesnáze rozličné mezi císařownau a Angličany, protože sobě Angličané za pomoc Rakausům učiněnau tuze mnoho začali wymýšleti, čehož jim císařowna bez weliké škody swé nemohla dopříti. Byl pak tehdáž prwním ministrem od Marie Terezie učiněn hrabě Antonin Wácslaw z Kaunic, pán morawský (1753), muž wysokého rozumu a weliké zběhlosti we wěcech politických; kteryž to wšecko rozwážiw, císařownĕ začal raditi, aby přátelstwí Anglické zanechajíc, raději s Francauzy bleděla wstaupiti we spolek, poněwadž při we případě wálky s Prusem nebude stejným časem nad Rýnem, w Italii i w Nizozemsku lid swůj wáleční museti roztraušeti.

W tom když tyto úmysly hrabě Kaunický s Francauzy počal jednati, zdwihly se nenadále roztržky mezi

[redacted]

em Augustem, počala wojsko walné sbírati w Čechách, aktéž carowna w krajinách blíž Pruska ležících, a August III. w Saském swém kurfirststwí.

Z těchto začátků wznikla zůřiwá wálka w dalekých a širokých krajinách, řečená sedmiletá, jakož bylo sedm let trwání jejího. Neboť Fridrich wida zbrojení Rakušanů, Rusů a Sasů, wtrhnul nenadále do Sas, dobyl Drážďan, a oblehl wojsko Saské w pewném ležení blíž Perna stojící (1756). Nazmar Brown wůdce císařský od Prahy s wojskem swým wytáhl, aby Sasům sklíčeným přispěl na pomoc. Fridrich znamenaje to, též sám s částí wojska dal se na cestu do Čech přes hory, a u Lobosic s ním bitwu swedl. Brown musil až ke Chebu se uhnauti. Odtud táhl do Sas, udeřil na ležení Pruské u Perna, wšak odražen jest, i musili se Sasowé wzdáti Fridrichowi, pomoci žádné již nadíti se nemohauce. Toho dne 17,000 Sasů, wšecko jich wojsko, upadlo w Pruské zajetí, a kurfirst August III. do Polska se odebral.

Po tomtu skutku brzy zima nastala, a obě strany wíce než prwé se zbrojili, a přátely shledáwali. Tu učinili Francauzi ještě tužší spolek s císařownau, peněžitau pomoc slíbili, a wojsko weliké nad Rýnem sebrali. Též Rusowé a Šwédowé přistaupili k císařowně se swau pomocí, a od knížat říše Německé jest Fridrich za rušitele obecného míru i zhaubce zemského prohlášen, a wojsko proti němu postaweno, nazwané exekuční. Rakauské wojsko stálo u Prahy pod Karlem wéwodau Lotrinským; s jednau částí stál Brown u Budyně blíž hranice Saské, a druhé wojsko Daun w Morawě sbíral. Ale Fridrich, nečekaje útoku se strany císařských, hned z jara sám do Čech wtrhnul, se tří stran s wojskem táhna (1757).

chûw; ale naposledy poražen jes
sko Rakauské, a na zmatený útěk
wévoda s 18,000 wojska svého do
a od Fridricha obležen.

Z té nauze byl wyswoboditele
Daun, toho času nejschopnější wůd
rýž byl zrowna ty doby s wojskem
do Čech přitáhl. Jakž o bitwě Praž
a hledél opatrnosti, sbíraje k wojsk
odtamtud různo na útěk se byli
když wojsko jeho tudy se rozmnoži
tahnauti ku Praze, chtěje na Fridr
s jedné strany, a s druhé aby Karel I
nan udeřil. Ale Fridrich nesečkal
s části wojska od Prahy odtrhnul,
naproti. U Chocemic blíž Kolína b
kdežto Daun mistrným umem řídil
takže je Fridrich tu ponejprwé na h
utrpěw ztrátu welikau na lidech, též
a z Čech nazpět se musil odebrati.

vtrhli, a Švédové Pruského Pomoří začali dobývati. Tehdáž Haddik, z vůdců Rakauských jeden, zě Slezska až do Brandenburka wtrhnul, a Berlín hlawní město holdowal, Karel pak Lotrinský Swidnice dobyl a Wratislawě. W tom Fridrich zmužile se zdwih, udeřil na Francauzy, a porazil Soubisa u Rossbacha, po kteréžto bitwě oni brzy až přes Rýn jsau zahnáni. Tu se jemu štěstí nowě obrátilo, a táhna do Slezska císařské blíž Lysé na hlawu porazil (1757), tak že z té země musili wyjíti.

Druhého roku (1758) wtrhnul Fridrich do Morawy a oblehl Olomúc. Daun zatím stál u Litomyšle, dobrého očekáwaje okamžení. W tom wyslal Laudona, smělého wůdce, na Prusy, kteří ze Slezska táhli do královského ležení, na 3000 wozích potrawy wezauce. Laudon nepřátely, kterých bylo 11,000, zastihl u Opawy, rozplašil, a zásoby jejich zničil, bez kterých Fridrich u Olomúce déle nemohl meškati. Tedy nechaw toho města, táhl zpátky přes Kladsko, a Daun do Sas se obrátil, kdež stál s wojskem princ Jindřich Prusky. Toho nedbaje Fridrich, obrátil se do Pruska, kamž byli Rusowé nowě wtrhli a hlawního města Královce dobyli. Od něho poražení jsau u Corndorfa a se ztrátau znamenitau musili z Pruska odtáhnauti. Ale Fridricha, když se zase do Slezska obrátil, porazil Daun nenádale u Hochkircha se ztrátau jeho welikau. Též u Kunnersdorfa nad řekau Odrau poražen jest (1759) od Laudona a Rusů, kterých wůdce byl Soltikow. Po té bitwě dobyl Daun Drážďan, a Finka generala Pruského s 15,000 muži u Maxena zajal. Tu se wáhala wálka rozličně w Sasích, we Slezsku a w Brandenburku, kdež wůdcowé jedni i druzí letmi a umělými [illegible] jak w bit-

wách tak w tažení wynasnažowali se protiwníky přemáhati. Roku 1760 Laudon Fouqueta u Landshuta porazil, sám ale brzy potom u Lehnice jest od Fridricha k bitwě přinucen nenadále a poražen. Nicméně Daun, nejwyšší wůdce, statečně wálku wedl. Lascyho wyslal k Berlínu, kteréhožto města on dobyl, wšak pustil zase, když král Pruský ze Slezka w tu krajinu se obrátil. Nedlauho potom u Torgowa w Sasích wojska se setkala, a swedena jest bitwa jedna z nejkrutějších, kdež Daun již wítězstwí měl w rukau nad Prušany; w tom těžce raněn jest, a z boje musil wyjíti. W jeho nepřítomnosti nebylo dosti opatrnosti w boji zachowáno, i poraženi jsau předce císařští od Fridricha. A wšak štěstí wálečné ustawičně wáhalo. Druhého roku potom (1761) byl král Pruský k tomu přiweden množstwím nepřátel swých, kteří jeho země se wšech stran napadli, že již srdce pozbyw, zkázy celého mocnářstwí swého se obáwal.

[redacted]

§. 52.

Domácí panowání Marie Terezie.

Marie Terezie byla paní welikých wlastností ducha a opatřena těmi dary, kterých jí bylo ku panowání w tak obtížných časích newyhnutedlně potřebí; obzwláště pak byla při ní neobyčejná stálost a neohroženost mysli, kterau zachowala w nejnebezpečnějších dobách, když i mužowé pozbýwali srdce w raddě její.

Ty časy začínal se při mocnářích Ewropejských poněkud jiný duch a spůsob w panowání nad zeměmi, než kterého asi ode dwau století byli obwykli zachowáwati. Neb jakož prwé již powěděno bylo, že nejwětší díl králů a knížat neznali jiného štěstí, než dobýwání cizích zemí a ustawičného rozmnožowání panstwí swého; již nyní mnozí, ač i toho též byli žádostiwi, mimo to wyhledáwali z wnitřka těch spůsobů, kterýmiby moc swau rozšířiti mohli. Jednak hleděli poddaným swým co nejwíce dobrého činiti, poznáwajíce, že čím oni w lepším stawu se nacházejí, tím wíce i pánům swým přínášeti musí užitku: zadruhé pak hleděli uwésti takowé zřízení wšech wěcí w zemích swých, kterýmby mocnost panownická ještě neobmezenější byla než prwé, tak aby wšecko, co se děje w zemi, pod dohlídkau wlády stálo, a od ní dle líbosti řízeno mohlo býti. Takowým spůsobem i Fridrich Pruský zemi swau začal sprawowati, a mnohým jiným mocnářům za příklad w tom slaužil.

Tedy i Marie Terezie počala mnohé wěci w mocnářstwí swém jinak wésti, než předtím byly wedeny, a tím mocnost swau panownickau i nástupců swých znamenitě sesilowati. Přede wším jiným hleděla na úzčí spojení wšech částí říše swé, než prwé stáwalo,

celář dworský i státní. Nižší úřadow
w každé zemi jedno, a pod nimi
které císařowna též nowè zřídila,
wíc, než mèli prwé, moci, dohlížeti
a na wšecko, cožkoli se zdálo býti

Důchody zemské sprawowala p
chůdci její, takže byly přijmy zemsk
než před jejím panowánim. Wètší
wybírány jsau, a wšak nowè a ma
podlé bohatstwí a chudoby, tak aby
stèžowali na útisky. Mimo sedláky čili
nyní obecná bernè s gruntů wybír
powýšených se statků jejich. K tom
císařowna i o zlepšení stawu podd
dáž od wrchnosti welice byli utiskow
wila jim robot, a wíce swobody
mohli jmění swého lépe než prwé
wètší zisk míti, a tudy i k důchodům
přispíwati. Z též příčiny činèno jest
zdwiženi hospodářstwí wšeho druhu,

witi a rozmnožiti, jak nižší tak wysoké. Učení mužowé jsau podporowáni, aby we wědách a uměních k obecnému dobrému mohli prospíwati; též na církew obrácen zřetel, a co se zdálo býti škodných obyčejů, jsau naprawowáni. Tehdáž jest, jak wůbec w církwi katolické, tak i w Rakauském mocnářstwí zrušen řád Jesuitský (1773), kteréhožto obyčejowé wíce k zlému než k dobrému zemskému widěli se směřowati. — Konání sprawedliwosti welice zdokonaleno jest nowými zákony, a odstraněna přílišná ukrutnost we trestech, která předtím panowala, i jiné zlé zwyky.

Mnoho péče musila císařowna po wšechen swůj čas obracowati na zwelebení stawu wojenského, a to pro ustawičné wálky, w kterých panowání nastaupila, a nikdy nepřestáwající nebezpečenstwí. Tehdáž počet wojska byl 200,000 mužů, dobře wycwičených a opatřených, jak nikdy w předešlých časích. Také několiko nowých pewností založeno jest od císařowny k obraně proti wždy hrozícímu nepříteli.

Pilným pomocníkem při wšech těch wěcech byl Marii Terezii pozdější léta syn její nejstarší Josef, kterýž po smrti manžela jejího Františka Lotrinského (1765), hned prwé k tomu zwolen byw, císařstwí Římské nastaupil, a od Marie Terezie učiněn spolupanownikem.

§. 53.

První rozdělení Polsky. — Baworská wálka.

Císařowna Marie Terezie, ačkoli welice milowala mír, a wálek nenáwiděla, nicméně takowý byl spletený spůsob těch časů, že i poslednější léta pano-

wání svého nemohla nikdy zcela zbawena bý
liwých běhů politických. Tehdáž hned brzy po
leté válce o království Polské takowí nastali s
mezi sausedními té země **mocnostmi, žeť se**
že nebude moci wěc **býti skonána bez krw**
Prwotní příčina záležela **na zlém stawu wnitř**
ského království, we kterém **se stala králows**
nost pauhým stínem, **mezi mocnými stawy i**
sjednocení nebylo, a **dobré zemské den ode**
větší zkázu přicházelo. **Když umřel August I**
Polský a kurfirst Saský (1763), **bylo se nap**
díti, že budau weliké **roztržky mezi stranami,**
měli ze krále zwoliti. **Ale brzy k tomu horší**
nahodila, když počali i cizí **mocnosti w to se**
a zwláště Kateřina II., **Ruská carowna. Kateři**
ráda Stanislawa **Poňatowského, polského š**
a protož prohlášení učinila, že **při nastáwajíc**
lení žádný jiný za **krále nesmí wzat býti, ne**

že cizí panownice nad zemí jejich směla krále ustanowiti, a to královstwí w posměch uwésti. Protož pilně o to pečowati začali, aby již staré to zlé mohli přetrhnauti; a prostředek k tomu widěli nejhodnější, od swé swobody přílišné upustiti, a sami ze swé wůle mocnost královskau nad sebau wětší učiniti. To když se stalo, a králi Stanislawowi wětší než předtím práwa dali, dobře wědauce Kateřina a Fridrich, že to k zwelebení země Polské má slaužiti, jim toho záwiděli, a prohlásili se, že jest to prý proti práwům královstwí Polského, a že oni toho trpěti nechtí. Tedy páni a zemané, bojíce se Rusů, sešli se na sněm, zrušili zase wšecko to nowé zřízení, a wěci we starý spůsob nawrátili (1768). S tím ale byli mnozí w zemi nespokojeni, a učinili spolek mezi sebau, řečený konfederací Barskau, majíce úmysl, protiwiti se tomu, a státi na tom, aby ty nowé oprawy pro obecné dobré zůstali při platnosti. To jim schwálila i císařowna Marie Terezie, a dle jejího příkladu i Turci a Francauzi. Kateřina wšak opět wojsko swé do Polsky poslala, a s konfederací Barskau wálčiti jala se. K tomu hned brzy nato mezi Rusy a Turkem wálka wznikla; Rusowé mocně wtrhše, Moldawy dobyli, a witězili; brzy potom též Italii wojskem swým osadili (1770).

Na tyto wěci když patřil Fridrich II., král Pruský, počal obmýšleti cesty, jakby mohl ten spletený staw obrátiti k swému užitku, a říši swau cizími zeměmi rozšířiti. Protož stawě se welice přátelsky k císaři Josefowi, synu Marie Terezie, učinil schůzku s ním w Nise we Slezsku (1769), potom pak brzy druhau w Nowém městě w Morawě (1770), kdež jemu předložil úmysl swůj, aby Prusowé a Rakušané jisté části *Polska osadili*, a k říším swým připojili, jeho

teřiny býti překaženo, i učinila smlau
kowau, jestliżeby Rusowé Moldawy a W
jim nawrátiti, a též Polska býti prázc
sařowna jich nepřítelem býti, a wál
pomáhat přinutiti. K té smlauwè żad
o přistaupení, aby jí w tom nebył na p
k wálce přišlo. Ale Fridrich chtèl m
a proto nepřiwoliw k té żádosti císař
selstwí do Ruska učinil, podáwaje tol
teřinè, aby od Moldawy a Walachie u
sobě wzala část Polsky, i jemu totéż d
K čemuż kdyż ona přiwolila, stala se
w Petrohradè (1772). Tedy widauc
i Marie Terezie k té smlauwè, načež w
nosti, Rusowé, Prusi a Rakušané wtr
a jisté části Polska osadili, ostatní čá
Poňatowskému jakożto králi zanechaws
ská nazwána jest králowstwí Halické
K tomu připojila císařowna i krajinu
kowinu, kteráż jest jí brzy potom

Ale k částem některým země Baworské byla stará práwa, kteráž sobě počítala císařowna jakožto králowna Česká, ponèwadz je wéwoda Baworský od koruny České za léno měl uděleny; jiné pak části byly léna říšská, ku kterýmž se hlásil Josef II., jakožto císař Římský. Protož ihned po smrti Maximiliana Josefa kurfirsta wojska rakauská wyslána jsau, a ty země od nich osazeny, potom pak učiněna smlauwa s Karlem Theodorem, kterýž uznal ta práwa we skutku býti založena (1778). Ale Fridrich II., starý nepřítel, záwidě domu Rakauskému toto rozmnožení, Karla, wéwodu Dwaumostského nawedl, kterýž někdy po Theodorowi naději měl dědití, aby se ozwal o to, že nemá ta smlauwa bez jeho přiwolení míti platnosti, ponèwadž jemu se tudy dědictwí skracuje. To učiniw Dwaumostský, jeho samého, Fridricha, na pomoc a k swé obraně wolal, Fridrich pak hned od Marie Terezie jal se žádati we jmenu jeho, aby upustila ode wšeho práwa ku kterékoli části Baworského wéwodstwí. Což když učiniti nechtèla, k wálce přišlo.

Wojsko císařské, w počtu 100,000, položilo se u Hradce Králowé a u Jaroměře při Labi w tak pewném stanowišti, že k němu nesnadno bylo přistaupiti. Císař Josef II. sám nad ním welel, při čemž Lascy byl za rádce. S jiným oddělením Laudon položil se při Saské hranici blíž markrabstwí Luzického. Fridrich wtrh přes hory do Čech, a Náchoda dobyw, až ke Hradci přitáhl, a proti samému wojsku Josefowu položil se, wšak bitwy se neodwážil. S druhé strany princ Jindřich Pruský wtrhnul do Čech blíž Jablonného, a Laudona k cauwání přiwedl, wšak bez wětšího účinku. Ku konci roku obojí nepřátelské wojsko, Fridrich do Slezska, a Jindřich do Lužice, se

země mezi řekami Dunajem, Innem a
připojila k arcikníżetstwí Rakauskén
zemi Baworskau uznala za nedilnau,
zůstala při Karlowi Theodorowi a ná

§. 54.

Proměny w mocnářstwí za císaře

Hned ten rok po zawření míru
nala císařowna Marie Terezie po čtyi
ném panowání (1780), mající syny čty
nejstarší Josef II. nastaupil panowán
stwím Rakauským; druhý, jmenem I
po otci swém welkokníżetstwí Toskan

Mocnářstwí Rakauské od času Bi
nikdyż takowých a tolikých proměn
za císaře Josefa II. pod desitiletým je
Neboť co počala Marie Terezie we wr
zemí swých rozličně proměňowati a
sobu wésti, byli jen začátkowé toho,

nedbající. On byl muž podlé spůsobu wěku swého. Neb tehdáž wznikly byly mnohé bystré hlawy w rozličných národech ewropejských, jedni mudrci i slawní spisowatelé, druzí slawní mužowé we sprawowání zemí i jiného rozličného powolání, kteří o rozličných důležitých wěcech wšeho člowěčenstwa, o wědách, uměních, řemeslích, obchodech, spůsobu towaryšstwa lidského, mrawích, obyčejích, prawích a zřízeních zemských, i o samém náboženstwí mnohem jinák než prwé smýšleti začali. Byli w tom ohledu zwláště z Francauzského, též Anglického národu wzešli někteří zwláštní duchowé, kteří nabyli jmena netoliko u swého lidu, ale u wšech jiných národů, kamž došla powěst jejich; dle kterýchžto učení mnozí lidé toho času wšecku wíru a smýšlení a wšecky skutky swé chtěli sprawowati. Mnoho těch wěcí bylo dobrých a chwalitebných, dle kterýchžto potom we světě až do nynějších dnů proměny k dobrému člowěčenstwa dály jsau se; mnoho také bylo bludného a jen zdánliwého, což když se uwedlo we skutek, následkowé ukázali se často býti dost marní neb škodliwí, zrušení starých některých obyčejů s sebau přinášející, bez jiného místo nich prospěchu. Tak již bylo newyzpytatedlné božské řízení, že wěci jinau cestau nešly, než že z dosti trpkého zkušení musilo teprw poučení budaucím wěkům přicházeti.

Císaře Josefa byl při panowání jeho úmysl dwojí, ale obojí jako w jeden srostlý, tak že jemu se jednoho bez druhého dosáhnauti nezdálo možné býti. Předně chtěl rozmnožiti nad mocnářstwím swým wíc, než kdy předtím byla, mocnost panownickau, tak aby jemu, cožkoli on dobrého chtěl wywésti, w tom nikdež nic nemohlo překážeti. Zadruhé chtěl na nejwyšší možný

býti, když tak nic neopomine, coby
mohlo; on chtěl ještě sám za živobyt
plody své pilnosti widěti; wšecko chtě
a to rychle, aby, cokoli se mu při sta
zdálo býti nerozumné neb škodné, ih
a w lepší bylo obraceno.

Mocnářství Rakauské záleželo za
z wice a rozdílnějších národů, nez ktere
šlé. Tu byli Čechowé, Polané, Madaři, I
Walachowé, Němci mnohokteří, Wlach
a což menších rozdílů. Každi měli
obyčeje a mrawy, jiné žádosti. Též
jednèch i druhých národů jen s mnoh
wždy platnost swau zachowáwali, od
rùznice. Josef II. chtěl, aby ti rozdílo
stali, a jako jedina hlawa nade wšemi
diný byl národ, stejného jazyka, stejné
wšem což nejwice možná se srownà
zawedl zákony wšecky nowé, podlé to
cowé jeho wèku za dobré uznáwali, o

dbající. On byl muž podlé spůsobu wěku swého. b tehdáž wznikly byly mnohé bystré hlawy w rozných národech ewropejských, jedni mudrci i slawní isowatelé, druzí slawní mužowé we sprawowání zemí iného rozličného powolání, kteří o rozličných důitých wěcech wšeho člowěčenstwa, o wědách, uměch, řemeslích, obchodech, spůsobu towaryšstwa lidého, mrawích, obyčejích, práwích a zřízeních zemých, i o samém náboženstwí mnohem jinák než prwé ýšleti začali. Byli w tom ohledu zwláště z Francauzého, též Anglického národu wzešli někteří zwláštní chowé, kteří nabyli jmena netoliko u swého lidu, u wšech jiných národů, kamž došla powěst jejich; e kterýchžto učení mnozí lidé toho času wšecku ru a smýšlení a wšecky skutky swé chtěli sprawoti. Mnoho těch wěcí bylo dobrých a chwalitebných, e kterýchžto potom we swětě až do nynějších dnů oměny k dobrému člowěčenstwa dály jsau se; mnoho ké bylo bludného a jen zdánliwého, což když se vedlo we skutek, následkowé ukázali se často býti st marní neb škodliwí, zrušení starých některých yčejů s sebau přinášející, bez jiného místo nich ospěchu. Tak již bylo newyzpytatedlné božské říní, že wěci jinau cestau nešly, než že z dosti trpho zkušení musilo teprw poučení budaucím wěkům icházeti.

Císaře Josefa byl při panowání jeho úmysl dwojí, obojí jak[illegible]en srostlý, tak že jemu se jednoho z [illegible]uti nezdálo možné býti. Předně [illegible]ářstwím swým wíc, než kdy [illegible]wnickau, tak aby jemu, [illegible]ésti, w tom nikdež ni[illegible] [illegible]těl na nejwyšší mo

dláků bylo zrušeno, a roboty ulehčeny, tak i více w tom císař Josef spůsobil ulevení. Z jeho rozkazu jest i celá země nově vyměřena (1784), tak aby se dobře wědělo, kolik kdo má gruntů a jak úrodných; neb podlé toho nařídil císař berni čili kontribuci rozpočítati, stejnau měrau na pána i na sedláka.

I w náboženstwí chtěl císař Josef rozličné věci naprawiti a proměniti. Hned prwní rok panowání swého wydal nařízení, toleranční patent nazwané (1781), a to toho smyslu, že mají napotom netoliko katoličtí křesťané, ale i ewangeličtí a reformowaní we wšech zemích Rakauských pod jistými wýminkami služby boží dle spůsobu swého swobodně wykonawati. Přitom obrátil i zřetel swůj na samau katolickau cirkew w zemích Rakauských, a mnohá nařízení činil, která se mu zdála dobrá býti k jejímu zwelebení. Jakož prwé již Jesuité zrušeni byli, mimo to císař wyzdwihl weliký počet, a sice wšeho 624 klášterů

chody swé prowozowati. Podobně i s Rusy smluwil se o obchod. Těmi wšemi cestami hleděl poddaným swým opatřiti prostředky, jakby pozemské swé dobré mohli rozmnožiti. O chudé pečowal, založiw wšudež po welikých městech domy pro chudé, nemocnice pro nemocné, sirotčí domy pro opuštěné sirotky a jiné k tomu podobné ústawy lidumilné.

§. 55.

Baure w Nizozemsku a Turecká wálka.

K císaři Josefowi byla pro ty a jiné wěci, které obmýšlel k dobrému poddaných swých, takowá láska lidu, jako k málo kterým mocnářům rozličných národů. Jehožto památka zůstala zwlášť při lidech obecných až do nynějšího dne welice wzácná a zalíbená, tak že i po smrti jeho dlauhá léta mnozí sprostní ani, že umřel, wěřiti nechtěli, ale se domníwali, že zašel do dalekých zemí, a odtud nawrácení jeho zase očekáwali; jakož bývá, že čeho lidé sobě přejí, to nejraději wěřiwají. Nicméně při tom množství jiných wěcí, které se dály za panowání jeho, a té kwapnosti, s kterau jedno za druhým se jednalo, nemohlo také jináč býti, než že mnozí s něčím, druzí s jiným zase byli nespokojeni. Když wydal císař toleranční patent s strany snášení jiných kromě katolického náboženstwí, zdálo se to mnohým nedosti oswíceným lidem býti neslušné; jiným zase zdálo se býti to wšecko málo, co císař dopustil; oni chtěli ještě wíce swobody. Jiní dokonce wystupowali s rozličnými podiwnými náboženstwími, až která i proti samé křesťanské wíře čelila, nazywajíce se deisty; jichžto císař trpěti úmysl nemaje, přísně je musil kárati. Mnichowé

nechtèli. Byliť mezi nimi nèkteré bau
lené hlawy, kterým se to zdálo málo
naskrze býti zbaweni wšeho podda
robot. W Čechách na rozličných mí
bauřiti začali, wíce než jim powoleno l
nutiti na wrchnostech. Též w Uhřích
sedlského stalo se, kdež dwa bučiči wa
Gloska, mnohé jiné podnètli, a k nes
Neb musilo ku pokrocení jich wojensk
a oni přísně káráni býti. Také bylo r
rozličné smýšlení o tom, že již císař st
nechtèl powoláwati, ani se dáti korunc
pak německý při národech německý
mnoho nelibosti wzešlo; neb se mnohý
jazyky swé stýskalo, žeby to tèm u
ujmu; jakož tak bylo zwláště při Mac
některých Češích, kteří se od těch dob
aby zase sami ty jazyky wíce zdokona
při wšem zřízení Josefowè mnozí byli,
obyčeje litowali, a proti nowému rep

kami, pro kteréž císaři Josefowi mnozí sporowé wzešli s republikau Hollandskau. Zwláště byla mrzutá rozepře o plawbu na řece Šeldě tudy plynaucí, též o hranici mezi Hollandem a Rakauským Nizozemskem. O to byla potom učiněna smlauwa w Paříži prostředkem krále Francauzského, tak aby řeku Šeldu Hollandští sobě hlídati mohli, aby po ní z Rakauského Nizozemska nikdo nesměl plawby konati; o hranice ale jest tak rozhodnuto, že Hollandští některá pohraniční místa, kteráž měli w držení swém, císaři musili postaupiti (1785).

Toho času obmýšlel císař Josef také zbawiti se naskrze těch krajin, a učinil o ně smlauwu s Karlem Theodorem, kurfirstem Baworským, tak že jemu je chtěl dáti, a aby za ně swau zemi Baworskau postaupil císaři, což on, wida z toho weliký swůj prospěch, rád chtěl učiniti (1784). Ale poněwadž i mocnářství Rakauskému z toho nástáwalo weliké sesílení, jakož jest ta země položena hned w sausedstwě wedlé wlastních zemí Rakauských, to záwiděl císař Fridrich II., král Pruský, a o to weliký pokřik spůsobil w Němcích i w jiných zemích, opět sobě wzaw příčinu z Karla, wéwody Dwaumostského, který jsa nastáwající dědic Bawor, nijak nechtěl k tomu směnění přiwoliti. Fridrich spůsobil spolek některých knížat německých (Fürstenbund), a to mezi nimi samého krále Anglického jakožto Hannowerského kurfirsta, též wéwody Saského a jiných wíce. Celau Říši bylby rád k válce wzbaučil proti císaři, pokládaje jemu úmysl jeho za přerušení zřízení zemského w říši Německé. Brzy potom umřel wšak Fridrich (1786), a syn jeho Fridrich Wilém II. panowání nastaupil, nemající ducha Fridrichowa.

s jejich raddau nejwyšší wláda spole
zemské řídila. Mimo sněmy měli take
ze sebe wywolený, který wždy byl po
potřebné řídil. Toho míti nechtěw c
nařízení, aby již wýboru takowého
(1787); také wšecko to, co nowého zř
dičných zemích swých, chtěl i w Níz
Protož wyzdwihl některé klášterý; u
byla we městě Löwenu, podlé starc
zřízena, zrušil, a místo ní jiné škol
seminář pro mladé duchowní z celé
Konečně nowé rozdělení země nařic
krajů, kteří wšichni dle stejného spů
sprawowáni (1787). Mnozí reptali prot
cem, a sobě jich nechtěli obwyknauti.

Tehdáž wydal se císař Josef na
Krimské w Černomoři, které dobyla
rowna Ruská, na Turkowi, a do ní
chtějíc ji projeti, a na staw wšech w
ními očima popatřiti. S carownau K

hlawní že sami o swé ujmě zrušili, a universitu Lowenskau nowě zřídili. Toto slyše císař Josef, rychle do Widně se nawrátil, a wojsko pod generalem Alonem wyslal do Nizozemska, též nejwyššim úřednikem nad těmi krajinami ustanowil hraběte Trautmansdorfa, s tím jemu daným nařízenim, aby stawům w počínání jejich nic nepowolowal, ale nad zachowáním wůle císařské mocnau ruku držel; jakož pak i učinil Trautmansdorf, a seminář na místě university opět zřídil, stawy, kteří se shromažděli, s žádostmi jejich odmrštil, a konečně, když wice odporowali, privilegium Brabantské země, w kterém se wšecka nejwětší jejich práwa obsahowala, řečené Joyeuse entrée, za zrušené od císaře a žádné platnosti nemajíci prohlásil. Stawowé ale a obywatelé Brabantské krajiny i druhých částí Nizozemska we wzdorowání swém nepřestali, ale wždy wice se bauřili, až i musilo na mnohých místech branné moci proti nim užito, a mnozí přísně trestáni býti; jiní před trestem wen ze země, nejwice do Hollandu, utíkali.

Ale mezitím, co se tyto wěci dály, císaři wálka s Turky nastala, a to skrze carownu Kateřinu, s kterau zachowáwal pewné přátelstwí. Neboť doslechše Turci nějakau powěst, žeby se byla Kateřina s císařem radila o jejich škodu a rozptýlení říše Turecké, nemnoho napřed znáti dawše, wálku s Rusy začali (1787). Císařowna Josefa na pomoc wolala; kterýž nemeškaje zbrojil wojsko, a Turkům wálku prohlásil. Wojsko sbíráno jest nejprwé we Slawonii, ku kterémuž sám císař se dal na cestu (1788), a dle raddy maršála swého Lascyho příprawy konal, jakby měla wálka společně s Rusy we wšech krajinách Podunajských najednau býti začata. Wšeho wojska bylo

se proti Šwédům obrátilo. Tedy
wálku samoten se swau mocí dále
tauž chwílí přímorkowé rozliční z n
obwyklého powětří we wojště jeho
škodu na lidech jemu spůsobili. W
weliký wezír Turecký, spatřiw příleži
udeřil na císařské, kdež nejslabší by
ložení jejich, a wtrhnul do Bannatu,
jinu ukrutně pleniti začal, a odtud
se strojil wtrhnauti. Tu musil císa
upustiti, a za ním se dáti; Laudon
z Wídně k wojsku powolal, aby s ním
Laudon s wětším štěstím než Lascy
Bosny wpadl; ale císařowu wojsku w
řilo. Turci učinili útok u Karanšel
k zpátečnému tažení přinutili. To
nosti noční se zmatkem welikým,
druhé, za nepřátely se držíce, stříleli,
dech i na wěcech náramnau spůsob
w rozličných bojích, ač bitwa žádní

kowi statečně počínal. Obleh Bělehrad, w krátkém čase proti wšemu nadání dobyl jeho welikým úprkem. Welký wezír přešed s 90,000 Turky přes Dunaj, a chtěje do Sedmihradska wtrhnauti, poražen jest u Rimnika od Suwarowa, ruského wůdce, a Koburka, rakauského; po kterémžto wítězstwí spojenci dobyli Bendera, Akjermana, Kiljanowy a Bukarešta, měst znamenitých. Laudon Smederewa a Kladowy zmocnil se, i sblížila se wojska obojí, tak že naděje byla, že spojenau mocí wálka ke šťastnému wítězstwí bude dowedena.

Ale Nízozemské bauře wíce než prwé mezitím se zmohly, až i nejwyššího wrchu dosáhly. Ti kteří se byli z Nízozemska utekli do Hollandu, počali se we wojsko sbírati, a to nejwíce náwodem van der Noota, hrdla odsauzeného, kterýž byl nejdřiw utekl do Angličan, a odtud potom se do Hollandu obrátil. Wojska buřičů bylo hned 10,000, a wůdce učinili van der Merše (1789). To widauce stawowé Brabantští, nowě se pozdwihli, a rozhlásili po wší zemi, že již nechtí déle císaře jakožto pána swého poslauchati. Tedy přitáhl van der Merš do Brabantu, a tím wíce bauřiti začal. Což widauce stawowé krajiny Flanderské, příkladu toho následowali; a též císaře odřekli se; konečně w samém Brüsselu, hlawním městě wší země, lid bauřku welikau učinil, aniž wojsko císařské jej stačilo pokrotiti. General Alton musil odtud i z celé země pryč odtáhnauti i s nejwyššími od císaře ustanowenými úředníky. Tu weršlo wojsko pozdwižených do Brussela, schůzku stawů z celé země sem powolali, a Rakauské wlády nowě se odřekli, chtíce se tu uraditi o jiný spůsob zřízení zemského, a Spojenau Belgií zemi swau nazywajíce.

sem nowých nařízení od císaře uch
činali. Kteréžto žádosti wyslyšew c
rančního patentu wšecky wěci w t
při začátku panowání jeho, nawrátil
dnání jiných wěcí stawy králowstw
sněm k jistému dni obeslal, ponej
swého kralowání. W ten čas slíbil
stwí Uherské dáti se korunowati,
obywatelů té země, a korunu z W
nazpět poslal.

Prwé wšak než ten sněm a
se mohlo, umřel císař Josef w 50. r
(1790).

III.

ČASOWÉ FRANCAUZSKÝCH
(1790 — 1815).

§. 56.

Panowání císaře Leopolda

Tehdáž, ačkoli s Turky zjewná válka byla wezena, wšak největší nepřítel mocnářství Rakauského byl Fridrich Wilém II., král Pruský. On se nadíwal, že bude moci tak jako Fridrich II. otec jeho, sausedstwí s Rakausy a nesnázi, w kterých říše tato byla, nějak ke swému prospěchu užíti, a protož Angličany, s Turky a s králowstwím Polským we polek wešel, a příčinu k válce s císařem wyhledáwal. Polanům slibowal Halič, a Turkům pomoc proti Rusům i Rakušanům; Nizozemce a Uhry, pokud mohl, wíce podněcowal proti císaři; sám pak wojsko sbíral we Slezsku. Protož Leopold, jsa pokoje se wšemi swými sausedy žádostiw, nemeškal posla swého wyprawiti ku králi Pruskému, aby s strany míru, který míní s Turkem učiniti, úmysl císařův jemu předložil. Spolu poslán jest Laudon na hranice Pruské, kdež w Čechách a w Morawě wojsko bylo sbíráno, aby w případnosti války wšecko pohotowě bylo.

Zatím král Pruský wyhlídl sobě znamenitá města, Kdansko a Toruň w Polsku i s okrsky jejich, kteréby rád byl k říši swé připojil. Protož na Polanech žádal, aby jemu ta města postaupili; za kteráž jim slíbil, císaře k tomu přidržeti, aby weliká nejbohatší část Haliče jim od něho postaupena byla, jemu pak, císaři, měli dle úmyslu králowa Turci ztrátu jeho nahraditi, tak totiž aby mu dali některé části zemí swých při Dunaji. O to je schůzka učiněna mezi Rusy a Rakušany w Reichenbachu we Slezsku, kamž i Angličané a Hollandští wyslance swé wyprawili co prostředníky. Ale císař Leopold k tomu nikterak swoliti nechtěl, aby tím spůsobem z krwawé války Turecké jediný Prus nabyl užitku. Protož odepřel žádosti jeho, a též schwálily i druhé mocnosti,

s Turky w Sistowe (1791); Leopold sultánowi Tureckému nepomáhati; město Starau Rsawu s okrskem a watska při řece Uně postaupili. — pold, poněwadž král Pruský nec hlasně od kurfirstů zwolen za cisař Frankfurtě korunowán.

Takto když bauřliwé cizokra byly narownány, obrátil Leopold i swůj, a předně na Nizozemsko, ab kauskému nawráceno bylo. K tom hlaw toho pozdwižení brzy nejwět Neboť když stawowé té země zwláštní selu zřídili, a jemu na budaucí ča wu zemskau odewzdali, s tím hned spokojeni býti, a to z příčin takov brzy potom w nejedné zemi Ewr a dlauhotrwající nepokoje wzešly js w sausedstwu Belgie francauzská wzala. Lid francauzský wzbauřiw se wíkowi XVI.. welikė a předtím ne

ejně w zemi trpěno, klášterowé žádní aby nebyli, ž jiní statkowé duchowních aby byli wzati, a jim oliko roční plat wydáwán, a wíce k tomu podobného. Konečně žádali na krále, aby se odřekl neobmezeného podlé wůle swé panowání, a to tím způsobem, že má býti zwláštní schůzka několika set mužů, každoročně ode wšeho lidu na to zwolených, nazwaná národní sbor, a ti aby se radili o zemské dobré, a bez jich přiwolení aby žádní zákonowé od krále nebyli wydáwáni; což nazwáno jest konstitucí. Tedy widauce, co se dálo we Francauzích, mnozí Belgowé sobě z toho příklad wzali, a podobné zřízení i we swé zemi chtěli spůsobiti. Ti, kteří tak smýšleli, jmenowáni jsau demokrati, druzí aristokrati. Aristokrati chtěli, aby wšecka stará práwa stawů zemských obnowena byla, a sněm čili kongress stawů aby nad zemí panowal; demokrati s tím spokojeni nebyli, nechtějíce žádných rozdílných powýšených stawů míti, ale aby byl zwláštní národní sbor, ze wšeho lidu bez rozdílu wybraný, podlé spůsobu francauzského. Císař Leopold chtěl rád wšecky nowoty císaře Josefowy zrušiti, a stará práwa zemská potwrditi, kdyžby jej zase stawowé uznali za pána swého. Ale jedna i druhá strana o tom nic slyšeti nechtěla, nýbrž i když císař hrozil brannau mocí je pokrotiti, podáním jeho opowrhowali. Tedy kázal císař wojsku swému z Lucemburka wtrhnauti do Belgie, jehož bylo 45,000. Tu když jedna strana druhé pronásledowati nepřestala, bylo císařskému wojsku lehké wítězství. Aristokrati nejčetnější, van der Noot, van Eupen a jiní we strachu z Brussela utekli, wojsko císařské bez překážky wešlo a wšecku zemi w krátkém čase podmanilo a ku poslušenství přinutilo (1790).

dala za manželku. Proto brzy poč
to nésti, co Ludwíkowi od wůdců
wíce a wíce bylo předpisováno, tal
jsa zbawen, wšecko, co na něm žádá
Jako králi, tak wedlo se i urozený
kteří nemohauce to snésti, aby s
stawy srownáni, a předešlých práw
byli, u welikém množstwí ze země
a w krajinách německých sausedníc
k wojenskému wpádu do wlasti své
To když i král Ludwík s rodinau sw
na cestě zastawen, a do Paříže s v
zpět jest odweden (1791); od kteréž
jemu wždy k horšímu se schylowalo.
císař Leopold, jal se wyhledáwati p
ku pomoci, a napřed psal wšechn
w Ewropě, aby to, co se we Francau
na swém uwážení; potom pak sjezd
Pruským a kurfirstem Saským w Piln
koli tak dlauhé předtím mezi Pruský
dworem rozepře byly, na tom oba

we Francauzích konstitucí přiwedl ku konci, a král Ludwík ji přijal, a k ní, že ji zachowáwati chce, přisáhal, pustil to z úmyslu swého Leopold, a nabyl naděje, že jak předtím tak i dále stálý pokoj bude moci zachowati. We kterémžto wšak daufání dwojí wěc překážku činila. Jednak byla práwa některá wrchnostenská w těch zemích, kteréž někdy král Ludwík XIV. a XV. dobyli na Němcích, zůstawena knížatům německým, kteří ty země Francauzům postaupili, tak aby směli i dále na poddaných w těch krajinách jisté poplatky, desátky a jiné powinnosti žádati, jako jiní pánowé we Francauzích žádati směli od swých poddaných. Ale když Francauzi, jak dotčeno, nechtěli míti we své zemi rozdílu žádného mezi wrchnostmi a poddanými, stal se s knížaty říšskými spor o to. Francauzi chtěli, aby práwa jejich takowá minula, a toliko aby jim za to náhrada penežitá byla učiněna; knížata ale toho přijmauti nechtěli, a císaře, aby se o ně zastal, žádali. Naproti tomu Francauzi, majíce chuť k wálkám se sausedy swými, stěžowali císaři na sausední knížata w Rýnských krajinách, že wystěhowancům trpí zbrojení w zemích swých, prawíce, že se to děje proti dobrému sausedstwí.

W tom, když tak wšecky wěci zle se zaplítaly, a strach wálky den ode dne wíce hrozil, umřel císař Leopold po krátkém, jen dwauletém panowání (1792) Sprawowání dědičných zemí jeho kromě Nizozemska tiché bylo. Uhrům potwrdil poslední dekret od císaře Josefa jim učiněný, držel sněm toho králowstwí, a dal se korunowati w Prešpurku (1790). Co ale wíce na něm stawowé té země žádati chtěli, než přinášela s sebau stará práwa jejich, w ničem jim nepo-

jemu při [illegible]
spěšné, proměnil a oprawil.

§. 57.

První francauzská wálka až do Formienského.

Nástupce císaře Leopolda II.
Františ syn jeho, kterýž jest i za
zwolen od knížat a nazwán Fran
které se prwé národowé strachowal
wání skutečně wypukla. Neboť kd
přestali žádati, aby císař emigrant
wancům w Němcích zbrojili se nedo
wedlé žádosti jejich tak nechtěl učin
jemu, jakožto králi Českému a Uh
telstwí, a wojsku swému nejprwé do
nauti kázali (1792). Wojsko to jejic
zástupowé, neznající žádného řádu
kteřížto jsau s lehkau prací přemoi
courta a Beaulieuwa, wůdců císařsk

Francauzích nepořádkům w zemi konec byl udělán, a králowská mocnost nawrácena ku předešlému prá-wu swému. Podobně oznámil i wéwoda Brunšwický zwláštním prohlášením čili manifestem: jestliže se králi Ludwíkowi některá další křiwda stáne, že chce za to nade wším lidem, a obzwláštně nad hlawním městem Paříží, ohněm i mečem pomstu wzíti. Načež wtrh do Francauz, Longwye a Verduna i jiných míst mnoha dobyl, a cestu swau zrowna zaměřil ku Paříži, táhna krajinami Champaňskými. U Grandpréa udeřil na Dumourieza, hlawního wůdce Francauzského; kterýž udatně proti němu se postawiw, nicméně až k Menehouldu musil cauwati. U Valmyho wšak, kdež spojenci na Kellermana, druhého wůdce, útok učinili, Francauzi takowý odpor postawili jsau, že nemohl Brunšwický dále wniknauti do země jejich. Tu uwázli wojska, rakauské a pruské, w krajinách neúrodných, kdež nedostatek potraw a odporné podnebí hlad a bídu wšelikterau, i nemoci nákažliwé, spůsobilo. Brzy znamenitá část wojska zahynula, až i wůdcowé zpáteční tažení přinuceni byli nastaupiti. Clairfait s Rakauskými do Nízozemska se obrátil, wéwoda Brunšwický šel zpátky přes Rýn, i až u Koblence teprw stání učinil. Francauzi nemeškajíce za nimi táhli, na dwé se rozstaupiwše. S jedněmi Custine přes Rýn přešed, dobyl Spýra, Mohuče, Frankfurta a jiných míst w Říši znamenitých; s druhými Dumouriez wtrhnul do Nízozemska. Tu se začala wálka smutně obracowati proti spojencům. Wéwoda Albrecht Saso-Těšinský hájil Nízozemsko Rakauské s mnohem menší mocí, než byla Dumouriezowa. se setkali oba wůdcowé we hlawní bitwě u Jen nešťastné; kdež jest císařské wojsko poraže

hlawu, a z celého Nizozemska wyjíti, i až za Ryn ucauwnauti musilo. Dumouriez wítězně do Brussel wtáhl, a jiných wšech měst jednoho za druhym w celé zemi dobyl, a císaři od poslušenstwí odwrátil.

Když takto válka proti Francauzům hůře se dařiti začala, největší zlé bylo, že Ludwíkowi, králi Francauzskému, nebezpečenstwí, z kterého měl wytržen býti, nenadále zwýšeno jest. Neboť hned jak válka začátek wzala, a zwláště když wéwoda Brunšwický manifest swůj pronesl, Francauzi tím u wětsi wztek dali jsau se, a wzbauřiw se lid Pařížský, udeřili na residencí královskau Tuillerie, krále jali a ssadili s důstojenstwí, prawíce, že chtí sprawowati zemi swau bez mocnáře, jakožto swobodnau republiku. To se stalo dne 10. srpna roku 1792. Brzy potom postawili Ludwíka před saud; ze zrády zemské jej winili, odsaudili na smrt, a poprawili gullotinau (1793), s welikau z toho hrůzau wšech moc-

nofa, potom pak celé wojsko we hlawní bitwě u Neerwind (1793). Tu upadl Dumouriez w podezření při konwentu čili nejwyšší wládě francauzské republiky, že nechce jim wěrný zůstati, ale we srozumění s cizími mocnostmi o obnowení králowského důstojenstwí se přičiniti. Pro tu wěc když jej zajmauti chtěli, on předešed utekl k rakauskému wojsku, kdež našel ochranu. Po tom účinku císařští na Dampierra, nástupce jeho, udeřili, a dobyli pewného ležení jeho u Famarsa. Condé a Valenciennes pewnosti znamenité w ruky spojenců upadly; též Mohuče zase dobyli, a dwěma cestami učinili nepřátelský wpád do Francauz, Prusowé pod Brunšwickým do Lotrink, a pod Wurmserem Rakauští do Elsasu. Nicméně opět zmohše se Francauzi, Hoche, mladý wůdce jejich, porazil Brunšwika u Kaiserslautera a Moorlautera, Pichegru pak druhý wůdce Wurmsera u Frošweilera, a obě spojená wojska za Rýn zapudili.

Druhého roku potom sám František císař k wojsku se odebral, aby tím wíce podnítil udatnost bojowníků. Tu wtrhše spojenci do Nizozemska nejprwé u Chateau - Cambresisa zwítězili, a dobyli pewnosti Landrecie. Ale hned brzy obrátilo se štěstí, a Pichegru u Tournaje w krwawé bitwě zwítězil, potom pak Jourdan prince Koburka na hlawu porazil u Fleurusa (1794). Tu se Francauzi úsilno k Rýnu tlačili, až za něj chtíce spojené wojsko zapuditi. Nazmar u Kaiserslautera Prusi i Rakušané na odpor se postawili. Osmkrát bywše napadeni útokem, místo své statečně bránili, po deváté musili ucauwnauti; načež wšecku swau moc Francauzi pod Pichegrum, Jourdanem a Moreauwem w ta místa obrátiwše, k odtažení za Rýn je přinutili. Zatím nastala zima, a císař

mocnářství welice záhubnými (1795
Prusi, ale i ostatní protestantská kn
Němcích války se odřekli, a mezi
knížaty čáru řečenau demarkační
neměla válka od Francauzů šířena
než ten mír Basilejský dokonán byl
skanské Ferdinand, bratr císařův, u
cauzy pod výminkami dosti obtížný
Švédi, též Španělowé k míru Basil
staupili.

Těmito skutky mnohem větší n
války připadla na Rakausy a věrná
žata Německá; neb nemajíce Franca
tolik nepřátel přemáhati, s větší sil
udeřiti. Naproti tomu císař Františ
lek s Angličany, s Rusy a jinými m
koalicí, a od války nikterak upustil
Tehdáž i štěstí císařským zbraním
bati, i jest Pichegru od Kwozdano
Handšuheima, takže pak i Jourdan

žení své hleděli učiniti. W Italii byl wůdce jejich mladý generál, Napoleon Buonaparte řečený, w Němcích postawili dwě wojska, pod Moreauwem a Jourdanem. Proti takowému náwalu nepřátelskému postawen jest za wůdce císařského w Němcích arcikníže Karel, bratr císařův, w Italii pak generał Beaulieu. Ale Beaulieu nemoha wtipu wůdce francauzského dostihnauti, poražen jest od něho nejprwé u Montenotty, pak u Millesima a u Dega w zemi krále Sardinského, spojence císařowa. Za řeku Po s wojskem ucauwnuw, nazmar snažil se překaziti, aby Francauzi do Lombardie wtrhnauti nemohli. Buonaparte přešed přes Po, brzy potom u města Lodi nad Addau řekau mocně porazil odpor Beaulieuwův; kterýž nemoha již jemu státi, až k Mincii, i až do Tyrolských hor, konečně pak do pewnosti Mantuy se musil utéci. Lombardie celá ty doby w rukau Francauze byla. Nowé wojsko proti němu wysláno jest, a wůdce Wurmser, jehož jmeno w předešlých wálkách wýtečné bylo; ale s podiwnau rychlostí pohromil Buonaparte wojsko jeho, poraziw nejprw Kwozdanowiče u Lonata, pak Wurmsera samého u Castigliona. Wurmser musil do Tyrolska zpět táhnauti a posily hledati; odkudž opět wytáh, blíž předměstí Mantuanského San Giorgia na hlawu jest poražen, a do pewnosti Mantuy se zawříti musil. Alvinzy, třetí wůdce, welmi ostražitý, poslán do Italie, u Arcoly třídenní bitwau welmi pracnau přemožen jest od Buonaparta, i až za řeku Eč zahnán. Mezi tím byl Buonaparte Sardinii, Parmu, Modenu, Neapoli a papeže, wšecky téměř panowníky wlaské, jednoho za druhým, přinutil ku příměří, takže císařské wojsko samotné wojnu musilo zastati.

Mezitím též Moreau a **Jourdan, vůdcowé** francauzští do Němec wyslaní, **přes Rýn přešli,** a tazem wítězně nastaupili. Moreau **Šwáby protáhna,** wedl až do Bawor a k samému již **hlawnímu** městu Mnichowu blížil se; Jourdan **blíž řeky Mohanu** w krajinách těch táhl s wojskem, **až pak již brzy** do semých Čech se strojil wtrhnauti. **Tehdáž** byl Karel arcikníže ochrancem mocnářství; **který wždy** zpátky cauwaje před Moreauwem, **a nikdy w bitwu** se nedáwaje, náhle spustiw toho **nepřítele s očí,** na Jourdana obrátil se, a mocné naň **přiwedl** pohromy. U Teininka nejprwé porazil jej, **a k zpátečnímu** tažení přinutil; potom u Amberka, **u Würzburka,** Altenkircha wítězstwí jednoho **za druhým na** něm dobýwal, až pak jej se škodau **welikau jemu** na lidech učiněnau k samému Rýnu zahnal. **Znamenaje** Moreau porážku saudruha swého, **i sám we** spěchu zpátky se obrátil, jisté záhuby swé jinak se obáwaje.

poselstwí k Buonapartowi, a smlauváno o pokoj nejprwé w Leobnu, potom pak w Campo-Formii. Wyminky míru zawřeného byly, aby císař Francauzům Nízozemsko a Lombardii postaupil. Nízozemsko sami pro sebe podrželi, Lombardii s některými jinými zeměmi italskými obrátili we zwláštní republiku, řečenau cisalpinskau. Za to připojena je k mocnářstwí Rakauskému republika Benátská se zeměmi k ní přináležícími, Istrií a Dalmacií, nad mořem Adriatickým. Republice té byl Buonaparte hněwiwě učinil konec, když jemu Benátčané, nemajícé s Francauzy wálky, při tažení jeho úklady strojili. Mimo to w míru Campo-Formienském také to ustanoweno, aby s strany Německé říše, cožby k míru s ní se wztahowalo, schůzka k wyjednání toho w Raštatu byla spůsobena.

§. 58.

Úplné rozdělení Polsky. — Druhá francauzská wálka.

Mezitím co tato wálka skoro celau západní polowici Ewropy hlukem a bauřením naplňowala, jiného spůsobu bauře w králowstwí Polském wznikly, které jemu posledně konec a zkázu spůsobily. Widěwše páni a zemané Polští škodu swau, která jim přišla z předešlé jejich bujnosti, obmýšleli nowě rozličné cesty, jakby napotom podobnému zlému přítrž učinili. Ale když w tom úmyslu w zemi swé ustanowili mnoho nowého zřízení, a zwláště co na budaucí časy k upewnění swornosti mělo slaužiti; nenedostáwalo se nepokojných lidí, kteří s tím nejsauce spokojeni, opět jako prwé před prwním rozdělením, carownu Ruskau Kateřinu na pomoc wolali. Tedy když ještě mocnářstwí Rakauské w krutau wálku proti re-

publice Francauzské bylo zapleteno, mezitím Rusowé s králem Pruským učiniwše umluwu, oboji wojenský wtáhli do Polska, porazili wojska Polská, stawy království Polského přinutili k zrušení toho nowého zřízení, sobě pak každá mocnost jistau část země Polské přiosobili, prawíce to k lepšímu pozdějšímu zachování pokoje w té zemi býti potřebné (1795). Toto bylo druhé rozdělení Polského králowstwí.

Ale mnozí Polané z těchto wěcí veliký hněw wzali a zwlášť wojsko, kteréhož wůdcowé byli Kosciuško a Madalinský. Ti nepowážiwše přílišnau moc tak welikých nepřátelů, zdwihše se začali boj s wojsky ruskými i pruskými, a w tom rozptýlení wlasti své jim se chtěli na odpor postawiti. Tu jsau plukowé jejich po nedlauhém boji od spojených mocností potřeni, kteréžto mdlobu jich widauce, o králowstwí Polské již docela rozděliti se úmysl měli. Toto wida císař František, nechtěje připustiti, aby sausedé jeho

nejhlawněji toho, wšudež poddané proti wrchnostem popauzejíce a sladkost swobody jim wychwalujíce. Sotwa že mír s Rakausy byl učiněn, poslali Buonaparta wůdce swého přes moře do Egypta, chtíce té země dobýti na Tureckém sultánowi (1798), ač on s nimi předtím žádné wálky neměl. Na té cestě dobyl Buonaparte Malty ostrowa, náležícího rytířům řádu Malteského. W Římě popudili lid ke wzbauření, papeže w zajetí do Francauz odwezli, a ze zemí jeho republiku nazwánau Římskau učinili. Též Šwejcary pobauřili, a učinili z nich republiku Helwetskau, rozličných w tom úskoků, lsti i násilí užíwajíce. Do země krále Neapolského, kterýž byl do Říma jim na odpor wojsko poslal, wálečně wtrhli, královstwí osadili, a w republiku řečenau Parthenopejskau je obrátili. K tomu wzali wšecky téměř země krále Sardinského, kromě jediného ostrowa Sardinie, prawíce, že jej shledali býti w tajném srozumění s králem Neapolským.

Na toto wšecko patříce jiní mocnářowé Ewropejští, neměli úmyslu déle trpěti násilných takowých skutků, ku přewrácení wšech wěcí w Ewropě a k jich wšech welikému nebezpečenstwí čelících. Tedy nejprwé Rusowé a Turci spolek s Angličany učiniwše, wálku Francauzům ohlásili, a Františka císaře k témuž měli, aby společně s nimi wálku začal. Mezitím bylo wždy jednáno w Raštatě na kongressu, pod jakými wýminkami by mezi Francauzy a Německau říší měl mír býti učinén; ale wšecky wěci tak byly zapleteny, že se k žádnému konci podobati nechtělo, až pak mrzut jsa nad tím císař, s Rusy w přátelstwí wstaupil, a jim dowolil wojensky do zemí jeho wejíti, nejprwé do Haliče, pak dále, aby se s Francauzy w boj mohlí

dáti. To widauce direktorowé čili nejwyšší správcowé Francauzské republiky, sami též Jourdanowi wůdci swému kázali s wojskem přejíti přes Rýn, a začali wálku s Říší i s Rakauským mocnářstwím (1799. Poslowé na kongressu Rastatském shromáždění, nic neučiniwše domů se rozešli.

Tehdáž štěstí válečné na wšech místech, kdeí jest bojowáno, císařským zbraním dobře bylo přízniwo. Nebo hned proti Jourdanowi arcikníže Karel se postawiw w Němcích, porazil jej u Ostracha a u Štokacha w bitwách, kteréž rychle po sobě swedl s ním, až jej se ztrátau welikau za Rýn zahnal. Mezitím Massena, general francauzský, postawení swé wzal we Šwejcařích, a odtud Lecourba wyslal, kterýž wtězně wtrhnul do Tyrolu. Karel arcikníže, obrátiw se proti němu, porazil jej we hlawní bitwě u Züricha, k němuž ihned Hotze a Bellegarde, Francauzy z Tyrolu wyhnawše, odtud do Šwejcar přitáhli, a s nim

obyl, takže se ke zkáze Francauzů podobalo w Italii. Tehdáž musil se Macdonald, vůdce francauzský, kterýž postawen byl w králowstwí Neapolském, odtud láti na zpáteční tažení, i spěchal úsilno do Horní talie, s Moreauwem chtěje se spojiti. Ale Suwarow i Melas, w cestu jemu skočiwše, udeřili naň u San Giovann nad řekau Trebií. Tu jest tři dni bojowáno; konečně poražen Macdonald, a se slabými zbytky wojska k Moreauwowi se probil. Joubert, hrdinský muž, kterého tehdáž Francauzi vůdcem učinili, padl w bitwě u Novi, a opět zwítězili Rusi i císařští. Ty doby wzdala se i Mantua Krajowi, takže wšecko, co prwé byl Buonaparte w Italii dobyl, zase wytrženo z moci Francauzů.

Po těchto skutcích Suwarow s Rusy do Švejcar se obrátil, chtěje Massenu tam přemoci, a válce co nejrychleji konec zditi. Ale Massena byl ostražitý. Prwé než Suwarow přes wysoké hory swatého Gottharda s wojskem se přeprawil, též vůdce francauzský udeří na Korsakowa blíž Züricha, a silně pohromí wojsko jeho. Hned potom Soult druhý vůdce porazil Rakušany u Ucnacha, kdež padl Hotze, udatný generál. Korsakow musil do Švab odtáhnauti; Suwarow pak přitáh, a bojowaw tu i tam w těch krajinách obtížných hornatých, nic k wítězstwí prospěti nemohl. Tu se rozhněwaw Petr, car Ruský, z takowé nehody, wšemu wojsku swému kázal zpět se nawrátiti do Rusi, a z účastenstwí války náhle se wytáhl, s welikau škodau císařských wojsk, náhle samých o sobě zanechaných. Téhož času císař František w Němcích na místo arcikníže te Karla vůdcem nad wojsky Kraje učinil.

Ale co se tyto wěci walně dály, nenadále Na-

ský vůdce, až po řeku Var, kt
Italie dělí; jediné město Genua r
kterého se Massena zawřel, byw
Jehožto Melas se strany zemské,
korábích se strany mořské sklíčili,
němi, aby se wzdal, usilowali přinu
naparte s wojskem swým přes h
narda přešel, a dřiw nadání do Ita
Massena nedočkaw pomoci jeho, w
a Melas ihned pospíchal k Turinu,
nepříteli naproti postawil. Ale Bu
jej za sebau, upřímo táhl k Med
toho města, a wzkřísil nowé repub
které byli Rakušané a Rusi kone
obrátil se wzad proti Melasowi, za s
i udeřila na sebe wojska blíž Mar
širokých, mezi městy Alessandrii a
žených. Tu když dlauho wáhal k
80letý stařec, statečně Francauzy
w tom obrátilo se štěstí, a zwítězil
že bylo Melasowi o příměří žádati.

jena, Möskircha, Biberacha a Memmink, Ulma dobyl, k Mnichowa wešel, a příměří jen pod těžkými výminkami učinil; které když několikrát prošlo a zas rodlauženo bylo, arcikníže Jan, bratr císaře Františka, wůdcem jest učiněn. Jeho porazil Moreau we hlawní bitwě u Hohenlind; a bez zastawení dále táhl. Konečně welitelstwí nad wojskem opět arcikníženi Karlowi jest poručeno; ale wojsko welice seslabeno a zemdleno bylo; i porazil Moreau císařské u Lauerů, do arcikníženstwí Rakauského wítězně wtrhnul, Salcburka a Lince dobyl, wojsko Rakauské až za řeku Enži zahnal, a se k samé Widni strojil táhnauti. Již prwé byl wšak wyslanec císařský poslán ke smlauwení míru s Francauzy, a schůzka učiněna byla w Lunevillu. Takž prwé, než nebezpečenstwí nejzazší nastaupilo, we jmenu císaře i Říše německé mír zjednán byl. Tu jest potwrženo wšecko, co w míru Campo-Formienském císař Francauzům, a oni jemu byli postaupili. Mimo to musil arcikníže Toskanský, bratr císařůw, zemi swau postaupiti knížeti Parmenskému; kteraužto Francauzowé nazwati kázali králowstwím Etrurským. Za to jest arcikníženi dáno arcibiskupstwí Salcburské, nad kterým arcibiskup odtud přestal býti panownikem. Též Modenský wéwoda, kterýž také byl rodu Lotrinského, knížetstwí swé musil zanechati; kteréž přidáno jest k Cisalpinské čili Italské republice. Za to musil jemu císař František dáti Breisgow we Šwábích, patřící ku Předním Rakauským zemím tak nazwaným, a dostal místo toho země a statky biskupstwí Tridentského a Brixienského, kteréž odtud jsau k Tyrolu připočteny.

jeho wšecky příliš mnoho utrpěly
kami. Na sta tisíce lidu bylo zahy
ských a Německých; obywatelé ch
němi, které musily na wálku býti w
ské dluhy rostly též k weliké obtíži
Protož potřebí bylo odpočinutí, aby
prawení mohlo přijíti. Císař Franti
wzal příklad z Josefa II., strýce sw
wětšího utwrzení moci císařské na
i činil mnohá nowá nařízení w tom
Josefa nezdálo dosti dobře spůso
také potřeba pokojné chwíle, aby n
Benátky a Halič, nowě zřízeny a s
skými zeměmi srownány byly; což w
tišek nemeškaje jednati začal.

Ale brzy bylo lehko znamenat
nebude míti trwanliwosti, pro well
wání při Napoleonowi, konsulowi fa
let po zawření míru Napoleon zruš
se od Francauzů císařem nazýwati,
to důstojenstwí iest korunowán. Po

ýtí napotom jak i prwé nedílné při prworozených ynech rodu Lotrinského. Při zřízení wšak jednotlých zemí dědičných nechtěl císař žádné proměny činiti, tak aby nebyly kraji čili provinciemi jediného oho císařství, nýbrž při titulích a swobodách swých všech aby byly zachowány. Ale Napoleon mezitím, ačkoli ničeho nepřátelského nezačínal proti císaři, wšak s jinými zeměmi tak nakládal, že musil z toho všem mocnářům přijíti strach, aby pomalu wšecky země Ewropejské Francauzi nechtěli w odwislost uwéti. To znamenawše, prwní Angličané válku s Francauzy obnowili, a jiné mocnosti k témuž, aby se opět chopili zbraní, podněcowati jali se. Napoleon nejprwé osadil Hannowerské králowstwí, patřící králi Anglickému, se znamenitým tehdy přerušením práw říše Německé, ku kteréž to králowstwí od starodáwna přináleželo. Brzy potom přibral císař Francauzský k panstwí swému republiku Genuu, nazwanau tehdáž Ligurskau, z republiky Italské učinil králowstwí Italské, i dal se korunowati železnau korunau starých králů Langobardských; mnoho též jiného činil, co uráželo jiné mocnosti, a jim starosti činilo o budaucnost. Tedy brzy potom Rusowé s Angličany smlauwu učinili k obnowení wálky, aby takowé skutky císaři Francauzskému zamezili; k témuž konečně přistaupil i císař František, wida, že již míru nadlauho nebude býti moci (1805). Angličané jemu každý rok, pokudby wálka trwala, čtyry milliony šterlinků stříbrných ku pomoci slíbili wypláceti.

Ku konci leta roku 1805ho wtrhlo ruské wojsko do Haliče, císaři Františkowi na pomoc táhnauc; císařské pak wojsko přešlo přes hranice do Bawor, a wálku začalo. Wůdce nad tím wojskem učiněn byl

arcikníže Ferdinand, jemuž general Mak k radě přidán. S jiným wojskem poslán Karel arcikníže do Benátska, aby zároweň do Italie wpád učinil. To jak uslyšel Napoleon, císař Francauzský, ihned s wojskem swým, s kterým se prwé na Angličany strojil, obrátil se k Rýnu, a přešed přes tu řeku, do Němec wtrhnul. Bady, Wirtemberk a Bawory podlé starého obyčeje německých knížat k němu s wojsky swými přidaly se, a proti wlastnímu císaři u wálce jemu pomocni byli. Tu konal Napoleon s rychlostí, jaké nikdo se nadíti nemohl. Maka w malých několika bojích porazil, pak se předu zaskočil, a se wšech stran skličil u města Ulma, tak že on pomoci žádné newěda, bez hnutí zbraní s 25,000 muži jemu se musil poddati. S ostatní částí wojska, šesti tisíc muži, arcikníže Ferdinand do Čech, jiný pak general Wolfskehl, s 8000 se utekl do Tyrolu. Toto byla weliká rána pro Rakauské mocnářstwí, která wšecka

wojsko Ruské k Olomúci přitáhlo, s kterým přišel sám císař Ruský Alexander. František k němu se odebral do ležení, též arcikníže Ferdinand z Čech s wojskem swým a zbytkowé Ruského i Rakauského wojska poražených k nowému udeření w jednu sílu se sbírali. Mezitím Ney, maršal francauzský, wtrhnul do Tyrolu, a Jana arcikníżete odtud do Štyrska zapudil; s druhé strany již i arcikníže Karel do téhož wéwodstwí přišel na zpátečném swém tažení; oba spěchali k Morawě, aby i sami též s hlawními wojsky w jedno se spojili. Ale prwé než oni tam přitáhli, udeřil Napoleon na spojené zástupy obau císařů u Slawkowa, a swedl bitwu jako u Marenga tak rozhodnau. Tu jsau Rusowé a císařští na hlawu poraženi. Císař František, aby nebezpečenstwí od ostatních zemí swých odwrátil, učinil příměří s Napoleonem, a w Prešpurce o mír začal jednati. Tím spůsobem prwé nežli válce čtwrt roku prošlo, ukončena byla welikým uměním Francauzského císaře.

Mír w Prešpurku brzy wyjednán byl, ale se ztrátau welmi znamenitau. Neboť netoliko, že napřed Napoleon 100 millionů franků kontribuce uložil na země od sebe osazené; ale we smlauwě učiněné císař František Benátky s Dalmacií Italskému králowstwí, nad to pak Tyrolsko celé Baworům jakožto spojencům Napoleonowým postaupiti musil. Mimo to, co Předních zemí ještě we Šwábích a jinde zbywalo Rakausům, ty wšecky díl Badům díl Wirtemberku jsau postaupeny. Za to za wšecko toliko Salcburk přidán je k císařstwí Rakauskému. Arcikníżeti Toskanskému, kterýž jej prwé měl, postaupen Würcburk w odplatu.

§. 60.

Proměny po Prešpurském míru. Čtvrtá válka.

Na několik let nyní mocnářství Rakauské bez války zůstalo; ale mír byl takowý, že nedopaustěl mnohého odpočinutí, a to pro weliké wůkol přewraty a strachy w sausedstwu a w celé Ewropě, které se množily skrze přílišnau moc Napoleona.

Po míru Prešpurském přišlo nejhlubší snížení slawné někdy říše Německé, nad kterau tehdáž to se swrchowaně naplnilo, čeho se dáwno bylo nadíti z neswornosti a neposlušnosti knížat Říšských, o kterých w dějinách těchto nemálo jest powědíno. Nejbliže Prusowé toho winni byli. Oni chtěli sobě wždy hráti jako za času Fridricha II., když bez kusa práwa panhau mocí směli swau říši rozmnožowati. Poněwadž nyní zbraně tak šťastné nebyly, widěli rádi pokoření jiných sausedů swých, jen když sami to k swým

působem tím mnoho malých krajinek nabyli; potom pak když Napoleon Hannover wzal králi Anglickému, a Pruskému jej darowal, nestaral se nic z neštastné wálky císaře Rakauského, která se smutně skončila u Slawkowa, ale za tu odměnu příležitost učinili Napoleonowi, nepomáhajíce císaři proti němu, kterakkoli byli snažně žádáni o pomoc. Ale z toho ze wšeho potom zlí následkowé přišli jim, žeť poznali zaslepenost swau, když to wšecko wedlo k nebezpečnému rozmnožení moci Francauzské.

Ale i druhá Německá knížata spolu winna byla, nic wíce již na Říši ani nemyslíce, ale jen na časné jednohokaždého wlastní prospěchy. Bawoři, Wirtemberští i Bádowé netoliko nepomáhali císaři swému, ale nadto proti němu wojska swá k Napoleonowu wojsku připojili, a po skončené wálce od něho za to odměnu wzali, jakž jest ukázáno. Wšak Napoleon mimo to wéwodu Baworského králem nazwal, též Wirtemberského králem, a jiným jiné tituly rozdáwal; i líbily se jim welice takowé cti udělené od cizozemce. Konečně po míru Prešpurském wymyslil sobě Napoleon ještě tuželi k sobě je přiwinauti, i zřídil spolek šestnácti knížat německých, mezi nimiž Bawory, Wirtemberk a Bády nejprwnější byly. Spolek ten nazwal Rýnským, a sám sebe protektorem nad ním čili ochrancem. Tento skutek byl poslední ránau na swatau Římskau říši. Neboť wida to císař František, ani tak knížata tito zjewně se odtrhli, Prusi bez toho dáwno neposlauchali, a jiných nepatrný počet zbýwal; nechtěl déle nositi koruny toho císařstwí, která již nic w prawdě nemohla znamenati, a prohlásil Říši za zrušenu (1806). I nebyloby to císařstwí Rakauskému, kteréž samo o sobě dosti jest

welikė a slawnė, na žádnau ujmu bywalo, kdyby se to bylo stalo jiným spůsobem, než k rozmnožení moci tak welkého nepřitele.

Ale Napoleonowi již toho času nic těžkého nebylo, čehoby se byl nechtěl odwážiti. Když chtěli Prusowé úpadku Říše k swému rozmnožení užiti, a ostatní knížata, která při Rýnském spolku nestáli, w jiný zwláštní spolek sebrati; toho Napoleon snésti nemoha, udeřil mocně na jich říši, a ztroskotal ji krátkau wálkau, wojska jejich jednau ranau w bitwě u Jeny rozštípiw a rozmetaw (1806). Tu jest jich moc jako jedním okamžením w niweč obrácena. Napoleon jen polowici zemí Pruských nechal jejich králi; s druhau podlé libosti swé naložil, dada část bratrowi swému Jeronymowi, nazwaw to královstwí Westfalské; Polsko pak Pruské s hlawním městem Waršawau darowal kurfirstu Saskému, nazwaw jej králem Saským. Tehdáž byl ale již také z Neapole

osti co nejwíce při stejné moci byly zachowány, a jedna druhé w ničem nemohla předpisowati; tehdáž císař Napoleon nekryl úmyslu swého, že chce on býti jediným mocným pánem nad celau západní Ewropau, a že chce sauditi rozepře wšech druhých mocnářů w těch stranách jako nějaký swrchowaný král králů; a jako on na západě, tak aby byl wedlé něho též moci císař Alexander Ruský na wýchodě Ewropy a nad Asií, pokudž moha. Mezi ním a Alexandrem bylo přátelstwí učiněno hned po ztroskotání říše Pruské; a nebylo jediného dosti mocného panowníka, kterýžby jim byl w těch úmyslich mohl překaziti, kromě jediných Angličan, kteří neustáli u válce s Francauzy, a takowau moc wšudež na moři, jako oni na zemi, konali. Proti nim byl nejwětší hněw Napoleonůw, a, když wšecky jiné prostředky nic nebyly naplat, konečně toho se chopil, aby jim kupectwí přetrhnul, nařídiw wšem zemím swým a příbuzných swých, aby obchodu s Angličany žádného poddaným swým nedopauštěli, tak aby se jim tudy ujma stala. K témuž konci i s jinými mocnostmi smlauwy činil, aby totéž we swých zemích připustili, nazwaw tu zápověd kontinentalní system. I Rakauské mocnářstwí jemu to k líbosti s welikau obtíží a škodau swau na ten čas učiniti musilo.

To když wšecko tak se dálo, a wždy k horšímu se nakloňowalo; wida císař František patrnau zkázu, která z toho konečně wšem mocnářům Ewropejským musila přijíti, po mnohém té wěci rozwažowání ještě jednau uzawřel zbraní se chopiti a zkusiti štěstí válečného, zdaliž by mohla ta těžká pauta ještě w čas swržena býti. Tedy po krátkém míru, roku 1809, opět válka mezi Francauzy a Rakausy s ne-

Napoleonowi pomoc přislíbil. K
wzešel hlas o nastáwající válce, T
se proti Francauzům a Baworům,
panstwí jejich nad sebau; jichž v
Hofer sedlák, hospodář w údolí I
wuje se dle rady barona Hormay
protřelého a hbitého péra, kterýž t
se do Tyrolu odebral. Tedy když
neral s něčím wojska rakauského
byl, udeřiwše na nepřátely swé u In
8000, ze země wen je wyhnali.

Zatím setkal se arcikníže Kar
w prwní bitwě u Abensberka w Ba
Francauzů byl přemožen, wšak h
cestě Řezna dobyl. Napoleon ihne
hlawnější swedl u Ekmüla, a zwítěz
tau císařských. Karel arcikníže mus
zpáteční cestu dáti; zatím Napoleon
rownau cestau táhl k Linci, bojow
a Šteira, kdež před ním císařští v
cauwati, konečně k Widni přitáhl

žení. K té wsi Napoleon útok učinil, i swedena
rutá bitwa, kdež Rakauským zbraním wítězstwí přálo,
což mnohokrát Francauzi úsilno na wes udeřili,
vždy jsau odraženi; 7000 padlo, 5000 zajato, raněno
nnožstwí weliké, až pak při začátku samé noci ne-
bezpečnau zpáteční cestu wzali přes Dunaj, a se na
ostrowě Lobawě řečeném zawřeli. Karel arcikníže
stál s wojskem swým, očekáwaje druhé příležitosti,
a k dalšímu tažení Napoleonowi cestu zawřew.

Ale mezitím, když Francauzi w Bawořích byli
wítěziti začali, Wrede wůdce Baworský nowě wtrhnu
do Tyrolu, a té země dobyl, ze kteréž musil téhož
času Chasteler do Uher s wojskem swým se odebrat,
toliko generala Buola s 3000 muži zanechaw za se-
bau; ale netrwalo dlauho, i powstali z nowu Tyro-
lané, a Bawory ze země wyhnali.

W Italii arcikníže Jan šťastně bojował pro
Eugenowi Beauharnaisowi, newlastnímu synu Napo-
leonowu, proti kterémuž zwítězil u Pordenona, u
Sacile a Castel-Franka; wšak když porážka Rakau-
ských wojsk se stala u Ekmůla, nazpět jest powolán
ku pomoci a Eugen za ním táhl.

Z Haliče arcikníže Ferdinand wtrhnul do wé-
wodstwí Waršawského, spojeného s Francauzy, dobyl
Waršawy, a wojsko polské na obranu země posta-
wené k smlauwě přinutil, že musili zpátky táhnauti
až za řeku Wislu. Ale Poňatowský, wůdce Polský,
ihned na prawém břehu s wojskem swým spěšně
cestu obrátil, a wtrhnul do Haliče, lid Polský pro-
wládě Rakauské jal se bauřiti, a jednoho místa za
druhým dobýwal, až i do samého Lwowa hlawního
města wešel. Tehdy i ruské wojsko od císaře Ale-
xandra wyslané, weslo do Haliče, i musil Ferdinand

stejnau jedné a druhé strany **mocí obnowena** jest. Rakauská wojska tři wytáhla **na pole**, jedno hlawní do Bawor pod **wůdcem Karlem arcikníže**tem, druhé pod arcikníže**tem Janem do Italie**, **třetí** pod arcikníže**tem Ferdinandem do Haliče**, **kdež** bylo potřeba zemi proti Rusům brániti; **neb byl císař** Alexander Napoleonowi pomoc přislíbil. **K tomu hned**, jak wzešel hlas o nastáwající válce, **Tyrolané** wzbauřili se proti Francauzům a **Baworům**, **nemohauce** snésti panstwí jejich nad sebau; **jichž wůdce byl** Ondřej Hofer sedlák, hospodář **w údolí Passeirském**, spra-wuje se dle rady barona **Hormayera**, **muže** ducha protřelého a hbitého péra, **kterýž toho času z** Wídně se do Tyrolu odebral. **Tedy když jim Chasteler** ge-neral s něčím wojska rakauského **na pomoc** poslán byl, udeřiwše na nepřátely swé **u Inspruka**, jichž bylo 8000, ze země wen je wyhnali.

Zatím setkal se arcikníže **Karel s Napoleonem**

ležení. K té wsi Napoleon útok učinil, i swedena krutá bitwa, kdež Rakauským zbraním wítězstwí přálo, a což mnohokrát Francauzi úsilno na wes uderili, wždy jsau odraženi; 7000 padlo, 5000 zajato, raněno množstwí weliké, až pak při začátku samé noci nebezpečnau zpáteční cestu wzali přes Dunaj, a se na ostrowě Lobawě řečeném zawřeli. Karel arcikníže stál s wojskem swým, očekáwaje druhé příležitosti, a k dalšímu tažení Napoleonowi cestu zawřew.

Ale mezitím, když Francauzi w Bawořích byli wítěziti začali, Wrede wůdce Baworský nowě wtrhnu do Tyrolu, a té země dobyl, ze které musil téhož času Chasteler do Uher s wojskem swým se odebrat, toliko generala Buola s 3000 muži zanechaw za sebau; ale netrwalo dlauho, i powstali z nowu Tyrolané, a Bawory ze země wyhnali.

W Italii arcikníže Jan šťastně bojował pro Eugenowi Beauharnaisowi, newlastnímu synu Napoleonowu, proti kterémuž zwítězil u Pordenona, u Sacile a Castel-Franka; wšak když porážka Rakauských wojsk se stala u Ekmüla, nazpět jest powolán ku pomoci a Eugen za ním táhl.

Z Haliče arcikníže Ferdinand wtrhnul do wéwodstwí Waršawského, spojeného s Francauzy, dobyl Waršawy, a wojsko polské na obranu země postawené k smlauwě přinutil, že musili zpátky táhnauti až za řeku Wislu. Ale Poňatowský, wůdce Polský, ihned na prawém břehu s wojskem swým spěšně cestu obrátil, a wtrhnul do Haliče, lid Polský proti wládě Rakauské jal se bauřiti, a jednoho místa za druhým dobýwal, až i do samého Lwowa hlawního města wešel. Tehdy i ruské wojsko od císaře Alexandra wyslané, wešlo do Haliče, i musil Ferdinan

předešlé ceny mají platiti, aby ten dluh zemský tím snáze časem swým mohl zaprawen býti (1811). Když peněz nebylo, hynuli i obchodowé a řemesla, tak že se nebylo tak hned nadíti lepších časů budaucích. Zatím zdálo se sice, že již bude moci konečně mír býti utwrzen, když brzy po skončení války císař Francauzský o dceru císaře Františka, Marii Ludowiku, za manželku žádal. Swatba stala se roku 1810, a obadwa mocnářowé sobě napotom přátelství slíbili. Ale hned brzy potom Napoleon wždy po větších věcech dychtě, válku předsewzal všech předešlých bauřliwější, we které se obrátilo štěstí jeho, až i jeho říši příliš mocné konec jest učiněn.

Ze začátku roku 1812 začal císař Francauzský weliké wojsko sbírati ze wšech zemí sobě podmaněných na wojnu proti císaři Ruskému Alexandru, s kterým bylo zatím potuchlo přátelství jeho. I Rakausy a Prusy slíbili jemu pomoc k té válce učiniti,

Němec, chtíce všecku Ewropu w jedno wzbuditi proti Napoleonowi, aby se zbawili druzí mocnářowé państwí jeho. Prwní Prusowé wojska swá k ruským přidali, a válku zdwihli. Proti nim přiwed Napoleon nowé wojsko ze Francauz (1813), nowě počal wítěziti, a říši swau brániti. To wida císař František, poručil swé wojsko, 300,000 mužů, knížeti Šwarcenberskému, aby pilně opatřil hranice Saské a Pruské; i podal se za prostředníka mezi Napoleonem a jeho nepřátely. Tu jest o pokoj smlauwáno w Praze; ale přičinění císařowo marné bylo. Tedy učiniw smlauwu císař František s Rusy a Prušany, prohlásil i sám válku Napoleonowi.

Karel Šwarcenberský, jsa učiněn nejwyššim wůdcem nade wšemi wojsky spojených mocností, wytrhnul z Čech do Sas, a nejprwé udeřil na Drážďany, kdež stála hlawní moc Napoleonowa. Napoleon byl silný a porazil spojence, i také wyslal Vandamma maršála swého do Čech, chtěje dobýti toho králowstwí. Ale Vandamme poražen jest od císařských a Rusů u Chluma hned při horách hraničných, a zaweden do zajetí. Tehdáž wšichni tři spojení mocnářowé, císař Ruský Alexander, císař František a Fridrich Wilém král Pruský, schůzku osobně učinili w Teplici, kdež slíbili sobě jeden druhého neopauštěti, ani míru jeden bez druhého nečiniti s Napoleonem. Potom opěti wrhše do Sas, swedli s ním bitwu třídenní u Lipska. Tu jest poražena hlawní síla říše Francauzské; Napoleon se zbytkem wojska k Rýnu a do Francauz zpátky se obrátil; Bawoři nejp. wé a potom druhá německá knížata odpadli, a nemeškajíce k spojeným mocnostem se přidali. Tu musil též cauwati w Italii Eugen Beauharnais, za mí-

stodržícího nad královstwím Italským a provincí Illyrskau postawený. Rakauská wojska osadila Chorwaty, Terst, Korutany, Benátky a Dalmatsko i wšecky druhé krajiny, w těch stranách cisařstwí Rakauskému odňaté. Joachim Murat, swat Napoleonův a král Neapolský učinil smlauwu s Rakausy, a wojsko swé proti Francauzům obrátil (1814).

Zatím wšecko weliké wojsko spojenců přes Rýn přešlo, a wálku na zemi Francauzské samé započalo. Tu jest bojowáno čtwrt roku s rozličným štěstím proti welikému úsilí Napoleonowu, kteréhožto wšak síla tolikým namáháním welice byla ztenčena; až pak mocnosti wešly do Paříže, a císař Francauzský z panowání se musil poděkowati. Jemu dali spojenci ostrow Elbu, a Marii Ludowice manželce jeho knížetstwí Parmenské za panstwí; nad Francauzy pak za krále ustanowili Ludwíka XVIII., z Bourbonského rodu, kterýž byl bratr šťatého krále Ludwíka XVI.

ké. Mimo to Benátky s Dalmatskem i ostrowy Dalmatskými, a což jiného k tomu slušelo, čeho nabylo mocnářství při zawření míru Campo-Formienského, též Salcburk a jiné nowě nabyté části zemí zůstaly odtud při císařství. Haliče je část k Rusi postaupena; město Krakow pak, hlawní w těch stranách, učiněno republikau.

Římské císařství, které byl císař František po míru Lunevillském složil se sebe, wícekrát obnoweno nebylo. Na místo toho zřízen mezi knížaty někdy k Říši přináležewšími spolek řečený Německý; ku kterémužto i císař František se přidal s některými swými zeměmi, a sice s Čechy, Morawau, Rakausy, Štyrskem, Illyrií a Tyrolem. Tu jej učinili knížata swým přednostau, aby při společné schůzce we Frankfurtě wždycky na prwním místě sedáwal císař Rakauský.

Prwé než toto wšecko we Wídni bylo wykonáno, Napoleon opustiw ostrow Elbu přišel nenadále do Francauz (1815), a jest ode wšeho lidu opět učiněn císařem, i zapudil krále Ludwíka XVIII. Ale mocnářowé ihned wšecka wojska swá proti Francauzům wyslawše, porazili je u Waterlooa w Nizozemsku. Takž jest Napoleon po druhé zbawen trůnu, a na ostrow Helenu zawezen. Alexander, František a Fridrich Wilém wšedše podruhé do Paříže, krále Ludwíka opět usadili, we Francauzích pak zanechali 150,000 mužů wojska swého, aby tři léta w té zemi ležíce, nad tím bděli, by nowé wzbaurení státi se nemohlo. Za útraty nowau wálkau spůsobené musili Francauzi 700 millionů franků zaplatiti. — Prwé než Napoleon u Waterlooa poražen jest, bojowáno bylo od Bianchiho wůdce rakauského w Italii, kdež byl Murat král

Neapolský zbraň chopil, a Napoleonowi chtěl pomocen býti. Ten jest na hlawu poražen u Tolentina, načež císařští wtrhnuwše do Neapole královstwí to Muratowi wzali, a předešlému králi z rodu Bourbonského opět nawrátili.

Závěrek.

Až potud dějowé předků, o kterých we knize této powěditi w úmysle bylo. O ostatním čase ni po naše dny, cožkoli pamětihodného stalo se neb takowého, z čehož w budaucích časích weliké wěci wzejíti mají, musí tuto z té příčiny býti ukráceno, že jsau wěci příliš nowé, neukončené, o kterých proto w pozdější některé době i snadnější i prospěšnější bude šíře wyprawowati.

všecko w Ewropě se řídilo: Rus, Angličany, Francauzy, Rakausy a Prusko.

Roku 1818 drželi mocnosti sjezd w Cachách, kdež na tom se usnesli, aby wojska we Francauzích nechaná z té země, poněwadž nastalo již utišení úplné, zpět byla powolána.

Ale hned roku potom příštího mnoho powěstí powážliwých roznášelo se o tajných úmyslích mnohých lidí w Němcích a w Italii, kteří se ku proměnění wšeho zřízení těch zemí wztahowali. W Němcích přáli sobě mnozí spojení celého toho národu pod jediným panownikem a konstituční zřízení. W Italii podobně smýšleli a prowésti chtěli někteří, tajné o to spolky majíce, nazýwajíce se Karbonari. Tehdáž učinily mocnosti kongress we Karlowých Wařích a w Cachách, kdež se usnesly o přísné mandaty Němcům, kteréž brzy potom we Frankobrodě jsau weřejně ohlášeny (1819).

Roku 1820 wzešly bauře weliké we Španělích, w Neapoli a w Portugalu, kdež národowé powstawše proti králům swým chtěli míti konstituce. Tu učinili mocnosti kongress nejprwé w Opawě (1820), potom w Lublaně (1821), ustanowiwše se na tom, aby toho nikde trpěno nebylo, by se proměny takowé dály násilím. Tedy wtrhlo wojsko Rakauské pod generalem Frimontem do Neapole, kteréž porazíwše Neapolitany u Rieti, a wšedše do hlawního města toho králowstwí, konstitucí konec učinilo. W Piemontu také Karbonáři proti králi Sardinskému wzbauření spůsobili, netajíce úmyslu swého, že wšecky země Italské wzbauřiti a jediné králowstwí Italské míní spůsobiti. Proti nim jest hrabě z Bubna poslán s druhým rakauským wojskem, i porazil je na hlawu u Novary.

rad uwedli. Ale mezi tím časem
Walachii, w Multanech a w Řec
Tureckému, o kteréž potřebí bylo
mocností, až pak jsau ty země
zeny, a postaweny pod zwláštními

We wšech skoro radách o
byl hlas císaře Františka a knížet
wšecky jiné nejrozhodnější.

Roku 1830 wznikla nowá re
zich, a z té, že jí žádný odpor n
mnozí národowé k podobnému sl
wzali. Tehdáž ruské Polsko pro
pozdwihlo se, i dotýkal se hranic
ského mnohý hluk wálečný, až d
weliké porážky (1831). Tu i w
zemích, a zwláště w Modeně, w P
nowé bauře wzešly, a jsau rakausk
ihned na pole wytáhla, w krátkos
1832). Zbrojení ty časy jak wšude
tak i w mocnářstwí Rakauském welil
nowých wálek obecných: wšak na

poctstwu rostly bauřliwé wěci, na kterých císařstwí Rakauskému welice mnoho záleželo. Wšak uwnitř semí Rakauských byl mír po wšecka léta od Wídenského kongressu až do nejnowějších dní, ničímž neušený. Tu se záhy i utěšení následkowé míru jewili. Když se zahojily rány tolikými wálkami zdělané, zdwihal se nad obyčej předešlých časů obchod a průmysl; z čehož rostlo bohatstwí a blahožití, i tudy tím více mocnost říše. Stawěním silnic, mostů a železnic, swobozowáním plawby na řekách i na moři od wšelikých překážek, ústawy rozličného druhu i wšemi možnými cestami snažili se správcowé císařstwí napomáhati wšemu tomu, aby tím mocněji před se chodilo. Tu když přibýwaly obžiwy; wzrůstal i počet obywatelů, rok od roku rychleji, až jest počteno 36 millionů obywatelů rozličných národů a jazyků (1843).

Jak tělesné blaho, tak téhož času zmáhala se i duchowní wzdělanost při wšech národech pod žezlem domu Rakauského stojících, a to s příkladem hodným nemalého podiwení, kterého w žádném jiném mocnářstwí ewropejském nebylo spatřiti. Neboť ještě nedáwno předtím za přežádaucí wěc podobalo se, aby wšickni národowé w jednu říši spojení jediného jazyka, jednèch obyčejů, jednoho we wšem zřízení užiwali; tu již naopak počal každý národ sám swau cestau, kteráž jemu byla nejpřirozenější a nejsnadnější, hledati wyššího lidského wzdělání. Čech, Maďar a Chorwat nowě zamilowáwati počal mateřskau řeč swau, dosti dlauho předtím zapomínanau, i nabýwal z ní prostředků a popudů k wyššímu snažení. Wlach, Němec a Polan zůstali každý při swém starém spůsobu, kteréhož nikdy neodwykli; wšude nowý žiwot nastáwal, wětší láska k wlasti, horliwější

snažení o wšecko dobré a poctiwé. Tu nezůstalo bez wykračowání z mezí jednoho neb druhého národu, který s křiwdau druhého sám sebe usilował zwelebowati, jakož Maďaři w králowstwí Uherském toho času wšecky druhé národy slowanské, německé i jiné pokaušeli se utlačiti a pod sebe podmaniti; ale důwěra we wládu sprawedliwau, jedny jak druhé poddané swé stejně opatrujíci, těšila a posilowala utištěné. Nescházelo i záwistníků cizozemských, kteří mocnářstwí Rakauskému dobrého zdaru nepřejíce, klamawě předstírali, jakoby ta rozdílnost w obyčejích a jazycích stálosti říše Rakauské byla nebezpečna, dobře wědauce, že se naopak sílí tím a rozmnožuje. Chtějíce rádi rozdwojení přiwésti mezi nejwyšší wládu a poddané její, brzy ten brzy onen národ z newěry winili, a žeby se snad ze spolku welké rodiny národů Rakauských mínil wytrhnauti. Ale jejich usilowání ukázalo se brzy jak zlostné tak marné býti. *Neb jeden*

Letopočet.

Léta Páně:

40. Marie Terezie panstwí nastaupila. — Fridrich II. král Pruský wtrhnul do Slezska. §. 49.
41. Fridrich II. dobyl Wratislawě. — Bitwa u Molwic. — Karel kurfirst Baworský w Linci. — Marie Terezie w Prešpurku. — Weřejnost Uherská. — Přiměří Šnellendorfské. — Bawoři a Francauzi w Praze §. 49.
42. Mnichow dobyt od císařských. — Bitwa u Chotusic. — Mír Wratislawský §. 49. — Belle Isle z Čech wyšel §. 50.
43. Francauzi za Rýn zahnáni. — Mnichow podruhé dobyt od Rakauských. — Bitwa u Dettink. — Smlauwa se Sardinii. §. 50.
44. Fridrich II. dobyl Prahy. §. 50.
45. Smlauwa Füssenská. — Bitwa u Hohenfridberka; — u Sory; — u Kesselsdorfa. — Mír Drážďanský. — Bitwa u Fontenoje. §. 50.
46. Genua dobyta. §. 50.
49. Mír w Cachách. §. 50.
53. Antonín Wácslaw Kaunický. §. 51.
56. Smlauwa mezi Rusy a Angličany: — též mezi Rakausy a Francauzy. — Sasowé poraženi u Perna. §. 51.
57. Bitwa u Prahy; — u Chocemic; — u Rossbacha; — u Lysé. §. 51.
58. Laudon zwítězil u Opawy. — Bitwa u Corndorfa; u Hochkirch. §. 51.
59. Bitwa u Kunnersdorfa; — u Maxena. §. 51.
60. Bitwa u Landshuta; — u Lehnice; — u Torgowa. §. 51.
62. Mír Hubertsburský. §. 51.
65. Josef II. zwolen za císaře. §. 52.
68. Konfederaci Barská. §. 53.
69. Schůzka Josefa II. s Fridrichem II. w Nise. §. 53.
70. Schůzka w Nowém městě Morawském. §. 53.
72. Prwní rozdělení Polsky. §. 53.
73. Řád Jesuitský zrušen. §. 52.
77. Bukowina k Haliči připojena. §. 53.
78. Smlauwa s Karlem Theodorem Baworským. §. 53.

1787. Josef II. zrušil wýbor stawowský Nizozemsko na kraje. — Josef II soně. — Joyeuse entrée zrušena
1788. Wálka s Turky. §. 55.
1789. Laudon dobyl Bělehradu. — Poz
1790. Císař Josef zrušil nowoty w Uhřích opold II. — Schúzka w Reichen podmanění. §. 56.
1791. Mír w Šistowě. — Sjezd w Pilnic
1792. Leopold II. †. §. 56. — Wálka u Jemappy. §. 57.
1793. Bitwa u Neerwind. §. 57.
1794. Bitwa u Fleurusa. §. 57.
1795. Demarkační linie §. 57. Třetí rozd
1796. Buonaparte w Lombardii, Karel arci
1797. Mír Campoformienský. §. 57.
1799. Druhá wálka s Francauzy w Italii
1800. Bitwa u Marenga a u Hohenlind.
1801. Mír Lunevillský. §. 58.
1804. Císařstwí Rakauské. §. 59.
1805. Mak u Ulma. — Bitwa u Slawkov §. 59.
1806. Císař František složil korunu Říms
1809. Bitwy u Ekmüla, Asparna a Wagran
1810. Ondřej Hofer [illegible] §. 60.

RODOPIS

DOMU RAKAUSKÉHO OD CÍSAŘE FERDINANDA I.

I. Rod Habsburský.

FERDINAND I. panował nad Rakausy od roku 1521, nad Čechy a Uhry od r. 1527. † 1564. Manželka jeho Anna, dcera krále Wladislawa Českého a Uherského † 1547.

Děti jeho:

1. Alžběta, manželka Sigmunda Augusta, krále Polského † 1545.
2. MAXIMILIAN II. panował od r. 1564 † 1576. Manželka jeho Marie, dcera císaře Karla V. †. 1603. *Viz B.*
3. Anna, mž. Albrechta V. wévody Baworského †. 1587.
4. Ferdinand hrabě Tyrolské od r. 1564 † 1595. Mž. 1. Filippina Welserowá †. 1580. 2. Anna Kateřina, dcera wévody Mantuanského †. 1620. *Viz C.*
5. Marie, mž. Wiléma V. wévody Julišského †. 1584.
6. Kateřina, mž. 1. Františka wévody Mantuanského. 2. Sigmunda krále Polského †. 1572.
7. Eleonora, mž. Wiléma wév. Mantuanského † 1594.
8. Karel, wévoda Štyrský, Korutanský a Krajinský od r. 1564. †. 1590. Mž. Marie dcera Albrechta V. wévody Baworského. †. 1608. *Viz D.*
9. Johanna, mž. Františka wévody Florenckého †. 1578.

Maximilian II., syn Ferdinanda I.

Děti jeho:

1. Anna, mž. Filippa II. krále Španělského †. 1560.
2. RUDOLF II., panował od r. 1564 †. 1612.
3. Arnošt †. 1595.

Isabella, dcera Filippa II. Š
8. Wácslaw † 1578.

C. Ferdinand, hrabě Tyrolské, syn Fer
Děti jeho z 1. manželstwí:
1. Ondřej kardinal, biskup Kostn
2. Karel markrabě Burgowské na
Sibylla, dcera Wilémа Julia
Z druhého manželstwí:
3. Anna mł. cisaře Matiáše †. 1

D. Karel, wévoda Štyrský, syn Ferdina
Děti jeho:
1. FERDINAND II. (wévoda Šty
wal od r. 1619 † 1637. Mž
Wilémа V. wévody Bawors
nora, dcera Vincencia wév
1655. *Viz E.*
2. Anna, mł. Sigmunda III. k. P
3. Marie Kristina, mł. Sigmund
ského. †. 1621.
4. Maximilian Arnošt †. 1616.
5. Markéta, mł. Filippa III. k. Š
6. Leopold, biskup Pasowský a Š
hrabě Tyrolské, †. 1632. Mž
nanda I. wévody Florénckéh
7. Konstancia, mł. Sigmunda III.

†. 1646. 2 Marie Leopoldina, dcera Leopolda hrab. Tyrolského. †. 1649. 3. Eleonora, dcera Karla II. wéw. Mantuanského †. 1686. *Wiz G.*

2. Marie Anna, mž. Maximiliana I. kurf. Baworského †. 1665.
3. Cecilie Renata, mž Wladislawa krále Polského †. 1644.
4. Leopold Wilém, biskup Štrasburský a Pasowský od r. 1625. Halberštatský, od r. 1626. Olomucký, a welmistr řádu Něm. †. 1662.

Leopold, hrabě Tyrolské, syn Karla wéw. Štyrského.

Děti jeho:

1. Ferdinand Karel, hrabě Tyrolské, od r. 1632. † 1662. Mž. Anna dcera Kosmy II. wéwody Florenckého. †. 1676. *Wiz H.*
2. Isabella Klára, mž. Karla III. wéwody Mantuanského †. 1685.
3. Sigmund František, biskup Augšpurský 1646. hrabě Tyrolské od r. 1662 †. 1665.
4. Marie Leopoldina, mž. Ferdinanda III. †. 1649.

Ferdinand III., syn Ferdinanda II.

Děti jeho z 1. manželstwí:

1. Ferdinand IV. † 1654.
2. Marianna, mž. Filippa IV. k. Španělského †. 1696.
3. LEOPOLD I. panowal od r. 1657. †. 1705. Mž. 1. Markéta Terezie, dcera Filippa IV. k. Španělského †. 1673. 2. Klaudia Felicitas, dcera Ferdinanda hrab. Tyrolského †. 1676. 3. Eleonora Magdalena, dcera Filippa Wilèma hraběte Neuburského †. 1720. *Wiz J.*

Z druhého manželstwí:

4. Karel Josef, bisk. Pasowský a Olomucký, welmistr řádu Něm. †. 1664.

Z třetího manželstwí:

5. Eleonora Marie, mž. Michala k. Polského, pak Karla Leopolda wéwody Lotrinského †. 1697.
6. Marie Anna Josefa, mž. Jana Wilèma, kurf. Falckého †. 1689.

Ferdinand Karel, hrabě Tyrolské, syn Leopolda hraběte Tyrolského.

2. JOSEF I. panoval od r. 1705.
mina Amalie dcera Jana Frid
ského †. 1742. *Viz K.*
3. Marie Alžběta †. 1741.
4. Marie Anna, mí. Jana V. krále
5. KAREL VI. panoval od r. 171
běta Kristina, dcera Ludwik
ského †. 1750. *Viz L.*
6. Marie Magdalena †. 1743.

K. Josef I. syn Leopolda I.
Dìti jeho:
1. Marie Josefa, mí. Augusta III
1699. †. 1757.
2. Marie Amalie, mí. Karla VII. Ba
†. 1756.

L. Karel VI. syn Leopolda I.
Dìti jeho:
1. MARIE TEREZIE, panovala
Mí. její František I. Lotrinský
†. 1765.
2. Marie Anna, mí. Karla kníž. Lo

5. Marie Kristina naroz. 1742. místodržící w Nizozemsku, mž. Albrechta wéwody Saso-Těšinského †. 1798.
6. Marie Alžběta naroz. 1743. abatyše w Inspruku †. 1808.
7. Karel naroz. 1745. †. 1761.
8. Marie Amalie naroz. 1746. mž. Ferdinanda wéw. Parmenského †. 1804.
9. LEOPOLD II. naroz. 1747. arcikn. Toskanské od r. 1765. panow. od r. 1790. †. 1792. Mž. Marie Ludowika dcera Karla III. k. Španělského †. 1792. *Wiz C.*
10. Princezna naroz. a †. 1749.
11. Johanna naroz. 1750 †. 1762.
12. Josefa naroz. 1751. †. 1767.
13. Marie Karolina naroz. 1752. mž. Ferdinanda IV. kr. Sicilského.
14. Ferdinand naroz. 1754., místodržící w Lombardii †. 1806. Mž. Marie Beatrix Modenská. †. 1829. *Wiz D.*
15. Marie Antonie naroz. 1755. mž. Ludwika XVI. krále Francauzského †. 1793.
16. Maximilian naroz. 1756. welmistr Německý, kurf. Kolinský a biskup Munsterský †. 1801.

. Josef II., syn Františka I. a Marie Terezie.
Děti jeho z prwního manželstwí:
1. Terezie naroz. 1762. †. 1770.
2. Marie Kristina naroz. a †. 1763.

. Leopold II., syn Františka I. a Marie Terezie.
Děti jeho:
1. Marie Terezie naroz. 1767. mž. Antonina Klimenta prince Saského.
2. FRANTIŠEK II., co císař Rakauský I., naroz. 1768., panowal od r. 1792. — 1835. Mž. 1. Alžběta dcera Eugenia wéw. Wirtemberského †. 1790. 2. Marie Terezie, dcera Ferdinanda IV. k. Sicilského †. 1807. 3. Marie Ludowika Beatrix dcera arcikn. Ferdinanda Lombardského. †. 1816. 4. Karolina Augusta dcera Maximiliana Josefa k. Baworského. *Wiz E.*
3. Ferdinand naroz. 1769. arcikníže Toskanské od r. 1790. †. 1824. Mž. 1 Marie Ludowika dcera Ferdinanda I. k. Sicilského †. 1802. 2. Marie Anna dcera Maximiliana prince Saského. *Wiz F.*

Pawlowna Ruská †. 1801. 2.
1817. 3. Marie Dorota Wirte
10. Marie Klimentina naroz. 1777. mí
cilského †. 1801.
11. Anton welmistr Německý naroz.
12. Amalie naroz. 1780. †. 1798.
13. Jan naroz. 1782. polní maršál.
14. Rainer místokrál Lombardský na
Alžběta. *Wiz. I.*
15. Ludwik naroz. 1784.
16. Rudolf naroz. 1788. arcibiskup O

D. Ferdinand, místodržící Lombardský, syn
Terezie.

Děti jeho:

1. Marie Terezie naroz. 1773. mí.
Sardinského †. 1832.
2. Josefa naroz. 1775. †. 1777.
3. Leopoldina naroz. 1776. mí. Karl
worského.
4. František IV. wévoda Modenský
Beatrix dcera Viktora Emanuel
1840. *Wiz K.*
5. Ferdinand narozen 1781. správc
ckého.

Z druhého manželstwí:

2. Marie Ludowika naroz. 1791. mł. Napoleona cisaře Francauzského, potom wewodkyně Parmenská.
3. FERDINAND V., co cisař Rakauský I. naroz. 1793. pan. od r. 1835. Mł. Marie Anna Karolina dcera Viktora Emanuele Sardinského.
4. Karolina naroz. 1794. †. 1795.
5. Karolina naroz. 1795. †. 1799.
6. Leopoldina naroz. 1797. mł. dona Pedra cisaře Brasilského. †. 1826.
7. Marie Klimentina naroz. 1798. mł. Leopolda prince Sicilského.
8. Josef naroz. 1799. †. 1807.
9. Karolina naroz. 1801. mł. Fridricha Augusta prince Saského †. 1832.
10. František Karel naroz. 1802. Mž. Žofie, dcera Maximiliana k. Baworského. *Wiz L.*
11. Marie Anna naroz. 1804.
12. Jan Nepomucký naroz 1805. †. 1809.
13. Amalie naroz. a †. 1807.

Ferdinand arcikníže Toskanské, syn cis. Leopolda II.

Děti jeho z prwního manželstwí:

1. Karolina naroz. 1793. †. 1812.
2. František naroz. 1794. †. 1800.
3. Leopold II. arcikníže Toskanské, naroz. 1797. Mž. 1. Marie Anna dcera Maximiliana prince Saského †. 1832. 2. Marie Antonie princezna Sicilska. *Wiz M.*
4. Marie Ludowika naroz. 1798.
5. Terezie naroz. 1801. mł. Karla Alberta Emanuele k. Sardinského.

Karel Ludwik, polní maršal, syn cis. Leopolda II.

Děti jeho:

1. Marie Terezie naroz. 1816. mł. Ferdinanda II. k. Sicilského.
2. Albrecht naroz. 1817.
3. Karel Ferdinand general w Praze naroz. 1818.
4. Fridrich naroz. 1821., kontraadmirał.
5. Rudolf naroz. a †. 1822.
6. Marie Karolina naroz. 1826.

Z třetího manželství:

4. Alžběta naroz. a †. 1820.
5. Alexander naroz. 1825. †. 1837.
6. Alžběta naroz. 1831.
7. Josef naroz. 1833.
8. Marie naroz. 1836.

I. Rainer, místokrál Lombardský, syn cís.

Děti jeho:

1. Marie naroz. 1821.
2. Adelaida naroz 1822. mž. Vikt Sardinského.
3. Leopold naroz. 1823, plukownik.
4. Arnošt naroz. 1824., plukownik.
5. Sigmund naroz. 1826., plukownik
6. Rainer naroz. 1827.
7. Jindřich naroz. 1828.
8. Maximilian Karel naroz. 1830. †.

K. František IV. wévoda Modenský, syn žíciho w Lombardii.

Děti jeho:

1. Terezie naroz. 1817.
2. František naroz. 1819. plukowni dcera Ludwika krále Baworského
3. Ferdinand naroz. 1821., plukownil

I. Leopold II. arcikníže Toskanské, syn Ferdinanda arciknížete Toskanského.

Děti jeho z prwního manželstwí:

1. Karolina Augusta naroz. 1822. †. 1841.
2. Augusta naroz. 1825.
3. Marie naroz. 1827. † 1832.

Z druhého manželstwí:

4. Marie Isabella naroz. 1834.
5. Ferdinand naroz. 1835.
6. Terezie naroz. 1836. †. 1838.
7. Marie Kristina naroz. 1838.
8. Karel naroz. 1839.
9. Marie Anna naroz. 1840. †. 1841.
10. Rainer naroz. 1842.

A.

Aara řeka 68.
Abensberk 296.
Acincum 8
Acuincum 8.
Adalbero wévoda Korutanský 25.
Adalbert, hrabě Tyrolské 26. 84.
Adda, řeka 279. 284.
Admont 47.
Adolf Holštejnský 153.
Adolf Nassowský 48.
Adrianopole 64.
Adriatické moře (Sinė moře) 2—4. 6. 9. 14. 36 98. 137. 221. 281. 299.
Aemona, wiz Lublana.
Aetius 14.
Afrika 14.
Agathyrsowé 3. 5.
Agron 6.
Akjerman 264.
Alani 12. 13.
Alarich 13.
Alberoni 223. 225.
Albert (čili Albrecht) I. wévoda Rakauský 25.
Albrecht
ský 27
Aldenhof
Alessand
Alexande
—297.
Alfons K
Ali baše
Almanza
Almenara
Almus kr
Alpy 3. 6
Altenkirc
Alton 265
Alvinzy 2
Alžběta c
Alžběta F
lippa II
224.
Alžběta m
73.
Alžběta n
berta kr
Alžběta m
le Uher
Alžběta de
68.
Amberk 2

267. 269. 278. 282. 283. 289. 290. 293—295. 305. 145. 146. 158.
ırálowna Anglická 209.

estra krále Ludwika Če- o 91.
lcera Ferdinanda I. 234.

nanželka Maximiliana II.

arowna 229.
r 4.
Michal 194. 195. 198. 202. 204.
Michal syn Apaffyho 205.
ja 14. 21. 25. 27. 82.
město 279.
us 13.
10. 81.
m 174. 176. 179. 180.
arcikníže Rakauské syn miliana II. 129.
syn Leopolda III. 67—

Udatný 25.
cís. 23. 24. 30. 36. 83.
iw rod 37—39. 48. 49. 85.
nie 90. 212.
. 2. 5. 6. 12. 14. 34. 41. 57. 63. 79. 126. 296.
ké moře 2.
14—16. 82.
trk 24. 38. 83. 113. 114. 148. 168. 175. 189. 192.

: II. Polský a Saský 227.
III. Polský a Saský 227. 239. 241. 245. 252.
us 8. 9. 81.
n 12.
60.
vé 15—23. 28. 35—37.

B.

Babenberský rod 20. 26. 27. 43. 46.
Bady 159. 160. 183. 204. 290. 293.
Bady město 218.
Bajan 17.
Bajesit (Bajezid) 64. 72.
Balderich hrabě Furlanské 23.
Baltické moře 2—4. 62. 170. 180. 226.
Bamberk 173. 175.
Baňaluka 229.
Banat 266.
Banner 183—188. 231.
Baraguay d' Hilliers 298.
Barcellona 212. 216.
Barčaj Achacius 194.
Barská konfederaci 253.
Basentello 25. 83.
Basilea 56. 74. 118. 128. 148. 278. 292.
Basta 130. 131. 148.
Bátory Gabriel 137. 149.
Bátory Ondřej 129. 148.
Bátory Sigmund 125. 129. 130. 148.
Bátory Štěpán 77. 88. 87. 120. 129. 148.
Batu 42.
Bawory 4. 7. 21. 23 — 27. 45. 47. 54. 56. 57. 82. 83. 85. 144. 146. 149. 151—154. 157 — 159. 161 —163. 168. 171. 174. 175. 177—180. 182. 185. 187 — 190. 193. 200. 207 — 211. 213. 214. 218. 232. 234— 241. 251. 254 — 256. 263. 280. 281. 283. 285. 286. 288— 291. 293. 296—299. 301.
Bazarad 59.
Beauharnais (Eugen) 297. 298. 301. 302.
Beaulieu 274. 279.
Bela III. 40. 84.
Bela IV. 27. 41. 44. 48. 84.
Bělak 299.

Bělehrad královský 38. 49. 57. 63. 73. 92. 97.
Bělehrad Srbský 8. 72. 81. 86—88. 91. 125. 201. 202. 204. 219. 220. 230. 233. 236. 266. 267.
Belgie 184. 206. 267. 270. 271.
Bellegarde 284. 302.
Belle-Isle 236. 237. 240.
Belloves 5. 18.
Bělochorwatsko 30. 31.
Bělosrbsko 16. 18.
Benátky 4. 5. 15. 37. 40. 41. 48. 53. 58. 60. 61. 63. 65. 67. 83—86. 137. 149. 164. 202. 205. 219. 281. 288. 290. 291. 302. 303.
Bender 267.
Beraun 135.
Berchtold III. Meranský 26.
Berlin 159. 172. 180. 247. 248.
Bernard Wýmarský 173. 179. 180. 182. 184—186.
Berwyk 228.
Betlen Gábor 137. 143—145. 149. 157. 162. 164. 230. 231.
Bourbon 217. 223. 22[illegible] 302. 304.
Brabant. 264. 265. 267.
Brandenburk 51. 54. 56. [illegible] 158. 164. 165. 170—17[illegible] 183—185. 188. 193. 19[illegible] 231. 232. 247.
Branimir kníže Chorwatsk[illegible] 82.
Braunow 139. 140.
Břeh 236.
Breisach 185.
Breisgow 287.
Breitenfeld 173. 174. 18[illegible]
Břetislaw I. 32. 83.
Březské knížetství 235.
Brixia 47. 287.
Brno 33.
Brod Německý 55. 86.
Broussier 298.
Brown 245. 246.
Brunšwik 34. 159. 160. 163. 186. 274—277.
Brussel 267. 270. 271. 28[illegible]
z Bubna hrabě 305.
Budin 8. 57. 62. 79. 8[illegible]

Carhrad 37. 40. 63. 64. 72. 96. 97. 201. 205.
Carnuntum 8.
Carpis 8.
Cassano 284.
Castaldo 115. 116. 148.
Castel Franco 297.
Castiglione 279.
Celtowé (Gallowé) 2—7. 18. 81.
Cikáni 163.
Cimbrowé 7. 81.
Cisalpinská republika 286. 287.
Clairfait 275. 278.
Commodus 11.
Condé 277.
Corndorf 247.
Crocetta 228. 233.
Custine 275.
Cyrill 29.
Cwifalty 153.
Cwingli 102. 103.

Č.

Čáslaw 132. 140. 239.
Čech 16.
Čechy, Čechowé 1. 4. 7. 9. 14. 16. 17. 25. 27—35. 39. 40 43—46. 49—57. 65. 66. 68—80. 82—87. 89 91. 95. 97—103 105—118. 121. 122. 124. 126. 128. 130. 132—136. 138 — 149. 151 — 159. 161. 163 166. 173. 174 176 177. 179. 180. 182—184. 186 188 — 190. 192. 199 201. 222 231. 237—243. 245. 246. 255. 258. 259 262 269. 274 280. 288. 290. 291. 296. 301. 303. 307.
Černec 11.
Černé moře 3. 10. 14. 62 64 229. 260. 264.

D.

Dacie, Dakowé 3. 5. 7. 9—13. 15. 16. 18. 38. 81. 82.
Dagobert 17.
Dalmacie 2. 6—9. 16. 36. 40. 42. 57. 58. 60—62. 65. 81. 82 85 86. 165. 291. 299. 302. 303.
Dampierre 140 142 149. 157. 277.
Dansko 53. 161—166. 171. 188 193 236. 231. 232
Daun 212. 233. 245—248.
Decebalus 10. 11. 81.
z Dědic Milota 46.
Dego 279.
Demin 170.
Denain 217.
Dessawa 164. 231.
Dettinky 240.
Ditrichštein 152.
Dolejší Falc 158. 160 190. 196.
Dolní Rakausy 23. 98. 101. 114 145. 148. 149. 152. 154. 156.
Dolní Lužice 98.
Dolní Slezko 237. 239
Dolnosaky 160. 162. 163.
Domažlice 56. 86.
Domitianus 10 81.
Donauwert 182.
Doša 80. 87 100
Drakul, kníže Walašské 70.
Dráwa řeka 5. 18. 21. 36. 82.
Drážďany 242. 245. 247. 300. 301.
Drusus 8 81.
Dubrownik 2. 36.
Dumouriez 275—277
Dunaj 3 5. 7 13. 15 16 21. 22. 29. 35 38 64. 65. 72. 79. 93. 95. 119 142. 143. 175 201. 202 219. 221 229. 230. 256. 260. 267. 269. 296 —298.
Durinky 56. 172. 173. 187.
Dutlinky 188.
Dwaumosti 255. 263.
Dyje 25.

E.

Ebersberk 296.
Eč řeka 279.
Egypt 283. 286.

Ekmül 296. 297.
Elba 302. 303.
Eleonora manželka Ferdinanda II. 158.
Elsasy 60. 160. 179. 183—186. 191. 279.
Elška dcera Václawa II. 51. 53.
Emanuel, Řecký císař, 33. 40. 84.
Emerich syn Bely III. 41.
Encigar 71.
Engadin 25.
Engelšalk 23. 29.
Engen 286.
Enže 21. 24. 26. 287.
Epidaurus 2.
z Eppenšteina, hrabě 24.
Erfurt 173. 186. 187. 246.
Ermanarik 12. 13. 82.
Esterhazy 199.
d' Estrées 246.
Etrusci 3. 287. 294.
Eugen princ 204. 205. 209. 210. 212. 214. 216—220. 228. 233.
Eupen 271.
Ferdinand Toskanský 20
Ferdinand Tyrolský 117.
Ferdinand arcikníže syn polda II. 290. 291. 29
Festetič 239.
Filipp d' Anjou viz Fil
Filipp II. Španělský 119.
Filipp III. Španělský 14
Filipp V. (d' Anjou) 207. 212—214. 218. 222. 22
Filipp Hohenštaufský 34.
Filipp Heský 107.
Filipp Krásný 89.
Filipp princ Španělský 20
Finěgau 25.
Fink 247.
Flandry 267.
Fleurus 277.
Foeničané 2. 4.
Fontainebleau 248.
Fontenay 242.
la Force 183.
Forgáč Blažej 62. 63.
Francauzy 5. 17. 19. 38. 64. 93. 101. 107. 122. 160—162. 167. 169—17

Fridrich III. císař 50. 51.
Fridrich IV. císař (V). 69. 74. —78. 89. 98. 101.
Fridrich IV. Tyrolský 67. 69. 70. 71.
Fridrich Bojovný 27. 41. 43. 44.
Fridrich Brandenburský 209.
Fridrich Falcký 143—147. 149. 151. 158. 159. 160. 173. 230.
Fridrich II. Pruský 239—249. 252—256. 263. 269. 292.
Fridrich Saský 147
Fridrich Wilém II. Pruský 263. 269. 270. III. 300. 301 303. 305.
Furlany 20. 22. 23. 36. 37.
Füssen 241.

G.

Gábor wiz Betlen.
Galatské království 5.
Gallas 181. 185. 186. 188. 189. 231.
Gallie 4. 7. 14. 17. 19.
Gallowé wiz Celtowé.
Gára 62. 63. 86.
Gebhart 25.
Gejsa 38. 83.
Gellheim 48. 85.
Gentilis 57.
Gentius 6.
Genua (Ligurská republika) 61. 242. 286. 289.
Gepidowé 12. 14—16. 82.
Gerold 23.
Getowé 3.
Gibraltar 326.
Giorgio 279.
Giovanni 285.
Gloska 262.
Gold 152.
Gothowé 10. 12. 13. 82.
sw. Gottharda hora, 190. 194. 199. 232. 285. 286.
Grandpré 275.
Grodsko 230. 233.
Guebriant 187.
Gustav Adolf 166. 169—175. 177—179. 181. 200. 231.
Gwastalla 167. 242.
Gysela 39.

H.

Habsburk hrad 68.
Habsburský rod 50. 65—67. 89—91. 93. 119. 162. 174. 206. 207. 216. 217. 221. 230. 234. 236. 243.
Hacfeld 189.
Haddik 247.
Hadrian 11.
Hála 178.
Halberštat 188.
Halič 41. 45. 84. 254. 269. 282. 283. 288. 289. 296. 297. 299. 303.
Hamburk 186.
Handšuheim 278.
Hannover 263. 289. 293.
Happoncourt 274.
Hasan 124. 125. 148.
Hastenbek 246.
Hausrucký kraj 279.
Hedwika královna Polská 62.
Heidelberk 168. 231.
Heilbron 158. 179. 231.
Heister 210. 214. 215.
Helena ostrow 303.
Helvecie 283.
Heraklius 18. 36.
Herberštein 153. 230.
Herbeville 214, 215.
Hercinský les 4 5. 9.
Herulowé 12. 14. 15.
Hesy 107. 163. 172. 186. 189.
Hlohow 236.
Hofer Ondřej 296. 298.
Hohenfridberk 241.
Hohenlinden 287.
z Hohenlohe Fridrich 158.
z Hohenlohe Jiří 145. 146.
Hohenštaufowé 34. 43.
Hoche 277.
Hochkirchen 247.
Hochštät 210. 211. 232.
Höchst 160.

Holland 159. 160. 162. 164. 170. 184. 193. 196. 197. 208. 209. 211. 212. 214. 217. 223—226. 228. 232. 239. 241. 263. 265. 267. 269. 294.
Holštein 153. 165. 188.
Honorius 13.
Horja 262.
Hormayr 296. 298.
Horn 179. 182.
Hořejší Falc 158—161.
Hořejší Uhry 198. 200. 204.
Horní Lužice 98.
Horní Rakausy 23. 98. 101. 135. 146. 149. 152. 154—156. 161. 230. 231. 237. 238.
Horní Slezsko 237. 239. 299.
Hořice 67. 98. 117. 299.
Horwát 62. 63. 86.
Hostiwit 29. 30.
Hotze 284. 285.
z Hradce Menhart 69. 71.
Hradec Králowé 241. 255.
Hradec Štyrský 67.
Hranice wojenská 124.
Hrob město 139.
Hubertsburk 248.

I.

Iason 3.
Illyricum 2. 3. 18.
Illyrowé, Illyrsko, 2—8. 13. 20. 67. 81. 82. 98. 258. 299. 302. 303.
Indie 225.
Indoewropejský kmen 225.
Ingolštat 175.
Inn 256.
Inský kraj 299.
Inspruk 67. 210. 296.
Isabella manželka Jana Zápolje 96. 115. 115. 116. 147.
Isabella Kastilská 90. 91.
Isabella Portugalská 90.
Iselberk 295.
Istrie 22. 23. 36. 67. 82. 299.
Italie 3—7. 12—14. 17. 19. 20. 24—26. 33. 38. 52. 61. 65. 82. 90. 101. 128. 167. 173. 206. 208—213. 218. 223. 224. 227. 240. 242—244. 253. 278—280. 284—286. 288—291. 296—298. 301. 302. 305. 306.
Italská republika viz Cisl-

Jankow 189. 231.
Jaroměř 241. 255.
Jaromir 32. 83.
Jazygowé 10.
Jemappe 275.
Jena 294.
Jeronym Buonaparte 294.
Jesuité 114. 118. 140. 147. 148. 251. 254. 260.
Jindřich VII. Anglický 101.
Jindřich I. Ptáčník 24. 31. 38.
Jindřich II. Jasomirgott 26. 83.
Jindřich III. císař 25. 32.
Jindřich IV. císař 25. 33.
Jindřich VII. císař 51. 65.
Jindřich Korutanský 26. 50—52. 66. 84. 85.
Jindřich syn Jiřího Poděbradského 75. 87.
Jindřich syn Fridricha II. císaře 27.
Jindřich Lew 26.
Jindřich Pyšný 26.
Jindřich princ Pruský 247. 255.
Jiří II. Anglický 240. 244.
Jiří Badenský 159. 160.
Jiří Brandenburský 158. 172.
Jiří Poděbradský 71—77. 87. 108.
Joachim Brandenburský 97.
Johanna manželka Filippa Krásného 90.
Johanna královna Neapolská 59. 60. 85. 86.
Josef Buonaparte 294.
Josef I. cís. 202. 211. 213. 215. 216. 222. 233. 236.
Josef II. cís. 251. 253. 255—266. 268. 271. 273. 272. 288.
Josef Ferdinand princ Baworský 207.
Josef kapucin 269.
Joubert 285.
Jourdan 277—280. 284.
Julian kardinál 70.
Jurišič 95.
Jussuf 266.
Juta manželka Wáclawa II. 47. 48.

K.

Kadaň 42. 107.
Kadolach 37.
Kadmus 3. 81.
Kahlenberk wiz Lysá Hora.
Kaiserslautern 272.
Kalwin 103. 118. 154.
Kananejská země 3.
Kapistran 72.
Kara Mustafa 200. 201. 232.
Karanšebeš 266.
Karbonari 305.
Karel Veliký 19. 21—23. 28. 36. 82.
Karel IV. 52—54. 57. 62. 66. 85 86. 99. 108. 117. 139. 140.
Karel V. cís. 88. 90. 91. 95. 96. 98. 109. 110. 113. 161. 206.
Karel VI. císař 216. 218—223. 235. 235. 227—230. 233. 234. 236.
Karel VII. císař 234. 238. 240. 241.
Karel Durazzký 60.
Karel Dwanmostský 255. 263.
Karel Emmanuel Sardinský 227. 236.
Karel Gustav falckrabí 192. 193.
Karel Ludwik Falcký 203.
Karel Mastell 49. 59.
Karel Neapolský 59. 62.
Karel Neverský 167. 169. 231.
Karel Robert Andegawský 49. 57—59. 85.
Karel II. Španělský 195. 207. 208. 212—214. 224. 232. 233.
Karel Robert Uherský 59. 61.
Karel Štyrský 117. 124. 128.
Karel XII. Švédský 224.
Karel Theodor Falcký (Baworský) 254—256. 263.
Karel Tlustý 23.
Karel Zpurný 89.
Karel Lotrinský 173. 196. 200. 201. 237. 239. 240. 241 245—247.
Karel arcikníže 232. 279. 280. 284. 285. 287. 290. 291 296—298.

Karloman 23. 29. 30. 82.
don Karlos 225. 226. 228.
Karlowice 219. 232.
Karlowy Wary 305.
Karňow 158. 235. 239.
Karpaty 3.
Kastilie 90.
Katalaunské pole 14. 82.
Katalonie 212. 214.
Kateřina carowna 226. 227. 252—266. 281.
Kateřina manž. Matiáše Korvina 73.
Katullus 7.
Kattwald 10.
z Kaunic Antonin Wácslaw 244.
Kazimir III. Veliký 58. 59. 61. 69. 76. 77.
Kdansko 269.
Kellerman 275.
Kemeň 194.
Kenirmez 77 87.
Kepler 122.
Kesselsdorf 242.
Khewenhüller 229. 237. 238.
Kiljanowa 267.
Kiupcrli 194. 204. 232.
Korybut 55.
Kosowé pole 64. 72. 87.
Kostnice 54. 68.
Kosciuško 282.
Košice 157. 198. 200. 201.
Kozáci 145. 146.
Kraj 284—286.
Krajina 17. 22. 23. 47. 50. 73. 98. 114. 117. 123. 299.
Krajiště Awarské 23. 24.
Krajiště Východní viz Rakausy.
Krakow 30. 31. 46. 84. 227. 282. 298. 299. 303.
Královec 202. 203. 205. 206. 247.
Kresčáky 53. 85.
Kressenbrun 44. 84.
Krim 264.
Kristian Anhaltský 145. 158.
Kristian Brunšwický 159. 160. 162. 163.
Kristian Danský 162. 165.
Kristina dcera Gustava Adolfa 179.
Krk ostrow 42.
Krkonoše 5.

Ladislaw IV. Kumanský 48. 84.
Landshut 248.
Landrecie 277.
Langenlois 145.
Langobardi 15—19. 20. 82. 269.
Lascy 248. 355. 265. 266.
Latinici 3.
Lotrinská Říše 13.
Laudon 247. 248. 255. 266. 267. 269.
Lautern 287.
Lawant 24.
Láwa 75.
Lecourbe 284.
Lefebre 295.
Lehnice 34. 235. 248.
Lech řeka 175. 231.
Leo cís. Řecký 36.
Leoben 281.
Leopold I. wévoda Rakauský 25. 83.
Leopold III. 25. 83.
Leopold IV. 25.
Leopold V. 25. 83. 84.
Leopold VI. 26. 84.
Leopold VII. 26. 84.
Leopold I. z rodu Habsburského 50. 66.
Leopold III. z rodu Habsburského 67. 86.
Leopold IV. z rodu H. 67.
Leopold I. cís. 192—195. 200. 203. 206—209. 211. 212. 221 222 232.
Leopold II. císař 236. 268—274.
Leopold bratr Ferdinanda III. 134. 135. 186. 188. 189.
Lesčinský Stanislaw 226—228.
z Libosławě Hlawsa 88. 104. 105.
Liburnie 23. 82.
Libuše 28. 99.
Ligurská republika wiz Genua.
z Lichtenšteina Karel 151. 158.
Linc 77. 78. 95. 146. 153. 200. 237. 238. 287. 290. 296.
Lindloo 154.
Lipany 56. 86.
Lipsko 171—173. 178. 184. 231. 301.
Lissabon 212. 232.
Litawa 25. 27.
Litoměřice 108. 111.
Litomyšl 247.
Litwa 52. 53. 85.
Lobawa ostrow 297. 298.
Lobosice 245.
Lodi 279.
Lombardie 5. 18. 58. 211. 228. 240. 242. 279. 281. 286.
Lomnice 140.
Lonato 279.
Londýn 216. 217. 233. 244.
Longwy 275.
Loket 110.
Loo 160. 230.
Lothar císař 23.
Lotrinký 173. 183—185. 196. 197. 200. 201. 227—229. 237. 239—242. 245—247. 251. 277. 287. 289.
Löwen 264. 265.
Lubek 166. 167. 231.
Lublána (Aemona) 3. 81. 305.
Lucemburský rod 50. 51. 68. 171.
Lücen 178. 179. 231.
Ludiwit 37. 82.
Ludwik Badenský 209.
Ludwik Baworský, císař 51. 83. 65. 82. 88.
Ludwik, Český král, 80. 88. 91. 103—105. 201.
Ludwik Dítě 24. 38.
Ludwik XI. Francauský 101.
Ludwik XIII. F. 167. 184. 195.
Ludwik XIV. F. 195—197. 199. 200. 202—204. 206. 207. 210. 213. 214. 216. 217. 223. 232. 273. 282.
Ludwik XV. F. 226. 244. 273.
Ludwik XVI. F 323. 225. 271—273. 275. 276. 302.
Ludwik XVIII. F. 302. 303.
Ludwik Německý 23.
Ludwik II. Německý 23. 29.
Ludwik Uherský 57—62. 64. 85. 86.

Ludwik Buonaparte 294.
Luitpold 24.
Luneville 287. 288. 292. 303.
Luther 102—104. 118.
Lutter 165. 231.
Lužice 51. 56. 74—76. 85. 87. 100. 111. 143. 146. 152. 161. 230. 255.
Lwow 297.
Lysá we Slezsku 247.
Lysá hora (Kahlenberk) 25. 83.

M.

Macdonald 285.
Macedonie 5. 6. 81.
Madalinský 282.
Maďaři 24. 25. 30. 36—39. 41. 42. 49. 57. 83. 239. 258. 262. 307. 308.
Madrit 208. 214. 233.
Magdalena dcera krále Francauzského 72.
Magdeburk 30. 171. 231.
Magnano 284.
Mailberk 25. 83.
Marie Rakauská manž. Ludwika krále Česk. 88. 91. 92.
Marie Sicilská 49.
Marie manž. Sigmunda císaře 64.
Marie dcera Stanislawa Leščinského 226.
Marie Terezie 221. 222. 228—228. 234. 235. 237—244. 249 251—156. 259. 272.
Marie Ludowika manž. Napoleonowa 300. 302.
Marius 7.
Markus Aurelius 11.
Markéta dcera Jindřicha Korutanského 52. 67.
Markéta sestra Filippa Krásného 90.
Markomanni 9—11. 14. 82.
Marica řeka 64.
Marlborough 209 — 211. 213. 214. 217.
Marobud 9. 10. 81.
z Martinic Jaroslaw Bořita 139. 140.
Martinuzzi (Utišenič Jiří) 96. 103. 115. 116. 147.

206. 208. 213. 218. 222. 224. 227. 228. 236. 242. 284. 286.
Mehadia 229.
Mehmed baše 119.
Meklenburk 165. 172. 180. 231.
Melas 285. 286.
Melk 25,
Memminky 287.
Menehould 275.
Menhart Hořický 47. 50. 84.
Meran 25—27. 84.
Mercy 188. 189. 227.
Merseburk 24. 38. 83. 178.
Merš 267.
Methudius 29.
Metternich 302. 305.
Michal Walašský 129. 130.
Michal syn Isabelly Portugalské 90.
Mikulow 157.
Milberk 110.
Millesimo 279. 286.
Mišeň 56.
Mladen 58.
Mnichow 175. 238. 240. 280. 287. 290.
Modena 211. 279. 287. 306.
Moesie 10.
Mohan 143. 190. 280.
Mohuč 173. 275. 277.
Mojmir 28. 29. 82.
Mojmir syn Swatopluka 30.
Moldawa wiz Multany.
Molwice 236.
Mongolowé 1.
Montecuculi 194. 196. 232. 279.
Montferrat 167. 169.
Moorlautern 277.
Morawa 4. 9. 11. 15—17. 23. 24. 27—34. 36. 38. 41. 46. 52. 54. 55. 74—77. 82. 83. 92. 98. 100. 103. 111. 132. 133. 141—143. 149. 152. 154—157. 174. 176. 186. 188. 189. 214. 230. 236—239. 244—247. 253. 269. 290. 291. 298. 303.
Moreau 219. 277. 279. 280. 284. 285. 287.
Morgarten 66. 85.
Möskirch 287.
Moskwa 125.
Most 110.
Motta 65.
Muhač 1. 88. 91. 93. 103. 105. 201. 232.
Muhamed II. 72. 74.
Muhamed III. 125. 148.
Mühldorf 51. 66. 85. 147.
Multany (Moldawa) 63. 75. 125. 253. 254. 306.
Münster 187. 190. 231.
Murat Joachim 294. 302—304.
Murat III. sultán 69. 70. 86. 124. 125.
z Mürcthalu hrabě 24.
Mustafa II. 204.

N.

Nadaždí 198.
Naefels 66. 85.
Náchod 255.
Naiperk 230. 236.
Napoleon (Buonaparte) 279—281. 283. 285. 286. 288—304.
Nassow, wiz Adolf.
Navarra 305.
Neapole 59. 60. 85. 90. 198. 206. 208. 212. 213. 218. 222. 224. 226. 228. 233. 279. 283. 285. 294. 302. 304—306.
Neerwindy 277.
Němci 2. 4—7. 9—13. 15—24. 29—32. 34. 35. 38. 39. 41—43. 49. 53. 54. 76. 82. 83. 86. 85. 98. 102. 106—108. 113. 114. 116. 118. 123—125. 132. 132. 136. 142. 156—163. 165. 166. 168—171. 173—186. 190. 193. 195. 196. 200. 202—204. 203—211. 216. 231. 238. 243. 245. 246. 258. 263. 273. 274. 278—281. 285. 286. 288. 292. 293. 300. 301. 303. 308. 307. 308.
Německá říše wiz Římské cisařství.
Německý řád rytířský 49.

Neuhaeusel wiz Nowézámky.
Névers 167. 169. 193.
Ney 291.
Nikopolis 64. 86.
Nimwegy 197. 202. 232.
Nisa 229. 253.
Nitra 57. 200.
Nizozemí 53. 89. 90. 95. 116. 117. 158. 160. 195. 196. 202. 206. 208—211. 213. 214. 217. 218. 225 232. 240. 242. 244. 258. 261—265. 267. 269. 270. 273—277. 281. 302. 303.
Noot 267. 271.
Nordlinky 182. 189. 231.
Norikum 8. 11.
Norithal 28.
Normberk 75. 87. 177. 231.
Novi 285.
Nowé město Widenské 71. 78. 253.
Nowézámky (Neuhäusel) 157. 200. 201. 230.
Nowohrad 63.

O.

Ostmark wiz Rakausy.
Ostrach 284.
Ostřehom 8. 38. 97. 116. 125. 148. 201.
Ostrogothowé 14. 15. 19. 82.
Otakar I. Český 24. 34. 84.
Otakar II. Český 43—47. 68. 84. 99.
Otakar III. Štyrský 26. 83.
Otakar V. Štyrský 28. 83.
Otakar VI. Štyrský 26. 84.
Otto I. cís. 19. 38.
Otto II. cís. 24.
Otto Baworský 27. 47. 57. 85.
Otto Brandenburský 46. 54.
Otto Brunšwicky 34.
Otto kníže Brněnské 33.
Otto bratr Fridricha I. 66.
Oudenarde 213.
Oxenstjerna 179. 183.

P.

Padua 4. 14. 61.
Padus řeka wiz Po.
Palestina 26.

Petr Veliký 224.
Petr III. car 248. 285.
Petrohrad 254 266.
Petrowaradin 8. 214. 219. 233.
Petrowič 115.
Piacenca 223—226. 228. 242.
Piawa 280.
Piccolomini 182. 188.
Pičín 123. 148.
Piemont 211. 286. 305. 306.
Pichegru 277. 278.
Pilnice 272.
Písek 135. 146.
Pius II. pap 74.
Pius IV pap. 114.
Plzeň 112. 151. 159. 181.
Po (Padus) 4. 279. 284.
Počasin 74.
Počernice 246.
Podolí 300.
Podunaji 63. 220. 265.
Polska 9. 31. 32. 34. 41. 46. 52. 53. 58. 59. 61. 62. 69. 76—78. 85. 92. 93. 98. 120. 123. 144—146. 148. 163. 166. 170. 192. 193. 200. 202. 205. 215. 226—228. 233. 236. 241. 244. 251—255. 258. 269. 281. 282.
Pomoří 170. 180. 185. 191. 231. 247. 292. 294. 297. 300. 306. 307.
Poňatowský (Stanislaw) 252—254. 297.
Pordenone 297.
Portugal 90. 209. 212. 217. 226. 294. 305.
Požárowec 219—221. 229. 230. 233.
Praha 31—33 53—56. 71—73. 76. 77. 83. 85. 87. 88. 91. 92. 104. 105. 108—112. 114. 115. 122. 126. 130. 132—136. 138—140. 143. 146—149. 151. 154. 157. 174. 176. 177. 183. 186. 190. 230. 231. 238—241. 245. 246. 259. 301.
Prachatice 146.
Přední země Rakauské 66—68. 89. 191. 287. 291. 302.
Přemysl 28. 35. 99.
Přemyslowci 32. 33. 39. 46. 49. 51. 53. 85.
Prešow 198. 200. 232.
Prešpurk 24. 30. 38. 69. 74. 83. 86. 92. 130. 132. 138. 149. 157. 158. 164. 200. 202. 216. 237. 273. 291—293. 298.
Prokop Holý 56.
Prusko, Prusy, 45. 53. 84. 209. 226. 227. 234 239. 243—249. 252—255. 263. 269. 270. 272. 274. 275. 277. 278. 292—295. 300. 301. 304. 305.
Ptáček (Hynek) z Pirkšteina 69. 71.
Ptolemais 26 84.
Pusterthal 25.

R.

Ráb město 8. 119. 125. 126. 148. 298.
Rába řeka 194.
z Rábšteina Fluk 109. 110.
Radagais 82.
Radbod 23. 82.
Rákoš 57. 78.
Rákocy Frant. 198. 210. 214. 215. 224. 233.
Rákocy Jiří 189. 194. 231.
Rákocy Sigmund 137. 149.
Rakausy (Ostmark, Osterrichi, Oesterreich) 1. 7. 15. 17. 20—27. 24. 29. 38. 41—43. —47. 50. 52. 58. 65—72. 77. 78. 82—84. 86. 88. 89. 94. 96. 98. 101. 114. 117. 118. 123. 128. 132. 133. 135. 141 143. 145. 148. 151. 157 173. 174. 178. 182. 184. 188—190. 193 206. 207. 214. 216. 221. 237. 238. 256. 262. 263. 270. 287. 288. 296. 298. 303.
Ramée 135.
Ramillies 211. 233.
Rana 170.
Rastislaw 23. 29. 45. 82.

Raštat 216—218. 233. 281. 283. 284.
Ratibor 115. 129. 158.
Řecko, Řekowé, Řecké císařstwí 2. 3. 5. 13. 14. 16. 18. 25. 29. 33. 36—38. 40—42. 63. 64. 72. 81. 82. 306.
Ředaj 194.
Řehoř VII. pap. 33.
Reichenbach 269.
Rense 52.
Řezno 161. 165. 168. 180. 182. 184. 187. 200. 203. 231. 232. 296.
Rhaecie 3. 8. 11. 12.
Rieti 305.
Richard Kornwallský 45.
Richard Srdcelwiho 26.
Richelieu 161. 162. 169. 170. 179. 183. 184. 193. 231.
Řím 5. 6. 8. 9. 11—14. 19. 20. 28. 33. 59. 71. 80. 102. 106. 119. 147. 148. 169. 225. 231. 283. 288.
Římané 4. 5—13. 15. 18. 35. 81.
Římské císařstwí obnowené 18
Rudolf IV 66. 67. 86.
Rudolf Český král 50. 85.
Rugowé 15.
Ruprecht Falcký 54.
Rusini 258.
Rus 31. 34. 35. 41. 125. 126. 193. 202. 205. 224. 226. 227. 229. 244—247. 252—254. 256. 261. 264—267. 269. 270. 278. 281—285. 289—292. 295. 296. 299—304. 306.
Rýn 5. 98. 160. 173. 179. 184—186. 189. 193. 196. 179. 208. 209. 211. 217. 218. 228. 232. 233. 237. 240. 241. 244—247. 273. 275. 277. 278. 280. 284. 290. 292—204. 301. 302.
Ryswik 204. 206. 232.

S.

Sacile 297.
Salca 256.
Salcburk 21. 25. 47. 82. 287. 290. 291. 303.
Salm 94

57. 69. 75. 77. 80. 85. 86. 92. 96—98. 103. 115. 116. 120. 125. 129—131. 136. 137 143. 145. 147. 149. 157. 162. 194. 195. 198. 199. 202. 204. 205. 209. 214—216 232. 233. 236. 240. 267.
Segedin 116. 148.
Sekelowé 44.
Sekely Mojžíš 130.
Sekendorf 229. 238.
Selim sultán 120.
Sempach 67. 86.
Senta 205. 232.
Sevilla 226. 233.
Sewerní moře 2.
Sibin 215.
Sicilie 49. 206. 208. 218. 224. —226. 228. 233.
Sigebert 17. 82.
Sigeth 119. 120.
Sigmund císař 54—56. 62—65. 68. 69. 86. 99. 100. 114.
Sigmund král Polský 92. 123. 141. 144—146. 166. 170.
Sigmund Tyrolský 69. 78. 87.
Sigowes 5.
Siládí Michal 74.
Sinan baše 124. 125. 148.
Sinė moře wiz Adriatické moře.
Singidunum 8.
Sisek 36. 128. 148.
Skordiskowé 5. 7. 10.
Skyrowé 12.
Slaná (Šajo) 42.
Slaný kámen (Slankemen) 204.
Slawata Wilém 139. 140.
Slawkow 291. 293.
Slawomir 30. 82.
Slawonie 36. 98. 205. 265.
Slezko, Slezané 9. 51. 30. 31. 34. 41. 54. 56. 74—77. 85. 87. 92. 98. 100. 111. 115. 143. 146. 149. 152. 155. 156. 158. 159. 164. 165. 171. 172. 179. 180. 185. 188. 191. 231. 232. 234 – 237. 239 — 242. 244. 246 –248. 253. 255. 269.
Slowáci Slowensko 29. 31. 35. 36. 52. 98.
Slowané 2—5. 8—10. 13. 22. 28. 30. 31. 35. 36. 53. 98. 99. 124. 136. 201. 220. 308.
Smederewo 229. 267.
Soběský 200. 201.
Soběslaw I. 33.
Soissons 226. 233.
Soliman I. 81. 88. 91—97. 107. 119. 120. 147. 148. 201. 220.
Soltikow 247.
Sora 241.
Soubise 246. 247.
Soult 285.
Spinola 158. 160.
Spiš 57. 92. 96.
Spitihněw 30.
Splet (Split) 36. 42. 58. 165.
Spýr 275.
Srbsko, Srbowé 18. 30. 41. 44. 64. 72. 201. 202. 219. 220. 229. 230.
Stenow 180.
Střední moře 6. 23. 226.
Stilicho 13.
Sudoměř 46. 84.
Suwarow 267. 284. 285.
Swatopluk 23. 29. 30. 51. 82. 83.
Swatopluk syn jeho 30.
Swewowé 13.
Swidnice 247.
Swobodné hrabství wiz Franché-Comté.

Š.

Šabac 77. 87. 230.
ze Šaierů Jindřich 24. 83.
Šajo řeka wiz Slaná.
Šauenburk 170.
Šelda 263.
Šerer 289.
Šibenik 58.
Šikloš hrad 65.
Šimoňtorňa 64.
Šistowo 270.
Šlik Joachim 141.
Šmalkaldy 106. 107.
Šnellendorf 237.

ze Šponheima, hrabě 24.
ze Šternberka Rüdiger 200. 214.
ze Šternberka Jaroslaw 35
ze Šternberka Zdeněk Konopištský 74.
Štěpán I. král Uherský 38. 39. 83. 94.
Štěpán II. Chorwatský 40. 83.
Štěpán III 40. 84.
Štěpán V. 48. 49. 84.
Štětin 170.
Štokach 284.
Štralsund 166. 231.
Štrasburk 203. 232.
Štýr 296.
Štýrsko 5. 17. 20. 22 26 44. 47. 50 67. 71. 79. 83—87. 95. 98. 101. 114. 117 123 128. 137 138. 148. 154. 194. 198. 214. 280. 291. 303.
Šwáby 47. 50. 66. 98. 175. 182. 285. 287. 291.
ze Šwarcenberka Adolf 126
z Šwarcenberka Karel 300. 301.
Šwédy 53. 123. 162. 166 169—173. 174—197. 244. 226. 231. 232. 241. 245 247. 286. 278.
Šwejcary 38. 50. 53. 66—68. 218. 283- 285.
Šwerin 238. 246.

Těšin 23
brecht
Teufl 11
Teuta 6.
Teutoni
Thassilo
Theodor
Theodora
27.
Theodosi
Thonradl
Thrakow
Thumshi
z Thurna
—145.
Tiberius
Tilly 131
164—1
Tisa 3. 7
Tokaj 20
Tökóly 2
Tolentino
Torquato
Torstenso
Tortona 2
Toruň 26
Toskana
256. 26
Toulon 21
Tournay

rnawa 114. 147.
rogir 36. 37. 58. 83.
roja 4.
rutnow 241.
uillerie 276.
Tuln 23.
Turci 1. 26. 40. 41. 63. 64. 69. 70. 72. 74. 75. 77. 79—81. 87. 91—98. 102. 103. 107. 113. 115. 116. 119. 120. 121. 124. 126. 127. 129—132. 136. 137. 148. 149. 157. 164. 189. 190. 194. 197—205. 219. 220. 224. 225. 228—230. 230. 232. 233. 236. 252—254. 260 261. 263—270. 283. 306.
Turcilingowé 12.
Turenne 189.
Turin 211. 212. 233. 284. 286.
Tycho-Brahe 122.
Tyrol 3. 7. 18. 20. 23. 25 26. 47. 50. 52. 67. 69. 85—88. 101. 117. 123. 132. 209 210. 270. 280. 284. 287. 290. 291. 296—298 303.

U.

Ucnach 285.
Uhry 1. 9—13. 15. 16. 24. 27. 29—31. 33—45. 48. 49. 52—74. 76—80. 83—87. 89 91—98. 100 202—104. 113—119. 121. 123—127. 129 133. 138. 143. 145. 147—149. 156—159. 164. 165. 189. 192. 194. 197—202. 204. 205. 209. 210. 214—216. 219. 221. 222. 224. 233. 237. 241. 259. 262. 266. 268. 269. 273. 274. 288. 290. 297—299. 308.
Ulm 287. 290.
Una řeka 270.
Uralský kmen 1. 12. 16. 37.
Urban VI. 60.
Uskokowé 124. 137. 138.
Ústi 56. 86. 112
Utišenič Jiří wiz Martinuzzi.
Utrecht 216—219 233.
Užice 229.

V.

Valencia 212.
Valenciennes 277.
Valmy 75.
Vandamme 301.
Var 286.
Vendome 210. 211. 213. 214.
Venecia 14.
Verdun 22. 275.
Verona 284. 306.
Victor Amadaeus Savojský 209. 210. 224.
Viktorin syn Jiřího Poděb. 75. 76.
Villars 209. 211. 214. 217. 218. 233.
Villa Viciosa 214. 233.
Villeroi 211.
Vincencius wéwoda Mantuanský 167.
Vindobona wiz Vídeň.

W.

Wácslaw sw. 31. 32. 38. 79. 88.
Wácslaw I. král 27. 34. 44. 48. 84.
Wácslaw II. k. 46. 47. 49.
Wácslaw III. k. 49. 57. 85.
Wácslaw IV. k. 54. 55. 65. 85. 86.
Wagram 298.
Walachowé 18. 35. 44. 59. 63. 64. 70. 98. 125. 129. 202. 220 229. 230. 254. 258. 306.
Waldemar Brandenburský 51.
Waldštein 163—169. 172. 175—183. 231.
Wallis 230.
Wandalowé 13.
Waradin 96.
Warna 70. 87.
Waršawa 241. 294. 297. 299.
Waterloo 303.
z Weitmile Šebestian 107—109.
Welehrad 29.
Wendowé 3. 8.
Wenetowé 4.

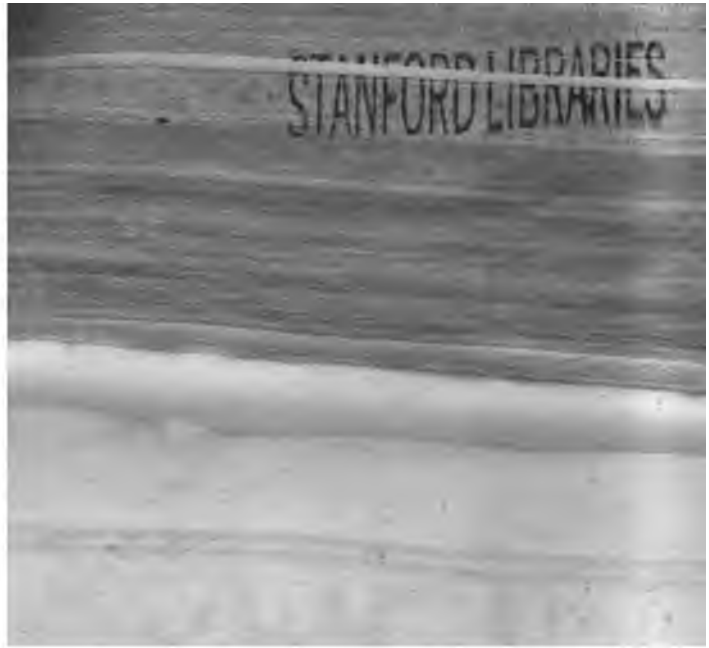
STANFORD LIBRARIES

NĚMECKÁ
MÍŠEŇ
BAWORY
KADAŇSKO
Kadaň
Žatec
LOKETSKO
Sedlice
Loket
Ohře
Cheb
ŽLUTECKO
Žlutice
Chyše
Teplá
Manětin
Plasy
STŘÍBRSKO
Tachow
Stříbro
Mže
Kladruby
Přimda
Plzeň
DOMAŽLICKO
Týn
Domažlice
KLATOWSKO
Klatowy
Sušice

Werben 172.
z Wertu Jan 185.
Weseliny 198. 232.
Westfaly 179. 187. 190. 192. 213. 231. 294.
Wchynský Jan 125.
Wešprym 200.
Widen 8. 26. 27. 44. 47. 67. 77. 78. 84. 85 87. 94. 95. 114. 121. 141—143. 145. 147. 149 152 154. 175. 118. 189. 200. 201. 210. 214. 216. 226 229. 231. 233. 235. 236. 238. 259. 265. 266. 268. 278. 287. 296. 298. 299. 301—303. 307.
Widin 202. 204. 229.
Wilém Anglický 208 209.
Wilém hrabě Německé 23.
Wilém Rakauský 29.
Wilém syn Leopolda III. 67.
Wilemow 75. 87.
Wimpfen 160.
Windická marka 67.
Wirtemberk 88. 98. 147. 183. 290. 291. 293.
Wisigothové 13. 19.
Wolfskehl 290.
Wolmirštat 172.
Worms 240.
Wrangel 189. 231.
Wratislaw II. 25. 30. 3
Wratislaw město 76. 1 237. 239. 240. 247.
Wrede 297
Würcburk 173 180. 2
Wurmser 277. 279.
Východní Halič 299.
Výmar viz Bernard.
Vyšehrad 28. 55. 86.

X.

Xaverin princ Saský 1

Z.

Zader 36. 37. 40. 41. 60. 61. 64. 65. 83—1
Záhřeb 49. 62.
Zach Felicián 88. 89.

MILČANÉ
HORNÍ LUŽICE
DOLNÍ LUŽICE
SLEZSKO
Legnica
Swidnica
Dečín
Litoměřice
Louny
Žatec
Slaný
Kladno
Kolín
Kouřim
Čáslav
Chrudim
Litomyšl
Chýnov
Hradec
Pardubice
Holešov
Zlín
Brno
Znojmo
Dyje
Dunaj
Vídeň
Bratislava
Plzeň
Tetín
Beroun
Krakow
Wyšegrad
Praha
Mělník
Jičín
Hradec
Tábor
Budějovice
Strakonice
Prachatice
Vodňany
Domažlice
Tachov
Sušice
Klatovy
Rokycany
Rakovník
Kralupy
Mělník
Jungbunzlau
Leitmeritz
Bautzen
Budissin
Zittau
Görlitz
Sorau
Guben
Cottbus
Spremberg
Hoyerswerda
Kamenz
Pirna
Meissen
Dresden
Freiberg
Chemnitz
Zwickau
Plauen
Hof
Bayreuth
Kulmbach
Coburg
Meiningen
Suhl
Ilmenau
Arnstadt
Gotha
Erfurt
Weimar
Jena
Naumburg
Weissenfels
Merseburg
Halle
Bernburg
Köthen
Dessau
Zerbst
Wittenberg
Torgau
Eilenburg
Leipzig
Altenburg
Zeitz
Gera
Greiz
Plauen
Hof
Bayreuth
Kulmbach
Coburg
Meiningen
Suhl
Ilmenau
Arnstadt
Gotha
Erfurt
Weimar
Jena
Naumburg
Weissenfels
Merseburg
Halle
Bernburg
Köthen
Dessau
Zerbst
Wittenberg
Torgau
Eilenburg
Leipzig
Altenburg
Zeitz
Gera
Greiz

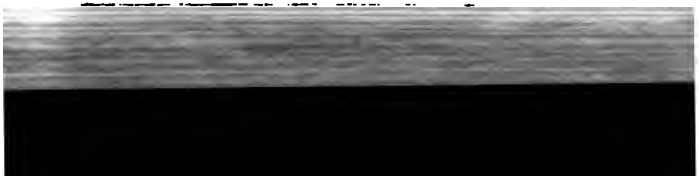

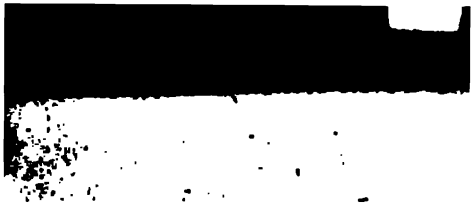

D
21.3
.T6

D 21.3 .T6 C.1
Wacl. Wladiw. Tomka Kratky we
Stanford University Libraries
3 6105 037 269 615

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305